

EKONOMIKOS GAIVINIMO IR ATSPARUMO DIDINIMO PRIEMONĖ „NAUJOS KARTOS LIETUVA“

TURINYS

TURINYS.....	2
Lentelių sąrašas.....	6
Paveikslų sąrašas.....	8
SANTRUMPOS	9
Pirmoji dalis. BENDRIEJI TIKSLAI IR PLANO VIDINĖ LOGIKA (SUDERINAMUMAS).....	11
1. Plano santrauka	11
1.1. Žalioji pertvarka	11
1.2. Skaitmeninė pertvarka	15
1.3. Pažangus, tvarus ir įtraukus augimas, įskaitant ekonominę sanglaudą, darbo vietas, produktyvumą, konkurencingumą, MTEP ir inovacijas, gerai funkcionuojančią rinką su stipriomis MVĮ	16
1.4. Socialinė ir teritorinė sanglauda	19
1.5. Sveikata, ekonominis, socialinis ir institucinis atsparumas, įskaitant reagavimą į krizes ir parengtumą krizėms	20
1.6. <i>Next generation politika</i> , vaikai ir jaunimas, įskaitant švietimą ir įgūdžius.....	21
2 Ryšys su Europos Semestru	26
3 Lyčių lygybė ir lygios galimybės visiems.....	38
4 Suderinamumas	42
Antroji dalis. REFORMŲ IR INVESTICIJŲ DETALIZAVIMAS	44
1. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA	44
1.1. Iššūkiai	45
1.2. Tikslai	47
1.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	50
1.4. Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“	52
1.5. Reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“.....	73
1.6. Reforma „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijomis sisteminis stiprinimas“.....	77
1.7. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	82
1.8. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai	82
1.9. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	83
1.10. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	84
1.11. Nedarome reikšmingos žalos	84
1.12. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	85
1.13. Finansavimas komponentui įgyvendinti	87
2. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA.....	88
2.1. Iššūkiai	89
2.2. Tikslai	96

2.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	99
2.4.	Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“	103
2.5.	Reforma „Judame neteršdami aplinkos“	111
2.6.	Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“	121
2.7.	Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“	127
2.8.	Reforma „Žiedinės ekonomikos link“	129
2.9.	Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai	130
2.10.	Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	131
2.11.	Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	131
2.12.	Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	131
2.13.	Nedarome reikšmingos žalos	132
2.14.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	133
2.15.	Finansavimas komponentui įgyvendinti	136
3.	Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI	139
3.1.	Iššūkiai	140
3.2.	Tikslai	142
3.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	145
3.4.	Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“	146
3.5.	Reforma „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“	162
3.6.	Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“	167
3.7.	Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“	173
3.8.	Investicija „Žingsnis 5G link“	186
3.9.	Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	189
3.10.	Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai	190
3.11.	Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	190
3.12.	Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	190
3.13.	Nedarome reikšmingos žalos	191
3.14.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	191
3.15.	Finansavimas komponentui įgyvendinti	193
3.16.	Paskolos poreikio pagrindimas	195
4.	Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI	196
4.1.	Iššūkiai	196
4.2.	Tikslai	198
4.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	198
4.4.	Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“	200

4.5. Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“	209
4.6. Reforma „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“ 214	
4.7. Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“	216
4.8. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	220
4.9. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai	220
4.10. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	220
4.11. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	220
4.12. Nedarome reikšmingos žalos	221
4.13. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	222
4.14. Finansavimas komponentui įgyvendinti	225
5. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS	227
5.1. Iššūkiai	228
5.2. Tikslai	233
5.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	236
5.4. Reforma „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“	238
5.5. Reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra“	243
5.6. Reforma „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“	246
5.7. Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai	251
9.8. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	252
9.9. Bendradarbiavimo abipus sienos ir daugiašaliai projektai	252
9.10. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	252
9.11. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	253
9.12. Nedarome reikšmingos žalos	253
9.13. Finansavimas komponentui įgyvendinti	253
6. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS	256
6.1. Iššūkiai	257
6.2. Tikslai	260
6.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	262
6.4. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“	265
6.5. Reforma „Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema“	270
6.6. Reforma „Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas“	271
6.7. Reforma „Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas“	278
6.8. Reforma „Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką“	286

6.9.	Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“	288
6.10.	Reforma „Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas“	296
6.11.	Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“	301
6.12.	Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	303
6.13.	Bendradarbiavimo abipus sienos ir daugiašaliai projektai	303
6.14.	Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	303
6.15.	Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	303
6.16.	Nedarome reikšmingos žalos	304
6.17.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	304
6.18.	Finansavimas komponentui įgyvendinti	308
7.	Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ.	310
9.1.	Iššūkiai	310
9.2.	Tikslai	313
9.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	318
9.4.	Reforma „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“	320
9.5.	Reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“	330
9.6.	Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai	333
9.7.	Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai	333
9.8.	Žalioji transformacija kaip komponento tikslas	333
9.9.	Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas	333
9.10.	Nedarome reikšmingos žalos	333
9.11.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	333
9.12.	Finansavimas komponentui įgyvendinti	334
	Trečioji dalis. PLANO SUDERINAMUMAS IR ĮGYVENDINIMAS	336
1.	Išankstinio mokėjimo prašymas	336
2.	Suderinamumas su kitais instrumentais	336
3.	EGADP finansavimo papildomumas	338
4.	Įgyvendinimas	341
5.	Konsultacijų procesas	351
6.	Kontrolė ir auditas	354
7.	Viešinimas	366
	Ketvirtoji dalis. POVEIKIO VERTINIMAS	369

Lentelių sąrašas

LENTELĖ 1. NACIONALINIO PAŽANGOS PLANO 2021-2030 M. ESMINIAI ŽALIOSIOS TRANSFORMACIJOS TIKSLAI	13
LENTELĖ 2. SUVESTINĖ LENTELĖ APIE LEGADP REFORMŲ IR INVESTICIJŲ PRISIDĖJIMĄ PRIE 2019 M. IR 2020 M. TARYBOS REKOMENDACIJŲ.	30
LENTELĖ 3. SUVESTINĖ LENTELĖ APIE NKL REFORMŲ IR INVESTICIJŲ PRISIDĖJIMĄ PRIE INICIATYVŲ IR ES TIKSLŲ ĮGYVENDINIMO	33
LENTELĖ 4. KOMPONENTAS ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	44
LENTELĖ 5. KOMPONENTAS ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	85
LENTELĖ 6. KOMPONENTAS ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	86
LENTELĖ 7. KOMPONENTAS ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: EGADP LĖŠŲ POREIKIS PAGAL REFORMAS	87
LENTELĖ 8. KOMPONENTAS ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	88
LENTELĖ 9. KOMPONENTAS ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	133
LENTELĖ 10. KOMPONENTAS ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	135
LENTELĖ 11. KOMPONENTAS ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: EGADP LĖŠŲ POREIKIS PAGAL REFORMAS IR INVESTICIJAS	138
LENTELĖ 12. KOMPONENTO REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	139
LENTELĖ 13. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO METU ĮSIGYTOS TECHNINĖS IR SISTEMINĖS PROGRAMINĖS ĮRANGOS SĄRAŠAS IR NUORODOS Į PIRKIMO DOKUMENTUS	151
LENTELĖ 14. VALSTYBĖS BIUDŽETINIŲ ĮSTAIGŲ KOMPIUTERINIŲ DARBO VIETŲ SKAIČIUS PAGAL ĮSTAIGAS	152
LENTELĖ 15. LOKALIŲ DUOMENŲ PERDAVIMO TINKLŲ KOMPLEKSNIO ATNAUJINIMO LĖŠŲ POREIKIS, MLN.€	158
LENTELĖ 16. 2022-2026 METŲ KOMPIUTERINIŲ DARBO VIETŲ TECHNINĖS IR SISTEMINĖS PROGRAMINĖS ĮRANGOS KOMPLEKSNIO ATNAUJINIMO LĖŠŲ POREIKIS	160
LENTELĖ 17. KOMPONENTAS SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	191
LENTELĖ 18. KOMPONENTAS SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	193
LENTELĖ 19. KOMPONENTAS SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	195
LENTELĖ 20. KOMPONENTAS KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	196
LENTELĖ 21. GALIMO FINANSAVIMO PASKIRSTYMAS SAVIVALDYBĖMS PAGAL MOKINIŲ SKAIČIŲ	206
LENTELĖ 22. KOMPONENTAS KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	222
LENTELĖ 23. KOMPONENTAS KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	224
LENTELĖ 24. KOMPONENTAS KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	226
LENTELĖ 25. KOMPONENTAS DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	227
LENTELĖ 26. KOMPONENTAS AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	251

LENTELĖ 27. KOMPONENTAS AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	251
LENTELĖ 28. KOMPONENTAS AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: LKL LĖŠŲ POREIKIS PAGAL REFORMAS	255
LENTELĖ 29. KOMPONENTAS VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	256
LENTELĖ 30. KOMPONENTAS VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	304
LENTELĖ 31. KOMPONENTAS VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	308
LENTELĖ 32. KOMPONENTAS VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: ĮGYVENDINTI REFORMAS REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	309
LENTELĖ 33. KOMPONENTAS DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	310
LENTELĖ 34. KOMPONENTAS DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	334
LENTELĖ 35. KOMPONENTAS DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	334
LENTELĖ 36. KOMPONENTAS DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	335
LENTELĖ 37. ES FONDŲ MATOMUMO, SKAIDRUMO IR KOMUNIKACIJOS STEBĖSENOS RODIKLIŲ RINKINYS	368
LENTELĖ 38. NKL POVEIKIO VERTINIME TAIKYTŲ IMPULSŲ SUVESTINĖ	370
LENTELĖ 39. PAGRINDINIAI EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS RODIKLIAI	373
LENTELĖ 40. LIETUVOS SOCIALINIŲ RODIKLIŲ PALYGINIMAS SU ES VIDURKIU	374
LENTELĖ 41. NKL POVEIKIO ĮVERTINIMAS NUSTATYTIEMS MAKROEKONOMINIAMS RODIKLIAMS	378
LENTELĖ 42. NKL POVEIKIO ĮVERTINIMAS SOCIALINIAMS IR APLINKOSAUGINIAMS RODIKLIAMS	379

Paveikslų sąrašas

PAVEIKSLAS 1. ELEKTRONINIŲ DOKUMENTŲ PATEIKIMO APIMTYS SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE	63
PAVEIKSLAS 2. ELEKTRONINIŲ RECEPTŲ IŠRAŠYMO APIMČIŲ DINAMIKA 2019-2021 M.	64
PAVEIKSLAS 3. POTENCIALIŲ ILGALAIKĖS PRIEŽIŪROS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ GAVĖJŲ ESAMA SITUACIJA	74
PAVEIKSLAS 4. ŠESD IŠMETIMAI PAGAL SEKTORIUS 1990-2018 M.	89
PAVEIKSLAS 5. NOX, ŠESD IR KIETOSIOS DALELĖS PAGAL SEKTORIUS 2018 M.	90
PAVEIKSLAS 6. NUSAUSINTŲ DURPŽEMIŲ NAUDOJIMAS IR ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ EMISIJOS LIETUVOJE	95
PAVEIKSLAS 7. ŽIEDINĖS EKONOMIKOS POŽYMIAI	96
PAVEIKSLAS 8. LIETUVOS ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ TIKSLAI AUTOTRANSPORTUI	114
PAVEIKSLAS 9. VALSTYBĖS INFORMACINIŲ IŠTEKLIŲ KONSOLIDAVIMO IR VALDYMO PERTVARKOS ĮGYVENDINIMO MODELIS	148
PAVEIKSLAS 10. BENDRA INFRASTRUKTŪROS ARCHITEKTŪROS SCHEMA	150
PAVEIKSLAS 11. PIRMOJO ETAPO DUOMENŲ CENTRŲ SCHEMA	151
PAVEIKSLAS 12. SDN (SOFTWARE DEFINED NETWORK) DUOMENŲ TINKLAS NUTOLUSIEMS OFISAMS	155
PAVEIKSLAS 13. IVPK OFISŲ CENTRALIZUOTO VALDYMO SISTEMOS CENTRINIS MAZGAS	156
PAVEIKSLAS 14. VIDUTINĖS ĮSTAIGOS TIPO BIURO DUOMENŲ TINKLAS (50-250 DARBO VIETŲ)	157
PAVEIKSLAS 15. DIDELĖS ĮSTAIGOS TIPO BIURO DUOMENŲ TINKLAS (50-250 DARBO VIETŲ).	158
PAVEIKSLAS 16. VALSTYBĖS DUOMENŲ VALDYSENOS SISTEMA	165
PAVEIKSLAS 17. PRELIMINARI SUMANIOS SPECIALIZACIJOS VALDYMO SISTEMA.	247
PAVEIKSLAS 18. VALDYMO IR KONTROLĖS SISTEMŲ SANDARA.	342
PAVEIKSLAS 19. NKL VKS KŪRIMO GRAFIKAS	344
PAVEIKSLAS 20. PARTNERIŲ ATSAKYMAI Į APKLAUSOS KLAUSIMYNĄ PAGAL NKL KOMPONENTUS	352
PAVEIKSLAS 21. NKL PROJEKTŲ ADMINISTRAVIMO IR KONTROLĖS SCHEMA	355

SANTRUMPOS

%	Procentai
€	Eurai
ADRP	Aktyvi darbo rinkos politika
AEI	Atsinaujinantys energijos ištekliai
AM	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
ASPI	Asmens sveikatos priežiūros įstaiga
BBIR	Bendrasis Bendrosios Išimties Reglamentas Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius
BIM	Informacinis pastato modeliavimas (<i>angl. Building Information Modeling</i>)
CO ₂	Anglies dvideginis arba dioksidas
DESI indeksas	Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas
DI	Dirbtinis intelektas
DNAP	Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa
EGADP	Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, kurios dydis, taikymo sritis, tikslai, principai ir ištekliai nustatyti Reglamente.
EIM	Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija
EK	Europos Komisija
EK SSRP	Europos Komisijos struktūrinės paramos reforma
EM	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija
ES	Europos Sąjunga
ESFA	Europos socialinio fondo agentūra
ESFIP	2021-2027 m. ES fondų investicijų programa Lietuvai
ESPBI IS	Elektroninė sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinė sistema
FAIR principai	Mokslo duomenų principai, apibrėžiami 4 kokybinėmis kategorijomis: Findable (randami) , Accessible (prieinami) , Interoperable (sąveikūs) ir Re-usable (Panaudojami iš naujo) .
FM	Lietuvos Respublikos finansų ministerija
Iniciatyvos	EGADP prioritetinės transformacijos kryptys: <ol style="list-style-type: none"> 1. ŽALINKI (<i>angl. Power-up</i>) – veiksmingų ateityje ir aplinkosaugos bei klimato kaitos požiūriu tvirtų technologijų diegimas, vystymo skatinimas ir atsinaujinančių energijos išteklių plėtra. 2. RENOVUOKI (<i>angl. Renovate</i>) – viešųjų ir privačių pastatų energinio efektyvumo didinimas. 3. PERSIKRAUKI (<i>angl. Recharge and refuel</i>) – veiksmingų ateityje aplinkosaugos ir klimato kaitos požiūriu tvirtų technologijų naudojimo skatinimas transporte, jo įkrovimo stotyse ir viešojo transporto plėtra. 4. PRISIJUNKI (<i>angl. Connect</i>) – greita plačiąjio interneto plėtra visuose regionuose ir namų ūkiuose, įskaitant optinius kabelius ir 5G tinklus, 5. SKAITMENĖKI (<i>angl. Modernise</i>) – viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų skaitmeninimas, įskaitant teismų ir sveikatos apsaugos sistemas. 6. PADIDINKI (<i>angl. Scale-up</i>) – Europos pramonės duomenų debesies pajėgumo didinimas ir tvirtų, galingų, modernių procesorių vystymas. 7. TOBULĖKI (<i>angl. Reskill and Upskill</i>) – švietimo sistemų pritaikymas skaitmeniniams įgūdžiams įgyti ir mokymosi bei profesinio mokymo plėtra visoms amžiaus grupėms.
IS	Informacinė sistema
KAM	Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija
KM	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
KDV	Kompiuterinė darbo vieta

Ketv.	Ketvirtis, žymintis 3 iš eilės einančius kalendorinių metų mėnesius
LEGADP	Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas
LR	Lietuvos Respublika
LRV	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
Mėn.	Mėnuo, kalendorinis mėnuo arba 30 dienų intervalas
Mln.	Milijonas
Mlrd.	Milijardas
MSI	Mokslo ir studijų institucijos
MVĮ	Labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės
MTEP	Mokslinių tyrimų ir eksperimentinė plėtra
MTEPI	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos
MVG	Mokymasis visą gyvenimą
NEKSVP	Lietuvos Respublikos nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021-2030 m.
NKL	Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“
NPP	2021-2030 metų Nacionalinis pažangos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“
Pandemija	Pasaulinė COVID-19 pandemija, prasidėjusi 2019 m. ir besitęsianti LEGADP rengimo metu
PISA	Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas
PP	Nacionalinė plėtros programa, skirta įgyvendinti konkretų NPP pažangos uždavinį
Reglamentas	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241 kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, 2021 m. vasario 12 d.
SADM	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SAM	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija
Seimas	LR Seimas
SM	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
ŠMSM	Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija
RPA	Robotinis procesų automatizavimas
Taksonomijos reglamentas	Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas Nr.2020/852 (ES), 2020 m. birželio 18 d. dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas Nr.2019/2088 (ES)
TR'2019	Tarybos rekomendacija dėl 2019 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2019 m. Lietuvos stabilumo programos (2019/C 301/15)
TR'2020	Tarybos rekomendacija dėl 2020 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2020 m. Lietuvos stabilumo programos (COM/2020/515 final)
Tūkst.	Tūkstantis
VII	Valstybės informaciniai ištekliai
VMI	Valstybinė mokesčių inspekcija
VPNĮP	XVIII Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas
VRM	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija
ŽŪM	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

Pirmoji dalis. BENDRIEJI TIKSLAI IR PLANO VIDINĖ LOGIKA (SUDERINAMUMAS)

1. Plano santrauka

1.1. Žalioji pertvarka

ES lyderystė kovos su klimato kaita srityje suteikia galimybių ir Lietuvai, kuri yra užsibrėžusi būti Europos žaliajo kurso priešakyje ir palaikyti ambicingiausius ES klimato kaitos suvaldymo tikslus. Įgyvendindama Žaliąjį kursą Lietuva vienu metu turi spręsti multi-dimensinius iššūkius, susijusius su šalies nacionaliniu saugumu, šalies energetine ir žaliavų nepriklausomybe, aukštos gyvenimo kokybės išlaikymu ir konkurencingumo didinimo bei siekiu užtikrinti gamtos pusiausvyrą.

Pasauliui ir Lietuvai susidūrus su pandemija ir jos padariniais ekonomikai, poreikis užtikrinti darnų ekonomikos vystymąsi nesumažėjo, o dėmesys klimato kaitos ir aplinkos klausimams netgi išaugo. Europos Komisijos komunikate „Europos žaliasis kursas“¹ siūlomos iniciatyvos, skirtos visiems ūkio sektoriams transformuoti siekiant ES ekonomikos neutralumo klimatui tikslo iki 2050 metų. Šių iniciatyvų įgyvendinimas užtikrins darnų vystymąsi, mažo anglies dioksido kiekio, konkurencingos, socialiai teisingos, inovatyvias technologijas naudojančios ir efektyvios ekonomikos plėtrą, naujas „žaliasias“ darbo vietas, pagerėjusią gyventojų gyvenimo kokybę. Nepaisant, pandemijos sukeltos krizės Lietuvoje, skatinant ekonomikos atsigavimą aplinkos tvarumas turi išlikti prioritetine kryptimi, o viešosios ir privačios investicijos, skirtos Lietuvai aktualioms su aplinkos tvarumu ir klimato kaita susijusioms problemoms spręsti, gali padėti skatinti ekonomikos augimą bei atsparumą ir padėti užtikrinti tvarų atsigavimą po krizės.

Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos vizijoje šalies ekonomikos neutralumą klimatui numatoma pasiekti iki 2050 metų. Įgyvendinant jau patvirtintus 2030 m. ES energetikos ir klimato kaitos tikslus, Lietuvai nustatytas 9% ŠESD mažinimo tikslas ES ATLPs nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m. Itin daug pastangų prireiks transporto, žemės ūkio ir pramonės sektoriams, kurių išmetamas ŠESD kiekis nuo 2005 m. stipriai išaugo. Jeigu pagal Europos klimato reglamentą ES 2030 m. ŠESD mažinimo tikslas bus padidintas nuo 40 iki 50–55% palyginti su 1990 m., Lietuvai numatyto nacionalinio ŠESD mažinimo tikslo reikšmė irgi gali padidėti, ir jai pasiekti reikės papildomų pastangų. Pasibaigus deryboms dėl Žaliojo kurso įgyvendinimo, gali padidėti ne tik ŠESD, bet ir kiti Lietuvai keliami aplinkosauginiai tikslai, kuriems pasiekti reikės susitelkimo. 2018 m. daugiausiai ŠESD išmetė transporto (30,2%) ir energetikos (28,6%) sektoriai. Trečioje vietoje – žemės ūkis (21,1%), kiek mažiau ŠESD išmetama pramonės (15,6%) ir atliekų (4,5%) sektoriuose. Remiantis Europos Komisijos ataskaita Lietuvai², aplinkosaugos srityje Lietuvai daugiausiai sunkumų kyla dėl neefektyvaus išteklių naudojimo bei didelio energijos intensyvumo, o nacionaliniams klimato ir AEI tikslams pasiekti reikia papildomų pastangų. Siekiant įgyvendinti klimato kaitos tikslus, būtina skatinti skubius pokyčius transporto, žemės ūkio, pramonės sektoriuose, drauge sudaryti sąlygas išlaikyti Lietuvoje gamybą.

Daugiabučiai gyvenamieji pastatai Lietuvoje sunaudoja daugiausia, t. y. 54%, galutinės suvartojamos šilumos energijos. Būtent šioje srityje, kuri sudaro 60% visų Lietuvos pastatų fondo

¹ Komisijos Komunikatas. Europos žaliasis kursas. Briuselis, 2019 12 11, COM(2019) 640 final.

² Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.

pagal plotą, didžiausias šilumos energijos kiekio taupymo potencialas. Siekiant spręsti šį iššūkį – Naujos kartos Lietuva plane numatyta skatinti renovacijos valdysenos ir administravimo reformas ir inovatyvų renovacijos procesą, pasitelkiant organines medžiagas.

Transporto sektoriuje suvartojama apie 38% visos galutinės energijos, todėl būtina šiame sektoriuje didinti energijos suvartojimo efektyvumą ir diegti energijos efektyvumą didinančias priemones. Nors 2018 m. atsinaujinanti energija sudarė 24,4% visos suvartojamos energijos ir Lietuva jau viršijo savo 2020 m. tikslą (23%), AEI dalis transporto sektoriuje tebėra maža, 2018 m. ji sudarė 4,33%, o tai gerokai mažiau nei 2020 m. tikslas – 10%. Nors vis plačiau naudojami biodegalai ir plėtojamas elektromobilių įkrovimo punktų tinklas, alternatyviuosius degalus naudojančius lengvieji automobiliai sudaro vos 1% visų automobilių. Naujos kartos Lietuvos plane yra suplanuota eilė priemonių, skatinant tiek alternatyvių degalų gamybą, tiek jų vartojimą (iš pasiūlos ir paklausos pusės), siekiant tikslo, jog transportas judėtų neteršdamas aplinkos.

Energetikos sektoriuje – NKL lėšomis numatoma skatinti švarios elektros gamybą Lietuvoje. Visų pirma, bus atliekami pasirengiamieji tyrimai, reikalingi vėjo jėgainių parko vystymui Baltijos jūroje. Taip pat, bus skatinama AEI saulės ir vėjo gamyba bei individualūs kaupimo įrenginiai. Be to, bus sukurtas 200 MW talpos baterijų parkas, kuris užtikrins reikalingą energijos rezervą ir prisidės prie AEI integracijos, palydint Lietuvą link 2025 m. planuojamos elektros tinklų sinchronizacijos su kontinentine Europa.

Vertinant aplinkos kokybę, Lietuvai daugiausiai kyla geros oro kokybės užtikrinimo iššūkių: ne visoje šalies teritorijoje oro kokybė atitinka europinius reikalavimus (didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) dažnai viršijama kietųjų dalelių (KD_{10}) ir benz(a)pireno koncentracijos norma), miestuose, kuriuose neigiamą oro taršos poveikį patiria daugiausia žmonių, viršijami PSO rekomenduojami oro užterštumo lygiai, užtikrinantys minimalų poveikį gyventojų sveikatai. Dėl oro taršos poveikio sveikatai patiriami ir reikšmingi ekonominiai nuostoliai – Europos Komisijos ES aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūros 2018 m. ataskaitoje Lietuvai nurodoma, kad su sveikata susiję išorės kaštai dėl oro taršos Lietuvoje viršija 1 mlrd. eurų per metus. Siekdama gerinti aplinkos oro kokybę, mažinti neigiamą oro taršos poveikį sveikatai, rūgštėjimo ir eutrofikacijos procesams, pagal tarptautinius įsipareigojimus Lietuva iki 2030 m. privalo sumažinti, palyginti su 2005 m., oro taršą penkiais teršalais – azoto oksidais, sieros dioksidu, kietosiomis dalelėmis $KD_{2,5}$, amoniaku ir nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais ir bent neviršyti 1990 m. išmesto sunkiųjų metalų ir patvariųjų organinių teršalų kiekio. Minėtos Naujos kartos Lietuvos plane užfiksuotos transporto, daugiabučių ir energetikos sektoriaus reformos ir investicijos prisidės prie šių tikslų pasiekimo.

Pastaraisiais metais, išplėtus pirminį atliekų rūšiavimo tinklą, pradėtos taikyti vienkartinų gėrimų pakuočių (plastiko, metalo, stiklo) užstato sistemos, pradėjus eksploatuoti mechaninio-biologinio apdorojimo įrenginius, padaugėjo paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų – 2018 m. 52,58% (2011 m. – 19,98%). Tačiau norint pasiekti žiedinės ekonomikos tikslus, svarbu užtikrinti pokyčių pramonėje skatinimą – taikyti joje žiedinės ekonomikos principus atitinkantį projektavimą ir gamybą, laikytis atliekų prevencijos ir prioritetų eiliškumo tvarkant atliekas. Siekiant pereiti prie žiedinės ekonomikos, daug dėmesio turi būti skiriama ES žiedinės ekonomikos veiksmy

plane³ įvardytiems prioritetiniams sektoriams ir probleminėms sritims, tokioms kaip plastikai, pakuotės, tekstilės gaminiai, elektronika, baterijos, transporto priemonės, maisto atliekos, pavojingų cheminių medžiagų vengimas ir valdymas, vartotojų elgsenos ir antrinių žaliavų rinkos pokyčiai. NKL numato ambiciją, jog dalyvaujant suinteresuotoms institucijoms ir socialiniams ekonominiams partneriams, bus parengtas ir Vyriausybės nutarimu patvirtintas Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos (siekiant įtraukti visas susijusias institucijas ir koordinuoti žiedinės ekonomikos įgyvendinimą ir plėtrą šalyje) iki 2035 m. veiksmų planas. Dalis šiam planui įgyvendinti reikalingų veiksmų bus finansuojami iš ESFIP.

Remiantis Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimu⁴, Lietuvoje nepakankamai užtikrinama gera aplinkos kokybė, taip pat neužtikrinamas ekosistemų ir kraštovaizdžio savitumo išsaugojimas bei biologinės įvairovės stabilumas. Dėl nedarnios urbanizacijos ir priemiesčių plėtos, aplinkos taršos, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo, invazinių rūšių plitimo ir klimato kaitos veiksmų darymas šalies kraštovaizdis, nyksta biologinė įvairovė, didėja buveinių ir rūšių populiacijų fragmentacija ir sutrinka ekosistemų funkcijos bei jų paslaugų teikimas. Tai kelia pavojų visuomenės gerovei ir sveikatai, daro žalą ekonomikai, ir jau šiandien reikia didelių išlaidų invazinėms rūšims valdyti, ekosistemoms atkurti, infrastruktūrai apsaugoti ir gamtinių grėsmių padariniams šalinti. NL bioįvairovės aspektas yra integruojamas horizontaliai, tačiau reikalingos priemonės bus įgyvendinamos ESFIP lėšomis ir kitais ES finansavimo šaltiniais (pavyzdžiui, Life programa).

Kaip rodo situacijos analizė, papildomų pastangų taip pat reikia siekiant gerinti vandenų būklę – geros būklės 2016 m. buvo 53% vandens telkinių. Paviršinių vandens telkinių būklę labiausiai neigiamai veikia pasklidoji tarša, daugiausia iš žemės ūkio veiklos, hidromorfologiniai vandens telkinių pokyčiai bei sutelktoji tarša (miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių tarša, tarša pavojingomis medžiagomis)⁵. Opi ir požeminių (ypač gruntinių) vandenų taršos problema. Prie to prisidės suplanuota ŠESD absorbcinių pajėgumų stiprinimo investicija, atkuriant pelkėdaros procesus žemės ūkio naudmenų teritorijose ir durpžemiuose.

Lentelė 1. Nacionalinio pažangos plano 2021-2030 m. esminiai žaliosios transformacijos tikslai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Energetinio saugumo koeficientas	procentai	67,8 (2016)	74	79	VDU Energetinio saugumo tyrimų centras
2.	Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio pokytis ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje (ATLPS) dalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m.	procentai	-40,7 (2018)	-42	-43	ES ATLPS veiklos vykdytojų ataskaitos
3.	Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio pokytis ES	procentai	12,2 (2018)	-2,8	-9	Nacionalinė išmetamų j

3 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas. Briuselis, 2015 12 02. COM(2015) 614 final.

4 Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 9 priedas. Aplinkosauga, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas>.

5 Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (2018). Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas.

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)		Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
	ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m.						atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio apskaitos ataskaita
4.	Išmetamo į aplinkos orą teršalų kiekio pokytis, palyginti su 2005 m.	sieros dioksido (SO ₂)	procentai	-53,4 (2018)	-57,5	-60	Nacionalinė išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaitos ataskaita
		azoto oksidų (NO _x)		-23 (2018)	-49,5	-51	
		nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ)		-28,6 (2018)	-39,5	-47	
		amoniako (NH ₃)		0,4 (2018)	-10	-10	
		smulkiųjų kietųjų dalelių (KD _{2,5})		-37,3 (2018)	-41	-45	
5.	Miestų, kuriuose metinė kietųjų dalelių KD ₁₀ koncentracija neviršija PSO rekomenduojamo lygio, dalis		procentai	22,2 (2019)	30	40	Valstybinis aplinkos (oro kokybės) monitoringas
6.	Sutaupyta galutinės energijos kiekis		GWh	0 (2020)	20 459,3	27 279	NEKSVP ataskaita
7.	Atsinaujinančių energijos išteklių dalis nuo bendro galutinio energijos suvartojimo		procentai	24,21 (2018)	38	45	Lietuvos statistikos departamentas

NKL net 942,43 mln. Eur t.y. 43,36% viso plano lėšų tiesiogiai prisidės prie kovos su klimato kaita bei žaliosios transformacijos tikslų ir Žaliojo kurso įgyvendinimo. Reikšmingiausiai prie EGADP reglamentu keliamo minimalaus 37% reikalavimo plano lėšų skirti žalinimo veikloms, prisidės komponentas „Žalioji Lietuvos transformacija“, kuris kyla iš ir tiesiogiai įgyvendina NEKSVP, o jo 813,3 mln.€ (99% komponento lėšų) gali būti klasifikuojamos pagal EGADP reglamente nustatytą žaliają taksonomiją ir 100% būti laikomos klimatui draugiškomis investicijomis.

Nepaisant to, kad Viešojo sektoriaus efektyvumo priemonėse tik 2,52 mln. € gali būti priskirtinos prie žalinimo taksonomijos, tačiau šio komponento sudėtyje suplanuota mokesčių sistemos reforma turės ženklų tiesioginį ir netiesioginį poveikį žaliajai transformacijai.

Sveikatos sektoriaus planuojamos reformos ir investicijos ženkliai (79,2 mln.€) prisidės prie žaliosios pertvarkos tikslų, kadangi kuriant ir atnaujinant sveikatos paslaugų ir tyrimų infrastruktūrą, bus laikomasi ŠESD ir energinio efektyvumo reikalavimų.

Kiti komponentai kartu prisidės dar 47,41 mln.€ prie EGADP reglamentu keliamos 37% lėšų kocentravimo žalinimo veikloms reikalavimo. Siekiant prisitaikyti prie žaliosios ir skaitmeninės persitvarkymo keliamų iššūkių ateities darbo rinkai – tiek Socialinių reikalų, tiek Švietimo komponente yra numatytos priemonės, kurios yra nukreiptos į užimtumo skatinimą, darbo vietų kūrimą bei kompetencijų auginimą, reikalingų žaliajai ir skaitmeninei transformacijai. Tuo tarpu, Inovacijų ir mokslo komponente – bus skatinami inovatyvūs žalieji pirkimai ir žaliųjų inovacijų kurimas.

Komponente „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ nėra suplanuotų investicijų ir reformų, kurios tiesiogiai gali būti įskaičiuojamos į nustatytus žalinimo taksonomijos reikalavimus, tačiau daroma prielaida, jog įgyvendintos veiklos turės teigiamą horizontalų poveikį, vystant skaitmeninę transformaciją ir su tuo susijusį netiesioginį ŠESD išmetimų mažinimą.

1.2. Skaitmeninė pertvarka

Spartus technologijų vystymasis ir pandemijos sąlygoti iššūkiai ekonomikai aktualizavo poreikį spartinti Lietuvos skaitmeninę transformaciją. Efektyviai išnaudojamos skaitmeninių technologijų galimybės turi potencialą tapti Lietuvos ekonomikos varikliu, sparčiai likviduoti pandemijos sukeltus padarinius.

Nors Lietuva jau kelis dešimtmečius kaupia skaitmeninės transformacijos iniciatyvų patirtį, nėra įveikti neefektyvios valstybės informacinių išteklių infrastruktūros, fragmentuoto kibernetinio saugumo užtikrinimo bei viešojo sektoriaus duomenų atvirumo ir efektyvaus dalijimosi tarp skirtingų ekonomikos sektorių iššūkiai. Viešosios elektroninės paslaugos skiriasi brandos lygiais, paslaugų teikimas nepritaikytas užsienio subjektams, negalią ar sunkumą komunikuoti turintiems asmenims. Silpni visuomenės skaitmeniniai gebėjimai riboja efektyvų naudojimąsi viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, individualiais švietimo ir sveikatos paslaugų poreikiais, mažina galimybes sėkmingai dalyvauti darbo rinkoje.

Lietuva pastaraisiais metais padarė pažangą ir pakilo į 8 vietą tarp ES šalių pagal Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indekso (DESI)⁶ vertinimą. Proveržį pavyko pasiekti dėl skaitmeninių technologijų ir skaitmeninių viešųjų paslaugų integravimo. Lietuva pagerino savo rezultatus žmogiškojo kapitalo ir naudojimosi internetu paslaugomis srityse, tačiau skaitmeninių įgūdžių lygis vis dar žemesnis už ES vidurkį. Atvirųjų duomenų pažanga žymiai atsilieka ir pagal šį rodiklį Lietuva ES užima tik 24 vietą. Naujos kartos prieigos tinklų aprėptis turi būti plečiama: pagal sparčiojo plačiajuosčio ryšio (naujos kartos prieigos) tinklų aprėptį Lietuva užima tik 27 vietą.

Komponentas „*Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui*“ sudarytas iš trijų reformų ir trijų investicijų, nukreiptų įveikti Lietuvai aktuales skaitmenizacijos iššūkius. Komponentui įgyvendinti suplanuota 20% visų Lietuvai skirtų EGADP priemonės lėšų. Įgyvendinusi komponente suplanuotas reformas ir investicijas, 2025 m. Lietuva pagal DESI indeksą pakils į 10 vietą, o 2030 m. – į 7 vietą ES.

Skaitmeninę šalies ekonomikos transformaciją skatins ir kituose NKL komponentuose suplanuotos reformos ir investicijos. Pandemijos sąlygomis svarbiais iššūkiais tapo sveikatos ir švietimo sistemų skaitmeninimas, todėl komponentuose „*Atspari grėsmėms ir pasirengusi iššūkiams sveikatos priežiūros sistema*“ ir „*Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui*“ suplanuotos reikšmingos investicinės veiklos, nukreiptos į procesų ir paslaugų skaitmeninimą, moksleivių, studentų, dirbančiųjų, švietimo ir sveikatos sektorių dirbančiųjų kompetencijas ir prisitaikymą skaitmeninius sprendimus ir veikimo būdus paversti įprastu veikimo modeliu. Skaitmeniniai sprendimai įgalins efektyvų nuotolinių sveikatos paslaugų teikimą, individualizuotų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą šalies gyventojams ir inovacijų sveikatos ir švietimo srityse proveržį.

Komponentas „*Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę*“ apima visapusišką skaitmeninių sprendimų integraciją į Užimtumo tarnybos veiklos organizavimą ir paslaugų teikimą, įskaitant gyventojų konsultavimą ir informavimą skaitmeniniu būdu. Papildomai numatyta skirti paskatas dirbančiųjų skaitmeniniams įgūdžiams stiprinti.

6 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/lithuania>

Komponentas „*Žalioji Lietuvos transformacija*“ prisidės prie skaitmeninės transformacijos dviem reformomis:

- reforma „*Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos*“ paskatins juridinių asmenų nuosavas investicijas į elektros energijos kaupimo įrenginius ir sukurs viešąją elektros energijos kaupimo infrastruktūrą, kuriuos valdyti bus įdiegti skaitmeniniai sprendimai;
- reforma „*Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka*“ skaitmeniniais sprendimais padidins pastatų renovacijos proceso spartą, sukurdamą sąveikią, visus pastatų renovacijos proceso dalyvius įtraukiančią pastatų renovacijos informacinę sistemą.

Komponentas „*Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos*“ skaitmeninės ekonomikos galimybes išnaudos padidinti patogumą mokesčių mokėtojams bendradarbiauti su VMI, vykdyti eksporto-importo operacijas ar tranzitą per Lietuvos muitinę. Vienu langeliu visoms prievolėms valstybei sumokėti taps VMI, kuri, sukūrusi integracines sąsajas su baudas ir ekonomines sankcijas skiriančiomis institucijomis, jas apskaitys viename mokesčių mokėtojo profilyje ir taip užtikrins patogumą ir sąžiningą mokesčių sumokėjimą.

1.3. Pažangus, tvarus ir įtraukus augimas, įskaitant ekonominę sanglaudą, darbo vietas, produktyvumą, konkurencingumą, MTEP ir inovacijas, gerai funkcionuojančią rinką su stipriomis MVI

Atsižvelgiant į 2021 m. metinę tvaraus augimo strategiją ir įgyvendinant 2020 m. metinėje tvaraus augimo strategijoje nustatytus tikslus, Lietuvos Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės reformos ir investicijos bus nukreiptos į:

- pažangų augimą – žiniomis ir inovacijomis pagrįsto ūkio vystymą;
- tvarų augimą – tausiau išteklius naudojančio, ekologiškesnio ir konkurencingesnio ūkio skatinimą.
- integracinį augimą – didelio užimtumo ūkio, kuriame užtikrinta socialinė ir teritorinė sanglauda, skatinimą.

Siekiant *skatinti žiniomis ir inovacijomis pagrįsto ūkio vystymąsi*, Lietuva ADRP priemonėmis numato gerinti švietimo kokybę, stiprinti mokslinių tyrimų rezultatus, skatinti inovacijų ir žinių perdavimą Europos Sąjungoje, efektyviau išnaudoti informacines ir ryšių technologijas, užtikrinti, kad novatoriškos idėjos virstų novatoriškomis prekėmis ir paslaugomis, kurios skatintų augimą, kokybiškas darbo vietas ir padėtų spręsti Europos ir pasaulio socialinius uždavinius, sustiprins ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą. Planuojama, kad įgyvendinus priemones, ženkliai pagerės gebėjimai diegti inovacijas, bus pasiekta geresnių rezultatų švietimo srityje, pagerinta mokslo įstaigų kokybė ir rezultatai, efektyviau išnaudojama skaitmeninės visuomenės teikiama ekonominė ir socialinė nauda.

Komponentas „*Aukštasis mokslas, nuosekli mokslo ir inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas*“. Numatoma įgyvendinti reformą „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“, didinant aukštojo mokslo ir mokslo sistemos konkurencingumą: planuojama tobulinti valstybės skiriamo studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, MTEP finansavimo mechanizmus, didinti studijų kokybės vertinimo efektyvumą, išgryninant universitetų ir kolegijų misijas. Investiciniai reformos veiksmai bus nukreipti studijų programų pertvarkymui aktualizuojant studijų trukmę, pritaikant studijų programas nuotoliniam mokymui, taip pat investicijos bus nukreiptos naujoms kokybiškoms studijų programoms užsienio kalbomis parengti, mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklų stiprinimui, akademinio personalo kvalifikacijos, ypač užsienio kalbų ir informacinių technologijų srityse, tobulinimui, tyrėjų profesinės karjeros

patrauklumo didinimui. Taip pat numatoma sudaryti sąlygas aukščiausios kokybės studijoms, studijų tarptautiškumo stiprinimui, skatinant aukštųjų mokyklų dalyvavimą Europos universitetų tinklų iniciatyvose. Dalyvavimas Europos universitetų tinkluose turėtų tapti vienu iš įrankių, didinančių aukštųjų mokyklų tarptautinį konkurencingumą, studijų patrauklumą.

Siekiant inovacijų plėtros, bus įgyvendinama reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra“, kuri apims institucinės sąrangos pokyčius ir inovacijų paklausos didinimo veiksmus, tokius kaip inovacijų politikos įgyvendinimo efektyvinimą, optimizuojant šiuo metu veikiančių agentūrų tinklą, didinant inovacijų paklausą Lietuvoje išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą, skatinant startuolių ekosistemos plėtrą (siekiant vystyti startuolių ekosistemą, bus parengta Startuolių ekosistemos plėtros koncepcija, kurioje bus išgryninti ilgalaikiai strateginiai startuolių ekosistemos plėtros tikslai ir veiklos kryptys, siekiant didinti verslo, ypač – startuolių, prieigą prie kapitalo, planuojama plėsti Inovacijų skatinimo fondą).

Stiprinant mokslo ir verslo partnerystę, tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, planuojama inicijuoti misijomis pagrįstą mokslo ir verslo bendradarbiavimą, prisidedantį prie aktualiausių visuomenei iššūkių sprendimo. Misijos sujungs mokslo ir verslo bendruomenę bendriems MTEPI projektams ir taip padės persiorientuoti link efektyvesnio jų veiklos modelio ir regiono konkurencingumo didinimo. Jos paskatins bendrus mokslo ir verslo (konsorcių) MTEPI projektus, kuriančius didesnę pridėtinę turinčius produktus, sprendžiančius visuomenei aktualius iššūkius.

Komponentas „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“. Lietuva numato investuoti į pažangiausių skaitmeninių pajėgumų kūrimą ir diegimą. Reformos ir investicijos bus skirtos užtikrinti pažangių sprendimų kūrimą ir jų naudojimą teikiant inovatyvias paslaugas verslui, visuomenei, viešajam sektoriui nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu, kokybiškų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, atvėrimą, galimybę dalintis tarp ekonomikos sektorių bei sudaryti geresnes sąlygas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis grįstus sprendimus, plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą, sutelkiant investicijas į labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbimą, ypatingai orientuojant plėtrą į skaitmeninei veiklai imlias įmones ir įstaigas bei tolygią 5G ryšio tinklų plėtrą, viešojo valdymo efektyvumą, užtikrinant didesnę administracinių ir viešųjų paslaugų skaitmenizavimo brandą, jų prieinamumą piliečiams ir užsienio subjektams, įgalinant efektyviai vykdyti duomenų mainus tarp nacionalinių ir ES viešojo administravimo institucijų ir įstaigų, įskaitant turizmo, kultūros, viešojo saugumo, ikiteisminio tyrimo, baudžiamąją teisną vykdančių ir bausmių vykdymo institucijas, skaitmeninių įgūdžių įgijimą ir tobulinimą.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“. Siekdama pažangaus augimo, Lietuva numato didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams, užtikrinti kokybišką ir šiuolaikinį priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, stiprinant pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijas bei STEAM ugdymo ekosistemą, užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangiomis technologijomis ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą bei didinti švietimo sistemos ir darbo rinkos atitiktį, sustiprinant profesinio rengimo sistemą ir profesinio orientavimo paslaugas visą gyvenimą.

Siekiant *tvaraus ūkio augimo – tausius išteklius naudojančio, ekologiškesnio ir konkurencingesnio ūkio skatinimo*, Lietuva, laikydamosi Europos žaliojo kurso, numato veiksmus, kuriais bus skatinama efektyviai išteklius naudojanti ir konkurencinga ekonomika, kuriant naujus procesus ir technologijas, įskaitant ekologiškas technologijas, spartinant pažangiųjų tinklų plėtojimą

pasitelkiant IRT, stiprinant įmonių, visų pirma gamybos sektoriaus ir MVĮ, konkurencinius pranašumus, taip pat padedant vartotojams tinkamai vertinti tausų išteklių naudojimą.

Kova su klimato ir aplinkos krize yra esminis mūsų laikų iššūkis ir galimybė tvariai atgaivinti ekonomiką. Kad būtų išsaugota Europos ir viso pasaulio žmonių sveikata, klestėjimas ir gerovė, visi visuomenės nariai turi imtis skubių ir tvirų veiksmų. Europos žaliasis kursas yra Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių, politinis įsipareigojimas ir atsakas į šį iššūkį. Jis taip pat yra Europos augimo strategija, kuria siekiama pertvarkyti ES į teisingą ir klestinčią visuomenę ir efektyviai išteklius naudojančią ir konkurencingą ekonomiką.

Lietuva Žaliajai pertvarkai skiria didelį dėmesį, numato įgyvendinti reformas, kuriomis viešosios ir privačiosios investicijos būtų nukreiptos į klimato ir aplinkosaugos veiksmus ir iš esmės pertvarkyti įvairias politikos sritis.

Komponentas „Aukštasis mokslas, nuosekli mokslo ir inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“. Numatoma skatinti žaliųjų inovacijų vystymą, sukuriant paskatas aplinkai palankių produktų arba technologijų kūrimui ir (ar) diegimui. Taip pat Planuojama kurti praktinių technologinių žinių ir sprendimų apsiikeitimo platformą Industry 4.0 Lab, kuri prisidėtų prie pramonės sektoriaus perorientavimo žiedinės ekonomikos linkme. Numatomos paslaugos pramonės perorientavimui ir žiedinės ekonomikos plėtrai – sukurta infrastruktūra, užtikrinanti viešą virtualių gamybinių linijų demonstravimą, orientuotą į žiedinės ekonomikos technologinius sprendimus, planuojamos teikti Lietuvos pramonės įmonėms technologijų pritaikymo konsultavimo paslaugas, kurios apimtų konsultacijas dėl naujų, MTEP rezultatais grįstų, pilotinių, pramonės įmonės transformuojančių ir / arba klimato kaitą mažinančių technologijų diegimo.

Komponentas „Žalioji Lietuvos transformacija“. Numatoma skatinanti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą naudojant ekonomiškai efektyviausias technologijas, tobulinant institucinius ir teisinius mechanizmus bei teikiant verslui ir gyventojams paskatas investuoti: bus atliekami parengiamieji darbai (studija) vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai, teikiama investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai ir atsinaujinančių išteklių energijos bendrųjų kūrimuisi, taip pat įrengiama viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūra, kas padės užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos saugumą, stabilumą bei parengtį izoliuoto darbo veikimui iki jos sujungimo su kontinentinės Europos elektros tinklais darbu sinchroniniu režimu.

Taip pat bus siekiama reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kieki, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį autotransporte. Numatoma keisti viešojo sektoriaus ir verslo naudojamas taršias kelių transporto priemones į nedaršias, gerinti viešojo transporto paslaugų kokybę ir patrauklumą, atnaujinant viešojo transporto priemones, sukurti įkrovimo / pildymo alternatyviaisiais degalais varomoms visų tipų nedaršioms transporto priemonėms infrastruktūrą, didinti vietinės degalų iš atsinaujinančių energijos išteklių gamybos apimtį, skatinant biometano dujų gamybą ir naudojimą transporte, antros kartos skystųjų biodegalų gamybą ir naudojimą transporte bei vandenilio technologijas ir jų naudojimo plėtrą.

Didelis dėmesys bus skiriamas pastatų renovacijos procesų tobulinimui, išnaudojant skaitmenizuotos serijinės pastatų renovacijos pranašumus, plačiau diegiant kompleksinį požiūrį į gyvenamąją aplinką ir skatinant klimatui ir aplinkai palankią statybos sektoriaus ir produktų transformaciją: bus skatinama žalioji pastatų renovacija, darnios statybos produktai ir paslaugos

Siekdama užtikrinti socialinę ir teritorinę sanglaudą ir skatinti ūkio užimtumą, Lietuva planuoja priemones, padėsiančias užtikrinti aukštą užimtumo lygį, investuojant į įgūdžius, kovojant su

skurdu ir modernizuojant darbo rinkas, mokymo ir socialinės apsaugos sistemas, kad žmonės galėtų pasirengti pokyčiams ir juos valdyti, ir kurti solidaresnę visuomenę, tuo pačiu užtikrinti, kad visi galėtų pasinaudoti galimybėmis bet kuriuo gyvenimo etapu.

Numatoma investuoti į užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovės didinimą, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo (kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas: mokymai; verslumo skatinimo priemonė: kompetencijų ugdymas; investicijos į darbo vietų steigimą, mokant subsidiją verslą kuriantiems asmenims su steigiamos darbo vietos darbo funkcijų atlikimu susijusioms darbo priemonėms įsigyti, montuoti, pritaikyti ir patalpoms, reikalingoms darbo vietai įrengti, remontuoti ar pritaikyti, kai kuriamos darbo vietos prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo). Bus kompleksiškai įvertinti minimalių pajamų sistema Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesni lėšų panaudojimą.

Komponentas „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“. Numatoma moderniais vadybos principais ir skaitmeniniais sprendimais pertvarkyti ir į visuomenės poreikius suorientuoti viešojo sektoriaus veikimą, proaktyviai mažinti mokestinį atotrūkį ir sudaryti prielaidas šaliai greičiau atsigausti po pandemijos. Tuo tikslu bus įgyvendintos priemonės skirtos viešajam sektoriui, palankiai mokesčių sistemai, nacionalinio biudžeto ilgalaikiam tvarumui ir skaidrumui, mokestinių prievolių vykdymo gerinimui, išmaniam mokesčių administravimui, elektroninių dokumentų ekosistemos vystymui.

1.4. Socialinė ir teritorinė sanglauda

Nors vyksta sparti visos šalies konvergencija su ES, skirtumai tarp Lietuvos regionų ir jų viduje išlieka ryškūs. Nuo 2007 iki 2016 m. BVP vienam gyventojui šalyje išaugo nuo 9 tūkst.€ iki 13,5 tūkst.€ (augimas 33%), tačiau regionai augo skirtingu tempu. Nors BVP atotrūkis tarp Vilniaus ir kitų apskričių šiek tiek sumažėjo (nuo 153,9% nacionalinio vidurkio iki 143% 2017 m.), Vilniaus apskritis labai išsiskiria užimtumo augimu (44% įdarbintų naujų asmenų 2010–2016 m. buvo būtent Vilniaus regione), pajamomis (vidutinės disponuojamosios pajamos gyventojui išaugo nuo 118% nacionalinio vidurkio 2007 m. iki 127% 2018 m.) ir investicijomis.

Visos reformos ir investicijos, įtrauktos į NKL planą, yra skirtos esamiems socialiniams, ekonominiams ir teritoriniams skirtumams sumažinti. Regionams didžiausią poveikį turės reformos ir investicijos švietimo, sveikatos ir socialinėse srityse, kurios nukreiptos į viešųjų paslaugų prieinamumą ir jų kokybės užtikrinimą. Didžiajai daugumai šalies gyventojų aktualus daugiabučių renovacijos paspartinimas, viešojo transporto taršių transporto priemonių keitimas netaršiomis, vystoma elektromobilių įkrovimo infrastruktūra, skaitmeninimas. Ypač svarbus viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas regionuose plėtojant elektronines paslaugas. Daugelis savivaldos kaupiamų duomenų nėra suskaitmeninti, todėl, visų pirma, NKL numatyta spręsti duomenų ekosistemos ir saugios prieigos prie duomenų atvėrimo iššūkius.

Siekiant šiuolaikiško švietimo komponente „*Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui*“ numatoma vystyti tūkstantmečio mokyklų tinklą, sukurti konsultacinės pagalbos mokykloms paketą, vystyti STEAM ugdymui palankią ekosistemą, pertvarkyti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, o siekiant sudaryti sąlygas inovacijų kūrimui ir bandymui – diegti švietimo inovacijas, grįstas skaitmeninėmis technologijomis.

Siekiant žaliosios pertvarkos tikslų komponente „*Žalioji Lietuvos transformacija*“ numatyta spartesnė ir pažangesnė daugiabučių ir kvartalinė renovacija, viešojo transporto taršių transporto priemonių keitimas netaršiomis, tvariai išvystyta elektromobilių įkrovimo infrastruktūra.

Regionuose ypač trūksta kvalifikuotų darbuotojų, todėl komponente *„Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“* numatyta investuoti į profesinio orientavimo sistemą darbo rinkos pasiūlai ir paklausai regionuose subalansuoti. Bus sukurta ir įdiegta DI sprendimais pagrįsta Užimtumo tarnybos informacinė sistema, sąveiki su kitomis šalies informacinėmis sistemomis.

Reformos tikslas sveikatos srityje – didinti sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams, įgalinimą lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius. Komponento *„Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“* priemonės nukreiptos į visų sveikatos priežiūros sistemos grandžių bendradarbiavimo efektyvinimą, užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros stiprinimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir nuotolinių ir personalizuotų sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą.

Numatoma parengti ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelį, kuris reikalaus atitinkamos infrastruktūros ir teikiamų paslaugų užtikrinimo savivaldybiniu lygmeniu. Planuojama sukurti sveikatos priežiūros kokybės vertinimo sistemą (nacionaliniu, savivaldybių ir ASPĮ lygiu), kuri leis lyginti savivaldybes ir ASPĮ pagal paslaugų kokybės ir prieinamumo rodiklius;

Planuojama, kad penkios regioninės pagrindinės gydymo įstaigos bus prijungtos prie vieningos išteklių valdymo ir apskaitos sistemos, užtikrinančios unifikuotus ir išsamius duomenis apie ligoninių sektoriaus sąnaudas.

Plėtojamos viešosios paslaugos apimtų ir centralizuotai valdomas sistemas, kurių paslaugomis naudojasi visi gyventojai ir verslas, taip pat ir inovatyvių skaitmeninių sprendimų diegimą regionuose teikiant paslaugas gyventojams. Dėka atvertų duomenų ir pasiūlytų technologinių sprendimų (procesai, paslaugos, taikomosios aplikacijos ir pan.), su panašiais iššūkiais (pvz. susisiekimo gerinimo srityje) susiduriantys regionai problemų sprendimui galės juos replikuoti, adaptuoti ar kurti savus, tokiu būdu mažinant skirtumus tarp regionų.

1.5. Sveikata, ekonominis, socialinis ir institucinis atsparumas, įskaitant reagavimą į krizes ir parengtumą krizėms

Siekiant įveikti vidaus ir išorės aplinkos keliamus iššūkius ir krizes, pvz., tokias kaip pandemija, kuri sukėlė didelių įtampų nacionalinėse sveikatos sistemose, sutrikdė pasaulines tiekimo grandines, sukėlė finansų rinkų nestabilumą, neigiamai veikia įvairius ekonominius sektorius ir gyventojų įpročius bei pajamas, reikia susitelkti ties priemonėmis, kurios amortizuotų krizės pasekmes ir užtikrintų tinkamą pasirengimą ateities iššūkiams.

Epidemiologinės situacijos gerinimas ir sveikatos sistemos atsparumo būsimiems panašaus pobūdžio protrūkiams sisteminis sustiprinimas yra būtinosios sąlygos sėkmingai ir savalaikiai įgyvendinti visus NKL komponentus. Todėl komponente *„Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“* numatyta investuoti į tolygų, saugų, nenutrūkstamą ir efektyvų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ekstremalių sveikatai situacijų metu. Reformų pagrindinis tikslas yra užtikrinti būtinų priemonių, skirtų pasirengti ekstremaliųjų situacijų likvidavimui ir jų šalinimui, atsižvelgiant į aktualias grėsmes (didelės ir labai didelės rizikos pavojus, nustatytus Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizėje) rezervus, užtikrinti LNSS priklausančių sveikatos priežiūros įstaigų parengtį ekstremaliosioms situacijoms, jų veiklos koordinavimą ir pasirengimo stebėseną, taip pat sveikatos sistemos darbuotojų pasirengimą ir mobilizavimą ekstremaliųjų situacijų atvejais.

NKL komponente *„Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“* numatyta kurti efektyvias į klientą orientuotas paslaugas, užtikrinti didesnę administracinių ir viešųjų paslaugų skaitmenizavimo brandos lygį, jų prieinamumą piliečiams ir užsienio subjektams, didinti institucijų ir įstaigų

atsparumą ir gebėjimą prisitaikyti prie kintančių sąlygų, optimizuojant viešojo valdymo procesus ir diegiant inovatyvius sprendimus jų automatizavimui, dokumentų tvarkymą keičiant į duomenų tvarkymą, sutelkiant aktualius informacinius išteklius poreikio prognozavimui ir politikos įgyvendinimo stebėsenai, o priimamus sprendimus grindžiant realaus laiko duomenų analize, faktais ir įrodymais – vienas iš planuojamų investicijų tikslų. Reformos „Į klientą orientuotos paslaugos“ investicijos bus skirtos institucijų atsparumo prisitaikant prie kintančių sąlygų didinimui, „bekontakčių“ paslaugų ir viešojo valdymo procesų, atsisakant vis dar esamų „popierinių“ procesų, kūrimui ir pan. Tokios investicijos tiesiogiai prisidės prie socialinio ir institucinio atsparumo didinimo, įskaitant reagavimą į krizes ir parengtumą krizėms.

Pandemija išryškino sisteminį pasirengimo krizių valdymui (organizacinio atsparumo) trūkumą valstybiniame sektoriuje – galimybės užtikrinti pakankamas teikiamų paslaugų apimtis ir aukštą teikiamų paslaugų kokybę, operatyviai prisitaikant prie pandemijos sąlygotų pokyčių ir naujų pandemijos pasekmių valdymo priemonių įvedimo. Siekiant skatinti darbo vietų kūrimą, palengvinti bedarbių įsidarbinimą ir darbuotojų perėjimą iš vieno sektoriaus į kitą, didinti ekonominį ir socialinį atsparumą ir mažinti krizės poveikį užimtumui ir socialinį poveikį komponente „*Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę*“ planuojama vykdyti reformą „*Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas*“. Planuojama pakeisti esamą Užimtumo tarnybos veiklos organizavimo ir vykdymo modelį ir didinti ADRP priemonių prieinamumą, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo, šaliai atsigauant po pandemijos.

Komponente „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ numatytos investicijos įrankių funkcionalumas leis pačioms jautriausioms verslo įmonėms (smulkioms ir vidutinėms) operatyviau reaguoti į besikeičiančią ekonominę situaciją, laiku priimti sprendimus ir taip išvengti blogiausio scenarijaus, t.y. bankroto.

1.6. *Next generation politika, vaikai ir jaunimas, įskaitant švietimą ir įgūdžius.*

Lietuvoje, kaip ir kitose EBPO šalyse, skaitmenizacija, globalizacija, demografiniai pokyčiai ir klimato kaita keičia darbo vietas, visuomenės funkcionavimo ir žmonių sąveikos būdus. Lietuvoje yra daugybė šių tendencijų pasekmių, įskaitant darbuotojus, kuriems kyla gana didelė darbo automatizavimo rizika, darbdaviai dažnai stengiasi rasti reikalingus įgūdžius, o produktyvumas tampa svarbesniu ekonominės gerovės varikliu. 2020 m. Prasidėjusi pandemija paspartino mokymosi ir darbo skaitmeninimą, sutrikdė ekonomikos sektorius ir rizikuoja didinti nelygybę švietimo ir darbo rinkose Lietuvoje. Nors po pagrindinių fiskalinių ir finansinių priemonių 2020 m. Ekonominis nuosmukis buvo gana lengvas, nedarbas dar labiau išaugo, o jaunimo (15-24 metų amžiaus) nedarbas 2020 m. lapkričio mėn. siekė 28%. Nors EBPO prognozuoja ekonomikos augimą 2021 ir 2022 m., nedarbas turėtų išlikti virš ikikrizinio lygio bent iki 2022 m.

Šios tendencijos ir iššūkiai sustiprina poreikį Lietuvai kurti į ateitį orientuotą, dinamišką įgūdžių politiką. Norint klestėti rytojaus pasaulyje, žmonėms reikės stipresnio ir išsamesnio įgūdžių rinkinio, paremto aukštos kokybės mokymosi galimybėmis visą gyvenimą, taip pat geresnių galimybių panaudoti įgūdžius darbo rinkoje ir darbo vietose. Lietuva padarė pažangą šia linkme - valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, Nacionaliniame pažangos plane (NPP), Vyriausybės 2020 programoje ir kitose strategijose didelis dėmesys skiriamas įgūdžiams. Lietuva pastaraisiais metais

pradėjo įvairias įgūdžių politikos reformas, apimančias formaliojo švietimo finansavimą, švietimo tinklo efektyvumą, mokytojų rengimą, profesinio švietimo valdymą, darbo kodekso pakeitimus ir dar daugiau. EBPO tyrimai⁷ atskleidžia, kad ne tik skaitmeniniai įgūdžiai bus vis svarbesni, bet vis labiau reikalingais įgūdžiais taps ir kritinis mąstymas, kūrybiškumas, sprendimų priėmimas, inovacijų taikymas, verslumas ir empatija. Svarbu, kad gebėjimams ugdyti būtų pasitelkiamos naujos mokymosi formos, turinys ir užtikrinamas inovatyvumas.

Lietuva, siekdama sumažinti pandemijos poveikį naujai kartai, ypatingą dėmesį skiria vaikų ir jaunimo švietimui, 21 amžiuje reikalingų kompetencijų, tame tarpe ir skaitmeninių, įgijimui, švietimo įtraukties didinimui bei švietimo sistemos tobulinimui. Numatytas pagrindinis strateginis tikslas „Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams“ atitinka JT darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 tikslą „užtikrinti įtraukų ir lygiateisį (lygiavertį) kokybišką švietimą kiekvienam ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“.

Atsižvelgdama į EBPO 2021 rekomendacijas („Lietuvos įgūdžių strategija“), Lietuva, siekdama pagerinti Lietuvos įgūdžių rodiklius, pasitelkdama skirtingus finansavimo šaltinius, planuoja veiksmus šiomis prioritetinėmis 4 kryptimis:

1 prioritetas: Suteikti jauniems žmonėms darbo ir gyvenimo įgūdžių.

Įgyvendinant šį prioritetą numatomos teisinės, reguliacinės ir investicinės reformų įgyvendinimo priemonės, kuriomis skatinama šiuolaikinių mokymo programų atnaujinimas, mokymo žmogiškųjų išteklių potencialo stiprinimas, profesinio ir aukštojo mokslo atitikimo darbo rinkos poreikiams didinimas.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekviena gyventojui“ numato, kad Lietuva įgyvendins 4 reformas nukreiptas į šiuolaikišką bendrąjį ugdymą, 21 amžiuje reikalingų kompetencijų plėtojimą ir kvalifikacijų pripažinimo galimybių suaugusiems asmenims didinimą, profesinio orientavimo sistemos darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti sukūrimą, bei kompetencijų žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgijimą naujų švietimo specialistų pritraukimą.

Komponentas „Aukštasis mokslas, nuosekli mokslo ir inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“. Numatoma pertvarkyti ir įdiegti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, kad valstybės biudžeto finansavimas skatintų aukštąsias mokyklas rengti darbo rinkai trūkstantiems specialistus, augintų aukštųjų mokyklų MTEP veiklos apimtį ir kokybę, tarptautinį konkurencingumą, prieinamumą asmenims, turintiems negalią ir atsparumą kokybiškai veikti pandemijos sąlygomis. Numatomos investicijos sumažins neatitikimą tarp turimos neseniai studijas baigusių absolventų kvalifikacijos ir jų dirbamo darbo. Taip pat numatoma investuoti į prioritetinių ateities ekonomikos sektoriams aktualių kompetencijų ugdymą, išgryninti universitetų ir kolegijų misijas, jų veiklos kokybės reikalavimus, diferencijuojant binarinės aukštojo mokslo sistemos teikiamas kompetencijas.

2 prioritetas: Suaugusiųjų ir įmonių dalyvavimo mokymesi didinimas Lietuvoje.

Įgyvendinant šį prioritetą, numatomos teisinės, reguliacinės ir investicinės reformų įgyvendinimo priemonės, kuriomis skatinama didinti galimybes suaugusiems asmenims kelti kvalifikaciją ir

⁷ OECD. Artificial Intelligence in Society. 2019

Prieiga internete: <https://www.oecd.org/publications/artificial-intelligence-in-society-eedfee77-en.htm>

gerinti įgūdžius atsižvelgiant į technologinius pokyčius, sudaryti geresnes darbo keitimo galimybes, populiarinti nestandartines darbo formas. Suaugusiųjų mokymasis yra būtinas siekiant sustiprinti suaugusiųjų įgūdžius. Jis tapo vis aktualesnis atsižvelgiant į pandemiją ir jos poveikį darbo rinkoms. Siekiant užtikrinti neformaliojo švietimo ir mokymo naudą, kokybę ir patrauklumą, numatoma patobulinti ankstesnių mokymosi procedūrų pripažinimą ir kokybės užtikrinimo mechanizmus.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekviena gyventojui“. Investicijos į persikvalifikavimą ir įgūdžių tobulinimą yra labai svarbios remiant žaliąą ir skaitmeninę pertvarką, didinant inovacijas ir augimo potencialą, skatinant ekonominę ir socialinę atsparumą ir užtikrinant kokybišką užimtumą ir socialinę įtrauktį. Įgyvendinant reformą bus sukurta ir įgalinta nacionalinė, pažangių technologijų naudojimu ir inovacijomis pagrįsta vieno langelio principu veikiančią mokymosi visą gyvenimą sistema. Koordinuota MVG politika prisidės prie investicijų į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimo efektyvumo didinimo, sukurs palankias prielaidas asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas. MVG sistema bus pritaikyta efektyviai investuoti į suaugusiųjų įgūdžius, reikalingus bet kuriame sektoriuje ir orientuotos į visų amžiaus grupių asmenų įgūdžių (tame tarpe ir skaitmeninių bei žaliosios pertvarkos) įgijimo galimybių užtikrinimą.

Siekama sukurti sąsajas tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemų ir plėtoti kompetencijų pripažinimo mechanizmą. Lanksčios kompetencijų tobulinimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybės padės visiems suaugusiems apsaugoti nuo skurdo vykstant ekonomikos transformacijai. Siekiama didinti dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą sistemoje ir integruoti žemos kvalifikacijos suaugusius asmenis, migrantus, pabėgėlius ir kt. pažeidžiamas grupes į darbo rinką.

Komponentas „Aukštasis mokslas, nuosekli mokslo ir inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“. Numatoma didinti tyrėjų karjeros patrauklumą, motyvuoti kurti konkurencingą mokslo produkciją. Siekiama parengti ir įgyvendinti priemonių rinkinį tyrėjų karjerai, pritraukimui skatinti ir Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų tikslams įgyvendinti. Įgyvendinant tarptautines aukštųjų mokyklų strategines partnerystę daug dėmesio bus skiriama universitetinėms studijoms atnaujinti, į jas diegiant technologines ir pedagogines inovacijas, siekiant orientacijos į studentų poreikius, didinant studentų mobilumo ir kitus studijų tarptautiškumo rodiklius.

Įgyvendinant komponento *„Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“* reformas, numatomos prevencinės priemonės, didelį dėmesį skiriant psichikos sveikatos stiprinimo ir savižudybių prevencijos paslaugų prieinamumo didinimui ir iniciatyvoms vaikų ir jaunimo, vyresnio ir darbingo amžiaus žmonių tikslinėse grupėse. Ypač didelį dėmesį planuojama skirti vaikų sveikatos stiprinimui, teikiant šiuolaikiškas visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas bei įgyvendinant prevencines programas.

Sveikatos technologijų pažanga ir diagnostikos bei gydymo metodų tikslumas keičia atskirų profesijų vaidmenis gydymo procese ir diktuoja naujus iššūkius, kaip užtikrinti sveikatos paslaugų saugą ir kokybę, planuoti, vertinti, palaikyti ir tobulinti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijas, atitinkančias medicinos normų reikalavimus bei sudaryti palankias prielaidas inovatyvius sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelius taikyti reikšminga apimtimi. Bus investuojama į sprendimų, skirtų sveikatos specialistų poreikio nustatymą, darbuotojų pritraukimą, kompetencijų vertinimą, kvalifikacijų tobulinimą. Įdiegiant IT įrankį bus sukurta specialistų kompetencijų platforma, kurios pagalba bus vykdomi kvalifikacijų poreikio nustatymas, stebėsena ir

licencijų laikymosi priežiūra. Pradėtas įgyvendinti kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas, kurio metu suformuotas kvalifikacijos tobulinimo krepšelis.

Komponentas „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“.

Numatoma didinti užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovę, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo. Siekiama suteikti galimybes platesnei šalies gyventojų savirealizacijai, įgyjant aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ar kompetencijas, taip pat skatinant jų verslumą, kai kuriamos darbo vietos prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo.

Būtinybė Lietuvai skirti pakankamai lėšų ADRP priemonių įgyvendinimui yra nurodoma 2020 m. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijoje – „Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius“ ir EBPO rekomendacijoje – „Didinti investicijas į aktyvios darbo rinkos politikos priemones, vertinant jų efektyvumą, ypatingą dėmesį skiriant mokymui“.

Augančio nedarbo laikotarpiu spartės automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje). Numatoma siekti ekonomikos pokyčių, siejamų su pažangių sektorių vystymu, užtikrinant spartų tiek aukštos, tiek ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos mokymą kvalifikacijų ir kompetencijų siejamų su ekonominės veiklos sektoriais, turinčiais augimo potencialą ir pasižyminčiais dideliu produktyvumu.

Užimties asmenims bus sudaryta galimybė mokytis pameistrystės organizavimo forma bei įsivertinti ir pripažinti neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytas kompetencijas.

ADRP priemonių dėka bus sudarytos sąlygos nuo pandemijos ekonominių padarinių nukentėjusiems asmenims kelti verslumo kompetencijas ir kurti tvarias darbo vietas, užtikrintas trūkstančių darbuotojų parengimas aukštą pridėtinę vertę kuriančiuose ekonominiuose sektoriuose.

Iš 101,7 mln.€ reformai įgyvendinti suplanuotų lėšų 40% arba 40,68 mln.€ bus nukreipiama verslumo skatinimo ir kvalifikacijų bei kompetencijų įgijimo priemonėms.

Lietuva ADRP priemonėmis didelį dėmesį skirs skatinti skaitmeninius įgūdžius įgyti bei juos atnaujinti įvairiuose sektoriuose dirbantiems asmenims, taip pat ieškantiems darbo asmenims, besimokantiems asmenims (tiek suaugusiems, tiek vaikams): numatytos konkrečios skaitmeninių įgūdžių tobulinimo priemonės šiuose komponentuose: „Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“ reformoje „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“; komponento „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“ reformose: „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“; „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“; „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“, komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ reformoje „Veiksmingas viešasis sektorius“; komponento „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ reformoje „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“.

Skaitmeninių kompetencijų plėtra didelio našumo skaičiavimo, dirbtinio intelekto, kibernetinio saugumo taikymo srityse, taip pat MVĮ darbuotojų skaitmeninių įgūdžių ugdymas ir tobulinimas planuojamas finansuoti ESFIP lėšomis. Planuojama, kad prioritetas skaitmeniniams įgūdžiams, kompetencijoms ir raštingumui bus teikiamas ESFIP lėšomis finansuojant naujų švietimo specialistų pritraukimą ir kuriant pagalbos mokytojų ir mokinių sistemą, žemos kvalifikacijos suaugusių asmenų, migrantų, pabėgėlių ir kitų pažeidžiamų grupių integravimą į darbo rinką.

3 prioritetas. Efektyvesnis žmonių įgūdžių panaudojimas Lietuvos darbo vietose.

Įgyvendinant šį prioritetą, numatomos teisinės, reguliacinės ir investicinės reformų įgyvendinimo priemonės, kuriomis skatinama gerinti įgūdžių naudojimą, remiant įmones perimti našias darbo praktikas, stiprinti valdymo ir vadovavimo įgūdžius.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekviena gyventojui“.

Įgyvendinant reformas, bus parengta ir įgyvendinta valstybės teikiama parama pameistrystė ir mokymusi darbo vietoje grįstam profesiniam mokymui papildanti schema, sudaranti palankias sąlygas mokiniams įgyti praktinius įgūdžius įmonėse, atliepanti atnaujinto Europos pameistrystės aljanso principus, daugiausia dėmesio skiriant ekonomikos sektoriams, kurie bus perėjimo į klimata neutralią Europą lyderiai. Taip pat bus siekiama užtikrinant, kad ženkliai paramos dalis būtų nukreipta smulkiam ir vidutiniam verslui.

Naujos darbo formos ir ilgėjantis darbingas amžius reikalauja nuolatinio įgūdžių atnaujinimo bei persikvalifikavimo. Įgyvendinant komponento „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ reformas, Lietuva numato didinti užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovę, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo. Siekiama suteikti galimybes platesnei šalies gyventojų savirealizacijai, įgyjant aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ar kompetencijas, taip pat skatinant jų verslumą, kai kuriamos darbo vietos prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo.

4 prioritetas: Gebėjimų politikos valdymo stiprinimas Lietuvoje.

Įgyvendinant šį prioritetą, numatomos teisinės, reguliacinės ir investicinės reformų įgyvendinimo priemonės, kuriomis skatinama įrodymais pagrįstos politikos formavimo ir įgūdžių vertinimo tobulinimas, tuo pačiu stiprinant įrodymais pagrįstos politikos paklausą ir gebėjimus vyriausybiname ir nevyriausybiname sektoriuje, siekiant užtikrinti tvarų, tikslingą ir bendrą Lietuvos įgūdžių sistemos formavimą.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekviena gyventojui“.

Numatoma investuoti į kompetencijų valdysenos mechanizmo sukūrimą ir jo įgalinimą. Remiantis nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos duomenimis bus priimami sprendimai dėl prioritetinių asmenų grupių, kurioms būtų užtikrinamos mokymosi finansavimo galimybės, taip pat dėl prioritetinių programų / krypčių, į kurias būtų kreipiami asmenys.

Komponentas „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“

Numatoma investuoti į valstybės tarnautojų kvalifikacijų įgijimo ir tobulinimo sistemos sukūrimą ir įgalinimą, pertvarkyti valstybės tarnybą, patobulinant administravimo procesus, žmogiškųjų išteklių valdymą ir stiprinant viešųjų paslaugų teikimo orientaciją į klientą, efektyviau valdant viešojo sektoriaus dirbančiųjų kompetencijas. Pokyčiai palies ilgalaikę viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo bei kompetencijų ugdymo sistemą, strateginių būsimų gebėjimų poreikio identifikavimą ir jų planavimą. Numatoma investuoti į viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų ugdymą, („Lyderystės akademija“), sukuriant ir įdiegiant centralizuotai valdomą viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmą.

Numatoma investuoti į ilgalaikės ir tvarios viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijų ugdymo sistemos, skirtos užtikrinti kompetencijų atitiktį modernios valstybės poreikiams ir padidinti strategines kompetencijas turinčių viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaičių, sukūrimą. Planuojama gebėjimų stiprinimą pradėti nuo reikiamų kompetencijų viešojo valdymo institucijose žemėlapiu

sudarymo, apibrėžiant poreikius konkrečioms kompetencijoms ir centralizuotai suplanuojant jų užtikrinimo veiklas. Numatoma stiprinti strategines kompetencija, tokias, kaip skaitmeninės kompetencijos; finansinės-analitinės bei lyderystės kompetencijos.

Igyvendinus šio komponento reformas, bus:

- Sukurta ir įdiegta vieninga pažangi viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistema.
- Sukurta centralizuota viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo sistema.
- Sukurta strateginių kompetencijų viešajame sektoriuje ugdymo sistema.

2 Ryšys su Europos Semestru

Tvarios ir augimą skatinančios reformos ir investicijos, kuriomis sprendžiami šalies ekonomikos struktūriniai trūkumai ir didinamas šalies atsparumas bei produktyvumas yra svarbios, siekiant pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės ekonomikos. NKL suplanuotos priemonės tiesiogiai prisidės prie TR'2019 ir TR'2020 įgyvendinimo.

Pandemija atskleidė sveikatos sistemos pažeidžiamumą, todėl NKL komponente „*Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema*“ suplanuotomis investicijomis ir reformomis, atliepančiomis TR'2019 ir TR'2020, bus siekiama gerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą didinant sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams bei įgalinant lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius. Siekiama plėtoti naujus asmens sveikatos priežiūros įstaigų regioninio bendradarbiavimo modelius, kurie sėkmingai buvo išbandyti pandemijos laikotarpiu, ir sukurti stacionariųjų paslaugų tinklo išdėstymo modelį bei paskatas jam įgyvendinti stiprinant pirminę sveikatos priežiūrą ir plėtojant ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas, reorganizuoti greitosios pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, siekiant užtikrinti, kad gyventojus reikalinga pagalba pasiektų laiku. Sveikatos sistemos efektyvumui didinti didelis dėmesys bus skiriamas įvairių procesų skaitmenizavimui. Mažinant išvengiamų hospitalizacijų skaičių bus kuriama vieno langelio principu veikianti ilgalaikės priežiūros paslaugų (slaugos ir socialinės globos) organizavimo, teikimo ir finansavimo sistema. Siekiant užtikrinti tolygų, saugų, nenutrūkstamą ir efektyvų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ekstremalių sveikatos situacijų metu, numatytos investicijos į asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimą, pritaikant darbui ekstremalių situacijų ir krizių metu. Siekiant įgyvendinti TR'2019 ir TR'2020, numatoma investuoti ne tik NKL lėšas, bet ir ESFIP lėšas, kurios turėtų ypač prisidėti prie pirminės sveikatos priežiūra stiprinimo, visuomenės sveikatos paslaugų pasiūlos plėtros ir sveikatos raštingumo didinimo.

Pandemija pablogino Lietuvos darbo rinkos rodiklius ir prislopino ekonominį augimą. Nedarbo lygis 2020 m., lyginant su 2019 m., Lietuvoje padidėjo 2,2 proc. p., o BVP, palyginamosiomis kainomis, sumažėjo 0,8% NKL suplanuotos priemonės tiesiogiai prisidės prie pandemijos sukulto neigiamo poveikio šalies ekonomikai ir darbo rinkai mažinimo. Trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu didžiausią ekonominį poveikį krizės pasekmių mažinimui turės priemonės, suplanuotos pagal komponentus „*Žalioji Lietuvos transformacija*“ ir „*Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui*“. Šios priemonės, tiesiogiai įgyvendindamos TR'2019 ir TR'2020, sutelks NKL lėšas į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma į švarią ir efektyvią energijos gamybą, darnųjį transportą, taip pat padės sumažinti ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro per pažangias pastatų energinio

naudingumo didinimo priemonės, taip pat į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbtį. Įvertintas šių priemonių poveikis trumpuoju laikotarpiu Lietuvos BVP augimą paskatins 0,75%, vidutiniu – 0,8 %, taip pat turės teigiamą poveikį užimtumui – trumpuoju laikotarpiu lems 0,27 % p. ir vidutiniu laikotarpiu 0,28 % p. didesnę užimtumą⁸.

Komponentas „*Žalioji Lietuvos transformacija*“ turės ženklų postūmį Lietuvos keliui klimatui neutralios ekonomikos link. Kartu, bus horizontaliai įgyvendinamos visos ES semestro metu Lietuvai iškeltos rekomendacijos – TR'2019, siūlančios didinti energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą, energijos jungtis, kartu atsižvelgiant į regioninius skirtumus. Taip pat, bus realizuotos ir TR'2020, raginančios investicijas sutelkti į švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą ir darnų transportą. Energetikos srities reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ kelia ambiciją patobulinti institucinius ir teisinius mechanizmus, kurie paskatintų elektros energijos iš AEI gamybą, perdavimą ir vartojimą. Taip pat, plano lėšomis bus finansuojami pasirengiamieji tyrimai vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai Baltijos jūroje, teikiama investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje) bei individualių kaupimo įrenginių statybai. Be to, bus sukurta 200MW suminės galios viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūra, kuri užtikrins nacionalinius energetinio saugumo poreikius. Regioninė dimensija bus tikslingai atliepiama vienu pavyzdiniu energetinės bendruomenės projektu, siekiant pagerinti socialinę ir ekonominę aplinką Ignalinos atominės elektrinės (IAE) regione, ten įrengiant naujus elektros energijos iš saulės gamybos pajėgumus

Reforma „Judame neteršdami aplinkos“ yra orientuota į darnųjį transportą, kurios tikslas reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kieki, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant AEI dalį transporto sektoriuje. Bus kuriama alternatyviųjų degalų (biometano, skystųjų antros kartos biodegalų ir vandenilio) gamybos infrastruktūra ir skatinamas jų naudojimas. Taip pat, kuriama įkrovimo / pildymo infrastruktūra alternatyviais degalais varomoms visų tipų netaršioms transporto priemonėms. Taip pat, suteikiama parama verslui ir viešajam sektoriui, keičiant jų naudojamas kelių transporto priemones į netaršias bei siekiama gerinti viešojo transporto paslaugų kokybę ir patrauklumą, atnaujinant viešojo transporto priemones. Be to, bus kuriamas Darnaus judumo fondas, kuriamos mažos taršos zonos savivaldybėse, kuriamos mokestinės paskatos rinktis mažiau taršų autotransportą, skatinami žalieji pirkimai transporto sektoriuje, kuriama atstuminė rinkliavos sistema (*e-tolling*) ir kitos priemonės.

Reformos „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“ sudėtyje yra numatytos priemonės, kurios optimizuos renovacijos projektų administravimą ir valdyseną, bus kuriami integruoti informacinių sistemų įrankiai, plėtojami standartizuoti renovacijos projektai, o pačiai renovacijai atlikti bus pasitelkiamos organinės medžiagų konstrukcijos. Siekiamas tikslas yra didinti energijos vartojimo efektyvumą ir pradėti renovacijos bangą Lietuvoje, kuri užtikrintų, jog per metus būtų renovuojama 1000 daugiabučių. Siekiant atliepti TR'2019 dėl išteklių naudojimo efektyvumo bus įgyvendinama reforma „Žiedinės ekonomikos link“, kuri numato dalyvaujant suinteresuotoms institucijoms ir socialiniams ekonominiams partneriams 2023 m. parengti ir Vyriausybės nutarimu patvirtinti Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. veiksmų planą. Reforma bus finansuojama ESFIP lėšomis. TR'2019, susijusi su mokestinių prievolių vykdymu ir mokesčių

⁸ Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano poveikio vertinimo santrauka (2021-04-29 parengė UAB „ESTEP Vilnius“ kartu su Finansų ministerija)

bazės plėtimu pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui yra planuojama įgyvendinti per „Viešojo sektoriaus efektyvumo komponentą“, kurio rėmuose bus įgyvendinama mokesstinė pertvarka Lietuvoje, į savo sudėti įtraukianti ir žaliuosius mokesčius bei subsidijų iškaštiniui kurui atsisakymo priemonės.

Komponentas „*Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui*“ tiesiogiai prisidės prie šalies ekonominio ir institucinio atsparumo, t. y. pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnį perėjimą prie skaitmeninės ekonomikos, darys ekonomiką atsparesnę galimiems sukrėtimams, pasinaudojant skaitmeniniu konkurencingumu kaip vienu pagrindinių ekonomikos atsigavimo variklių. Šio komponento reformose suplanuoti veiksmai prisidės prie TR'2019 „skatinti našumą, didinant viešųjų investicijų efektyvumą“ ir TR'2020 „telkti investicijas skaitmeninei pertvarkai“. Šių tikslų bus siekiama atliekant valstybės biudžetinių įstaigų informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros kompleksinį atnaujinimą ir pertvarką pagal reformą „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“. Pagal reformą „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“ bus siekiama užtikrinti patikimų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, galimybę dalytis jais tarp ekonomikos sektorių, užtikrinti pakartotinio duomenų panaudojimo galimybes bei sukurti prielaidas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis pagrįstus sprendimus, parengiant teisinį pagrindą duomenų valdysenai, sukuriant duomenų valdymo modelį ir jam įgyvendinti reikalingas priemones bei sukuriant atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centrą. Pagal reformą „Į klientą orientuotos paslaugos“ bus vykdomas viešųjų ir administracinių paslaugų skaitmenizavimas įgyvendinant pilną nacionalinės ir vietos valdžios institucijų procesų pertvarką, pilną skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų pakartotinį naudojimą, teikiamų paslaugų aukščiausią brandos lygį bei viešojo valdymo orientaciją į vartotoją. TR'2019 „investicijomis sutelkti dėmesį į inovacijas“ ir TR'2020 „skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“ bus įgyvendinamos per investiciją „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“. Prie TR'2019 „regioninių skirtumų mažinimo“ prisidės investicija „Žingsnis 5G link“, kuria bus kuriama gigabitės spartos infrastruktūra skaitmeninei veiklai imlioms organizacijoms, siekiant užtikrinti šalies padengiamumą 5G ryšiu. Pastaroji investicija tiesiogiai įgyvendins TR'2020 „investicijas sutelkti į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbtį“.

Skaitmeninės transformacijos srityje TR'2019 ir TR'2020 iškeltų tikslų bus siekiama ir ESFIP lėšomis. ESFIP planuojama skatinti skaitmeninių kompetencijų plėtrą didelio našumo skaičiavimo, dirbtinio intelekto, kibernetinio saugumo taikymo srityse, skatinti MVĮ skaitmeninimą, įskaitant e-komerciją, kurti inovatyvius įrankius ir technologinius sprendimus, kurie užtikrintų visų šalies gyventojų, įskaitant socialiai pažeidžiamų grupių, galimybes naudotis internetu, kurti inovatyvius technologinius sprendimus ir plėtoti elektroninės atpažinties priemonių patikimumo užtikrinimo paslaugų naudojimą, skatinti viešųjų institucijų atvirųjų duomenų naudojimą. Taip pat ESFIP lėšomis numatyta plėtoti itin didelio pralaidumo plačiajuosčio ryšio tinklus, atitinkančius kibernetinio ir fizinio saugumo reikalavimus pagal atliktą investicinių poreikių analizę identifikuotuose „baltosiose dėmėse“.

Siekiant užtikrinti ekonomikos transformaciją ir augimą vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu bus svarbios kitų dviejų NKL komponentų „*Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui*“ ir „*Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas*“ reformos. Švietimo srityje, visų pirma įgyvendinant TR'2019 „gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“, numatoma 1) užtikrinti kokybišką ir šiuolaikinį priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, stiprinant pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijas bei STEAM ugdymo ekosistemą; 2) užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiems, sukuriant

nacionalinę, pažangiomis technologijomis ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą; 3) didinti švietimo sistemos ir darbo rinkos atitiktį, sustiprinant profesinio rengimo sistemą ir profesinio orientavimo paslaugas visą gyvenimą. Bus investuojama į MVG sistemos veikimo ir valdysenos modelio sukūrimą, suaugusiųjų įgūdžių stiprinimo sistemą, aukštojo ir profesinio mokymo turinio atnaujinimą ir kitas veiklas; į tarpinstituciniu bendradarbiavimu ir MVG kultūra pagrįstą karjeros planavimo sistemą, kuri užtikrintų efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas; į profesinio mokymo pažangos platformoje suderintų profesijų mokymo programų ir žmogiškųjų išteklių jų mokymui parengimą, kai mokymas organizuojamas nuotoliniu ir mišriu būdu, taip pat į profesinio mokymo moksleivių praktinių įgūdžių stiprinimą padengiant nacionalinės mobilumo programos išlaidas ir skiriant paramą verslui, priimančiam dirbti pameistrais profesinį išsilavinimą siekiančius įgyti moksleivius; į Tūkstantmečio mokyklų tinklo vystymą (esamos švietimo infrastruktūros tobulinimą ir koncentraciją). Be šių priemonių, kurios bus finansuojamos NKL lėšomis, yra numatyta vykdyti ir ikimokyklinio ugdymo reformą. Siekiama, kad ikimokyklinio ugdymo turinys visose ikimokyklinio ugdymo įstaigose būtų modernus, šiuolaikiškas, atliepantis naujausias mokslo žinias apie ikimokyklinio ugdymo amžiaus vaikų ypatumus, jų gebėjimų ir polinkių ar poreikių identifikavimą, ugdymo pagal individualią vaiko raidą užtikrinimą. Ši reforma bus vykdoma panaudojant ESFIP lėšas.

Aukštojo mokslo srityje, įgyvendinant TR'2019 „gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“, numatoma pertvarkyti ir įdiegti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, kad ji skatintų aukštąsias mokyklas persitvarkyti taip, kad augtų jų tarptautinis konkurencingumas, būtų padidintos MTEP veiklos apimtys ir kokybė, būtų padidintas tyrėjų karjeros patrauklumas ir jie būtų motyvuoti kurti konkurencingą mokslo produkciją. Taip pat bus peržiūrėtos studijų programos (jų turinys, pritaikomumas įgyvendinti pandemijos sąlygoms, per nuotolį ir pan.), pertvarka bus orientuota į darbo rinkai trūkstamų sričių specialistų rengimą, aukštojo mokslo prieinamumą asmenims, patiriantiems socialinę atskirtį, turintiems negalią Tokiu būdu komponento „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ reformos prisidės prie vienos svarbiausių ekonominio atsparumo dedamųjų - kvalifikuotos, pakeistą ekonomikos struktūrą atitinkančios darbo jėgą.

Įgyvendinant TR'2019 „sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti“, bus remiamos bendros į inovacijų įgyvendinimą bei išgrynintas MTEPI veiklos sritis orientuotos verslo ir mokslo misijos, jų dalyvavimas tarptautinėse programose, o inovacijų paklausos didinimui, bus optimizuotas šiuo metu veikiančių mokslo srities ir inovacijų politiką įgyvendinančių agentūrų tinklas ir įsteigta viena inovacijų skatinimo agentūra. Inovacijų paklausai skatinti bus išnaudojamas viešųjų pirkimų potencialas, skatinamas žaliųjų inovacijų diegimas SVV. Šios veiklos didins ekonominį šalies atsparumą, sudarys sąlygas kurtis inovatyviam ir aukštos pridėtinės vertės verslui. TR'2020 „skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“ bus įgyvendinama per 2020 m. sukurtą Inovacijų skatinimo fondą, konkrečiai per rizikos kapitalo investicijas didinant finansavimo prieinamumą inovatyviems startuoliams.

Prieš pandemiją aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis Lietuvoje mažėjo, tačiau siekiant sumažinti neigiamas krizės pasekmes darbo rinkai NKL lėšomis numatoma įgyvendinti TR'2020 „didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir kitų priemonių, skirtų darbo jėgos kvalifikacijai keisti ir kelti, aprėptį“. Šių tikslų bus siekiama pagal komponentą „*Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę*“. Komponento reformos, skirtos didinti užimtumą ir užtikrinti tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, 2022-2026 m. laikotarpiu užimtumo lygį šalyje padidins 1,6 proc. p. Didesnis darbuotojų įdarbinimas pagerins ir kitus darbo rinkos rodiklius, padidins pajamas bei sumažins skurdą. NKL lėšos bus nukreiptos į Užimtumo tarnybos veiklos procesų optimizavimą

ir tobulinimą, užtikrinant sistemingą orientavimąsi į klientą bei užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovės didinimą, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo: investuojama į aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimą bei verslumo skatinimą kuriant skaitmenines ir žaliasias darbo vietas. Taip pat ESFIP yra numatyta finansuoti individualizuotas ADRP priemonės, nukreiptas į bedarbių įsidarbinimo galimybių didinimą, siekiant optimalios darbo jėgos pasiūlos atitikties darbo rinkos poreikiams ir naujiems „Pramonė 4.0“ iššūkiams.

Įgyvendinant TR'2019 „mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą“ ir TR'2020 „užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo“ planuojama kompleksiskai įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis. Tam numatyta atlikti minimalių pajamų studiją, ja remiantis suformuoti rekomendacijos ir parengti jų įgyvendinimo veiksmų planą. Investuojant ESFIP lėšas bus sprendžiama socialinio būsto trūkumo problema, Siekiant didinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą, iki 2021 m. birželio 30 d. turi būti priimti įgyvendinamieji teisės aktai, reglamentuojantys reikalavimus akredituotai socialinei priežiūrai teikti, o nuo 2022 m. sausio 1 d. turi būti teikiama tik akredituota socialinė priežiūra. Siekiant teikti paslaugas vadovaujantis „vieno langelio“ principu bei socialinėje atskirtyje esantiems asmenims pasiūlyti kompleksinę pagalbą, planuojama skaitmenizuoti teikiamų paslaugų ir susijusios pagalbos administravimą bei kurti integraciją tarp skirtingų institucijų IT sistemų. Šiam tikslui pasiekti numatoma parama komponente „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“, ir kitos iniciatyvos prisidedančios prie TR'2019 ir TR'2020 Lietuvos socialinei sistemai įgyvendinimo.

Kaip pastebi EK 2019 m. šalies ataskaitoje, Lietuvos galimybes finansuoti viešąsias gėrybes bei paslaugas ir mažinti skurdą bei pajamų nelygybę riboja mažas mokesčių ir socialinių išmokų sistemos progresyvumas ir persikirstymo pajėgumas. Su valstybės galimybėmis užtikrinti pakankamą socialinės apsaugos sistemos finansavimą tiesiogiai siejasi pagal komponentą „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ suplanuota įgyvendinti reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“. Ši bei kitos viešojo sektoriaus komponento reformos tiesiogiai įgyvendins TR'2019 „gerinti mokestinių prievolių vykdymą, didinti mokesčių sistemos veiksmingumą bei vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas“. Taip pat planuojama plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui; mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą. Taip pat numatoma įgyvendinti TR'2020, kurios skirtos padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo; mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms; užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą; siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas.

Žemiau pateikiama suvestinė lentelė apie NKL reformų ir investicijų ryšį su TR'2019 ir TR'2020.

Lentelė 2. Suvestinė lentelė apie LEGADP reformų ir investicijų prisidėjimą prie 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijų.

Sritis	TR'2019 ir TR'2020	LEGADP komponentų reformos/investicijos
--------	--------------------	---

Sritis	TR'2019 ir TR'2020	LEGADP komponentų reformos/investicijos
Sveikata	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą (2019)	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma
	Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą (2020)	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas
Žalioji transformacija	Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus (2019)	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos Judame neteršdami aplinkos Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka Žiedinės ekonomikos link
	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą (2019)	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos
	Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse (2020)	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka Žiedinės ekonomikos link
	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, į <...> švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą (2020)	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos Judame neteršdami aplinkos Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka Žiedinės ekonomikos link ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas
Skaitmeninė transformacija	Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma <...> švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą (2020)	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos Judame neteršdami aplinkos Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka
	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą (2019)	Valstybės informacinių technologijų pertvarka Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys Į klientą orientuotos paslaugos
	Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, <...>, atsižvelgiant į regioninius skirtumus (2019)	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime Žingsnis 5G link
	Investicijas sutelkti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbimą (2020)	Valstybės informacinių technologijų pertvarka Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys Į klientą orientuotos paslaugos Žingsnis 5G link
Skaitmeninė transformacija	Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse (2020)	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime

Sritis	TR'2019 ir TR'2020	LEGADP komponentų reformos/investicijos
Švietimas	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą (2019) <...> skatinti gerinti įgūdžius (2020)	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems
Mokslas ir inovacijos	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą (2019) Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti (2019) Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse (2020)	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse
Viešasis sektorius ir viešieji finansai	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą (2019) Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius (2020) Plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui; mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą (2019) Padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo (2020) Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą (2019) Kai leis ekonominės sąlygos, vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas (2020) Palaikyti įmonių, visų pirma mažųjų ir vidutinių įmonių ir į eksportą orientuotų sektorių, likvidumą. Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas (2020) Gerinti mokesčių prievolių vykdymą (2019) Didinti mokesčių sistemos veiksmingumą (2020) Vykdyti su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir	Veiksmingas viešasis sektorius Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas Mokesčių prievolių vykdymo gerinimas – skaidresni prekybos, paslaugų ir statybų sektoriai Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką

Sritis	TR'2019 ir TR'2020	LEGADP komponentų reformos/investicijos
	energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus (2019) Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms (2020)	
Socialinė apsauga ir užimtumas	Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą (2019)	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas Garantuota minimalių pajamų apsauga
	Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius (2020)	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas
	Užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo (2020)	Garantuota minimalių pajamų apsauga

Septynios Europos iniciatyvos ir jų ryšys su komponentų reformomis bei investicijomis yra pateiktas 3 Lentelėje. Joje taip pat nurodyta informacija apie nacionalinį strateginį kontekstą, pateiktas reformų ir investicijų prisidėjimo prie ES tikslų įgyvendinimo aprašymas.

Lentelė 3. Suvestinė lentelė apie NKL reformų ir investicijų prisidėjimą prie Iniciatyvų ir ES tikslų įgyvendinimo

Iniciatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
ŽALINKI	NPP 6 tikslas: 2030 m. iš AEI elektros energiją savo reikmėms pasigamins 567 tūkst. Lietuvoje gyvenančių asmenų 2030 m. bent 50 % nacionalinio elektros energijos bus gauta iš AEI; šalyje bus pagaminama 70 % viso reikalingo elektros energijos poreikio		Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Sukurti bent 302 MW naujų elektros energijos gamybos iš saulės ir vėjo AEI pajėgumų Sukurta bent 34 MWh naujų elektros energijos gamybos iš AEI saugojimo pajėgumų; 4 baterijų parkai po 50 MW (iš viso 200 MW) galios viešųjų elektros energijos kaupimo įrenginių. Atlikti parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai Baltijos jūroje nuo 700MW iki 1400MW plėtotinai galiai sukurti.

Initiatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
RENOVUOKI	NPP 6 tikslas: sutaupyta pastatų ūkyje energijos kiekis 2021-2030 m. 10366,02 GWh; pasiekti šį tikslą per 2021-2030 laikotarpį reikalinga renovuoti apie 9500 daugiabučių namų, atitinkamai į daugiabučių namų renovaciją investuoti 3,3 mlrd.€		Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Įgyvendinamos veiklos tiesiogiai prisidės prie ES pavyzdinės iniciatyvos „Renovacijos banga“ Optimizuota renovacijos metodinės pagalbos ir administravimo sistema; Sukurtas Lietuvos pastatų duomenų bankas; Prisidėti prie 48 statybos įmonės gebėjimų įgyvendinti žaliosios renovacijos projektus; Sukurti standartizuotų modulinę konstrukcijų iš organinių medžiagų gamybos pajėgumai MVĮ, siekiantys 750 tūkst. m ² / metus.; Įteisinti pažangios kvartalinės renovacijos principai, naudojant modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų bei įdiegiant skaitmenines statinio gyvavimo ciklo valdymo (BIM) technologijas. Taikant inovatyvias technologijas papildomai renovuota 1290 tūkst. m ² daugiabučių namų ploto. Parengti ir ekspertuoti 4-8 energinio efektyvumo didinimo, naudojant modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų techninių projektų sprendiniai. Įgyvendinti 8 demonstraciniai žaliosios renovacijos projektai.
PERSIKRAUKI	NPP 6 tikslas: Iki 2030 m įrengta 60 tūkst. elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 6 tūkst. viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių įkrovimo prieigos taškų; 15% atsinaujinančių išteklių energijos transporto sektoriuje; M1 klasės elektromobiliai sudarys ne mažiau kaip 50% metinių pirkimų sandorių; N1 klasės transporto priemonės su vidaus degimo varikliais neregistruojamos, išskyrus varomas alternatyviais degalais; Degalų ir gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjai patieks ne mažiau 16,8% degalų iš AEI; Pažangiųjų biodegalų ir (ar) nebiologinių skystųjų ir dujinių degalų iš AEI naudojimas pasieks 3,5%		Judame neteršdami aplinkos	Reformos ir investicijos tiesiogiai prisidės ES ir Lietuvos energetinės nepriklausomybės, iškastinio kuro naudojimo, išteklių importo, ŠESD ir oro taršos mažinimo. Įsigyta 23500 vnt. transporto priemonių, varomų elektra, vandeniliu arba biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų; Įsigytos 230 vnt. netaurios alternatyviais degalais varomos viešojo transporto priemonės; Įrengta 5250 vnt. viešųjų ir pusiau viešųjų įkrovimo prieigų ir labai didelės galios įkrovimo stotelių kroviniui transportui / autobusams; Įrengta 53200 privačių įkrovimo prieigų skaičius namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, darbovietėse; Įrengtos 34 viešosios biometano ir vandenilio stotelės Iki 2026 m. II ketv. pagaminta bent 1,5 mln.m ³ „žaliojo“ vandenilio; Sukurti 27,1 MW nauji biometano dujų gamybos pajėgumai; Nuo 2024 m. pab. pagaminama 12,4 ktne skystųjų antros kartos biodegalų per metus.

Initiatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
PRISIJUNKI	<p>NPP 5 tikslas: Iki 2030 m. namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbps spartos interneto ryšį, dalis ir 5G ryšio aprėptyje esančių namų ūkių miestų ir miestelių teritorijose dalis sudarys 100%.</p> <p>NPP 1 tikslas: Iki 2030 m. Informacinių ir komunikacinių technologijų sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis išaugs iki 9,3%.</p>	Žingsnis 5G link		Investicijų įgyvendinimas prisidės prie Europos piliečių ir įmonių galimybių naudotis sparčiojo plačiajuosčio ryšio paslaugomis, padės išvystyti Lietuvoje trūkstantią infrastruktūrą ir sudaryti palankias sąlygas plėtoti naujos kartos ryšio tinklus ir papildomų paslaugų visuomenei teikimą.

Initiatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
SKAITMENĖKI	<p>NPP 1 tikslas: Iki 2030 m. Lietuvos pozicija pagal DESI indeksą pakils iš 14 į 7 vietą; Informacinių ir komunikacinių technologijų sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis išaugs iki 9,3%.</p> <p>NPP 2 tikslas: Iki 2030 m. sveikatos priežiūros paslaugų, suteiktų skaitmeninės sveikatos duomenų pagrindu, dalis, palyginti su visomis suteiktomis sveikatos priežiūros paslaugomis, padidės iki 60%; fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumas neįgaliesiems išaugs iki 70%.</p> <p>NPP 8 tikslas: Iki 2030 m. gyventojų, kurie naudoja elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis išaugs iki 85%. Informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė, dalis nuo bendros pridėtinės vertės</p>	<p>Būtinios sąlygos inovatyviems ir suprantamiems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime</p>	<p>Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys į klientą orientuotos paslaugos</p> <p>Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas</p> <p>Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas</p> <p>Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį</p> <p>Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti</p> <p>Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai</p>	<p>Reformos ir investicija prisideda prie ES tikslų diegti naujos kartos skaitmenines priemones, kurios pagerina administracinius procesus, atveria patikimus viešojo sektoriaus duomenis, sukuria pakartotinio duomenų panaudojimo galimybes. Taip pat prisidės prie ES pagrindinių skaitmeninių viešųjų paslaugų modernizavimo ir prieinamumo visiems įgyvendinimo tikslų, viešojo valdymo procesų skaitmenizavimo, trūkstančių elektroninių viešųjų paslaugų sukūrimo ir Lietuvoje teikiamų viešųjų paslaugų brandos lygio suvienodinimo. Skaitmeninės paslaugos bus kuriamos ir projektuojamos taip, kad veiktų sklandžiai ir būtų sąveikios visoje ES bendrojoje rinkoje remiantis laisvu duomenų ir skaitmeninių paslaugų judėjimu.</p> <p>Įgyvendinant sveikatos srities reformas, bus diegiami pažangūs gydymo metodai, modernizuota sveikatos sistemos valdysena. Pasitelkiant IT įrankius, daugiau sprendimų bus priimama sveikatos duomenų pagrindu.</p> <p>Užimtumo srities reformos įgyvendinimas sukurs į šiuolaikinio vartotojo poreikius orientuotą, lanksčią, moderniausių technologinius, ergonominius ir vizualinius rinkos standartus atitinkančią Užimtumo platformą, leisiančią efektyvinti klientams teikiamas paslaugas.</p> <p>Viešojo sektoriaus srities reformomis bus sukurta elektroninių dokumentų ekosistema, kuri prisidės prie elektroninių dokumentų naudojimo plėtros tiek Lietuvoje, tiek tarpvalstybinėje plotmėje. Bus optimizuotas ir skaitmenizutas prievolių valstybei administravimas, išvengta funkcijų dubliavimo, o procesas organizuotas vieno langelio principu. Bus prisidėta prie skaitmeninių finansinių paslaugų plėtros, naudojimosi elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis didinimo, šešėlinės ekonomikos mažinimo.</p>

Initiatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
PADIDINKI	<p>NPP 1 tikslas: Iki 2030 m. Lietuvos pozicija pagal DESI indeksą pakils iš 14 į 7 vietą</p> <p>NPP 10 tikslas: 2030 m. Lietuva pagal kibernetinio saugumo indeksą bus 4 vietoje.</p> <p>2030 m. visos (MTEP) išlaidos, palyginti su bendrojo vidaus produktu (BVP) sudarys 2,2%</p> <p>2030 m. inovatyviųjų viešųjų pirkimų vertės dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės sudarys 20 %</p>		<p>Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka</p> <p>Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos</p> <p>Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra</p>	<p>Reforma standartuos valstybės informacinių išteklių valdymą, stiprins kibernetinį saugumą, taip pat prisidės prie ES technologinio suverenumo, konkurencingumo ir patikimų, saugių ir tvarių komponentų ir realaus laiko paslaugų teikimo visuomenei, viešajam sektoriui ir verslui. Reforma atitinka bendrą Europos kryptį kurti naujos kartos atsparius, tvarius, patikimus, realiu laiku paskirstytus, tarpusavyje sujungtus ir visiškai sujungtus debesų kompiuterijos pajėgumus, kurie būtini skatinti visuotinį, atsparų, tvarų ir saugų perėjimą prie debesijos visuose ES ekonomikos sektoriuose.</p> <p>Reforma pakeis studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, apimančią MTEP finansavimo peržiūrą, bus atnaujintas doktorantūros vykdymo ir valstybės finansuojamų studijų vietų planavimo modelis ir įdiegta industrinė doktorantūra. Įmonėms bus teikiamos paskatos investuoti į MTEP universitetuose ir universitetams įsitraukiant į tokias jungtines priemones (per bendras mokslo ir inovacijų misijas sumaniosios specializacijos srityse), mokslas ir verslas bus skatinamas dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose (taip užtikrinant Lietuvos integraciją į pasaulinę MTEPI rinką bei struktūras), bus skatinamos investicijos į prioritetines MTEP sritis.</p> <p>Reforma siekiama padidinti inovacijų paklausą, inovatyvių ir žaliųjų viešųjų pirkimų vykdymo srityje (perkančiosioms organizacijoms bus teikiamos konsultacijos, techninė parama)</p>

Initiatyva	Nacionaliniai strateginiai dokumentai / tikslai	Investicijos	Reformos	Suplanuotas prisidėjimas prie ES tikslų įgyvendinimo
TOBULĖKI	<p>NPP 1 tikslas: 2030 m. Lietuva pagal Suminį inovatyvumo indeksą (Europos inovacijų švieslentėje) bus 12 vietoje</p> <p>NPP 3 tikslas: Iki 2030 m. Lietuvos švietimo vieta Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) gerovės indekse pakils iki 15.</p> <p>Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25-64 metų asmenų dalis bus ne mažesnė nei ES vidurkis</p> <p>NPP 7 tikslas: Iki 2030 m. asmenų, gavusių slaugos paslaugas namuose, palyginti su visais slaugos paslaugas gavusiais asmenimis, dalis kiekviename regione sudarys 80%</p>		<p>Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra</p> <p>Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse</p> <p>Į klientą orientuotos paslaugos</p> <p>Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems</p> <p>Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas</p> <p>Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti</p> <p>Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai</p> <p>Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma</p> <p>Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas</p> <p>Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas</p>	<p>Reforma siekiama padidinti inovacijų paklausą, sukurti vieningą inovacijų plėtros sistemą. Bus įsteigta viena inovacijų skatinimo agentūra, optimizuotas veikiančių agentūrų tinklas, jų teikiamos paslaugos inovacijų srityje. Pagal reformą bus sukurta bendra nuosekli verslo akceleravimo sistema, užtikrinanti efektyvias verslo paramos paslaugas startuoliams Lietuvoje, didinamos verslo kūrimo kompetencijos ir investicijų pritraukimo galimybės, plečiamas inovacijų skatinimo fondas startuolių prieigai prie kapitalo padidinti, sukurta žaliųjų inovacijų skatinimo sistema. Taip pat bus remiamos bendro mokslo ir verslo misijos sumaniosios specializacijos (MTEP) srityse.</p> <p>Įgyvendinant Skaitmeninimo srities reformą, bus sukurtos prielaidos žmonėms su negalia turėti geresnį prieinamumą prie viešųjų paslaugų.</p> <p>Įgyvendinant švietimo srities reformas, bus įgyvendinamos kompleksinės mokinių pasiekimų gerinimo priemonės, sukurta vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema, 18-65 metų amžiaus asmenys pagerins kompetencijas. Taip pat asmenys įgis profesiją pagal naujas profesinio mokymo kokybės standartus ir formas.</p> <p>Įgyvendinant sveikatos srities reformas, bus suformuoti reikalingi žmogiškieji ištekliai ilgalaikės priežiūros modelio įgyvendinimui, infekcinių ligų gydymui ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimui krizių atveju, užtikrinta geresnė sveikatos priežiūros specialistų licencijų priežiūra, pagerės tiek sveikatos priežiūros specialistų, tiek pacientų skaitmeniniai įgūdžiai.</p> <p>Sudarytos sąlygos nuo COVID-19 ekonominių padarinių nukentėjusiems asmenims kelti verslumo kompetencijas ir kurti tvarias darbo vietas</p> <p>Užtikrintas trūkstamų darbuotojų parengimas aukštą pridėtinę vertę kuriančiuose ekonominiuose sektoriuose</p>

3 Lyčių lygybė ir lygios galimybės visiems

Lygios galimybės ir nediskriminavimas yra viena iš kertinių ES vertybių, garantuojanti pagrindinių žmogaus teisių apsaugą, aktyvų piliečių dalyvavimą visuomeniniame gyvenime ir stiprius demokratinės valstybės pamatus. Dėl šių priežasčių lyčių lygybė ir lygios galimybės yra vienas iš esminių tikslų valstybės ir visuomenės pažangai, darnaus vystymosi sudėtinė dalis. Lietuvoje *Lygių*

galimybių visiems užtikrinimas yra horizontalusis principas, kuris nuosekliai įgyvendinamas nuo strateginio planavimo etapo iki investicijų ir/ar reguliacinių priemonių vykdymo etapų.

Horizontalusis principas pasižymi universalumu, jis gali būti įgyvendinamas diferencijuotai, t.y. vertikalčiai (numatomi konkretūs atskiri veiksmai, konkreti tikslinė grupė, rezultatai) ir horizontalčiai. Principo horizontalumas reiškia, kad lygių galimybių ir lyčių lygybės prioritetą bus įgyvendinamas visose NKL suplanuotose reformose ir investicijose. Šio principo laikymasis užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, odos spalvos, etninės priklausomybės, kilmės, pilietybės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus arba seksualinės orientacijos bei kitų tapatybių, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra ar kitomis priemonėmis, pilnavertiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

Moterų ir vyrų lygybė visose veiklos srityse yra viena iš pagrindinių ES vertybių ir būtina prielaida siekiant ES augimo, užimtumo ir socialinės sanglaudos tikslų. Nacionaliniu lygiu Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas⁹ nustato pareigą valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms rengti ir įgyvendinti priemones, skirtas moterų ir vyrų lygioms galimybėms užtikrinti. Ši įstatymo nuostata sukuria teisinį pagrindą Moterų ir vyrų lygybę įtvirtinti visose srityse horizontaliuoju prioritetu. Įgyvendinant šį principą, svarbu atsižvelgti į moterų ir vyrų žinias, interesus, patirtį, jų vaidmenį, kad tiek moterys, tiek ir vyrai vienodai galėtų pasinaudoti planuojamų priemonių teikiama nauda. Moterų ir vyrų lygios galimybės nuosekliai, kompleksiškai ir sistemingai visose srityse užtikrinamos įgyvendinant Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programą¹⁰. 2021 m. pradžioje įsigaliojus Lietuvos Respublikos Strateginio planavimo įstatymui, lyčių lygybės principas įtvirtintas kaip vienas iš horizontaliųjų principų. Pagal įstatyme numatytą strateginio planavimo modelį, lyčių lygybės principas bus įtrauktas į visų sričių Nacionalinės plėtros programas.

Lygių galimybių įstatymas numato valstybių institucijų ir įstaigų pareigą rengti, tvirtinti ir įgyvendinti priemones, skirtas lygioms galimybėms užtikrinti nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, įskaitant priemones, skirtas remti religinių bendruomenių ir bendrijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros bei paramos fondų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias galimybes.

Lygių galimybių (socialinės integracijos) bei moterų ir vyrų lygybės srityse politiką formuoja SADM, o asmens teisių ir laisvių apsaugos srityje - Teisingumo ministerija.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, kaip nepriklausoma ombudsmeninė institucija, vykdo Lygių galimybių įstatymo bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo įgyvendinimo priežiūrą. Taip pat Lietuvoje veikia Seimo kontrolierių įstaiga, kuri turi nacionalinės žmogaus teisių institucijos mandatą, Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba, kurios kompetencija apima Visuomenės informavimo įstatymo įgyvendinimo priežiūrą ir neapykantos kalbos prevenciją, ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kuri dirba vaiko teisių srityje. Nepriklausoma Žmonių su negalia

9 VIII-947 Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (e-tar.lt)

10 A1-331 Dėl Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plan... (e-tar.lt)

teisių stebėsenos komisija prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlieka Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną.

Suinteresuotos institucijos, kurios įgyvendina lygias galimybes ir moterų ir vyrų lygybę šalyje, turėjo galimybę susipažinti ir teikti pastebėjimus dalyvaujant NKL plano aptarimuose su sektorinėmis ministerijomis ir viešųjų NKL plano konsultacijų metu.

Įgyvendinant nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose suplanuotus veiksmus, taip pat ir NKL numatytas reformas ir investicijas, yra atsižvelgiama į žmonių su negalia, moterų ir vyrų, skirtingų amžiaus grupių, tautinių mažumų ir kitų galinčių patirti diskriminaciją grupių poreikius ir numatomos lygių galimybių bei lyčių lygybės principus įgyvendinančios priemonės.

2020 m. pabaigoje Europos lyčių lygybės institutas paskelbė naują ES valstybių *Lyčių lygybės indeksą*, kuriame Lietuvos lyčių lygybės padėtis buvo įvertinta 56,3 balo iš 100 (0,8 balo daugiau nei 2019 m.), dėl to valstybė pakilo iš 23 vietos į 22-ąją. Mūsų šalis vis dar gerokai atsilieka nuo Europos Sąjungos (ES) vidurkio (67,9 balo). **Nacionaliniu lygiu siekiama, kad EIGE lyčių lygybės indeksas 2030 m. pakiltų iki 61 balo (2020 m. šis rodiklis buvo 56,3).**

Nors tam tikrose srityse, pavyzdžiui, užimtumo, Lietuvoje vyrų ir moterų lygybės rodikliai yra gana aukšti (EIGE indeksas srityje „darbas“ sudaro net 74.1 balo, o Lietuvos statistikos departamento duomenimis, atotrūkis tarp vyrų ir moterų darbo užmokesčio 2020 m. sudarė 12,4% ir buvo mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis). Didžiausia lyčių lygybė pastebėta lyginant Lietuvos moterų ir vyrų užimtumo lygio rodiklius. 2019 m. moterų užimtumo lygis (20–64 metų amžiaus grupėje) siekė 77,4 %, vyrų – 79 % (skirtumas – vos 1,6 p. p.).

Komponente „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ suplanuotos priemonės dėl įtraukties didinimo prisidės prie Europos socialinių teisių ramsčio principų įgyvendinimo, ypač 1, 3, 4, 14 ir 17 principų –įtraukimo į darbo rinką ir nedarbo mažinimo (užimtumo rėmimas siekiant užtikrinti adekvačias pajamas; parama sunkiau besiintegruojantiems į darbo rinką ir mažiau galimybių turintiems, minimalių pajamų užtikrinimas).

Remiantis EIGE 2020 m. indekso duomenimis srityje „žinios“, vertinančioje lyčių nelygybę švietimo srityje, dalyvavimą švietimo ir mokymo veikloje visą gyvenimą ir lyčių segregaciją renkantis mokslo šakas bei darbo sritis, Lietuva surinko 56.2 balo. **Didelė lyčių segregacija švietimo srityje ir darbo sektoriuose vis dar išlieka iššūkiu.**

Komponente „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“ visos trys reformos aktyviai ir sistemingai sudarys prielaidas visiems vaikams ir suaugusiems, nepriklausomai nuo jų socialinės, ekonominės ar kultūrinės aplinkos, šeimos ar sveikatos būklės siekti išsilavinimo. Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“ skirta sumažinti bendrojo ugdymo mokinių pasiekimų atotrūkį, kurį šiuo metu lemia ne tik asmeninės mokinio gyvenimo aplinkybės, bet ir konkreti mokinio pasirinkta ugdymo įstaiga. Švietimo įstaigas siekiama aprūpinti priemonėmis ir įranga, reikalinga vykdyti visos dienos mokyklos veiklas, taip pat plėtoti kompleksines švietimo pagalbos paslaugas įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams. Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“ užtikrins galimybę platesnei pameistrystės apimčiai, mokymąsi darbo vietoje, kas padidins profesinio ugdymo patrauklumą ir galimybes neįgaliesiems įgyti profesiją. Profesinio mokymo sistemoje, kuriami nauji pedagoginiai modeliai, bus pritaikytus skirtingo amžiaus asmenų grupėms, neįgaliesiems. Suaugusiųjų galimybės mokytis ir įgyti kompetencijas lygiomis teisėmis visiems bus padidintos įgyvendinus reformą „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“.

Remiantis EIGE 2020 m. indekso duomenimis, srityje „galia“, matuojančioje **lyčių lygybę priimant sprendimus politinėje, ekonominėje ir socialinėje srityse**, Lietuvos rodikliai yra itin žemi (Lietuva surinko tik 34.1 balą) ir reikalauja nuoseklių veiksmų bei pokyčių. Tokius rodiklius lėmė nedidelis skaičius moterų aukščiausioje valdančiose pozicijose Seime, Vyriausybėje, savivaldybių administracijose ir bendrovių valdybose. Nors po 2020 m. rinkimų, Lietuvos Respublikos Vyriausybėje lyčių balansas yra ženkliai pagerėjęs (6 iš 14 (40 %) Vyriausybės narių yra moterys), svarbu skatinti moterų dalyvavimą savivaldos rinkimuose bei didinti moterų įtaką įmonių valdymo organuose, nes Lietuvoje vis dar yra aiškus lyčių lygybės trūkumas ekonominių bei politinių sprendimų priėmimo. 2019 m. Lietuvoje moterys sudarė tik 13,5 % visų didžiausių kotiruojamų bendrovių valdybų, stebėtojų tarybos ar direktorių valdybos narių, tarp Centrinio banko valdybos narių – tik 7,7 % moterų, viešosios žiniasklaidos priemonių valdybos narių – 30,5 % moterų.

Nepaisant to, kad remiantis EIGE 2020 m. indekso duomenimis, srityje „sveikatos apsauga“, matuojančioje moterų ir vyrų skirtumus, susijusius su sveikatos būkle, sveikatą veikiančia elgsena ir galimybe naudotis sveikatos priežiūros įstaigų paslaugomis, rodiklis yra aukščiausias ir siekia 80 balų, tačiau išlieka nemažas atotrūkis tarp moterų ir vyrų gyvenimo trukmės. Nors 2019 m. vidutinė tikėtina vyrų gyvenimo trukmė šiek tiek pailgėjo (nuo 70,92 iki 71,53 metų), ji vis dar 9,51 metų trumpesnė nei moterų.

Komponente „Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“ suplanuota reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“. Ši reforma reikšmingai pagerina artimuosius slaugančių darbingo amžiaus asmenų, kurių didžioji dalis yra vidutinio amžiaus moterys, galimybes grįžti / nepalikti darbo rinkos ir taip išvengti skurdo sulaukus senatvės pensijos. Įgyvendinant visas komponento reformas, infrastruktūra bus plėtojama ar modernizuojama pagal universalios dizaino principą, įtvirtintą Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, ir užtikrinant kokybiškų paslaugų tolygų pasiekiamumą visoje šalyje. Siekiant užtikrinti infekcinių ligų gydymo pajėgumus krizių metu regionų lygmeniu planuojama modernizuoti ir/ar išplėsti infekcinių ligų klasterio centrus 5 didžiuosiuose miestuose. Investicijos Lietuvos gyventojams užtikrins prieinamas, kokybiškas ir saugas infekcinių ligų diagnostikos ir gydymo paslaugas. Infekcinių ligų gydymo ir bendro sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo didinimas prisideda prie vienodų sąlygų visiems asmenims, kuriems reikia pagalbos, užtikrinimo. Investuojant į sveikatos duomenų prieinamumą ir atvėrimą bus užtikrinta lygybės duomenų plėtra – t.y. duomenų segregacija pagal galimus diskriminacijos pagrindus (lytis, amžius, tautybė, negalia ir kita). Visos komponento reformos reikšmingai prisideda prie diskriminacijos visais pagrindais sveikatos apsaugos srityje mažinimo.

Lietuvoje žmonės su negalia yra viena iš visuomenės grupių, kurių galimybės visapusiškai dalyvauti įvairiose veiklose apribotos labiausiai. 2020 m. Lietuvoje gyveno 229 568 asmenys su negalia, tarp jų 15259 vaikai, 153 641 darbo amžiaus asmuo ir 60 668 pensinio amžiaus asmenys su negalia. Kompleksiškai įgyvendindama būtinus pokyčius, skirtus negalia turinčių asmenų gerovei didinti, šalis siekia, kad negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybės indeksas šalyje pakiltų iki 60 balų. 2019 m. šis indeksas siekė 52 balus, o lygių galimybių užtikrinimo indeksas – 60,86 balo.

Komponente „Žalioji Lietuvos transformacija“ įgyvendinant reformą „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“ bus įgyvendinti pilotiniai demonstraciniai projektai praktikoje įgyvendinant universalios dizaino principais paremtus sprendinius. Įgyvendinami kompleksiniai gyvenamosios aplinkos gerinimo sprendimai spręs aplinkos ir pastatų pritaikymo žmonių su negalia poreikiams iššūkius, taip pat įgyvendins kitas saugą užtikrinančias priemones, kurios tiesiogiai nesusijusios su

energinio efektyvumu, tačiau kuria palankią gyvenamąją aplinką, atitinkančią visų gyventojų poreikius.

Reforma „Judame neteršdami aplinkos“ numato efektyvinti viešojo susisiekimo sistemą: atnaujinti viešojo transporto riedmenų įsigyjant netaršias transporto priemones, kuriomis naudotis galės visi lygiomis teisėmis, įskaitant negalia turinčius asmenis. Patrauklus viešasis transportas padidins asmenų judumo galimybes mažindamas regioninę ir socialinę atskirtį.

Komponente „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ įgyvendinant reformą „Į klientą orientuotos paslaugos“ numatyta sukurti inovatyvius technologinius sprendimus, kurių pagalba atsirastų galimybė padidinti viešųjų paslaugų/ mobiliųjų programų prieinamumą žmonėms su negalia pagal negalios pobūdį. Taip pat numatyta sukurti metodines priemones šių sprendimų naudojimui ir užtikrinti naudojimąsi naujai sukurtais technologiniais sprendimais/ įrankiais keliant skaitmeninius įgūdžius. Užtikrintas informacijos pateikimo formatų, priimtinių asmenims su negalia, naudojimas, sukurti ir įdiegti inovatyvūs technologiniai sprendimai tiesiogiai prisidės prie Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo. Naudodamiesi sukurtais technologiniais sprendimais/ įrankiais, kurie taip pat būtų integruoti į viešąsias paslaugas ir/arba mobiliąsias programas, žmonės su negalia galės savarankiškiau gyventi ir naudotis visais skaitmeninės erdvės teikiamais privalumais.

Komponente „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ numatoma keisti studijų finansavimo tvarką, kad didesnė dalis pagrindinį išsilavinimą įgijusių žmonių su negalia galėtų siekti aukštojo išsilavinimo, o jam įgyti universitetuose ir kolegijose būtų daugiau pritaikytų studijų programų ir galimybių. Suplanuota parengti daugiau studijų programų užsienio kalbomis, kas sukurs prielaidas aukštojo išsilavinimo siekti ne Lietuvoje pagrindinį išsilavinimą įgijusius asmenis, ypač iš emigracijos grįžusių šalies gyventojų vaikams, taip pat asmenims, nekalbantiems lietuvių kalba.

Lietuvoje ypatingas dėmesys bus skiriamas prieinamumo didinimui, lygybės duomenų plėtrai, lygių galimybių politikos stiprinimui vietos lygmeniu bei viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijoms ugdyti.

4 Suderinamumas

„Naujos kartos Lietuva“ plano sudedamosios dalys sudaro bendrą reformų ir investicijų sistemą, kurios pagrindinis tikslas nustatyti pagrindinius siekiamus pokyčius, užtikrinančius pažangą socialinėje, ekonominėje, aplinkos ir skaitmeninio srityse. Nors planas suskirstytas į 7 atskirus komponentus, tačiau juose numatytos priemonės sąveikaudamos tarpusavyje prisideda prie kitų komponentų tikslų. Glaudžiai susiję reformų projektai ir su jais susijusios investicijos turi ypatingą svarbą ir vaidmenį įgyvendinant plano tikslus. Planas apima 27 reformas ir 3 investicijas. Atkreiptinas dėmesys, kad visi strateginiai tikslai yra vienodai svarbūs ir sunumeruoti ne prioriteto tvarka. Didžiausia reformoms skiriamų investicijų koncentracija numatyta komponentuose „Žalioji Lietuvos transformacija“ ir „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“.

Lietuvos NKL plano reformų/investicijų svarbą ir aktualumą parodo tai, kad visos plane suplanuotos reformos yra numatytos Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane. Siekdama užtikrinti ne tik investicijų greitį, bet ir jų kokybę bei atitikimą EK keliamiems reikalavimams Vyriausybė numatė NKL plano lėšomis finansuoti šaliai būtinų, ilgalaikių reformų įgyvendinimą skaitmenizacijos, žaliosios pertvarkos, švietimo ir kitose svarbiausiose srityse. Taip pat plane numatytų iššūkių ir tikslų sprendimo priemonės buvo planuojamos derinant su 2021-2030 m Nacionaliniame pažangos plane esančiomis plėtros kryptimis.

Komponentų atspirties taškas yra analizės dalis, reikalinga iššūkių suformulavimui, nes 2020 m. pradžioje kilusi COVID-19 ligos pandemija sukėlė netikėtus ir esminius iššūkius įvairiose valstybės gyvenimo srityse – visų pirma sveikatos, bet taip pat ekonomikos, socialinės apsaugos, švietimo sektoriuje ir daugelyje kitų. Vadovaujantis iššūkiais buvo suformuluotos plėtros vizijos t. y, tikslai bei nurodytos nacionalinės strateginės sritys/NKL suplanuotos reformos ir investicijos. Reformų/investicijų pažangai stebėti pateikti įgyvendinimo tarpiniai ir siekiami rodikliai, kurie atspindės pažangą įgyvendinant reformas ir investicijas ir bus susieti su išmokomis. Taip pat paaiškinama, koku mastu tam tikra sritis prisideda prie žaliosios ir (arba) skaitmeninės pertvarkos bei strateginio šalies ir visos ES autonomijos ir saugumo. Komponentų ir investicijų aprašymo pabaigoje pateikiama informacija apie visas numatomas komponento išlaidas.

NKL plano įgyvendinimo aprašymą sudaro informacija apie NKL plano įgyvendinimui skirtą valdymo ir kontrolės sistemą ir veiklos principus, į investicijų administravimo sistemą įtrauktas institucijas, įgyvendinimo pažangos priežiūrą ir kontrolę bei audito sistemą. Nurodomi organizaciniai sprendimai, bendradarbiavimo mechanizmai ir apimtys, taip pat atsakingi subjektai. Taip pat aprašoma NKL konsultacijų eiga ir socialinių bei ekonominių partnerių įtraukimas į plano rengimo procesą.

Paskutinėje dokumento dalyje įvertinamas intervencijų poveikis stiprinant ekonominį, socialinį ir institucinį atsparumą. Jame pateikiami makroekonominiai ir socialiniai plano padariniai, kurie atitinka makroekonominį scenarijų, kuriuo grindžiamos stabilumo / konvergencijos programos. Pabaigoje pateikiamas planuojamų įgyvendinti investicijų palyginimas su baziniu investicijų lygiu.

Plane numatytos reformos ir investicijos, skirtos kurti valstybei, kuri sieks, kad visiems gyventojams būtų užtikrinta aukšta gyvenimo kokybė – kiekvienam sudarytos sąlygos dalyvauti visuomenės gyvenime ir kurti socialinę bei dvasinę gerovę šalyje. Plano esminis tikslas – sveikas ir laimingas žmogus, galintis veikti ir kurti, dirbti kokybišką darbą, gaunantis orias pajamas, gyvenantis darnioje bendruomenėje, įkvėpiančioje ir palaikančioje, saugioje, sveikoje ir švarioje aplinkoje, ugdančioje pagarbą, atvirumą ir pasitikėjimą, vertybiniu pagrindu formuojamą valstybės politiką.

Antroji dalis. REFORMŲ IR INVESTICIJŲ DETALIZAVIMAS

1. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA

Politikos sritis:	Sveikatos apsauga
Tikslas:	<p>Didinti sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams, įgalinant lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius. Priemonės nukreiptos į visų sveikatos priežiūros sistemos grandžių bendradarbiavimo efektyvinimą, užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros stiprinimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir nuotolinių ir personalizuotų sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą.</p> <p>Tikslai atitinka TR'2019 „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“ ir TR'2020 „Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 3 reformos:</p> <p>Reformos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas (COFOG 07.3) 2. Ilgalaiškės priežiūros paslaugų teikimo reforma (COFOG 07.2) 3. Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas (COFOG 07.3)
Investicijų poreikis iš viso:	627 mln.€; iš jų EGADP lėšų: 268 mln.€

Lentelė 4. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
1.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą	RENOVUOKI SKAITMENĖKI TOBULĖKI
2.	Ilgalaiškės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę <...> ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą <...>	TOBULĖKI
3.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą	RENOVUOKI TOBULĖKI

1.1. Iššūkiai

Pandemija dar labiau atskleidė sveikatos paslaugų prieinamumo netolygumus, susijusius su sveikatos priežiūros specialistų trūkumu, netolygiu geografiniu paslaugų išdėstymu ir išryškino sveikatos sistemos struktūrines problemas: lėta pažanga gerinant paslaugų kokybę, nepakankamas investavimas į pirminę sveikatos priežiūrą ir nepadaryta pažanga pritaikant ligoninių tinklą, kad jis taptų efektyvesnis ir labiau atitiktų poreikius. CSR rekomendacijose¹¹ (2019,2020) pažymima, kad Lietuvai reikia sutelkti išteklius sveikatos sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti, kad ji galėtų geriau reaguoti į dažnesnių lėtinių sveikatos sutrikimų, visuomenės senėjimo ir įsisenėjusių sveikatos netolygumų iššūkius.

Visuomenės senėjimas augina sveikatos apsaugos paslaugų poreikį ir reikalauja didinti srities finansavimą. Sveikatos paslaugų poreikis per pastaruosius penkerius metus išaugo 8 %¹². Pagrindinė priežastis yra besikeičianti gyventojų amžiaus struktūra: mažėja vaikų ir daugėja vyresnio amžiaus asmenų. Vyresnio amžiaus asmenų dalis pagausėjo nuo 15,8 % 2005 m. iki 19,8 % 2019 m. visų Lietuvos nuolatinių gyventojų. Šimtui vaikų 2019 m. pradžioje teko 131 pagyvenęs žmogus, kai 2005 m. pradžioje tik 93. Remiantis Eurostato prognozėmis, 100-ui 15–64 metų gyventojų 2030 m. teks 45,8 asmenų, kurių amžius vyresnis nei 65 metų. „Ageing Europe“ ataskaitoje prognozuojama, jog 2050 m. Lietuvos gyventojų populiacija bus viena iš 4 vyriausių Europoje, gyventojų amžiaus mediana bus beveik 7 metais didesnė negu šiuo metu ir sieks 51 metus. EBPO ataskaitoje Health at Glance 2020 pažymima stipri koreliacija tarp pajamų lygio ir išlaidų sveikatai. Nors Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos šalyse, išlaidos gyventojui 2013-2019 m. augo gana ženkliai – apie 6 % kasmet, visgi 2015-2030 m. laikotarpiui neprognozuojama reikšmingo BVP dalies, skiriamos sveikatos apsaugai, augimo. Lietuvoje dominuoja privalomojo sveikatos draudimo modelis, kurį didžiają dalimi finansuoja dirbančiųjų asmenų įmokos į Privalomojo sveikatos draudimo fondą. Mažėjanti darbingo amžiaus gyventojų dalis ir didėjantis nedarbingo amžiaus gyventojų dalis didina įtampą dėl privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų pakankamumo ir riboja galimybes patenkinti augančius gyventojų lūkesčius sveikatos sistemai.

Sveiko gyvenimo trukmė neauga taip sparčiai, kaip tikėtina gyvenimo trukmė. Per pastarąjį dešimtmetį vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo daugiau kaip ketveriais metais, tačiau vis dar atsiliekame nuo ES vidurkio. Itin ryškūs sveikatos ir gyvenimo trukmės skirtumai yra tarp vyrų ir moterų, kaimo ir miesto, skirtingų socialinių ir ekonominių gyventojų grupių. Ilgėjant gyventojų gyvenimo trukmei tikėtina sveiko gyvenimo trukmė auga lėčiau. Pagal tiek vyrų, tiek moterų vidutinę tikėtiną gyvenimo ir vidutinę tikėtiną sveiko gyvenimo trukmę Lietuva gerokai atsilieka nuo ES28 vidurkio. NPP 2 strateginiame tikslu yra numatyta 2025 m. pasiekti, kad vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė pailgėtų: vyrams nuo 56,3 m. 2018 m. iki 61 m., moterims – nuo 59,1 m. 2018 m. iki 64,3 m.

Ribotos sveikatos apsaugai skiriamos lėšos naudojamos neoptimaliai dėl nepertvarkyto ligoninių segmento. Nors keletą kartų bandyta sutelkti specialistų paslaugas didesniuose centruose ir perprofiluoti mažesnes ligonines (EBPO, 2018 m.), 2018 m. ligoninių restruktūrizavimo reformos įgyvendinimui būtini teisės aktai nebuvo priimti ir tinklo pertvarka

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591720698631&uri=CELEX%3A52020DC0515>

¹² Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšų naudojimo ataskaita

nebuvo įvykdyta. Todėl jau iki pandemijos išlaidos stacionariai sveikatos priežiūrai sudarė 30 % viso sveikatos priežiūrai skiriamo biudžeto, o ligoninės lovų skaičius buvo vienas didžiausių ES (6,4 lovos 1000 gyventojų). Pernelyg didelius ligoninių pajėgumus įrodo ir gydomojo stacionaro lovų užimtumo rodiklis, kuris 2018 m. buvo 73 %.

Reikšmingas išvengiamų hospitalizacijų skaičius mažina lėšų naudojimo efektyvumą. Lietuvos gyventojai yra linkę kreiptis dėl sveikatos paslaugų dažniau nei kiti ES piliečiai. Nors sistemingai duomenys apie išvengiamas hospitalizacijas nėra renkami, 2019 m. Valstybės kontrolės audito ataskaitoje pripažinta, kad išvengiamų hospitalizacijų skaičius yra vienas didžiausių ES. Higienos instituto atlikta išvengiamų hospitalizacijų rodiklių analizė atskleidė, kad pagal amžių, į aukščiausių rodiklių ketvertuką pateko asmenų, vyresnių nei 65 metai hospitalizacija dėl pneumonijos, stazinio širdies nepakankamumo, 2 tipo cukrinio diabeto ir jo komplikacijų bei krūtinės anginos.

Šalyje netolygi sveikatos paslaugų kokybė ir jų sauga. Teritoriniai netolygumai tarp savivaldybių pagal mirštamumą per 30 dienų dėl miokardo infarkto ir iešminio smegenų insulto rodiklius didina regioninę atskirtį. Dalis ligoninių negali užtikrinti būtinų paslaugų spektro teikimo visą parą: stinga specialistų, nepasitikima jų kvalifikacija ir pan. Todėl atskirų savivaldybių gyventojai, kuriems prireikia aktyvaus gydymo sveikatos priežiūros paslaugų, renkasi gydymo įstaigas kitų savivaldybių teritorijose.

Neišnaudotas sveikatos apsaugos sistemos efektyvumo didinimo potencialas naudojant skaitmeninius sprendimus ir įrankius. Neišnaudotas skaitmeninių įrankių ir sprendimų naudojimo potencialas vidiniams gydymo įstaigų poreikiams: finansų, personalo, darbo užmokesčio apskaitai, veiklos analitikai, turto valdymui, duomenų teikimui. Lietuvos ligoninės (65 aktyviojo gydymo ir 12 atskirų slaugos ligoninės) ir kitos sveikatos priežiūros įstaigos naudoja lokalius, skirtingus, mažai integruotus veiklos ir išteklių valdymo informacinius sprendimus arba apskritai tokių sprendimų nenaudoja. Esami sprendimai nėra pritaikyti automatizuotai teikti duomenis atskaitomybės, analitikos ir kitais tikslais.

Esamas sveikatos valdymo modelis neužtikrina efektyvaus atsako į ekstremalių situacijų iššūkius. Pandemija išryškino visuomenės sveikatos duomenų valdysenos spragas, duomenų analizės įrankių trūkumą, informacijos apdorojimo neefektyvumą ir fragmentiškumą. Greitus ir efektyvius sprendimus priimti trukdė veiksmingo komunikavimo ir bendradarbiavimo schemų nebuvimas, neišgrynintos centrinės, savivaldos institucijų bei gydymo įstaigų atsakomybės ir rolės, nepasirengimas mobilizuoti žmogiškuosius išteklius ir veikti sutrikus būtinųjų prekių ir paslaugų teikimo grandinėms. Išaugo pirminės sveikatos priežiūros grandies svarba valdant infekcijos plitimą (triažas, testavimas, pacientų informavimas, nedarbingumo pažymėjimų išdavimas), todėl sustiprėjo poreikis plėsti nuotolines, mobilias paslaugas ir skatinti atsakomybių perskirstymą tarp kitų sveikatos sistemos specialistų (pavyzdžiui, vaistininkų). Esama infrastruktūra infekcinių ligų gydymui ir skubiosios medicinos pagalbos teikimui neužtikrina efektyvaus pavojingų ir ypač pavojingų infekcinių ligų valdymo, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės bei prieinamumo šalies gyventojams ekstremalių situacijų atveju. Pastaraisiais metais Lietuvos gyventojų sergamumas struktūroje stebima sergamumas infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis augo ir didėjo mirtingumas nuo jų: nuo 13,4 iš 100 tūkst. iki 21,9 iš 100 tūkst. atvejų per metus. Apsilankymų pas infekcinių ligų gydytoją skaičius 100-ui gyventojų Lietuvoje nuo 2001 m. iki 2018 m. padidėjo nuo 1,7 iki 2,69. Hospitalizuotų asmenų skaičius 1000-iai gyventojų per šį laikotarpį padidėjo nuo 8,1 iki 10,62. Per pastarąjį dešimtmetį infekcinių ligų diagnostikos, gydymo ir valdymo poreikis dėl epidemijų, pandemijų ir protrūkių Lietuvoje buvo padidėjęs tris kartus:

- 1) 2009–2010 m. kilus pasaulinei gripo A(H1N1) („kiaulių gripo“) pandemijai,

- 2) 2019 m. kilus tymų protrūkiui,
- 3) 2020 m. kilus pasaulinei pandemijai dėl COVID-19.

Trūksta tinkamos infrastruktūros saugiai diagnozuoti ir gydyti infekcines ir parazitines ligas. Jos nesant, įstaigose ribojamas paslaugų prieinamumas kitomis ligomis sergantiems asmenims.

Mokslo ir klinikinės praktikos pažanga nėra išnaudojama didinti sveikatos apsaugos paslaugų efektyvumą. Stingant nuoseklaus tarpdalykinio bendradarbiavimo tarp sveikatos priežiūros praktinės bei mokslo ir inovacijų veiklos sričių, inovacijų vystytojai nepajėgia įrodyti šių inovacijų veiksmingumo ar saugumo. Kartu inovacijų plėtotojams ir įgyvendintojams trūksta žinių apie konkrečias ligas, kompetencijų ir paramos įrankių, skirtų pagreitinti inovacijų transformavimą į konkrečius rinkos produktus, technologijų ir sveikatos intervencijų integracijos. Sveikatos inovacijos dažnai susiduria su rinkos netobulumu, kai prekių ar paslaugų paskirstymas pagal rinkos dėsnius nėra efektyvus. Inovatyvių sveikatos priežiūros sprendimų poreikis sparčiai didėjant pasauliniu mastu, prielaidos augti gyvybės mokslų sektoriui yra palankios. Gyvybės mokslų sektorius šiuo metu sukuria daugiau kaip 1% Lietuvos BVP, tačiau kuriant aukštos pridėtinės vertės ekonomiką ši dalis ilgalaikėje perspektyvoje turi būti ženkliai didesnė. Šiame šalies ekonominės raidos etape, kuriam įtakos turėjo Europoje ir visame pasaulyje vykstantys pokyčiai, būtina sutelkti mokslininkų pajėgas ir sukurti infrastruktūrą kompleksiniams moksliniams tyrimams sveikatos srities inovacijoms plėtoti.

Trūksta dirbančiųjų sveikatos apsaugos sistemoje. Lietuvoje absoliutus gydytojų skaičius didesnis nei ES vidurkis (2017 m. 4,6 gydytojai palyginti su ES 3,6 gydytojai 1000 gyventojų), tačiau gydytojų trūkumas regionuose didėja. Slaugytojų skaičius mažesnis nei ES (atitinkamai 7,7 ir 8,5). Lietuva yra viena iš šalių, kuriai 2008-2018 m. laikotarpiu nepavyko reikšmingai padidinti slaugytojų skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų. Išliekantį nesubalansuotą gydytojų ir slaugytojų skaičių iš dalies užprogramuoja švietimo, aukštojo mokslo, karjeros planavimo bei mokymosi visą gyvenimą sistemų spragos. Pandemijos metu nebuvo pasiruošta pritraukti papildomus žmogiškuosius resursus: nebuvo pakankamai informacijos apie galimus žmogiškųjų išteklių rezervus (perkeliant specialistus iš mažiau paveiktų regionų, darbo rinkoje neaktyvius sveikatos specialistus, užsienio šalių darbuotojus ir pan.). Gautos pandemijos valdymo patirtys skatina ieškoti sprendimų stiprinti pirminės sveikatos priežiūros grandį, plėsti nuotolinių, mobilių paslaugų teikimo galimybes (nuotolinės konsultacijos, pacientų stebėsena, šeimos gydytojo komandos narių vizitai į pacientų namus, emocinės pagalbos, sveikatos išsaugojimo patarimų teikimas ir pan.). Sveikatos technologijų pažanga ir diagnostikos bei gydymo metodų tikslumas keičia atskirų profesijų vaidmenis gydymo procese ir diktuoja naujus iššūkius kaip užtikrinti sveikatos paslaugų saugą ir kokybę, planuoti, vertinti, palaikyti ir tobulinti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijas, atitinkančias medicinos normų reikalavimus bei sudaryti palankias prielaidas inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelius taikyti reikšminga apimtimi. pandemijos metu reikšmingas skaičius vyresnio amžiaus darbuotojų dėl rizikos savo sveikatai paliko darbo vietas tuo dar labiau padidinant teritorinius personalo netolygumus ir visuminį žmogiškųjų resursų disbalansą sveikatos sistemoje.

1.2. Tikslai

Gerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą didinant sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams bei įgalinant lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius.

Komponento tikslas atitinka CSR (2019,2020) rekomendacijas, kuriomis šalis yra raginama skirti pakankamai išteklių sveikatos sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti. Ypatingą

dėmesį rekomenduojama skirti pirminės sveikatos priežiūros ir e. sveikatos plėtrai, užtikrinti, kad pastaruoju metu pagerėjęs sveikatos priežiūros įperkamumas nepablogėtų. Galiausiai būsimam atsparumui užtikrinti rekomenduojama didinti sistemos gebėjimą keisti nesveiką gyvenseną ir dėti daugiau pastangų, kad ilgalaikės priežiūros sektorius pasirengtų veikti visuomenei senėjant.

Sveikatos komponente planuojamų reformų ir investicijų paketu, bus siekiama šių konkrečių tikslų:

Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę. Įgyvendinant 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo vykdomas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektas „Infrastruktūros pertvarka ir pritaikymas gyventojų poreikiams, efektyvumo paskatų sukūrimas“ ir jo rezultatai jau pasiekti: sukurtos prielaidos modernizuoti priėmimo ir skubiosios pagalbos skyrių tinklą ir infrastruktūrą, racionaliai paskirstyti pacientų srautus, padidinant juose atliekamų procedūrų ir stebėjimo paslaugų kiekį ir diegiant naujas, efektyvias skubiosios medicinos pagalbos paslaugas taip mažinant pirmalaikį ar išvengiamą mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų. 2020 m. pradėjo veikti naujo organizavimo modelio insulto klasteris, patvirtinti insulto klasterio paslaugų kokybės rodikliai, taip pat parengtas ūmaus miokardo infarkto esant giliam širdies raumens pažeidimui klasterio pakeitimo projektas. Mirštamumas nuo miokardo infarkto ir nuo išeminio smegenų insulto per 30 dienų nuo hospitalizacijos sumažintas iki 13,3% ir 18,24% atitinkamai. Tuo pat metu, įsigaliojus naujoms Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatoms, pradėjo veikti vadinamasis žalos be kaltės modelis, užtikrinsiantis, kad pacientai galės greičiau ir paprasčiau gauti kompensaciją, jei jų sveikatai buvo padaryta žala. Siekiama plėtoti naujus asmens sveikatos priežiūros įstaigų regioninių bendradarbiavimo modelius, kurie sėkmingai buvo išbandyti pandemijos laikotarpiu ir sukurti stacionariųjų paslaugų tinklo išdėstymo modelį bei paskatas jam įgyvendinti stiprinant pirminę sveikatos priežiūrą ir plėtojant ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas, reorganizuoti greitosios pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, siekiant užtikrinti, kad gyventojus reikalinga pagalba pasiektų laiku.

Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų įperkamumą. Įgyvendinant 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo vykdomas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektas „Priemonių išlaidų vaistams sumažėti sukūrimas“ veiklos: priėmus Vaistų bazinių kainų ir paciento priemokų už juos apskaičiavimo tvarkos pakeitimus ir padidinus vaistų, įrašytų į Ligų ir kompensuojamųjų vaistų joms gydyti sąrašą, kompensavimo procentus, vidutinę priemoką, tenkanti vienam receptui, 2020 metų spalio mėn., palyginti su 2017 metų birželio mėn. duomenimis, sumažėjo 3,9€. Pakeistas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas padidino paslaugų įperkamumą mažas pajamas gaunantiems ir 75 metų ir vyresniems asmenims, įteisindamas šių asmenų teisę gauti kompensuojamuosius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones be priemokos. Siekiant gerinti naujų ir inovatyvių vaistinių preparatų prieinamumą ir įteisinti minėtų preparatų vartojimo galimybes bus siekiama peržiūrėti ir pakeisti kompensuojamųjų vaistų kainodarą, kuri sudarytų prielaidas vaistinių preparatų kainų mažėjimui. Taip pat planuojama atnaujinti Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, kurie leistų pagerinti vaistų ir medicinos pagalbos priemonių prieinamumą ir įperkamumą gyventojams. Siekiant užtikrinti sveikatos priežiūros finansavimo tvarumą bus imtasi priemonių tobulinti privalomojo sveikatos draudimo bei sveikatos apsaugos mokestinę sistemą sukuriant prielaidas ir galimybes pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius.

Gerinti sveikatos sistemos efektyvumą. Lietuvoje prevencijos priemonėmis išvengiamas mirtingumas yra vienas didžiausių ES. Tai rodo, kad yra didelis poreikis rengti veiksmingesnę

visuomenės sveikatos politiką. Dėl šios priežasties bus siekiama ir toliau stiprinti visuomenės sveikatos priežiūrą, diegiant veiksmingas, inovatyvias, mokslo įrodymais pagrįstas visuomenės sveikatos intervencijas skirtas stiprinti gyventojų sveikatą ir mažinti rizikos veiksnių paplitimą. Taip pat bus siekiama stiprinti pirminę sveikatos priežiūrą, atnaujinant Šeimos medicinos plėtros 2016-2025 m. veiksmų planą, papildant jį priemonėmis skirtomis mažinti šeimos gydytojų administracinę naštą, papildomas funkcijas, nesusijusias su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, perduodant kitoms institucijoms. Bus ieškoma būdų, kaip užtikrinti tolygesnį šeimos gydytojų pasiskirstymą šalyje bei į sveikatos sistemą pritraukti daugiau slaugytojų. Taip pat bus diegiamos priemonės, kurios leistų gerinti tikslinių grupių dalyvavimą atrankinės patikros dėl krūties, gimdos kaklelio, storosios žarnos ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programose bei kurti mechanizmus, padėsiančius gerinti pagal šias programas teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų kokybę.

Sveikatos sistemos efektyvumui didinti didelis dėmesys bus skiriamas įvairių procesų skaitmenizavimui, nuotolinių sveikatos paslaugų plėtrai, kokybiškų sveikatos duomenų atvėrimui ir prieinamumui, sudarant prielaidas inovacijoms ir mokslo pažangai. Sveikatos sistemos efektyvumo didinimo bus siekiama apjungiant sveikatos sistemos informacinių išteklių į vieną bendrą standartų ir veikimo principų pagrindu veikiančią ekosistemą, kuri didintų duomenų prieinamumą ir panaudojimą personalizuotos medicinos plėtrai ir inovacijų kūrimui ir diegimui. Siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso bus sudarytas sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapis, identifikuotos problemos ir įvertinti optimaliausi problemų sprendimo būdai, kurie leis parengti detalų veiksmų ir reikalingų investicijų planą ir pradėti jį įgyvendinti.

Mažinti išvengiamų hospitalizacijų skaičių. Efektyvesnės ambulatorinės ir pirminės sveikatos priežiūros paslaugos hospitalizavimo atvejų skaičius galėtų sumažėti 20%. Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą „Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų plėtra ir pacientų registracijos pas specialistą sistemos pertvarka“ buvo stiprinama pirminės asmens sveikatos priežiūros veikla, praplėsta šeimos gydytojo komanda ir pagerintos darbo sąlygos, sumažinta administracinė našta. Būtina toliau sustiprinti teikiamų ambulatorinių paslaugų kokybę gerinant šeimos gydytojų kompetencijas, kuriant naujas sveikatos priežiūros paslaugų teikimo formas (nuotolinės, telemedicina, bendruomenių paslaugos, dirbtinis intelektas, kitos inovacijos). Svarbus tikslas mažinant išvengiamų hospitalizacijų skaičių yra tvaraus ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelio sukūrimas. Teisinės ir finansinės prielaidos modelio veikimui būtinos išvengti šiuo metu atskirai veikiančių dviejų – socialinės ir sveikatos priežiūros (slaugos) paslaugų - sistemų nesuderinamumo. Modelis padėtų efektyviau naudoti valstybės biudžeto lėšas, mažinti medicininio personalo poreikį pasitelkiant socialinių paslaugų teikimo profesionalus ir užtikrinti ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę. Naujas tvarus ilgalaikės priežiūros modelis sumažins įtampą dėl sveikatos priežiūros paslaugų įperkamumo ir prisidės prie skurdo mažinimo, padės senjorus namuose prižiūrintiems asmenims lengviau suderinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus ir aktyviau dalyvauti darbo rinkoje.

Didinti dirbančiųjų sveikatos priežiūros sistemoje skaičių ir kokybę. Nors bendras gydytojų skaičius Lietuvoje yra gana didelis, tačiau jų pasiskirstymas šalies viduje yra netolygus, taip pat yra jaučiamas tam tikros specializacijos (geriatrijos, skubios medicinos ir kt.) gydytojų trūkumas, kurių poreikis dėl senstančios visuomenės tik didės. Ypač jaučiamas slaugytojų stygius. Siekiant spręsti darbo jėgos klausimus pirmiausia bus analizuojamas sveikatos specialistų poreikis, darbuotojų pritraukimo į labiausiai trūkstamas vietas organizavimo vykdymas. Bus priimti sprendimai dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų tobulinimo. Įdiegiant IT įrangą bus sukurta specialistų kompetencijų platforma, kurios pagalba bus vykdomi kvalifikacijų poreikio nustatymas, stebėseną ir licencijų laikymosi priežiūra. Pradėtas

įgyvendinti kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas, kurio metu suformuotas kvalifikacijos tobulinimo krepšelis. Peržiūrėtas darbo užmokesčio mechanizmas, pagrindžiant motyvaciją ir susiejant su šalies vidutiniu užmokesčiu.

Spartinti Lietuvos gyvybės mokslų industrijos plėtrą. Sustiprinti gyvybės mokslų industrijos žmogiškuosius išteklius, rengiant, pritraukiant, motyvuojant ir išlaikant aukštos kvalifikacijos specialistus ir gabius studentus (talentai). Plėtoti aukšto lygio žinias, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos veiklą, inovacijas ir joms reikalingą infrastruktūrą, kurios užtikrintų gyvybės mokslų industrijos proveržį (MTEP). Sukurti palankią ekosistemą gyvybės mokslų industrijos plėtrai, skatinant privačias (šalies ir užsienio) ir viešąsias investicijas, pasaulinio lygio žinių ir naujų produktų kūrimo infrastruktūros sukūrimą ir naujų, ypač pradedančiųjų, gyvybės mokslų industrijos įmonių kūrimąsi ir augimą (verslas). Skatinti gyvybės mokslų industrijos verslo ir mokslo bendradarbiavimą, vertės tinklų kūrimą ir plėtrą, siekiant perduoti žinias ir technologijas ir komercializuoti mokslinių tyrimų rezultatus (vertės kūrimo grandines).

Net ir pasauliui įveikus pandemiją, didžiąja grėsme Lietuvai išliks Astravo atominės elektrinės eksploatavimo sąlygojamas ekstremalios situacijos pavojus, todėl išmoktos pandemijos pamokos pasitarnaus kaip solidi inspiracija strateginiams sistemos pokyčiams. Esant trumpai sveiko gyvenimo trukmei sidabrinės ekonomikos sąlygomis naudojimas sveikatos priežiūros paslaugomis ir toliau didės, todėl reforma koncentruojasi į sistemos efektyvumo didinimą inovatyviomis skaitmeninėmis, sveikatos duomenimis pagrįstomis priemonėmis.

1.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

Pagrindiniai Lietuvos sveikatos apsaugos sistemos iššūkiai ir siektini rezultatai yra nustatyti NPP 2 strateginiame tikslu „Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“. Siekiant šio tikslo įgyvendinami trys uždaviniai:

- Skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą siekiant mažinti savižudybių, priklausomybių, daug dėmesio skiriant vaikų psichologinei būklei. Gerinti visuomenės sveikatą – visų pirma skatinti sveikatos tausojimą ir stiprinimą, keisti žmonių gyvenimo būdą, elgseną, ugdyti atsakingą požiūrį į sveikatą, didinti vaikų ir suaugusiųjų fizinį aktyvumą, įsitraukimą į sporto veiklas, nes tai mažina žalingų įpročių paplitimą ir lemia sveikatos būklę ir gyvenimo trukmę.
- Didinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir saugą, siekiant didinti gydymo priemonių veiksmingumą ir gerinti rezultatus, gydymo priemonėmis dvigubai sumažinti išvengiamo mirtingumo lygį. Taip pat numatoma didinti pacientų sveikatos raštingumą ir jų įsitraukimą į gydymo procesą.
- Didinti sveikatos sistemos efektyvumą ir atsparumą sukrėtimams ir plėsti inovatyvias sveikatos priežiūros paslaugas – stiprinti sveikatos sistemos gebėjimą reaguoti į kylančius iššūkius, tobulinti žmogiškųjų išteklių kompetencijas, pertvarkyti ligoninių tinklą, mažinti hospitalizacijų, toliau judėti nuo stacionarios priežiūros prie modelio, pagrįsto stipresne pirmine priežiūra, taikyti skaitmeninės sveikatos sistemos sprendiniais grįstas inovatyvias paslaugas, atlaisvinti neefektyviai naudojamus išteklius ir naudoti juos paslaugų kokybei gerinti, ilgalaikės priežiūros modeliui (integruojant slaugos ir socialines paslaugas) diegti, ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui didinti, kitoms prieinamumo problemoms – ilgų laukimo eilių, didelių išlaidų vaistams, dideliu korupcijos mastui – spręsti.

Taip pat prisidedant prie 7 tikslo įgyvendinimo „Tvariai ir subalansuotai vystyti Lietuvos teritoriją ir mažinti regioninę atskirtį“ prisidedama prie uždavinio „didinti darbo vietų pasiekiamumą ir viešųjų paslaugų prieinamumą visiems“.

VPNĮP ketvirtoji misija – Ilgas ir visavertis sveiko žmogaus gyvenimas. Įgyvendinus šią misiją siekiama, kad padidės vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė iki 77 m., sumažės skirtumas tarp vyrų ir moterų gyvenimo trukmės iki 8 m., pailgės iki 60,5 m. vyrų ir 63,8 m. moterų tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, 6% padidės gyventojų dalis, kurie vertina savo sveikatą kaip gerą ir labai gerą. Įgyvendinant VPNĮP ketvirtąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 5 kryptimis:

- **Visuomenės sveikatos stiprinimas.** Siekiant užtikrinti šiuolaikiškų, integruotų visuomenės sveikatos paslaugų teikimą bus optimizuojamos savivaldybėms deleguotos visuomenės sveikatos funkcijos. Priimti atitinkami teisės aktai reglamentuojantys Nacionalinę darbotvarkę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos. Pradėtos įgyvendinti į asmens poreikius orientuotos priklausomybių prevencijos, gydymo ir tęstinės psichosocialinės pagalbos teikimo priemonės. Bus stiprinamos psichikos sveikatos bendruomeninio lygio paslaugos. Parengtas vertinimo, stebėsenos ir metodinės pagalbos teikimo modelis psichikos sveikatos priežiūros įstaigų teikiamų paslaugų atitikties žmogaus teisių standartams. Taip pat patvirtintas Psichikos sveikatos stiprinimo ir visuomenės raštingumo psichikos sveikatos srityje didinimo veiksmų planas. Atnaujintas Nacionalinis savižudybių prevencijos 2020-2024 m. veiksmų planas. Planuojamos įgyvendinti visuomenės sveikatos paslaugų stebėsenos ir vertinimo priemonės. Taip pat bus vykdomos priemonės orientuotos į regionus siekiant mažinti paslaugų teikimo skirtumus.

- **Asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimas.** Bus atliktas analitinis darbas sveikatos priežiūros paslaugų kokybei užtikrinti ir sukurtas veiksmų planas. Pradėtos įgyvendinti priemonės skirtos nepageidaujamų įvykių stebėsenai ir prevencijai. Įteisinti nauji LNSS viešųjų ir biudžetinių įstaigų veiklos rezultatų ir kokybės matavimo rodikliai. Bus atliekami žalos atlyginimo „žala be kaltės“ tobulinimo darbai. Įdiegtas pacientų grįžtamojo ryšio apie suteiktas sveikatos paslaugas vertinimo įrankis. Įteisintos palankesnės moters pagalbinių apvaisinimo sąlygos, būdai ir tvarka. Bus atnaujinti PSDF biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmai. Išanalizuotos galimybės sukurti kompetencijos centrą ir regioninio bendradarbiavimo modelį pagrįstą ASPĮ tinklu. Atnaujintas Šeimos medicinos plėtros 2016-2025 m. veiksmų planas. Reglamentuotas greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimas, valdymas ir atsakomybė. Pakeista kompensuojamųjų vaistų kainodara, leisianti mažinti kainas. Siekiant gerinti naujų ir inovatyvių vaistinių preparatų prieinamumą įteisinti minėtų preparatų vartojimo galimybes. Pradėti įgyvendinti atrankinės patikros dėl krūties, gimdos kaklelio, storosios žarnos ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programas, kokybės užtikrinimą ir kontrolę. Išplėtotas „žaliųjų koridorių“ principas.

- **Sveikatos sistemos atsparumas grėsmėms ir pasirengimas ateities iššūkiams.** Siekiant tinkamai pasiruošti ekstremalių situacijų likvidavimo veiksams bus priimti sprendimai dėl asmeninių apsaugos ir kitų būtinų priemonių kiekių, kaupimo ir priežiūros sveikatos sistemos objektuose. Parengti sveikatos sistemos darbuotojų pasirengimo ir reagavimo į ekstremalias situacijas mokymo programas. Taip pat ekstremalioms situacijoms ir tvarumui bus pritaikoma infrastruktūra ir įgyvendinami įstaigų bendradarbiavimo modeliai. Sukurtas vieningas šalyje ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelis, sukalibruojant sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sistemų veikimą.

▪ **Kompetentingas ir adekvačiai apmokamas sveikatos sistemos specialistas.**

Pirmiausia bus analizuojamas sveikatos specialistų poreikis, darbuotojų pritraukimo į labiausiai trūkstamas vietas organizavimo vykdymas. Priimtas sprendimas dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų tobulinimo. Įdiegiant IT įrankį bus sukurta specialistų kompetencijų platforma, kurios pagalba bus vykdomi kvalifikacijų poreikio nustatymas, stebėsena ir licencijų laikymosi priežiūra. Pradėtas įgyvendinti kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas, kurio metu suformuotas kvalifikacijos tobulinimo krepšelis. Peržiūrėtas darbo užmokesčio mechanizmas, pagrindžiant motyvaciją ir susiejant su šalies vidutiniu užmokesčiu.

▪ **Efektyvi sveikatos sistemos vadybos ir finansavimo sistema.**

Atliekami veiksmai susiję su privalomojo sveikatos draudimo bei sveikatos apsaugos mokesstinės sistemos tobulinimu ir galimybėmis pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius. Siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso sudarytas sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapis ir atlikti papildomi veiksmai optimizuojantys veiklos procesus. Atliekami veiksmai susiję su Skaitmeninės sveikatos sistemos plėtra siekiant kurti ir plėtoti integralias skaitmeninės sveikatos paslaugas. Įgyvendinti pakartotino sveikatos duomenų panaudojimo informacinių technologinių sprendimus spartinant sveikatos duomenų įveiklinimą ir naudojimą (įskaitant dirbtinį intelektą). Informacines sistemas pritaikyti užkrečiamų ligų epidemiologinei priežiūrai.

1.4. Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“

Reformos tikslas – padidinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, dėmesį skiriant pirminės sveikatos priežiūros stiprinimui, specializuotoms ambulatorinėms sveikatos priežiūros paslaugoms ir sveikatos sektoriaus skaitmenizavimui bei inovacijų plėtrai.

Iššūkiai:

2019 m. Tarybos rekomendacijose Lietuvai nurodomi pagrindiniai išliekantys sveikatos sistemos iššūkiai: prasti sveikatos priežiūros rezultatai ir mažos investicijos į sveikatos priežiūrą, sveikatos sistema per daug orientuota į stacionarių paslaugų teikimą, hospitalizuojama daug lėtinėmis ligomis sergančių pacientų, o lovų užimtumo rodikliai palyginti žemi. Norint padidinti efektyvumą ir pagerinti sveikatos priežiūros rezultatus, būtina labiau racionalizuoti ligoninių išteklių naudojimą, vykdyti tikslines investicijas į pirminės sveikatos priežiūros paslaugų gerinimą, taip pat į sveikatos priežiūros sektoriaus darbo jėgą. Priežiūros paslaugų kokybė tebėra viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių prastus sveikatos priežiūros rezultatus. Priežiūros paslaugų kokybės gerinimo priemonės yra fragmentiškos: pirminės sveikatos priežiūros sektoriuje akreditavimo siekiama labai vangiai, o ligoninėms akreditavimo sistema netaikoma. Investicijos į ligų prevencijos priemones ypač mažos. Be to, veiksams, kurių imtasi ligų prevencijos priemonėms sustiprinti vietos lygmeniu, trūksta bendros vizijos ir juos įgyvendinti trukdo tai, kad visuomenės sveikatos tarnybos ir pirminės sveikatos priežiūros įstaigos nepakankamai sistemingai bendradarbiauja. Galiausiai tai, kad valdžios sektoriaus (įskaitant PSD) išlaidos sveikatos priežiūrai nors ir didėja, tačiau išlieka nedidelės, lyginant su kitomis ES valstybėmis, kuriose pajamų dydis panašus, o tiesioginiai gyventojų mokėjimai už sveikatos priežiūrą yra santykinai dideli, neigiamai veikia vienodas galimybes visiems gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

Reformos įgyvendinimas numatomas šiomis kryptimis:

- I. pirminės sveikatos priežiūros grandies (įskaitant psichikos sveikatą) vaidmens stiprinimas organizuojant integralią sveikatos priežiūrą, orientuotą į paciento poreikius ir sveikatos išsaugojimą bei stiprinimą;
- II. inovatyvių ir mokslo įrodymais pagrįstų visuomenės sveikatos paslaugų pasiūlos plėtra ir sveikatos raštingumo didinimas;
- III. kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto asmens sveikatos priežiūros įstaigų (ASPI) tinklo sukūrimas prioritetą teikiant sveikatos sistemos perorientavimui nuo stacionariųjų prie ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų bei inovatyvių ir globalią technologinę ir mokslinę pažangą atitinkančių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo didinimui stiprinant aukščiausio lygio kompetencijos centrus;
- IV. sveikatos sistemos poreikius atitinkančių žmoniškųjų resursų užtikrinimas, sukuriant patrauklias ir saugias darbo sąlygas, keičiant visuomenės nuostatas tam tikrų sveikatos sektoriaus profesijų atžvilgiu ir užtikrinant lyčių lygybės principų įgyvendinimą, tobulinant žmoniškųjų resursų rengimo planavimo ir kvalifikacijos tobulinimo procesus per „mokymosi visą gyvenimą“ principo įgyvendinimą, skatinant inovatyvius darbo organizavimo modelius (nuotolines paslaugas, mobiliąsias darbo vietas), siekiant sumažinti teritorinius žmoniškųjų resursų netolygumus;
- V. sveikatos sistemos skaitmeninimas integruojant atskirtus sveikatos sistemos informacinius išteklius į vieningų principų ir standartų pagrindu veikiančią sistemą, kurioje būtų kryptingai vystomos skaitmenizuotos sveikatos paslaugos, užtikrinama geresnė sveikatos sistemos valdysena bei didinamas sveikatos duomenų įveiklinimas siekiant sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimo;
- VI. sveikatos sistemos valdymo rezultatų stebėsenos tobulinimas ir pacientų įtraukimas į nuolatinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo procesus;
- VII. sveikatos sistemos finansavimo modelio tobulinimas, pritraukiant alternatyvius finansavimo šaltinius ir mažinant sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo našą, tenkančią darbo jėgai bei parengiant naujus sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, orientuotus į pacientų poreikius ir racionalų ir tvarų PSDF lėšų panaudojimą.

I. Pirminės sveikatos priežiūros grandies (įskaitant psichikos sveikatą) vaidmens stiprinimas organizuojant integralią sveikatos priežiūrą, orientuotą į paciento poreikius ir sveikatos išsaugojimą bei stiprinimą.

Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą „Pirminės sveikatos priežiūros plėtra ir registracijos pas sveikatos priežiūros specialistus sistemos pertvarka“ pagerintas pirminių ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas: išplėtojus slaugytojų kompetencijas – jiems suteikta teisė pagal kompetenciją savarankiškai konsultuoti pacientus. Pakeitus imunoprofilaktikos organizavimo tvarką, ne tik gydytojai, bet ir slaugytojai bei akušeriai gali patys paskirti skiepus ir juos atlikti. Pandemijos laikotarpiu itin svarbu buvo užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, todėl intensyviai plėtotos nuotolinės paslaugos: atlikta nuotolinių konsultacijų „pacientas – šeimos gydytojas“ plėtra, įteisintos ir karantino metu pradėtos teikti nuotolinės konsultacijos gydytojas-gydytojas, išplėtos telemedicinos paslaugos, papildant jas teleoftalmologijos paslaugomis.

Tęsiant reformą numatoma parengti ir patvirtinti Šeimos medicinos plėtros 2016–2025 m. veiksmų plano pakeitimus – įtraukti naujas priemones, skirtas šeimos medicinos paslaugų plėtrai, perteklinio reglamentavimo ir biurokratinių suvaržymų mažinimui, ir pradėti jas įgyvendinti. Bus didinama šeimos gydytojo komandos narių įtrauktis, teikiant rizikos įvertinimo, jos valdymo ar

mažinimo (prevencijos) ir sveikatos būklės stebėsenos paslaugas pacientams, dėl lėtinių neinfekcinių susirgimų pagal 2021 m. patvirtintus metodinius dokumentus.

Taip pat dėmesys bus skiriamas vienodų sąlygų regionuose visoms visuomenės grupėms užtikrinimui, ypač pažeidžiamiesiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros paslaugas (suorganizavus viešąsias konsultacijas su socialiniais partneriais), parengiant bazinį visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelį. Įgyvendinant šį veiksma didelį dėmesį bus skiriamas tikslinėms grupėms priimtinių ir prieinamų prevencinių paslaugų pasiūlos plėtrai bei sveikatos raštingumo didinimui, siekiant didinti gyventojų atsakomybės už savo sveikatą nuostatų stiprinimą.

Reforma bus įgyvendinama pasitelkiant ESFIP lėšas. Investicijomis numatoma: didinti pirminės sveikatos priežiūros (PSP) komandos teikiamų paslaugų spektrą finansuojant PSP komandos narių kompetencijų stiprinimą, orientuojantis į darbą komandoje, integruotų paslaugų teikimą. Stiprinant užkrečiamų ligų valdymą numatoma didelį dėmesį skirti infekcijų kontrolės komandų formavimui, specialistų kvalifikacijos tobulinimui ir perkvalifikavimui. Toliau tęsiama skatinamoji socialinė parama rizikos grupėms ambulatorinio tuberkuliozės gydymo metu. Taip pat parama bus teikiama pacientų bei jų artimųjų žinių ir įgūdžių stiprinimo priemonėms, ypač susijusioms su savarankišku lėtinių ligų valdymu, PSP įstaigų vertinimo sistemos tobulinimui ir gerų darbo rezultatų siekimui, jų stebėsenai, siekiant įvertinti pasiektų rezultatų naudą, paciento kelio PSP grandyje modelio diegimui integruojant visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas (paslaugų teikimo algoritmų, metodikų parengimas, diegimas, specialistų mokymai). Prioritetas teikiamas nuotolinių ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų diegimui bei plėtojimui. Numatoma didelį dėmesį skirti inovatyvių ir efektyvių paslaugų teikimo modelių diegimui ir plėtojimui: diegiami jau išbandyti inovatyvūs paslaugų teikimo modeliai, skirti pagerinti keliomis lėtinėmis ligomis sergančių pacientų priežiūrą bei suteikti odontologinę pagalbą asmenims, turintiems negalią, ir turintiems specialių poreikių pacientams, pritaikant šiuos modelius nacionaliniu mastu, išbandomi ir diegiami mokslo įrodymais grįsti paslaugų teikimo modeliai, skirti stiprinti tęstinę ir integruotą psichikos sveikatos priežiūrą, taikant atvejo vadybą ir teikiant paslaugas bendruomenėje. Taip pat finansuojamas naujų inovatyvių PSP veiklos modelių sukūrimas ir diegimas, apimantis reikalingų specialistų kvalifikacijos tobulinimą/perkvalifikavimą, diagnostikos ir gydymo standartų, algoritmų ir kitų metodinių dokumentų parengimą ir įdiegimą, pacientų sveikatos raštingumo veiklas ir kt.

II. Inovatyvių ir mokslo įrodymais pagrįstų visuomenės sveikatos paslaugų pasiūlos plėtra ir sveikatos raštingumo didinimas.

Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą „Naujų sveikos gyvensenos paskatų sukūrimas ir prevencijos stiprinimas“ buvo gerinamas psichikos sveikatos geografinis ir finansinis prieinamumas, išplėstas psichoterapijos metodą taikyti galinčių specialistų ratas, padidintas iš PSDF apmokamų psichoterapijos konsultacijų skaičius, sukurtos teisinės prielaidos įstaigoms teikti vaikų ir paauglių psichiatrijos dienos stacionaro paslaugas. Įvesta nauja paslauga – vaikų ir paauglių psichosocialinė reabilitacija, kurią teikia specialistų komanda: gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, medicinos psichologas, socialinis darbuotojas, psichikos sveikatos slaugytojas, o prireikus ir psichoterapijos paslaugas teikiantis specialistas, ergoterapeutas, kineziterapeutas, meno terapeutas. Patvirtintas Pagalbos vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas, 2019–2020 m. veiksmų planas, kuriuo plėtojama kompleksinė, integrali, sveikatos priežiūros, socialinė pagalba bei ugdymas vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas. Gerinant pagalbos susiduriantiems su savižudybės rizikos asmenimis prieinamumą, organizuojami specialistų („vartininų“) mokymai, skirti savižudybės rizikai atpažinti ir pagalbai suteikti reikalingiems įgūdžiams ugdyti. Iki 2021 m.

pabaigos planuojama apmokyti 16 tūkst. asmenų bei 4000 pagalbos teikėjų atpažinti savižudybės riziką, mokėti paklausti ir nukreipti gauti pagalbą.

Toliau tęsiant visuomenės sveikatos stiprinimo ir prevencinių priemonių kokybės ir prieinamumo didinimo reformą, numatoma įgyvendinti VPNĮP veiklas, susijusias su tikslinėms grupėms skirtų sveikos mitybos, fizinio aktyvumo skatinimo, darbo ir poilsio režimo organizavimo, lytinio švietimo, streso valdymo ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos priemonių įgyvendinimu, optimizuoti nacionalinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų tinklą, įskaitant ir savivaldybėms deleguotas visuomenės sveikatos funkcijas, siekiant užtikrinti šiuolaikiškų, integruotų visuomenės sveikatos paslaugų teikimą, atnaujinti savižudybių prevencijos 2020–2024 m. veiksmų planą, patvirtinti Psichikos sveikatos stiprinimo ir visuomenės raštingumo psichikos sveikatos srityje didinimo veiksmų planą ir įgyvendinti bendruomenėms įgalinti, savitarpio pagalbai skatinti ir ilgalaikiai viešosios komunikacijos kampanijai vykdyti skirtas priemones, pradėti įgyvendinti į asmens poreikius orientuotos priklausomybių prevencijos, gydymo ir tęstinės psichosocialinės pagalbos teikimo priklausomam asmeniui priemones, užtikrinant paslaugų įvairovę, aprėptį ir kokybę, patvirtinti naujus atrankinės patikros dėl krūties vėžio, gimdos kaklelio vėžio, storosios žarnos vėžio ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programų vykdymo, kokybės užtikrinimo ir kokybės kontrolės reikalavimus ir juos įgyvendinti.

Įgyvendinant antrinio ir tretinio lygio stacionariųjų paslaugų teikimo pertvarką, pasitelkiant **ESFIP investicijas**, bus siekiama mažinti regionų atskirtį plėtojant naujus sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelius, paremtus ASPĮ regioniniu bendradarbiavimu, pertvarkant GMP paslaugų teikimo organizavimą, valdymą, modernizuojant savivaldybių lygmens ASPĮ skubiosios medicinos pagalbos skyrius, diegiant naujus, efektyvius skubiosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo modelius (skaitmeniniai sprendimai paslaugų kokybės rodiklių rinkimui, analizavimui, stebėsenai; laboratorinės įrangos tyrimams atlikti įsigijimas ir kt.), plėtojant ir užtikrinant prieinamas psichikos sveikatos priežiūros dienos stacionaro, psichosocialinės reabilitacijos, ambulatorinės specializuotos, dienos stacionaro, dienos chirurgijos paslaugas, taip pat numatoma modernizuoti savivaldybės lygiu teikiamų stacionariųjų paslaugų, atitinkančių pertvarkos kriterijus, infrastruktūrą ir pritaikyti savivaldybių lygmens ASPĮ infrastruktūrą darbui ekstremalių situacijų ir krizių metu, diegti paslaugų teikimo procesų skaitmenizavimą. Taip pat planuojama investuoti į integruotos sveikatos priežiūros paslaugų (onkologijos, kardiologijos, neurologijos ir kitose srityse) teikimo modelių tobulinimą, kad savivaldybių gyventojai laiku gautų aukščiausio lygio, geros kokybės sveikatos priežiūros paslaugas. Didelį dėmesį numatoma skirti integruotų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, nuotolinių konsultacijų skaitmeninių sprendimų infrastruktūros sukūrimui ar modernizavimui. Planuojama diegti paslaugų teikimo skaitmeninius sprendinius, skirtus veiklos procesų skaitmenizavimui ir analizės galimybių užtikrinimui, leidžiančius vertinti tam tikra liga ar sveikatos sutrikimu sergančiam pacientui teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo, paslaugų kokybės bei efektyvumo rodiklius. Tęsiant 2014–2020 m. ES laikotarpio investicijas taip pat numatoma finansuoti telemedicinos būdu teikiamų skubios medicinos pagalbos paslaugų plėtrą.

III. Kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimas prioriteta teikiant sveikatos sistemos perorientavimui nuo stacionariųjų prie ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų bei inovatyvių ir globalią technologinę ir mokslinę pažangą atitinkančių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo didinimui stiprinant aukščiausio lygio kompetencijos centrus.

Įgyvendinant antrinio lygio stacionariųjų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pertvarką yra baigiamas vykdyti Europos Komisijos pagal Struktūrinių reformų rėmimo programą (SRRP)

finansuojamas techninės pagalbos projektas „Ligoninių tinklo pertvarka“, kurio vykdymo laikotarpis: 2019 m. gruodžio mėn.– 2021 m. kovo mėn. 2020 m. vyko virtualūs susitikimai ir konsultacijas su 5 regionų pagrindinėmis koordinuojančiomis ASPĮ ir regionuose esančiomis savivaldybių stacionarinėmis gydymo įstaigomis, išbandytas naujas ASPĮ bendradarbiavimo modelis, virtualių sesijų metu su parinktų dviejų užsienio šalių gydymo įstaigomis/sveikatos regionus atstovaujančiomis įstaigomis pasidalinta gerosiomis ligoninių bendradarbiavimo praktikomis, parengti detalūs naujo bendradarbiavimo modelio įgyvendinimo planai kiekvienam pilotiniam regionui. Naujo bendradarbiavimo modelio įgyvendinimo išbandymas 5 regionuose vyksta iki projekto pabaigos – 2021 m. kovo mėn. - iki lapkričio 30 d. Taip pat yra atlikta Valstybinės ligonių kasos rengto ligoninių tinklo pertvarkos projekto peržiūra bei pateikti siūlymai. Penkios pagrindinės ligoninės, t.y. VU ligoninė Santaros klinikos, LSMU ligoninė Kauno klinikos, Klaipėdos universitetinės ligoninė, Respublikinės Šiaulių ligoninė ir Respublikinė Panevėžio ligoninė, veikiančios kaip koordinuojančios klasterinės įstaigos suvaldant koronaviruso infekcijos plitimą Lietuvoje, ketinimų protokolų sutarė, susivienyti į Bendradarbiavimo koordinacinę tarybą, kurioje reguliariai įstaigų deleguoti atstovai, dalyvaujant SAM, dalintųsi patirtimi, tartųsi priimančios svarbius sprendimus, teikiant pasiūlymus SAM, kitoms šalies institucijoms. Taip pat Bendradarbiavimo tarybai priklausančios gydymo įstaigos, esant poreikiui, įsipareigojo inicijuoti panašių bendradarbiavimo sutarimų pasirašymą tarp regioninių gydymo įstaigų ir taip užtikrinti platesnį ligoninių įsitraukimą stiprinant karantino ir ekstremaliosios situacijos metu atrastus ir išgrynintus bendradarbiavimo metodus.

Tęsiant reformą ir įgyvendinant VPNĮP numatoma priimti LRV sprendimą dėl kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modelių pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo (esamų teisės aktų pakeitimo), atsižvelgiant į demografinių pokyčių nulemtų paslaugų poreikio vertinimą ir viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus bei parengti ir patvirtinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų modernizavimo veiksmų planą, pagrįstą regioniniu bendradarbiavimo modeliu, ir pradėti jį įgyvendinti. Pertvarkant tinklą didelis dėmesys bus skiriamas rajoninio lygmens stacionarias paslaugas teikiančių ASPĮ (juridinių vienetų ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimo fizinių lokacijų) skaičiaus optimizavimui bei šių įstaigų tvariam ir efektyviam veiklos perorganizavimui, siekiant užtikrinti būtiniausių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą visoje šalies teritorijoje, didelį dėmesį skiriant ambulatorinių paslaugų plėtrai atsisakant nebūtinų hospitalizacijos, ir paslaugų kokybei bei saugai. Yra siekiama investuoti į stacionarias paslaugas teikiančių regiono ir nacionalinio lygmens ASPĮ, kuriuose dėl numatomų reformų augs pacientų srautai ir bus teikiamos sudėtingesnės sveikatos priežiūros paslaugos. Lygiagrečiai, bus stiprinamas ASPĮ regioninis bendradarbiavimas, atsižvelgiant į COVID-19 pandemijos metu susiformavusią sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo praktiką, taip pat SRRP finansuojamo techninės pagalbos projekto¹³ metu įgytas ASPĮ bendradarbiavimo patirtis.

Numatomi kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modelių pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo etapai:

- 1) Atlikti analitiniai veiksmai ir pateikti siūlymai SAM ministrui ASPĮ dėl tinklo modelio pagal nustatytus kriterijus – 2021m. IV ketv.
- 2) Tinklo modelis pristatytas ir aptartas su socialiniais partneriais – 2022 m. I ketv.

¹³ Europos Komisijos (EK) pagal Struktūrinių reformų rėmimo programą (SRRP) finansuojamas pilotinis projektas „Ligoninių tinklo pertvarka“ (2019-2021).

- 3) Priimtas LRV sprendimas dėl būtinų reguliacinių, investicinių ir komunikacinių veiksmų ASPĮ tvariam tinklui suformuoti – 2022 m. III ketv.
- 4) įsigalioja teisės aktai, apibrėžiantys kompetencijos centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįstą ASPĮ tinklą – 2023 m. III ketv.

Sveikatos apsaugos ministro įsakymu yra sudaryta darbo grupė kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto asmens sveikatos priežiūros įstaigų tinklo sukūrimo klausimams spręsti, kurios tikslas yra iki 2021 m. gruodžio 31 d. parengti ir pateikti sveikatos apsaugos ministrui siūlymus dėl kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo.

Visos EGADP numatytos investicijos į infrastruktūrą atitinka šiuos pamatinius principus ir derės su numatomais parengti teisės aktais ir kitais dokumentais, nustatančiais ASPĮ tinklą ir ilgalaikį investicijų planavimą sveikatos sektoriuje.

Įgyvendinant VPNĮP taip pat numatoma išplėsti aktualiausių planinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų (onkologijos, kardiologijos, neurologijos ir kitų) teikimą „žaliųjų koridorių“ principu bei įgyvendinti priemones pagal Europos kovos su vėžiu planą.

Sprendžiant naujausių gydymo metodų bei efektyvių vaistinių preparatų prieinamumo problemas numatomos investicijos į pažangios ląstelių terapijos metodų vystymą ir taikymą, pacientams, sergantiems onkohematologinėmis ligomis, kurioms nėra alternatyvaus gydymo dėl inovatyvios infrastruktūros ir pažangių gydymo metodų, skirtų gerinti onkohematologinių ligų gydymą, didinant sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę. Kartu numatoma spręsti nepakankamos geros gamybos praktikos (GGP) reikalavimus atitinkančios infrastruktūros, kuri būtų tinkama kraujo vaistinių preparatų gamybai problema, dėl kuriuos Lietuvai tenka importuoti gyvybiškai svarbius kraujo vaistinius preparatus, kurių poreikis reikšmingai didėja.

Siekiant plėtoti retų, onkologinių ir kitų sudėtingų ligų savalaikis nustatymas, personalizuotos (geriausiai konkrečiam ligoniui tinkamos) medicinos vystymą, veiksmingų prevencinių programų kūrimą ir įgyvendinimą kartu aktyviai įsijungiant į pasirašytos deklaracijos „Mažiausiai vieno milijono nuskaitytų genomų prieinamumas Europos Sąjungoje iki 2022 metų“ (angl. „Towards Access to at Least 1 Million Sequenced Genomes in the European Union by 2022“) įgyvendinimą ir reikšmingai prisidedant prie Europos šalių iniciatyvos, numatoma atnaujinti įstaigų, gebančių atlikti viso žmogaus genomo nuskaitymą, infrastruktūrą, laboratorinę įrangą, sukurti informacinių technologijų išteklius, kuriuose būtų kaupiami, saugomi bei analizuojami žmogaus genomo tyrimai ir nuskaityti ne mažiau kaip 1000 Lietuvos bendrosios populiacijos reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekas.

Įgyvendinant antrinio ir tretinio lygio stacionarių paslaugų teikimo pertvarką, pasitelkiant **ESFIP investicijas**, bus siekiama mažinti regionų atskirtį plėtojant naujus asmens sveikatos priežiūros įstaigų regioninius bendradarbiavimo modelius (klasterius), pertvarkant GMP paslaugų teikimo organizavimą, valdymą, savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose diegiant naujas ir efektyvias skubiosios medicinos pagalbos paslaugas, plėtojant ir užtikrinant prieinamas ambulatorines specializuotas, dienos stacionaro, dienos chirurgijos paslaugas, optimizuojant savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamų aktyvaus stacionarinio gydymo paslaugų asortimentą ir užtikrinant, kad savivaldybių gyventojai reikalingą pagalbą bei kokybiškas paslaugas gautų laiku. Siekiant pagerinti savivaldybių gyventojams galimybes laiku gauti aukščiausio lygio, geros kokybės sveikatos priežiūros paslaugas miokardo infarkto, insulto, onkologinių susirgimų, sunkių traumų atvejais, numatoma investuoti į integruotos sveikatos priežiūros modelių (klasterių) veiklos tobulinimą. Didelį dėmesį numatoma skirti nuotolinių

konsultacijų, paslaugų teikimo skaitmeninių sprendimų infrastruktūros sukūrimui ar modernizavimui.

EGADP investicija – Pažangios terapijos centro (angl. Center for Advanced Therapies) infrastruktūros, skirtos inovatyvių pažangios terapijos gydymo metodų prieinamumui užtikrinti ir sveikatos paslaugų kokybei gerinti, sukūrimas.

Numatytoms investicijoms numatoma vystyti kompetencijos centruose teikiamas inovatyvias sveikatos priežiūros paslaugas, sukuriant pažangios terapijos centrą su infrastruktūra pažangios terapijos vaistiniams preparatams (PTVP) ruošti sukūrimas. PTVP – tai somatinių ląstelių, genų terapijos bei audinių inžinerijos vaistiniai preparatai¹⁴. Pažangios terapijos centras (angl. Center for Advanced Therapies) - tai kompleksinis naujoviškų PTVP technologijų kūrimo, vystymo, biomedicininų tyrimų bei gydymo centras. Šio centro tikslas - individualizuotos medicinos apimtyje naujas PTVP terapijos koncepcijas greitai per asmens sveikatos priežiūros paslaugas įdiegti į klinikinę praktiką, siekiant prisidėti prie gyvenimo kokybės, išgyvenamumo ir sveikatos ekonomikos gerinimo. Šiuo projektu taip pat būtų sprendžiama pilno šalies apsirūpinimo plazma kraujo vaistiniams preparatams gaminti problema, vadovaujantis PSO rekomendacijomis.¹⁵ Pažymėtina, kad Pažangios terapijos centro veikla bus pilnai integruota su Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų (VULSK) veikla, kurios yra hematologijos, onkologinių ligų ir kitų sunkių būklių referencijos centras ir sveikatos paslaugas teikia visos Lietuvos gyventojams. Centre sukauptas žinias ir patirtį taip pat numatoma panaudoti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos kėlimo veikloms.

Bus vykdoma naujo priestato statyba; būtinos medicininės įrangos, IT įrangos ir baldų įsigijimas; mokslo ir inovacijų infrastruktūros sukūrimas ir įrengimas; metodinės veiklos įgyvendinimas, įskaitant specialistų kvalifikacijos kėlimą.

Tikslinė populiacija: pacientai, kuriems gali būti taikomas inovatyvus gydymas, sveikatos priežiūros specialistai, akademinė bendruomenė.

Įgyvendinantys subjektai: paskirtas projekto vykdytojas, SAM – projekto rezultatų kokybės priežiūra ir atitikties nustatytiems tikslams vertinimas.

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 II ketv. – 2024 m. IV ketv.

¹⁴ Sąvoka „pažangios terapijos vaistinių preparatai (PTVP)“ į Bendrijos teisę įvesta Europos Sąjungos Komisijos direktyvoje 2003/63/EB.

Pasaulyje 2017 metais investicijos į pažangios terapijos gydymo metodus siekė 7,5 milijardų dolerių, 2019 - 9,8 milijardus dolerių, o 2020 m (nepaisant COVID-19 pandemijos laikotarpio) - 19,9 milijardų dolerių t.y. dvigubai daugiau nei ankstesniais metais. Pažangios terapijos vaistiniai preparatai pritaikomi plačiam spektrui ligų, bet dažniausiai taikoma onkohematologijoje (pusė visų indikacijų). 2020 metais pasaulyje buvo vykdoma 1220 pažangios terapijos klinikinių tyrimų (1 fazės - 383, 2 fazės - 685, 3 fazės - 152), kurių planuojama imtis - 90 000 tiriamųjų. Europoje vyksta 378 klinikiniai tyrimai (ląstelių terapijos - 196 (iš jų 110 imunoonkologijoje), genų terapijos - 172, audinių inžinerijos - 10). Manoma, kad 2021 metais bus registruoti bent 8 pažangios terapijos vaistiniai preparatai. EVA (Europos Vaistų Agentūra) prognozuoja, kad iki 2025 metų kasmet bus registruojama 10-20 PTVP. 2020 lapkritį Europos Komisija paskelbė Farmacinę strategiją, kurioje akcentuojamas gydymo prieinamumas, nepatenkintas medicininių paslaugų poreikis ir inovacijos. Atkreiptinas dėmesys, kad minėta strategija išskiria PTVP - konkrečiai genų ir ląstelių terapiją - kaip kartinį etapą progresui sveikatos srityje „milestone of major progress“. Europos Komisijos strateginis planavimas ir teisėkūra sveikatos srityje, nepatenkintas medicininių paslaugų poreikis ir ribotas prieinamumas, akademinį institucijų mokslinis potencialas rodo nuoseklią ir tvirtą PTVP integraciją į Europos Sąjungos sveikatos sektorių.

Šaltinis: <https://alliancerm.org/sector-report/2020-annual-report/>

¹⁵ „The national authorities should therefore take all the necessary steps to establish, implement and support nationally coordinated, efficiently managed and sustainable blood and plasma programmes according to the availability of resources, with the aim of achieving self-sufficiency.“ (https://www.who.int/bloodsafety/transfusion_services/self_sufficiency/en/)

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos, numatytos Pažangios terapijos centro sukūrimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Investicijų poreikio nustatymo būdas: įvertinta projektų, vykdytų iš 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų, Valstybės investicijų programos bei kitų panašių investicinių projektų informacija, susijusi su medicininės ir kitos įrangos įsigijimu bei investicijomis į pastatų atnaujinimą ir statybą.

NKL investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių:

Pažangios terapijos centro sukūrimas apims du tarpusavyje susijusius projektus: Gerosios gamybos praktikos centro (GGP) ir Ląstelių terapijos centro (LTC) sukūrimas. Šie du projektai tiesiogiai susiję su 2014-202 m. periodo ES lėšomis finansuojamu projektu Žmogaus biologinių išteklių centras (biobankas)¹⁶. GGP ir LTC projektai apjungti, siekiant sudarytų prielaidas nuosekliai, kompleksiškai įgyvendinti į vieną tikslą orientuotą veiklą, turėti kokybišką ir kaštų naudos atžvilgiu pagrįstą infrastruktūrą. Šis sprendimas administravimo ir laiko požiūriu taip pat racionalesnis – įgyvendinimo terminas iki 2026 m. Kitų ES struktūrinių fondų investicijų (įskaitant React-EU) šioje srityje nėra planuojama.

EGADP investicija – Bendrosios Lietuvos populiacijos reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimai

Lietuva aktyviai dalyvauja Europos referentinių centrų tinkluose (ERN), kitose tarptautinėse tinklinėse struktūrose (BBMRI-ERIC ir kt.), padedančiose kurti Lietuvos genominės medicinos ir biobankų infrastruktūrą, personalizuotos medicinos įstatyminę bazę, būtiną kokybiškų genomo ir klinikinių duomenų surinkimui bei atvėrimui. Siekiant atlikti Lietuvos populiaciją atspindinčios reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimus, numatoma išplėsti ir atnaujinti šiuo metu šalies universitetų ligoninėse (Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninėje Kauno klinikose bei Vilniaus universiteto ligoninėje Santaros klinikose) ir Nacionaliniame vėžio institute aktyviai naudojamą genomo analizės įrangą, skirtą personalizuotos medicinos reikmėms, taip užtikrinant papildomus pajėgumus. Šis projektas leis sukurti tvarų genominės medicinos tinklą šalyje ateities personalizuotos medicinos plėtrai, sutelks aukščiausios kompetencijos žmogiškuosius išteklius ir inovatyvią įrangą sėkmingam įsijungimui į ES tinklines struktūras, pasitarnaus Europos 1 mln. genomų tyrimo duomenų atvėrimui ateities personalizuotos medicinos inovacijų kūrimui.

Numatomas trūkstamos infrastruktūros, žmogaus genomo tyrimams atlikti sukūrimas, reikalingos reprezentatyvios bendrosios Lietuvos populiacijos imties suformavimas, surenkant anketinius epidemiologinius ir sveikatos (kai reikalinga) duomenis bei ėminius genomo tyrimams bei ne mažiau kaip 1 tūkst. kokybiškų viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimų ir susistemintų atvertintų duomenų parengimas integravimui į Europos 1 mln. genomų projekto duomenų bazę.

Tikslinė populiacija: asmenys bei pacientai, kuriems gali būti taikomas inovatyvus gydymas, sveikatos priežiūros specialistai, akademinė bendruomenė, verslo subjektai.

¹⁶ Žmogaus biologinių išteklių centro (biobanko) projektas finansuojamas 2014-2020 m. veiksmų programos lėšomis (atsakinga - ŠMSM), jau sudaryta projekto sutartis, projektas pradėtas įgyvendinti (VULSK – partneris).

Įgyvendinantys subjektai: VULSK, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno klinikos (LSMU KK) ir Nacionalinis vėžio institutas (NVI), SAM – projekto rezultatų kokybės priežiūra ir atitikties nustatytams tikslams vertinimas.

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 m. III ketv. - 2026 metų I ketvirtis.

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos, numatytos bendrosios Lietuvos populiacijos reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimų atlikimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Investicijų poreikio nustatymo būdas: įvertinta VULSK, LSMU KK ir NVI pateikta informacija, Valstybinės ligonių kasos duomenys apie su žmogaus genomo tyrimais susijusių sveikatos paslaugų kainas, finansuojamas iš PSDF lėšų.

IV. Sveikatos sistemos poreikius atitinkančių žmoniškųjų resursų užtikrinimas, sukuriant patrauklias ir saugias darbo sąlygas, keičiant visuomenės nuostatas tam tikrų sveikatos sektoriaus profesijų atžvilgiu ir užtikrinant lyčių lygybės principų įgyvendinimą, tobulinant žmoniškųjų resursų rengimo planavimo ir kvalifikacijos tobulinimo procesus per „mokymosi visą gyvenimą“ principo įgyvendinimą, skatinant inovatyvius darbo organizavimo modelius (nuotolines paslaugas, mobiliąsias darbo vietas), siekiant sumažinti teritorinius žmoniškųjų resursų netolygumus.

Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje daug gydytojų, tačiau slaugytojų skaičiumi reikšmingai atsiliekama nuo ES šalių. Didelė problema, kad sveikatos priežiūros specialistų pasiskirstymas šalyje viduje labai netolygus. Taip pat stebimas tam tikros specializacijos gydytojų trūkumas. Prognozuojama, kad 2030 m. truks 4705 bendrosios praktikos slaugytojų (skaičius gali keistis, atsižvelgiant į STRATA tyrimo tobulinimą). Didelė problema, kad šiuo metu nėra sukurto veiksmingo įrankio, kuris leistų tiksliau prognozuoti konkrečių specialistų poreikį ir tokiu būdu gerinti sveikatos priežiūros specialistų rengimo planavimą arba spręsti sveikatos priežiūros specialistų trūkumą perkvalifikuojant tuos specialistus, kurių skaičius šiuo metu yra perteklinis.

Sveikatos priežiūrą vykdančių asmenų sveikatos priežiūros, visuomenės sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų profesinių kvalifikacijų veikla yra licencijuojama ir griežtai reglamentuojama. Ne visos rinkoje esančios neformaliojo švietimo tobulinimo programos atitinka kokybinius ir apimtines reikalavimus. Tobulinimo programos, skirtos sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimui turi būti parengtos vadovaujantis LR sveikatos apsaugos ministro patvirtintomis taisyklėmis bei suderintos su SAM. Tobulinimo programų pasirinkimas vyksta neįvertinant individualių specialisto profesinei veiklai reikalingų žinių, nėra kompiuterizuotas duomenų apie specialistų išklaustyto tobulinimo kursus ir įgytas kompetencijas surinkimas ir kaupimas. Neturint skaitmeninių įrankių kontroliuoti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo pasiūlos, sveikatos priežiūros specialistų licencijų pratęsimo procesas pilnai neužtikrina sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir saugos.

Nėra galimybės identifikuoti sveikatos priežiūros specialistų, turinčių reikalingas kompetencijas, nes iš naudojamų registru, tame tarpe ir Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro, nėra galimybės gauti duomenų apie specialisto einamas pareigas gydymo įstaigose (gaunami duomenys tik apie įdarbinimo pradžią ir pabaigą).

Šiuo metu nėra techninių galimybių specialistų kvalifikacijos tobulinimą planuoti strategiškai visais lygmenimis (specialistas, darbdavys, valstybė) pagal numatytus prioritetus ir sieti su pokyčiais,

kurie vestų į specialistų finansinį skatinimą ir (ar) karjeros galimybes bei reikšmingai sumažintų administracinę naštą atliekant licencijuojamos veiklos sąlygų laikymosi priežiūrą.

Įgyvendinant 2018 m. rugpjūčio 31 d. sudarytoje Lietuvos nacionalinėje sveikatos sistemos šakos kolektyvinėje sutartyje (toliau – kolektyvinė sutartis) prisiimtus įsipareigojimus dėl nuoseklaus ir tvaraus medikų darbo užmokesčio augimo, stebimas kolektyvinę sutartį pasirašiusių įstaigų gydytojų ir slaugytojų atlyginimų nuoseklus didėjimas. Dėl pandemijos paankstintas medikų atlyginimo didinimas, vietoj planuoto didinimo nuo 2020 m. liepos mėn. skiriant 50 mln.€, atlyginimai buvo padidinti nuo balandžio mėn. iki metų pabaigos skirta dar 130 mln.€. Medikų atlyginimo padidinimo tęstinumui užtikrinti 2021 m. vietoj numatytų 100 mln.€ numatyta skirti 173 mln.€.

Įgyvendinant 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo perskirstytos ESFIP lėšos iš kitų sričių ir finansuotas gydytojų rezidentų etapinių (pakopinių) kompetencijų modelio kūrimas ir diegimas, kuris turi užtikrinti gydytojų rezidentų nuolatinį srautą į regionus ir regionų gyventojams bei kitoms tikslinėms grupėms tolygų reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

SAM administruojamuose projektuose didelis dėmesys skiriamas nuolatiniam šeimos gydytojų ir jų komandos darbo sąlygų gerinimui. Pagal 2014 – 2020 m. ES fondų investicijų programos priemonę „Pirminės asmens sveikatos priežiūros veiklos efektyvumo didinimas“ įgyvendinami 208 projektai, o pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų, kuriose bus pagerintos darbo sąlygos skaičius dar didesnis. Tęsiant žmogiškųjų išteklių trūkumo problemos sprendimą numatoma pabaigti rengti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų vertinimo ir profesinės kvalifikacijos tobulinimo finansavimo modelį, numatyti specialistų planavimo sistemos tobulinimą.

Tęsiant reformą VPNĮP yra numatoma priimti LRV sprendimą dėl sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų (darbo užmokesčio, darbo krūvio ir kt.) paketo, kuris būtų pagrįstas motyvacija ir susietas su aktualių šalies vidutiniu darbo užmokesčiu, priimti sprendimą dėl sveikatos priežiūros specialistų poreikio planavimo tobulinimo ir specialistų rengimo valstybinio užsakymo formavimo teisinio reglamentavimo, parengti planus dėl teisinių, finansinių, komunikacinių priemonių, skirtų darbuotojams pritraukti į sveikatos priežiūros specialybes, kuriose labiausiai trūksta darbuotojų (pvz., slaugytojų, slaugytojų padėjėjų ir kita) (suorganizavus konsultacijas su socialiniais partneriais), priimti sprendimą dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo (licencijavimo, atestavimo, kontrolės ir kvalifikacijos tobulinimo funkcijų perdavimo), atsižvelgiant į viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus, įgyvendinti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijos vertinimo ir kvalifikacijos tobulinimo modelio planą ir reglamentuoti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmą – įvesti sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo krepšelį, gerinti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo proceso stebėseną ir susieti ją licencijų sąlygų laikymosi priežiūra, parengti naujas programas sveikatos priežiūros specialistams, ASPĮ darbuotojams, dirbantiems administracinį darbą, jų bendrųjų (vadybinių, komunikacijos, emocinio raštingumo ir kt.) bei specialiųjų kompetencijų ugdymui, ir pradėti organizuoti mokymus.

ESFIP lėšas numatoma investuoti į specialistų rengimą (įskaitant studentų pritraukimą į studijas, profesinę praktiką, studijų procesą ir kt.), siekiant pritraukti specialistus darbui sveikatos sistemos prioritetinėse investavimo srityse; įgyvendinti paskatų sveikatos priežiūros specialistams priemones, sukuriant ir įdiegiant sveikatos priežiūros specialistų įgalinimo, pritraukimo ir išlaikymo sveikatos priežiūros įstaigoje modelį, sukurti ir įdiegti sveikatos priežiūros specialistų dalijimosi/nukreipimo tinklų modelį, skirtą spręsti specialistų trumpalaikius ir ilgalaikius trūkumus regionų lygmeniu, sukurti ir įdiegti inovatyvių paslaugų teikimo modelius, kai skirtingų sveikatos

priežiūros specialistų kompetencijos yra integruojamos ir pritaikomos prie konkrečių paslaugų poreikio, besikeičiančių technologijų ar sveikatos sistemos iššūkių (angl. Task shifting).

NKL investicija - sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų platformos sukūrimas, įdiegiant informacinių technologijų įrangą, skirtą sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo poreikiui nustatyti, stebėti ir susieti su licencijų sąlygų laikymosi priežiūra.

Šios investicinės priemonės pagalba numatoma sukurti ir įdiegti specializuotą sveikatos sektoriaus darbuotojų, kurių veikla yra licencijuojama, o privalomas kvalifikacijos tobulinimas turi būti labai aiškiai reglamentuotas ir kontroliuojamas, kompetencijų platformą, integracijas su sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų praktikos licencijų registru (LICREG) ir vystyti šią sistemą įsigyti būtiną kompiuterinę ir programinę įrangą, atlikti kompetencijos platformos vartotojų mokymus, užtikrinti projekto administravimą ir kitas palaikymo veiklas (kompetencijų platformos techninės užduoties (sukūrimo ir įdiegimo paslaugoms įsigyti) parengimas; kompetencijų platformos techninio aprašymo (specifikacijos) parengimas; projekto techninė priežiūra; darbo užmokestis projekto komandai; turto draudimas; vietos duomenų centre nuoma (serveriams) (12 mėn.).

Bus sukurtos dvi išorinio portalo sritys, skirtos paslaugų gavėjams – viešojo ir privačiojo. Viešoji sritis – pasiekama visiems interneto vartotojams ir skirta teikti bendrąją informaciją apie suderintas profesinės kvalifikacijos tobulinimo programas. Privačioji sritis – pasiekama per Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platformą (VIISP). Šioje srityje fiziniai ir juridiniai asmenys galės gauti jiems skirtą informaciją apie išklaustas tobulinimo valandas. Taip pat per sukurtas integracijas su LICREG, Sodra, ESPBI IS, METAS, LR gyventojų registru, Užsieniečių registru, SPJLIS (įstaigų licencijos), JAR bei kitomis esamomis ar numatomomis kurti informacinėmis sistemomis (pvz.: ŠMSM planuojama sukurti „Vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema“) bus galimybė teikti Kompetencijų platformos duomenis ir informaciją fiziniams ir juridiniams asmenims (webservice, VIISP), suformuoti pažymas, išrašus apie išklaustas valandas, analizuoti aktualią statistinę informaciją, bei pasinaudoti kitomis su kvalifikacijos tobulinimu susijusiomis skaitmeninėmis paslaugomis.

Tikslinė populiacija: sveikatos priežiūros specialistai, sveikatos priežiūros specialistų profesinės draugijos, sveikatos priežiūros įstaigos, susiję viešojo administravimo subjektai, akademinė bendruomenė.

Įgyvendinantys subjektai: SAM - veiklų koordinavimas ir teisinių prielaidų sukūrimas, VASPV - projekto vykdytojas, Higienos institutas (HI), Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų kompetencijų centras (SPFSKC), Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras (SMLPC) ir kitos susijusios įstaigos – metodinės medžiagos rengimas ir mokymo kvalifikacijos tobulinimo veiklų organizavimas.

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 II ketv. – 2024 m. I ketv.

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos, numatytos sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų platformos sukūrimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Investicijų poreikio nustatymo būdas: įvertinta projektų, vykdytų iš 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų informacija, susisusi su informacinių sistemų kūrimu ir vystymu, atlikta preliminarinė tiekėjų apklausa, panašų projekto vykdytojo vykdytų viešųjų pirkimų informacija.

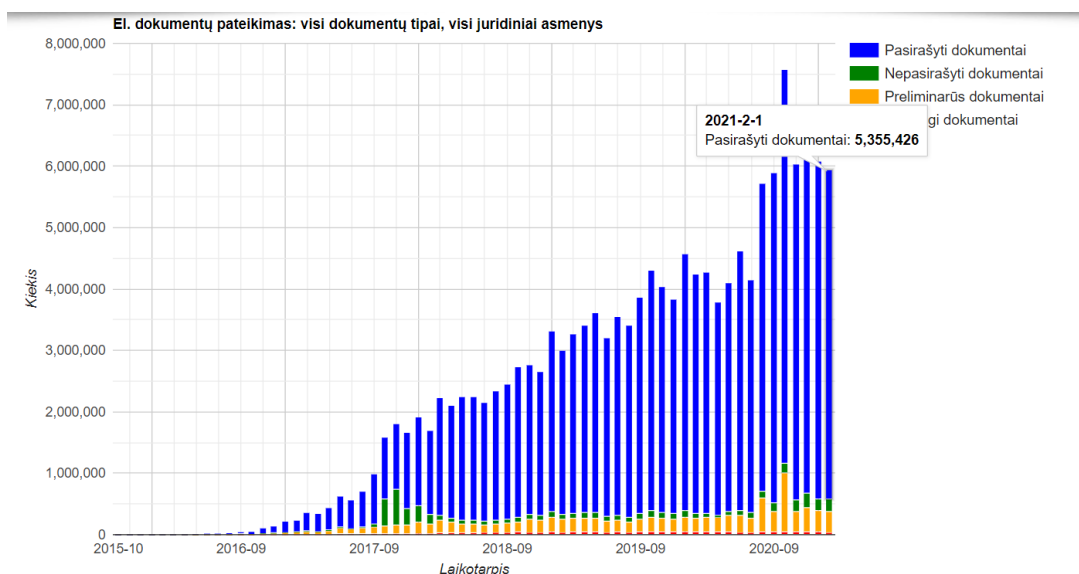
V. Sveikatos sistemos skaitmeninimas integruojant atskirtus sveikatos sistemos informacinius išteklius į vieningų principų ir standartų pagrindu veikiančią sistemą, kurioje būtų kryptingai vystomos skaitmenizuotos sveikatos paslaugos, užtikrinama geresnė

sveikatos sistemos valdysena bei didinamas sveikatos duomenų įveiklinimas siekiant sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimo.

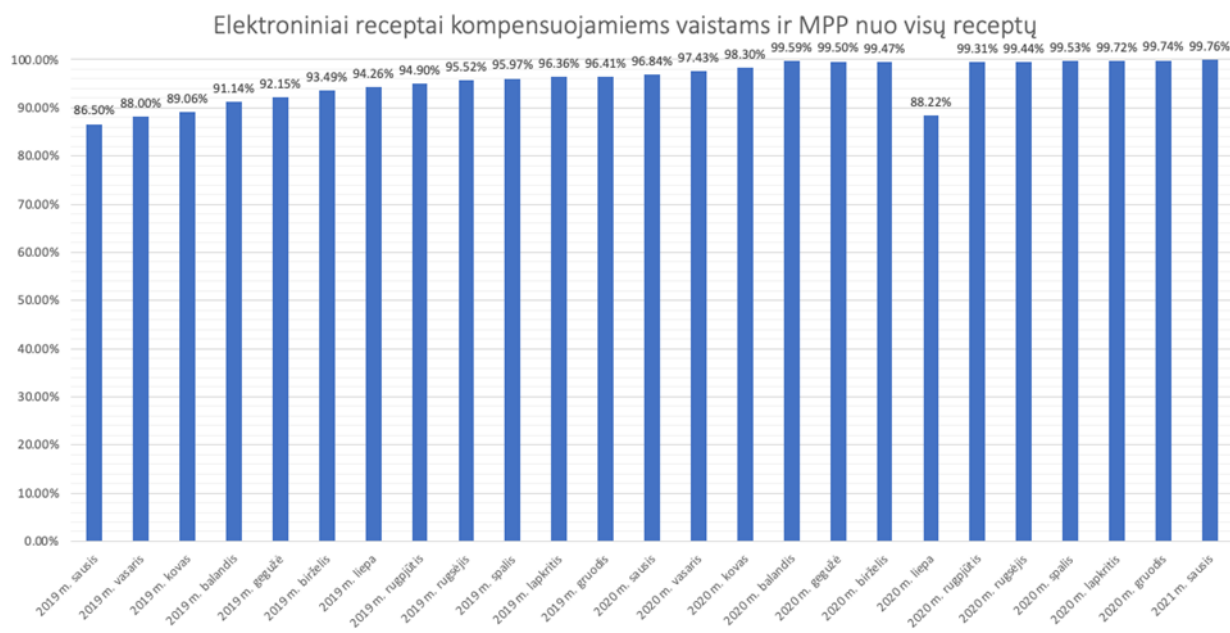
Lietuvoje sveikatos skaitmenizavimo ir kryptingo vystymo procesus stabdo tai, kad nėra parengta ilgalaikė sveikatos sistemos skaitmenizavimo strategija, pagrįsta integralumo, nuoseklumo ir kuriamos vertės principais. Ilgą laiką atskirtų sveikatos sistemos grandžių / įstaigų informacinės sistemos vystėsi fragmentuotai, skiriasi jų skaitmeninė branda, galimybės keistis generuojamais duomenimis, juos analizuoti ir priimti sprendimus. Veiklos procesų logika daugeliu atveju vis dar yra pagrįsta ne duomenų, bet dokumentų generavimo sprendimais, informacinės sistemos vystomos prioritetai teikiant įstaigos vidiniams poreikiams (institution centered), bet ne paciento poreikiams (patient centered), per mažai skiriama dėmesio informacinių sistemų „draugiškumui“ vartotojui kaip bendram kokybės standartui. Neįgyvendintos visos būtinos sveikatos duomenų įveiklinimo sąlygos, kurios užtikrintų jautrių sveikatos duomenų apsaugą, nustatytų etinius standartus ir kokybės bei saugos reikalavimus skaitmeninių sveikatos duomenų pagrindu kuriamoms inovacijoms.

2015 m. buvo sukurta ir pradėta naudoti Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinė sistema (ESPBI IS) – pagrindinė Lietuvos e. sveikatos sistemos įgyvendinimui skirta priemonė: Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos organizacinių, techninių ir programinių priemonių, skirtų pacientų elektroninėms sveikatos istorijoms centralizuotai formuoti, naudoti ir kaupti ir jomis keistis tarp sveikatinimo veiklą vykdančių įstaigų, jų specialistų ir kitų darbuotojų, visuma. ESPBI IS užtikrina Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos subjektų bendradarbiavimą ir jų informacinių sistemų integraciją, elektroninės sveikatos paslaugų veikimą ir prieigą prie viešojo administravimo institucijų informacinių išteklių.

Į ESPBI IS per mėn. pateikiama apie 5 mln. medicinos dokumentų. Nuo 2017 m. elektroninių receptų skaičius augo ženkliai – SAM duomenimis 2020 m. gruodžio mėn. 99,7% visų kompensuojamųjų vaistų receptų buvo elektroniniai. Ne tik e. recepto naudojimas, tačiau ir visos e. sveikatos sistemos naudojimas ženkliai išaugo: 2020 m. gruodžio mėn. duomenimis 95 % stacionaro epikrizių, 100 % ambulatorinių apsilankymų aprašymų, 100 % siuntimų, 96 % vairuotojo sveikatos patikrinimo medicininių pažymų, 100 % vaiko gimimo pažymėjimų ir medicininių mirties liudijimų yra išrašoma elektroniniu būdu. E. sveikatos naudojimas ženkliai padidėjo Lietuvoje 2020 m. paskelbus ekstremaliąją situaciją ir karantiną dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos).

Paveikslas 1. Elektroninių dokumentų pateikimo apimtys sveikatos apsaugos sistemoje

Paveikslas 2. Elektroninių receptų išrašymo apimčių dinamika 2019-2021 m.

Nuo 2019 m. balandžio mėn. ESPBI IS pradėjo veikti vaistų sąveikų tikrinimo funkcija išrašant elektroninius receptus. 2020 m. aktyviai komunikuojant su sveikatos priežiūros įstaigomis, funkcionalumo naudojimas išaugo iki 100%. Ateityje tikimasi dar labiau sumažinti dėl nepageidaujamų vaistų sąveikų kylančius sveikatos sutrikimo atvejus ir skatinti racionalų vaistų skyrimą.

ESPBI IS esantys duomenys yra svarbūs ir epidemiologiniais tikslais – Lietuvoje 2020 m. paskelbus ekstremaliąją situaciją ir karantiną dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo grėsmės, sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimais įstaigos (mobilieji punktai, laboratorijos ir kitos įstaigos) įpareigosios į ESPBI IS suvesti duomenis apie paimitus ėminius COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) laboratoriniams tyrimams atlikti ir šių tyrimų rezultatus. Šių duomenų centralizuotas ir operatyvus surinkimas per ESPBI IS yra ypač svarbus vertinant epidemiologinę situaciją šalyje ir planuojant priemones epidemijai suvaldyti. Vakcinacijos įrašai yra taip pat tvarkomi centrinėje e. sveikatos sistemoje (ESPBI IS).

Toliau vystant sveikatos sistemos skaitmeninimą numatoma atlikti sveikatos sektoriaus informacinių sistemų brandos analizę, įvertinti integralumą su kitomis informacinėmis sistemomis, parengus procesų optimizavimo veiklos modelį, siekiant koordinuoto ir kokybiško sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso bei patvirtinti skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros įgyvendinimo priemonių planą, pagal kurį bus modernizuotos sveikatos sektoriaus informacinės sistemos, sukuriant reikiamas integracines sąsajas ne tik su sveikatos sektoriaus informacinėmis sistemomis, tačiau ir kitų sektorių, kaip pvz. socialinės apsaugos, švietimo ar kt. informacinėmis sistemomis, siekiant kurti ir plėtoti integralias skaitmenines sveikatos paslaugas, atitinkančias gyventojų poreikius. Taip pat vis labiau augant sukaupiamų skaitmeninių sveikatos duomenų kiekiui ir technologinėms galimybėms juos panaudoti mokslo ir inovatyvių sveikatos priežiūros technologijų srityje numatoma priimti teisės aktus, sudarančius palankias sąlygas pakartotinai naudoti sveikatos duomenis ir nuosekliai, koordinuotai bei kokybiškai įgyvendinti reikalingas organizacines ir technines priemones, skirtas sveikatos duomenų valdytojų informacinėse sistemose esantiems sveikatos duomenims atverti ir įveikinti, kartu užtikrinant asmens duomenų apsaugą.

NKL investicija - skaitmeninės sveikatos sistemos plėtra.

Efektyviam skaitmeninės sveikatos sistemos plėtos įgyvendinimui numatoma atlikti paruošiamuosius analitinius veiksmus. Numatyta sudaryti sveikatos informacinių išteklių žemėlapij siekiant nustatyti visų sveikatos sektoriuje veikiančių informacinių sistemų brandą, sąveikas, duomenų teikimo ir gavimo tarp sistemų procesus – duomenų rūšį, kiekį, kokybę. Bus įvertinta, kurių informacinių sistemų duomenys, funkcijos dubliuojasi, arba kurios sistemos veikia labai siaurai (jose tvarkomų duomenų apimtis yra labai maža, teikimas arba gavimas pavienis arba dubliuoja kitų sistemų funkcijas), todėl bus svarstomas tokių sistemų apjungimas arba atsisakymas. Tokios analizės ir po jos sekančios reformos rezultatas didins sveikatos sistemos informacinių išteklių tinklo efektyvumą, bus sukurti aiškūs pamatuoti ir pagrįsti sistemų sąveikavimo ryšiai ir duomenų mainai, o apjungus arba atsisakius kai kurių sistemų - mažės išlaikymo kaštai.

Atlikus sveikatos sektoriaus informacinių sistemų brandos analizę, įvertinus integralumą su kitomis informacinėmis sistemomis, parengus procesų optimizavimo veiklos modelį, įgyvendinus patvirtintą skaitmeninės sveikatos sistemos plėtos įgyvendinimo priemonių planą bus modernizuojamos sveikatos sektoriaus informacinės sistemos, sukuriamos reikiamos integracinės sąsajos ne tik su sveikatos sektoriaus informacinėmis sistemomis, tačiau ir kitų sektorių, kaip pavyzdžiui, socialinės apsaugos, švietimo ar kt. informacinėmis sistemomis, kuriamos ir plėtojamos integralios skaitmeninės sveikatos paslaugos, atitinkančios gyventojų poreikius.

Numatomos šios skaitmeninės sveikatos plėtos kryptys, kurios yra kildinamos iš Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo veiksmų ir bus įgyvendinamos per šių komponentų plėtrą, brandos ir kokybės didinimą:

Paciento e. sveikatos istorija – patogaus ir draugiško naudotojų (sveikatos priežiūros specialistų ir pacientų) naudojimosi visais aktualiais skaitmeninės sveikatos sistemos funkcionalumais užtikrinimas. Planuojama didinti į ESPBI IS teikiamų duomenų kiekį ir jų kokybę. Paciento e. sveikatos istorija bus plečiama įvedant naujas statistines formas ir taikant aukštesnės brandos, t. y. struktūruotų duomenų, įvedimą keičiant jų proporciją lyginant su tekstiniu duomenų pateikimu. Paciento sveikatos istorijoje greta dabar privalomai teikiamų sveikatos įrašų, atsiras nėščiųjų ir gimdyvių sveikatos duomenys, greitosios medicinos pagalbos teikimo duomenys, daugiau laboratorinių tyrimų duomenų. Paciento sveikatos istorijoje atsidurs visi jo sveikatos duomenys, kurie bus pasiekiami pačiam pacientui ir jį gydantiems specialistams. Iš svarbiausių aktualių paciento sveikatos duomenų bus formuojama paciento sveikatos suvestinė (patient summary).

Didelį dėmesį numatoma skirti skaitmeniniam sveikatos raštingumui – e. sveikatos sistemos priemonių patrauklumo, visuomenės suinteresuotumo ir gebėjimo jomis naudotis, didinimas. Kadangi technologijos labai sparčiai vystosi, skaitmeninio raštingumo įgūdžiai turi būti nuolat atnaujinami tiek formalioju, tiek neformalioju būdu. ES Taryba valstybėms narėms yra parengusi rekomendacijas, kuriose siūloma pasiekti suaugusiųjų būtiniausią įgūdžių lygį ir suaugusiųjų įgūdžių nuolatinio tobulinimo struktūrą grįsti trimis etapais: įgūdžių įsivertinimo, mokymosi pagal specialiai pritaikytą, lanksčią ir kokybišką programą ir įgytų įgūdžių patvirtinimo ir pripažinimo (sertifikavimo) vadovaujantis Europos Komisijos parengtu skaitmeninės kompetencijos aprašu. Vienas iš Informacinės visuomenės plėtos 2014–2020 m. programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 244 „Dėl informacinės visuomenės plėtos 2014-2020 m. programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo“, pagrindinių tikslų yra mažinti Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį ir skatinti juos įgyti daugiau žinių ir įgūdžių, kad jie saugiai, sumaniai ir naudingai naudotųsi informacinėmis ir ryšių technologijomis. Skaitmeninis sveikatos raštingumas yra viena iš prielaidų tinkamai ir kokybiškai pateikti, gauti ir suprasti sveikatos duomenis ir suprasti

jų reikšmę. Didesnio skaitmeninio sveikatos raštingumo bus siekiama didinant informacijos sklaidą apie e. sveikatos turinį, funkcijas, priemonės kompleksiskai derinamos su bendro gyventojų kompiuterinio raštingumo ir informacinių technologijų prieinamumo didinimu. Pacientų portalo patrauklumas didinamas darant jį patogesnį, intuityvesnį bei funkcionalesnį bei pritaikytą asmenims su specialiaisiais poreikiais.

Plečiant asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaitmenizavimą numatomas maksimalaus sveikatos priežiūros specialistų teikiamos *skaitmeninės (sveikatos, statistinės apskaitos informacijos) dokumentacijos supaprastinimo ir automatizavimo užtikrinimas*. Gerinant sveikatos priežiūros specialistų darbo aplinką, naudojamų informacinių technologijų aspektu, planuojama sukurti technologinius sprendimus ir kasdienines funkcijas palengvinančias priemones, kurių efektyvumas būtų išmatuojamas sutaupytu laiku vykdant pareigą pacientų sveikatos duomenis tvarkyti skaitmeniniu būdu ir didesnio dėmesio skyrimu pačiam pacientui. Siekiama, kad specialistus ir pacientą pasiekiantys pacientų sveikatos duomenys būtų aiškūs, tikslūs ir nepakeičiami. Tai bus pasiekta didesniu laipsniu struktūrizavus medicinos įrašų formas, mažinant tekstinių laukų kiekį, ar apimtį, leidžiant specialistui žymėti požymius, kurie nukreiptų į atitinkamus formas laukus kitai būtinai susijusiai informacijai pateikti.

Didieji duomenys – e. sveikatos analitikos priemonių, leisiančių gerinti pacientų gydymo rezultatus, sveikatos paslaugų kokybę, sveikatos specialistų darbo efektyvumą, skatinančių biomedicininis tyrimus bei racionalų Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos išteklių naudojimą, diegimas. Siekiant šio tikslo numatoma užtikrinti elektroninės analitikos įrankiams tinkamus e. sveikatos duomenų standartus bei formatą; plėtoti didelio informatyvumo (high resolution) kliniškes stebėsenos sistemas visuomenei svarbiausiose asmens sveikatos priežiūros srityse, kurios leistų vertinti gydymo kokybę bei inovatyvių gydymo metodų priimtinumą (integruojant ir lygių galimybių principą, pirmiausia, užtikrinant lygybės duomenų (angl. equality data) plėtrą – t. y. statistinių duomenų segregaciją pagal galimus diskriminacijos pagrindus (pvz., lytis, amžius, tautybė, negalia ir kita)); sukurti ASPĮ kokybės rodiklių analitikos bei vertinimo sistemą e. sveikatos sistemos įrankiais, panaudojant elektroninę sveikatos dokumentaciją; panaudoti esamus ir sukurti naujus e. sveikatos sprendimus sveikatos inovacijoms bei moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai skatinti, tai yra bendradarbiauti įgyvendinant sumanios specializacijos prioritetus molekulinį technologijų medicinoje ir biofarmacijoje, pažangių taikomųjų technologijų asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros bei pažangios medicinos inžinerijos ankstyvos diagnostikos ir gydymo srityse, užtikrinus asmens duomenų saugą, sudaryti sąlygas e. sveikatos duomenų prieigos galimybes biobankų veiklai vykdyti.

Telemedicina – e. sveikatos sprendimų, sudarančių sąlygas sveikatos priežiūros specialistų konsultacijas ir (ar) sveikatos priežiūros paslaugas gauti nuotoliniu būdu, vystymas. Nuotolinių konsultacijų poreikis ženkliai išaugo pandemijos akivaizdoje ir leido įžvelgti tokių konsultacijų realizavimo problemas – platformų, IT priemonių naudojimą, paciento asmens tapatybės nustatymą, informacijos konfidencialumo, asmens duomenų tvarkymo ir kt. susijusius aspektus. Gautos pandemijos valdymo patirtys skatina ieškoti sprendimų stiprinant ir plečiant nuotolinių paslaugų teikimo galimybes. Siekiama sukurti centralizuotą platformą, kuri būtų patogi naudoti pacientams ir specialistams, užtikrinant asmens tapatybės nustatymo įrankius ir duomenų saugumą. Planuojama įgyvendinti telemedicinos paslaugas gydytojas-gydytojas ir gydytojas-pacientas principų priimtini, įtraukiant insultų, onkologijos, širdies kraujagyslių ligas ir kt. asmens sveikatos sritis.

Užkrečiamųjų ligų stebėsenos ir analitinių duomenų apdorojimo skaitmeninių sprendimų vystymas. Siekiant užtikrinti operatyvų epidemiologinės priežiūros valdymo organizavimą, skubų keitimąsi

informacija, vykdyti tarptautinius įsipareigojimus užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros ir kontrolės srityje, būtina modernizuoti / sukurti naują užkrečiamųjų ligų registravimui naudojamą informacinę sistemą, susiejimą su ESPBI IS, taip pat sudarant sąsajas su kitomis duomenų sistemomis. Informacinių technologijų taikymas sveikatos priežiūros sistemoje užtikrina geresnę visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, greitesnį keitimąsi informacija ir galimybes laiku taikyti reikiamas intervencijas. Informacinių technologijų naudojimas visuomenės sveikatos sistemoje mažina organizuojamų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų savikainą, efektyvina įstaigų veiklą. Informacinių technologijų taikymo spragos akivaizdžiai išaiškėjo COVID-19 (koronaviruso infekcijos) pandemijos metu, paskelbus karantiną, kai dauguma visuomenės sveikatos paslaugų teikiamų tiek bendruomenei, tiek ugdymo įstaigose turėjo būti perorientuotos į paslaugų teikimą nuotoliniu būdu. Vertinus ES šalių patirtį informacinių technologijų diegimo ir plėtos srityje, galima teigti, kad naujų technologijų taikymas padeda ne tik padidinti paslaugų suteikimo apimtį, bet ir sukuria galimybes turėti patikimas duomenų bazes kokybiškesnei visuomenės sveikatai, jos funkcionavimo analizei bei stebėsenai užtikrinti.

Keitimasis sveikatos duomenimis – e. sveikatos duomenų mainų užtikrinimas, duomenų apsikeitimo su kitomis ES valstybėmis narėmis galimybių plėtojimas. Sveikatos duomenų tarpvalstybinis apsikeitimas leis užtikrinti reikalingų sveikatos duomenų prieinamumą pacientui naudojantis sveikatos paslaugomis už savo gyvenamosios vietos valstybės ribų. Įgyvendinti šias galimybes, reikalingas informacinių sistemų ir sveikatos duomenų formų pritaikymas duomenų apsikeitimui tarp tokias duomenų apsikeitimo paslaugas įgyvendinančių valstybių. Valstybių sienas peržengiantys sprendimai leis sveikatos paslaugas teikti žinant objektyvią, duomenimis pagrįstą paciento sveikatos istoriją.

Dirbtinis intelektas – inovatyvių dirbtinio intelekto sprendimų, kurie leistų kurti naujus gydymo procesus: adaptyvų paciento sveikatos vertinimą, pakeistų gydymo specialistų rutinines veiklas, leidžiančias pateikti sveikatos diagnozes, diegimas. Dirbtinio intelekto sprendimai leistų efektyvius gydymo būdus padaryti prieinamus pacientams ir tuo pačiu mažintų sveikatos sistemos kaštus. SAM palaiko iniciatyvas ir bendradarbiauja su inovatyvių dirbtinio intelekto technologijomis pagrįstų sprendimų sveikatos priežiūrai kūrėjais. Planuojama įgyvendinti DI sprendimus automatizuotiems kompiuterinės diagnostikos sprendimams, kurie identifikuotų medicinos vaizdus, kuriuose dirbtinis intelektas pastebėtų, kad nėra jokių anomalijų, kurios leistų įtarti ligą ir parengtų preliminarus pranešimus apie tai gydytojui, taip sumažindamos jo laiko sąnaudas. Pagerintas darbo produktyvumas leistų medicinos specialistams sutelkti dėmesį į tuos atvejus, kai yra sutrikimų. Tokie ir panašūs sprendimai galėtų būti pritaikomi sveikatos priežiūros įstaigose. Siekiant didinti sveikatos duomenų prieinamumą dirbtiniu intelektu grįstiems sprendimams, siekiama sukurti automatizuotą įrankį, kuris dideliu patikimumu nuasmenintų įvairius medicininius vaizdus, kurie galėtų būti naudojami pakartotinai kuriant dirbtinio intelekto sprendimus.

Tikslinė populiacija: sveikatos priežiūros specialistai, sveikatos priežiūros įstaigos, susiję viešojo administravimo subjektai, akademinė bendruomenė, pacientai, verslo subjektai.

Įgyvendinantys subjektai: SAM (lyderis), paskirti / atrinkti projekto /-ų vystytojai.¹⁷

¹⁷ Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinė sistemos (ESPBI IS) – pagrindinės centralizuotos Lietuvos e. sveikatos sistemos įgyvendinimui skirta priemonės valdytojas yra Sveikatos apsaugos ministerija, o tvarkytojas – galiojančios sutarties pagrindu šiuo metu yra VĮ Registrų centras. Vykdytojais taip pat gali būti

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 m. II ketv. – 2026 m. III ketv. Įgyvendinimo laikotarpis yra įvertintas atsižvelgiant į Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, kuriame nurodytos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos iniciatyvos (priemonės) įvykdymo datos ir atsižvelgiant į sukaupią patirtį skaitmeninės sveikatos plėtros įgyvendinime, kada e. sveikatos sistemos plėtros projektai buvo priimami skubotai, neturint aiškaus, bendro vaizdo. Tinkamam ir sėkmingam įgyvendinimui būtinas kokybiškas pasiruošimas. Siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso, ir kad skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros projektai būtų įgyvendinami tikslingai ir tinkamai, yra kuriamas sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapis ir įvertinant esamą situaciją yra atliekami papildomi veiksmai optimizuojantys veiklos procesus.

Plėtros plano projektai yra planuojami labai atsakingai, atliekant didelį analitinį įdirbį, VPNĮP numatyti veiksmai, kurių pradžia yra 2021 m. II-IV ketv. (Sudaryti sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapi, atlikti informacinių sistemų brandos analizę, įvertinant integralumą su kitomis informacinėmis sistemomis, parengti procesų optimizavimo veiklos modelį, siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso ir Parengti, patvirtinti ir pradėti įgyvendinti Skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros įgyvendinimo priemonių planą, siekiant kurti ir plėtoti integralias skaitmeninės sveikatos paslaugas, įskaitant mobilies aplikacijas, atitinkančias gyventojų, pacientų, sveikatos priežiūros įstaigų, specialistų ir kitų sveikatos sistemos dalyvių poreikius), o 2023 m. - 2024 m. planuojame turėti atrinktus patvirtintus projektus. 2026 m. data yra numatyta ne kaip pačių projektų parengimo terminas, o įgyvendinimo data.

Valstybės pagalbos priemonės: netaikoma

NKL investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: NKL lėšomis numatoma finansuoti projektus, patvirtintus atskirame projektų portfelyje, tačiau projektų naudos bus derinamos su kita sveikatos sistemos skaitmenizavimo veikla (lokalų ASPĮ sistemų vystymu, atskirų ligų ar būklių stebėsenos sistemomis, mobilių aplikacijų kūrimu ir pan.) finansuojama iš ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir kitų šaltinių siekiant maksimalios pridėtinės vertės ir išvengiant galimo finansavimo dubliavimo.

Siūloma taikyti šiuos demarkacijos principus:

- NKL investuojamos lėšos į **nacionalinio lygmens** projektus;
- Taikomas ES lėšų investavimo papildomumo principas aukščiau paminėtų projektų ar jų etapų tolimesniam finansavimui pasibaigus NKL priemonės laikotarpiui;
- ES fondų lėšas skaitmenizacijai finansuoti siūloma naudoti tik tiek, kiek tai liečia Veiksmų programos prioritetinių sričių projektus, kai skaitmeninis sprendimas yra sudėtinė vystomos ar kuriamos naujos **konkrečios sveikatos priežiūros paslaugos dalis**, kuris užtikrina paslaugos prieinamumą, priimtinumą, efektyvumą ir pan.

Poveikis:

biudžetinės ar viešosios įstaigos, veikiančios kaip sveikatos priežiūros, mokslinių tyrimų ir/arba inovacijų centrai, institutai ar pan., kurių veiklos sritys ir kompetencijos leistų tinkamai ir kvalifikuotai įgyvendinti konkretaus nacionalinio lygmens projekto tikslus.

Strateginis tikslas, kurio siekia Lietuva sveikatos sektoriaus skaitmenizavimo procese, yra pagerinti elektroninės sveikatos sistemos brandą. Lietuvoje yra registruoti 379 informacinės sistemos, registrai ir žinybiniai registrai, iš kurių 74 (t.y. 19,53%) yra sveikatos sektoriuje ir priskiriami LR Sveikatos apsaugos ministerijos veiklos sričiai ir SAM atsiduria pirmoje vietoje iš 135 informacinių sistemų valdytojų. Palyginimui, antroje vietoje pagal kiekį yra vidaus reikalų sektorius, kuriam priskiriama kone dvigubai mažiau informacinių sistemų ir registrų, tai yra 44. Sveikatos apsaugos sektoriaus sistemos turi 186 duomenų teikimo ir 282 duomenų gavimo sąsajas. Be to, visi nacionaliniai sveikatos sistemos subjektai (ASPI) teikdami sveikatos paslaugas, teikia duomenis į ESPBI IS tiesiogiai arba per savo informacinių sistemų (HIS) integracines sąsajas. Šiuo metu ASPI naudoja apie 6-8 skirtingas informacines sistemas (HIS), skirtas medicininių duomenų ir sveikatos priežiūros įstaigoje vykstančių procesų valdymui bei informacijos mainų su kitomis įstaigomis užtikrinimui. Priklausomai nuo ASPI lygmens ir teikiamų paslaugų specifikos, jų naudojamos HIS yra adaptuotos pagal poreikį, todėl turi kokybinių skirtumų.

Siekiant kokybiškai plėtoti ESPBI IS kaip svarbiausią ir didžiausią sveikatos informacinę sistemą, reikalingas objektyvus sistemos esamos brandos įvertinimas ir jos kėlimas pagal nustatytus rodiklius į aukštesnį kokybinį ir paslaugų kiekybės lygį tam, kad realizuoti prioritetinėse elektroninės sveikatos veiklose numatytus sprendimus. Elektroninės sveikatos branda yra vertinama per atskirus e. sveikatos elementus pasitelkiant jų vertinimo rodiklius. Vertinami šie elementai – elektroninė sveikatos istorija (ESI), pacientų portalas, išankstinė pacientų registracija (IPR), telemedicina, mobiliosios e. sveikatos aplikacijos, skaitmeninės sveikatos raštingumas, Europos Sąjungos e. sveikatos paslaugos (cross-border services), analitika. Šie elementai yra priskiriami brandos lygiui nuo 1 iki 5 (nuo pradinio, chaotiško iki optimizuoto, paremto nuolatiniu tobulinimu, nuo orientuoto į vieną paslaugą iki nuolatinių kokybiškų į vartotoją orientuotų paslaugų). Brandos lygis matuojamas skirtingais elektroninių sveikatos paslaugų esminių komponentų pjūviais vertinant technologinių sprendimų naudojimą, integralumą su ESPBI IS, vartotojų įgūdžius, finansavimo nuoseklumą, darbo protokolus ir politikos priemones e. sveikatos elementų funkcionavimo planavimui, reglamentavimui ir vertinimui. Esamo brandos lygio nustatymas ir aukštesnių brandos lygių rodiklių nustatymas leidžia nuosekliai vystyti e. sveikatos sistemą ir orientotis į aukštesnio brandos lygio formuojamus tikslus.

Šiuo metu dauguma e. sveikatos elementų Lietuvoje (t. y. telemedicina, mobiliosios e. sveikatos aplikacijos, skaitmeninės sveikatos raštingumas, ES tarpvalstybinės e. sveikatos paslaugos ir analizė) priskiriami 1 lygiui arba yra pakeliui į 2 lygį – yra orientuoti į vieną paslaugą, naudojami technologiniai sprendimai yra fragmentiški, integracija su ESPBI IS yra ribota arba jos nėra, tik dalis naudotojų yra kvalifikuoti (pavyzdžiui, geba teikti telemedicinos paslaugas), paslaugų vystymas ar plėtra finansuojami vienkartinė investicija ar pilotinių projektų lėšomis, galiojantis reguliavimas neleidžia naudotis pažangiomis naujomis priemonėmis arba nustato daugiau ribojimų nei leidimų, kas apsunkina nuoseklų elektroninės paslaugos naudojimą.

Elektroninė sveikatos istorija (ESI) šiuo metu priskiriama 3 lygiui. Pacientai gali pasiekti savo elektroninius sveikatos įrašus, matyti ir naudoti receptus, siuntimus, skiepavimo įrašus ir kt., pacientų medicininiai įrašai yra prieinami gydančiam gydytojui, yra galimybė matyti atstovaujamų asmenų (pvz. vaikų) sveikatos duomenis, vaistų skyrimo metu, sveikatos priežiūros specialistai gali tikrinti skiriamų vaistų sąveikas. Siekiama didinti ESI galimybes ir siekti 4 brandos lygio, tam yra numatyti didinti e. sveikatos vartotojų skaičių, gerinti sveikatos įrašų kokybę, didinti privalomai į ESPBI IS teikiamų sveikatos įrašų kiekį, siekiant turėti kuo tikslesnį paciento sveikatos paveikslą, įtraukiant įrašus apie nėščiosios ir naujagimio sveikatą, taip pat didinti visuomenės domėjimąsi sveikatos įrašais. Siekiant aukštesnio brandos lygio būtina pilna sveikatos priežiūros paslaugų

teikėjų informacinių sistemų (HIS) integracija su ESPBI IS ir sveikatos įrašų standartų ir kokybės užtikrinimas, tam turi būti įvertinta ir HIS branda.

Pacientų portalą siekiama vystyti siekiant didinti portalo brandą pereinant iš 3 į 4 lygį. Šiuo metu pacientai per pacientų portalą gali saugiai prisijungti prie ESPBI IS ir taip pasiekti savo sveikatos įrašus, matyti e. receptus, suteikti įgaliojimus artimiesiems dėl jų atstovavimo dėl sveikatos paslaugų. Keliant pacientų portalo brandą reiktų sukurti daugiau technologinių sprendimų, sprendžiančių paciento sutikimų davimo įgyvendinimą, nuotolinių paslaugų per pacientų portalą gavimą, gautų sveikatos paslaugų kokybės vertinimo apklausų organizavimą.

Išankstinės pacientų registracijos informacinė sistema (IPR IS) yra 2 brandos lygio kai pacientams sistema suteikia galimybę registruotis elektroniniu būdu sveikatos paslaugų gavimui, pasirenkant laiką iš nurodytų galimų laikų pas sveikatos priežiūros specialistą su galimybe pasirinkti mokamas arba kompensuojamas paslaugas, pacientas turi galimybę atšaukti vizitą arba pakeisti vizito laiką. Siekiant aukštesnio išankstinės pacientų registracijos brandos lygio turi būti įgyvendinti papildomi technologiniai ir organizaciniai sprendimai, tokie kaip įstaigų ir specialistų užimtumo sureguliuojimas, laukimo eilių reguliavimas, paciento patekimo pas specialistą savalaikiškumas, įgyvendintos papildomos funkcijos, tokios kaip pranešimo siuntimas pacientui atsilaisvinus ankstesniam ar pageidaujamam laikui, sudarytos galimybės pacientui įvertinti gautos paslaugos / konsultacijos kokybę, sumažintas paslaugos laukimo laikas, užtikrintas paslaugos savalaikis prieinamumas.

Padidinus kiekvieno aukščiau nurodytų komponentų brandą, ir elektroninės sveikatos sistemos brandą į 4 brandos lygį, turėsime kokybiškas, pažangias, nepertraukiamas, pamatuojamas naudos pacientui ir gražos sveikatos sistemai duodančias skaitmenines paslaugas.

VI. Sveikatos sistemos valdymo rezultatų stebėsenos tobulinimas ir pacientų įtraukimas į nuolatinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo procesus.

Lietuva renka daug duomenų, leidžiančių stebėti gyventojų sveikatos rodiklių pokyčius, taip pat sveikatos priežiūros paslaugų bei išteklių pokyčius nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis. Tačiau labai trūksta rodiklių, kad būtų galima tinkamai įvertinti konkrečių sveikatos sistemos subjektų, tokių kaip visuomenės sveikatos biurų, pirminės sveikatos priežiūros centrų, ligoninių efektyvumą ir teikiamų paslaugų kokybę. Nėra vieningos sistemos ir nėra bendro sutarimo, kaip palyginti sveikatos įstaigų veiklą ar savivaldybių rezultatus tose srityse, kur joms yra priskirtos savarankiškos funkcijos, tokios kaip pirminė priežiūra, visuomenės sveikata, slauga ir ilgalaikė priežiūra. Taip pat nėra išnaudojamos paciento grįžamojo ryšio informacijos teikiamos kokybės gerinimo galimybės.

Toliau tęsiant reformą, SAM šiuo metu įgyvendina Struktūrinės sveikatos reformos paramos programos projektą, kurio tikslas yra sukurti sveikatos sistemos efektyvumo vertinimo sistemą (angl.: HSPA), atrenkant aktualiausius Lietuvos kontekstui rodiklius pagal tematinės grupės ir hierarchinius lygius.

Tolimesniam sveikatos sistemos valdymo gerinimui numatoma priimti teisės aktų pakeitimus, nustatyti siektinus rezultatus konkrečioms rodikliams, sudaryti prieigas prie reikalingų duomenų ir užtikrinti šių duomenų apdorojimą siekiant kuo daugiau informacijos atverti visuomenei.

NKL investicija - Kompleksinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimo modelio (rodiklių švieslentės) sukūrimas.

Numatoma sukurti sveikatos priežiūros kokybės ir efektyvumo vertinimo modelį, apimantis nacionalinį, savivaldybių bei gydymo įstaigų lygmenis (švieslentės principu), leis atverti daugiau

duomenų visuomenei (įskaitant antrinį sveikatos duomenų panaudojimą), teikti įrodymais pagrįstą informaciją sveikatos politikos sprendimams įgyvendinti (žmogiškųjų išteklių valdymo, paslaugų kokybės ir prieinamumo, paslaugų kainodaros ir lėšų panaudojimo efektyvumo srityse). Vienas iš sveikatos sistemos vertinimo elementų yra informacija apie pacientų pasitenkinimą sveikatos priežiūra. Įgyvendinant reformą bus siekiama sukurti įrankį, kuris leistų operatyviai gauti pacientų grįžtamąjį ryšį, įskaitant pasitenkinimą suteiktomis sveikatos priežiūros paslaugomis, tokiu būdu gaunant labai reikalingą informaciją ar sveikatos sistema, paslaugų prieinamumas ir jų kokybė atliepia pacientų lūkesčius.

Bus vykdomos šios veiklos:

- 1) teisės aktuose nustačius nacionalinių sveikatos sistemos veiklos rezultatų ir kokybės matavimo rodiklius sukurti IT įrankį, kuris sudarytų galimybę vartotojui draugiškoje aplinkoje analizuoti šių rodiklių reikšmes, lyginti rezultatus tarp atskirų subjektų, turėti galimybę prieiti prie analitinių duomenų.
- 2) įdiegti pacientų grįžtamojo ryšio (įskaitant pacientų pasitenkinimą) apie suteiktas sveikatos priežiūros paslaugas vertinimo įrankį pasirinktose ASPĮ, panaudojant informacines technologijas.

Tikslinė populiacija: sveikatos priežiūros specialistai, sveikatos priežiūros įstaigos, susiję viešojo administravimo subjektai, akademinė bendruomenė, pacientai.

Reformą įgyvendinantys subjektai: SAM (lyderis), paskirtas kuriamos informacinės sistemos valdytojas, duomenų šaltinių valdytojai, ASPĮ, medikų profesinės draugijos, kiti NVO subjektai.

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 II ketv. – 2023 m. IV ketv.

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos, numatytos kompleksinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimo modelio (rodiklių švieslentės) sukūrimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Investicijų poreikio nustatymo būdas: įvertinta projektų, vykdytų iš 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų informacija, susisusi su informacinių sistemų kūrimu ir vystymu.

VII. Sveikatos sistemos finansavimo modelio tobulinimas, pritraukiant alternatyvius finansavimo šaltinius ir mažinant sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo našta, tenkančią darbo jėgai bei parengiant naujus sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, orientuotus į pacientų poreikius ir racionalų ir tvarų PSDF lėšų panaudojimą.

2021 m. Europos Komisijos tvaraus augimo strategijoje taip pat yra akcentuojama, kad užtikrinant aukštos kokybės finansiškai racionalias, įperkamas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas reikėtų inicijuoti socialinės apsaugos ir mokesčių sistemų reformas, kurios darbo jėgai užkrautą mokesčių našta keistų „mažesnę iškraipomąjį poveikį turinčiais mokesčiais.“ Valstybės kontrolės atliktame Privalomojo sveikatos draudimo fondo 2017 m. konsoliduotųjų finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių teisingumo bei lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumo vertinime yra konstatuota, kad valstybė nesumoka ar sumoka mažiau į fondą už

socialiai jautriausių asmenų grupes ir taip neįvykdo savo įsipareigojimų fondui.¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarime pasisakė, kad „daugelis sveikatos priežiūros paslaugų yra finansuojama iš viešųjų lėšų, kurios gali būti sukaupiamos ir įstatymų leidėjui pasirinkus privalomąjį sveikatos draudimą; valstybė <...> privalo pasirūpinti ir tuo, kad šios lėšos būtų naudojamos atsakingai ir racionaliai; atsižvelgiant į tai, kad dėl didėjančių sveikatos priežiūros paslaugų poreikių, vis aukštesnių jų kokybės standartų, sudėtingesnių ir brangesnių sveikatos priežiūros technologijų šių paslaugų teikimo išlaidos nuolat auga, o joms apmokėti skirtos viešosios lėšos yra ribotos, <...> kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos valstybei šį finansavimą planuoti“. 2021 m. PSDF biudžeto pajamų struktūroje privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokos, administruojamos „Sodros“ sudaro 1 535 mln.€ arba 63%. Analizuojant 2020 m. vidutinį apdraustųjų privalomuoju sveikatos draudimu skaičių, stebima, kad iš 2 963 765 apdraustųjų asmenų valstybės lėšomis draudžiamųjų skaičius siekė 1 542 898 arba 52%.

Vykdam reformą numatoma supaprastinti PSDF valdymo struktūrą, PSD administravimą ir vykdymą suvienodinti su valstybės biudžeto sudarymo ir vykdymo sistema, priimti LRV sprendimą dėl PSD bei sveikatos apsaugos mokestinės sistemos tobulinimo ir galimybių pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius, atsižvelgiant į viešųjų konsultacijų su visuomene ir socialiniais partneriais rezultatus, numatyti naujus PSDF biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (priedais) kompensavimo mechanizmus, pakeisti ambulatoriniam gydymui skirtų vaistų ir medicinos pagalbos priemonių kainodaros mechanizmą, įdiegiant daugiau priemonių, leisiančių mažinti kainas, užtikrinti objektyviomis sąnaudomis pagrįstą PSDF bazinių kainų skaičiavimą, modernizuojant ligoninių sektoriaus valdymą, išsamių duomenų apie ligoninių sektorių rinkimą, analizę bei skelbimą.

Reformos įgyvendinimo etapai:

- 2022 m. III ketv. Priimtas LRV sprendimas dėl kompetencijos centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo (esamų teisės aktų pakeitimo), atsižvelgiant į demografinių pokyčių nulemtų paslaugų poreikio vertinimą ir viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus;
- 2022 m. III ketv. Priimtas teisės aktų paketas (Greitosios medicinos pagalbos įstatymas ir susiję teisės aktai) – aiškiai reglamentuojantis greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, valdymą ir atsakomybę, siekiant užtikrinti, kad greitoji medicinos pagalba žmogų pasiektų laiku;
- 2022 m. III ketv. Patvirtintas Skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros įgyvendinimo priemonių planą
- 2022 m. III ketv. Priimti teisės aktai, sukuriantys palankias sąlygas pakartotinai naudoti sveikatos duomenis;
- 2022 m. III ketv. Priimtas LRV sprendimas dėl sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų (darbo užmokesčio, darbo krūvio ir kt.) paketo, kuris būtų pagrįstas motyvacija ir susietas su aktualiu šalies vidutiniu darbo užmokesčiu;

18 Valstybinio audito ataskaita. Privalomojo sveikatos draudimo fondo 2017 metų konsoliduotųjų finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių teisingumo bei lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumo vertinimas, 2018 m. spalio 1 d., Nr. FA-2018-P-6-3-7-1.

- 2022 m. IV ketv. Parengtas bazinių visuomenės ir asmens sveikatos paslaugų teikimo modelis sudarantis vienodas sąlygas regionuose visoms visuomenės grupėms, ypač pažeidžiamiesiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės ir asmens sveikatos paslaugas;
- 2022 m. IV ketv. Priimtas Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas, įteisinantis Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos (LNSS) viešųjų įstaigų ir LNSS biudžetinių įstaigų, teikiančių asmens sveikatos priežiūros paslaugas, naujus veiklos rezultatų ir kokybės matavimo rodiklius, pasiūlytus atsižvelgiant į kokybės vertinimo gerąsias tarptautines praktikas;
- 2023 m. I ketv. Priimtas teisės aktas, kuriame bus reglamentuotas sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas – įvestas sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo krepšelis, finansuojamas valstybės, įstaigos, organizacijos ir savo lėšomis.

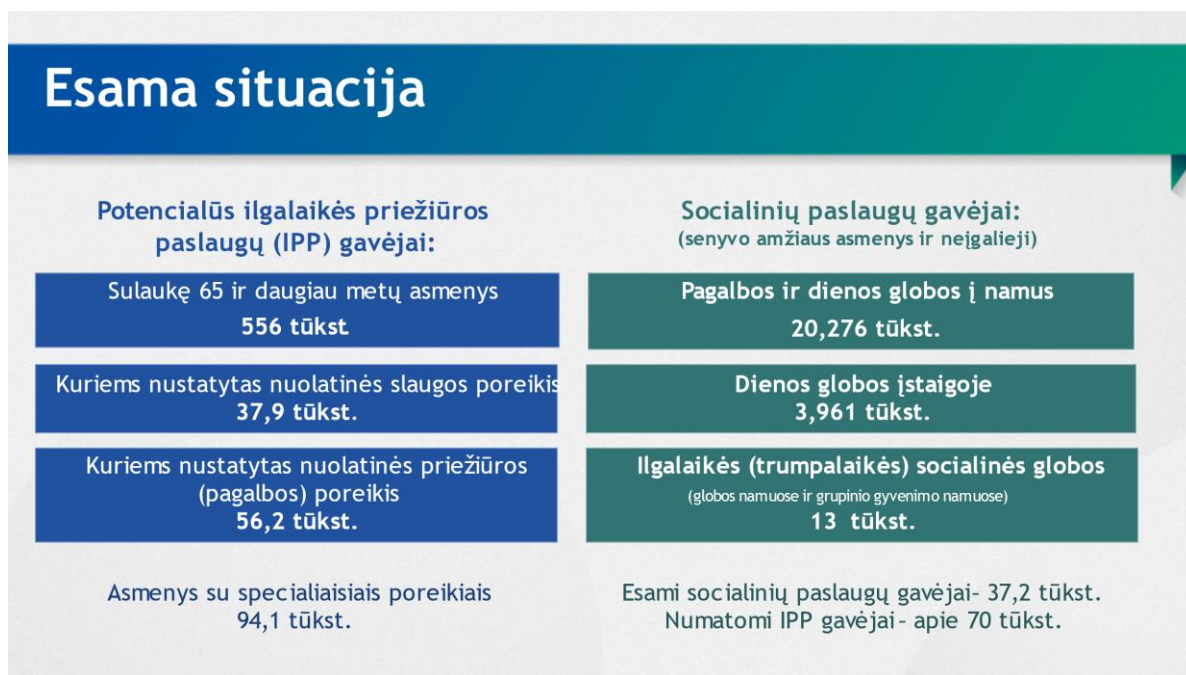
1.5. Reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“

Reformos tikslas – gerinti kompleksinių – socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą gyventojams sukuriant ir įgyvendinant tvarų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelį.

Iššūkiai:

Statistikos departamento duomenimis, 2018 m. pradžioje šalyje gyveno 551 tūkst. 65 metų ir vyresnių (toliau – 65+) žmonių. Jų dalis nuo bendro šalies nuolatinių gyventojų skaičiaus padidėjo nuo 15,8% (2005 m. pradžioje) iki 19,6% (2018 m. pradžioje). Prognozuojama, kad 2050 m. pradžioje Lietuvoje 28,5% gyventojų bus 65+ amžiaus grupės asmenys. Vyresnių (65+ amžiaus) grupėje stebimas dažnesnis sergamumas lėtinėmis ligomis, ypač dažnas poliligitumas, kai asmuo serga keliomis lėtinėmis ligomis. Dėl sveikatos sutrikimų sumažėję savirūpos gebėjimai 65+ amžiaus grupės asmenims sukelia didesnį kompleksinių – socialinių ir sveikatos priežiūros – paslaugų poreikį.

SADM turimais duomenimis, per 2012–2019 m. stabilizavosi asmenų, gaunančių priežiūros (pagalbos) kompensacijas, skaičius (2012 m. – 58,3 tūkst., 2016 m. – 56,3 tūkst., 2019 m. – 56,2 tūkst. asmenų) ir asmenų, turinčių negalią, kuriems paskirta slaugos išlaidų kompensacija, skaičius (2012 m. – 39,6 tūkst., 2016 m. – 41,3 tūkst., 2019 m. – 37,9 tūkst. asmenų). Nors Lietuvoje teikiama vis daugiau socialinių paslaugų į namus (2019 m. socialines paslaugas į namus gavo apie 20,4 tūkst. šalies gyventojų, kas yra 26% daugiau nei 2012 m.), tačiau paslaugas į namus gauna tik nedidelė asmenų, kuriems nustatyti specialieji poreikiai dalis (2012 m. – 16,5%, 2019 m. – 24,7%). Slaugos paslaugas į namus 2019 m. gavo apie 43,1 tūkst. gyventojų. Pagalba namuose yra ribota ir dėl paslaugų organizavimo ypatumų - šios paslaugos teikiamos fragmentiškai, atskirų sistemų specialistų (asmenys, kuriems yra reikalinga ilgalaikė priežiūra, paslaugas gauna iš dviejų tiekėjų – socialinio ir sveikatos apsaugos sektorių) tik darbo dienomis ir darbo valandomis. Asmenys, kurie negali gyventi savarankiškai ir nesulaukia pagalbos savo artimoje aplinkoje, šeimos, kurios neturi galimybės namuose prižiūrėti savo artimuosius dėl darbo ar kitų įsipareigojimų, priversti ieškoti vietos socialinės globos ar slaugos namuose. Konstruojant naują ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelį potencialių paslaugų gavėjų sąrašas gali reikšmingai padidėti.

Paveikslas 3. Potencialių ilgalaikės priežiūros ir socialinių paslaugų gavėjų esama situacija

Igyvendinant reformą bus parengti ir priimti teisės aktai reglamentuojantys bendrą socialinių ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, tokiu būdu įtvirtinant vieno langelio principu grįstą ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo sistemą. Teisės aktams parengti visų pirma bus atlikta išsami analizė, siekiant nustatyti, koks ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelis būtų tinkamiausias Lietuvai. Atliekant analizę bus įvertinta užsienio šalių geroji praktika, socialinių ir sveikatos paslaugų integravimo mechanizmai, nustatyti žmoniškųjų išteklių ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti poreikiai, įvertinti trūkumai ir pritraukimo į naujai kuriamą paslaugų sistemą galimybės. Taip pat bus vertinamos ilgalaikės priežiūros paslaugų organizavimo vieno langelio principu galimybės, šių paslaugų finansavimui reikalingų lėšų sutelkimo ir administravimo alternatyvos. Priėmus ilgalaikės priežiūros paslaugų sistemą reglamentuojančius teisės aktus didelis dėmesys bus skiriamas teisės aktų, norminių dokumentų, reglamentuojančių ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reikalavimus (paslaugų lygius), šių paslaugų teikime dalyvaujančių specialistų kvalifikacijos reikalavimus. Įvertinus specialistų poreikius pagal nustatytus paslaugų teikimo reikalavimus bus parengta ir priimta ilgalaikės priežiūros specialistų nuolatinio kvalifikacijos kėlimo strategija, priimti sprendimai dėl reikalingų specialistų parengimo ar esamų perkvalifikavimo organizavimo. Siekiant užtikrinti ilgalaikės priežiūros paslaugų kokybę bus parengtas ir patvirtintas ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti reikalingos infrastruktūros pritaikymo ir modernizavimo veiksmų planas ir pradėtas įgyvendinti.

Visos NKL numatytos investicijos į infrastruktūrą ir žmoniškųjų išteklių kompetencijas atitinka deinstitutionalizavimo principą, kadangi užpildys trūkstamą, ekonomiškai efektyvų ambulatorinių ilgalaikės priežiūros paslaugų pasiūlos segmentą ir užtikrins pažeidžiamiausių visuomenės grupių asmenims, turintiems ilgalaikius sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, socializacijos poreikius, galimybę pasinaudoti teise gauti kokybišką, nuolatinę, kompleksinę pagalbą ir galimybes kuo ilgiau išlikti aktyviais bendruomenės nariais ir derės su numatomais parengti teisės aktais ir kitais dokumentais, kurie apibrėš ilgalaikės priežiūros paslaugų modelį.

Pabrėžiant ilgalaikės priežiūros reformos svarbą, tai yra viena iš 5-ųjų XVIII-osios Vyriausybės kadencijos reformų, į kurių rengimą, įgyvendinimą ir komunikaciją su visuomene įsitrauks Ministrė Pirmininkė.

Ši reforma taip pat atliepia lyčių lygybės principo įgyvendinimą, gerinant artimuosius slaugančių darbingo amžiaus asmenų, kurių didžioji dalis yra vidutinio amžiaus moterys, galimybes grįžti / nepalikti darbo rinkos, išvengti skurdo ateityje.

Reformos įgyvendinimo etapai:

- 2021 m. IV ketvirtį SAM ir SADM kartu su EPBO ekspertais parengs ir pradės derinti ilgalaikės priežiūros modelio projektą. Jo pagrindu bus pradėtos viešosios konsultacijos su savivaldybėmis, regionų plėtros tarybomis, nevyriausybėmis organizacijomis, bendruomenėmis, jau veikiančiomis globos įstaigomis ir plačiąja visuomene.
- 2022 m. IV ketvirtį ilgalaikės priežiūros modelis ir jo veikimo sąlygos bus patvirtintos teisės aktuose (svarstoma galimybė parengti atskirą ilgalaikės priežiūros įstatymą).
- 2022 m. III ketv.-2023 m. I ketvirtį bus atlikti teisės aktų pakeitimai, eliminuojantys kliūtis naujojo ilgalaikės priežiūros modelio veikimui, suformuota ilgalaikės priežiūros paslaugų administravimo struktūra, aiškiai priskiriant patvirtiname modelyje numatytų funkcijų vykdymą.
- 2023 m. II ketv. parengtas ilgalaikės priežiūros specialistų mokymo, perkvalifikavimo ir kvalifikacijos tobulinimo veiksmų planas ir pradėtas įgyvendinti.
- 2023 m. II ketvirtį bus patvirtintas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui reikalingos infrastruktūros užtikrinimo planas kiekvienos savivaldybės ir regiono lygmenimis, užtikrinantis optimalų esamos sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sistemų infrastruktūros bei savivaldos ir nevyriausybinių organizacijų išteklių panaudojimą. Kiekvieno regiono atveju bus identifikuoti trūkstami institucinės, bendruomenių ir namų sąlygomis teikiamos ilgalaikės priežiūros ištekliai.
- 2023 m. III ketvirtį bus pradėtos investicijos į ilgalaikės priežiūros išteklių užtikrinimą kiekviename regione, siekiant tolygių institucinės, bendruomenių ir namų sąlygomis teikiamos ilgalaikės priežiūros kokybės standartų visoje šalyje. Investicijos bus vykdomos iki 2026 m. II ketvirčio.
- 2024 m. I ketvirtį numatoma, kad pradės veikti naujas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelis.

NKL investicija - žmoniškųjų išteklių ir infrastruktūros pajėgumų, reikalingų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui, didinimas.

Investicijos bus skirtos ilgalaikės priežiūros paslaugų mobilių komandų¹⁹ suformavimui (ne mažiau kaip po vieną kiekvienoje savivaldybėje, didesniuose miestuose ne mažiau kaip po 2, iš viso šalies mastu apie – 90 mobilių komandų) reikalingų žmoniškųjų resursų ir aprūpinimui priemonėmis.

Taip pat numatoma pagal poreikį miestuose įsteigti iki 10 specializuotų, orientuotų į tam tikrų tikslinių grupių ilgalaikės priežiūros pacientų poreikius, dienos centrų, kuriuose pacientai galės gauti kompleksines sveikatos priežiūros bei socialines paslaugas ir įsilieti į bendruomenines veiklas. Sprendimas dėl tikslaus dienos centrų skaičiaus ir vietovių, kuriose jie bus steigiami, bus priimtas atsižvelgiant į paslaugų poreikį.

¹⁹ Komanda yra suprantama kaip tam tikrų kompetencijų rinkinys, reikalingas ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti. Pagal poreikius komandos dydis (darbuotojų skaičius komandoje) gali būti labai įvairus, priklausomai nuo aptarnaujamų pacientų būklės ir poreikių.

Užtikrinant trūkstamų specifinių kompetencijų suformavimą planuojama, kad bus parengta ne mažiau kaip 1000 specialistų - asmens priežiūros namuose paslaugas teikiančių darbuotojų, kurie sudarys mobiliųjų komandų personalas ir naujai steigiamų dienos centrų darbuotojai.²⁰

NKL lėšomis numatoma finansuoti: minimalų skaičių darbuotojų, kuris užtikrintų kompetencijų rinkinį kiekvienoje komandoje (90 komandų x 8 asmenys) ir dienos centre (10 centrų x 20 asmenų), bazinį reikalingų medicininių prietaisų rinkinį minimalios komandos darbui, dienos centrų įrengimą (moduliniai sprendimai) ir aprūpinimą reikalinga įranga. Mobilios komandos bus suformuotos visoje šalies teritorijoje, papildomą dėmesį skiriant kaimiškoms savivaldybėms, o specializuotus dienos centrus šiame etape numatoma steigti miestuose, kur artimieji dažniau yra aktyvūs darbo rinkos dalyviai ir negali pasirūpinti ilgalaikės priežiūros poreikį turinčiais šeimos nariais darbo valandomis. Ateityje šią paslaugų grupę numatoma plėtoti atsižvelgiant į tokių centrų poreikį.

Tikslinė populiacija: paslaugos organizatoriai (savivaldybės), ilgalaikės priežiūros fondo administratoriai, paslaugos teikėjai (sveikatos priežiūros specialistai, socialinių paslaugų srities darbuotojai, ilgalaikės priežiūros asistentai, pagalbinis personalas), nevyriausybinių organizacijų. Paslaugos gavėjai - bet kokio amžiaus asmenys, kuriems yra nustatyta negalia, darbingumo lygis ar nesavarankiškumo lygis ir reikalingos ilgalaikės priežiūros paslaugos, taip pat asmenys, kuriems ilgalaikė priežiūra reikalinga dėl psichikos sveikatos sutrikimų (senatvine demencija ir Alzheimerio liga sergantiems). Taip pat senatvės pensinio amžiaus asmenys, dėl amžiaus iš dalies ar visiškai netekę gebėjimų savarankiškai rūpintis savo asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime bei sergantys lėtinėmis ligomis, kuriems reikalingos ilgalaikės priežiūros paslaugos. Taip pat jų šeimos, vietos bendruomenės.

Įgyvendinantys subjektai: SAM, SADM (koordinatoriai), savivaldybės (organizatoriai), asmens sveikatos priežiūros įstaigos (ASPI), slaugos ir globos paslaugas teikiančios įstaigos, verslo subjektai, nevyriausybinių sektorių (paslaugų teikimas).

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 II ketv. – 2024 m. IV ketv.

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos numatytos, žmoniškųjų išteklių ir infrastruktūros pajėgumų, reikalingų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Investicijų poreikio nustatymo būdas: įvertinta projektų, vykdytų iš 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų bei kitų projektų informacija, susijusi su rangos darbais, medicininės ir kitos įrangos įsigijimu ir kvalifikacijos kėlimu.

EGADP investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: Papildant EGADP lėšomis finansuojamas lėšomis būtų finansuojamas trūkstamų ilgalaikės priežiūros ambulatorinių paslaugų segmento sukūrimas: mobilių ambulatorinių paslaugų plėtra bei specializuotų dienos centrų didžiuosiuose šalies miestuose įsteigimas, **ESFIP** planuojamos investicijos: ilgalaikės

20 Planuojami apmokyti darbuotojai – tai slaugytojai, slaugytojų padėjėjai, socialiniai darbuotojai, kineziterapeutai bei pagalbinis personalas, kuriam nekeliamas konkretus profesinio parengimo ir/ar licencijos reikalavimas). Numatomų mokymų tikslas – suteikti papildomų žinių apie įvairių ilgalaikės priežiūros pacientų tikslinių grupių poreikius ir paslaugų teikimo ypatumus, darbą komandoje, bendravimą su šeimos nariais ir pan. Efektyviam mokymų organizavimui ir identifikuotų trūkstamų sveikatos sistemai žmoniškųjų resursų pritraukimui iš kitų sektorių ar neaktyvių darbo rinkos dalyvių įtraukimui bus galima pasinaudoti kuriamais naujais įrankiais (pvz.: ŠMSM planuojama sukurti „Vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema“).

priežiūros paslaugų vystymas bei kitos reikalingos investicijos po NKL priemonės galiojimo laikotarpio, kai bus priimti sprendimai dėl reguliacinių veiksmų, reikalingų reformai įgyvendinti. 1) ESF investicijos – papildant NKL lėšomis finansuojamas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reformos įgyvendinimo veiklas, numatoma plėtoti ilgalaikės priežiūros specialistų, teikiančių ilgalaikės priežiūros paslaugas stacionarinėje ir ambulatorinėje grandyse, kompetencijas bei kvalifikacijos įgijimą (slaugytojai, slaugytojų padėjėjai, socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjai / ilgalaikės priežiūros asistentai). Investicijos bus nukreiptos metodologinio centro, skirto savanorių ir neformalių pagalbos ilgalaikės priežiūros srityje tiekėjų kompetencijų ugdymui, sukūrimui. Taip pat bus finansuojamas tikslinių ilgalaikės priežiūros paslaugų diegimas (ypač demensijos ir Alzheimerio ligų srityse) ir plėtojimas savivaldybių lygmens ASPĮ bei integralios pagalbos paslaugų²¹ užtikrinimas asmenims, kurie negali pasirūpinti savimi (senyvo amžiaus ir darbingo amžiaus neįgalių asmenų socialinė globa ir slauga namuose; neįgalių vaikų socialinė globa ir slauga namuose (įtraukiant ir vaikų ugdymą); šeimos narių konsultavimas (pagalba prižiūrint patiens); 2) ERPF investicijos – papildant NKL lėšomis finansuojamas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reformos įgyvendinimo veiklas (mobilių ambulatorinių paslaugų plėtra bei specializuotų dienos centrų didžiuosiuose šalies miestuose įsteigimas), numatoma savivaldybių lygmens ASPĮ plėtoti stacionarines slaugos paslaugas žmonėms, sergantiems Alzheimeriu, senatvine demencija, bei paliatyviosios pagalbos paslaugas, plėtoti ir modernizuoti socialinių paslaugų įstaigų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūrą bendruomenėje (savarankiško gyvenimo namų, globos namų infrastruktūros plėtra; globos namų ir bendruomeninių paslaugų aplinkos pritaikymas Alzheimeriu, senatvine demencija sergantiems asmenims, klausos ar regos negalią turintiems asmenims; skaitmeninės, technologinės, inžinerinės ir kitos paslaugų infrastruktūros inovacijos, leidžiančios pagerinti tikslinių grupių savarankiškumą ir gyvenimo kokybę). Vykdamas ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti reikalingos infrastruktūros pritaikymo ir modernizavimo veiksmų planą kiekvienos savivaldybės ir regiono lygmenimis numatomos investicijos į būtinus infrastruktūrinius pokyčius, kurie apimtų šias paslaugas teikiančių tarnybų / įstaigų bazių įrengimą, transporto priemonių, skirtų pacientų lankymui namuose, įsigijimą, inovatyvių technologijų diegimą ir plėtrą, mobilios įrangos įsigijimą, techninės pagalbos priemonių įsigijimą.

1.6. Reforma „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijomis sisteminis stiprinimas“

Reformos tikslas – užtikrinti tolygų, saugų, nenutrūkstamą ir efektyvų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ekstremalių sveikatos situacijų metu.

Iššūkiai:

Pandemijos valdymas atskleidė sveikatos sistemos turimos infrastruktūros bei specialistų kompetencijų ir pasirengimo trūkumą greitai ir efektyviai reaguoti į kilusias grėsmes. Nepakako civilinės saugos priemonių, prieinamo priemonių rezervo, aiškių ir adekvačių kompensacinių priemonių, visuomenės švietimo, sveikatos specialistų kompetencijų adekvatumo reaguojant į krizes. Nebuvo sistemos, kuri operatyviai, automatizuotai teiktų duomenis kiekvienos sveikatos

21 SADM priemonė, kuri bus teikiama pereinamuoju laikotarpiu kol bus sukurta vieno langelio principu veikianti ilgalaikės priežiūros paslaugų (slaugos ir socialinės globos) organizavimo, teikimo ir finansavimo sistema.

įstaigos ir savivaldybės lygmeniu ir įgalintų efektyvią epidemiologinę stebėseną ir duomenimis pagrįstus sprendimus.

Grėsmės teikti sveikatos paslaugas kilo dėl nepakankamos infekcijų kontrolės sergantiems COVID-19 jau esant gydymo įstaigose. Esama asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūra, skirta infekcinių ligų gydymui ir skubiosios medicinos pagalbos teikimui, neužtikrina tinkamo pavojingų ir ypač pavojingų infekcinių ligų valdymo, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės, saugumo bei prieinamumo šalies gyventojams, ypač pandemijos atveju.

Nors buvo įgyvendintas visas paketas priemonių, skubiam reagavimui į pandemijos iššūkius: sveikatos priežiūros specialistų aprūpinimui asmeninėmis apsaugos priemonėmis, testavimo pajėgumų, gyvybę gelbstinčios įrangos įsigijimo, papildomo lėšų poreikio darbo užmokesčiui, socialinių garantijų sveikatos priežiūros specialistams užtikrinimui išliko ribotos galimybės teikti visas būtinas sveikatos priežiūros paslaugas pilna apimtimi dėl dalies ASPĮ pajėgumų pertvarkymo COVID-19 pacientų gydymui.

Atėjus pandemijos antrajai bangai 2020 m. rudenį Lietuvoje COVID-19 atvejų skaičius nuo 86 naujų atvejų per dieną piko metu 2020 m. pavasario karantino metu šoktelėjo iki 2449 naujų ligos atvejų per dieną 2020 m. lapkričio mėn. 2020 m. gruodžio viduryje COVID-19 židiniai ir protrūkiai registruoti visoje Lietuvoje. Sveikatos įstaigų skubiosios medicinos pagalbos skyriai persipildė, ženkliai padaugėjo sunkios ir kritinės būklės ligonių: jų skaičius kai kuriose ligoninėse išaugo net iki 75%, o COVID-19 diagnozuotas kas ketvirtam pacientui gydomam ligoninėje. Itin sudėtinga situacija fiksuota medikų tarpe (gruodžio viduryje COVID-19 sirgo daugiau nei 4000 sveikatos priežiūros specialistų), globos ar slaugos įstaigose ir ligoninėse. Pradėjo trūkti medikų, pagalbinių personalo, medicinos priemonių, fiksuoti padidėję mirčių atvejai nuo kitų ligų pacientams atidėjus kreipimąsi į sveikatos priežiūros įstaigas dėl rimtų sveikatos sutrikimų. ES fondų lėšos COVID-19 pandemijos plitimo rizikai suvaldyti skirtos projektams, įgyvendinamiems pagal SAM administruojamą 2014-2020 m. Veiksmų programos jungtinę priemonę Nr. J02-CPVA-V „Profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas tuberkuliozės bei ūmių infekcinių ir lėtinių kvėpavimo takų ligų srityse“. Penkioms pagrindinėms asmens sveikatos priežiūros įstaigoms skirta iki 57 mln.€ lėšų įsigyti ar kompensuoti įsigytą įrangą ir priemones, kurios naudojamos tiesiogiai COVID-19 pacientams gydyti, slaugyti bei įrangai, priemonėms, kurios naudojamos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užtikrinimui COVID-19 pandemijos metu.

Didžiojoje daugumoje ES šalių reikiama infrastruktūra ypatingai pavojingų infekcijų, epidemijų ir pandemijų atvejams buvo sukurta 2003-2014 m. Pagrindine priežastimi, paskatinusia PSO, Europos ligų profilaktikos ir kontrolės centrą (angl. European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC) ir Europos Komisiją skirti išskirtinį dėmesį ES šalių narių pasiruošimui galimoms pandemijoms, epidemijoms ir ypatingai pavojingoms įvežtinėms infekcijoms tapo 2003 m. kilęs SARS (angl. Severe Acute Respiratory Syndrome) protrūkis, kurio metu 33 SARS infekcijos atvejai buvo įvežti į aštuonias ES šalis. Po SARS protrūkio, Europoje nuolat kartodavosi grėsmės, susijusios su ypatingai pavojingomis infekcijomis: 2003-2013 m. periodiškai pasitaikantys įvežtiniai hemoraginių karštinių atvejai (Lassa, Krymo-Kongo); 2009 m. „kiaulių gripo“ pandemija; 2013-2015 m. Ebola protrūkis (28 610 atvejų Gvinėjoje, Liberijoje ir Sierra Leonėje (11 308 mirtys (39,5%)), kurio metu registruoti įvežtiniai atvejai Italijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje ir JAV; 2014 m. - MERS (angl. Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus) infekcija; 2016 m. – Zika virusinė infekcija (1136 atvejų įvežta į 18 Europos šalių).

2003 m. Europos komisijos iniciatyva ir jai finansuojant, buvo įsteigtas tarptautinis ekspertų iš įvairių ES šalių tinklas EuroNHID (angl. European Network for Highly Infectious Diseases), kurio

tikslas buvo išsiaiškinti šalių narių pasiruošimą galimoms epidemijoms, pandemijoms ir ypatingai pavojingų įvežtinių infekcijų grėsmėms bei pateikti įrodymais pagrįstas rekomendacijas adekvatiam, tarptautinį standartą, apibrėžtą PSO International Health Regulations, atitinkančiam šalių pasiruošimui.

EuroNHID, PSO ir ECDC sutarimu, ypatingai pavojingomis infekcijomis (angl. highly infectious diseases) yra laikomos infekcinės ligos, kurios 1) yra lengvai perduodamos nuo žmogaus žmogui, 2) sukelia gyvybei grėsmingą būklę ir neturi efektyvaus specifinio gydymo 3) dėl savo išplitimo yra labai pavojingos medicinos personalui ir visuomenei, todėl reikalauja ypatingų infekcijos kontrolės priemonių. Tinkamas pasiruošimas epidemijoms, pandemijoms ir ypatingai pavojingoms infekcijoms turi apimti tris kertinius elementus: 1) tinkamą infrastruktūrą, 2) aprūpinimą tinkama įranga, 3) tinkamą personalo paruošimą ir nuolatinį įgūdžių palaikymą. Esminis kiekvienos šalies pasiruošimas turi būti atliktas iki pandemijų. Tikrai tinkamas išankstinis pasiruošimas gali sąlygoti greitą ir adekvatų atsaką ekstremalių situacijų/krizių/grėsmių (pavienių įvežtinių atvejų, protrūkių, epidemijų ir pandemijų) metu.

Esminiu komponentu, garantuojančiu šaliai saugumą ekstremalių situacijų atveju, buvo įvardinta tinkamai įrengta infrastruktūra, kurioje būtų galima gydyti pačius sunkiausius pacientus epidemijų ir/ar pandemijų metu bei ypatingai pavojingomis infekcijomis sergančius asmenis, kurioje pastoviai vykėtų kitų sveikatos sistemos darbuotojų mokymai ir būtų nuolat tobulinama laboratorinė diagnostika. Neturint tinkamos infrastruktūros, ligoninės, kuriose gydomi tokiais infekcijomis sergantys pacientai gali tapti infekcijos židiniais kitiems pacientams, medicinos personalui ir visai visuomenei.

EuroNHID, PSO ir ECDC apibrėžė reikalavimus infrastruktūrai, kurioje pacientams būtų suteikta aukščiausius standartus atitinkanti paslauga saugiomis jam, medicinos personalui ir visuomenei sąlygomis.

Atsižvelgiant į Europos Komisijos, PSO ir ECDC rekomendacijas, šalys narės buvo įpareigosios parengti pasiruošimo pandemijoms planus, integruoti juos į nacionalinę sveikatos priežiūros strategiją ir skirti finansavimą jų įgyvendinimui.

2014 m. duomenimis, aukščiausio lygio izoliacinių palatų skaičius 1 mln gyventojų ES svyravo nuo 0,05 iki 17,9 (vidutiniškai 1,7 milijonui gyventojų). Kai kuriose šalyse (Belgijoje, Suomijoje, Graikijoje, Airijoje, Švedijoje) aukščiausio lygio izoliacinės palatos yra įvairiuose šalies regionuose esančiose gydymo įstaigose (dažniausiai po vieną ar kelias tokias palatas infekcinių ligų skyrius turinčiose ligoninėse). Kitose šalyse (Estijoje, Vokietijoje, Liuksemburge, Olandijoje, Portugalijoje) tokios palatos randasi tik keliuose dedikuotuose centruose, į kuriuos nukreipiami pacientai iš tam tikrų, iš anksto nustatytų šalies teritorijų. Įprastinėmis sąlygomis, visos šalys šią infrastruktūrą naudoja rutininei pacientų priežiūrai.

Pastaraisiais metais Lietuvos gyventojų sergamumo struktūroje pastebima sergamumo infekcinėmis ligomis augimo tendencija, šios ligos kasmet sudaro apie penktadalį visų užregistruotų susirgimų. Reali infekcinių ligų našta yra žymiai didesnė, nes dalies mirčių nuo vėžio, kraujo apytakos, kvėpavimo ar virškinimo sistemos sutrikimų priežastis yra infekcija. 2018 m. Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras užregistravo 991 874 užkrečiamųjų ligų atvejus (353 ligos atvejai 1000 gyventojų). Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo infekcinių ir parazitinių ligų 2001–2018 m. padidėjo atitinkamai nuo 13,4 iki 21,9 atvejų 100 tūkst. gyventojų per metus. Apsilankymų pas infekcinių ligų gydytoją skaičius 100-ai gyventojų Lietuvoje nuo 2001 m. iki 2018 m. padidėjo nuo 1,7 iki 2,69, dėl infekcijų hospitalizuotų asmenų skaičius 1000-iui gyventojų per šį laikotarpį padidėjo nuo 8,1 iki 10,62.

Nežiūrint medicinos mokslo pažangos, sergamumas infekcinėmis ligomis nemažėja, priešingai – šių ligų suvaldymas šiuolaikinėje medicinoje įgauna vis didesnę svarbą. Infekcinių ligų diagnostikos, gydymo, profilaktikos ir kontrolės tobulinimas išlieka prioritetine Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) veiklos kryptimi. Net šešios iš dešimties PSO 2019 m. įvardytų grėsmių sveikatai yra tiesiogiai susijusios su infekcinėmis ligomis (pasaulinė gripo pandemija, antimikrobinis atsparumas, ebolos hemoraginė karštligė ir kiti didelės grėsmės patogenai, nepasitikėjimas skiepais, dengės karštligė, žmogaus imunodeficito viruso (toliau – ŽIV) infekcija).

Pastaraisiais metais Lietuvoje sparčiai didėja mikroorganizmų atsparumas antibiotikams. Nuo 2007 iki 2018 m. makrolidams atsparių *S. pneumoniae* padermių paplitimas šalyje padidėjo nuo 9 % iki 20,7 %, vankomicinui atsparių enterokokų – nuo 0% iki 31,3%, III kartos cefalosporinams atsparių *K. pneumoniae* – nuo 26,8% iki 55,8% Nuo 2014 m. iki 2018 m. Lietuvoje ženkliai išaugo dauginį atsparumą turinčių *Acinetobacter* padermių paplitimas (nuo 60% iki 85,1%) ir šiuo metu jis yra vienas didžiausių Europoje. Pastaraisiais metais ypač padidėjo *Clostridium difficile* – labai sunkios hospitalinės infekcijos – atvejų skaičius. 2018 m. buvo užregistruotas 571 šios ligos atvejis, hospitalinė infekcija sudarė 67,6% (386 atvejų) visų užregistruotų atvejų. Didėjantis mikroorganizmų atsparumas antibiotikams sąlygoja sergamumo ir mirtingumo dėl infekcijų didėjimą, prailgina gulėjimo stacionare trukmę ir ženkliai padidina gydymo kaštus. Ligonių izoliavimas ir racionali antibiotikoterapija yra svarbiausios hospitalinės infekcijos prevencijos priemonės.

ŽIV ligotumas Lietuvoje nuo 2012 iki 2018 m. padidėjo nuo 69,32 iki 113,52 atvejų 100 tūkst. gyventojų, AIDS ligotumas – nuo 11,24 iki 21,08 atvejų 100 tūkst. gyventojų. Daugėjant ŽIV/AIDS ir dėl kitų priežasčių imunosupresiją turinčių pacientų, didėjant žmonių migracijai ir įvežtinėms infekcijoms, dauguma infekcinėmis ligomis sergančių pacientų turi sudėtingą daugybinių patologijų, reikalaujančią aukščiausio lygio daugiadalykio integruoto ištyrimo, kuris gali būti atliktas tik tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančioje gydymo įstaigoje.

Pandemija parodė, kad Lietuvoje trūksta ypač pavojingoms infekcinėms ligoms gydyti tinkamos infrastruktūros. Visuose regionuose reikėjo:

- pertvarkyti skubiosios medicinos pagalbos skyrius, pritaikyti infrastruktūrą pacientų rūšiavimui ir pacientų srautų atskyrimui (karščiuojančių ir nekarščiuojančių);
- organizuoti pacientų tyrimus ir diagnostines procedūras (radiologinius tyrimus, invazines diagnostines procedūras ir kt.) taip, kad pacientų, kurie gali būti infekuoti, srautas nesimaišytų su neinfekuotų pacientų srautu;
- įrengti papildomas COVID-19 ligai gydyti skirtas izoliacines ir rezervines lovas ligoninės patalpose, kurios iš esmės nėra pritaikytos pavojingoms infekcijoms gydyti;
- numatyti skubias operacines pacientams, kurie turi COVID-19 ligos simptomų, tačiau sulaukti tyrimų atsakymų nėra galimybės dėl operacinio gydymo poreikio gelbėjant paciento gyvybę;
- numatyti papildomas izoliuotas nuo kitų pacientų intensyviosios terapijos vietas COVID-19 liga sergantiems ar įtariamiesiems, kad serga, pacientams;
- įrengti papildomas vietas stacionare, skirtas gydyti deguonimi;
- pertvarkyti pacientų logistikos ligoninės patalpose kelius taip, kad patvirtinti infekuoti ar galintys būti infekuoti pacientai nesimaišytų su neinfekuotų pacientų srautu;
- pertvarkyti personalo persirengimo patalpas taip, kad asmens apsaugos priemonės būtų apsirengiamos ir nusirengiamos laikantis visų saugos reikalavimų dirbant pavojingų infekcijų sąlygomis.

Efektyvius ir saugius pacientui / personalui sprendimus riboja tai, kad:

- daugumoje Lietuvos ligoninių nėra neigiamo slėgio palatų, kurios reikalingos COVID-19 ir kitoms aerozoliais plintančioms infekcijoms gydyti;
- ligoninių architektūriniai sprendimai (patalpų ir koridorių išdėstymas bei dydis, durų plotis ir kt.), bendros ventiliavimo sistemos neatitinka šiuolaikinių pacientų, sergančių ypač pavojingomis infekcijomis, izoliavimo, logistikos reikalavimų;
- izoliuotose nuo kitos ligoninės infrastruktūros patalpose techniškai sudėtinga patenkinti daugiadalykių ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugų poreikį.

Atsižvelgiant į poreikio analizę, bus priimti sprendimai dėl asmeninių apsaugos priemonių ir kitų veiklos vykdymui užtikrinti būtinų priemonių, skirtų pasirengti ekstremaliųjų situacijų likvidavimui ir jų šalinimui, atsižvelgiant į aktualias grėsmes (didelės ir labai didelės rizikos pavojus, nustatytus Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizėje), sąrašų ir kiekių bei kaupimo terminų sveikatos priežiūros sistemos subjektuose. Taip pat peržiūrėjus LNSS priklausančių sveikatos priežiūros įstaigų parengtą ekstremaliosioms situacijoms, jų veiklos koordinavimą ir pasirengimo stebėseną reglamentuojančius teisės aktus, bus priimti ir įgyvendinti LRV sprendimai dėl sveikatos sistemos darbuotojų pasirengimo ir reagavimo į ekstremalias situacijas mokymo programų, užtikrinant, kad įstaigos būtų pasirengusios greitai ir efektyviai reaguoti į kylančias grėsmes, krizes, pandemijas, kitas galimas nelaimes. Siekiant koordinuotai įgyvendinti reikalingas priemones ir įtraukti visus būtinus dalyvius, bus parengtas sistemos reakcijos efektyvumą užtikrinantis veiksmų planas, kuriame įstaigų tinklas ir veiksmai bus suplanuoti regionų lygmeniu. Šio dokumento pagrindu pradėtos investicijos užpildyti vertinimo metu nustatytus asmens ir visuomenės sveikatos įstaigų infrastruktūros trūkumus dirbant ekstremalių situacijų sąlygomis.

Visos NKL numatytos investicijos į infrastruktūrą ir žmogiškųjų išteklių kompetencijas derės su numatomais parengti teisės aktais ir kitais dokumentais, kurie reglamentuos kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPJ tinklą. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į šiuo metu padidėjusį sergamumą infekcinėmis ligomis, bus priimti sprendimai dėl lovų skaičiaus perskirstymo tarp ASPJ ar jų vidaus struktūrose, **nedidinant bendro aktyvaus gydymo lovų skaičiaus šalies mastu.**

NKL investicija - asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimas, pritaikant darbui ekstremalių situacijų ir krizių metu.

Šios investicijos pagalba siekiama užtikrinti infekcinių ligų gydymo pajėgumus krizių metu regionų lygmeniu (teikti sveikatos priežiūros paslaugas ne mažiau 650 lovų) bei sukurti sąlygas atlikti mokslinius tyrimus su pavojingomis ir ypač pavojingomis infekcijomis ir integruotis į tarptautines mokslines programas bei pritaikyti pagrindinių šalies ligoninių skubiosios medicinos pagalbos bei reanimacijos ir intensyvios terapijos skyrius efektyviai teikti skubios medicinos paslaugas dideliame skaičiui pacientų vienu metu dėl didelės ir labai didelės rizikos pavojaus įvykus įvykiui, ekstremaliajam įvykiui ar ekstremaliajai situacijai, užtikrinti saugias darbo sąlygas darbuotojams, dirbantiems pavojingomis sąlygomis.

NKL investicijomis planuojama modernizuoti ir/ar išplėsti infekcinių ligų klasterio kompetencijų centrus 5 didžiuosiuose miestuose. Investicijos Lietuvos gyventojams užtikrins prieinamas, kokybiškas ir saugias infekcinių ligų diagnostikos ir gydymo paslaugas bei užtikrins saugias darbo sąlygas personalui tiek epidemijų / pandemijų, tiek įprastu metu. Išplėtus mokslo ir inovacijų infrastruktūrą bus sudarytos sąlygos atlikti mokslinius tyrimus su pavojingomis ir ypač pavojingomis infekcijomis ir integruotis į tarptautines mokslines programas. Vykdoma metodinio vadovavimo infekcinių ligų klasteriui veikla.

Taip pat svarbu pažymėti, kad sukurta infrastruktūrą ne ekstremalių situacijų metu numatoma panaudoti rutininei pacientų, kuriems turi būti sudarytos ypač saugios sąlygos, priežiūrai (imunosupresuoti pacientai ir hospitalinių infekcijų turintys pacientai).

Siekiant modernizuoti ir parengti pagrindinių šalies ligoninių skubiosios medicinos pagalbos bei reanimacijos ir intensyvios terapijos skyrius efektyviai teikti skubios medicinos paslaugas dideliame skaičiui pacientų vienu metu dėl didelės ir labai didelės rizikos pavojaus įvykus įvykiui, ekstremaliajam įvykiui ar ekstremaliajai situacijai (cheminė tarša, radiacinė tarša, branduolinė avarija terorizmas, užkrečiamųjų ligų epidemija) planuojama vykdyti 7 **regioninio lygmens** ASPĮ skubiosios medicinos pagalbos skyrių modernizavimą / pertvarkymą ir ASPĮ priėmimo skyrių ir rezervinio personalo kompetencijų dirbti krizių atveju suformavimą.

Tikslinė populiacija: pacientai ir jų artimieji, sveikatos priežiūros specialistai, GMP ir kitos būtinios tarnybos, savivaldybės, pagal kompetenciją dalyvaujančios viešojo sektoriaus institucijos.

Investiciją įgyvendinantys subjektai: SAM (lyderis), ASPĮ (projektų vykdytojai).

Įgyvendinimo laikotarpis: 2021 II ketv. – 2024 m. IV ketv.

Valstybės pagalbos priemonės: investicijos numatytos, asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimas, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

EGADP investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: EGADP lėšomis finansuoti 5 infekcinių ligų klasterio kompetencijų centrus ir 7 regiono lygmens ASPĮ pajėgumų plėtrą, susijusią su skubiosios medicinos pagalbos skyrių modernizavimu / pertvarkymu užtikrinant galimybes krizių / ekstremaliųjų situacijų atveju per trumpą laiką pertvarkyti veiklą dideliame skaičiu pacientų teikti skubios medicinos paslaugas ir/ar darbui ekstremaliomis sąlygomis, kitos reikalingos ligoninių tinklo pertvarkos ir kompetencijų centrų stiprinimo investicijos derinant visų investicijų naudas numatomos iš 2021-2027 m. ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir kitų finansavimo šaltinių. Šiuo metu ESIF aprašyme numatytos 2 kryptys, susijusios su prisitaikymu ekstremalioms situacijoms: 1) **savivaldybių lygmens** ASPĮ skubiosios pagalbos infrastruktūros stiprinimas, siekiant pasirengti reaguoti į ekstremalias situacijas; 2) išliekant ekstremalių situacijų, ypač masinių epidemijų, grėsmei numatomos investicijos tinkamai infrastruktūrai GMP paslaugų savalaikiu ir kokybišku teikimu. Atkreiptinas dėmesys, kad investicijas į infrastruktūrą paslaugų, kurių tolesnė plėtra tiesiogiai susijusi su ligoninių teikiamų stacionarinių aktyviojo gydymo paslaugų apimčių mažinimu bei paslaugų konsolidavimu, numatoma pradėti tik patvirtinus asmens sveikatos priežiūros įstaigų modernizavimo veiksmų planą, pagrįstą regioniniu bendradarbiavimo modeliu, siekiant didinti savivaldybių ir regionų ligoninėse teikiamų paslaugų kokybę, saugą ir efektyvumą, tinkamai pritaikyti infrastruktūrą pagal pasikeitusį paslaugų profilį bei tinkamai išnaudoti turimus žmogiškuosius resursus.

1.7. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Planuojamos įgyvendinti reformos, investicijos ir priemonės nepadės Sąjungai tapti atsparesnei diversifikuojant pagrindines tiekimo grandines (angl. „Supply chain“), siekiant strateginės Sąjungos autonomijos

1.8. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai

Suplanuoti reformos veiksmai ir investicijos personalizuotos medicinos taikymui sukuria tiesiogines prielaidas Lietuvos mokslo sveikatos apsaugos srityje tarptautiškumo didinimui ir daugiašalių bei

bendradarbiavimo abipus sieną projektų generavimui. Įgyvendinant reformą bus užtikrintas sveikatos duomenų atitikimas 2019 m. birželio [20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai \(ES\) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo \(nauja redakcija\)](#), kadangi šios direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę privalomas ne vėliau kaip nuo 2021 m. liepos 17 d. Reformos įgyvendinimas užtikrins, kad sveikatos sistemos duomenys atitiks FAIR principus.

Lietuva aktyviai dalyvauja Europos referentinių centrų tinkluose (ERN), kitose tarptautinėse tinklinėse struktūrose (BBMRI-ERIC ir kt.), padedančiose kurti Lietuvos genominės medicinos ir biobankų infrastruktūrą, personalizuotos medicinos įstatyminę bazę, būtiną kokybiškų genomo ir klinikinių duomenų surinkimui bei atvėrimui. Investicija į bendrosios Lietuvos populiacijos reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimams reikalingą infrastruktūrą leis Lietuvai sėkmingai įsilieti 1 Million Sequenced Genomes in the European Union projektą ir toliau dalyvauti tarptautinėse iniciatyvose plėtojant inovatyvias sveikatos priežiūros paslaugas.

Taip pat šiuo metu Lietuvoje vystomi du projektai dėl tarpvalstybinio sveikatos duomenų keitimosi - e. recepto (e-prescription) ir paciento sveikatos istorijos santraukos (Patient Summary): „Lietuvos nacionalinis E. sveikatos kontaktų centras ir tarpvalstybinės paslaugos“ (<https://www.registrucentras.lt/p/1333>) ir „Lietuvos nacionalinis kontaktų centras ir tarpvalstybinių paslaugų vystymas – paciento sveikatos istorijos santraukos įgyvendinimas“ (<https://www.registrucentras.lt/p/1193>). Projektų įgyvendinimo terminai atitinkamai 2022 m. III ketv. ir 2024 m. III ketv. Taip pat Lietuva dalyvauja ir Europos Komisijos jungtinių veiksmų (Joint Action) projektuose: 1) X-eHealth projekte skirtame veiksmingam, sąveikiam, saugiam tarpvalstybiniam elektroninių sveikatos įrašų mainų formato pagrindui sukurti, kad būtų galima pereiti prie bendros dalijimosi duomenimis sistemos (X-eHealth: eXchanging electronic Health Records in a common framework) (<https://www.x-ehealth.eu/>) ir 2) TEHDAS projekte siekiant sukurti bendrą Europos sveikatos duomenų erdvę, kuris padeda ES valstybėms narėms ir Europos Komisijai parengti ir skatinti pakartotinio sveikatos duomenų naudojimo koncepcijas, siekiant naudoti visuomenės sveikatai ir sveikatos moksliniams tyrimams bei inovacijoms Europoje (<https://tehdas.eu/>).

1.9. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Daugiausiai (80,2 mln.€) prie žaliosios transformacijos tikslų prisidės infekcinių ligų klasterio infekcinių ligų gydymo pajėgumų stiprinimo metu suplanuotos investicijos į naujų pastatų statybą. Tai viena iš reformos „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijomis sisteminis stiprinimas“ investicinių veiklų. Naujų pastatų statyba užtikrins aukštą pastatų energijos efektyvumą, AEI naudojimą elektrai ir/ar šildymui, kiek tai bus finansiškai racionalu atsižvelgiant į CŠT sistemų pajėgumą ir prieinamumą. Todėl šios investicijos pagal EGADP taksonomiją priskirtinos 100% žaliosios transformacijos tikslui, kadangi atitinka intervencijos kodą - 025ter - Construction of new energy efficient buildings[5]. Taip pat dalis šios reformos investicijų (12,0 mln.€) numatyta pastų remontui / rekonstrukcijai pagal EGADP intervencijos kodą 026bis - Energy efficiency renovation or energy efficiency measures regarding public infrastructure, demonstration projects and supporting measures compliant with energy efficiency criteria [6].

Dar 8 mln.€ prie žaliosios transformacijos tikslų prisideda reformos „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“ investicinė veikla į Pažangios terapijos centro infrastruktūros, skirtos inovatyvių pažangios terapijos gydymo metodų prieinamumui užtikrinti ir sveikatos paslaugų kokybei gerinti, sukūrimą. Įgyvendinant šią veiklą, bus investuojama į naujo priestato statybą, kuris bus suprojektuotas ir pastatytas moderniomis technologijomis užtikrinant jo energinį efektyvumą, todėl šios investicijos pagal EGADP taksonomiją priskirtinos 100% žaliosios

transformacijos tikslui, kadangi atitinka intervencijos kodą - 025ter - Construction of new energy efficient buildings[5]

Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“ prie žaliosios transformacijos tikslų prisideda 5,4 mln.€ pagal EGADP intervencijos kodą 026bis - Energy efficiency renovation or energy efficiency measures regarding public infrastructure, demonstration projects and supporting measures compliant with energy efficiency criteria [6]. Steigiant dienos centrus, teikiančius ilgalaikės priežiūros paslaugas bus investuojama ir į pastatų energinio efektyvumo didinimą, todėl investicijos klasifikuojamos pagal EGADP intervencijos kodą 026bis - Energy efficiency renovation or energy efficiency measures regarding public infrastructure, demonstration projects and supporting measures compliant with energy efficiency criteria

1.10. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Viena iš trijų komponento reformų reikšmingai prisideda prie skaitmeninės transformacijos tikslų. Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“ investicinės veiklos pagal skaitmeninių žymenų metodiką 89,5 mln.€ prisideda prie DESI indekso augimo skaitmeninių viešųjų paslaugų, skaitmeninių technologijų integravimo, interneto paslaugų naudojimo ir skaitmeninių kompetencijų plėtros pagal intervencijos kodą 095 – Digitalisation in health care suplanuota (85,7mln.€) suplanuota skaitmeninės sveikatos sistemos plėtrai ir 3,8 mln.€ priskirtina kodui 011 - Government ICT solutions, e-services, applications.

- 2,5 mln.€ numatyta sukurti kompleksinį sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimo modelį (rodiklių švieslentę) ir pacientų grįžtamojo ryšio vertinimo įrankį;
- 1,3 mln.€ numatyta sveikatos sistemos dirbančiųjų kompetencijų valdymo platformai sukurti ir įdiegti ir tam skirtai kompiuterinei ir programinei įrangai įsigyti.

1.11. Nedarome reikšmingos žalos

Įvertinus komponento planuojamų reformų įgyvendinimo poveikį šešiems aplinkos veiksniams, nurodytiems [Taksonomijos reglamento](#) 17 straipsnyje, nustatyta, kad reformos neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas jos poveikis yra nereikšmingas, t.y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į reformos įgyvendinimo priemonių pobūdį, ir todėl laikoma, kad jos atitinka principą „Nedarome reikšmingos žalos“:

Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“ neturi jokio tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas poveikis yra nereikšmingas:

- Reformos įgyvendinimo investicinė veikla „Kompetencijos centrų, teikiančių aukščiausio lygio inovatyvias sveikatos priežiūros paslaugas, plėtrai reikalingo priestato projektavimas ir statyba“, 100% prisideda prie klimato kaitos švelninimo tikslo (intervencinis kodas 026bis), prisideda prie prisitaikymo prie klimato kaitos tikslo, neturi tiesioginio ar netiesioginio poveikio šiems aplinkos tikslams: „Tausus vandens ir jūrų išteklių naudojimas ir apsauga“, „Biologinės įvairovės ir ekosistemų apsauga ir atkūrimas“, o numatomas poveikis aplinkos tikslams: „Žiedinė ekonomika, įskaitant atliekų prevenciją ir perdirbimą“ bei „Oro, vandens ar žemės taršos prevencija ir kontrolė“ yra nereikšmingas.
- Kitos šios reformos investicinės veiklos (medicininės įrangos įsigijimas, kompetencijų platformos sukūrimas ir diegimas, mokymai ir kitos paslaugos) dėl savo pobūdžio neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas poveikis yra nereikšmingas.

Reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“ neturi jokio tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas poveikis yra nereikšmingas: nenumatoma, kad planuojamos reformos veiklos (investicijos, skirtos ambulatorinės ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti reikalingos įrangos mobilioms komandoms bei įrangos specializuotuose dienos centruose įsigijimui ir reikalingų kompetencijų suformavimui) galėtų turėti neigiamą poveikį visiems šešiems aplinkos tikslams.

Reforma „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijomis sisteminis stiprinimas“ neturi jokio tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas poveikis yra nereikšmingas:

- Reformos investicinė veikla pritaikyti pastatus (esamų infekcinių ligų gydymui eksploatuojamų pastatų rekonstrukcijos / remonto darbai) bei regioninių ligoninių priėmimo skyrių pritaikymas paslaugų teikimui ekstremaliuose sveikatos situacijose) prisideda prie klimato kaitos švelninimo tikslo (intervencinis kodas 026bis), prisideda prie prisitaikymo prie klimato kaitos tikslo, neturi tiesioginio ar netiesioginio poveikio šiems aplinkos tikslams: „Tausus vandens ir jūrų išteklių naudojimas ir apsauga“, „Biologinės įvairovės ir ekosistemų apsauga ir atkūrimas“, o numatomas poveikis aplinkos tikslams: „Žiedinė ekonomika, įskaitant atliekų prevenciją ir perdirbimą“ bei „Oro, vandens ar žemės taršos prevencija ir kontrolė“ yra nereikšmingas.
- Kitos šios reformos investicinės veiklos (medicininės įrangos įsigijimas, kompetencijų stiprinimas) dėl savo pobūdžio neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas poveikis yra nereikšmingas.

Išsamus reformų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ vertinimas pateiktas 1.1 priede.

1.12. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Reformos įgyvendinimo pažangą planuojama vertinti visų pirma reglamentavimo pokyčiais kaip tarpiniais tikslais ir paslaugų teikimo pokyčių įgyvendinimu kaip galutiniu reformos tikslu, kurio pasiekimas leidžia kiekybiškai ir kokybiškai prognozuoti reformos poveikį ekonomikai.

Trijų komponento reformų įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 12 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 7 galutinių tikslų pažangą.

Lentelė 5. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijoms sisteminis stiprinimas	Patvirtinti investicijų projektai, skirti didinti sveikatos sistemos pasirengimą dirbti ekstremalių situacijų metu	Patvirtinti investiciniai projektai	Q1	2022
2.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Priimti sprendimai dėl investicijų paketo ambulatorinių ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumo didinimui	Patvirtinti investiciniai projektai	Q3	2022
3.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengti, priimti ir įsigalioję teisės aktai sudarantys prielaidas tvariai ir nuosekliai skaitmeninės sveikatos sistemos plėtrai	Priimti ir įsigalioję teisės aktai	Q3	2022
4.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Priimtas ir įsigaliojęs teisės aktų paketas aiškiai reglamentuojantis greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, valdymą ir atsakomybę, siekiant užtikrinti, kad greitoji medicinos pagalba žmogų pasiektų laiku	Priimti ir įsigalioję teisės aktai	Q4	2022
5.	Paslaugų kokybės ir	Parengtas, patvirtintas ir įsigaliojęs	Priimti teisės aktai	Q4	2022

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
	prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	atnaujintas Šeimos medicinos plėtros 2016–2025 m. veiksmų planas, įtraukiant naujas priemones, skirtas šeimos medicinos paslaugų plėtrai, perteklinio reglamentavimo ir biurokratių suvaržymų mažinimui			
6.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas	Parengti, patvirtinti ir įsigalioję teisės aktai, sudarantys prielaidas krizinių situacijų atvejais veikti sveikatos sistemai efektyviau	Priimti ir įsigalioję teisės aktai	Q1	2023
7.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengtas, priimtas ir įsigaliojęs bazinis visuomenės sveikatos paslaugų teikimo modelis, sudarantis vienodas sąlygas regionuose visoms visuomenės grupėms, ypač pažeidžiamiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės ir asmens sveikatos paslaugas	Priimti teisės aktai	Q1	2023
8.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengti ir priimti teisės aktai, sudarantys prielaidas sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų ir profesinės kvalifikacijos kėlimo gerinimui	Priimti teisės aktai	Q2	2023
9.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Sukurta tvari vieninga nacionalinė genominės medicinos infrastruktūra	Įsigyta ir instaliuota įranga (pagėjumas 300 tyrimų per metus)	Q2	2023
10.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Priimtas ir įsigaliojęs LRV sprendimas dėl kompetencijos centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo (esamų teisės aktų pakeitimo)	Priimti ir įsigalioję teisės aktai	Q3	2023
11.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Parengti, priimti ir įsigalioję teisės aktai dėl ilgalaikės priežiūros modelio sukūrimo ir įgyvendinimo	Priimti ir įsigalioję teisės aktai	Q1	2024
12.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Sukurta Pažangios terapijos centras	Įgyvendintas investicinis projektas	Q4	2024

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalios galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 6. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Sveikatos priežiūros specialistų, kurių licencijos priežiūra vykdoma skaitmeniniu būdu, dalis (%)	60	Q1	2024
2.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	LNSS įstaigų, kurių veiklos rezultatų rodiklių rinkinys švieslentės principu yra viešai skelbiamas, dalis (%)	100	Q2	2024
3.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas	Modernizuotų asmens gydymo įstaigų skaičius (iš kurių 5 infekcinių ligų klasterio kompetencijos centrai ir 7 regioninio lygmens ligoninių skubios pagalbos ir reanimacijos bei intensyvios terapijos skyriai)	12	Q4	2024

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
4.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Gyventojų, kuriems teikiamos su sveikata susijusiomis elektroninės paslaugos, dalis, visų šalies gyventojų procentais	60	Q4	2025
5.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	E. sveikatos sistemos naudojimas stacionarinėse ir ambulatorinėse ASPĮ dalis (%)	70	Q4	2025
6.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Ilgalaikės priežiūros pacientų, gaunančių ambulatorines ilgalaikės priežiūros paslaugas, dalis (%)	60	Q1	2026
7.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Atliktų viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimų skaičius	1000	Q1	2026

1.13. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir NKL lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Nacionalinio biudžeto lėšomis bus finansuotas NKL lėšomis netinkamas finansuoti PVM.

NKL lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas sudaro 268 mln.€. 2020 metais investicijų išlaidų nebuvo patirta. Didžiausia išlaidų dalis – 85,1 mln.€ - bus patirta 2023 metais. 2026 m. iki rugpjūčio 31 d. planuojama patirti tik 11,4 mln.€ investicijų išlaidų.

Lentelė 7. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: EGADP lėšų poreikis pagal reformas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Suma, mln.€	2021	2022	2023	2024	2025	2026	% dalis
1	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	107.9	1,1	11,7	33,80	30,7	20,7	11	40.67%
2	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	11		1,2	6,2	3,6	1		4.10%
3	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis stiprinimas	148		16	86,2	45,8			52.23%
	Komponento suma, mln.€	268	1.1	28.9	126.2	80.1	20.7	11	

2. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA

Politikos sritis:	Atsinaujinantys energijos ištekliai, elektros energijos gamyba, pastatų energinio efektyvumo didinimas, išteklių naudojimo efektyvumas, žiedinė ekonomika, netaršus transportas, alternatyvių degalų infrastruktūra, klimato kaitos mažinimas
Tikslai:	<p>Padidinti atsinaujinančių išteklių dalį elektros energijos suvartojimo balanse iki 50% 2030 metais, sukuriant tvarią elektros energijos iš AEI gamybos, perdavimo ir kaupimo institucinę bazę bei infrastruktūrą. Padidinti elektros energijos gamybos iš AEI dalį, kad 2025 metais energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių energijos dalis, palyginti su šalies bendrojo galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 38% ir kad ši dalis toliau būtų didinama, tam panaudojant naujausias ir veiksmingiausias atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo technologijas ir skatinant energijos vartojimo efektyvumą. Kurti ir išlaikyti tvarias darbo vietas ir didinti ekonomikos konkurencingumą. Skatinti išteklių produktyvumą, našumą, pakartotinį medžiagų naudojimą ir mažinti susidarantių atliekų kiekį, koordinuojant žiedinės ekonomikos veiksmų valdyseną.</p> <p>Didinant energijos vartojimo efektyvumą, AEI ir alternatyviųjų degalų vartojimą ir skatinant švaraus, sujungto ir skaitmenizuoto įvairiarūšio transporto darnų judumą, iki 2030 m. sumažinti išmetamųjų ŠESD kiekį mažiausiai 9%, palyginti su 2005 m.</p> <p>Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporte iki 15% 2030 m., sukuriant tam reikalingą infrastruktūrą.</p> <p>Didinti ŠESD absorbcinius pajėgumus, remiantis natūraliais ištekliais ir technologiniais sprendimais.</p> <p>Tikslai atitinka TR'2019 „Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus. Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą“ ir TR'2020 „Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, <...> į švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą ir darnų transportą. Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 4 reformos ir 1 investicija.</p> <p>Reformos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos (COFOG 04.3) 2. Judame neteršdami aplinkos (COFOG 04.3 ir 04.5) 3. Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka (COFOG 06.1 ir 06.6) 4. Žiedinės ekonomikos link (COFOG 04.1, 04.8, 04.9 ir 05.1) <p>Investicija:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas, skirta sumažinti ŠESD išmetimus iš buvusių nusaustų degradavusių durpynų (COFOG 05.4)
Investicijų poreikis iš viso:	1 305,46 mln.€, iš jų EGADP lėšų 823,1 mln.€

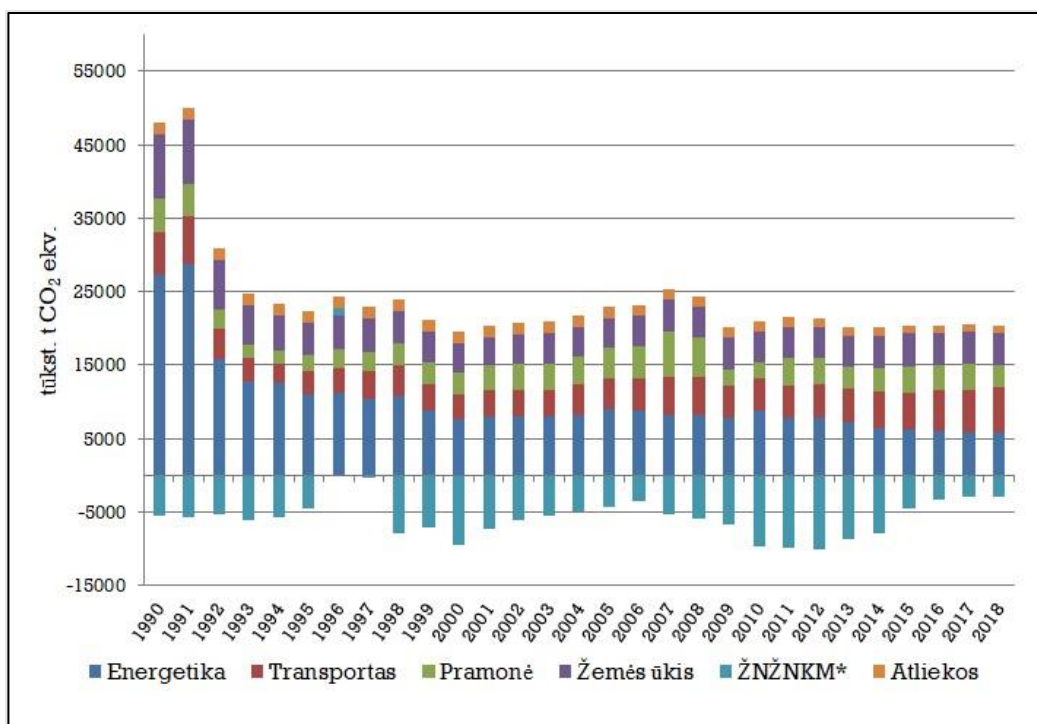
Lentelė 8. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Inicijatyva
1.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į <..> energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, <...>atsižvelgiant į regioninius skirtumus	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, į <..> švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą	ŽALINKI
2.	Judame neteršdami aplinkos		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, <...> darnų transportą <..> atsižvelgiant į regioninius	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, į <..> darnų transportą	PERSIKRAUKI

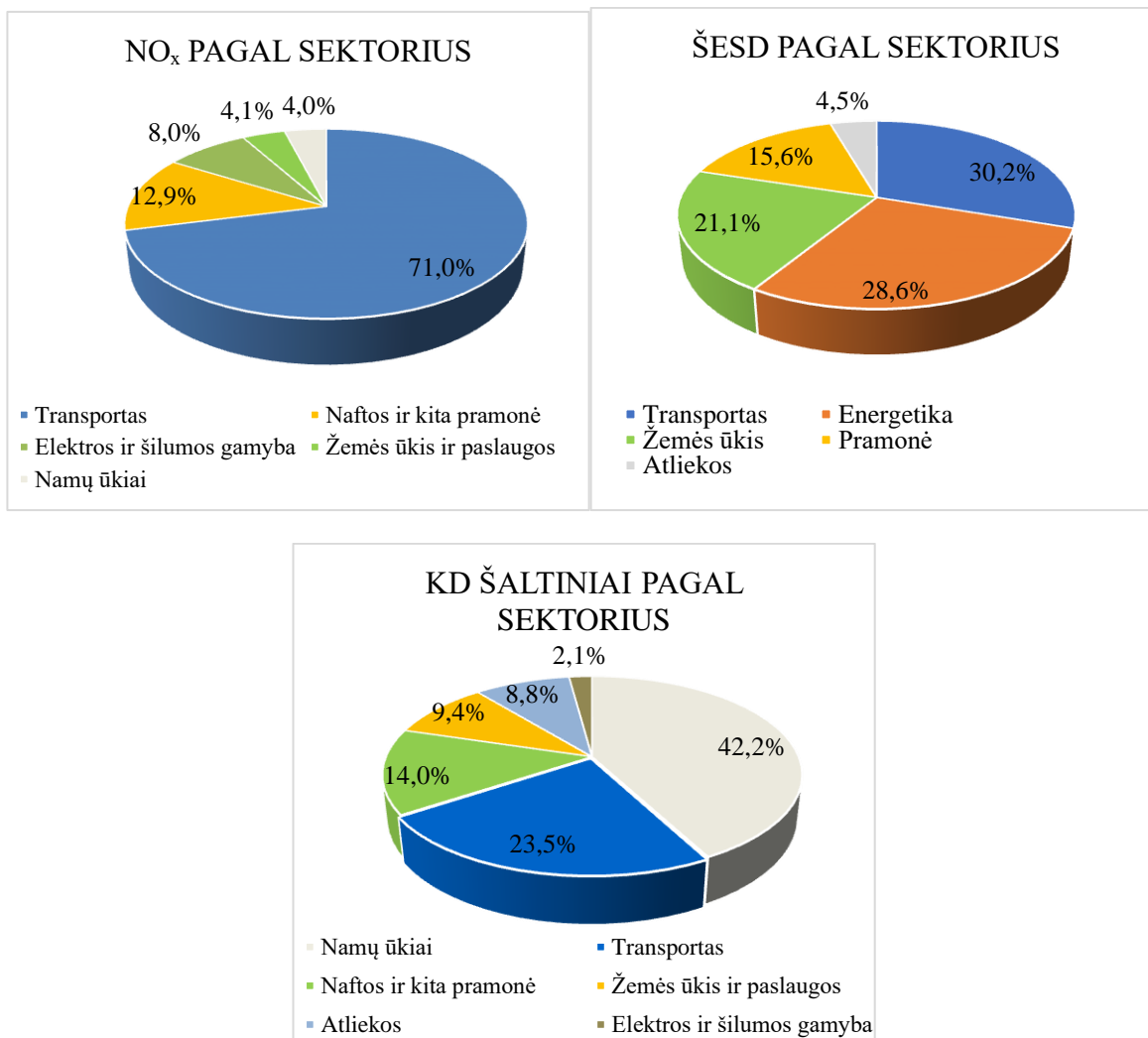
3.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka		skirtumus Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, <...> atsižvelgiant į regioninius skirtumus	Investicijas sutelkti į žaliąją <..> pertvarką, visų pirma <.> į švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą	RENOVUOKI
4.		ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą	Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse	ŽALINKI
5.	Žiedinės ekonomikos link		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, <...>	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse.	ŽALINKI

2.1. Iššūkiai

Technologiškai pasenęs ir taršus Lietuvos autotransporto parkas generuoja net 71 % NO_x kiekio, beveik trečdalį visų šalyje generuojamų ŠESD ir beveik ketvirtadalį kietųjų dalelių (žr. paveikslus Nr. 4 ir Nr. 5). Neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui lemia mažas energijos vartojimo efektyvumas, dominuojantys vidaus degimo varikliai, maža degalų iš atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo apimtis (2019 m. – 4,04 %). Transporto sektoriuje, kurį sudaro kelių, geležinkelių, oro ir vidaus vandenų transportas, didžiausia tarša 2018 m. teko kelių transportui – 95 %, lengvųjų automobilių tarša jame sudaro beveik 60 %, krovininių – 36 %.

Paveikslas 4. ŠESD išmetimai pagal sektorius 1990-2018 m.

Paveikslas 5. NO_x, ŠESD ir kietosios dalelės pagal sektorius 2018 m.

2021 m. vasario 1 d. VĮ „Regitra“ duomenimis, Lietuvos bendrą kelių transporto parką sudaro beveik 2 mln. transporto priemonių, kurio didžiausią dalį – 1,64 mln. – sudaro lengvieji (M1 ir N1 klasės) automobiliai, iš jų – 2,77 tūkst. gryniesi (kuro šaltinis – elektra) elektromobiliai (mažiau nei 0,5 % visų lengvųjų automobilių parko) ir dar 2,4 tūkst. hibridinių automobilių. Lietuvoje lengvųjų automobilių vidutinis amžius yra 16,8 metų, didžioji jų dalis varomi dyzelinu (atitinkamai 68 % M1 klasėje ir 96 % N1 klasėje), o jų tarša vidutiniškai 165 g/km CO₂. Šalyje registruota apie 83,5 tūkst. krovininių N2 ir N3 klasės automobilių, kurių didžioji dalis – dyzeliniai (atitinkamai 87 ir 99,6 %), taip pat registruota 8 tūkst. M2 ir M3 klasės autobusų, kurių atitinkamai 99 ir 81 % varomi dyzelinu. Metiniuose transporto priemonių pirkimų sandoriuose didžiausią dalį sudaro naudotų transporto priemonių įregistravimas: 2020 m. iš viso Lietuvoje pirmą kartą įregistruota 170 tūkst. naudotų ir tik 59,6 tūkst. naujų transporto priemonių. Tačiau per tą patį laikotarpį grynųjų elektra varomų naujų automobilių Lietuvoje įregistruota tik 453, o naudotų – 731. Vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių gyventojus rinktis naudotus vidaus degimo varikliais varomus automobilius yra jų kaina (naujas elektromobilis yra brangesnis už tokios pačios klasės automobilį), nepakankamai išvystyta elektromobilių įkrovimo infrastruktūra, nėra pastovių metinių mokesčių, susijusių su automobilio tarša ar kitų ribojimų, skatinančių atsisakyti naudotis taršiomis transporto priemonėmis. Lietuvoje akcizas benzinui ir dyzelinui yra vienas žemiausių visoje ES.

Nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių registravimo ir perregistravimo mokestis, kurio dydis priklauso nuo transporto priemonės naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinai, dujos) ir išmetamo anglies dvideginio kiekio (taikomas nuo 115 g/km). Mokestis sudaro nuo 13,5 iki 540 €, todėl esminio poveikio automobilio pasirinkimui pagal taršą nepadarė.

Dėl nepatrauklaus viešojo transporto, miestų priemiesčių drikos ir susiformavusių įpročių, dominuoja kelionės automobiliais, kurios sudaro net 56,1 % visų šalies gyventojų kelionių. Kelionės nuosavais automobiliais yra spūsčių miestuose, ribinių taršos ir triukšmo rodiklių viršijimo bei gyventojų laiko praradimo priežastis. 2017-2018 m. rengiant darnaus judumo mieste planus (DJMP) buvo nustatyta, kad kelionės viešuoju transportu tesudaro 12,3% kelionių, dar 25,8% kelionių atliekama pėsčiomis, 5,7% dviračiais. Miestuose kol kas nėra sukurtos mažos taršos zonos, kuriuose būtų ribojamas arba draudžiamas taršaus transporto eismas. DJMP rengimo metu atliktos gyventojų apklausos parodė, kad kelionių viešuoju transportu gyventojai nesirenka dėl šių transporto priemonių būklės (amžiaus ir techninio nusidėvėjimo), nepakankamo tinklo rišlumo, nepatogių tvarkaraščių ir susisiekimo greičio. Miestuose yra 1885 vnt. viešojo transporto priemonių, kurių vidutinis amžius 15-20 metų. 2014–2020 m. ES investicijų laikotarpiu miestuose buvo atnaujinta beveik 8 % technologiškai nepažangaus viešojo transporto – įsigyta 141 vnt. ekologiškų, netaršių transporto priemonių.

Neišnaudotos galimybės sumažinti aplinkos taršą dalį kelionių organizuojant geležinkeliais ar vandens keliais. Bendra Europos rinka Pietų–Šiaurės kryptimi keleiviams ir kroviniams iš Lietuvos nėra pasiekama geležinkelių transportu, kadangi nėra užbaigtas „Rail Baltica“ projekto įgyvendinimas. Neišplėta europinės 1 435 mm pločio vėžės geležinkelio infrastruktūra, kuri būtina sąveikai su kitais TEN-T tinklo koridoriais bei kitų transporto rūšių infrastruktūra užtikrinti. Lietuvos geležinkelių tinklą sudaro 1911,3 km eksploatuojamų geležinkelių kelių, iš kurių didžioji dalis geležinkelių kelių iki šiol nėra elektrifikuota (2019 m. pabaigoje buvo elektrifikuota 7,97 % geležinkelių, Lietuva užėmė 28 vietą iš 29 Europos valstybių pagal elektrifikuotą geležinkelio ruožų dalį su visu geležinkelių tinklu), o kroviniams ir keleiviams vežti vienu populiariausiu maršrutu Vilnius – Klaipėda vis dar naudojama dyzelinė trauka. Elektrifikavus pastarąjį ruožą elektrifikuotų geležinkelių kelių ilgis išaugs iki 478,8 km, kas sudarys 25,5 % eksploatuojamo tinklo ilgio, tačiau Lietuva vis tiek nepasieks Europos valstybių geležinkelių elektrifikacijos lygio vidurkio.

Neišnaudojamos ne tik geležinkelių, bet ir vandens kelių, jūrų uosto galimybės, nes trūksta transporto infrastruktūros suderinamumo su kelių transportu, užtikrinančio efektyvią sąveiką mažiau taršiam krovinių vežimui. Vidaus vandenų uostų ir prieplaukų techninė būklė neužtikrina galimybių teikti kokybiškas krovos paslaugas, priimti krovinius laivus.

Nepakankamas degalų iš AEI naudojimas. 2019 m. Lietuvos kelių ir geležinkelių transporto sektoriaus energijos suvartojimo balanse buvo suvartota vos 4,04% atsinaujinančių energijos išteklių. Pagal šį rodiklį Lietuva ES užima priešpaskutinę vietą, kadangi bendras ES vidurkis sudaro apie 8,8%. Iki šiol Lietuvos transporto sektoriuje nėra naudojami pažangieji biodegalai, nėra išvystyta jų gamybos infrastruktūra. Elektros energija iš AEI suvartota kelių transporto sektoriuje 2019 m. sudarė tik 0,05% bendrame balanse. Menka geležinkelių elektrifikacija neleidžia užtikrinti platesnio AEI panaudojimo geležinkelių sektoriuje, o lėtas lengvojo transporto elektrifikacijos tempas kelia rimtų iššūkių.

Neišplėta viešoji degalų pildymo ir įkrovimo infrastruktūra. Viešoji elektromobilių įkrovimo infrastruktūra buvo kuriama ir plėtojama atsižvelgiant į patvirtintus ES standartus, prioritetas plėtrai buvo skiriamas penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir kurortuose, taip pat pagrindiniame transeuropiniame kelių tinkle, tačiau 2014–2020 m. automagistralėse Vilnius–Klaipėda ir Vilnius–Panevėžys bei šalia kitų valstybinės reikšmės kelių įrengtos tik 26 viešosios didelės galios

elektromobilių įkrovimo stotelės ir 56 viešosios 22 kW galios elektromobilių įkrovimo stotelės savivaldybėse. Informacinėje sistemoje www.eismo.info.lt teikiama informacija apie šių elektromobilių įkrovimo prieigų tipą, būseną ir užimtumą tikruoju laiku. Nepaisant to, įkrovimo prieigų tinklas yra nepakankamas ir neatliepia elektromobilių plėtros masto ir planų, kuriais siekiama, kad iki 2030 m. Lietuvoje būtų įrengta ne mažiau kaip 60 tūkst. elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 6 tūkst. būtų viešosios.

Kitų alternatyviųjų degalų pildymo infrastruktūra taip pat nėra pakankama, nors Marijampolėje, Telšiuose ir Ukmergėje miestų autobusų parkų autobusai naudoja iki 10 % vandenilio prisodrintas gamtines dujas (H₂NG), šiuo metu Lietuvoje nėra vandenilio dujų pildymo punktų, kuriuose vandenilio kuro elementais varomas transporto priemonės būtų galima pildyti grynomis vandenilio dujomis. Lietuva ženkliai atsilieka nuo kitų ES šalių ir gamtinių dujų infrastruktūros plėtroje, šiuo metu eksploatuojami vos 8 suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktai, iš kurių tik 4 yra viešai prieinami. Šie pildymo punktai galėtų būti efektyviai išnaudojami biometano dujų pildymui.

Lietuvos ekonomikos priklausomybė nuo elektros energijos importo kartu sąlygoja energijos tiekimo saugumo užtikrinimo iššūkius. 2019 m. EK ataskaitoje atkreipė dėmesį, kad Lietuvos ekonomika tebėra sąlyginai imli ištekliams, o priklausomybė nuo energijos ir medžiagų importo išlieka reikšminga²². Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 m. Lietuva apie du trečdalius elektros energijos importavo. Pastaraisiais metais importas dar augo dėl didėjančio elektros energijos vartojimo. Vietiniai elektros gamybos pajėgumai yra nekonkurencingi ir užtikrina mažiau nei trečdalį visos reikiamos elektros energijos. Negana to, Lietuvos priklausomybė nuo importo iš trečiųjų šalių, tokių kaip Baltarusija ir Rusija, yra didelė. Importas iš šių šalių sudaro trečdalį viso importo²³.

AEI dalis lyginant su energijos poreikiu yra per maža, o jai didinti trūksta viešųjų finansų. 2019 m. bendras elektros energijos poreikis Lietuvoje buvo 12,983 TWh, o bendras elektros energijos suvartojimas 12,154 TWh²⁴ o vietinė elektros energijos gamyba (neto) sudarė 3,64 TWh arba 28,03 % poreikio²⁵. Strateginiuose dokumentuose įtvirtintas Lietuvos tikslas AEI dalį elektros energijos balanse 2030 m. padidinti ne mažiau nei iki 45% (NENS ir NEKSP), tačiau atsižvelgdama į ES vykstančias diskusijas, yra pasirengusi didinti savo ambicijas iki 50% (žr. VPNĮP). Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas²⁶ įpareigoja siekti, kad 2025 m. energijos gamybos iš AIE dalis, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 38% ir kad ši dalis toliau būtų didinama, tam panaudojant naujausias ir veiksmingiausias AEI naudojančias technologijas ir skatinant energijos vartojimo efektyvumą. 2019 m. atsinaujinančių išteklių dalis elektros energetikos sektoriuje sudarė 18,79%.

NEKSVP finansinės projekcijos numato, kad 2021-2030 m. visoms esamoms politikos priemonėms AEI elektros energijos srityje įgyvendinti reikės 941 mln.€, iš jų 550 mln.€ viešųjų lėšų, o visoms

22 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_it.pdf

23 Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 11 priedas. Energetika, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu <https://www.esinvesticijos.lt/dokumentai/lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas>.

24 AB „Litgrid“, Lietuvos elektros energetikos sistemos patikimumo įvertinimo ataskaita už 2019 metus. <https://www.vert.lt/SiteAssets/naujienų-medžiaga/2020/2020-07/LEESP+ataskaita+u%C5%BE+2019.pdf>

25 <https://www.litgrid.eu/index.php/energetikos-sistema/elektros-energetikos-sistemos-informacija/elektros-gamybos-ir-vartojimo-balanso-duomenys/2287>

26 LR Atsinaujinančių išteklių energijos įstatymas, Suvestinė redakcija (2021-02-01 - 2021-06-29). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC7AB69BE291/asr>

planuojamoms politikos priemonėms AEI elektros energijos srityje įgyvendinti reikės 1882,5 mln.€, iš jų 1180 mln.€ viešųjų lėšų.

Siekiant subalansuotos ir tvarios AEI plėtros, elektros energetikos sektoriuje yra teikiama Valstybės pagalba, atitinkanti ES bendrosios rinkos principus. Remiantis palaipsnio AEI integravimo į rinką bei įperkamo ir skaidrumo principais, įtvirtintais NENS, AEI skatinimo schemos modelis yra pagrįstas rinkos principu ir užtikrina, kad nebūtų didinama elektros energijos kaina galutiniams elektros energijos vartotojams. Siekiant mažinti administracines kliūtis, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme ir Elektros energetikos įstatyme nustatyti supaprastinti reikalavimai statybai ir leidimų išdavimui elektrinėms, elektros energiją, gaminančioms iš AEI, numatant, kad statant elektrines iki 500 kW nereikalaujama rengti detaliųjų planų ir keisti pagrindinės žemės naudojimo paskirties; statant elektrines iki 30 kW nereikalingas leidimas plėtoti ir leidimas gaminti, kai elektrinėje pagaminta elektros energija naudojama savo reikmėms ir ūkio poreikiams, nepatiekiant jos į tinklus, o taip pat, kai statoma gaminančio vartotojo elektrinė iki 30 kW. Identifikuotos institucinės ir administracinės didžiosios žaliosios energetikos (aukcionų) ir mažosios žaliosios energetikos (gaminančių vartotojų, energijos bendrijų) problemos išspręstos 2019 m. pateiktomis ir jau įsigaliojusiomis Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo pataisomis, o taip pat parengtais ir šiuo metu Seime svarstomais Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo ir susijusiais įstatymų pakeitimais²⁷.

Šalyje išlieka energetinis nepriteklis ir regioniniai netolygumai. 2019 m. duomenimis, 8,2 % namų ūkių dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti būsto nuomos, komunalinių mokesčių, būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų, o 26,8 % namų ūkių negalėjo sau leisti pakankamai šildyti būsto²⁸. Vidutinės piniginės ir natūrinės pajamos buvo žemiausios Utenos apskrityje, kur jos sudarė 736€ vienam namų ūkiui ir 388€ vienam namų ūkio nariui (Lietuvos Respublikos vidurkis atitinkamai 1160€ ir 536€) (Lietuvos statistikos departamentas, 2019)²⁹.

Elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybos ir tiekimo sistema yra fragmentuota, o investicijų spartą riboja administraciniai barjerai. Išlieka nepakankamai reglamentuoti jūrinio vėjo elektrinių statybos, jų pajungimo prie perdavimo tinklų klausimai, nepasiskirstyta institucinė atsakomybė. Siekiant tinkamai reglamentuoti jūrinio vėjo elektrinių statybos konkursų organizavimą ir kitas identifikuotas problemas, 2020 m. rugsėjo mėnesį LRV pritarė įstatymų projektų paketui³⁰ ir pateikė jį svarstyti Seimui. Priėmus nurodytą įstatymų paketą Seime, bus sukurta aiški ir skaidri reguliacinė aplinka vėjo energetikos jūroje plėtrai, užtikrintos vienodos konkurencinės sąlygos visiems konkurso dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai bei paramos dalyviams. Įstatymu bus įtvirtintas paramos modelis vėjo energetikai jūroje ir jo principai. Kaip ir kitose ES šalyse nustatyta, kad vėjo energetikos plėtra numatoma finansuoti taikant

27 Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 5, 11, 13, 16, 18, 20, 20(1), 21, 22, 23, 26, 29, 49, 50, 55, 56, 57, 63 straipsnių ir dvyliktojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, įstatymo papildymo 15(1) straipsniu ir 54 straipsnio pripažinimo netekusiu įstatymo projekto, lyginamasis variantas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/3552f120fc9b11eab72ddb4a109da1b5?fwid=9iufy374t>

28 Lietuvos statistikos departamentas, Gyventojų materialinis nepriteklis. <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=7457004>

29 Lietuvos statistikos departamentas, Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=dc3dd511-9ddf-430f-8aa0-6c6c185abfaf#

30 Dėl Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo Nr. IX-884 21 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo Nr. VIII-1881 15, 16, 17, 21-1, 22 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 5, 11, 13, 16, 18, 20, 20-1, 21, 22, 23, 26, 29, 49, 50, 55, 56, 57, 63 straipsnių ir dvyliktojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, įstatymo papildymo 15-1 straipsniu ir 54 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0a7cf570fc0c11ea88f28eae672e5b40>

elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių pirkimo–pardavimo sandorio kainos (angl. *contract for difference*) modelį. Remiantis šiuo modeliu, tuo atveju, kai elektros energijos biržos kaina yra žemesnė, nei konkurso dėl paramos laimėtojo pasiūlyta sandorio kaina, konkurso laimėtoju VIAP lėšų administratorius sumoka biržos kainos ir sandorio kainos skirtumą, o tuo atveju, kai konkurso laimėtojo pasiūlyta sandorio kaina yra žemesnė nei biržos kaina, konkurso laimėtojas sumoka kainų skirtumą paskirtam subjektui. Konkurso laimėtojas jūrinių vėjo elektrinių statybai naudoja nuosavas arba skolintas lėšas, o elektros energijos gamyba jūrinėse vėjo elektrinės būty remiama viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšomis. Seime svarstomame įstatymo projekte siekiama įtvirtinti skaidrias ir visiems rinkos dalyviams vienodas konkurso sąlygas.

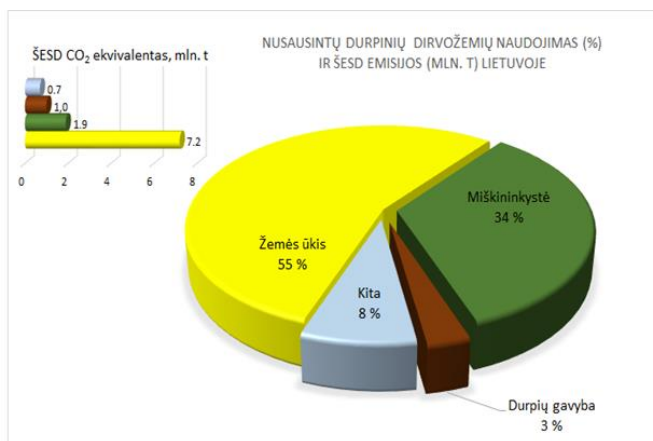
Esamas pastatų energetinio modernizavimo tempas yra nepakankamas pasiekti užsibrėžtus ŠESD mažinimo tikslus iki 2030 m. Remiantis Nekilnojamojo turto registro duomenimis Lietuvoje yra apie 2,2 mln. pastatų, iš kurių 660 tūkst. pastatų arba 202 mln. m² bendrojo ploto taikomi energijos efektyvumo reikalavimai. Kasmet pastatams šildyti suvartojama apie 41 TWh pirminės energijos, iš kurių net 26 TWh pirminės energijos pagaminama iš iškastinio kuro, kas lemia 5,3 mTCO₂ išmetimus. Apie 66 % pirminės energijos suvartoja gyvenamieji pastatai, kurių šalyje apie 570 tūkst. arba 130 mln. m². Beveik pusė – 60 mln. m² bendrojo ploto sudaro daugiabučiai namai, apie pusė jų šilumos energiją gauna iš centralizuotų šilumos tiekimo įrenginių, kuriuose šilumos energijai gaminti naudojama apie 40 % iškastinio kuro. Nuo 2005 metų įgyvendinama tęstinė DNAP įrodė, kad padidinus pastatų energinį naudingumą iki C ir aukštesnės (B, A) energetinio naudingumo klasės, šilumos energijos suvartojimas sumažėja 40-70 %. JESSICA iniciatyvos rezultatas Lietuvoje – atnaujinus apie 3,3 tūkst. daugiabučių, energijos suvartojimą sumažintas 750 GWh.

Dėl nedarnios urbanizacijos ir priemiesčių plėtros, aplinkos taršos, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo, invazinių rūšių plitimo ir klimato kaitos veiksnių kinta šalies kraštovaizdis, nyksta biologinė įvairovė, didėja buveinių ir rūšių populiacijų fragmentacija ir sutrinka ekosistemų funkcijos bei jų paslaugų teikimas. Lyginant 2019 m. duomenis su 2013 m. pastebėta, jog Lietuvoje aptinkamų 5% Europos Bendrijos svarbos rūšių apsaugos būklė pagerėjo, o 9% buveinių – pablogėjo. Tai kelia pavojų ir visuomenės gerovei ir sveikatai, daro žalą ekonomikai ir jau šiandien reikalauja didelių išlaidų. Ekosistemų ir biologinės įvairovės būklė šalyje yra nestabili, nes trūksta pakankamai priemonių buveinių apsaugai užtikrinti, invazinių rūšių valdymui, taikomųjų tyrimų ir efektyvios stebėsenos vykdymui.

Artimiausiu metu ir toliau išliks didelis administracinių pajėgumų stiprinimo ir finansinių išteklių poreikis saugomų teritorijų steigimui ir kitiems biologinės įvairovės ir ekosistemų išsaugojimo ir atkūrimo veiksams įgyvendinti, nes Lietuva, kaip ir kitos ES valstybės narės, turės prisidėti prie ambicingų kiekybinių ES biologinės įvairovės strategijos iki 2030 m. įgyvendinimo tikslų, ypač plėsti saugomų teritorijų tinklą iki 30% sausumos ir jūrų ploto, pagerinti 30% saugomų rūšių ir buveinių būklę.

Dėl intensyvaus sausinimo 10% šalies teritorijos užimančios pelkės išmeta apie trečdalį emisijų neapyvartinių taršos leidimų, skirtų žemės ūkio sektoriui (apie 8 mln.t. CO₂ ekv.) (žr. paveikslą Nr. 6). Pelkės užima apie 10 % šalies ploto, iš jų beveik 100 % yra nusaustos arba pažeistos sausinimo sistemų (melioracijos) ir tik nedidelę dalį jų galima laikyti renatūralizuotomis

(geros būklės). Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje, vykdam žemės ūkio veiklą, imta plačiai naudoti organinių dirvožemių žemės ūkio naudmenas, kurios yra sukaupusios didelį organinės anglies kiekį durpių pavidalu. Bendras Lietuvos durpžemių plotas yra 371,15 tūkst. ha (iš jų: valstybiniuose sklypuose 73,1 tūkst. ha, nuosavybės teise valdomuose sklypuose 298,1 tūkst. ha³¹). Durpžemių plotas, kuriame yra arimai/pievos sudaro apie 250 tūkst. ha.

Paveikslas 6. Nausausintų durpžemių naudojimas ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos Lietuvoje³²

Lietuvos ekonomikos perėjimo prie žiedinės ekonomikos neapibrėžtumai. Lietuvos teisinė aplinka yra sukurta atsižvelgiant į ES politiką ir jos reguliacinius dokumentus, tačiau nėra pritaikyta Lietuvos ekonomikos struktūrai. Taip pat vyrauja fragmentacija žiedinės ekonomikos koordinavime: nėra vieningų/kryptingų ekosistemos dalyvių veiksmų, vyksta fragmentiškos iniciatyvos. Kadangi šiuo metu nėra parengta Lietuvos ekonomikos perėjimo į žiedinę ekonomiką strategija, visos institucijos veikia pagal joms suteiktus įgaliojimus. Neintegruota valdymo sistema: ministerijų – agentūrų – savivaldybių lygmenyje; neužtikrintas skaidrumas ir nuspėjamumas tiek administracinės, tiek ekonominės politikos priemonėse.

Pagrindinė žiedinės ekonomikos idėja yra susijusi su naudojamų išteklių ir atliekų kiekio mažinimu, panaudojant pažangų gaminių projektavimą (eko-projektavimą), pakartotinį gaminių ir žaliavų naudojimą, gaminių taisymą, perdirbimą, atsakingą vartojimą ir naujoviškus verslo modelius. Pabrėžtina, kad žiedinė ekonomika apima visą produktų ir paslaugų būvio ciklą ir yra kur kas plačiau nei atliekų rūšiavimas ir pakartotinis jų panaudojimas (žr. paveikslą Nr. 7).

Dėl dominuojančių žemos pridėtinės vertės ir žinioms neimlių darbo vietų, Lietuvos gamybos įmonės perėjime link žiedinės ekonomikos trumpuoju laikotarpiu kol kas išvelgia labiau socialinę ir aplinkosauginę, bet ne ilgalaikę ekonominę naudą, todėl dominuoja tik dalinė žiedinės ekonomikos orientacija į išteklių naudojimo efektyvumą. Pramonės skaitmenizacija suponuoja spartesnę transformaciją link žiedinės ekonomikos. Todėl šios dvi tendencijos papildo viena kitą. Pramonės transformacijos iššūkiai žiedinės skaitmeninės ekonomikos link: nepakankamas teisinis reglamentavimas, silpnos finansinės paskatos, silpni ekosisteminiai ryšiai ir patikimos informacijos (įskaitant apie galimybes pramonės simbiozei) trūkumas, pažangių technologijų ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų bei žinioms imlių darbo vietų stoka, nepakankama inovacijų ir skaitmeninių

31 VĮ Valstybės žemės fondo duomenys. <https://www.vzf.lt/>

32 Lietuvos gamtos fondo duomenys, 2019.

technologijų difuzija ir absorbcija, žemas integracijos į ES vertės grandinės gylis (dominuoja užsakomoji gamyba) ir nepakankama tarptautinė tinklaveika aukštos pridėtinės vertės segmente, visuomenės sąmoningumo stoka.

Paveikslas 7. Žiedinės ekonomikos požymiai (šaltinis: www.europarl.eu)

Lietuvoje neplėtojamas arba itin silpnai plėtojamas atliekų perdirbimo sektorius. Gerokai trūkstant modernių atliekų perdirbimo pajėgumų, nevystoma antrinių žaliavų gamyba, perdirbant atliekas į atgautas žaliavas, o antrinių žaliavų naudojimas, keičiant jomis gamtinės gerokai atsilieka nuo ES vidurkio, šiuo metu Lietuvoje tesiekiantis vos 4,5%, kai ES vidurkis – 11,7%. Investicijos į didelius pirminio atliekų apdorojimo pajėgumus lėtina modernesnių inovatyvesnių technologijų ir būdų paieškas bei investicijas į gyventojų ekologinio sąmoningumo augimą.

Siekiant šalies ūkiui pereiti prie žiedinės ekonomikos, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas Lietuvos pramonei – transformacijos „lokomotyvu“ – kuriančiai naujus produktus ir paslaugas, jos ir verslo ekosistemų bendradarbiavimui. Todėl būtina vertinti esamą situaciją ir Lietuvos specifiką, daug dėmesio turi būti skirta ES žiedinės ekonomikos veiksmų plane įvardytiems prioritetiniams sektoriams ir probleminėms sritims, tokioms kaip plastikai, pakuotės, tekstilės gaminiai, elektronika, baterijos, transporto priemonės, maisto atliekos, pavojingų cheminių medžiagų vengimas ir valdymas, vartotojų elgsenos ir antrinių žaliavų rinkos pokyčiai – labai svarbu vieningos antrinių žaliavų rinkos ir pakartotinio daiktų panaudojimo tendencijų susiformavimas. Šiandienos žiedinės ekonomikos veiksmų plano tikslų neatitinkanti atliekų pirminio apdorojimo infrastruktūra turi būti modernizuota, pritaikant ją kokybišką antrinių žaliavų paruošimui.

2.2. Tikslai

Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos vizija - šalies ekonomikos neutralumą klimatui pasiekti iki 2050 metų. Nacionalinės 2020 m. išmetamų ŠESD apskaitos duomenimis, 2018 m. išmetamų ŠESD kiekis, palyginti su 1990 m., sumažintas 57,9 %. Tuo metu šalies BVP (2017 m.) buvo 173,3 % didesnis nei 1990 m. Vis dėlto didžiausi ŠESD mažinimo pasiekimai fiksuojami 1990–2000 m. laikotarpiu. Nuo 2000 m. bendro ŠESD kiekio ir BVP augimo tendencijos panašios.

Įgyvendinant 2030 m. ES energetikos ir klimato kaitos tikslus, Lietuvai nustatytas 9 % ŠESD mažinimo tikslas (lyginant su 2005 metų ŠESD reikšme). ES apyvartinių taršos leidimų prekybos

sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose. Pagal Europos klimato reglamentą ES 2030 m. ŠESD mažinimo tikslą padidinus nuo 40 iki 55 %, palyginti su 1990 m., Lietuvai numatyto nacionalinio ŠESD mažinimo tikslo reikšmė irgi gali padidėti, ir jai pasiekti reikės papildomų pastangų. Itin daug pastangų prireiks transporto, energetikos ir žemės ūkio sektoriams, kurių išmetamas ŠESD kiekis nuo 2005 m. stipriai išaugo.

Sparčiau keisti transporto sudėtį, renkant daugiau netaršių transporto priemonių. Tikslas – AEI dalį transporto sektoriuje padidinti iki 15 %. Būtina pereiti prie netaršių³³ transporto priemonių naudojimo, įgyvendinant kompleksines reguliacines, komunikacines ir investicines priemones. Reikia užtikrinti degalų iš AEI gamybos didinimą šalyje, skatinti transporto priemonių varomų elektra, vandeniliu, biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų, įsigijimą, užtikrinant, kad šias transporto priemones eksploatuoti taptų ekonomiškai naudinga ir racionalu.

2020 m. buvo įvestas automobilių registravimo ir perregistravimo mokestis, kurio dydis priklauso nuo transporto priemonės naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinai, dujos) ir išmetamo anglies dvideginio kiekio (taikomas nuo 115 g/km). Mokestis svyruoja nuo 13,5 iki 540 Eur, todėl esminio poveikio automobilio pasirinkimui, atsižvelgiant į jo taršą, nepadarė, todėl siekiama peržiūrėti taršaus transporto apmokestinimo politiką.

Būtina didinti elektromobilių įkrovimo prieigų skaičių tiek miestų centruose (didelės galios prieigos), tiek miegamuosiuose daugiabučių namų mikrorajonuose, privačiuose namų ūkiuose ir įmonių teritorijose (vidutinės, įprastos galios prieigos), taip pat šalia valstybinės reikšmės kelių (didelės, itin didelės galios prieigos) ne tik susisiekimui tarp visų miestų užtikrinti, bet ir patenkinti arterinių vietų poreikį, kur jau susidaro eilės elektromobiliams įkrauti, pvz. A1 kelio ruože tarp Vilniaus ir Kauno.

Siekiant sunkiasvorių taršias transporto priemones pakeisti netaršiomis, įvertinus pasiūlą rinkose, kainas ir įkrovimo / pildymo infrastruktūros kaštus, yra būtinas pereinamasis laikotarpis, kurio metu, kaip mažiau taršaus kuro alternatyva būtų naudojami biodujų mišiniai. Didinant AEI degalų biodujose apimtį bus užtikrinamas ženkliai mažesnis ŠESD išmetimas, o naudojant gryną biometaną pasiekama ir 0 g/km CO₂. Kadangi sunkiojo transporto ŠESD dalis sudaro trečdalį visos kelių transporto taršos, tik išnaudojant biodujų infrastruktūrą degalų iš AEI naudojimui, sunkusis transportas galės prisidėti prie taršos mažinimo tikslų.

Didinant viešojo transporto kokybę, sukurti prielaidas daugiau kelionių vykdyti viešuoju transportu. DJMP didelis dėmesys skiriamas žmonių kelių keliavimui įpročių keitimui, kai norima paskatinti žmones kasdienėms kelionėms rinktis nuosavam automobiliui alternatyvų susisiekimą – trumpus atstumus daugiau judėti pėsčiomis, atstumus iki 5 km važiuoti dviračiu, naudoti kitas netaršias priemones ar visame mieste naudotis viešuoju transportu. DJMP identifikuotas poreikis įsigyti dar 1110 vnt. netaršių viešojo transporto priemonių. Be šio plane numatomų investicijų, miestams, įgyvendintiems DJMP, viešojo transporto priemonėms atnaujinti bus skiriamos 2021–2027 m. ES fondų lėšos, taip pat Klimato kaitos programos lėšos, kartu šiam tikslui įgyvendinti pagal galimybes skiriamos savivaldybių biudžeto lėšos. Įgyvendinus šiuos tikslus, visas netaršaus viešojo transporto priemonių parkas miestuose sudarytų 62,2 % – tai būtų ženklus poveikis

33 Alternatyvių degalų įstatymo 2 str. 23 d. ir 35 str. 12 d. nustatytos sąvokos <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0409c522915c11eb998483d0ae31615c?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=7f6645fa-f3a7-4d4c-a71b-646944d29b23>

aplinkos oro taršos mažinimui ir klimato kaitos švelninimui. Pagrindinės viešojo transporto skatinimo priemonės, numatytos DJMP – viešojo transporto juostų plėtra, viešojo transporto priemonių atnaujinimas, viešojo transporto stotelių pertvarkymas universalaus dizaino principais ir naujų stotelių įrengimas, viešojo transporto šviesoforų prioriteto sistemos diegimas. DJMP numatyta dviračių takų tinklo plėtra ir esamų takų rekonstrukcija, dviračių stovų ir saugyklų įrengimas, dviračių dalijimosi sistemų diegimas sudarytų galimybes po miestą trumpus atstumus (iki 5 km) įveikti dviračiu ar paspirtuku ir leistų sumažinti privataus automobilio naudojimą ir susidarančias eismo spūstis, be to stipriai prisidėtų prie didesnio gyventojų fizinio aktyvumo bei sveikatos lygio gerinimo. Iš viso miestuose jau įrengta 1075 km atskirų dviračių takų, dviračių ir pėsčiųjų takų ar dviračių juostų, o numatyta įrengti dar 684 km.

Padidinti atsinaujinančių išteklių dalį elektros energijos suvartojimo balanse iki 50 % 2030 metais, sukuriant tvarią elektros energijos iš AEI gamybos, perdavimo ir kaupimo institucinę bazę bei infrastruktūrą. NENS ir NEKS įtvirtinta, kad po 2025 m. jūrinės teritorijos dalyje numatyta vėjo elektrinių parkų plėtra (galingumas – nuo 700 MW iki galimai 1 400 MW), 2020 m. LRV nutarime įtvirtinta iki 700 MW vėjo elektrinių plėtra Lietuvos jūrinėje teritorijoje. EM jau pradėjo dalies jūrinių vėjo elektrinių plėtrai reikalingų parengiamųjų darbų vykdymą. Seime svarstomi įstatymų pakeitimai, kuriais siekiama įtvirtinti paramos jūrinėms elektrinėms modelį. Atlikus parengiamuosius darbus, bus skelbiamas pirmasis konkursas visai numatomi iki 700 MW galiai dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją vėjo elektrinių plėtrai ir paramos ir suteikiama teisė per ne vėliau kaip 6 metus įrengti elektrines. Lygiagrečiai su vėjo elektrinių statyba jūrinėje teritorijoje bus vykdoma ir perdavimo tinklų plėtra šioms elektrinėms prijungti. Atlikti ir vykdomi darbai prisidės prie 2020 m. lapkritį paskelbtos jūrinių elektrinių strategijos (angl. *Strategy to harness the potential of offshore renewable energy for a climate neutral future*), kurioje nustatomas tikslas padidinti ES jūrinių vėjo elektrinių galia iki 60 GW, įgyvendinimo. Elektros energijos gamyba jūrinėse elektrinėse yra patraukli investuotojams dėl rinkos tendencijų, technologinių privalumų ir kainos. Tiek Lietuvos, tiek užsienio investuotojai išreiškia susidomėjimą jūrinių elektrinių plėtra Lietuvoje, norą dalyvauti numatomuose skelbti konkursuose bei reiškia palaikymą siūlomam įtvirtinti paramos modeliui.

Spartinti daugiabučių namų atnaujinimą (modernizavimą), įgyvendinant juose energinį efektyvumą didinančias, taip pat AEI priemones, mažinant energijos vartojimą pastatuose ir palaipsniui atsisakant iškastinio kuro juose naudojimo. Energijos taupymo pastatų ūkyje potencialas - 10366 GWh. Siekiama reguliacinėmis, organizacinėmis ir investicinėmis priemonėmis, telkiant verslo ir viešojo sektoriaus pastangas, modernizuoti bent 1000 daugiabučių per vienerius metus, taip pasiekiant EK skatinamą renovacijos bangą.

Siekianti išskirti buveinių ir rūšių apsaugos prioritetinius veiksmus 2021-2027 m. laikotarpiui, buvo organizuotas diskusijų su valstybinių, mokslo ir NVO atstovais ciklas, kurio metu sudarytas Lietuvos prioritetinių buveinių, rūšių ir jų būklės pagerinimui/palaikymui rekomenduojamų priemonių sąrašo projektas. Jį tobulinant bus atsižvelgiama ir į šiuo metu ES lygiu svarstomus buveinių ir rūšių, kurių atžvilgiu pirmiausia turi būti nukreipta apsauga, kriterijus (didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas toms rūšims ir buveinėms, kurioms gresia išnykimas nacionaliniu ar ES lygiu; kai valstybė narė turi didesnę atsakomybę už atitinkamos rūšies apsaugą nei kitos valstybės narės, pavyzdžiui, dėl didelės ES populiacijos proporcijos toje valstybėje; kai rūšies ar buveinės atkūrimas turės teigiamą poveikį ir kitoms rūšims ar buveinėms ir kt.). Detaliau šios priemonės (veiksmai) ir lėšų poreikis jų įgyvendinimui bus išdėstyti baigiamoje rengti Lietuvos Prioritetinių veiksmų programoje, kurios rengimo procesas iš dalies užtruko dėl to, kad siekiama šiuos veiksmus suderinti su kitų sektorių (pavyzdžiui, BŽŪP Strateginio plano) turiniu. 2021-2027 m. finansinio laikotarpio ES struktūrinių fondų lėšomis bus siekiama finansuoti tik tų buveinių ir

rūšių apsaugos ir atkūrimo veiksams, kurių nėra galimybių finansuoti iš kitų ES fondų, ypač skirtų kaimo plėtrai, jūrų reikalams ir žuvininkystei.

ŠESD emisijas mažinti atkuriant vandens lygį ir pelkėdaros procesus. Siekiant klimato neutralumo tikslo, iki 2050 m. pelkių teritorijose turi būti siekiama atkurti vandens lygį ir pelkėdaros procesus. Atkūrus organiniuose dirvožemiuose natūralų vandens lygį ir nebevykdant arimo ar skutimo, įrengiant žolynus efektyviai sumažinamas ŠESD emisijų kiekis ir sukuriama palankios sąlygos biologinei įvairovei. Išsaugant durpių klodo storymę, sudarant palankias sąlygas durpėdarai, saugomas ir skatinamas organinės anglies atsargomis turtingų dirvožemių išsaugojimas. Pelkių išsaugojimas ir tvarus naudojimas ne tik mažina ŠESD, bet teikia ir kitas naudas: keičiantis klimatui, pelkių gebėjimo sukaupti reikalingą vandenį svarba tampa aktualesnė; vandens kokybės gerinimo kontekste reguliuoja vandens nuotėkį (mažinant potvynių ir sausrų riziką) bei išsaugant vertingas buveines su retomis ir saugomomis rūšimis. Iki 2026 m. planuojama atkurti apie 8 tūkst.ha. pelkių ir kitų šlapynių žemės ūkio naudmenose.

Pereiti prie žiedinės ekonomikos, siekiant klimato neutralumo tikslų. Siekiant šalies ūkio perorientavimo žiedinės ekonomikos link, labai svarbu numatyti kryptis ir detalizuoti siekiamus tikslus ir paskatas, siekiant užtikrinti privataus sektoriaus investicijas ir glaudų jo bendradarbiavimą su mokslu ir viešuoju sektoriumi.

2.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

Komponento kontekste aktualūs NPP 5 tikslas „Gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą“ ir NPP 6 tikslas „Užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, saugoti biologinę įvairovę, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui“. Įgyvendinus priemones tikslams pasiekti, 2030 m. iš AEI elektros energiją savo reikmėms pasigamins 567 tūkst. Lietuvoje gyvenančių asmenų (2019 m. tokių žmonių buvo 4 tūkst.). 2030 m. bent 50 % nacionalinio elektros energijos poreikio bus pagaminta iš AEI, o 70 % viso reikalingo elektros energijos poreikio bus pagaminta iš vietinių energijos išteklių. Komponento reformos sprendžia konkrečius NPP uždavinius: 5.3 uždavinį „Užtikrinti Lietuvos elektros energijos rinkos ir elektros energetikos sistemos adekvatumą bei didinti vietinės elektros energijos gamybos dalį“, 6.1 uždavinį „Didinti atsinaujinančių ir alternatyvių degalų vartojimą transporto sektoriuje, skatinti darnų įvairiarūšį judumą ir mažinti transporto sukeltą aplinkos taršą“, 6.2 uždavinį „Plėtoti tvarų ir bioekonomikos principais paremtą ūkininkavimą visose žemės ūkio šakose“, 6.3. uždavinį „Didinti vidaus energijos gamybos ir bendrojo galutinio energijos vartojimo atsinaujinančių energijos išteklių dalį bei diegti taršos mažinimo priemones energetikos sektoriuje“ ir 6.4 uždavinį numato didinti gyvenamųjų ir viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumą ir AEI juose naudojimą (siektina reikšmė: sutaupyta pastatų ūkyje energijos kiekis – 10366,02 GWh; siekiant šio tikslo per 2021-2030 laikotarpį reiktų atnaujinti apie 9500 daugiabučių namų, atitinkamai į daugiabučių namų renovaciją reiktų investuoti 3,3 mlrd.€).

NEKSVP numato priemones, susijusias su šiame komponente siūlomomis reformomis ir investicijomis:

- AEI1. Paramos schema elektros energijai, pagamintai iš AEI;
- AEI2. Finansinė parama gaminantiems vartotojams (ES parama);
- AEI4. Finansinė parama investuoti į mažos galios elektrines;
- AEI5. AEI plėtra Baltijos jūroje;
- AEI8. Energijos gamybos iš AEI diegimo ir kaupimo sprendimų finansavimas, įskaitant gaminančius vartotojus, AEI bendrijos (ES parama);
- AEI9. AEI integracija į perdavimo ir skirstymo tinklus.

- T1. Miesto ir priemiestinio viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas, skatinant naudoti alternatyviaisiais degalais varomas transporto priemones;
- T3. Darnaus judumo mieste planų įgyvendinimas;
- T4. Skatinimas naudoti AEI transporto sektoriuje;
- T5. ES baltosios knygos tikslų įgyvendinimas;
- T9. Paskatų naudoti kombinuotą krovininį transportą įvedimas;
- T10. Transporto priemonių su VDV patekimo į nustatytas miestų zonas ribojimas;
- T11. Darnaus judumo fondo sukūrimas;
- T13. Elektromobilių naudojimo skatinimas ir jų įkrovimo infrastruktūros plėtra;
- T24. Eismo spūsčių mažinimas, taikant eismo organizavimo sprendimus;
- T28. Lengvata N1 klasės elektromobilių įsigijimui;
- T29. Nulinės emisijos taksi ir pavėžėjimo paslaugas teikiančių įmonių skatinimas;
- T32. Viešojo transporto prieinamumo ir naudojimosi juo didinimas.

Komponento reformos atitinka VP nuostatas:

- Darnios transporto sistemos plėtra (141.2.) – elektrifikuoto geležinkelių tinklo, spartaus elektromobilių įkrovimo tinklo, dviračių ir pėsčiųjų takų ir (ar) trasų infrastruktūros plėtra, viešojo ir privataus transporto sąveikos ir darnaus judumo sistemų kūrimas, judumo sąlygų ir judumo paklausos valdymo gerinimas, transporto triukšmo taršos mažinimas.
- Projektas „Stipresnė energetikos infrastruktūra“ (143.1) numato platesnę vietinės elektros energijos generaciją. Numatyta didinti vietinę elektros generaciją, pirmiausia plėtoti elektros gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių – vėjo ir saulės, parengti sprendimus, leidžiančius perteklinei žaliajai elektros energijai sukaupti, kai iš šių išteklių elektros energiją gaminančių elektrinių galia viršys momentinį suvartojimą. Projektas „Žalioji energetika“ 159.1 papunktyje numato plėsti žaliosios elektros energijos generaciją, siekti, kad iki 2025 m. 30%, o iki 2030 m. – 50% šalyje suvartojamos elektros energijos būtų iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Šiame papunktyje nurodytas kryptis atitinka siūloma reforma bei siūlomi investiciniai projektai „Parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai“, „Investicinė parama AEI elektrinėms (saulės, vėjo elektrinėms sausumoje), įskaitant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijas ir kaupimo įrenginiams“, kurie yra skirti elektros energijos iš AEI gamybai skatinti.
- Šiuolaikiškų balansavimo pajėgumų sukūrimas (143.2) numatyta perdavimo tinkle spartinti ir diegti šiuolaikinius elektros energetikos sistemai būtinus lanksčius balansavimo ir kaupiamuosius pajėgumus, iki 2024 m. įrengti ne mažiau kaip 200 MW galios naujus lanksčius elektros gamybos ir (ar) akumuliacinius pajėgumus atsinaujinančių energijos šaltinių jėgainėms balansuoti; didėjant prie skirstomojo tinklo prijungtos gaminančių vartotojų elektros gamybos pajėgumų galiai ir didėjant galios poreikiui iš tinklo įkraunamiems elektromobiliams, siekti, kad dalis sistemos balansavimo būtų atliekama skirstomajame tinkle. 159.3 papunktyje taip pat numatyta tobulinti skirstomąją elektros energijos tinklą, daug dėmesio skirti elektros energijos kaupimo ir balansavimo pajėgumų didinimui skirstomajame tinkle. Šiuose papunkčiuose nurodytas prioritetingas kryptis atitinka EGADP reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“.
- Žalioji mokesčių pertvarka (155.1.) iki 2024 m. numatoma panaikinti visas mokesčių lengvatas naudojamam iškastiniam kurui ir visiškai atsisakyti anglių bei naftos produktų vartojimo šilumos sektoriuje. Sektorinę mokesčių politiką numatoma perorientuoti į aplinkosauginius tikslus, išplėsti gamintojų atsakomybę ir užtikrinti „teršėjas moka“ principo taikymą, siekiant atspindėti tikrąją gamtos išteklių kainą.
- Lietuvos ekonomika tampa žiedine (155.2.). Skatinant atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų panaudojimą, transformuojant gamybos ir paslaugų verslo modelius, iki 2024 m. bus sukurta

10 tūkst. naujų darbo vietų, šalies antrinių žaliavų panaudojimo indeksas sieks ES vidurkį. Skatinant tarpsektorinį taikomojo mokslo ir verslo asociacijų bendradarbiavimą bus kuriama inovatyvi žiedinė gamyba ir paslaugos. Bus sukurta efektyviai veikianti antrinių žaliavų rinką ir skatinama iš jų pagamintų produktų ir paslaugų paklausa. Veiksmingai mažinama Lietuvos gamintojų priklausomybė nuo žaliavų importo, sutrumpinamos tiekimo grandinės ir padidinamas Lietuvos verslo atsparumas globalioms krizėms. Prioriteto tvarka bus sprendžiama pakuočių atliekų tvarkymo krizė.

- Neutralaus poveikio klimatui ekonomika iki 2050 m. (155.3.) – siekiama iki 2030 m. 30% sumažinti Lietuvos išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, palyginti su 2005 m. Iki 2025 m. siekiama stabilizuoti išmetamųjų ŠESD kiekį net ir tuose sektoriuose, kuriuose iki šiol jis didėjo – transporto ir žemės ūkio srityse.

- Neutralaus poveikio klimatui Vyriausybė nuo 2024 m., visas viešasis sektorius – nuo 2027 m. (155.4.) – viešasis sektorius turi rodyti atsakingo *modus operandi* pavyzdį. Numatoma reikšmingai išplėsti žaliųjų pirkimų taikymo apimtį, siekiant, kad nuo 2023 m. žalieji pirkimai taptų dominuojančia viešųjų pirkimų rūšimi. Nuo 2023 m. numatoma įpareigoti valstybines įstaigas vartoti tik žaliąją elektros ir šilumos energiją, naudoti tik netaršų transportą, prekes, darbus ir paslaugas įsigyti tik žaliųjų pirkimų būdu.

- Miestuose kvėpuosime švriu oru (157.2.) – numatoma iki 2030 m. Lietuvos miestuose ir miesteliuose perpus sumažinti žmonių sveikatai kenksmingą oro taršą. Numatoma remti savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų iniciatyvas matuoti ir gerinti oro kokybę urbanizuotose teritorijose: steigti mažos taršos zonas miestų centruose, pereiti prie netaršių šildymo sprendimų, planuojant naujas pramonines zonas koncentruoti jas miestų periferijoje, miestų centruose esantiems pramonės objektams taikant sugriežtintus taršos normatyvus. Numatoma skatinti gyvenamąsias teritorijas jungtis žaliaisiais koridoriais su bemotorio transporto infrastruktūra ir formuoti žaliųjų jungčių tinklą, sukurti regioninius ir tarpinstitucinius oro, vandens, kvapų ir garso taršos kontrolės mechanizmus.

- Žmogus, kaip darnaus judumo ir viešojo transporto ašis (157.3.) – numatoma parengti nacionalinės darnaus judumo strategijos gaires, kurios virs susitarimu tarp miestų ir Vyriausybės dėl investicijų į infrastruktūrą bei dėl darnaus judumo fondo naudojimo. Numatoma reikšmingą dalį lėšų naudoti darnaus judumo planuose numatytoms priemonėms finansuoti. Bus skatinama palikti automobilius namuose, gatvėse skiriant daugiau erdvės dviratininkams ir pėstiesiems, plečiant daugiarūšio transporto derinimo galimybes ir užtikrinant eismo saugumą visų rūšių transporto dalyviams. Iki 2027 m. visas didmiesčių viešasis transportas, taksi ir pavėžėjimo paslaugų teikėjai planuojama, kad naudotų tik atsinaujinančių išteklių energiją. Numatoma skatinti elektromobilumą, sukuriant vienodą, patogią ir lengvai pasiekiamą elektromobilių įkrovimo infrastruktūrą, diegti pažangias informacines ir ryšių technologijų transporto sistemas, sukuriant saugesnį, efektyvesnį ir švaresnį keleivių ir krovinių transportą. Planuojama užtikrinti susisiekimą tarp miestelių ir regionų centrų vystant viešojo transporto, geležinkelio susisiekimo paslaugų tinklą ir prieinamumą. Tiltus, aikštes, dideles sankryžas, tunelius, uostus, stotis, poilsio aikšteles bus siekiama projektuoti atsižvelgiant į žiedinius, tvarumo, estetinius ir architektūrinius kriterijus.

- Valstybinės reikšmės susisiekimo projektų sklandus įgyvendinimas (141.8.) – siekiama sparčiai įgyvendinti tarptautinį geležinkelio projektą „Rail Baltica“, automobilių kelių jungties „Via Baltica“, oro ir jūrų uostų tolesnės plėtros, didinant jų veiklos pajėgumus ir Lietuvos konkurencingumą.

- Vietinių degalų iš AEI gamybos apimčių didinimas atitinka VP 153 punktą „Tik spartus perėjimas prie žiedinės ir neutralaus poveikio klimatui ekonomikos užtikrins ilgalaikį Lietuvos konkurencingumą ir pakankamai sparčiai išvystytas reikalingas kompetencijas“, 169.3

papunktį „Prioritetas žalioms investicijoms. Sieksime, kad viešosios lėšos būtų naudojamos tik aplinkai draugiškoms investicijoms, atitinkančioms žaliojo kurso tikslus. Aplinkosauginį efektyvumą išskelsime tarp pagrindinių kriterijų nustatant investicijų prioritetus. Skatinsime žaliąsias iniciatyvas, nukreiptas konkrečioms aplinkos apsaugos ar taršos problemoms šalinti“.

- Vandens technologijų ir jų panaudojimo skatinimo plėtra atitinka Vyriausybės programos papunktį „159.4. Kursime pagrindą vandenilio energetikai. Atsižvelgdami į ES patvirtintos vandenilio energetikos strategijos nuostatas, sieksime, kad Lietuvoje atsirastų vandenilio gamybos iš vandens bandomieji projektai, kurie prisidėtų prie perteklinės elektros energijos iš atsinaujinančių energijos šaltinių balansavimo. Telksime mokslines ir gamybines institucijas, ieškodami sprendimų, kaip sumažinti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos šaltinių netolygumą, panaudojant vandenilį trūkstamai elektros energijai gaminti. Sieksime, kad iki 2024 m. būtų visiškai pasirengta esamą gamtinių dujų tinklą infrastruktūrą pritaikyti gamtinių dujų ir vandenilio mišiniui transportuoti.“

LRV programos priemonių plane yra suplanuoti mokesčių sistemos pakeitimai, kurie ženkliai prisidės prie žaliosios pertvarkos tikslų pasiekimo. Šiuo metu darbą jau yra pradėjusi viešojo ir privataus sektorių partnerystės principu sudaryta mokesčių ekspertų grupė, kuri atlieka neterminuotų mokesčių lengvatų ir specialiųjų apmokestinimo sąlygų kaštų ir naudos analizę. Viena prioritetinių šios analizės sričių – žalieji mokesčiai, dėl kurių numatoma parengti konkrečias rekomendacijas iki 2021 m. pabaigos. Aplinkos apsaugos ir atliekų srityje planuojama pakeisti Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą, siekiant padidinti mokesčio už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis tarifus ir papildyti mokesčio mokėtojų, teršiančių iš stacionariųjų taršos šaltinių, sąrašą asmenimis, eksploatuojančiais organinius tirpiklius naudojančius įrenginius, kurie pagal Aplinkos apsaugos įstatymą privalo būti įregistruoti. Taip pat, siekiant racionaliai naudoti gamtos išteklius ir tobulinti vandens išteklių apmokestinimą, numatomi Mokesčio už valstybinius gamtos išteklių įstatymo, Žemės gelmių įstatymo ir Vandens įstatymo pakeitimai.

Transporto srityje siekiama tobulinti transporto priemonių keliamos taršos apmokestinimą, todėl bus keičiamas Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymas, kuriame bus numatytas veiksmingesnis principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas. Tai yra daroma, atsižvelgiant į tai, kad nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių taršos mokestis, kuris taikomas tik registruojant ar perregistruojant lengvuosius ir lengvuosius komercinius automobilius (M1 ir N1 kategorijos) didelio arba esminio efekto automobilių pasirinkimui pagal degalų rūšį arba CO₂ emisijas neduoda, todėl svarstoma įvesti pastovų, t. y. metinį automobilių taršos mokestį, priklausantį nuo taršos emisijos lygio ir panaikinti taršos mokesčio lengvatą individualia veikla besiverčiantiems subjektams.

Energetikos srityje planuojama nustatyti aplinkai žalingų akcizų lengvatų atsisakymo terminus, peržiūrėti akcizų taikymą energetikos produktams (pavyzdžiui, įtraukti CO₂ dedamąją į energetikos produktų apmokestinimą) ir pakeitus Akcizų įstatymą nustatyti akcizą durpių briketams.

Visi žaliųjų mokesčių pakeitimai ir kitų specialiųjų apmokestinimo sąlygų, kurios iškreipia apmokestinimo teisingumą, atsisakymas bei reikalingi konkretūs teisėkūros pakeitimai, bus pateikti ir priimti iki 2022 m. II ketv., o pagal galiojančią tvarką – įsigalioję po pusės metų t.y. nuo 2023 m. pradžios.

Rengiamoje 2021–2030 m. Nacionalinės susisiekimo plėtros programoje numatyti klimato kaitos mažinimo ir aplinkos oro kokybės gerinimo priemonių įgyvendinimo tikslai:

1. Gerinti susisiekimą TEN-T tinklo geležinkeliais (geležinkelių elektrifikacija);

2. Plėtoti aplinkai draugišką transporto sistemą;
3. Skatinti darnų judumą;
4. Atnaujinti viešąjį sausumos transporto parką;
5. Mažinti asmeninių lengvųjų automobilių skaičių;
6. Skatinti alternatyviuoju kuru varomų transporto priemonių naudojimą;
7. Skatinti verslą (juridinius asmenis) rinktis ekologiškas transporto priemones;
8. Plėsti sausumos transporto alternatyviųjų degalų infrastruktūrą;
9. Skatinti miestuose keliauti viešuoju transportu.

Komponento reformos yra susijusios su ESFIP prioritetais ir uždaviniais – Programos 1 prioritete „Pažangesnė Lietuva“ 1.1 uždavinyje „Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“ numatomomis investicijomis tvariai MVĮ pramonės transformacijai, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo skatinimui, teikiant prioritetą investicijoms, prisidedančioms prie integracijos į ES strategines vertės grandines, tvarių „žiedinių“ ir didelio poveikio technologijų ir produktų kūrimui.

2 prioritete „Žalesnė Lietuva“ iškeltame 2.1 uždavinyje „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“ planuojamas įgyvendinti finansines priemones daugiabučių namų modernizavimui, 2.2 uždavinyje „Skatinti naudoti atsinaujinančią energiją“ planuojamas įgyvendinti veiklas, susijusias su atsinaujinančių energijos išteklių gamyba ir naudojimu, 2.6 uždavinyje „Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos“ planuojamas įgyvendinti veiklas, susijusias su atliekų surinkimo, tvarkymo, perdirbimo, pakartotinio naudojimo infrastruktūros plėtra, atliekų prevencija.

3 prioritete „Geriau sujungta Lietuva“ iškeltame uždavinyje 3.1 „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“ planuojamas įgyvendinti veiklas susijusias su geležinkelių elektrifikacija, ir 8 specialiaame prioritete iškeltame 8.1 uždavinyje „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“ numatytas įgyvendinti veiklas, susijusias su DJMP numatytų priemonių miestuose įgyvendinimu ir alternatyvius energijos išteklius naudojančių viešojo transporto priemonių vietiniam susisiekimui įsigijimu.

2.4. Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“

Reformos tikslas – skatinanti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą naudojant ekonomiškai efektyviausias technologijas, tobulinant institucinius ir teisinius mechanizmus bei teikiant verslui ir gyventojams paskatas investuoti.

Konkrečiai šia reforma siekiama:

1. Iki 2030 m. elektros energijos iš AEI gamybos kiekį padidinti ne mažiau kaip iki 7 TWh³⁴, kas užtikrins, kad iš AEI bus pagaminta 50%³⁵ elektros energijos, palyginti su bendru elektros energijos suvartojimu;
2. Padidinti vietinius elektros energijos gamybos pajėgumus;

³⁴ Nuostata įtraukta į Lietuvos Respublikos Seimui pateiktą Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, tačiau Lietuvos Respublikos Seimas šio projekto dar nepriėmė.

³⁵ XVIII Vyriausybės programoje numatytas rodiklis – 50%, NENS ir NEKS numatytas rodiklis – 45%.

3. Sudaryti sąlygas plėtoti AEI elektros energijos pajėgumus remiant ekonomiškai efektyviausias technologijas;
4. Palaipsniui integruoti AEI naudojančius elektros energijos gamintojus į rinką;
5. Užtikrinti mažiausią finansinę naštą elektros energijos vartotojams;
6. Nediskriminuoti importuojamos elektros energijos gamintojų ir sudaryti sąlygas kitoms valstybėms narėms pasinaudoti Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekte įtvirtintu paramos mechanizmu;
7. Užtikrinti, kad veiklą baigusios elektrinės bus demontuotos;
8. Užtikrinti, kad elektros energija nebūtų gaminama neigiamomis kainomis;
9. Sudaryti tinkamas sąlygas gaminantiems vartotojams ir AEI bendrijoms.

Reforma bus įgyvendinama vadovaujantis NENS ir NEKSVP numatytais AEI elektros sektoriaus reformavimo principais:

- **Palaipsnio atsinaujinančių energijos išteklių integravimo į rinką** – turi būti plėtojamos ekonomiškai efektyviausios technologijos, atsižvelgiama į technologijų brandumą, įvertinant ir jų netolimos ateities pažangos tendencijas;
- **Įperkamumo ir skaidrumo** – atsinaujinančių energijos išteklių skatinimo schemas modelis turi būti pagrįstas rinkos principu, kuo mažiau ją iškreipti ir užtikrinti mažiausią finansinę naštą energijos vartotojams, aiškumą ir nediskriminacinę konkurencinę aplinką;
- **Aktyvaus energijos vartotojų dalyvavimo** – didėjant atsinaujinančių energijos išteklių daliai, palyginti su visu energijos išteklių balansu, turi būti skatinama decentralizuota elektros energijos gamyba, vartotojams suteikiama galimybė iš atsinaujinančių energijos išteklių pasigaminatą energiją vartoti savo reikmėms, o už perteklinę energiją, patiektą į tinklą, gauti rinkos sąlygas atitinkantį atlygį, taip pat turi būti įdiegti vartotojų elgsenos ir energijos paklausos ir pasiūlos valdymo sprendimai.

Reforma yra tęstinė, kurią įgyvendinant 2020 m. buvo atlikti šie veiksmai:

1. Didžiosios žaliosios energetikos (aukcionų) srityje ir mažosios žaliosios energetikos (gaminančių vartotojų, energijos bendrijų) srityje, 2020 metais EM parengė tris Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektus, kuriais patobulino teisinį reglamentavimą.

- 2020 m. spalio 20 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 20-1 straipsnio pakeitimo įstatymas](#) naujai reglamentuoja tinklų operatorių sąnaudų, susijusių su gaminančio vartotojo ar asmens, siekiančio tapti gaminančiu vartotoju, elektros įrenginių prijungimu prie elektros tinklų.³⁶
- 2020 m. birželio 25 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 2, 4, 5, 6, 13, 20, 20-1, 22, 50, 51 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas](#) patobulina AEI planavimo ir įgyvendinimo institucinę struktūrą, koreguoja valstybės strateginio lygmens planavimo dokumentų sistemą, patikslina tinklų operatorių sąnaudų, susijusių su gaminančio vartotojo ar asmens, siekiančio tapti gaminančiu vartotoju, elektros įrenginių prijungimu prie

³⁶ Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 20-1 straipsnio pakeitimo įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b43db463137b11eb9604df942ee8e443?ifwid=1821jth2dh>

elektros tinklų, techninius parametrus, sprendžia visuomenės informavimo, sąmoningumo ugdymo ir švietimo AEI srityje klausimus.³⁷

- 2020 m. balandžio 28 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 20-1, 22, 25, 28, 29, 35, 37, 38, 39, 46, 48, 49, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 63-1, 64 straipsnių ir priedo pakeitimo, 11-1 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 20-2 straipsniu įstatymas](#) sprendžia platų AEI elektros energijos srityje klausimų spektrą – naujai apibrėžia atsinaujinančių išteklių naudojimo elektros energijai gaminti skatinimo priemones, atsinaujinančių išteklių energijos bendrųjų veiklos sąlygas ir bendruosius principus bei energijos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, kilmės garantijos paskirtį, taip pat sureguliuoja kitas iškilusias problemas.³⁸

2. Siekdama patobulinti **institucinius ir teisinius mechanizmus jūrinio vėjo energijos gamybos ir perdavimo srityje**, 2020 m. rugsėjo mėnesį LRV pritarė įstatymų projektų paketui³⁹ ir pateikė jį svarstyti Seimui. Įstatymų pakeitimais siekiama sukurti aiškią ir skaidrią reguliacinę aplinką vėjo energetikos Baltijos jūroje plėtrai. Parengti teisės aktai sukurs aiškią ir skaidrią reguliacinę aplinką vėjo energetikos jūroje plėtrai, užtikrins vienodas konkurencines sąlygas visiems konkurso dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių elektrinių plėtrai ir eksploatacijai bei paramos dalyviams. Įstatymu bus įtvirtintas paramos modelis vėjo energetikai jūroje ir jo principai. Kaip ir kitose ES šalyse nustatyta, kad vėjo energetikos plėtra bus finansuojama taikant kainų skirtumo (angl. *contract for difference*) modelį. Projekte įtvirtintos skaidrios ir visiems rinkos dalyviams vienodos konkurso sąlygos. Planuojama, kad pirmas aukcionas įvyks 2023 m.

Seimui svarstyti pateiktais Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, Elektros energetikos įstatymo ir Energetikos įstatymo projektais taip pat siekiama sukurti palankią reguliacinę aplinką sausumos teritorijoje įgyvendinamiems projektams. Detalus sprendžiamų problemų aprašymas ir siūlomos reformos motyvai pateikiami Aiškinamajame rašte⁴⁰. Apibendrintai šiais teisės aktų projektais siūloma:

- įtvirtinti, kad VšĮ Lietuvos energetikos agentūra konsultuotų ir teiktų metodinę pagalbą veiklos elektros energetikos sektoriuje klausimais, kas pareiškėjams palengvintų procesus ir užtikrintų savalaikį informacijos suteikimą;
- reglamentuoti sąlygas aukciono laimėtojams elektros energiją parduodant pagal dvišales sutartis, kas investuotojams sukurtų daugiau aiškumo dėl veikimo rinkoje;
- nustatyti ilgalaikius atsinaujinančių išteklių energetikos tikslus visiems sektoriams, kas įstatyminiu lygmeniu įtvirtintų ilgalaikius nacionalinius tikslus ir sukurtų užtikrintumo investuotojams dėl AEI plėtos;

37 Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 2, 4, 5, 6, 13, 20, 20-1, 22, 50, 51 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6c5c9fa2bac311ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=1821jth2dh>

38 Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 20-1, 22, 25, 28, 29, 35, 37, 38, 39, 46, 48, 49, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 63-1, 64 straipsnių ir priedo pakeitimo, 11-1 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 20-2 straipsniu įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/76e6ca608acd11eaa51db668f0092944?jfwid=1821jth2dh>

39 Dėl Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo Nr. IX-884 21 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo Nr. VIII-1881 15, 16, 17, 21-1, 22 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 5, 11, 13, 16, 18, 20, 20-1, 21, 22, 23, 26, 29, 49, 50, 55, 56, 57, 63 straipsnių ir dvyliktojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, įstatymo papildymo 15-1 straipsniu ir 54 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/Oa7cf570fc0c11ea88f28eae672e5b40>

40 LR Energetikos įstatymas, Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIP-5200 - XIIIP-5202. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6fbed810fc9b11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=9iufy374t>

- įtvirtinti naują leidimų rūšį – leidimą modernizuoti (rekonstruoti) elektrinę ar elektros energijos gamybos įrenginį, kaip yra numatyta 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, kas leistų palengvinti procedūras rekonstruojant įrenginius bei taip skatinant jų išlaikymą po paramos teikimo laikotarpio pabaigos;
- aiškiai reglamentuoti leidimų keitimo ir tikslinimo pagrindus, kas sukurtų aiškumą investuotojams;
- nustatyti VIAP lėšų nerinkimo sąlygas iš vartotojų, elektros energija perkantiems pagal AEI pirkimo–pardavimo sutartis, kas sukurtų palankesnes sąlygas AEI gamintojams, veikiantiems be valstybės paramos;
- įtvirtinti galimybę pratęsti leidimo plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išdavimo terminą, kai atrankos PAV išvadoje yra nurodoma, kad reikalinga atlikti pilną PAV, tai padėtų užtikrinti, kad projektai bus įgyvendinti;
- aiškiai reglamentuoti galimybes keisti veiklos vykdymo teritoriją⁴¹.

Toliau įgyvendinant teisinę ir institucinę reformą, AEI elektros energijos gamybos, perdavimo ir vartojimo srityje iki 2026 metų bus atlikti šie papildomi veiksmai:

- įvertintos pagrindinės kliūtys, stabdančios atsinaujinančiųjų išteklių energijos bendrijų plėtrą;
- įvertintas paramos schemos (aukciono) efektyvumas ir poreikis kurti palankią reguliacinę aplinką, skatinančią AEI gamintojus veikti rinkos sąlygomis;
- skatintama aktyvių vartotojų ir bendrijų plėtra.

Siekiant sparčiai didinti šalyje pagaminamos AEI elektros energijos dalį, EGADP lėšos bus investuojamos trimis kryptimis:

1. Pasirengimas jūrinių vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai. Tikslas – atlikti parengiamuosius darbus jūrinio vėjo elektrinių plėtrai. Lietuvos Respublikos bendrojo plano papildymas „Jūrinių teritorijų“ dalimi numato teritorijas skirtas atsinaujinančios energetikos plėtojimui. Siekiant nustatyti konkrečius plotus, kuriuose etapais bus vykdoma jūrinių vėjo elektrinių plėtra ir eksploatacija šiuo metu rengiamas specialusis teritorijų planavimo dokumentas.

2020 m. birželio 22 d. LRV nutarimu Nr. 697⁴² (toliau – Nutarimas) buvo nustatyta, kad Lietuvos jūrinėje teritorijoje tikslinga organizuoti konkursą (konkursus) iki 700 MW vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai. Nutarimu LRV pritarė vėjo energetikos plėtros Baltijos jūroje koncepcijai bei 700 MW vėjo elektrinių plėtojimui iki 2030 m. tam numatant konkrečią teritoriją Baltijos jūroje. Nutarime įtvirtinta iki 700 MW plėtotina galia pagal NEKS nustatytus tikslus po 2025 m. jūrinės teritorijos dalyje išplėtoti vėjo elektrinių parkus galingumu nuo 700 MW iki galimai 1 400 MW. Šios galios vėjo elektrinės reikšmingai padidins energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių dalį bendrame galutiniame energijos suvartojime. Siekiant tinkamai pasirengti konkursams, būtina atlikti parengiamuosius darbus jūrinių vėjo elektrinių plėtrai – iki konkursų pradžios atlikti numatomų plėtoti jūrinėje

41 Dėl Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo Nr. IX-884 21 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo Nr. VIII-1881 15, 16, 17, 21-1, 22 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos atsinaujinančiųjų išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 5, 11, 13, 16, 18, 20, 20-1, 21, 22, 23, 26, 29, 49, 50, 55, 56, 57, 63 straipsnių ir dvyliktojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, įstatymo papildymo 15-1 straipsniu ir 54 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/tt/TAD/bf71fda1fc0b11eab72ddb4a109da1b5?fwid=9iufy374t>

42 Dėl Lietuvos Respublikos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos Respublikos išskirtinės ekonominės zonos Baltijos jūroje dalių, kuriose tikslinga organizuoti konkursą (konkursus) atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių elektrinių plėtrai ir eksploatacijai, ir šių elektrinių įrengtųjų galių nustatymo. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a0c9fb80b6bc11eab9d9cd0c85e0b745>

teritorijoje vėjo elektrinių (700 W) poveikio aplinkai vertinimą, vėjo greičių, vandens ir meteorologinius matavimus bei jūros dugno tyrimus. Poveikio aplinkai vertinimo metu bus nustatytos sąlygos ir reikalavimai neigiamam poveikiui aplinkai išvengti, sumažinti, kompensuoti ar jo pasekmės likviduoti. Šie detalūs vertinimai, matavimai ir tyrimai bus atliekami tam, kad konkursų dalyviai turėtų kuo išsamesnę informaciją apie teritoriją, dėl kurios naudojimo bus rengiami konkursai, ir galėtų geriau įvertinti kokią kainą siūlyti konkurse dėl paramos. Nutarimas taip pat įpareigojo elektros perdavimo sistemos operatorių pradėti parengiamuosius darbus jūrinėje teritorijoje numatomų plėtoti vėjo elektrinių prijungimui prie elektros tinklų.

Iki infrastruktūros plėtos vykdymo reikia atlikti parengiamuosius darbus: išnagrinėti galimus techninius sprendinius jūrinių vėjo elektrinių prijungimui prie perdavimo tinklo, nustatyti sąnaudų ir naudos prasme efektyviausią sprendinį; identifikuoti pagrindines rizikas, galimybes integruotis į Baltijos jūros perdavimo tinklą, jungsiantį Baltijos jūros elektrines su Baltijos jūros regiono valstybių perdavimo tinklais ir kitus klausimus/aspektus. Tai atlikus bus priimtas sprendimas dėl perdavimo tinklo jūrinėje teritorijoje vystymo technologijos, prijungimo vietos (taško), nustatytas tikslus investicijų poreikis. Vėlesniuose parengiamųjų darbų etapuose bus atlikta techninė studija nustatyti jūrinių vėjo elektrinių jungties prie sausumos tinklų įrengimo vietą jūrinėje teritorijoje, taip pat bus parengti su tuo susiję teritorijų planavimo dokumentai bei atlikti jūros dugno tyrimai. Atlikus visus reikalingus veiksmus, tyrimus, parengus teritorijų planavimo dokumentus, bus vykdomi jūrinių vėjo elektrinių jungties su sausumoje esančiais perdavimo tinklais statybos (rangos) darbai.

Svarbu paminėti, kad Seime svarstomame įstatymų projektų pakete nustatoma, kad infrastruktūros, skirtos jūrinių elektrinių prijungimui, plėtos ir susijusių veiksmų bei tyrimų kaštai finansuojami viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšomis ir gali būti mažinami lėšomis, gautomis iš kitų finansavimo šaltinių, siekiant kuo mažesnio poveikio elektros energijos kainai vartotojams. Parengiamuosius darbus vėjo elektrinių plėtrai numatoma dalinai finansuoti EGADP ir valstybės lėšomis, t. y. jūrinių vėjo elektrinių plėtotojams nereikės atlikti didelės dalies parengiamųjų tyrimų ir vertinimų, už juos mokėti savo lėšomis, tokiu būdu iš dalies bus mažinami jūrinių vėjo elektrinių projekto kaštai. Pradėtos konsultacijos dėl Seime svarstomame įstatymų projekto pakete siūlomos įtvirtinti paramos schemos su EK.

Tikslinė grupė, kuriai aktualios planuojamos investicijos yra elektros energijos perdavimo sistemos operatorius, verslas, kuris investuos į vėjo elektrinių statybą ir visi elektros energijos vartotojai plačiąja prasme, kuriems bus tiekiama vėjo elektrinėse pagaminta elektros energija.

2. Investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai. Tikslas – juridinius asmenis investuoti į elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių įrenginių gamybos ir kaupimo įrenginius, burtis į atsinaujinančių išteklių energijos bendrijas. Numatoma remti juridinių asmenų, ūkininkų bei AIE bendrijų investicijas į saulės energiją ir vėjo energiją naudojančias elektrines sausumoje, prioritetą teikiant elektros energijos suvartojimui savo reikmėms, ūkio ar ekonominės veiklos poreikiams. Taip pat, asmenys, planuojantys statyti šias elektrines turės galimybę elektros energiją parduoti. Parama bus teikiama konkurso būdu: daugiausiai balų surinkusiam subjektui, prioritetą skiriant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijoms.

Įgyvendindama Direktyvą (ES) 2018/2001, Lietuva AEI gamintojus skatina veikti rinkos sąlygomis kurdama mechanizmus, leidžiančius lanksčiai reaguoti į rinkos signalus. Vienas iš tokių mechanizmų – investicinė parama įsigyti individualius kaupimo įrenginius. Bus skiriama parama juridiniams asmenims įsigyti kaupimo įrenginius, kai kaupimo įrenginius planuojama įsirengti kartu su saulės arba vėjo elektrinėmis sausumoje, kuriose elektros energijos gamyba sunkiai prognozuojama, prioritetą skiriant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijoms, kurių veikla

nukreipta ne į finansinio pelno siekimą. Atsižvelgiant į tai, kad kaupimų įrenginių technologijos dar yra problema dėl aukštos kainos, planuojama paramą paskirstyti kartu su parama elektrinėms įsigyti, asmenims, siekiantiems investuoti į kaupimo įrenginius, skiriant papildomą finansavimą. Preliminariais vertinimais, finansuojama lėšų dalis galėtų sudaryti iki 45% kaupimo įrenginio vertės.

Tikslinės grupės, kuriai aktuali teikiama investicinė parama yra juridiniai asmenys, ypač - atsinaujinančių išteklių energijos bendrijos. Šiuo metu Lietuvoje yra instaliuota apie 141 MW saulės elektrinių ir 540 MW vėjo elektrinių. Suteikus investicinę paramą, bus sukurta ne mažiau kaip 301,9 MW papildomų elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumų, iš kurių ne mažiau kaip 271,8 MW sudarys saulės energiją naudojančios elektrinės (įskaitant ir 4 MW saulės elektrinę Utenos regione), o ne mažiau kaip 30,1 MW – sausumos vėjo energiją naudojančios elektrinės. Taip pat bus instaliuota ne mažiau kaip 34,3 MWh talpos individualių elektros energijos kaupimo įrenginių.

Planuojama finansavimą skirti pagal BBIR 41 straipsnį. Paramos intensyvumas 45%. Paramos intensyvumas pagrįstas suorganizavus saulės ir vėjo elektrinių atranką⁴³, kurioje buvo naudojami Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos patvirtinti dydžiai taikant 45% intensyvumą. Su patvirtintais projektais ir skirta parama galima susipažinti [čia](#). Kiti ES fondai šiai priemonei finansuoti nebus skirti.

Dalis naujų elektros energijos gamybos pajėgumų, panaudojant saulės energiją, bus sukurta energetinį nepriteklių dėl Ignalinos atominės elektrinės uždarymo patiriančiame Utenos regione. Tikslas – pagerinti socialinę ir ekonominę aplinką Ignalinos atominės elektrinės (IAE) regione, įeinančiame į Utenos apskritį, įrengiant naujus elektros energijos iš saulės gamybos pajėgumus. Projektu siekiama sukurti ilgalaikį ir tvarų elektros energijos gamybos ir tiekimo sprendimą IAE regiono gyventojams. Pilotinė iniciatyva bus įgyvendinta dviem etapais: pirmuoju etapu planuojama užtikrinti ne mažiau nei 4,68 GWh elektros energijos gamybą per metus, antruoju etapu bus įrengiami papildomi saulės jėgainės pajėgumai, užtikrinant, kad iš viso jėgainė galėtų pagaminti ne mažiau nei 11,7 GWh elektros energijos per metus. Instaliuota naujų AEI gamybos pajėgumų galia - 10 MW. Projekto tikslinės grupės: Utenos regiono (Visagino, Ignalinos ir Zarasų savivaldybių) savivaldybių biudžetinės įstaigos ir gyventojai, kurie lengvatinėmis sąlygomis galės įsigyti arba išsinuomoti saulės jėgainės galios atitinkamą dalį kaip nutolusieji gaminantys vartotojai. Numatyta, kad įrengus saulės elektrinių parką savivaldybės gyventojai turės galimybę įsigyti ir savo ūkio poreikiams naudoti šioje elektrinėje pagamintą elektrą. Planuojama skirti finansavimą Visagino savivaldybei, kuri įgyvendins projektą, nukreiptą į socialinės ir ekonominės aplinkos Ignalinos atominės elektrinės regione, įeinančiame į Utenos apskritį, gerinimą. Paramos intensyvumas 100%. Projektas pradėtas įgyvendinti 2021 metų pradžioje.

3. Viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūros įrengimas⁴⁴. Tikslas – užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos saugumą, stabilumą bei parengtį izoliuoto darbo veikimui iki jos sujungimo su kontinentinės Europos elektros tinklais darbui sinchroniniu režimu. Infrastruktūra bus sukurta ir izoliuoto elektros energetikos sistemos darbo rezervo užtikrinimo paslauga (toliau – izoliuoto darbo rezervo paslauga) bus teikiama Lietuvos Respublikos Seimo priimtame įstatyme

43 Aplinkos projektų valdymo agentūra, kvietimas teikti paraiškas finansavimui gauti pagal „Elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybos mažos galios elektrinėse“. <https://www.apva.lt/kvietimas-mazos-galios-atsinaujinanacios-energetikos-projektams/>

44 Finansų ministerija, skiltis „Veiksmo įgyvendinimo koncepcijos“. <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ateities-ekonomikos-dnr>

įtvirtinto teisėto monopolio sąlygomis ir poveikio konkurencijai elektros rinkoje neturės. Infrastruktūrai sukurti ir izoliuoto darbo rezervo paslaugai teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskirs atsakingą subjektą – paskirtąjį kaupimo sistemos operatorių, atitinkantį valstybės nacionalinio saugumo interesus, turintį patirties įgyvendinant strateginius energetikos projektus ir užtikrinantį būtiną nepriklausomumą (veiklos atskyrimą) nuo bet kokios kitos veiklos energetikos sektoriuje. Paskirtasis kaupimo sistemos operatorius bus paskirtas Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos teikimu, šiai atlikus tokius veiksmus: (1) vidinį rinkos vertinimą, kurio eigoje bus peržiūrėta ir įvertinta visų energetikos sektoriuje veikiančių valstybės valdomų įmonių ir jų kontroliuojamų įmonių (priskaičiuojami 35 juridiniais asmenys) atitiktis įstatymų leidėjo nustatytiems paskirtojo kaupimo sistemos operatoriaus kvalifikaciniais reikalavimams, (2) rašytinius paklausimus pirmiau nurodytų įmonių patronuojančioms bendrovės siekiant išsiaiškinti įmonių grupių interesą nominuoti paskirtąjį kaupimo sistemos operatorių (bus atlikta kartu su Energetikos ministerijos tinklalapyje viešai skelbiama informacija apie vykdomą atvirą konsultaciją dėl paskirtojo kaupimo sistemos operatoriaus paskyrimo), ir (3) Energetikos ministerijos parengtą ir teisės aktuose nustatyta tvarka ir sąlygomis suderintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl paskirtojo kaupimo sistemos operatoriaus paskyrimo projektą. Paskirtasis kaupimo sistemos operatorius savo veiklą pradės vykdyti įsigaliojus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimui dėl jo paskyrimo. Toks paskirtojo kaupimo sistemos operatoriaus paskyrimo modelis laikomas atitinkančiu Europos Sąjungos energetikos ir konkurencijos teisės reikalavimus.

- Įgyvendinus investiciją, Lietuvoje bus įdiegti energijos kaupimo įrenginiai, kurių suminė galia sieks ne mažiau nei 200 MW, o talpa sudarys ne mažiau nei 200 MWh. Šių įrenginių paskirtis - momentinis elektros energetikos sistemos stabilumo ir patikimumo užtikrinimas nenumatytų situacijų elektros energetikos sistemoje atveju. Energijos kaupimo įrenginiai pradės tiekti energiją nedelsiant ir nustos iškart atstačius balansą sistemoje įprastiniais būdais. Dabar šią funkciją vykdo visos IPS/UPS elektros energetikos sistemoje esančios elektrinės. 2020 m. Kauno technologijos universiteto (toliau – KTU) mokslininkų atnaujinta Lietuvos elektros energetikos sistemos adekvatumo studija parodė, kad 200 MW dydžio elektros energijos kaupikliai–baterijos ženkliai prisidėtų prie elektros sistemos adekvatumo užtikrinimo⁴⁵. KTU mokslininkai apskaičiavo ir optimalius sistemos adekvatumo ir socialiniu-ekonominiu požiūriu EEKS techninius parametrus⁴⁶: Suminė galia: 200 MW;
- Suminė talpa: 200 MWh;
- Technologija: ličio jonų baterijų energijos kaupimo sistema;
- Ciklo efektyvumas: ne mažesnis kaip 85%;
- EEKS turėtų būti geografiškai išskaidyta (4 baterijų parkai po 50 MW ir 50 MWh).

Numatoma, kad naujieji energijos kaupimo įrenginiai naudos klimatui neutralias technologijas. Lietuvoje veiksiantys energijos kaupimo įrenginiai galės teikti itin greito (<1 s) izoliuoto darbo rezervo paslaugą, kurią šiuo metu iš dalies užtikrina IPS/UPS elektros energetikos sistema. Atlikus investiciją į elektros kaupimo infrastruktūrą, bus sukurtos prielaidos įgyvendinti Lietuvos elektros energetikos sistemos desinchronizaciją nuo IPS/UPS elektros energetikos sistemos. Energijos kaupimo įrenginiai galės teikti įtampų valdymo ir sintetinės inercijos paslaugas vieneriais metais

⁴⁵ Studija atlikta perdavimo tinklų operatoriaus Litgrid, AB užsakymu.

⁴⁶ Energijos kaupimo sistemos optimalių techninių parametrų studija atlikta UAB „EPSO-G“ užsakymu.

anksčiau nei statomi sinchroniniai kompensatoriai (pirmasis pradės veikti 2023 m. pabaigoje). Šie įrenginiai teiks sintetinės inercijos reaguojant į dažnio kitimo greitį, elektros tinklų perkrovos valdymo paslaugas, kurios bus būtinos siekiant 100% integruoti iš AEI generuojamą elektros energiją. Remiantis jau atliktomis studijomis⁴⁷, 4 MW energijos kaupimo įrenginys sukuria sąlygas saugiai įrengti 100 MW elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių gaminančių įrenginių. Atitinkamai, 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginys integruos nuo 2500 MW (esant elektros energetikos sistemos poreikiui AEI balansuoti „į viršų“ ir „žemyn“) iki 5000 MW AEI (esant elektros energetikos sistemos poreikiui AEI balansuoti tik „į viršų“ arba tik „žemyn“). Tokios paslaugos Lietuvoj šiuo metu nėra teikiamos.

Parama investicijoms į viešąją elektros energijos kaupimo infrastruktūrą yra laikoma Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl ES veikimo 107 str. prasme, todėl jos teikimas bus galimas tik po to, kai Europos Komisija priims atskirą sprendimą dėl pagalbos suderinamumo su vidaus rinka. Valstybės pagalbos poreikis elektros energijos kaupimo infrastruktūrai ir jos suderinamumas su vidaus rinka pagrindžiamas izoliuoto darbo rezervo paslaugos išskirtiniu poreikiu, aiškiai apribotu rinkos segmentu, nekonkuravimu su kitomis palyginamomis paslaugomis (o taip pat objektyviai palyginamų paslaugų nebuvimu rinkoje), atitiktimi bendrajam ekonominiam interesui, ir aiškiai apibrėžtu laiko aspektu.

Parama investicijoms neturės įtakos konkurencijai, o paramos gavėjas (infrastruktūros savininkas ir valdytojas, t. y. paskirtasis kaupimo sistemos operatorius) dėl paramos neįgis jokio ekonominio pranašumo. Infrastruktūros savininkui bus kompensuojamos tik nacionalinės energetikos sektoriaus reguliavimo institucijos – Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos (VERT) - patvirtintos būtinosios paslaugos teikimo sąnaudos, todėl infrastruktūros savininkas negaus jokios ekonominės naudos. LR elektros energetikos sistemą sujungus su kontinentinės Europos elektros tinklais darbui sinchroniniu režimu ir ją desinchronizavus nuo IPS/UPS sistemos, izoliuoto darbo rezervo paslaugos teikimas bus nutrauktas, paskirtojo kaupimo sistemos operatoriaus veikla bus sustabdyta, o jo sukurta ir valdoma elektros energijos kaupimo infrastruktūra Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos nustatyta tvarka ir sąlygomis atviro, skaidraus ir nediskriminacinio konkurso būdu bus perleista valstybės nacionalinio saugumo interesus atitinkantiems esamiems ar naujiems elektros energijos rinkos dalyviams. Įvykdžius tokį perleidimą, elektros energijos kaupimo infrastruktūra bus naudojama rinkoje paklausioms elektros energijos kaupimo paslaugoms teikti konkurencinėje, laisvos rinkos sąlygomis veikiančioje ir nereguliuojamoje aplinkoje.

Dėl EEKS pagerinto Lietuvos EES adekvatumo ir išvengto nepateikto energijos kiekio sistemos neplaninių ir avarinių atsijungimų atveju, sumažės bendras nepateiktas energijos kiekis (angl. *Energy not Supplied / ENS*) vartotojams. Dėl šių socialinių ir ekonominių naudų projektas sukurs 155 mln.€ naudą per 15 metų. Tikslinė grupė: elektros energijos vartotojai.

Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ užtikrina ilgalaikį tvarų poveikį Lietuvos energetiniam saugumui ir ekonomikos konkurencingumui:

47 Balkan Green Energy News, NGEN installs first Tesla Powerpack battery storage system in the region. <https://balkangreenenergynews.com/ngen-installs-first-tesla-powerpack-battery-storage-system-in-the-region/>

1. Reformos įgyvendinimo metu naujai sukurti 2158 MW elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių pajėgumai kasmet generuos 2,5-3 TWh elektros energijos. Įgyvendintos reformos dėka, elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių dalis elektros energijos suvartojimo balanse padidės nuo 2,340 TWh 2019 m. iki mažiausiai 4,84 TWh, o daugiausiai 5,34 TWh jau 2026 metais.
2. Sumažintas poreikis importuoti elektros energiją padidins šalies saugumą. Įgyvendinus reformą nauji AEI gamybos įrenginiai sudarys mažiausiai 47 % elektros energijos poreikio.
3. 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginiai užtikrins elektros energijos sistemos stabilumą šalyje esant nenumatytoms aplinkybėms/grėsmėms. Šie įrenginiai naudos klimatui neutralias technologijas, kas užtikrins, kad veikla nedarytų žalos prisitaikymui prie klimato kaitos.

2.5. Reforma „Judame neteršdami aplinkos“

Reformos tikslas – reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kiekį, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporto sektoriuje.

Gyventojų įpročiai keliauti nuosavais automobiliais, kurių dauguma yra seni (16,8 metų) ir taršūs (165 g CO₂/km) miestuose kasdien sukelia spūstis ir padidėjusią aplinkos oro taršą. Miestų ir regioninis viešasis transportas nėra patrauklus, vidutinis šių transporto priemonių amžius 15-20 metų. Įvairias paslaugas teikiančio verslo, nuvažiuojančio didžiausius atstumus miestuose, turimas transporto priemonių parkas taip pat taršus. Fragmentuotos ir negausios viešosios paskatos nepadarė esminių autotransporto sudėties pokyčių, nepadidino viešojo transporto patrauklumo.

EK komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Darnaus ir išmanaus judumo strategija. Europos transporto kelias į ateitį“ nustatė tikslus iki 2030 m. eksploatuoti bent 30 mln. nedaršų lengvųjų automobilių, o iki 2050 m. beveik visi lengvieji automobiliai, furgonai, autobusai ir naujos sunkiosios transporto priemonės būtų nedaršūs. Reformos „Judame neteršdami aplinkos“ įgyvendinimas yra esminių suderintų veiksmų ir paskatų visuma seną ir taršų asmeninių, viešojo sektoriaus, komercinių, viešojo transporto ir krovininių automobilių parką pakeisti į naujesnį, inovatyvesnį, efektyvesnį, patrauklesnį ir nedaršų transporto parką.

Reformą įgyvendins SM, AM ir EM, darbo tvarka tarpusavyje koordinuodamos veiksmus kompleksinėms reguliacinėms, komunikacinėms ir investicinėms priemonėms įgyvendinti. Reformos įgyvendinimo terminas: 2021–2030 m. Galimi sunkumai / rizikos – užsitęsios teisės aktų derinimo ir priėmimo ar viešųjų pirkimų procedūros, nepakankamas finansavimas, rangovai neįvykdo sutartinių įsipareigojimų (bankrotas ar pan.). **Reformos įgyvendinimas pradėtas 2021 m.**, kai Seime buvo priimtas [Alternatyviųjų degalų įstatymas](#). Šiuo įstatymu siekiama nustatyti įpareigojimus degalų ir gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjams, apibrėžti institucinę atsakomybę, alternatyviaisiais degalais varomų transporto priemonių įsigijimą per viešuosius pirkimus, nustatyti įpareigojimus dėl biodegalų naudojimo didinimo, plėsti elektromobilių įkrovimo prieigų tinklą, skatinti elektromobilių įsigijimą bei kitas alternatyviųjų degalų naudojimo nuostatas. Įstatyme įtvirtinamos Direktyvos 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją nuostatos susijusios su transporto sektoriaus dalimi ir numatytas Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje įtvirtintas 15% atsinaujinančių išteklių energijos transporto sektoriuje tikslas. Įstatymu siekiama:

1. Didinti šalyje įsigyjamų elektromobilių skaičių:

- iki 2025 m. M1 klasės elektromobilių skaičius sudarys ne mažiau kaip 10 %, o N1 klasės elektromobilių skaičius - ne mažiau kaip 30 % metinių pirkimų sandorių;
- iki 2030 m. M1 klasės elektromobilių skaičius sudarys ne mažiau kaip 50 % metinių pirkimų sandorių, N1 klasės –100 %;
- nuo 2030 m. sausio 1 d. N1 klasės transporto priemonės su vidaus degimo varikliais, išskyrus alternatyviaisiais degalais varomas N1 klasės transporto priemonės, negali būti registruojamos.

2. Nustatyti aplinką tausojančius reikalavimus keleivius vežančioms transporto priemonėms:

- nuo 2029 m. sausio 1 d. visas viešasis keleivių vežimo keliais transportas, įskaitant taksi ir pavėžėjimo paslaugas teikiančių asmenų transporto priemones, turi būti pritaikytas naudoti alternatyviuosius degalus.

3. Nustatyti reikalavimus, kad per viešuosius pirkimus būtų įsigyjamose tik netaršios transporto priemonės :

- nuo 2026 m. sausio 1 d. netaršios transporto priemonės (M1, M2 arba N1 kategorijos transporto priemonė, kurios išmetamo CO₂ kiekis yra lygus 0 g/km, arba M, kategorijos transporto priemonė, naudojanti alternatyviuosius degalus) viešuosiuose pirkimuose turi sudaryti 100%.

4. Įtvirtinti tikslus ir reikalavimus elektromobilių įkrovimo infrastruktūrai:

- iki 2030 m bus įrengta 60 000 elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 6 000 – viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių įkrovimo prieigos LR teritorijoje;
- viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių didelės ir labai didelės galios įkrovimo prieigos pirmiausia turi būti įrengiamos Lietuvos didmiesčiuose, taip pat šalia valstybinės reikšmės kelių, priklausančių transeuropiniam kelių tinklui;
- viešosios didelės arba labai didelės galios įkrovimo prieigos, atsižvelgiant į technines galimybes, bus įrengtos šalia valstybinės reikšmės kelių ne didesniu kaip 50 km atstumu viena nuo kitos;
- įprastos ir vidutinės galios elektromobilių įkrovimo prieigos įrengiamos Lietuvos didmiesčiuose šalia daugiabučių namų, sudarant galimybes juose gyvenantiems elektromobilių naudotojams įkrauti elektromobilius visą parą;
- reikalavimai ir taisyklės dėl minimalaus įkrovimo prieigų skaičiaus ir susijusios infrastruktūros įdiegimo statomuose pastatuose, daugiabučių gyvenamųjų pastatų kiemuose, rekonstruojamų, atnaujinamų (modernizuojamų) gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų teritorijose nustatomi aplinkos ministro nustatyta tvarka;
- nuo 2023 m. sausio 1 d. visose statomose arba rekonstruojamose degalinėse turi būti įrengta bent viena viešoji didelės arba labai didelės galios elektromobilių įkrovimo prieiga, o visose statomose arba rekonstruojamose autobusų ir geležinkelio stotyse, oro uostuose ir jūrų uoste turi būti įrengta viešoji elektromobilių įkrovimo stotelė;
- Lietuvoje veikiančios viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių įkrovimo prieigos ir jų operatoriai privalo turėti suteiktus unikalios identifikacinius kodus ir būti įregistruoti Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinėje sistemoje.

5. Sukurti mažos taršos zonas savivaldybėse:

- iki 2023 m. Savivaldybių tarybos nustato ir pagal poreikį periodiškai atnauja mažos taršos transporto zonas miestuose, atsižvelgdamos į DJMP ir valstybinio aplinkos oro monitoringo ir (ar) savivaldybės aplinkos oro monitoringo duomenis savivaldybių teritorijose.

6. Padidinti įpareigojimus degalų ir dujinių degalų tiekėjams:

- iki 2030 m. degalų ir gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjai privalo patiekti ne mažiau kaip 16,8% degalų iš AEI palyginti su jų mineralinio kuro balansu pradedant nuo 2022 metų;
- pažangiųjų biodegalų ir (ar) nebiologinių skystųjų ir dujinių degalų iš AEI naudojimas 2030 m. pasieks 3,5 %;

7. Nustatyti alternatyviųjų degalų infrastruktūros tikslus

- atstumas tarp suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktų turėtų sudaryti ne daugiau kaip 100 km, minimalus viešai prieinamų suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius iki 2025 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 15 vnt., o iki 2030 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 30 vnt.;
- atstumas tarp suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų Lietuvoje turėtų sudaryti ne daugiau kaip 200 km, minimalus viešai prieinamų suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius planuojamas taip, kad dviem tūkstančiams Lietuvoje registruotų sunkiųjų N3 kategorijos transporto priemonių tektų ne mažiau kaip vienas suskystintų gamtinių dujų pildymo punktas, užtikrinant, kad suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius iki 2025 m. gruodžio 31 d. būtų ne mažesnis kaip 2 vnt., o iki 2030 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 3 vnt.

8. Isteigti Darnaus judumo fondą:

- iki 2022 m. numatyta įsteigti Darnaus judumo fondą, kurio lėšos galės būti skiriamos priemonėms, susijusioms su darnaus judumo plėtra, finansuoti, alternatyviaisiais degalais varomų transporto priemonių naudojimui skatinti, alternatyviųjų degalų ir transporto infrastruktūrai kurti ir plėtoti, vidaus degimo varikliais varomų transporto priemonių ribojimams miestuose įrengti, vidaus varikliais varomoms transporto priemonėms perdaryti į alternatyviaisiais degalais varomas transporto priemones, aplinkos oro taršos mažinimo priemonėms finansuoti, visuomenei šviesti. Planuojama, kad EGADP lėšos, skirtos kovai su klimato kaita transporto sektoriuje, galėtų būti naudojamos per Darnaus judumo fondą numatytoms veikloms finansuoti ir priklausomai nuo investicijų pobūdžio, būtų taikomos subsidijos ar labiausiai patrauklios finansinių priemonių formos, numatytiems tikslams pasiekti pagal identifikuatą rinkos trūkumą atlikus išankstinį vertinimą.

Reformos įgyvendinimas nukreiptas ir į mokestines paskatas rinktis mažiau taršų autotransportą. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių registravimo (perregistravimo) mokestis, taikomas registruojant lengvuosius ir lengvuosius komercinius automobilius (M1 ir N1 kategorijos), didelio arba esminio efekto automobilių pasirinkimui pagal degalų rūšį arba CO₂ emisijas neduoda, svarstoma įvesti pastovų, t. y. metinį automobilių taršos mokestį, priklausantį nuo automobilio taršos emisijos lygio ir panaikinti taršos mokesčio lengvatą individualia veikla besiverčiantiems ūkio subjektams.

Siekiant užtikrinti principus „teršėjas moka“ ir „naudotojas moka“, kelių naudotojo mokestis, mokamas transporto priemonių valdytojų už laikotarpį, kuriuo yra naudojamas kelių infrastruktūra, nuo 2023 m. sausio 1 d. bus keičiamas į kelių rinkliavą, mokamą už keliais nuvažiuotą atstumą (angl. *e-tolling*). Įdiegta elektroninė nuvažiuojamu atstumu pagrįsta rinkliavos sistema, sąveikaudama su dabar veikiančiomis ir diegiamomis kontrolės sistemomis (daugiafunkcė pažeidimų kontrolės sistema, sektoriniais greičio matuokliais) leis vykdyti nuolatinę stebėseną ir kontrolę (24 val. per parą) – tai bus prevencinė priemonė, transporto priemonių naudotojams neleidžianti išvengti pažeidimų nustatymo ir baudų dėl nesumokėtos kelių rinkliavos. Nuvažiuojamu atstumu grįsta rinkliavos sistema skatins transporto priemonių savininkus / valdytojus naudoti

draugiškesnes aplinkai transporto priemones, taip pat racionaliau planuoti ir optimizuoti savo kelionių maršrutus, nes nuo maršruto ilgio priklausys rinkliavos dydis. Maršrutų optimizavimas kartu su kitomis kompleksinėmis aplinkosaugos priemonėmis mažins aplinkos taršą, žalą gamtai, triukšmą. Iš sugeneruotų kelių rinkliavos įmokų pajamų bus skiriama daugiau lėšų mokamų valstybinės reikšmės kelių atnaujinimui ir plėtrai (papildomai apie 50 mln.€ per metus), jų kokybės gerinimui ir eismo saugumo didinimui, tokiu būdu patenkinant eismo dalyvių lūkesčius.

Reformos įgyvendinimas užtikrins viešojo sektoriaus autotransporto pakeitimą sistemingai padidinant „žaliųjų pirkimų apimtį“. Skatinamas transporto parko atnaujinimas, taikant žaliuosius pirkimus ir užtikrinant būtinuosius viešojo pirkimo tikslus transporto srityje (netaršių lengvųjų transporto priemonių skaičius, atliekant žaliuosius pirkimus, turi sudaryti tam tikrą bendro transporto priemonių parko dalį) (žr.paveikslą Nr. 8).

„ŽALIEJI PIRKIMAI“					
PERKANČIOJI ORGANIZACIJA + PERKANTYSIS SUBJEKTAS					
Pirkimo, lizingo, nuomos, išperkamosios nuomos sutartis	Viešųjų paslaugų sutartis keleivių vežimo kelių transportu paslaugai teikti		Paslaugų sutartis (Viešojo kelių transporto, specialiojo keleivinio transporto, nereguliaraus keleivinio transporto, atliekų rinkimo, pašto siuntų vežimo keliais, siuntinių pervežimo, pašto pristatymo, siuntinių pristatymo paslaugos)		
NETARŠI „ŽALIA“ TRANSPORTO PRIEMONĖ					
M1, M2 arba N1			M3, N2 arba N3		
Iki 2025 m. gruodžio 31 d. CO ₂ kiekis realiomis važiavimo sąlygomis 50 CO₂ g/km		Nuo 2026 m. sausio 1 d. CO ₂ kiekis realiomis važiavimo sąlygomis 0 CO₂ g/km		Alternatyvūs degalai	
DIREKTYVA (ES) 2019/1161					
Nuo 2021 m. rugpjūčio 2 d. iki 2025 m. gruodžio 31 d.			Nuo 2026 m. sausio 1 d. iki 2030 m. gruodžio 31 d.		
M1, M2, N1	N2, N3	M3	M1, M2, N1	N2, N3	M3
20,9 %	8 %	42 %/ 21 % > 1 g CO₂ g/km	20,9 %	9 %	60 %/ 30 % > 1 g CO₂ g/km
NACIONALINĖ TEISĖ					
Nuo 2021 m. rugpjūčio 2 d. iki 2025 m. gruodžio 31 d.			Nuo 2026 m. sausio 1 d. iki 2030 m. gruodžio 31 d.		
M1, M2, N1	N2, N3	M3	M1, M2, N1	N2, N3	M3
60 %	8 %	80 %/ 40 % > 1 g CO₂ g/km	100 %	16 %	100 %/ 50 % > 1 g CO₂ g/km

SUSISIEKIMO MINISTERIJA

Paveikslas 8. Lietuvos žaliųjų pirkimų tikslai autotransportui

Reformos įgyvendinimas padidins kelionių skaičių viešuoju transportu. Numatomas ne tik viešojo transporto priemonių atnaujinimas, bet ir prieinamumo ir naudojimosi juo didinimas tikslinant ir atnaujinant maršrutus, tvarkaraščius, peržiūrint stotelių ir sustojimų vietas pagal besikeičiančius visuomenės poreikius, ieškant galimybių trumpinti kelionės laiką ir darant keliones patogesnėmis ir patrauklesnėmis. Svarstoma galimybė dėl pakopinio nemokamo viešojo transporto įvedimo (taikomos pilotinės iniciatyvos jau įsigijus elektra varomas viešojo transporto priemones, sudaroma galimybė viešuoju transportu naudotis nemokamai tam tikrą ribotą laiką atskirose savivaldybėse, taip skatinant gyventojų įpročių keitimą), ar nuolaidų sistemos, kai už naudojimąsi viešuoju transportu taikomos ženklios nuolaidos tam tikros amžiaus grupės gyventojams. Numatoma reformuoti tarp miestinio susisiekimo sistemą, užtikrinant patogų susisiekimą tarp regionų centrų, užtikrinant sąsają su vietinio susisiekimo sistema (tolimojo susisiekimo autobusais maršrutus suderinti su geležinkelio maršrutais; t.y. suderinti skirtingas susisiekimo rūšis patogesnėmis kelionėmis; peržiūrėti tolimojo susisiekimo esamą tinklą ir jį optimizuoti (parengti maršrutų žemėlapi / planą), tuo pačiu atlikti alternatyvų analizę dėl teisinių ir techninių sprendimų,

reikalingų vieningai mobilumo platformai Lietuvoje sukurti. Numatoma plati socialinė sklaida, visuomenės informavimas, gyventojų elgsenos ir įpročių keitimas ir formavimas, skatinant rinktis keliavimą viešuoju transportu. Įtakos turės ir asmeninių transporto priemonių naudojimo ribojimų įvedimas miestuose, mokesčio už automobilio taršą įvedimas, viešojo transporto juostų plėtra, viešojo transporto prioriteto sankryžose sistemos diegimas, stotelių atnaujinimas universalaus dizaino principais ir naujų stotelių įrengimas, elektroninio bilieto sistemos diegimas, viešojo transporto švieslentės stotelėse – taip bus suteikiamas pranašumas kelionėms viešuoju transportu.

Reformos įgyvendinimas sudarys palankias prielaidas aplinkai draugiško autotransporto naudojimui ir plėtrai. Bendradarbiaujant su savivaldybėmis numatoma kurti mažos taršos zonas miestuose, kuriose bus ribojamas iškastiniu arba visiškai draudžiamas transporto priemonių eismas. Siekiant aplinkos oro kokybės gerinimo ir taršo mažinimo miestuose, numatoma įgyvendinti DJMP ir NEKSVP priemonės: miestų centrinėse dalyse ir senamiesčiuose užtikrinti patogią infrastruktūrą aplinkai draugiškomis transporto priemonėmis arba judėjimui pėsčiomis, riboti / drausti taršių transporto priemonių eismą, taikyti priemones, kurios mažintų automobilių stovėjimo patrauklumą miestų centrinėje dalyje, didinti viešojo transporto patrauklumą nuolat peržiūrint maršrutus, kompensuojant bilietus, plečiant viešojo transporto juostas, pertvarkant viešojo transporto stoteles, įrengiant naujas, diegiant viešojo transporto šviesoforų prioriteto sistemas ir kt. Skatinant įgyvendinti darnaus judumo priemones, planuojama atnaujinti Darnaus judumo mieste planų gaires (nustatyti DJMP finansavimo principus ir parengti DJMP stebėsenos sistemą).

Atsižvelgiant į Direktyvos 2018/844 nuostatas, Statybos techniniame reglamente STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. Bendrieji reikalavimai“ nustatyti bendrieji reikalavimai dėl elektromobilių įkrovimo prieigų ir kabelių kanalų infrastruktūros įrengimo stovėjimo vietose šalia naujų gyvenamųjų ir negyvenamųjų bei rekonstruojamų, atnaujinamų (modernizuojamų) ar remontuojamų gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų.

Skatinant ir sudarant tinkamas bei patrauklias sąlygas naudoti elektra ir kitais alternatyviais degalais varomas transporto priemones, bus įrengiama įkrovimo / papildymo infrastruktūra miestuose ir šalia valstybinės reikšmės kelių.

Pokyčiams, kurių siekiama reformos įgyvendinimu, spartinti, ESFIP ir nacionalinio biudžeto lėšos bus papildytos EGADP lėšomis, kurias planuojama investuoti į keturias investicines kryptis:

1. Paskatinti įsigyti ir pakeisti viešojo sektoriaus ir verslo naudojamas taršias kelių transporto priemones į netaršias. Tikslas – mažinti taršių transporto priemonių skaičių, miestų aplinkos oro taršą ir skatinti darnų judumą. Investicija padės šalies mastu spręsti egzistuojančias taršaus transporto problemas, mažins regioninius netolygumus. Skatinant atsisakyti taršių lengvojo autotransporto priemonių ir vietoje jų įsigyti elektromobilius ar kitus nulinės emisijos automobilius numatoma verslui (fiziniams ir juridiniams asmenims), valstybės ir savivaldybių įmonėms / įstaigoms / organizacijoms, savivaldybių administracijoms teikti *de minimis*⁴⁸ pagalbą arba pagalbą, vadovaujantis 2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius

48 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 1407/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 3 dalis. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32013R1407>

su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2017 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 2017/1084, 36 straipsnio „Investicinė pagalba, leidžianti įmonėms taikyti griežtesnius nei Sąjungos aplinkos apsaugos standartus arba gerinti aplinkos apsaugą, jeigu Sąjungos standartų nėra“ nuostatomis.. Parama bus teikiama įsigyti arba pakeisti lengvuosius automobilius, mikroautobusus ir autobusus, krovinines ir sunkiasvores transporto priemones. Planuojama remti transporto priemonių⁴⁹ įsigijimą:

- lengvieji automobiliai (M1 arba N1 klasė) – 0 emisija (pvz. varomi elektra arba vandeniliu), prioritetą – keleivių vežimo ir logistikos paslaugas teikiantiems miestuose;
- žemagrindžiai autobusai keleivių vežimui miestuose arba priemiesčiuose (pagal poreikį galima M2 arba M3 klasė) – 0 emisija (pvz. varomi elektra arba vandeniliu);
- autobusai (angl. *high-floor*) tarp miestų, šalies vidaus maršrutuose (pagal poreikį galima M2 arba M3 klasė) – varomi elektra, biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų;
- krovininės ir sunkiasvorės transporto priemonės (pagal poreikį galima N2 arba N3 klasė) – varomos elektra arba biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų, prioritetą – verslui, vykdančiam veiklą šalies viduje.

Pažymėtina, kad autobusai, krovininės ir sunkiasvorės transporto priemonės bus ne žemesnio nei EURO6 standarto. Prioritetą skiriamas elektra varomoms transporto priemonėms, tačiau tarpmiestiniai autobusai, važiuojantys ilgesniais maršrutais, gali efektyviau kursuoti naudodami biodujas, pagamintas iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų. Tarpmiestiniai autobusai ir krovininės transporto priemonės pagal rinkoje esantį (artimiausiu metu planuojamą) pasirinkimą turi būti arba pritaikytos naudoti AEI, arba visiškai netaršios. Remiant tokių transporto priemonių įsigijimą būtų užtikrinama minimali degalų iš AEI dalis jų suvartojamų degalų balanse. Alternatyviųjų degalų įstatyme įtvirtinta apskaitos vienetų sistema leidžia biometano dujų kilmės garantijų ir sertifikatų rinkoje dalyvauti ir sunkiasvorėms transporto priemonėms, kurios taip pat privalės įstatyme nustatytais laikotarpiais (kiekvienais kalendoriniais metais) didinti suvartojamų degalų iš AEI dalį.

Suplanuota teikti de minimis pagalbą elektrinių autobusų ir kitų netaršių transporto priemonių (atitinkančių Alternatyviųjų degalų įstatymo nuostatas) ar jų komplektuojančių, atsarginių dalių gamybai Lietuvoje skatinti. Sprendimas kurti finansines priemones bus priimtas užbaigus Energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo bei transporto sektoriuose planuojamų įgyvendinti finansinių priemonių *ex-ante* vertinimą.

Tikslinė grupė: valstybės ir savivaldybių įmonės / įstaigos / organizacijos, savivaldybių administracijos, verslas. Iki 2021 m. pabaigos bus parengti ir patvirtinti Energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimai, taikomi įsigyjant kelių transporto priemones, ir tvarkos aprašu nustatyti atvejai, kada juos privaloma taikyti. Parengus Darnaus judumo fondo nuostatus, bus įsteigtas Darnaus judumo fondas. Taip pat iki 2023 m. sausio 1 d. numatoma įdiegti elektroninę kelių rinkliavos sistemą, pagrįsta principais „naudotojas moka“ ir „teršėjas moka“, o kelių mokestis, mokamas transporto priemonių valdytojų už laikotarpį, kuriuo yra naudojamos kelių

49 Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų kategorijų ir klasių pagal konstrukciją reikalavimai <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.332547/asr>

infrastruktūra, bus pakeistas į kelių rinkliavą, mokamą už keliais nuvažiuotą atstumą. Investuojant EGADP lėšas iki 2026 m. vidurio bus įsigyta 22 500 vnt. 0 emisijos lengvųjų (M1 arba N1 klasės) automobilių, 500 vnt. elektra arba biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų, varomų mikroautobusų ir autobusų (M2 arba M3), 500 vnt. elektra arba biodujomis, pagamintomis iš RED II reikalavimus atitinkančių žaliavų, varomų krovinių ir sunkiasvorių (N2 arba N3) transporto priemonių.

2. Gerinti viešojo transporto paslaugų kokybę ir patrauklumą, atnaujinant viešojo transporto priemones. Tikslas - didinti transporto ekologiškumą, plėtoti švaresnį, pigesnį ir sveikesnį viešąjį transportą, sprendžiant išmetamų teršalų kiekio, spūsčių miestuose mažinimo, saugumo didinimo bei viešojo transporto patrauklumo ir prieinamumo didinimo iššūkius šalies savivaldybėse, kurios pagal 2014-2020 m. ESFIP nerengė ir neįgyvendino DJMP. Suplanuota teikti Valstybės pagalbą savivaldybių administracijoms, fiziniams ir juridiniams asmenims, teikiantiems viešojo transporto paslaugas, pakeisti techniškai pasenusias transporto priemones arba papildyti autoparką naujomis, nulinės emisijos transporto priemonėmis (planuojama remti M2 ir M3 klasės (pagal poreikį) transporto priemonių įsigijimą – miestuose ir priemiesčiuose žemagrindžius autobusus, varomus elektra), kartu sukuriant joms reikalingą įkrovimo / papildymo infrastruktūrą taip didinant viešąjį transporto patrauklumą gyventojams ir skatinant kelionę nuosavu automobiliu keisti kelionę viešuoju transportu. Pagalba bus teikiama apie ketinimą suteikti valstybės pagalbą teikiant išankstinį pranešimą Europos Komisijai arba kaip kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento Nr. 1370/2007 dėl keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų ir panaikinančio Tarybos reglamentus (EEB) Nr.1191/69 ir (EEB) NR.1107/70 9 straipsnio 1 dalimi, išmokėtos kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą ar bendrosiomis taisyklėmis nustatytų tarifinių įsipareigojimų laikymąsi laikomos suderinamomis su bendrąja rinka. Tokioms kompensacijoms netaikomas Sutarties 108 straipsnio 3 dalyje nustatytas išankstinio pranešimo reikalavimas.

Tikslinė grupė: DJMP pagal 2014-2020 m. ESFIP nerengusios ir neįgyvendinusios savivaldybės, verslas (fiziniai ir juridiniai asmenys). Iki 2024 m. pabaigos numatoma reformuoti tarpmiestinio susisiekimo sistemą, užtikrinant patogų susisiekimą tarp regionų centrų. Iki 2026 m. vidurio planuojama paskatinti įsigyti 230 vnt. elektra varomų autobusų (M2 arba M3) kartu su jiems įkrauti / papildyti reikalinga infrastruktūra. Susisiekimo ministerijos tinklapyje bus skelbiama aktuali informacija, siekiant formuoti visuomenės elgseną, keisti jos įpročius, skatinant kelionėms rinktis viešąjį transportą. Viešojo transporto patrauklumo didinimas techniškai pasenusias transporto priemones keičiant naujomis, nulinės emisijos transporto priemonėmis, diegiant sistemas, užtikrinančias viešojo transporto prioritetą palyginti su kitų rūšių transporto priemonėmis, daro viešąjį transportą patrauklesniu gyventojams, skatina kelionę nuosavu automobiliu keisti kelionę viešuoju transportu.

Įgyvendintų investicijų laukiamas ŠESD sumažinimo efektas 2030 m. yra 4,9 tūkst. t CO₂ ekv. (pagal NEKSP).

3. Transporto priemonių įkrovimo / pildymo infrastruktūros sukūrimas. Tikslas – sukurti optimalų viešųjų, pusiau viešųjų⁵⁰ ir privačių įkrovimo ir papildymo infrastruktūros elementų tinklą, sukuriantį palankias prielaidas verslui ir gyventojams eksploatuoti netaršias transporto priemones.

Siekiant sukurti įkrovimo / papildymo infrastruktūrą numatoma finansinė paskata:

- viešajai infrastruktūrai miestuose savivaldybėms, pagal 2014-2020 m. ESFIP nerengusioms ir neįgyvendinusioms DJMP, įrengti;
- viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo stotelių įsigijimui / įrengimui kompensuoti fiziniams / juridiniams asmenims, kurios būtų įrengiamos miestuose ir šalia valstybinės reikšmės kelių (degalinėse, miestų centruose, miegamuosiuose mikrorajonuose, taip pat šalia prekybos, maitinimo, poilsio, švietimo, sporto įstaigų, lankytinų objektų ir pan.);
- viešajai itin didelės galios įkrovimo infrastruktūrai sunkiajam transportui ir autobusams.

Iki 2022 m. planuojama sukurti Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinę sistemą, vėliau ją pagal poreikį papildyti biodujų papildymo infrastruktūros duomenimis. Iki 2026 m. vidurio bus įrengta 4840 vnt. viešųjų ir 400 vnt. pusiau viešųjų įkrovimo prieigų, 10 vnt. labai didelės galios įkrovimo stotelių krovininiam transportui / autobusams, 30 vnt. viešųjų suslėgtų biodujų stotelių (pritaikytų papildyti biometanu) ir 4 vnt. viešųjų vandenilio papildymo stočių. Tinklui sukurti bus teikiama Valstybės pagalba pagal BBIR. Šiuo metu yra rengiamas 2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014 pakeitimas, įtraukiant 36a straipsnį, pagal kurio nuostatas bus galima skirti investicinę pagalbą viešai pasiekiamai įkrovimo ir/ar užpildymo infrastruktūrai, skirtai kelių transporto priemonėms su nuline arba žema emisija. Pagal dabartinį šio reglamento pakeitimo projektą ne visos išlaidos bus tinkamos finansuoti (pvz. elektros pastotės ir pan.), galima alternatyva – apie ketinimą suteikti valstybės pagalbą teikti išankstinį pranešimą EK. Investicija atitinka Alternatyviųjų degalų įstatymo ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2018/2001 nuostatas.

Bus siekiama įrengti bazinį privačių elektromobilių įkrovimo prieigų tinklą koncentruojantis į įprastos ir vidutinės galios įkrovimo prieigas namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, privačiose įmonėse ar organizacijose, darbovietėse. Teikiant valstybės pagalbą pagal BBIR, bus įrengta 53,2 tūkst. privačių elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 39,9 tūkst. bus 11 kW galios, 13,3 tūkst. – nuo 22 kW iki 49 kW galios. EM projektu taip pat siekia skatinti įprastos galios įkrovimo prieigų su dinaminio srovės valdymo galimybe įrengimą namų ūkiuose užtikrinant elektros energijos suvartojimo apskaitą per išmaniąją apskaitą, kompensuojant iki 60% namų ūkiuose arba daugiabučiuose įrengiamų elektromobilio įkrovimo prieigų kainos. Paraleliai, kitais lėšų šaltiniais bus siekiama skatinti namų ūkius naudojančius saulės energiją ir turinčius elektromobilius papildomai įsirengti ir elektros energijos kaupimo įrenginius, kurie užtikrintų efektyvesnį saulės energijos panaudojimą, dienos metu saulės energiją nukreipiant į energijos kaupimo įrenginį taip sumažinant krūvį elektros energijos tinklams ir užtikrinant elektromobilio įkrovimą efektyviausiu būdu ir žemiausia kaina. Identifikuota elektromobilių įkrovimo prieigų įrengimo daugiabučių namų kiemuose problematika, kurią siekiama sušvelninti pasiūlant daugiabučių namų bendrijoms, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiabučių namų kiemai, kompensacijas įsirengiant įprastos

50 Pusiau viešoji elektromobilių įkrovimo prieiga – iš dalies vieša elektromobilių įkrovimo prieiga, kuri yra prieinama visiems elektromobilių vairuotojams elektromobilių įkrovimo prieigos operatoriaus nustatyto laiku nustatytoje teritorijoje ir įtraukta į Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinę sistemą

arba vidutinės galios elektromobilių įkrovimo prieigas daugiabučių namų kiemuose kompensuojant ir reikalingą elektros energijos tinklo plėtrą.

Tikslinė grupė: verslas, savivaldybių administracijos pagal 2014-2020 m. ESFIP nerengusios ir neįgyvendinusios DJMP, šalies gyventojai. Planuojamos investicijos mažins taršių transporto priemonių skaičių, prisidės prie švaresnio miestų aplinkos oro ir darnaus judumo skatinimo, padės šalies mastu spręsti egzistuojančias taršaus transporto problemas, mažins regioninius netolygumus.

4. Didinti vietinės degalų iš AEI gamybos apimtis. Tikslas – kurti aukštos pridėtinės vertės darbo vietas šalyje, kuriančias degalų iš AEI pasiūlą ir skatinti šių degalų naudojimą transporto sektoriuje.

4.1. Skatinti biometano dujų gamybą ir naudojimą transporte. Tikslas - skatinti privačias investicijas į biometano dujų gamybos plėtrą, sukuriant reguliacinius mechanizmus tarpsektoriniam biometano dujų paklausos ir pasiūlos subalansavimui. Šiuo metu Lietuvoje nėra biometano dujų gamybos pajėgumų dėl itin didelių investicinių kaštų poreikio ir nesusiformavusios paklausos. Biometano dujos yra vienos ekonomiškai naudingiausių ir lengviausiai prieinamų iškastinio kuro alternatyvų, kadangi žaliavos kiekis jų gamybai yra pakankamas, o panaudojimas transporto priemonėse įmanomas naudojant esamą gamtinių dujų infrastruktūrą. Biometano dujos turi potencialą itin reikšmingai sumažinti transporto sektoriaus ŠESD išmetimus visoje degalų tiekimo grandinėje, tuo pačiu sprendžiant atliekų tvarkymo ir metano emisijų problematiką. Alternatyviųjų degalų įstatyme numatyti įpareigojimai gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjams ir degalų iš AEI apskaitos vienetų sistema, sukurianti sąlygas biometano dujų paklausos formavimui per skystųjų degalų tiekėjų dalyvavimą, kurie, įsigydamį biometano dujų tiekėjų sugeneruojamus apskaitos vienetus, juos panaudotų savo įpareigojimų įgyvendinimui. Apskaitos vienetų sistema bus sukurta per 2021 m. iki pirmųjų biometano dujų gamybinių pajėgumų atsiradimo, planuojama, kad sistema veiks kartu su kilmės garantijų mechanizmu, todėl tik pagamintas ir suvartotas tvarumo kriterijus ir ŠESD emisijų reikalavimus atitinkantis biometanas galės būti naudojamas siekiant nustatyti tikslų įgyvendinimo. Biometano dujų paklausą taip pat didina Alternatyvių degalų įstatymo nuostatos numatančios, kad parama transporto priemonėms varomoms suslėgtomis ar suskystintomis gamtinėmis dujomis būtų teikiama tik užtikrinant nemažesnę kaip 10% AEI dalį transporto priemonės valdytojo suvartojamų degalų balanse. Lietuvoje jau yra sukurta ir veikianti kilmės garantijų sistema, užtikrinanti maksimalias biometano dujų panaudojimo transporto sektoriuje galimybes ir kartu su Alternatyvių degalų įstatymo nuostatomis užtikrinsianti ilgalaikę dujinių degalų iš AEI paklausą.

Valstybės pagalbą pagal BBIR 41 str. planuojama teikti investicijoms į biometano dujų gamybos įrenginius, įskaitant ir biodujų išvalymo įrenginius, kurie išvalytas biodujas tiekėtų į gamtinių dujų tinklą arba tiesiogiai į transporto priemones. Privalomas įpareigojimas dėl dujinės kilmės degalų iš AEI įmaišymo į gamtines dujas įsigalios tik nuo 2025 m. ir bus taikytinas išimtinai tik gamtines dujas transporto sektoriui tiekiantiems subjektams. Valstybės pagalba, priklausomai nuo įmonių dydžio, sudarys iki 60 % tinkamų investicijų išlaidų sumos. Tikslinės grupės: mažos, vidutinės ar didelės įmonės.

EGADP lėšomis siekiama įrengti biometano dujų gamybos įrenginius, kurių suminė galia iki 2026 m. vidurio sudarytų 27,1 MW.

4.2. Skatinti antros kartos skystųjų biodegalų gamybą ir naudojimą transporte. Tikslas - išplėtoti antros kartos biodegalų gamybos pajėgumus Lietuvoje maksimaliai išnaudojant turimų žaliavų potencialą. Teikiant investicinę paramą pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės

pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 3.3 punktą⁵¹, biodegalų gamintojų investicijoms į technologinius įrenginius antros kartos biodegalų gamybai, jau 2024 m. bus pagaminta apie 12,3 kTNE antros kartos biodegalų (biodyzelino ir bioetanolio). Transporto priemonėse naudojant antros kartos biodegalus (pagamintus iš biomasės atliekų ar liekanų), bus išmetama vidutiniškai iki 90 % mažiau ŠESD palyginti su naudojamu tuo pačiu mineralinės kilmės naftos degalų kiekiu, šiuo metu Lietuvoje naudojamų biodegalų ŠESD sutaupymas siekia apie 60%. Biodegalų naudojimo plėtra yra viena iš nedaugelio priemonių, kuriai įgyvendinti nėra reikalingi pokyčiai transporto priemonių parke ar degalų pildymo infrastruktūroje, o biodegalų dalies didinimas tiesiogiai sumažina atitinkamų naftos degalų poreikį ir didina energetinę nepriklausomybę. Šia priemone bus siekiama skatinti tik tvarius ir ES Direktyvos 2018/2001 reikalavimus atitinkančius antros kartos biodegalus, pagamintus iš atliekoms priskiriamų žaliavų. Tiesioginiai naudos gavėjai yra biodegalų gamintojai (mažos, vidutinės ir didelės įmonės, vykdančios biodegalų gamybos veiklą) ir subjektai, tiekiantys biodegalų gamybai reikalingas žaliavas. Netiesioginiai naudos gavėjai: (1) degalų tiekėjai (didesnė antros kartos biodegalų pasiūla rinkoje – lengviau įgyvendinami Alternatyviųjų degalų įstatyme nustatyti įpareigojimai dėl prievolės įmaišyti biodegalus). (2) Piliečiai, kurių teritorijoje būtų sprendžiama atliekų tvarkymo problematika, taip pat ir visi kiti piliečiai įvertinant sumažinamą įtaką klimato kaitai.

4.3. Skatinti vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrą. Tikslas – diegti efektyvią „žaliojo“ vandenilio gamybos įrangą ir technologijas vandenilio gamybos apimčių Lietuvoje augimui. Vandenilio technologijos laikomos viena iš realiausių alternatyvų pasiekti ES ir pasaulio klimato kaitos mažinimo tikslų vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Šiuo tikslu ES jau pradėti įgyvendinti pilotiniai projektai.

NEKSP pažymima, kad vandenilio panaudojimas energetikoje, pramonėje ir transporte yra perspektyvi sritis siekiant energetikos inovacijų vystymosi ir energetikos kompetencijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatų panaudojimo kitose ekonomikos srityse, skatinti eksporto didėjimą ir naujų verslo rūšių kūrimąsi šalyje. Vandenilis turi daugybę panaudojimo sričių: metalurgija, chemijos pramonė (pvz., azoto trąšų gamyba, naftos produktų gamyba), energetika ir kt. Sparčiai augant elektros energijos generacijai iš atsinaujinančių energijos išteklių (AEI), ypač svarbiais tampa elektros perdavimo tinklo balansavimas ir racionalus perteklinės elektros energijos panaudojimas vandeniliui gaminti.

EM 2019-2020 m įgyvendino projektą „Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos sukūrimas“. Vienas šio projekto rezultatų – atlikta Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos modelio ir jo dalių apžvalga, kritinių dalių stiprybių, silpnybių ir grėsmių, galimybių analizė. Jos pagrindu parengtas veiksmų planas dėl Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos sustiprinimo (toliau – Veiksmų planas), kuriame nustatytos siūlomos įgyvendinti ilgojo ir trumpojo laikotarpio priemonės. Viena iš Veiksmų plane pasiūlytų įgyvendinti priemonių – iki 2021 m. Q4 sukurti vandenilio technologijos plėtros ir skatinimo programą Lietuvoje (sukurtas Lietuvos vandenilio klasteris ar asociacija, atliktos vertinimo studijos, atliktas vertinimas dėl Lietuvos įsitinkinimo ES vandenilio pridėtinės vertės grandinėje, galimai įgyvendintas pilotinis projektas).

51 Europos Komisija, Komisijos komunikatas, 2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0628\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0628(01)&from=EN)

Lietuvos pramonės įmonės jau naudoja vandenilį savo gamybiniuose ir technologiniuose procesuose, taip pat su vandeniliu prisodrintomis gamtinėmis dujomis kaip kuru eksperimentuoja viešojo transporto paslaugų teikėjai. Tačiau šiam vandeniliui pagaminti naudojamas energijos šaltinis yra iškastinis kuras (gamtinės dujos), nes šiuo metu tokiu būdu pagaminti vandenilį yra 2-3 kartus pigiau nei panaudojant iš AEI gaunamą elektrą. 2030 m. kainų projekcijos rodo, kad vandenilio gamyba iš gamtinių dujų toliau išliks pigesnė nei panaudojant iš AEI gaunamą elektrą. Todėl, siekiant ilgalaikių klimato kaitos tikslų, bus remiama vandenilio gamyba iš AEI ir komunalinių atliekų.

Vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrai, siekiant sukurti ne mažesnius 500.000 m³ „žaliojo“⁵² vandenilio gamybos per metus pajėgumus EGADP lėšomis bus teikiama Valstybės pagalba pagal BBIR. Tikslinės grupės: mažos, vidutinės ir didelės įmonės, mokslo ir inovacijų bendruomenė, startuoliai.

Ši „Skatinti vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrą“ priemonė bus vandenilio technologijos plėtros ir skatinimo programos Lietuvoje finansinis pagrindas. Finansavimui EGADP lėšomis gauti bus organizuojamas nediskriminacinis konkursas. Į jį bus galimos teikti paraiškos įvairiems su „žaliuoju vandeniliu“ susijusiems projektams: vandenilio gamybos įrangai iš AEI (elektrolizeriams – gamybai iš saulės, vėjo ir kt. AEI; taip pat gamybai iš biodujų ir kitų bioskaidžių medžiagų); kitiems vandenilio panaudojimo pilotiniams projektams bei infrastruktūros pritaikymui vandeniliui naudoti.

Prioritetas bus teikiamas „žaliojo“ vandenilio gamybai ir perdavimui į gamtinių dujų tinklus, t. y. su tikslu praktiškai išbandyti pagaminto „žaliojo“ vandenilio maišymą ir perdavimą į esamą dujų infrastruktūrą, ištirti tokio mišinio poveikį galutiniam vartotojui, praktiškai patikrinti prielaidas, kokios vandenilio ir gamtinių dujų mišinio proporcijos yra saugios, kokios egzistuoja ribos prie esamų dujų srautų. Visi šio mechanizmo praktiniai rezultatai bus vertinami ir moksliniu požiūriu, įgyjant praktikoje patikrintas kompetencijas.

Priemonė bus naudinga ne tik transporto sektoriui - ši priemonė atspindi esminę reformą Lietuvoje, kuri sąlygos reikšmingus pokyčius šalies energijos šaltinių sandaroje. Šios priemonės pagalba padidėjus vandenilio gamybai iš AEI Lietuvoje, įmanomas perversmas energijos kaupimo, balansavimo, transporto plėtros, klimato kaitos srityse. Dėl aukštos vandenilio kainos, efektyvesnės vandenilio gamybos įrangos ir technologijų paieška yra vienas iš šio mechanizmo tikslų. Pavyzdžiui, patvirtinus technines galimybes šalies gamtinių dujų tinkluose šias dujas maišyti su vandeniliu, tai būtų naudinga ir šalies pramonei, kuri savo veikloje naudoja daug gamtinių dujų. Šią pramonę gamtinių dujų tinklais pasiektų dujų mišinys su vandeniliu, taip prisidedant prie šalies dekarbonizacijos ir mažesnio gamtinių dujų naudojimo.

2.6. Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“

Reformos tikslas – padidinti pastatų renovacijos proceso greitį išnaudojant skaitmenizuotos serijinės pastatų renovacijos pranašumus, plačiau diegiant kompleksinį požiūrį į gyvenamąją aplinką ir skatinant klimatui ir aplinkai palankią statybos sektoriaus ir produktų transformaciją.

52 „Žaliojo“ vandenilis – tai vandenilis, pagamintas pasinaudojant esamais AEI pajėgumais, arba įsigyjant „žalią“ energiją vandeniliui gaminti.

DNAP įgyvendinimui skaičiuojant penkioliktus metus, Valstybės Kontrolė konstatuoja, kad esamas daugiabučių atnaujinimo tempas yra nepakankamas ir esamais DNAP principais ir taikoma praktika užbaigti daugiabučių atnaujinimą gali prireikti 100 metų, kadangi:

1. Daugiabučių renovacijos procese nenaudojamos pažangiausios statybos technologijos ir metodai. Tipinių daugiabučių modernizavimo techniniai projektai buvo parengti dar 2010 metais, todėl juose nėra realizuoti pažangiausi statybų technologijų būdai ir metodai. Vyrauja du pastatų fasadų šiltinimo tipai – vėdinamas fasadas ir tinkuojamas fasadas. Šie fasadų šiltinimo tipai yra santykinai brangūs, imlūs laikui, reikalauja statybos sektoriaus finansinio pajėgumo ir žmogiškųjų išteklių, priklauso nuo sezoniškumo ir oro sąlygų, be to, šiems sprendimams įgyvendinti naudojami statybos produktai, kurių gamybos ir utilizavimo procesuose išskiriamas reikšmingas ŠESD kiekis;

2. Daugiabučių renovacijos proceso organizavimas ir valdymas nėra optimalūs: savivaldybės proaktyviai neskatina gyventojų renovuoti, renovaciją įgyvendina daugiabučių namų bendrijos, kurios dažniausiai atstovauja tik vieno daugiabučio gyventojus, renovacijos finansavimo mechanizmo įgyvendinime dalyvauja keletas dalyvių. Renovacijos proceso dalyviai neturi reikalingų žinių, įgūdžių ir specializuotos metodinės pagalbos organizuoti ir vykdyti inovatyvius ar „žaliuosius“ pirkimus, todėl statybos įmonės neturi paskatų siūlyti pažangius sprendimus ir dažniausiai varžosi tik dėl kainos. Nesukurti projektų agregavimo principai, todėl ištekliai renovacijai, įskaitant proceso trukmę, nėra optimalūs.

Reformos įgyvendinimą sudaro reguliacinės, organizacinės ir investicinės priemonės. Reguliacinėmis priemonėmis bus suteiktas prioritetas ne tik pavienių daugiabučių, bet ir kompleksinei miestų kvartalų renovacijai. Integruotos teritorijų planavimo, urbanistikos, architektūros, energetikos, kraštovaizdžio, šilumos, geriamo vandens, susisiekimo, socialinių ir kitų sričių plėtros pagrindu taps savivaldybių vystymosi planai, parengti pagal tvarių miestų vystymosi gaires. Planų rengimui keliami dvejoji tikslai: energijos efektyvumas ir iškastinio kuro pakeitimas AEI. Šie savivaldybių vystymosi planai sudarys pagrindą ir sąlygas optimaliai naudojant išteklius iš skirtingų finansavimo šaltinių sparčiau įgyvendinti gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo projektus. Kita reguliacinė priemonė – imperatyvus organinių medžiagų ir gaminių, renovacijos trukmę tiesiogiai trumpinančių standartizuotų modulinį izoliacinių sistemų naudojimo statybos procese įteisinimas, universalus dizaino principų įgyvendinimo bei gaisrinės saugos ir kitų reikalavimų užtikrinimas per visą statinio gyvavimo ciklą.

Organizacinėmis priemonėmis bus optimizuotas pastatų energinio efektyvumo didinimo planavimo ir įgyvendinimo procesas. Veikiančių įstaigų pagrindu bus sukurtas „vieno langelio“ principu veikiantis pastatų renovacijos kompetencijų centras, aprūpintas tvarią urbanistinę aplinką kurti reikalingais pažangiais skaitmeniniais įrankiais. Proceso valdysenos efektyvumas bus padidintas įgalinant visus renovacijos dalyvius realiu laiku keisti informaciją apie kvartalų renovacijos eigą sąveikoje pastatų renovacijos informacinėje sistemoje. Investuojant į metodinį pasirengimą inovatyviems ir „žaliesiems“ energinio efektyvumo priemonių įgyvendinimo pirkimams padidės viešųjų pirkimų efektyvumas ir greitis.

Tvarios renovacijos reforma bus įgyvendinta remiantis Lietuvos ilgalaikės pastatų renovacijos strategijos įgyvendinimo veiksmų planu ir jame numatytais priemonėmis, vykdant šias intervencijas:

1. Aktualizuoti ir praktikoje išbandomi pastatų renovacijos paketai ir standartai. Tai reguliacinė priemonė, kuria siekiama nustatyti statinio gyvavimo ciklo diegimo statybos procese reikalavimus ir principus, skatinti organinių medžiagų ir gaminių naudojimą statybos procese, reglamentuoti renovacijos priemonių paketus, apimančius tiek išorinių pastatų konstrukcijų

šiltinimo, langų ir lauko durų keitimo, šilumos punkto ir šildymo ir karšto vandens, vėdinimo (vėsinimo) sistemų (įskaitant individualius šilumos apskaitos prietaisus, taip pat ir išmanius skaitiklius ir (ar) daviklius), atnaujinimo ar įrengimo, AEI priemonių diegimo, elektros instaliacijos ir apšvietimo atnaujinimo ir kitus darbus, kuriais užtikrinama ne žemesnė kaip B pastato energinio naudingumo klasė, tuo pačiu sumažinant pirminės energijos sąnaudas 30-60% (tokių rodiklių pasiekimą patvirtina praktikoje įgyvendinti projektai, kuriais pasiekama ne žemesnė kaip B pastato energinio naudingumo klasė), kaip apibrėžta Europos Komisijos rekomendacijose (ES) 2019/786 dėl pastatų renovacijos bei integruojant universalus dizaino principus, gaisrinės saugos ir kitus reikalavimus. Bus nustatyti prioritetiniai investicijų kriterijai siekiant pastatų energinio naudingumo, energijos vartojimo efektyvumo, iškastinio kuro pastatuose mažinimo, spręsti energetinio skurdo problemas. Šie kriterijai apims teritorinę dimensiją, energetikos infrastruktūrą ir kuro balansą, energijos vartojimą pastatuose, kompensacijos šildymui gavėjų skaičių, viešojo sektoriaus tinklo pertvarkos aspektus ir kitus svarbius klausimus, kurių sprendimas padės sutelkti skirtingus finansavimo šaltinius įgyvendinti spartesnę pastatų renovaciją. Ši intervencija taip pat tiesiogiai susijusi ir su mokesčių reforma bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės tikslais, kuriais siekiama panaikinti visas mokesčių lengvatas iškastiniam kurui, bei planuojama energetikos sektoriaus transformacija didinant atsinaujinančios energijos ar kuro panaudojimą. Šių priemonių įgyvendinimas prisidės prie didesnio regionų ekologizavimo bei gali turėti įtakos pastatų renovacijos proceso spartinimui. Reformos įgyvendinimo metu bus įgyvendinti skirtingos paskirties pastatų energinio naudingumo didinimo pilotiniai projektai, panaudojant naujus, industrializuotus šiltinimo surenkamomis izoliacinėmis sistemomis iš organinių žaliavų sprendimus, taip pat statinio informacinio modeliavimo (BIM) technologijas, apjungiančias visus statybos procesus (projektavimas, statyba gamyboje, logistika, surenkamų konstrukcijų montavimas statybvietyje, techninė priežiūra ir kokybės kontrolė), virtualiai modeliuojant pastato gyvavimo ciklą artimiausios supančios aplinkos (pvz. kvartalo), kurioje yra statinys, atžvilgiu. Planuojama aktualizuotus pastatų renovacijos paketus ir standartus išbandyti įgyvendinant 4 viešųjų pastatų (mokyklos, ikimokyklinio ugdymo įstaigos, administracinio pastato, socialinių paslaugų, kultūros paskirties, sveikatos priežiūros paslaugų ar kitos paskirties pastato) ir 4 demonstracinius daugiabučių namų, besiskiriančių pastatų medžiagiškumu, aukščiu, nusidėvėjimu, energinio efektyvumo didinimo, projektus, panaudojant modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų. Pilotinių projektų įgyvendinimas yra tiesioginė viešoji investicija, neturinti Valstybės pagalbos požymių.

2. Parengta tvarių miestų kūrimo metodiką. Pagal Lietuvos Respublikos bendrojo plano sprendinius numatoma parengti teisės aktų pakeitimus, kurie įgalintų savivaldybes rengti kokybinius savivaldybių vystymosi planus. Juose, be kita ko atsižvelgiant ir į naujojo Europos bauhauzo iniciatyvas, bus nustatomos tvarių miestų vystymosi gairės dėl gyvenamosios aplinkos kokybės didinimo, želdynų gausinimo, darnaus judumo, atsakingo ir tvaraus vartojimo skatinimo, atliekų, oro, vandens, garso taršos ir poveikio klimato kaitai mažinimo. Savivaldybių vystymosi planai rengiami atsižvelgiant į statybos sektoriaus pažangą ir transformaciją, našumo pokytį diegiant inovatyvias technologijas, būtinumą sukurti ir įdiegti tvarius ir kompleksinius gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo planavimo ir įgyvendinimo mechanizmus, sudarančius sąlygas ne tik greitai, kokybiškai ir „žaliai“ renovacijai, bet ir tvariam miestų vystymuisi bei darniai urbanistinei plėtrai ilgalaikeje perspektyvoje. Šie planai taip pat turėtų integruoti ilgalaikeės pastatų renovacijos strategijos tikslus, kuriais siekiama, kad 2050 m. pastatai energiją vartotų ypač efektyviai ir būtų nepriklausomi nuo iškastinio kuro. Savivaldybių vystymosi planai sudarys pagrindą ir sąlygas rengti ir įgyvendinti mažesnės apimties gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo projektus, juose integruojant skirtingas priemones ir jungiant skirtingus finansavimo šaltinius jiems įgyvendinti, taip gerinant gyvenimo kokybę miestuose bei efektyviai išnaudojant miestuose esančią infrastruktūrą. Šios

intervencijos įgyvendinimas leis maksimizuoti skirtingas (energetines, ekonomines, socialines ir kt.) pastatų renovacijos naudas, sudarys sąlygas optimizuotų pastatų renovacijos kaštus, taip pat stiprins savivaldos vaidmenį energijos vartojimo efektyvumo didinimo srityje, didins kompleksinio planavimo ir įgyvendinimo kompetencijas, skatins bendruomeniškumą ir visuomenės įtrauktį.

3. Pastatų renovacijos kompetencijų centro sukūrimas koordinavimui ir techninei pagalbai teikti 2022–2024 m. Siekiant sklandaus pastatų renovacijos proceso, visuomenės informavimo ir konsultavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, planuojama įsteigti pastatų renovacijos kompetencijų centrą, kuris, be kita ko, koordinuos visų pastatų renovacijos procesą ir „vieno langelio“ principu administruos jo įgyvendinimą, vykdys stebėseną, teiks konsultacijas, rengs metodinę informaciją projektų rengimo ir įgyvendinimo, „žaliųjų pirkimų“ ir susijusiais klausimais. Vietos rinkoje sukūrus tvarių statybos produktų gamybos ir jų montavimo pajėgumus, užtikrinančius sparčią daugiabučių namų žaliąją renovaciją, bus papildomai investuojama į statybos sektoriaus įmonių darbuotojų (įskaitant projektuotojus) kvalifikacijos atitikimą dirbti pagal žaliosios renovacijos kryptį atitinkančius metodus. Reforma sujungs renovaciją administruojančias institucijas – Būsto energijos taupymo agentūros (BETA) ir Aplinkos projektų valdymo agentūrą (APVA) – į vieno langelio principu veikiančią kompetencijos centrą, vykdančią viešojo administravimo funkcijas.

Siekiant tvaraus planavimo, efektyvaus investicijų panaudojimo, sklandaus proceso administravimo, patikimos stebėsenos, itin svarbu parengti informatyvius, patogius ir sąveikius administravimo instrumentus, juos skaitmenizuojant. Įgyvendinant šias skaitmeninimo priemones planuojama:

1. erdvinių duomenų pagrindu sukurti Lietuvos pastatų duomenų banką, kuriame būtų kaupiami duomenys apie pastatus, jų fizines ir energines charakteristikas (skaitmeninis pastato pasas), informacija apie apsirūpinimą energetiniais resursais, faktinį energijos suvartojimą, skirstant pastatus centrinio šilumos tiekimo, ne centrinio šilumos tiekimo, oro taršos zonų atžvilgiu, išskiriant teritorijos energetinio skurdo atžvilgiu ir pan. – patikimos informacijos apie pastatus trūkumas įvardintas Lietuvos ilgalaikėje pastatų renovacijos strategijoje, šių duomenų pagalba būtų galima išskirti prioritетines pastatų renovacijos teritorijas, formuoti priemonių paketus pagal faktinę situaciją, prognozuoti renovacijos įtaką gyvenamosios vietovės atžvilgiu, jos poveikį energetikos sektoriui ir energijos kainai. Šių duomenų naudotojai būtų valstybės ir savivaldybių institucijos, planuojančios pastatų renovaciją, taip pat pastatų savininkai ir energijos vartotojai, kurie galėtų realiu laiku gauti informaciją apie pastatą, jo energijos vartojimą, pastato renovaciją ir jos eigą;
2. sukurti visų pastatų renovacijos administravimo informacinę sistemą, apjungiant skirtingas priemones, finansavimo šaltinius, siekiamus rodiklius, pareiškėjus, tikslines grupes ir pan. – tokios informacinės sistemos pagalba paprastėtų renovacijos proceso administravimas, efektyviau planuojamos ir panaudojamos skiriamos investicijos, fiksuojami siejami rezultatai, realiu laiku koordinuojama projektų eiga, realiai faktiniais duomenimis atliekama analizė ir prognozės (diegiamos priemonės, jų kaina, efektas, statybų kainos pokytis ir pan.);
3. sukurti skaitmenizuotą investicijų projektų rengimo instrumentą, kuris, apjungiant skaitmeninio pastato paso duomenis, pastato energinio naudingumo sertifikavimo metodiką, pastatų renovacijos ir kitas priemones ir (ar) priemonių paketus bei statybos darbų įkainius suformuotų pastato renovacijos investicijų projektą, per suprogramuotas funkcines priemones leistų jį patvirtinti ir pateikti elektroninėmis priemonėmis – tokio instrumento pagalba pagreiktų pradinis pastatų renovacijos procesas, sumažėtų projektų vertinimo administracinė našta, mažėtų viešųjų finansų poreikis valstybės paramai teikti, kompensuojant projekto dalies (investicijų projekto) parengimo išlaidas.

Šie skaitmeniniai sprendimai galėtų apjungti arba integruoti su kitais skaitmenizuotais pastatų renovacijos sprendimais (pavyzdžiui, centralizuoti skaitmenizuoti elektroniniai paslaugų ar darbų pirkimų katalogai). Taip pat, sąveikautų su valstybės ir savivaldybių informacinėmis sistemomis, kuriose registruojama informacija apie statybos pradžią, išduodami statybą leidžiantys dokumentai ar statybos užbaigimo aktai. Tokių skaitmenizuotų sprendimų diegimas ženkliai sumažintų visų proceso dalyvių administracinę naštą, pagreintų renovacijos procesus, didintų visų proceso dalyvių ir naudos gavėjų informuotumą ir pasitikėjimą procesu. Be to, šios skaitmeninimo priemonės iš esmės atitinka EK Renovacijos bangos strategijos: pastatų ekologizavimas, darbo vietų kūrimas ir gyvenimo gerinimas komunikato siūlymus. Parama informacinei sistemai sukurti yra tiesioginė viešoji investicija, neturinti Valstybės pagalbos požymių.

4. Pastatų renovacijos procesą greitinančių statybos produktų ir paslaugų pasiūlos skatinimas. Renovacijos greitį leis padidinti standartizuotų modulinį konstrukcijų iš organinių medžiagų gamybos pajėgumų sukūrimas vietinėje rinkoje, todėl planuojama skirti Valstybės pagalbą įmonėms inžinerinės medienos medžiagų ir statinių komponentų, naudojamų žaliajai pastatų renovacijai, gamybos pajėgumams sukurti. Bus sukurta subsidinė paramos verslui priemonė pažangioms ir „žalioms“ inovacijoms diegti. Planuojamomis investicijomis siekiama diegti greito šiltinimo surenkamomis izoliacinėmis sistemomis iš organinių žaliavų technologiją. Žalioji renovacija turi būti paremta automatizuotose gamyklose pagamintomis standartizuotomis konstrukcijomis (sienų skydais), kurios be papildomo apdirbimo naudojamos objekte. Taip pasiekiamas gerokai didesnis renovacijos greitis, efektyvumas ir aukštesnė kokybė. Šiuo metu darbai renovacijos objekte vyksta vidutiniškai 9-15 mėn. Įdiegus inovatyvią modulinę technologiją renovacijos procesas pagreitėtų mažiausiai 3 kartus. Tai patvirtina ES šalyse atlikti pilotiniai projektai. Greitesnę renovaciją ir didesnes jos apimtis sąlygotų daugumos darbų perkėlimas į gamyklą, taip ženkliai sumažinant priklausomybę nuo oro sąlygų, optimizuojant tiekimą, minimizuojant atliekas. Dėl to pavyktų išvengti sezoniškumo – greito komponentų montavimo darbai būtų galimi ištisus metus. Renovacijos greitį didintų jų gamybos automatizacija. Efektyvumui kelti pasitelkiamas gaminių ir techninių sprendinių standartizavimas, gamybos automatizacija, masinė gamyba, pilnos komplektacijos komponentų surinkimas bei našesnis darbas objekte. Aukštesnei renovacijos kokybei pasitarnaus darbų organizavimas gamykloje, kur mažesniais kaštais užtikrinamas stabilus mikroklimatas, standartizuoti procesai ir kokybės kontrolė. Renovacijos projektams naudojant surenkamas konstrukcijas, atsiras galimybė įrengti papildomas aukštus, tiek skirtus energetinį efektyvumą didinančioms inžinerinėms sistemoms, tiek viešosioms bendruomeninėms, tiek privačioms būsto erdvėms. Antstatų statyba atvers papildomas renovacijos finansavimo galimybes. Šios reformos krypties įgyvendinimas yra Valstybės pagalbos teikimas smulkaus ir vidutinio verslo subjektams. Valstybės pagalbos schema, atsižvelgiant į Europos Komisijos 2014–2020 regioninės valstybės pagalbos gaires (2013/C 209/01), bus parengta iki 2021 m. IV ketv. pabaigos ir pradėta jos notifikavimo procedūra. Tikslinės grupės yra statybų sektoriaus įmonės, medienos pramonės, apdirbamosios pramonės, komplektavimo pramonės gamybos įmonės, atitinkančios MVĮ įmonės statusą ir šių įmonių dirbantieji.

5. Renovacijos proceso skatinimas, skiriant finansavimą spartesnei pastatų renovacijai pagal aktualizuotus pastatų renovacijos standartus. Šiuo metu valstybės parama teikiama: 1) suteikiant lengvatinį kreditą projektui įgyvendinti iš ESFIP lėšomis sukurtų finansinių priemonių; 2) 100 % apmokant nustatyto dydžio projekto parengimo, administravimo ir statybos techninės priežiūros išlaidas; 3) kompensuojant 30 % investicijų, tenkančių energinį efektyvumą didinančioms priemonėms; 4) 100 % apmokant visas investicijas nepasiturinčių gyventojų investicijas į daugiabučių energinio efektyvumo didinimą. Siekiant kompleksinių gyvenamosios aplinkos gerinimo sprendimų, būtina pastatuose įgyvendinti universalaus dizaino principu pagrįstas pastatų

pritaikymo asmenims, turintiems negalią, poreikiams, taip pat kitas saugą užtikrinančias priemones, kurios tiesiogiai nesusijusios su energiniu efektyvumu, tačiau sprendžia socialines problemas. Šiuo tikslu numatoma išplėsti valstybės paramos teikimo būdus šioms priemonėms įgyvendinti numatant papildomą finansavimą. Įgyvendinus 1-4 punktuose numatytus veiksmus, nuo 2024 metų bus skiriama valstybės parama pastatų savininkams, renovavusiems pastatus (pasiekusiems A arba B energinio efektyvumo klasę) pagal naujus renovacijos principus. Planuojama 2024-2026 m. daugiabučių namų savininkams už naujais renovacijos principais padidintą pastatų energinį efektyvumą paskirstyti 154,8 mln.€, panaudojant juos kaip kompensaciją 30% renovacijos darbų išlaidoms padengti.

Tvarūs renovacijos paklausos ir pasiūlos sprendimai, reikšmingai prisidės prie privataus kapitalo pritraukimo renovacijos projektams finansuoti, taikant ES fondų lėšomis finansuojamas finansines ir (ar) garantines priemones. Lietuva per daugiau nei 10 metų yra sukaupusi nemažą patirtį, taikant finansinius instrumentus ir ši patirtis laikoma gera praktika, į kurią atkreipė dėmesį ir Europos Audito rūmai. Finansinių priemonių taikymas (Jessica, Jessica fof, Rizikos pasidalijimo fondas) naudojant ESFIP lėšas leido ne tik sukurti paskolinį mechanizmą daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) projektams finansuoti, bet taip pat pritraukti privačių bankų lėšas, tuo pačiu efektyviau panaudojant ES fondų lėšas bei sudarant galimybes finansuoti didesnę projektų srautą. ES fondų ir privataus kapitalo lėšomis, teikiant lengvatinius kreditus daugiabučių namų butų ir kitų patalpų savininkams, 100% finansuojami pastatų renovacijos (statybos) darbai, kuriuos užbaigus ir pasiekus projekto tikslus bei įvykdžius nustatytas sąlygas, teikiama valstybės parama, kompensuojant 30% investicijų, tenkančių energinį efektyvumą didinančioms priemonėms, tuo pačiu sumažinant suteikto lengvatinio kredito sumą bei butų ir kitų patalpų savininkams tenkančius lengvatinio kredito gražinimo įmokas. Tokio modelio tvarumą taip pat akcentuoja minėtus Lietuvos renovacijos fondus administruojantis Europos investicijų bankas, 2020 m. atlikęs gyvenamųjų pastatų energinio efektyvumo finansavimo instrumentų Lietuvoje apžvalgą. Remiantis tokia pat valstybės paramos schema daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti), numatoma panaudoti šiai intervencijai numatytas 154,8 mln.€ lėšas, teikiant 30% subsidiją „žaliosios“ renovacijos projektams. Siekiant išmokėti tokio dydžio subsidijas, į „žaliąją“ pastatų renovaciją, įgyvendinant apie 860 projektų, numatoma investuoti apie 516 mln.€. Tokiam investicijų portfeliui suformuoti planuojamos 103,2 mln.€. ES fondų lėšų.

Siekiant Renovacijos bangos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje ir Ilgalaikeje pastatų renovacijos strategijoje numatytų tikslų, daugiabučių namų renovaciją taip pat numatoma ir toliau finansuoti valstybės biudžeto ir Klimato kaitos programos lėšomis, teikiant valstybės paramą pagal DNAP: apmokėti 100% projekto parengimo, statybos techninės priežiūros ir projekto administravimo išlaidas ir kompensuoti 30% investicijų į energinį efektyvumą didinančias priemones.

Taip pat numatoma tęsti individualių namų, kurie yra vienas iš oro taršos šaltinių, privatiems asmenims priklausančių negyvenamosios paskirties pastatų renovacijos bei savivaldybėms priklausančių viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo priemonių įgyvendinimą ir AEI priemonių panaudojimo skatinimą, be kita ko palaipsniui pereinant prie „žaliosios“, inovatyviais principais grįstų, renovacijos sprendimų, tam naudojant Klimato kaitos programos finansavimo instrumentus. 2021-2027 ESFIP taip pat planuojamos energijos efektyvumo priemonių diegimui centrinio šilumos tiekimo tinkluose. Šiai veiklai numatyta 27 mln. eurų, iš kurių 50% planuojama investuoti į CŠVT tinklo modernizavimą, pritaikant jį darbui žematemperatūriu režimu ir likusi 50% lėšų dalis numatyta šilumos įvadinės apskaitos ir karšto vandens skaitiklių modernizavimui. Planuojama, kad šių veiklų vykdytojai bus šilumos ir karšto vandens tiekėjai. Vadovaujantis Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos duomenimis, reikia modernizuoti

apie 560 tūkst. prietaisų. Su planuojamomis ES fondų investicijomis bus modernizuota apie 26 % prietaisų. Minėtas priemonės vykdytų šilumos ir karšto vandens tiekėjai. Šilumos ir karšto vandens prietaisų su nuotolinio nuskaitymo funkcija diegimas bus vykdomas įgyvendinant Direktyvos reikalavimą iki 2027 m. turėti apskaitą su nuotolinio nuskaitymo funkcija. Daugiabučių pastatų renovacijos metu pastatuose atliekami šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimo darbai (šilumos punktų renovacija, karšto vandens ruošimo sistemų modernizavimas, skaitiklių/dalikių diegimas butuose ir pan.) neapima įvadinės apskaitos prietaisų ir karšto vandens prietaisų modernizavimo. Pastarųjų modernizavimo procesas, siekiant įgyvendinti Direktyvos reikalavimus ir užsitikrinti prietaisų pakeitimo apimtį, bus vykdomas atskirai, t.y. nesiejant su pastatų renovacija, kuri savo ruožtu yra žymiai lėtesnis ir ilgiau trunkantis procesas. Centrinės valdžios viešųjų pastatų atnaujinimo skatinimas planuojamas taip pat iš 2021-2027 m. ESFIP. Šiai veiklai numatyta 62 mln.€, už kuriuos planuojama renovuoti apie 230.000 m² centrinės valdžios viešųjų pastatų plotą, o tai leis sutaupyti apie 0,11 TWh energijos (akumuluotas energijos sutaupymo rodiklis).

Valstybės parama pastatų savininkams bus valstybės pagalba. Valstybės pagalba (*de minimis*) teikiama vadovaujantis LRV 2019 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 974 „Dėl Valstybės pagalbos, tenkančios ūkinę veiklą vykdančiam buto ar kitos patalpos savininkui, įgyvendinančiam daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projektą, apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

2.7. Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“

Šios investicijos tikslas – sumažinti ŠESD išmetimus iš buvusių nusausinų degradavusių durpynų, atkuriant šiuose plotuose pelkėdaros procesus, sudarant palankias prielaidas biologinės įvairovės buveinėms, bei didinti ŠESD išmetimų absorbcijas, kartu vykdančią ir ekstensyvią ūkinę veiklą. Iki 2026 m. planuojama atkurti apie 8 tūkst. ha durpžemių žemės ūkio naudmenose, kaip numatyta ir Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane 2021-2030 m. Bendras Lietuvos durpžemių plotas yra 371,15 tūkst. ha, todėl suplanuota 16 mln.€ investicija atkurti apie 2,16% šio ploto. Ilgalaikėje 30 metų perspektyvoje bendras ŠESD kiekio sumažinimas galėtų siekti apie 2,5 mln. t CO₂ ekvivalentų.

Investicija sudarys palankias sąlygas išsaugoti durpingą dirvožemio sluoksnį, o atkūrus hidrologinį režimą leis ne tik sustabdyti durpių klodo skaidymąsi ir suslūgimą bei sumažinti ŠESD emisijų išmetimą, bet ir palaikyti pelkėdaros procesus, užtikrinant gerą agrarinę ir aplinkosauginę būklę bei sukuriant palankias prielaidas biologinės įvairovės buveinėms, taip pat prisidės prie pasklidusios taršos mažinimo ir paviršinio vandens būklės gerinimo. Kadangi dažnai neįmanoma nustatyti, koks hidrologinis režimas buvo prieš nusausinimą, remiantis studijų ir gerųjų praktikų pavyzdžiais, keliamas tikslas kuo ilgiau išlaikyti pavasarinių potvynių vandenį pelkėtose vietovėse. Atkurtos pelkės pagerina aplinkinių laukų hidrologinį klimatą ir padidina derliaus potencialą, o tai taip pat duoda papildomą naudą ūkiams.

Individualių atvejų atkūrimo kaštai priklauso nuo reljefo ir su juo susijusiais sprendiniais. Subjektams bus teikiamos konsultacijos bei organizuojami mokymai, vyks informacijos sklaida (galimi kiti finansavimo šaltiniai). Numatoma, jog atlikus investiciją, pareiškėjai vykdys tęstinius įsipareigojimus už atkurtų pelkių priežiūrą, gaudami kompensacines išmokas naujuoju programiniu laikotarpiu pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023-2027 m. strateginiame plane numatytą priemonę.

Investicija bus siekiama pereiti nuo intensyvios konvencinės ūkininkavimo veiklos durpžemiuose į klimatui palankų durpžemių naudojimą, orientuojant ūkininkus į naujas ūkininkavimo formas, taip

prisidedant prie nacionalinių su klimato kaitos politika susijusių įsipareigojimų ir atliepiant Europos Žaliojo kurso tikslus. Atkurtų pelkių teritorijose gali būti leidžiama ūkinė veikla, kuri nekenkia atkurtos pelkės išsaugojimui. Pavyzdžiui, nuimant antžeminę biomasę šienaujant ir (arba) ganant gyvulius, kai tam yra palankios sąlygos. Tai apims ir paludikultūrą (lot. „*palus*“ - pelkė), kai yra produktyviai naudojama drėgnų ir peršlapusių durpynų žemė, kurios produkcija – nendrių, viksvų, kiminių, spanguolių ir kitų pelkinių augalų biomasė – vertingi atsinaujinantys ištekliai, kuriuos galima naudoti pašarų, statybinių medžiagų gamyboje, maisto ir farmacijos pramonėje, amatininkystėje ar kitur. Ši investicija bus bandomasis (pilotinis) projektas ūkininkavimo naujoms veikloms išbandyti atkurtuose durpžemiuose. Pasirenkant ūkinę veiklą bus nagrinėjamas kiekvienas atvejis individualiai, atsižvelgiant į teritorijos specifiką bei taikomus aplinkosauginius apribojimus. Bus konsultuojamasi su kompetentingomis institucijomis (pavyzdžiui, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos), kad pareiškėjas, rengdamas pelkių atkūrimo projektą galėtų numatyti, kokia veikla galėtų (ar negalėtų) būti vykdoma atkūrus pelkes. Taip pat planuojama sudaryti ilgalaikius įsipareigojimus dėl atkurtos pelkės priežiūros ir geros būklės palaikymo.

Bendradarbiaujant su Vokietijos mokslininkais Lietuvoje šiuo metu yra vykdomas projektas „Interreg Desire“⁵³. Įgyvendinant šį projektą yra parengta duomenų bazė⁵⁴, kurioje kaupiama informacija apie vietas, kuriose būtina atkurti pelkes. Įgyvendinamame projekte pelkių atkūrimo teritoriją yra Nemuno upės baseinas.

Pritaikant tarptautinę patirtį ir diegiant organinės anglies ūkininko (angl. *carbon farmer*) koncepciją ir CO₂ kreditų sertifikavimo sistemą, atkūrus durpžemiuose vandens lygį ir tausiai naudojant tą žemės plotą, ūkininkas išpildys ne tik privalomus bazinius reikalavimus, bet kartu galės ir generuoti ūkio pajamas iš uždirbtų CO₂ kreditų. Šiuo metu nacionaliniu mastu dar nėra nusistatytos šlapynių atkūrimo prioritetinės teritorijos, tačiau investuojant pirmenybė bus teikiama ūkio subjektams, vykdančioms veiklą labiausiai nusausinamuose plotuose bei „Rizikos“ vandens telkinių zonoms.

Taikant investiciją bus atliekami projektavimo darbai ir įgyvendintos vandens lygio atkūrimo priemonės, atkurta gera agrarinė ir aplinkosauginė būklė bei esant poreikiui įdiegta monitoringo sistema. Labai svarbu turėti galimybę reguliuoti vandens režimą, kas leistų užtikrinti, jog šlapynėje vykdoma veikla turės mažiausią neigiamą poveikį atkurtai buveinei, todėl, pagal poreikį, bus suprojektuoti ir įrengti specialūs hidrotechniniai statiniai, pvz., reguliuojami slenksčiai, šliuzai, kuriais ūkininkai galėtų patys reguliuoti vandens lygį tvarkomoje teritorijoje, išlaikydami vidutinį metinį vandens lygį pagal durpingo dirvožemio sluoksnio paviršių t. y. ne giliau kaip 10–20 cm.

Pelkių atkūrimas gali prisidėti ne tik prie ŠESD emisijų iš durpžemių mažinimo ir absorbcijos didinimo, bet ir prie žemės ūkio sukeliama paviršinio vandens taršos mažinimo. Tai yra efektyvus gamtos procesais pagrįstas maistinių medžiagų įsavinimo sprendimas (angl. *nature-based solution*), leidžiantis filtruoti ir sulaikyti į paviršinius vandenį patenkančius teršalus, taip gerinant vandens kokybę.

Investicijos tikslinės grupės – pagrindiniai naudos gavėjai šalies ūkininkai (fiziniai ir juridiniai asmenys užsiimantys žemės ūkio veikla), tačiau galimi atvejai (kai žemė yra valstybės

53 Interreg Desire projektas. <https://www.moorwissen.de/en/paludikultur/projekte/desire/index.php>

54 Nemuno baseino durpynų GIS žemėlapis. www.neman-peatlands.eu

nuosavybėje), kad bus ir savivaldybės. Planuojamas investicijų įgyvendinimo laikotarpis 2022-2026 m.

Ši investicija tiesiogiai susijusi su VPNĮP bei NEKSVP tikslais, orientuotais į oro, vandens ir dirvožemio taršos mažinimą bei klimato kaitos valdymą. Numatyti veiksmai ir priemonės yra susiję su ekosistemų apsauga ir atkūrimu, taip pat pažangių technologijų, mažinančių ŠESD emisijas augalininkystėje ir gyvulininkystėje vystymu. Siekiant sustabdyti nitratų išsiplovimą iš vykdomos žemės ūkio veiklos, VPNĮP ir naujojo Bendrosios žemės ūkio politikos laikotarpio Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginiame 2023-2027 m. plane numatomos tokios priemonės kaip privalomas tręšimo planų sudarymas, dirvožemio tyrimai, ūkininkų skatinimas dalyvauti agroaplinkosauginėse priemonėse bei ekologinis ūkininkavimas.

Pelkių atkūrimo veikla taip pat tiesiogiai prisidės prie Europos žaliojo kurso veiksmų plano įgyvendinimo per strategiją „Nuo lauko iki stalo“ ir ES biologinės įvairovės strategiją iki 2030 m.. Atsižvelgiant į ES biologinės įvairovės strategijos tikslus ir nuostatas, taip pat į jų vaidmenį prisidedant prie klimato kaitos švelninimo bei kitų teikiamų naudų, daug anglies turinčių buveinių atkūrimo svarba Lietuvoje auga, šių buveinių atkūrimas numatytas ir Prioritetinių veiksmų programoje 2021-2027 m.

Be šios planuojamos investicijos, planuojama, kad lėšos durpžemių atstatymui taip pat bus skiriamos ir iš 2021-2027 m. ESFIP Sanglaudos fondo skirti 3 mln.€, atkuriant 1000 ha durpžemių teritorijų. Pastarosios lėšos bus nukreiptos į Natura 2000 ir už jų ribų saugomas teritorijas, kurios yra ne žemės ūkio naudmenų teritorijos. Taip pat, šios intervencijos siekiamas tikslas čia esančiuose durpžemiuose atkurti palankią rūšių ir buveinių apsaugos būklę.

Aplinkos ministerija, bendradarbiaujant su Žemės ūkio ministerija, numato pasirengti sistemingam nusausintų, išeksploatuotų ar kitaip pažeistų pelkių ir šlapžemių atkūrimui, taip siekiant šalyje proporcingai didinti šių ekosistemų atkūrimo pastangas ir mastą. Šiai ambicijai įgyvendinti numatyta patvirtinti aplinkos ir žemės ūkio ministrų įsakymą "Dėl paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostų, pelkių ir šaltinių, natūralių pievų ir ganyklų, melioruotos žemės ir melioracijos statinių apsaugos zonų, žemėlapių ir (ar) schemų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo". Taip pat, sukurti pažeistų šlapžemių atkūrimo nacionalinę sistemą ir parengti Lietuvos pelkių skaitmeninius žemėlapius, o visi šie duomenys apie identifikuotas Lietuvos pelkes ir šlapynes bus integruoti į Lietuvos geologijos tarnybos informacinę sistemą GEOLIS. Visi išvardinti veiksmai planuojami atlikti iki 2022 III ketv.

2.8. Reforma „Žiedinės ekonomikos link“

Reformos tikslas – sukurti pilnavertišką žiedinės ekonomikos modelį su visų suinteresuotų šalių įsitraukimu, užtikrinantį žiediškumo principus ir atliekų prevenciją pramonės sektoriuje, išplečiantį antrinių žaliavų gamybą ir naudojimą, didinantį medžiagų ir išteklių naudojimo efektyvumą, skatinantį tvarų projektavimą ir žaliųjų inovacijų diegimą, užtikrinantį produktų tvarumą, ilgaamžiškumą, remonto ir atnaujinimo galimybes.

Siekiant perorientuoti pramonę link žiedinės ekonomikos, būtina pasiruošti būsimiems iššūkiams ir inicijuoti pramonės technologinės parengties atnaujinimą. Būtina įvertinti Lietuvos pramonės, kaip Lietuvos ekonomikos „lokomotyvo“ vaidmenį (apie 20 % BVP), ir tai, kad pramonė, perorientuodama technologijas ir produktus, darys poveikį verslo ir kitų ūkio sektorių pažangai, įskaitant užimtumą. Tai yra ilgalaikis bei tęstinis procesas. Todėl labai svarbu reformos pradžioje sukurti tinkamas sąlygas ir suformuoti gebėjimus, kurie padėtų verslui sėkmingai pasiruošti veiksmy plane numatytoms teisėkūros iniciatyvoms ir mokestiniams iššūkiams, neprarandant konkurencingumo. Dabartinės pramonės produktyvumo ir konkurencingumo augimo kliūtys turi būti

sprendžiamos naujos ES pramonės strategijos šviesoje – „uždarant žiedą“ ir pakylant į naują produktyvumo ir konkurencingumo siekiamybės lygį.

Siekiant įtraukti visas susijusias institucijas ir koordinuoti žiedinės ekonomikos įgyvendinimą ir plėtrą šalyje, planuojama (dalyvaujant suinteresuotoms institucijoms ir socialiniams ekonominiams partneriams) parengti Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. veiksmų planą, kuriame planuojama skirti didelį dėmesį atliekų prevencijai, perdirbimui, gaminių projektavimui ir antrinių žaliavų naudojimui, skaitmenizacijai, žaliųjų inovacijų skatinimui, taip pat tobulintinai teisinei bazei bei mokestinėms priemonėms, kurios skatinama rinktis ilgalaikę naudą vietoje trumpalaikių sprendimų ir rezultatų, siekiant išteklių sugrįžimo į žiediškumo ratą. Bus siekiama užtikrinti sisteminių institucijų požiūrį į žiedinę ekonomiką ir glaudų susijusių institucijų bendradarbiavimą.

Planuojamomis įgyvendinti 2021-2027 ESFIP veiklomis jau bus prisidedama prie būsimo žiedinės ekonomikos veiksmų plano įgyvendinimo, kadangi 2 prioriteto „Žalesnė Lietuva“ investicijomis bus siekiama mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį, pakartotinai naudoti ir perdirbti kuo daugiau atliekų, didinti visuomenės, įmonių, viešojo sektoriaus sąmoningumą atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais. Šioms veikloms preliminariai planuoja skirti apie 67 mln. € ESFIP lėšų. Taip pat, 1 prioritete „Pažangesnė Lietuva“ skiriamas svarbus dėmesys pramonės transformacijos procesui, siekiant paskatinti ją pereiti prie žinių ir žiedinės ekonomikos. Planuojama skirti 270,8 mln.€ investicijų, kuriomis bus skatinamas naujų verslo modelių kūrimas ir realizavimas, eko-inovacijos, tvarių, ilgaamžių „žiedinių“ produktų gamyba bei paslaugų kurimas, pramonės skaitmenizacija bei energetinio efektyvumo ir AEI naudojimo didinimas pramonės MVĮ. Be to, 2021-2027 m. ESFIP investicijų įveiklinimui turės būti pritraukta papildomų lėšų iš valstybės biudžeto bei privačių juridinių subjektų dėl galiojančių kofinansavimo, valstybės pagalbos reikalavimų ir kitų nustatytų finansavimo sąlygų.

Svarbu pažymėti, jog žiedinės ekonomikos veiksmų plano parengimas įtrauks socialinius ir ekonominius partnerius, kas leis užtikrinti plano kokybę, skaidrumą ir viešumą, o kartu – aktyvų ir informuotą jų dalyvavimą, įgyvendinant plane išsikeltus tikslus, uždavinius ir priemones. Be to, siekiant realizuoti visą žiedinės ekonomikos potencialą, numatoma, jog plano parengimo procese dalyvaus platus nacionalinių institucijų tinklas, įtraukiant Aplinkos, Ekonomikos ir inovacijų, Finansų, Energetikos, Susisiekimo, Socialinės ir apsaugos ir darbo, Švietimo, mokslo ir sporto, Vidaus reikalų ir Žemės ūkio ministerijas.

2.9. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai

Žaliosios pertvarkos komponento reformos ir investicijos tiesiogiai nebus įgyvendinamos per daugiašalius ar bendradarbiavimo abipus sienos projektus. Tačiau planuojamų investicijų ir reformų poveikis sukurs teigiamas netiesiogines paskatas ir atvers platesnes galimybes bendradarbiauti su kitomis ES narėmis ateityje. Pavyzdžiui, planuojamos investicijos, kuriomis siekiama skatinti organinių medžiagų panaudojimą statybos procesuose ir su tuo susijusias inovacijas ir technologinę pažangą pramonėje, sukuriant Lietuvoje gamybinius ir technologinius pajėgumus, gali sudaryti papildomas prielaidas atitinkamų žaliavų importui ir galutinių produktų eksportui. Analogiški efektai turėtų būti stebimi ir įgyvendinus reformą „žiedinės ekonomikos link“ bei kitas reformas ir investicijas, susijusias su tvaria elektros gamyba, darniu transporto ir ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimu ar pastatų renovacija. ES Baltijos jūros regiono strategijos įgyvendinimo kontekste, vykstančių susitikimų metu gali būti keičiamasi informacija apie EGADP įgyvendinimą ar dalinamasi šalių patirtimi, įgyvendinant analogiškus projektus.

2.10. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Žaliosios pertvarkos komponento reformos ženkliai prisidės prie šalies strateginės autonomijos ir spręs įsisenėjusius saugumo iššūkius. Komponento veiklos prisidės prie NENS, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133, įgyvendinimo, kurioje konstatuoti ES energetikos, klimato kaitos ir nacionaliniai iššūkiai: didelė priklausomybė nuo energijos importo ir energijos tiekimo saugumo užtikrinimo problema, išmetamų ŠESD kiekio mažinimas siekiant ilgalaikių klimato kaitos švelninimo tikslų pagal Paryžiaus susitarimą ir vis dar dominuojantis iškastinio kuro naudojimas, palyginti su visais vartojamais energijos ištekliais.

Įgyvendinant energinį efektyvumą didinančias priemones, plačiau naudojant AEI energetikos, transporto sektoriuose bei mažinant iškastinio kuro pastatuose naudojimą, kartu skatinant organinių medžiagų statybos procese gamybą ir panaudojimą, bei kuriant žiedinės ekonomikos ekosistema, bus sukurtos teigiamos prielaidos mažinti didelį energijos ir žaliavų išteklių importą, kuriam Lietuva yra itin imli dėl spartaus augimo.

Pavyzdžiui, įgyvendinus reformą ir investicinius projektus elektros energetikos srityje, vietinė elektros energijos gamyba padidės 2,5 - 3 TWh ir sudarys mažiausiai 47 % elektros energijos poreikio. Taip pat bus sukurta 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginių, kas iš dalies leis užtikrinti šalies energetinę nepriklausomybę pereinamuoju laikotarpiu, integruojantis į kontinentinės Europos elektros energijos sistemą. Taip pat, įgyvendinus reformą ir investicijas į biometano ir vandenilio dujų, antros kartos biodegalų gamybos plėtrą bei išplėtojus degalų pildymo ir elektromobilių įkrovimo prieigų tinklą, bus sumažinama transporto sektoriaus priklausomybė nuo importuojamų naftos degalų, vietoje to bus naudojama daugiau nacionaliniu lygiu pagaminamos energijos, užtikrinamos galimybės energiją diversifikuoti šalies viduje pagal atitinkamą vartojimo poreikį. Identiškas efektas, tik gyvenamųjų pastatų ir šilumos sektoriuose, bus sukuriama dėl skatinamos renovacijos bangos.

2.11. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Visos komponento investicijos kyla iš ir tiesiogiai įgyvendina NEKSVP ir iš esmės visos, išskyrus jūrinio vėjo elektrinių tyrimų studijos, 100% prisideda prie kovos su klimato kaita taksonomijos, kas sudaro 813,3 mln.€ (99 % visų komponentų lėšų). Tuo tarpu, aplinkosaugos taksonomijos požiūriu – žaliojo komponento reformos ir investicijos tiesiogiai prisidėtų 334,8 mln.€. Bioįvairovės atžvilgiu – teigiamą tiesioginį poveikį turės pelkių (šlapžemių) atkūrimo veikla durpžemiuose.

Detali intervencijų logika ir reformų bei investicijų sąryšis su ES ir nacionalinio lygmens strategijomis bei tikslai nuosekliai pristatyti komponento aprašyme. Apibendrinant, žaliojo komponento reformomis ir investicijomis siekiama didinti energijos vartojimo efektyvumą ir mažinti ŠESD emisijas, atliekų susidarymą ir panaudojimą, kuriant žiedinę ekonomiką, miestų oro taršą, taršių transporto priemonių skaičių, alternatyviųjų degalų vartojimą, aplinkai draugišką viešąjį transportą, AEI naudojimą transporto ir elektros gamybos sektoriuose, taip pat iškastinio kuro pastatuose naudojimą, organinių medžiagų statybos procese gamybą ir panaudojimą.

2.12. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Viena komponento reforma prisidės prie skaitmeninės transformacijos tikslų – pagal reformą „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ dalis investicijų (45,15 mln.€) priskirta intervencijos kodui 033 „Pažangios energijos sistemos (įskaitant pažangiuosius tinklus ir IRT sistemas) ir susijęs kaupimas“.

2.13. Nedarome reikšmingos žalos

Įvertinus komponento planuojamų reformų ir investicijų poveikį šešiams aplinkos veiksniams, nurodytiems [Taksonomijos reglamento](#) 17 straipsnyje, nustatyta, kad reformos ir investicijos neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas jos poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į jos pobūdį, ir todėl laikoma, kad jos atitinka principą „Nedarome reikšmingos žalos“:

- Nustatyta, kad planuojamos įgyvendinti reformos „Pasirengimas jūrinių vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai“ veikla „Pasirengimas jūrinių vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai, kurios tikslas – atlikti parengiamuosius darbus jūrinio vėjo elektrinių plėtrai, neturi jokio tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio visiems šešiams aplinkos tikslams. Nustatyta, kad veiklą „Investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai ir atsinaujinančių išteklių energijos bendrųjų kūrimuisi“ ir „Viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūros įrengimas“ numatomas poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą prisitaikymo prie klimato kaitos, tausaus vandens ir jūrų išteklių naudojimo ir apsaugos, oro, vandens ar žemės taršos prevencijos ir kontrolės bei biologinės įvairovės ir ekosistemų apsaugos ir atkūrimo aplinkos tikslams, todėl buvo atlikta giluminis vertinimas, kuris parodė, kad galima rizika yra valdoma, vadovaujantis tokiais teisės aktais, kaip: [LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas](#), [LR Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas](#), [LR Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nenumatytų poveikio aplinkai vertinimo atvejų ir vertinimo atlikimo taisyklės](#) ir kt., nes yra aiškiai reglamentuoti veiksmai ir procedūros, kuriuos privaloma atlikti projektuojant ir statant elektrines ar kitus atsinaujinančių išteklių energiją naudojančius įrenginius.

- Nustatyta, kad planuojamos įgyvendinti reformos „Judame neteršdami aplinkos“, kurios tikslas – reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kieki, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį autotransporte, veiklos neturi jokio numatomo neigiamo poveikio visiems šešiams aplinkos tikslams arba numatomas jos poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į jos pobūdį, kadangi rizikos valdomos teisiniu reglamentavimu, kuris užtikrina visų aplinkosauginių reikalavimų laikymąsi. Nustatčius, kad įgyvendinant reformos degalų iš AEI veiklą, skirtą skatinti biometano dujų gamybą, šios gamybos proceso metu gali būti fiksuojamas nežymus metano dujų nuotėkis, buvo atliktas giluminis poveikio aplinkos tikslams vertinimas. Jo metu buvo nustatyta, kad minėtos veiklos poveikis aplinkos tikslams yra nereikšmingas, o galima rizika yra valdoma, vadovaujantis ES ir nacionaliniais teisės aktais.

- Nustatyta, kad įgyvendinamos reformos „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“, kurios tikslas – padidinti pastatų renovacijos proceso greitį išnaudojant skaitmenizuotas serijinės pastatų renovacijos pranašumus, plačiau diegiant kompleksinį požiūrį į gyvenamąją aplinką ir skatinant klimatui ir aplinkai palankią statybos sektoriaus ir produktų transformaciją, veiklos gali turėti numatomą nereikšmingą poveikį žiedinės ekonomikos, įskaitant atliekų prevenciją ir perdirbimą, tikslui, todėl buvo atliktas giluminis vertinimas, kuris parodė, kad galimos rizikos bus suvaldytos ir tai neturės neigiamos įtakos nagrinėjamam aplinkos tikslui:

- Statybinės atliekos Atliekų tvarkymo įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka bus perduodamos atliekų tvarkytojams, turintiems teisę tvarkyti tokias atliekas. Statybinių atliekų tvarkymo taisyklės nustatyto, kad statybvietėje turi būti išrūšiuotos ir atskirai laikinai laikomos susidarančios komunalinės atliekos, inertinės atliekos, perdirbti ir pakartotinai naudoti tinkamos atliekos, pavojingosios atliekos ir netinkamos perdirbti atliekos. Išrūšiuotos atliekos bus perduodamos įmonėms, turinčioms teisę tvarkyti tokias atliekas pagal sutartis dėl jų naudojimo ir šalinimo. Susidariusios asbesto turinčių gaminių atliekos bus šalinamos nustatyta tvarka atskiroje sekcijoje, įrengtoje prie bet kokios klasės sąvartyno pagal inertinių atliekų

sąvartynų reikalavimus ir pažymėtoje įspėjamaisiais užrašais. Tvarkant atliekas bus vadovaujama Europos Sąjungos geriausiais prieinamais gamybos būdais (GPGB) atliekų apdorojimui.

- o gamybos procese bus naudojamos geriausios prieinamos beatliekės technologijos.

- Nustatyta, kad planuojama įgyvendinti investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“, kurios tikslas – sumažinti ŠESD išmetimus iš buvusių nusausintų degradavusių durpynų, atkuriant šiuos plotuose pelkėdaros procesus ir palankias prielaidas bioįvairovės buveinėms, neturės tiesioginio ir netiesioginio neigiamo poveikio aplinkos tikslams: investuojant ir įgyvendinant veiklas bus tiesiogiai prie jų prisidedama.

- Nustatyta, kad planuojama įgyvendinti reforma „Žiedinės ekonomikos link“, kurios tikslas – sukurti pilnavertišką žiedinės ekonomikos modelį su visų suinteresuotų šalių įsitraukimu, užtikrinantį žiediško principus ir atliekų prevenciją pramonės sektoriuje, išplečiantį antrinių žaliavų gamybą ir naudojimą, didinantį medžiagų ir išteklių naudojimo efektyvumą, skatinantį tvarų projektavimą ir žaliųjų inovacijų diegimą, užtikrinantį produktų tvarumą, ilgaamžiškumą, remonto ir atnaujinimo galimybes, neturi jokio numatomo tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio visiems aplinkos tikslams bei proaktyviai prisideda prie žiedinės ekonomikos, įskaitant atliekų prevenciją ir perdirbimą, tikslo.

2.14. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Keturių komponento „Žalioji Lietuvos transformacija“ reformų ir vienos investicijos įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 13 tarpinių tikslų ir 16 galutinių tikslų pasiekimą.

Reformų ir investicijos įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje. Etapų įgyvendinimo rodikliai žymi teisinių ir techninių prielaidų sukūrimą galutiniams reformų ir investicijų tikslams pasiekti.

Lentelė 9. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Judame neteršdami aplinkos	Patvirtinti Energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimų, taikomų įsigyjant kelių transporto priemones, nustatymo ir atvejų, kada juos privaloma taikyti, tvarkos aprašą	Tvarkos aprašas nustato energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimus ir atvejus, kada juos privaloma taikyti M1, N1, N2, N3, M2 ir M3 kategorijų kelių transporto priemonėms, ir taikomas apskaičiuojant šių transporto priemonių eksploatacinio laikotarpio poveikį energetikai ir aplinkai.	Q3	2021
2.	Judame neteršdami aplinkos	Įgyvendinta privačios elektromobilių įkrovimo infrastruktūros tinklo integracija	Siekiant užtikrinti maksimaliai efektyvią elektromobilių įkrovimo infrastruktūros plėtrą rengiamas veiksmų planas, kuris identifikuos plėtos prioritetines kryptis ir nustatys reikalavimus taikomus elektromobilių įkrovimo prieigų įrengimui.	Q4	2021
3.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Patobulinti instituciniai ir teisiniai mechanizmai skatinti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą	Reformos aprašyme įvardinti teisės aktai, kurie turi būti priimti siekiant reformos tikslų. Rodiklis bus laikomas pasiektu, jeigu Lietuvos Respublikos Seimas priims minėtus teisės aktus.	Q4	2021
4.	Judame neteršdami aplinkos	Sukurta ir įdiegta degalų iš AEI apskaitos vienetų sistema	Siekiant užtikrinti finansavimo lėšomis įrengtuose gamybos pajėgumuose pagamintų biometano dujų panaudojimą transporto sektoriuje sukurama atitinkama IT platforma, kurioje bus registruojami transporto sektoriui patiekti biometano dujų kiekiai ir už juos gamintojams suteikti apskaitos vienetai, kurių pagalba pagamintos dujos būtų tikslingai panaudojamos	Q4	2021
5.	Judame	Isteigti Darnaus judumo fondą	Fondas sudaromas siekiant tikslingai ir	Q4	2021

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
	neteršdami aplinkos		nepertraukiamai, ne trumpiau kaip iki 2030 metų, finansuoti alternatyviųjų degalų ir juos naudojančių transporto priemonių infrastruktūros įsigijimą, naudojimą, įrengimą, modernizavimą ir (ar) plėtrą, taip pat finansuoti vidaus degimo varikliais varomų transporto priemonių, išskyrus visai netaisius ir netaisius transporto priemones, ribojimą.		
6.	Judame neteršdami aplinkos	Sukurti Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinę sistemą	Identifikacinių kodų suteikimas viešosioms ir pusiau viešosioms įkrovimo prieigoms bei jų operatoriams; vieša ir lengvai prieinama informacija apie viešąsias ir pusiau viešąsias elektromobilių įkrovimo prieigas šalyje.	Q4	2021
7.	ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	Duomenimis grįstas ir sistemingas nusaustų, išekspluotautų ar kitaip pažeistų pelkių ir šlapžemių atkūrimas	Patvirtintas aplinkos ir žemės ūkio ministrų įsakymas "Dėl paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostų, pelkių ir šaltinių, natūralių pievų ir ganyklų, melioruotos žemės ir melioracijos statinių apsaugos zonų, žemėlapių ir (ar) schemų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo"; Sukurta pažeistų šlapžemių atkūrimo nacionalinė sistema; Parengti Lietuvos pelkių skaitmeniniai žemėlapiai; Papildyta informacinė sistema GEOLIS duomenimis apie Lietuvos pelkes ir šlapynes.	Q3	2022
8.	Judame neteršdami aplinkos	Įdiegti elektroninę kelių rinkliavos sistemą, pagrįstą principais „naudotojas moka“ ir „teršėjas moka“	Kelių mokestis, mokamas transporto priemonių valdytojų už laikotarpį, kuriuo yra naudojama kelių infrastruktūra, keičiamas į kelių rinkliavą, mokamą už kelias nuvažiuotą atstumą (e-tolling).	Q4	2022
9.	Žiedinės ekonomikos link	Parengtas perėjimo prie žiedinės ekonomikos veiksmų planas	Parengtas projektas „Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodis“; Patvirtintas Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. veiksmų planas.	Q1	2023
10.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Įteisinti pažangios renovacijos ir tvarių miestų vystymo planavimo principai	Naujų renovacijos reikalavimų įsigaliojimas t.y. parengtas ilgalaikės pastatų renovacijos strategijos planas, įtraukiantis statinio informacinio modeliavimo (BIM) metodų taikymą ir kvartalinės renovacijos iniciatyvas. Pakeistas Statybos techninis reglamentas, įteisinantis modernizuojamo pastato nuo 2023-01-01 energinio naudingumo klasę ne žemesnę kaip B. Parengtos ir įteisintos tvarių miestų vystymo gairės.	Q3	2023
11.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Atlikti parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai	Atlikti parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai ir infrastruktūros įrengimui: atliktas jūrinio vėjo elektrinių poveikio aplinkai vertinimas, atlikti vėjo greičių ir kitų parametrų matavimai; atlikti teritorijos, skirtos jūrinio vėjo elektrinių plėtrai, ir jungties su sausumos tinklais jūros dugno tyrimai, įsigytos jūrinio vėjo jungties su sausumos tinklais konsultacinės paslaugos; atlikta infrastruktūros įgyvendinimo ir trasos jūroje nustatymo studijos, parengti ir įgyvendinti jūrinio vėjo jungties su sausumos tinklais teritorijų planavimo dokumentai, parengtos techninės specifikacijos jungties su sausumos tinklais rangos darbams pirkti.	Q4	2023

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
12.	Judame neteršdami aplinkos	Reformuoti tarpmiestinio susisiekimo sistemą, užtikrinant patogų susisiekimą tarp regionų centrų	Reformuojant tarpmiestinio susisiekimo sistemą bus peržiūrėtas ir optimizuotas esamas tolimojo susisiekimo tinklas, tolimojo susisiekimo autobusais maršrutai suderinti su geležinkelio maršrutais ir vietinio susisiekimo sistema.	Q3	2024
13.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Optimizuota renovacijos metodologinės pagalbos sistema	Renovacijos sistema veiks pagal aktualizuotus metodologinius dokumentus; Konsoliduotas vieno langelio principu veikiantis renovacijos kompetencijų centras bei paleista sąveiki renovacijos informacinė sistema; Sukurtos skaitmeninės metodinės priemonės žalių ir inovatyvių energinio efektyvumo priemonių pirkimų vykdymui; Parengti ir ekspertuoti 4-8 tipiniai (pagal pastatų paskirtį, medžiagiškumą, aukštį) energinio efektyvumo didinimo techninių projektų sprendiniai, naudojančys modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų; Įgyvendinti demonstraciniai žaliosios renovacijos projektai.	Q4	2024

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalios galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 10. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Įrengtų naujų elektros energijos kaupimo įrenginių galia (MW)	200	Q2	2022
2.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Sukurti modulinę konstrukciją iš organinių medžiagų gamybos pajėgumai (m ² /metus)	750 000	Q4	2024
3.	Judame neteršdami aplinkos	Skystųjų antros kartos biodegalų gamybos kiekis per metus (ktne)	12,4	Q4	2024
4.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Sukurtos pastatų duomenų ir renovacijos administravimo informacinės sistemos, vnt.	2	Q3	2025
5.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Siekiant sumažinti 30-60% pirminės energijos suvartojimą kaip apibrėžta Komisijos rekomendacijoje (ES) 2019/786 dėl pastatų renovacijos, modernizuotų eksperimentinių pastatų plotas, tūkst. m ²	22	Q3	2025
6.	Judame neteršdami aplinkos	Įrengtų privačių įkrovimo prieigų skaičius namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, darbovietėse	53200	Q1	2026
7.	Judame neteršdami aplinkos	Sukurti nauji biometano dujų gamybos pajėgumai (MW)	27,1	Q1	2026
8.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Sukurti nauji elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumai (MW)	302	Q2	2026
9.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Sukurti nauji elektros energijos gamybos iš AEI saugojimo pajėgumai (MWh)	34	Q2	2026
10.	ŠESD absorbicinių pajėgumų didinimas	Atkurtų durpžemių plotas (ha)	8000	Q2	2026
11.	Judame neteršdami aplinkos	Pagamintas "žaliojo vandenilio" kiekis per vandenilio gamybos laikotarpį (m ³)	1500000	Q2	2026
12.	Judame neteršdami aplinkos	Įsigytų transporto priemonių, varomų elektra, vandeniliu arba biodujomis, pagamintomis iš RED II	23500	Q2	2026

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
		reikalavimus atitinkančių žaliavų, skaičius			
13.	Judame neteršdami aplinkos	Viešųjų ir pusiau viešųjų įkrovimo prieigų ir labai didelės galios įkrovimo stotelių kroviniams transportui / autobusams skaičius	5250	Q2	2026
14.	Judame neteršdami aplinkos	Viešųjų suslėgtų biodujų ir vandenilio stotelių skaičius	34	Q2	2026
15.	Judame neteršdami aplinkos	Įsigytų elektra varomų viešojo transporto priemonių skaičius	230	Q2	2026
16.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Siekiant sumažinti 30-60% pirminės energijos suvartojimą kaip apibrėžta Komisijos rekomendacijoje (ES) 2019/786 dėl pastatų renovacijos ir taikant žaliosios renovacijos principus modernizuotų daugiabučių namų (būstų) plotas, tūkst. m ²	1290	Q3	2026

2.15. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas ir investicijas planuojama įgyvendinti ESFIP, EGADP, privačių juridinių asmenų ir nacionalinio biudžeto lėšomis.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 komponento reformas ir 1 investiciją sudaro 823,1 mln.€. ESFIP lėšos sudaro 169,2 mln.€, privačių juridinių asmenų lėšos 257,44 mln.€, nacionalinio biudžeto lėšos 45,26 mln.€.

Reforma „Žiedinės ekonomikos link“ neturi numatyto EGADP lėšų finansavimo skyrimo, tačiau atskiros ją papildančios ir iš dalies įgyvendinančios priemonės bus finansuojamos iš 2021-2027 m. ESFIP.

Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ bus įgyvendinta derinant EGADP (242,39 mln.€), privačių juridinių asmenų investicijas (157,44 mln.€) ir nacionalinio biudžeto lėšas (55,716 mln.€):

- Pasirengimas vėjo jėgainių infrastruktūros plėtrai** bus vykdomas skiriant Valstybės pagalbą Litgrid AB. 2021 m. pradėta pre-notifikavimo procedūra, užmezgtas kontaktas su DG COM ekspertais, pateikti atsakymai į užduotus klausimus. Suplanuoti 2 finansavimo šaltiniai: nacionalinio biudžeto lėšos 3,9 mln.€ ir 9,786 mln.€ EGADP lėšų. Investicijų patyrimo laikotarpis 2021-2023 metai.
- Investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai** bus skiriama EGADP lėšomis teikiant Valstybės pagalbą pagal BBIR I skyriaus 41 straipsnį. Paramos intensyvumas – 45 % jėgainių ir elektros energijos saugojimo įrenginių įrengimo investicinių išlaidų. Investicinės paramos suma iš EGADP 128,816 mln.€, privačių juridinių asmenų investicijų iki 157,44 mln.€.
- Regioninė parama įrengti 4 MW galios saulės jėgainių parką Utenos apskrityje.** Utenos apskrčiai po Ignalinos AEI uždarymo būdingas energetinis nepriteklis. skirti finansavimą Visagino savivaldybei, kurį įgyvendins projektą, nukreiptą į socialinės ir ekonominės aplinkos Ignalinos atominės elektrinės (IAE) regione, įeinančiame į Utenos apskritį, gerinimą. Paramos intensyvumas 100%, EGADP lėšų 3,788 mln.€, 0,212 mln.€ nacionalinio biudžeto lėšų. Rengiant EGADP, investiciniai veiksmai buvo pradėti.
- Tiesioginės viešosios investicijos įrengti 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginius.** Investicijos yra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos

Sjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje, todėl joms bus reikalingas atskiras EK pritarimas. EGADP lėšų poreikis – 100 mln.€.

Reforma „Judame neteršdami aplinkos“ bus įgyvendinama derinant EGADP, nacionalinio biudžeto ir ESFIP lėšas:

1. Viešojo transporto priemonių atnaujinimas bus finansuojamas iš trijų šaltinių:

1.1. ESFIP lėšos (apie 45 mln.€) nukreipiamos savivaldybėms pagal 2014-2020 m. ESFIP rengusioms ir 2021-2027 m. ESFIP lėšomis planuojančios įgyvendinti DJMP suplanuotas priemones: įsigyti ekologiškas miesto (priemiestinio) viešojo transporto priemones, sukurti papildymo/įkrovimo infrastruktūrą viešajam transportui ir įgyvendinti kitas DJMP priemones.

1.2. EGADP lėšos (69 mln.€) investuojamos teikiant Valstybės pagalbą įsigyti 230 vnt. elektra varomų autobusų (M2 arba M3) su jiems reikalinga įkrovimo/papildymo infrastruktūra (6 mln.€) DJMP pagal 2014-2020 m. ESFIP nerengusioms ir neįgyvendinusioms savivaldybėms. Pagalba bus teikiama apie ketinimą suteikti valstybės pagalbą teikiant išankstinį pranešimą Europos Komisijai arba 100 % intensyvumu kaip kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento Nr. 1370/2007 dėl keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų ir panaikinančio Tarybos reglamentus (EEB) Nr.1191/69 ir (EEB) NR.1107/70 9 straipsnio 1 dalimi, išmokėtos kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą ar bendrosiomis taisyklėmis nustatytų tarifinių įsipareigojimų laikymąsi laikomos suderinamomis su bendrąja rinka. Tokioms kompensacijoms netaikomas Sutarties 108 straipsnio 3 dalyje nustatytas išankstinio pranešimo reikalavimas.

1.3. Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama vykdyti nuoseklią informacijos sklaidą ir visuomenės švietimą, siekiant formuoti visuomenės elgseną, keisti jos įpročius, skatinant kelionėms rinktis viešąjį transportą, netaisias transporto priemones.

2. Degalų pildymo / įkrovimo infrastruktūros plėtra:

2.1. ESFIP lėšos (21 mln.€) nukreipiamos į miestus, įgyvendinančius DJMP, juose įrengiant viešąją alternatyviųjų degalų įkrovimo infrastruktūrą;

2.2. EGADP lėšos, skiriamos kaip investicinė pagalba (72 mln.€) viešajai infrastruktūrai miestuose įrengti savivaldybėms, neturinčioms DJMP, viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo stotelių įsigijimo / įrengimo kompensavimui fiziniams / juridiniams asmenims, kurios būtų įrengiamos miestuose ir šalia valstybinės reikšmės kelių, bei viešajai itin didelės galios įkrovimo / papildymo infrastruktūrai sunkiajam transportui ir autobusams. Investicinė pagalba teikiama pagal BBIR 56 straipsnio „Investicinė pagalba vietos infrastruktūroms“ 6 dalį. Investicinės pagalbos dydis neviršys tinkamų finansuoti investicijų išlaidų ir investicijos veiklos pelno skirtumo.

2.3. EGADP lėšos (46 mln.€) investuojamos teikiant Valstybės pagalbą privačios elektromobilių įkrovimo infrastruktūros tinklo integracijai pagal BBIR 36 straipsnį. Paramos intensyvumas nuo 40 iki 60%.

3. Vietinių degalų iš AEI gamybos apimčių didinimas bus finansuojamas teikiant Valstybės pagalbą EGADP lėšomis:

3.1. Valstybės pagalba (22,21 mln.€) pagal BBIR 41 straipsnį investicijoms į biometano dujų gamybos įrenginius, įskaitant ir biodujų išvalymo įrenginius, kurie išvalytas biogasas tiekty į gamtinių dujų tinklą arba tiesiogiai į transporto priemones, sudarys iki 60 % reikalingų investicijų vertės.

3.2. Investicinė parama (8,7 mln.€) pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 3.3.1 papunktį investicijoms į antros kartos biodegalų gamybos pajėgumų Lietuvoje plėtrą bus taikant iki 60% finansavimo intensyvumą

priklausomai nuo remiamos įmonės dydžio. Rengiant finansavimą detalizuojančias sąlygas bus remiamasi EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairėmis užtikrinant, kad Valstybės pagalba būtų apribota iki būtino minimumo.

3.3. Valstybės pagalba (20 mln.€) pagal BBIR 41 straipsnį „Investicinė pagalba atsinaujinančių išteklių energijos gamybai skatinti“ „žaliojo“ vandenilio gamybai skatinti. Paramos intensyvumas – iki 100% tinkamų finansuoti išlaidų (papildomų investicinių išlaidų, būtinų atsinaujinančių išteklių energijos gamybai skatinti); pagalba teikiama konkurencinio konkurso būdu, remiantis aiškiais, skaidriais ir nediskriminaciniais kriterijais. Toks konkursas yra nediskriminacinis ir jame sudaromos sąlygos dalyvauti visoms suinteresuotosioms įmonėms. 100% AEI kaip elektros šaltinis bus garantuotas keliais būdais: elektros energija turės būti tiekiamą iš projekto paraišką teikiančiam subjektui priklausančio elektros gamybos iš AEI šaltinio (saulės, vėjo ar kt. elektrinė), arba elektra privalės būti perkama iš išorinio elektros gamybos iš AEI šaltinio (tai užtikrinant per elektros kilmės sertifikatus).

Kita negu vandenilio gamybos vietinė įranga ir infrastruktūra (transportavimas, skirstymas) bus remiama kaip valstybės pagalba pagal BBIR 56 straipsnį „Investicinė pagalba vietos infrastruktūroms“. Pagalbos suma neviršys tinkamų finansuoti išlaidų ir investicijos veiklos pelno skirtumo.

Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“ bus įgyvendinta derinant EGADP (217,8 mln.€), nacionalinio biudžeto (51,6 mln.€), ESFIP (103,2 mln.€) ir privačių įmonių lėšas (93 mln.€):

1. Viešosios investicijos (13 mln.€) suplanuotos sukurti renovacijos informacinę sistemą ir įgyvendinti pilotinius eksperimentinius demonstracinius 4 daugiabučių ir 4 viešųjų pastatų modernizacijos projektus, praktikoje realizuojant pažangiausius energijos efektyvumo didinimo technologinius sprendimus, diegiant AEI naudojimą, universalaus dizaino principų taikymą.
2. Valstybės pagalba verslui (50 mln.€) pagal iki 2021 m. Q4 planuojamą suderinti Valstybės pagalbos schemą sukurti medienos medžiagų ir statinių komponentų, naudojamų žaliajai pastatų renovacijai, gamybos pajėgumams.
3. Valstybės parama daugiabučių namų pažangiam ir spartesniam modernizavimui (154,8 mln.€) apmokant iki 30% investicijų į daugiabučio namo energinio efektyvumo didinimą vertės.

Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“ yra tiesioginės viešosios investicijos, kurių vertė 8 tūkst.ha pelkių atkurti yra 16 mln.€.

Lentelė 11. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: EGADP lėšų poreikis pagal reformas ir investicijas

Reforma/Investicija	Suma, mln.€	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	%
Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	242.39	0.00	21.54	111.43	35.55	30.20	30.20	13.46	29.45%
Judame neteršdami aplinkos	346.91	0.00	0.35	34.64	50.74	108.89	105.58	46,7	42.15%
Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	217.80	0.00	0.00	0.50	23.00	54.00	75.50	64.80	26.46%
ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	16.00	0.00	0.00	1.00	4.66	4.67	4.67	1.00	1.94%
SUMA, mln.€	823.10	0.00	21.89	147.57	113.95	197.76	215.95	125.96	

3. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI

Politikos sritis:	Skaitmeniniai įgūdžiai, atviri duomenys, elektroninės viešosios paslaugos
Tikslas:	<p>Skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis reikiamomis skaičiavimo, duomenų tvarkymo galimybėmis, įgalinti valstybę prisitaikyti prie pažangių sprendimų. Pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnę perėjimą prie skaitmeninės ekonomikos, darys ekonomiką atsparesnę galimiems sukrėtimams, pasinaudojant skaitmeniniu konkurencingumu kaip vienu pagrindinių ekonomikos atsigavimo variklių.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2019 „Vykdam su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą“ ir TR'2020 „<..> užtikrinti duomenimis grįstų sprendimų priėmimą krizės atveju bei investicijas sutelkti į skaitmeninę pertvarką“, „Investicijas sutelkti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbimą, švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą ir darnųjį transportą“. „Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 3 reformos ir 2 investicijos.</p> <p>Reformos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka (COFOG – 01) 2. Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys (COFOG – 01) 3. Į klientą orientuotos paslaugos (COFOG – 01) <p>Investicijos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. „Žingsnis 5G link“ skirta didinti skaitmeninį junglumą sukuriant prielaidas 5G ryšiui ir skatinti susisiekti inovacijas (COFOG 04.5 ir 04.6); 2. „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“, skirta sukurti būtinąsias sąlygas kurti inovatyvius, dirbtinio intelekto veikimu pagrįstas technologijas (COFOG 01.5 ir 04.8)
Investicijų poreikis iš viso:	585,9 mln.€; iš jų EGADP lėšų: 447 mln.€

Lentelė 12. Komponento reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Inicijatyva
1.	Valstybės informacinių technologijų pertvarka	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką	PADIDINKI
2.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką <...> ir darnųjį transportą	PADIDINKI
3.	Į klientą orientuotos paslaugos	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką	SKAITMENĖKI
4.		Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Vykdam su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas <..>.	Skatinti technologines inovacijas mažose ir vidutinėse įmonėse	SKAITMENĖKI
5.		Žingsnis 5G link	Vykdam su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas <..>.	Investicijas sutelkti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbimą	PRISIJUNKI

3.1. Iššūkiai

Valstybės informaciniai ištekliai valdomi neišnaudojant masto ekonomijos privalumų. Naudojama techninė įranga nėra pajėgi apdoroti didėjančius informacijos srautus, o informacinės infrastruktūros palaikymui skiriamos lėšos nėra centralizuotai planuojamos ir valdomos, paliekant galimybę kiekvienai valstybės įstaigai ar institucijai tai daryti savarankiškai. Didelis žinybinis institucijų pasipriešinimas valstybės informacinių išteklių valdymo pertvarkai yra viena iš pagrindinių kliūčių išnaudoti valstybės skaitmeninimo galimybes. Dėl šios priežasties vis opesniu klausimu tampa jau sukurtų IS vystymo tęstinumas, neužtikrintas IS ir registrų tarpusavio sąveikos. Šiuo metu šalyje užregistruoti 95 registrai ir 275 valstybės IS, tarp kurių sąveikos nėra arba ji nėra maksimali. Tarpusavyje tinkamai nesąveikaujančių informacinių išteklių gausa ir įvairovė apsunkina duomenų gavimą, jungimą, analizę ir atvaizdavimą, reikalauja reikšmingų laiko išteklių ir sukuria nepagrįstą administracinę naštą. Valstybei ir visuomenei svarbių sprendimų pagrindimas aktualiais ir išsamiais duomenimis tampa neįmanomu arba labai sudėtingu uždaviniu, riboja mokslo ir verslo galimybes kurti inovacijas ir pridėtinę vertę. Pandemija dar labiau paaštrino valstybės informacinių išteklių valdymo efektyvumo klausimą. Informacinių išteklių valdymo uždavinys neatskiriamas nuo kibernetinio IS saugumo. Šiandien nėra parengta vieninga organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo ir jų įgyvendinimo stebėsenos struktūra, kibernetinio saugumo subjektų gebėjimai ir kompetencijos kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo srityje yra riboti, kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos ir analizės modeliai, metodai, kryptys yra fragmentuoti ir nemodernūs⁵⁵.

Įrankių ir technologinių sprendimų trūkumas negarantuoja lygių galimybių vystytis skaitmeninei visuomenei. 2020 m. Lietuvoje elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis naudojosi 57,7% gyventojų, o likusiai daliai piliečių iškilo sunkumų pandemijos sąlygomis spręsti kasdienes problemas. Vartotojų įgūdžius ir žinias atitinkantys pažangūs įrankiai ir technologiniai sprendimai nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu didintų galimybes greičiau susiformuoti skaitmeninei visuomenės ir verslo kultūrai. Pažeidžiami ir socialinėje atskirtyje esantys asmenys nepasinaudoja socialinėmis paslaugomis ir parama dėl nesistemos ir neprieinamos informacijos, taip pat dėl santykinai žemų skaitmeninių gebėjimų ir galimybių naudotis skaitmeninėmis priemonėmis.

Pandemija išryškino itin mažą kultūros turinio ir paslaugų prieinamumą. 2020 m. atliktas Tyrimas⁵⁶ parodė, kad tik apie 16% Lietuvos gyventojų karantino metu dalyvavo virtualiose kultūros veiklose ar naudojo skaitmeninėmis viešosiomis kultūros paslaugomis ar produktais. Tyrimas atskleidė akivaizdų virtualių (elektroninių) kultūros paslaugų ir skaitmeninio turinio pasiūlos ir įvairovės trūkumą ir neužtikrintą prieinamumą prie skaitmeninių ir suskaitmenintų kultūros išteklių bei paslaugų. Elektroninės paslaugos ir skaitmeninis turinys yra vienas iš efektyviausių paslaugų prieinamumo didinimo būdų, ypač pažeidžiamoms gyventojų grupėms, kuris suteikia galimybes pasinaudoti paslaugomis, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ar turint tam tikrą apribojimą (amžiaus, negalios ir pan.). Remiantis Kultūros ministerijos Kultūros paveldo skaitmeninimo

⁵⁵ Lietuvos kibernetinio saugumo strategijos modelis (https://repository.muni.eu/bitstream/handle/007/14642/Lietuvos_kibernetinio_saugumo_strategijos_modelis%28galutinis%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y); Kibernetinio saugumo valdymo gerinimas taikant atsparumo modelius organizacijose (<https://vb.muni.eu/object/elaba:36356059/36356059.pdf>); Valstybinio audito ataskaitos: ypatingos svarbos valstybės informacinių išteklių valdymas (<https://www.vktrole.lt/failas.aspx?id=3816>); Kibernetinio saugumo aplinka Lietuvoje (<https://www.vktrole.lt/failas.aspx?id=3497>). LRV nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo įgyvendinimo (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94365031a53411e8aa33fe8f0fea665f/asr>)

⁵⁶ <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/03/Gyventoju-dalyvavimas-kulturoje-ir-pasitenkinimas-kulturos-paslaugomis-2020-ataskaita.pdf>

statistikos ataskaitos už 2020 m. duomenimis, suskaitmeninta tik 10% kultūros paveldo objektų, o pakartotinio kultūros duomenų antrinio panaudojimo galimybės yra itin mažos (atverta apie 10% suskaitmeninto kultūros paveldo objektų). Maža suskaitmeninto ir atvėto kultūros paveldo objektų dalis, lemia neefektyvų kultūros išteklių valdymą, atvėrimą ir panaudojimą mokslo ir verslo poreikiams, skaitmeninių sprendimų kūrimui, kultūros turiniu grįstos ekonomikos plėtrai. Būtiniosios sąlygos⁵⁷ yra skaitmeninių priemonių, taikomųjų programų gebėjimas apdoroti ir suprasti kalbą, kuria gyventojai geba formuoti užklausas, suprasti tekstą, prisitaikyti ir mokytis iš naudotojų įpročių, siūlyti duomenų analitikos pagrindus susiformavusius sprendimus. Skaitmeniniai sprendimai nėra maksimaliai pritaikyti įvairių negalią turintiems asmenims, nėra visapusiškų prielaidų jiems be papildomos pagalbos integruotis į visuomenę. Šiuo metu teikiama tik gestų kalbos vertėjų paslauga, padedanti komunikuoti klausos negalią turintiems asmenims, tačiau ši paslauga ne visada atitinka klausos negalią turinčių asmenų poreikius, kai siekiama išsaugoti asmens duomenų slaptumą ar asmeninę informaciją (pvz. lankymasis pas psichologą, įvairūs darbiniai susirinkimai, kuriuose svarstomos komercinės paslaptys, informacija apie asmens sveikatos būklę ar bendravimas su gestų kalbos nemokančiu (dar neišmokusiu) romantiniu partneriu ir pan.). Trūksta audiovizualinių priemonių informacijos prieinamumui regos negalią turintiems asmenims užtikrinti. Taip pat neužtikrinamos galimybės kitų komunikacijos sutrikimų turintiems asmenims gauti jiems aktualią informaciją ir bendrauti dėl inovatyvių, skaitmenizuotų priemonių, informacijos prieinamumui didinti, trūkumo. Asmenys, turintys specialių komunikacijos poreikių, įskaitant asmenis, kurie naudojami neformaliomis komunikacijos priemonėmis (neverbalinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, veido išraiška, kūno padėtimi ir vokalizacija), ne visada gali gauti reikalingą pagalbą suformuluoti ir perteikti savo nurodymus, sprendimus, pasirinkimus ir (arba) pageidavimus, ir užsitikrinti, kad jų nuomonė būtų pripažįstama ir gerbiama dėl brangiai kainuojančių inovatyvių komunikacijos techninės pagalbos priemonių trūkumo. Be to nėra užtikrinta, kad asmenys, naudojantys įvairius bendravimo būdus, turėtų galimybę visapusiškai bendrauti ir keistis informacija bei naudotis atitinkamomis paslaugomis ir priemonėmis.

Viešojo sektoriaus duomenų neprieinamumas ir apribojimai pakartotinai juos naudoti neskatina inovacijų ir pridėtinės vertės augimo. Duomenų, įskaitant viešuosius duomenis, kiekis pasaulyje padidėjo eksponentiškai, be to, kuriami ir kaupiami naujų rūšių duomenys. Kartu vyksta nuolatinė technologijų raida duomenų analizės, panaudojimo ir tvarkymo srityse, plėtojamos tokios technologijos kaip mašinų mokymasis, DI ir daiktų internetas. Dėl sparčios technologijų raidos tapo įmanoma kurti naujas paslaugas ir naujas taikomąsias programas, grindžiamas duomenų naudojimu, kaupimu ar derinimu. Tiek viešasis sektorius, tiek verslas disponuoja milžiniškais duomenų ištekliais. Viešojo sektoriaus institucijų saugomi ir apdorojami duomenys yra izoliuoti, fragmentuoti, jų jungimas tarpusavyje reikalauja specifinių kompetencijų ir yra laikui imlus procesas. Taip sudaromos neracionalios kliūtys mokslui ir verslui naudoti valstybės informacinius išteklius, kurti didelę ekonominę ir socialinę vertę turinčius produktus ir paslaugas. Valstybės institucijos tarpusavyje arba pavienės kelis duomenų valdytojus jungiančios saugyklos jau pradėjo sutartiniais pagrindais ar per viešus portalus dalintis ir keistis duomenimis tarpusavyje, tačiau verslas ir gyventojai vis dar yra priversti kreiptis į atskirus duomenų valdytojus pagal šių atskirų duomenų valdytojų nustatytas tvarkas. Poreikis konsoliduoti valstybės institucijos veikloje užfiksuotą informaciją, valstybės informacinių išteklių duomenis, skirtus pakartotinai naudoti,

⁵⁷ Angl. key enablers

užtikrinti jų atvėrimą ir įsisavinti verslo didžiuosius duomenis ypač išryškėjo pandemijos metu, kai efektyvaus duomenų valdymo kaina išaugo iki žmonių gyvybių kainos.

„Baltosios sritys“ riboja galimybes didinti šalies skaitmeninį junglumą moderniomis technologijomis. Nutolusiose šalies teritorijose yra likusių „baltųjų sričių“, kuriose nėra elektroninių ryšių infrastruktūros ir, nesant komercinio atsiperkamumo, artimiausiu laikotarpiu nesuplanuota jos plėtra. Lietuvos pasienyje su Baltarusija ir Kaliningrado sritimi reikalinga didesnio tankio ryšių infrastruktūra nei šalies viduje, siekiant įgyvendinti radijo dažnių koordinavimo susitarimus, vengti radijo dažnių trukdžių, todėl ryšio kokybei pasienyje užtikrinti reikalingos didesnės investicijos.

Viešųjų paslaugų teikimo procesuose neišnaudotas IRT, automatizavimo ir DI potencialas. Dalies valstybės garantuojamų paslaugų valdymo procesai netenkina skaitmeninės visuomenės terminais mąstančios modernios visuomenės poreikių, paslaugų teikimas nepritaikytas užsienio subjektams. Procesuose išlikę dokumentų valdymo žingsniai, skirtinga IS branda riboja keitimąsi duomenimis tarp nacionalinių ir ES viešojo saugumo, ikiteisminio tyrimo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir bausmių vykdymo institucijų. Vienas iš tai lemiančių veiksnių yra viešojo sektoriaus skaitmeninių kompetencijų stoka (plačiau žr. – skyriuje Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“).

3.2. Tikslai

Šalinti kliūtis, stabdančias valstybės skaitmeninės transformacijos procesus, kad kuo didesnė verslo ir visuomenės dalis tiesiogiai pajustų skaitmeninimo naudą, o Lietuva pagal DESI⁵⁸ indeksą jau 2030 m. būtų 7 vietoje. Pastangos orientuojamos į sritis, kurios pažanga 2020 m. buvo lėtesnė nei ES vidurkis:

- Didinti naujos kartos prieigos (NKP) aprėptį (nuo 63% 2018 m. pakilo iki 69% 2019 m., palyginti su ES vidurkiu, siekiančiu 86%).
- Plėsti fiksuotojo plačiajuosčio ryšio aprėptį (tik 68% namų ūkių Lietuvoje yra užsisakę fiksuotojo plačiajuosčio ryšio paslaugą, kai ES vidurkis šiuo metu siekia 78%).
- Skirti 5G ryšio plėtrai reikalingus radijo dažnius (kanalus) koordinuoti su Rusija ir Baltarusija, siekiant išvengti žalingų trukdžių, užtikrinti būsimų 5G ryšio tinklų kibernetinį saugumą.
- Spartinti plačiajuosčio ryšio plėtrą, įgyvendinant RAIN-3 projektą.

Užbaigti visa apimtimi valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarką, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos bei procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.

Užtikrinti pažangių sprendimų kūrimą ir jų naudojimą teikiant inovatyvias paslaugas verslui, visuomenei, viešajam sektoriui nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu.

Užtikrinti kokybiškų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, atvėrimą, galimybę dalintis tarp ekonomikos sektorių bei sudaryti geresnes sąlygas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis grįstus sprendimus.

⁵⁸ Angl. Digital Economy and Society Index, DESI

Užtikrinti plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą, sutelkiant investicijas į labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbimą, ypatingai orientuojant plėtrą į skaitmeninei veiklai imlias įmones ir įstaigas bei tolygią 5G ryšio tinklų plėtrą.

Didinti viešojo valdymo efektyvumą, užtikrinant didesnę administracinių ir viešųjų paslaugų skaitmenizavimo pažangą, jų prieinamumą piliečiams ir užsienio subjektams, įgalinant efektyviai vykdyti duomenų mainus tarp nacionalinių ir ES viešojo administravimo institucijų ir įstaigų, įskaitant turizmo, kultūros, viešojo saugumo, ikiteisminio tyrimo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir bausmių vykdymo institucijas.

Lietuvos ekonomikai modernizuojantis, viešasis sektorius per pastarąjį dešimtmetį neįgavo pagreičio. Viešasis sektorius pralaimėjo kovą dėl IT kompetencijų, tad valstybės informacinės sistemos buvo plėtojamos netolygiai, trūko valstybinio lygio koordinavimo, sistemos išplėtos kaip „salos“. Dažnai institucijos netransformavo savo procesų, o juos tiesiog skaitmenizavo. Todėl nepaisant padarytų investicijų ir atskirų sėkmių, turime sistemas, kurios neintegruotos, reikalauja perteklinių duomenų, jas sunku pritaikyti pasikeitusiems poreikiams tenkinti.

Lietuva skaitmeninėje darbotvarkėje apsisprendė nukreipti lėšas į viešosios infrastruktūros kūrimą, elektroninių paslaugų, skaitmeninio turinio, duomenų valdysenos atvirų duomenų, ir kibernetinės saugos gerinimą. Numatoma sukurti valstybės IT architektūros ir Duomenų architektūros valdysenos Kompetencijų centrą. Investicijos į šio centro kūtimą iš esmės keis viešojo administravimo darbo principus ir kokybę. Efektyvus ir modernus viešasis valdymas yra tiesiogiai orientuotas į viešosios vertės kūrimą. Iniciatyvų nukreiptų į viešąjį sektorių tikslas sukurti tvirtą skaitmeninio viešojo sektoriaus pamatą, kuris patenkintų verslo ir piliečių lūkesčius patogioje vietoje ir patogiu laiku pasinaudoti viešosiomis paslaugomis. Todėl investicija į viešąjį sektorių bus labai svarbi kuriant geresnes sąlygas verslui, transformuojantis į realaus laiko ekonomiką, mažinant išlaidas atitikčiai, didinant konkurencingumą. Skaitmeninės paslaugos nukreiptos yra įtraukios, gebančios aptarnauti vartotojus su įvairiomis negalėmis, bei siūlyti paslaugas.

Šis poreikis investuoti į viešąjį sektorių yra aiškiai suprantamas ir visuomenėje. Apskritojo stalo diskusijos, kurioje dalyvavo VU, ISM, Lietuvos banko, SEB banko ir t.t. atstovai, metu buvo akcentuota, kad „viešojo sektoriaus skaitmeninimas, kuriuo būtų palengvinamas paslaugų ir informacijos prieinamumas gyventojams ir verslui, turi būti prioritetas“⁵⁹.

Lietuvos tikslas yra skatinti įgyti skaitmeninių įgūdžių ar juos tobulinti besimokančius asmenis (suaugusiuosius ir vaikus), įvairiuose sektoriuose dirbančius asmenis, darbo ieškančius asmenis, pažeidžiamas visuomenės grupes, įskaitant vyresnio amžiaus žmones. Komponento „*Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimu*“ reformoje „Į klientą orientuotos paslaugos“ planuojamas pažeidžiamų grupių (įskaitant neįgaliuosius ir senyvo amžiaus asmenis), valstybės tarnautojų ir kitų asmenų, kurie nepatenka į kitas tikslines grupes, horizontalus skaitmeninių įgūdžių tobulinimas. Kituose NKL komponentuose suplanuota:

1. Komponento „*Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui*“ reformose:

59 Ramūnas Vilpišauskas

- „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“ numatyta tobulinti profesijos mokytojų, profesinio mokymo įstaigų studentų, bendrojo ugdymo mokinių, siekiančių įgyti ir profesinę kvalifikaciją, skaitmeninius įgūdžius;
- „Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems“ numatytos kompetencijų plėtojimo veiklos pagal sukurtą vieningą MVG sistemą: dirbančių asmenų (18-65 m.) tikslinei grupei tobulinti ir skaitmenines kompetencijas;
- "Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas" numatyta finansuoti pedagoginių darbuotojų skaitmeninių kompetencijų tobulinimą, informatikos mokytojų magistro laipsnio, papildomos informatikos mokytojo kvalifikacijos įgijimą, EDtech inovacijų išbandymo ir kūrimo platformą, kurios vienas iš tikslų yra švietimo įstaigų darbuotojų skaitmeninių kompetencijų stiprinimas.

2. Komponento „*Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos*“ reformoje „Veiksmingas viešasis sektorius“ numatyta finansuoti įstaigų vadovų inovatyvumo ir skaitmeninių įgūdžių tobulinimą, o reformoje „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“ - VMI darbuotojų kompetencijų modelio sukūrimą.

3. Komponento „*Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę*“ reformoje „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“ planuojama, kad verslumo ugdymo priemonėje bus finansuojamos darbo vietos, kurios kuriamos orientuojantis į skaitmenizaciją ir „žaliąją ekonomiką“, o aukštą pridėtinę vertę kuriančių profesijų mokymo programos parengtos atliepiančios globalizacijos, skaitmenizacijos ir robotizacijos sąlygojamus pokyčius, tad beveik visose programose planuojami ugdyti skaitmeniniai įgūdžiai.

Skaitmeninių įgūdžių tobulinimas numatytas finansuoti ir ESFIP lėšomis. ESFIP 1.4 uždavinio veikloje „Ugdyti MVĮ reikalingus darbuotojų įgūdžius, leisiančius prisitaikyti prie ekonomikos technologinių pokyčių ir pramonės transformacijos“ bus siekiama paskatinti perėjimą prie žiniomis grindžiamos ir didesnės pridėtinės vertės ekonomikos, todėl planuojamos investicijos į žmogiškuosius išteklius, nukreiptos į įvairių formų ir lygių specifinius mokymus, ypatingą dėmesį skiriant MVĮ darbuotojų skaitmeninių įgūdžių ugdymui ir tobulinimui.

Prioritetas skaitmeniniams įgūdžiams, kompetencijoms ir raštingumui bus teikiamas finansuojant 4.2 uždavinio veiklą „Pritraukti naujus švietimo specialistus ir sukurti pagalbos mokytojų ir mokinių sistemą“, kuria bus siekiama mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, mokyklų vadovų ir kitų švietimo sistemai reikalingų įvairių sričių specialistų pritraukimo dirbti efektyviai veikiančiose mokyklose, tobulinti jų turimas ir suteikti naujas dalykines ir skaitmenines kompetencijas, ugdyti kiekvieno vaiko kūrybiškumą, informatinį mąstymą, verslumą, finansinį ir skaitmeninį raštingumą ir kitus gebėjimus.

Prioritetas bus teikiamas skaitmeninių įgūdžių tobulinimui 4.4 uždavinio veikloje „Integruoti žemos kvalifikacijos suaugusius asmenis, migrantus, pabėgėlius ir kt. pažeidžiamas grupes į darbo rinką“, kuria planuojamas finansuoti žemos kvalifikacijos suaugusiųjų (ypač vyresnio amžiaus žmonių) įgūdžių (darbinių ir ypač skaitmeninių) tobulinimas.

2018 m. startavo projektas „Prisijungusi Lietuva: efektyvi, saugi ir atsakinga Lietuvos skaitmeninė bendruomenė“ (toliau – „Prisijungusi Lietuva“), kurio tikslas – padėti gyventojams išmokti efektyviai, saugiai, atsakingai naudotis informacinėmis technologijomis ir internetu, taip pat jo teikiamomis galimybėmis. Projektas „Prisijungusi Lietuva“ yra įgyvendinamas visoje Lietuvoje ir yra nukreiptas į gausią tikslinę grupę – apie 500 tūkst. asmenų, kurie vis dar nesinaudoja internetu arba kurių skaitmeniniai įgūdžiai nepakankami. Norint apmokyti tiek daug žmonių, jau sukurtas skaitmeninių lyderių ir kuriamas e. skautų (savanorių) tinklas, jis vienys ne mažiau kaip 2000 asmenų. Prie šio tinklo jungiasi ir 1200 šalies bibliotekinių, kurie konsultuoja gyventojus

atnaujinamuose viešuosiuose interneto prieigos taškuose. Projektas yra itin plačios apimties – į jį buvo pakviesta per 1 000 gyvenamosios vietos bendruomenių, bus suorganizuota iki 10 tūkst. konsultavimo ir mokymo renginių, kurie vyks 1200 viešųjų interneto prieigos taškų bibliotekose. Projektas finansuojamas Europos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Siekiant didinti pagyvenusių žmonių gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis taip pat įgyvendinamos tam tikros priemonės. Viena tokių priemonių – konkurso būdu atrenkami ir remiami bendri jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių nevyriausybių organizacijų projektai, skirti vyresnio amžiaus žmonių gebėjimams informacinių technologijų srityje ugdyti. Įgyvendinant minėtus projektus vykdomos veiklos, skirtos ugdyti vyresnio amžiaus žmonių gebėjimus ir įgūdžius informacinių technologijų srityje.

3.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 1 tikslas – pereiti prie darnios ekonomikos plėtros, grindžiamos mokslo žiniomis, naujausiomis technologijomis, inovacijomis ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą – skaitmeninės transformacijos srityje bus įgyvendinamas 1.6 uždavinys „Skatinti valstybės skaitmeninimą“. Suplanuota Lietuvos poziciją pagal DESI indeksą pakelti iš 14 į 7 vietą. Siekiama didinti informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalį nuo 5,03% 2018 m. iki 9,3% bendros pridėtinės vertės 2030 metais.

NPP 2 tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį – skaitmeninės darbotvarkės srityje bus įgyvendinami 2.2 uždavinį „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ ir 2.6 uždavinys „Plėtoti neįgaliesiems tinkamą aplinką visose gyvenimo srityse“. Įgyvendinus 2.2 uždavinio priemones padidės integruotų ir bendruomeninių specialiųjų socialinių paslaugų (t. y. neįskaitant bendrųjų socialinių paslaugų) gavėjų (senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia) dalis, palyginti su senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia skaičiumi, nuo 5,2% 2019 metais iki 12% 2030 metais. Įgyvendinus 2.6 uždavinio priemones, pagerės fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems lygis nuo 32% 2019 metais iki 70% 2030 metais.

NPP 5 tikslas – gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą – įgyvendinamas 5.7 uždavinys „Gerinti skaitmeninį junglumą“. Iki 2030 metų planuojama iki 100% padidinti namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbp spartos interneto ryšį ir 5G ryšio aprėptyje esančių namų ūkių miestų ir miestelių teritorijose.

NPP 8 tikslas – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą – skaitmeninės darbotvarkės kontekste aktualus įgyvendinant uždavinį 8.7 „Gerinti viešojo valdymo institucijų teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą“. Įgyvendinus uždavinio priemones, iki 0,92% pakils administracinių paslaugų teikimo ir aptarnavimo efektyvumo koeficientas ir iki 85% 2030 metais padidės gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis.

Įgyvendinant Aštuonioliktosios Vyriausybės programos tikslus – 1) veržli inovacijų ekosistema, kurioje prioritetą skiriamas technologiniam atsinaujinimui ir inovacijas skatinančio klimato kūrimui, skaitmeninės strategijos įgyvendinimui; 2) visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius (pagrindinės iniciatyvos „Optimalus institucijų tinklas ir inovacijų skatinimas“, „Vartotojui draugiška, realaus laiko e-paslaugų platforma“, „E-paslaugų plėtra“); siekiama skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis sukurtomis technologinėmis galimybėmis.

VPNĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai pakelti Lietuvos poziciją pagal Pasaulio inovacijų indeksą⁶⁰ nuo 40 iki 35, padidinti darbo našumą per darbo valandą pagal perkamosios galios standartą, palyginti su ES vidurkiu, nuo 67% 2019 iki 76% 2024 metais, aukštos technologinės vertės produkcijos dalį nuo visos apdirbamosios gamybos produkcijos nuo 4,6% iki 7%. Įgyvendinant VPNĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus atliekami keturiomis kryptimis:

1. *Veržli inovacijų ekosistema.* Planuojama įgalinti visuotinį vienodą ir įrodomąją galią turintį elektroninį komunikavimą su valstybe (E. pristatymas) siekiant, kad elektroninio pašto dėžutes naudotų bent 1 mln. (50 %) juridinių ir fizinių asmenų (Teismų įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Lygių galimybių įstatymo ir kitų įstatymų, reglamentuojančių įvairių institucijų veiklą, suteikiant teisę asmenims į jas kreiptis per e-pristatymą). Taip pat suplanuota įgyvendinti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimą ir jos valdymo optimizavimą. Numatyta nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų priimti daiktų interneto (IoT) plėtrą įgalinantys sprendimai ir sudarytos teisinės prielaidos veikti eSIM⁶¹ (sprendimas sudaro galimybes įdiegti ir (ar) perkelti numerius iš vieno paslaugų teikėjo tinklą į kitą nuotoliniu, beaidžiu būdu).
2. *Universalus verslumas.* Bus optimizuota Užimtumo tarnybos veikla, išplėsta darbuotojų saugos ir sveikatos teisinio reguliavimo priemonių taikymo sritis, ugdomos socialinių partnerių kompetencijos ir gebėjimai, skatinamas žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimas ir išlaikymas, parengtas teritorijų naujoms investicijoms pritraukti ir plėsti vystymo planas, vystomas ir kuriamas pramonės parkų ir pramoninių teritorijų modelis. Verslumo ugdymo mokymai bus orientuoti į vyresnių klasių moksleivių ir senjorų verslumą.
3. *Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas.* Ūkio subjektų veiklos priežiūra bus stiprinama konsoliduojant vertinimo metodiką, vertinant ūkio subjektų prisitaikymą prie reguliavimo išlaidų ir tobulinant verslo priežiūros institucijų veiklą. Taip pat bus įgyvendinamas ankstyvojo perspėjimo sistemos modelis sunkumus patiriantiems verslams. Skatinant verslumą siekiama nustatyti mažesnę įstatinio kapitalo ribą. Darbo jėgos pakankumą padės užtikrinti patraukli migracijos sistema, talentų pritraukimo sistema. Be to bus stiprinamos viešųjų pirkimų kompetencijos.
4. *Ateities susisieikimo sistema.* Planuojama sukurti *Sandbox* režimą (įskaitant finansavimą) inovatyviems susisieikimo technologiniams sprendimams testuoti ir pritaikyti praktiškai, taip pat įgyvendinti penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įrengti sparčiojo 5G ryšio tinklus.

VPNĮP devintoji misija – Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius. Numatyta sudaryti sąlygas elektroninių viešųjų paslaugų prieinamumui tarpvalstybiniu lygiu, panaudojant elektroninės atpažinties priemones. Daugiau apie devintąją VPNĮP misiją – skyriuje 6.3.

3.4. Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“

Reformos tikslas – visa apimtimi konsoliduoti valstybės informacinius išteklius, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos ir procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.

⁶⁰ Angl. Global Innovation Index

⁶¹ Angl. Embedded Subscriber Identity Module

Valstybės institucijų naudojama techninė įranga ir technologijos nepajėgia apdoroti didėjančių duomenų srautų⁶². IS ir registrai yra monolitiniai, jų vidinė struktūra nėra lanksti, todėl jas modernizuoti ir integruoti tarpusavyje techniškai sudėtinga ar netgi neracionalu reikalingų investicijų ir laiko prasme⁶³. Šių IS saugos lygis žemas, ir tai tiesiogiai kuria kliūtis didinti naujų, į vartotoją orientuotų elektroninių paslaugų pasiūlą ar efektyvinti naudojimąsi esamomis. Dalis informacinių išteklių nėra parengti naudoti perėjus į debesiją. Lėšos palaikyti informacinę infrastruktūrą nėra centralizuotai planuojamos ir valdomos, todėl kiekviena institucija tai daro savarankiškai, atsižvelgdama į turimus skirtingus IT gebėjimus ir pačių paslaugų teikimo brandą. Nėra vieningos standartizuotos kompiuterinės darbo vietos, standartizuotų darbo organizavimo ir komunikacijų programinės įrangos paketų ir licencijų valdymo. Visa tai sąlygoja didesnes valstybės išlaidas bei kliūtis suderinti tarpusavyje skirtingų institucijų technologinius sprendimus ir efektyviai keistis informacija.

Organizaciniai ir techniniai kibernetinio saugumo reikalavimai taikomi nevieningai, nėra jų įgyvendinimo stebėsenos architektūros, riboti kibernetinio saugumo subjektų gebėjimai ir kompetencijos kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo srityje. Kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos ir analizės modeliai, metodai, kryptys, kurios galėtų būti realizuotos informacinių ir ryšių technologijų pagalba, nėra išvystyti nacionaliniu lygiu⁶⁴. Nacionalinio kibernetinio saugumo būklės 2019 m. ataskaitoje⁶⁵ fiksuojama, kad kibernetinio saugumo subjektai dažnai atitinka arba beveik atitinka kibernetinio saugumo reikalavimų *de jure* kriterijus ir turi formaliai apibrėžę kibernetinio saugumo procesus, gaires, tačiau kibernetinio saugumo užtikrinimas dažnai vertinamas kaip biurokratinė našta. Kibernetinio saugumo dokumentai būna parengti formaliai, o dokumentų turinyje apibrėžti procesai nebūna priskirti pagal kompetenciją. Kibernetinio saugumo subjektai yra linkę informacijos bei kibernetinio saugumo dokumentų turinį apibrėžti abstrakčiai, tai leidžia formaliai pagrįsti reikalavimų įgyvendinimą, nereglementavus reikalingų procesų. Faktinis organizacijos kibernetinis saugumas dėl formalių ir abstrakčių procesų užtikrinamas *ad hoc* principais, kai nėra aiškūs procesų savininkai ir jų atsakomybės, o formali organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų atitiktis *de facto* įgyvendinama iš dalies, neužtikrinant pakankamo kibernetinio saugumo lygio.

Reformos įgyvendinimas pradėtas dar 2015 metais, LRV priėmus nutarimą „Dėl valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimo ir jos valdymo optimizavimo“⁶⁶. Paveikslas 9 vaizduoja apibendrintą reformos modelį. Pagrindinė reformos kryptis – konsoliduoti LRV kanceliarijos, ministerijų, Vyriausybės įstaigų, Vyriausybės atstovų įstaigos, atitinkamo ministro valdymo sritims priskirtų įstaigų prie ministerijos, kitų biudžetinių įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija, patikėjimo teise valdomą informacinių

62 Reikšminga dalis valstybės informacinių sistemų ir registrų buvo sukurtos ir pradėtos naudoti prieš 8–15 metų, kai lietuviško verslo įmonėms toks paslaugų segmentas buvo naujas, o pats sektorius buvo nebrandus.

63 2021–2027 m. visuomenės skaitmeninio išankstinio poveikio vertinimo ataskaita, prieiga: https://www.visionary.lt/wp-content/uploads/2020/05/EIM-skaitmeninimas_galutine-ataskaita_suredaguota.pdf

64 Lietuvos kibernetinio saugumo strategijos modelis

(https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14642/Lietuvos_kibernetinio_saugumo_strategijos_modelis%28galutinis%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y); Kibernetinio saugumo valdymo gerinimas taikant atsparumo modelius organizacijose (<https://vb.mruni.eu/object/elaba:36356059/36356059.pdf>); Valstybinio audito ataskaitos: ypatingos svarbos valstybės informacinių išteklių valdymas (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3816>); Kibernetinio saugumo aplinka Lietuvoje (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3497>). LRV nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo įgyvendinimo (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94365031a53411e8aa33fe8f0fea665f/asr>)

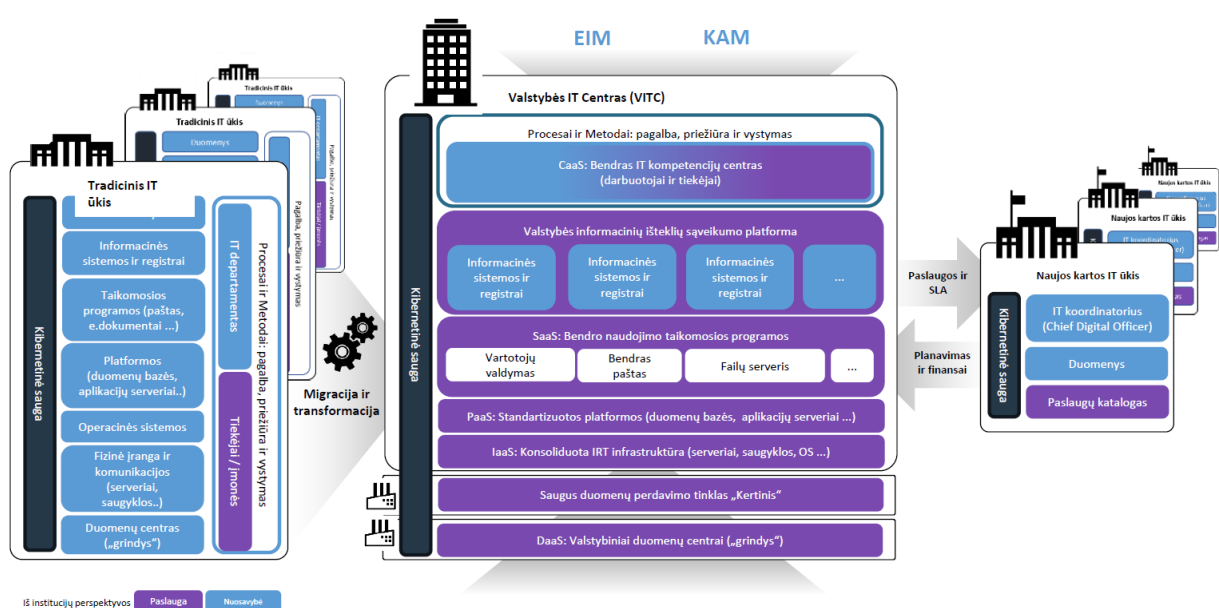
65 https://www.nksc.lt/doc/Nacionalinio_kibernetinio_saugumo_bukles_ataskaita_2019.pdf

66 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3571dec1007e11e5a0edd66091ee4d78/asr>

technologijų infrastruktūrą – sukurti centralizuotai teikiamų informacinių technologijų paslaugų teikėjo valdomą bendro naudojimo informacinių technologijų infrastruktūrą. Optimizuoti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros valdymą, kad valstybės institucijos valstybės informacinių technologijų infrastruktūrą ir jos priežiūrą gautų kaip centralizuotai teikiamas informacinių technologijų paslaugas.

Svarbus tarpinis reformos įgyvendinimo tikslas - institucinė sąranga – yra pasiektas:

- EIM įsteigtas Skaitmeninės darbotvarkės departamentas, atsakingas už IT politikos formavimą ir atliekantis Valstybės IT valdymo biuro⁶⁷ funkcijas;
- IVPK sudėtyje įsteigtas Valstybės informacinių technologijų paslaugų departamentas (VITSC), atliekantis valstybės IT paslaugų teikėjo funkcijas. VITC sutelkti žmogiškieji ištekliai, sukurti vidiniai procesai ir tvarkos. Įsteigta pagalbos tarnyba: *service desk*, skambučių centras, monitoringo sistemos; įdiegtas centralizuotas IT paslaugų valdymo portalas ir pradėtos teikti IT paslaugos⁶⁸;
- Parengta teisinė bazė, įgalinanti VITC teikti apibrėžtos kokybės IT paslaugas;
- Parengti saugiu atstumu nutolę du duomenų centrai, įsigyta ir įdiegta reikiama IT infrastruktūros techninė ir programinė įranga.

Paveikslas 9. Valstybės informacinių išteklių konsolidavimo ir valdymo pertvarkos įgyvendinimo modelis

Šiuo metu IVPK įgyvendina projektą „Valstybės debesijos paslaugų teikimo infrastruktūros sukūrimas“, projekto kodas Nr. J06-CPVA-V-01-0003 (toliau - Projektas). Pagrindinis Projekto tikslas - sukurti ir įdiegti valstybės debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą (toliau - IRT infrastruktūra) ir suformuoti žmogiškuosius išteklius, reikalingus valstybės debesijos paslaugoms teikti. Projekto įgyvendinimo pradžia 2018 m., pabaiga – 2023 m. rugsėjo 1 d.

67 Ang. Chief Information Officer arba C/O

68 <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ef479902833911eaa51db668f0092944?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=10e81924-2a2f-4238-af86-60eb3c0fef3b>

Projekto apimtis ir apribojimai - Projekto apimtyje sukurta ir įdiegta valstybės debesijos pradinę informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūra (virtualius serveriai, duomenų saugyklos, saugos ir tinklo įranga), į kurią šiuo metu jau migruojamos 7-ųjų pilotinių įstaigų (EIM, IVPK, EM, SM, SAM, VMI, Muitinės informacinių sistemų centras) techniškai pasenusi bei saugumo reikalavimų neatitinkanti IRT infrastruktūra (pilna apimtimi). Taip pat valstybės debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūroje talpinamos visos naujai sukurtos bei modifikuojamos informacinės sistemos. Pažymėtina, kad **Projekto įgyvendinimo metu sukurta tik pradinė debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūra, kurios resursų apimtis sudaro apie 30% nuo visų Valstybės institucijų poreikio.**

Projekto apimtyje visiškai nebuvo numatyta ir nebuvo vykdoma:

1. Debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimas iki visoms Valstybės įstaigoms reikalingos apimties;
2. Valstybės įstaigų (išskyrus 7 pilotines įstaigas) pasenusios bei kibernetinio saugumo reikalavimų neatitinkančios IRT infrastruktūros (serverių, duomenų saugyklų, virtualių mašinų, operacinių sistemų ir t.t.) pilna apimtimi migravimas į centralizuotai valdomą debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą;
3. Valstybės įstaigų pasenusių bei kibernetinio saugumo reikalavimų neatitinkančių lokalių duomenų perdavimo tinkų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas, pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas;
4. Valstybės įstaigų pasenusios bei kibernetinio saugumo reikalavimų neatitinkančios kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas, pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas.

Projekto biudžetas - bendras projekto biudžetas sudaro 35.7 mln. Iš jų beveik 20 mln. Eur panaudota debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros techninės, sisteminės programinės bei saugumo įrangai įsigyti bei įdiegti.

Atsižvelgiant į tai, kad Projekte buvo finansuota tik dalis (apie 30 %) debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros, o taip pat siekiant iš esmės ir kompleksiskai įvykdyti Valstybės informacinių technologijų valdymo reformą – **būtina užsitikrinti NKL finansavimą bei užtikrinti Projekto metu sukurtos valstybės debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros tolimesnę plėtrą (iki visoms Valstybės įstaigoms reikalingos apimties) bei įvykdyti naujas IT reformos kryptis, kurios iki šiol nebuvo finansuotos bei vykdomos:**

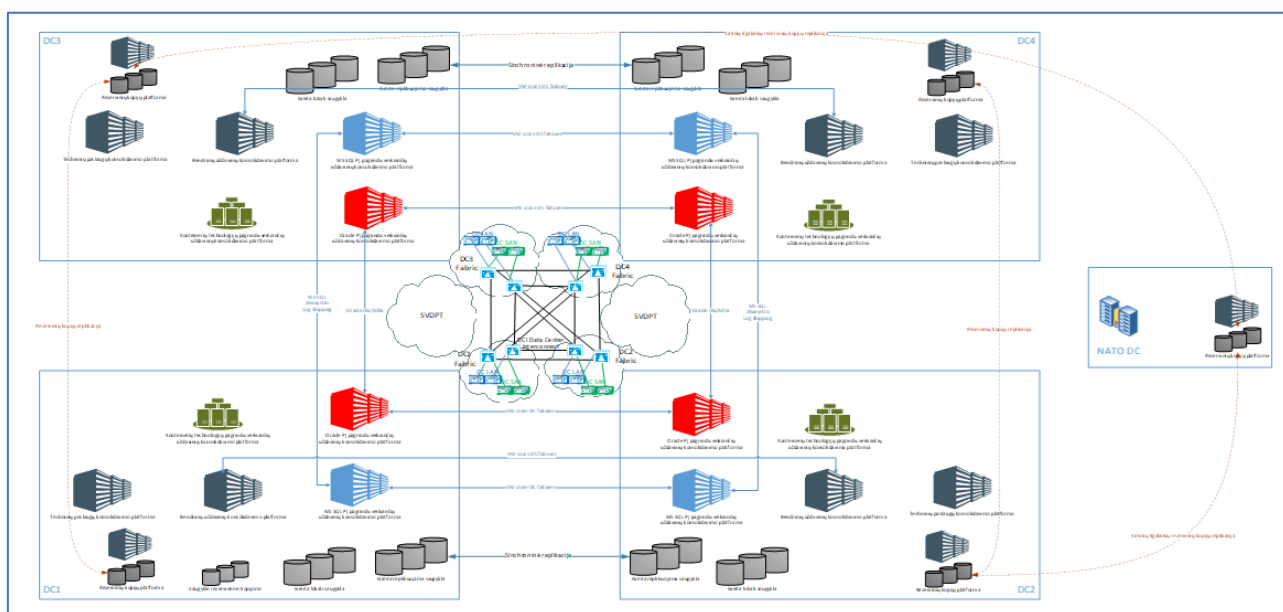
- Esamos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimas iki visoms Valstybės biudžetinėms įstaigoms reikalingos apimties - **iš dalies nauja kryptis;**
- Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios IRT infrastruktūros migravimas į centralizuotai valdomą debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą - **nauja kryptis;**
- Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusių bei saugumo reikalavimų neatitinkančių lokalių duomenų perdavimo tinkų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV) - **nauja kryptis;**
- Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV) - **nauja kryptis.**

Žemiau pateikiamas detalesnis numatomos vykdyti IT valdymo reformos apimties aprašymas ir kainų pagrindimas pagal numatytas kryptis.

Esamos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimas iki visoms valstybės biudžetinėms įstaigoms reikalingos apimties:

Projekto metu buvo atlikta analizė ir parengta detali loginė debesijos paslaugų teikimo IT infrastruktūros architektūra, apimanti virtualizuotų tarnybinių stočių, virtualizuotų duomenų talpyklų, duomenų perdavimo tinklų topologijos architektūrą, saugos ir rezervinio kopijavimo sistemų sprendimus ir modelius (toliau – Detali architektūra)⁶⁹.

Detalioje architektūroje buvo suprojektuotas debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros sprendimas pilna apimtimi, t.y. sprendimas, kuris turi apimti visų Valstybės institucijų debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros poreikius.

Paveikslas 10. Bendra infrastruktūros architektūros schema

Vadovaujantis Detalios architektūros dokumentu, jame suprojektuotu ir patvirtintu sprendimu, iš Projekto techninei įrangai skirtų lėšų, už beveik **20 mln.€** buvo įsigyta pirmo etapo (**30% nuo viso sprendimo apimties**) debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros techninę ir sisteminę programinę įrangą, taip pat jos diegimo ir konfigūravimo paslaugas. Visos įsigytos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros techninė ir programinė įrangos bei paslaugų sąrašas (su kainomis ir nuorodomis į sudarytas sutartis) pateikiamas žemiau esančioje lentelėje.

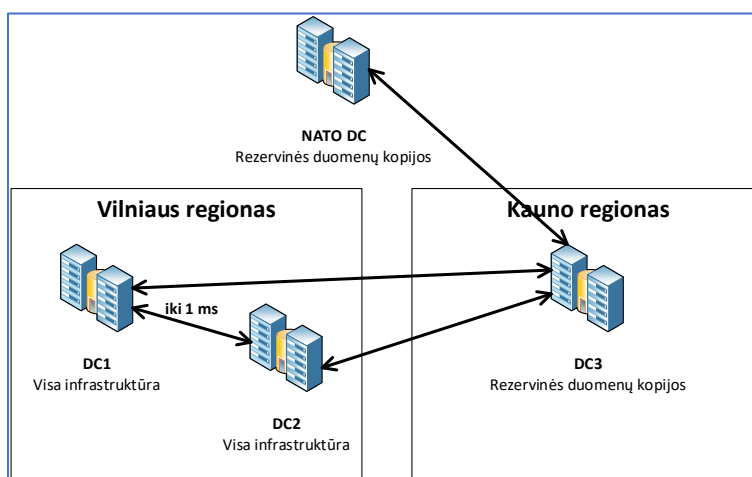
69 Su Detalia architektūra galima susipažinti

https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/veikla/VII%20konsolidavimas/Loginė_Debesijos_paslaugu_teikimo_IT_infrastrukturos_architektura.pdf.

Lentelė 13. Projekto įgyvendinimo metu įsigytos techninės ir sisteminės programinės įrangos sąrašas ir nuorodos į pirkimo dokumentus

Eil. Nr.	Pavadinimas	Suma, mln. €	Nuoroda į kainų nustatymo šaltinį
1	Duomenų saugyklų įranga	3,17	www.cvpp.lt
2	Serverių įranga	4,09	www.cvpp.lt www.cvpp.lt www.cvpp.lt
3	Rezervinio kopijavimo įranga	2,21	www.cvpp.lt www.cvpp.lt
4	Saugumo įranga	0,79	www.cvpp.lt www.cvpp.lt
5	Sisteminė programinė įranga (virtualizacijos platformos, operacinės sistemos, DBVS valdymo platformos ir t.t.)	7,18	www.cvpp.lt www.cvpp.lt www.cvpp.lt
6	Tinklo įranga	0,59	www.cvpp.lt
7	Debesijos IRT infrastruktūros projektavimas, diegimas, integravimas	1,24	www.cvpp.lt www.cvpp.lt
Iš viso, mln.€:		19,27	

Vadovaujantis galiojančiais teisės aktais bei Detalios architektūros dokumentu – visa Debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūra turi būti talpinama Valstybiniuose duomenų centruose, todėl visa aukščiau išvardinta techninė ir programinė įranga patalpinta 2 valstybiniuose duomenų centruose. Kiekvienam duomenų centre naudojama po 16 spintų ir 160 kW elektros galingumo. Taip pat numatyta Valstybės kritinių duomenų kopijas papildomai saugoti viename iš NATO duomenų centrų, panaudojant iki 2 spintų ir 20 kW elektros galingumo (žr. paveikslą).

Paveikslas 11. Pirmojo etapo duomenų centrų schema

Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios IRT infrastruktūros migravimas į centralizuotai valdomą debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą:

Šiuo metu esami IT paslaugų teikėjo migravimo pajėgumai/sparta – apie 30 serverių per mėnesį. Skaiciuojamas pasiruošimo laikas, darbo su valstybės institucijomis, sutarčių pasirašymo, analizės, planavimo, naujų resursų paruošimo, resursų migravimo, testavimo, dokumentavimo ir kitas migravimo užtikrinimui reikalingų darbų atlikimo laikas. Taip pat įvertinamas informacinių sistemų pritaikymo migravimui laikas. Tokiais tempais IT paslaugų teikėjas savo jėgomis (turimais resursais) visą turimą valstybės institucijų serverių kiekį galimai sumigruos per 10-15 metų. Toks

laikotarpis nepalankus keletu aspektų: per tą laiką šiuo metu savo infrastruktūrą naudojančios valstybės institucijos tikėtina, siekdamos užtikrinti gyvavimo ciklą, atliks infrastruktūros atnaujinimo darbus, jų infrastruktūra veiks ir toliau, naudos el. energiją, valstybės institucijos turės išlaidų visus tuos metus. Kai tuo tarpu, IT paslaugų teikėjas turi pajėgumų ir gali jau šiandien suteikti centralizuotas paslaugas, o jei migravimas bus toks lėtas, kaip prognozuojama, IT paslaugų teikėjo turimi išteklių bus naudojami labai neefektyviai, vyks išlaidų infrastruktūrai dubliavimas.

Vykdamas Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka reformos Valstybės biudžetinių įstaigų migravimo į praplėstą debesijos techninės infrastruktūros kryptį:

Sprendžiamos pagrindinės problemos:

- Dėl lėtai ir ilgai vykstančios migracijos nebus tinkamai naudojami sukurti centralizuoti valstybės informacinių išteklių infrastruktūros sprendimai, kurie suvienodintų valstybės informacinių išteklių infrastruktūros valdymo procesus ir sumažintų informacinių technologijų įsigijimo ir palaikymo sąnaudas.

Gaunamos naudos:

- Migravimui reikalingų kompetencijų ir žmogiškųjų išteklių trūkumo minimizavimas.
- Migravimo eigos pagreitinimas.
- Informacinių sistemų saugos didinimas.
- Informacinių sistemų sutrikimų ir incidentų mažinimas.
- Finansinių poreikių mažinimas senos decentralizuotos infrastruktūros palaikymui ir atnaujinimui.

Reikalingi veiksmai:

- Nupirkti analizės, konsultavimo ir informacinių sistemų migravimo paslaugas migravimo proceso pagreitinimui.

Vieno serverio migravimui reikalingos ne mažiau nei dvylikos⁷⁰ aukštos kvalifikacijos specialistų kompetencijos. Vidutiniškai serverio migravimui reikia apie 30 šios komandos darbo valandų. Iki 2026 m. III ketv. migruos 325 įstaigos, vienoje įstaigoje yra vidutiniškai 17 serverių.

Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusių bei saugumo reikalavimų neatitinkančių lokalių duomenų perdavimo tinklų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV):

Tai naujai įgyvendinama reformos kryptis kompleksškai atnaujinant viešojo sektoriaus įstaigų lokalių duomenų perdavimo tinklų aktyvinę įrangą. Šiuo metu skaičiuojamas 4000 vnt. Valstybės įstaigų kompiuterinių darbo vietų lokalių duomenų perdavimo tinklų aktyvinės įrangos atnaujinimo poreikis Lietuvos Respublikos visose ministerijose (žr.lentelę).

Lentelė 14. Valstybės biudžetinių įstaigų kompiuterinių darbo vietų skaičius pagal įstaigas⁷¹

70 Komandą sudaro projekto vadovas, IT analitikas, IT architektas, OS administratorius, DB administratorius, tinklo administratorius, saugumo ekspertas, vizualizacijos platformos administratorius, pagalbos tarnybos (Service Des) darbuotojas, testuotojas ir dokumentacijos specialistas.

71 KDV skaičius nustatytas vadovaujantis UAB „Ernst & Young Baltic“ projekto „Pagalbos įgyvendinant valstybės informacinių išteklių infrastruktūros konsolidavimą (esamo ir siekiamo modelio analizės, įvertinimo, specifikacijos parengimo, diegimo techninės priežiūros) paslaugos“ ir LRV kanceliarijos „Kompiuterinių darbo vietų priežiūros funkcija: situacijos analizės ir konsolidavimo galimybės“ parengta įgyvendinant ES fondų finansuojamą projektą „Pasirengimas bendrųjų funkcijų viešajame sektoriuje konsolidavimui“ analizės dokumentais, kuriame pateikiama informacija apie viešojo sektoriaus turimus IT resursus.

Eil. Nr.	Valstybės įstaiga	KDV skaičius
1	Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija	250
2	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija	254
3	Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija	250
4	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija	83
5	Lietuvos Respublikos finansų ministerija	330
6	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija	105
7	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija	220
8	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija	204
9	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija	240
10	Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija	320
11	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija	200
12	Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija	892
13	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija	216
14	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija	436
Iš viso:		4000

Šiuo metu viešojo sektoriaus įstaigų lokalūs duomenų perdavimo (vartotojų prieigos prie informacinių sistemų) tinklai yra decentralizuoti. Nėra detalių schemų ar konfigūravimų aprašymų. Nėra aiškiai apibrėžtų atsakomybių už prieigos valdymo ir gyvavimo ciklo kontrolę. Aktyvinė ir pasyvinė duomenų perdavimo įranga didžiąja dalimi yra pasenusi ir neturi garantinio palaikymo. Didelė tinklo įrangos gamintojų įvairovė. Naudojama Wi-Fi duomenų perdavimo bei tinklo prieigos ugniasienių įranga dažnai neatitinka keliamų saugumo reikalavimų. Aktyvinė įrangą, kuri yra įrangos gamintojų nepalaikoma labai mažina tinklo paslaugos saugumą ir IT paslaugų pasiekiamumą, todėl toks aktyvinės duomenų perdavimo įrangos eksploatavimas lokaliuose duomenų perdavimo tinkluose turi itin didelę įtaką saugumui bei kelia IT paslaugų sutrikimo riziką.

Rengiant lokalių tinklų suvienodinimo projektą ir atliekant esamos situacijos bei problematikos analizę, nustatytos šios esminės projektu sprendžiamos problemos:

- Didžioji dalis įstaigų turimos duomenų perdavimo tinklų įrangos yra pasenusi ir reikalauja atnaujinimų. Didžioji dalis komutatorių įrangos yra naudojama daugiau nei 5 metus, ugniasienių 3 metus ir daugiau. Didelei turimos įrangos daliai yra pasibaigęs garantinis aptarnavimo laikotarpis. Dažnu atveju gamintojai netgi jau yra nutraukę įstaigos naudojamos įrangos gamybą ir palaikymą. Įranga yra technologiškai pasenusi ir nepalaiko galimybės integruoti ją į centralizuoti valdymo infrastruktūrą. Tokiu būdu sugedus įrangai, nėra galimybės ją pakeisti tokia pačia, gamintojas nesprendžia aktualių saugumo ir kitų problemų, įranga neatitinka šiuolaikinių greitaveikos, kokybės, funkcionalumo bei saugumo standartų.
- Dalies įstaigų duomenų perdavimui naudojamoje prieigos tinklo infrastruktūroje nėra realizuotas aukštas patikimumas, kaip pavyzdžiui įrenginių telkiniai, žiedai, belaidžio tinklo persidengimas, todėl, sugedus vienam įrenginiui, sustoja viso skyriaus darbas, nors to ir būtų galima išvengti.
- Nėra galimybės atlikti duomenų perdavimo tinklo, atskirų tinklo įrenginių būsenos stebėjimo bei vartotojų įrenginių, prisijungusių tiek laidiniu, tiek belaidžiu būdu būsenos stebėjimas, todėl neįmanoma „pamatyti“ visus įvykius duomenų perdavimo tinkle iki konkretaus incidento ar kritinio įvykio. Taigi yra neįmanomas pro aktyvius reagavimas į kylančias problemas, o į nutikusius įvykius reaguojama tik reaktyviai (atsitikus incidentui).
- Daugumoje įstaigų nėra galimybės atlikti duomenų analitiką, leidžiančią aptikti anomalijas, kurios gali kelti grėsmes ir/ar sukelti incidentus duomenų perdavimo tinkle.
- Dažnoje įstaigoje lokalus tinklas įdiegtas nesilaikant bazinių saugumo reikalavimų: tinklo segmentavimas, vartotojų autorizavimas naudojant sertifikatus ar apsaugą nuo nesankcionuotų įrenginių prijungimo, todėl nėra galimybių atlikti vartotojų ir įrenginių autentifikaciją ir prieigos kontrolę, tokiu būdu keliama nesankcionuotos prieigos prie

duomenų perdavimo tinklų rizika. Tai pat nėra galimybės užtikrinti vartotojų naudojamų aplikacijų stebėjimo ir kontroles.

- Dažnoje įstaigoje iš vis nėra realizuotas belaidis ryšys. O tose įstaigose, kuriose yra naudojama IP telefonija, IP kameros, belaidis ryšys, dažnai nėra išnaudotas komutatorių PoE (įrangos elektros maitinimas) funkcionalumas. Dėl to atsiranda papildomi gedimo objektai ir neišnaudojamos galimos optimalus IT ūkio funkcionalumas ir valdymas.
- Įstaigų duomenų perdavimo tinklo fizinio lygmens įranga (kabeliai, komutavimo spintų įranga bei rozetės neturi aktualios dokumentacijos bei žymėjimo, dalyje įstaigų neatitinka greitaveikos bei kokybės standartų, ko pasekoje turi didelę įtaką vartotojų kokybiškam duomenų perdavimo tinklo naudojimui.
- Dokumentacijos nebuvimas ir/arba aktualios dokumentacijos nebuvimas neleidžia užtikrinti kokybiškos eksploatuojamos duomenų perdavimo tinklo priežiūros ir valdymo.
- Didžiosios dalies įstaigų duomenų perdavimo bei belaidžio tinklo įrangos greitaveika bei standartai neatitinka šiuolaikinių kompiuterinių darbo vietų įrangos reikalavimų. Kaip pvz. pandemijos metu suintensyvėjęs nuotolinių susitikimų programėlių naudojimas reikalauja didesnių duomenų perdavimo tinklo įrangos pralaidumų bei duomenų perdavimo kokybės užtikrinimo.
- Nėra sukurtos ir veikiančios centralizuotai valdomos nutolusių įstaigų duomenų perdavimo tinklų infrastruktūros, kuri yra neatsiejama dalis, siekiant užtikrinti aukštos kokybės lygio prieiga prie valstybės debesijos teikiamų paslaugų. Didelę skirtingų duomenų perdavimo tinklų gamintojų įrangos įvairovė neleidžia panaudoti turimos įrangos centralizuotam valdymui.
- Personalo energijos ir laiko sąnaudos, skirtos prižiūrėti duomenų perdavimo tinklus, pasižyminčius šiame dokumente išvardintomis problemomis yra milžiniškos ir gali būti sumažintos bent kelis kartus naudojant centralizuotą valdymą ir šiuolaikišką standartizuotą duomenų perdavimo tinklų infrastruktūrą.

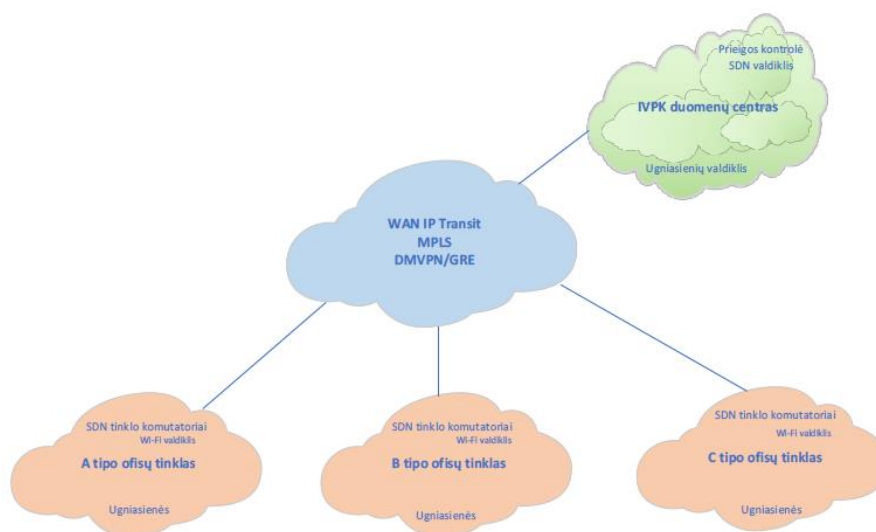
Software Defined Network (SDN) tipo automatizuoto duomenų perdavimo tinklo sprendimo naudojimo privalumai/naudos:

- SDN tinklo įrangos pilno funkcionalumo konfigūravimas iš centralizuotos valdymo sistemos, įgalinantis naudoti minimaliai arba visai nenaudoti CLI komandinės eilutės komandų pačiuose tinklo įrenginiuose;
- Zero-touch provisioning funkcionalumas, leidžiantis iš anksto valdymo sistemoje nustatyti pilnus naujo tinklo įrenginio nustatymus bei vos tik prijungus naują įrenginį prie duomenų tinklo jo montavimo vietoje jis automatiškai sukonfigūruojamas pagal iš anksto paruoštus nustatymus;
- Automatinis atsiradusių naujų programinės įrangos versijų tinklo įrenginiams atsisisiuntimas iš gamintojo svetainės;
- Programinis duomenų perdavimo tinklo segmentavimas;
- Vartotojų autentifikacija ir prieigos kontrolė;
- Bendras duomenų perdavimo tinklo būsenos stebėjimas, atskirų tinklo įrenginių būsenos stebėjimas bei vartotojų įrenginių, prisijungusių tiek laidiniu, tiek belaidžiu būdu būsenos stebėjimas;
- Funkcionalumas leidžiantis atsukti laiką atgal ir pamatyti visus įvykius duomenų perdavimo tinkle iki konkretaus incidento ar kritinio įvykio;
- Analitika duomenų perdavimo tinkle, leidžianti aptikti anomalijas (naujus, nematytus įvykius), kurie potencialiai gali kelti grėsmes duomenų tinkle, sukelti incidentus, tokiu būdu užkertant kelią jiems dar iki incidento ar kritinio įvykio;

- Incidentų sąrašo pateikimas lentelės, grafiniu pavidalu ar diagramomis;
- Kiekvieno duomenų tinklo ir vartotojo įrenginio funkcionalumo istorija.

Vartotojų naudojamų aplikacijų stebėjimas ir kontrolė. Reikalingi veiksmai:

- Atnaujinti visą pasenusią aktyvine įranga, pakeičiant į naują standartizuotą įrangą.
- Įdiegti reikiamus saugumo elementus, užtikrinančius nesankcionuotų prieigų kontrolę prie duomenų perdavimo tinklų.
- Įdiegti lokalių duomenų perdavimo tinklų bei interneto prieigos ugniasienių centralizuotą valdymą.

Paveikslas 12. SDN (Software Defined Network) duomenų tinklas nutolusiems ofisams

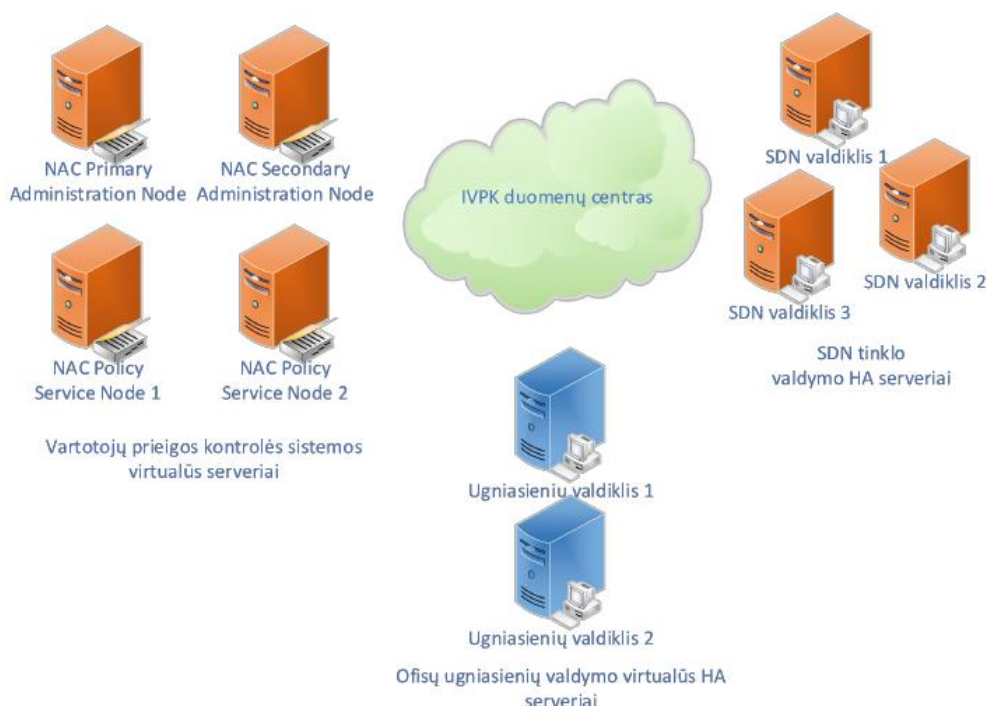
IVPK centralizuotai valdomų bei prižiūrimų įmonių biurų vietinių duomenų tinklų architektūra pagrįsta automatizuotu Software Defined Access duomenų tinklų sprendimu (žr. paveikslą). SDN valdymui naudojami keli tinklo valdymo fiziniai serveriai *High Availability* sistemai užtikrinti. Taip pat naudojama vartotojų autentifikacijos, prieigos kontrolės (NAC) virtualūs serveriai. Valdymo sistema gali palaikyti iki 40000 vartotojų tinklo įrenginių autentifikavimą, valdymą. Prieigos kontrolės, autentifikavimo NAC licencijos numatytos 10 tūkst. vartotojų įrenginių.

Komunikacijai tarp IVPK duomenų centro valdymo sistemos ir įmonių biurų vietinių duomenų tinkle naudojamas WAN IP Transit MPLS ar DMVPN/GRE išorinis tinklas⁷².

KAM, EIMIN ir LRVK suderins bei paruoš teisės aktus detalai nustatančius IVPK, KVTC ir aptarnaujamų institucijų funkcijas ir atsakomybes valdant tinklo infrastruktūrą bei užtikrinant jos kibernetinę saugą. Atitinkamai bus nustatytos institucijų atsakomybės įgyvendinant NKL projektus.

72 A tipo biuro duomenų tinklas (maža įstaiga): 0-50 darbo vietų, preliminarai WAN ryšio greitaveika 100 Mbps. B tipo biuro duomenų tinklas (vidutinė įstaiga): 50-250 darbo vietų, preliminarai WAN ryšio greitaveika 1 Gbps. C ir D tipo biuro duomenų tinklas (didelė įstaiga): 250-1000 darbo vietų, preliminarai WAN ryšio greitaveika 10 Gbps.

Vartotojų įrenginių autentifikaciją, prieigos kontrolę atlieka NAC (Network Access Control) virtualūs serveriai. Prieigos kontrolės aukšto patikimumo sistemą sudaro Primary Administration Node, Secondary Administration Node ir keli Policy Service Nodes virtualūs serveriai. NAC funkcionalumas užtikrina laidinio ir belaidžio tinkle vartotojų įrenginių autentifikaciją ir autorizaciją, įrenginių profiliavimą, BYOD⁷³ funkcionalumą, programinį tinklo segmentavimą, įrenginių patikrą įmonės saugumo politikai, patikrą nuo kenkėjiškų programų prieš suteikiant prieigą prie duomenų tinklo, integravimą su MDM sprendimais (žr. paveikslą).

Paveikslas 13. IVPK ofisų centralizuoto valdymo sistemos centrinis mazgas

Ugniasienių valdymo sistema naudojama centralizuotai konfigūruoti ir prižiūrėti ofisų tinklų ugniasienės jungiančias vietinį laidinį ir belaidį tinklą su išoriniu ryšio tiekėjo WAN tinklu.

Šiuo metu skaičiuojamas 4000 vnt. kompiuterinių darbo vietų (KDV) Lietuvos Respublikos visose ministerijose, kuriose yra aktualus lokalių duomenų perdavimo tinklų kompleksinis atnaujinimo poreikis.

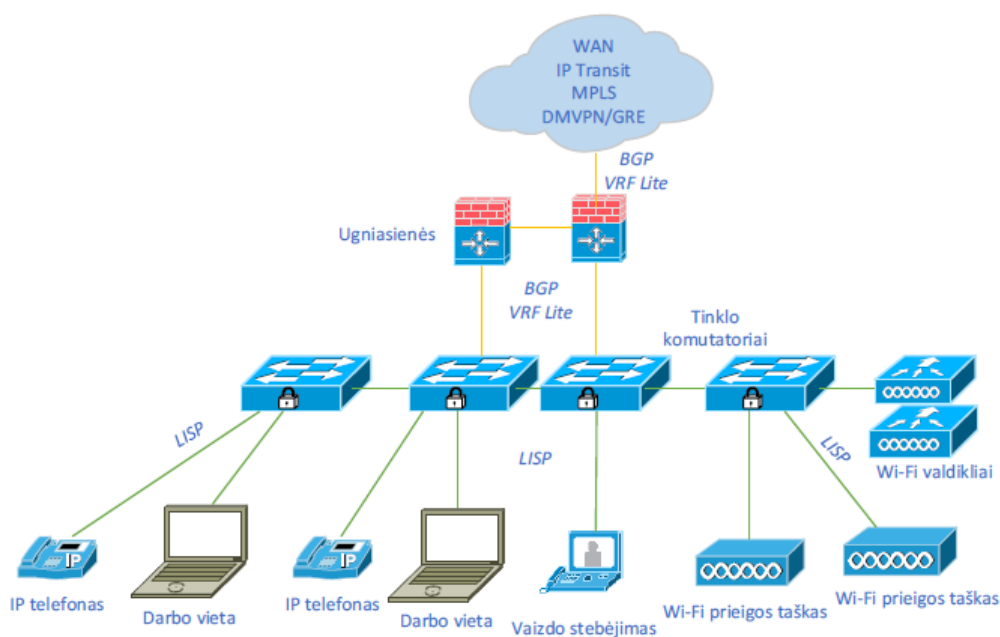
Pagal KDV skaičių įstaigos gali būti keturių tipų: 0 – 50 KDV - Maža įstaiga, 50 – 250 KDV - Vidutinė įstaiga, 250 – 1000 KDV - Didelė įstaiga.

Atlikus 13 Lietuvos Respublikos ministerijų kompiuterinių darbo vietų skaičių analizę nustatyta, kad yra penkios „Vidutinė įstaiga“ tipo ir aštuonios „Didelė įstaiga“ tipo įstaigos.

Vidutinės įstaigos tipo biuro duomenų tinklą (žr. paveikslą) sudaro 50-250 darbo vietų, preliminarai WAN ryšio greitis 1Gbps. Duomenų tinkle naudojami „stekuojami“ tinklo komutatoriai. Wi-Fi valdikliai diegiami virtualiame serveryje. Wi-Fi padengiamumui ofise užtikrinti siūloma 20 prieigos

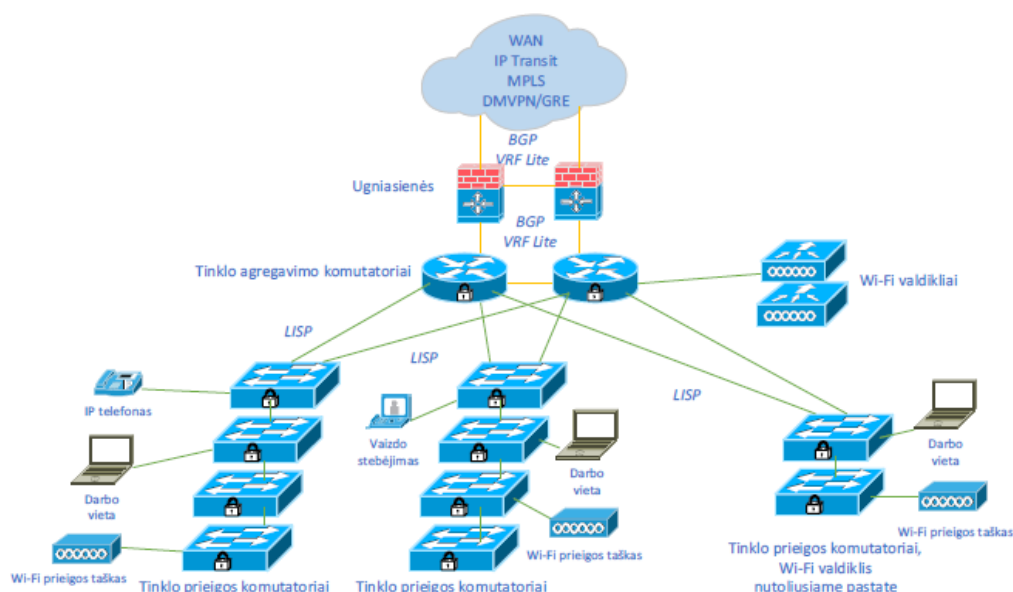
73 Angl. santrumpa, reiškianti Bring Your Own Device

taškų. Komutatoriai turi po 48 1Gbps greitaveikos varinius PoE prievadus darbo vietų įrenginiams, IP telefonams, vaizdo stebėjimo kameroms ar kitiems funkciniais tinklo įrenginiams prijungti bei 4 1Gbps greitaveikos optinius uplink prievadus. Uplink prievadų modulis keičiamas ir gali būti pakeistas į 10Gbps optinius uplink prievadus. Komutatoriai „stekuojami“ tarpusavyje. Virtualūs aukšto patikimumo Wi-Fi valdikliai diegiami biuro virtualiojoje infrastruktūroje. Biuro vietinio duomenų tinklo apsaugai bei sujungimui su išoriniu WAN tinklu naudojamos dvi tinklo ugniasienės aukštam patikimumui užtikrinti.

Paveikslas 14. Vidutinės įstaigos tipo biuro duomenų tinklas (50-250 darbo vietų)

Didelės įstaigos tipo biuro duomenų tinklą (žr. paveikslą) sudaro nuo 250-1000 darbo vietų, o preliminarai WAN ryšio greitaveika yra 10 Gbps. Duomenų tinkle naudojami tinklo agregavimo ir tinklo prieigos komutatoriai. Wi-Fi valdiklis diegiamas virtualiame serveryje. Wi-Fi padengiamumui ofise užtikrinti siūloma 50 prieigos taškų.

Paveikslas 15. Didelės įstaigos tipo biuro duomenų tinklas (50-250 darbo vietų).

Įvertinus, kad yra dviejų tipų įstaigų grupės „Vidutinė įstaiga“ tipo - 5vnt. ir Didelė įstaiga“ tipo - 8 vnt. paskaičiuojamas reikiamas kiekis duomenų perdavimo įrangos lokalių duomenų perdavimo tinklų kompleksiniam atnaujinimui. Skaičiavimui kainos imamos pagal rinkos vidutinės kainas, nustatytas apklausos būdu (žr. lentelę).

Lentelė 15. Lokalių duomenų perdavimo tinklų kompleksinio atnaujinimo lėšų poreikis, mln.€

Eil. Nr.	Įrangos pavadinimas	Suma, mln. €	Nuoroda kainų nustatymo šaltinį
1	SDN centrinio mazgo infrastruktūra	1,00	www.ivpk.lt
2	Perimetro ugniasienė su apsaugomis nuo įsilaužimų	2,22	
3	Agreguojantis L3 lygmens tinklo komutatorius	0,73	
4	Prieigos L3 lygmens tinklo komutatorius	2,36	
5	Wi-Fi prieiga	1,14	
Iš viso:		7,44	

Valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV):

Tai naujai įgyvendinama reformos kryptis atnaujinant viešojo sektoriaus kompiuterinių darbo vietų techninę ir sisteminę programinę įrangą. Šiuo metu skaičiuojamas 4000 vnt. Valstybės įstaigų kompiuterinių darbo vietų atnaujinimo poreikis Lietuvos Respublikos visose ministerijose.

Institucijų vartotojų prieiga prie informacinių sistemų yra paskirstyta per skirtingas valstybės institucijas ir skirtingiems administratoriams. Nėra aiškiai apibrėžtų atsakomybių už el. tapatybių gyvavimo ciklo ir prieigos kontrolę, standartizuotų elektroninio pašto vardų ir centralizuoto valdymo. Valstybės institucijų kompiuterinių darbo vietų techninė įranga ir sisteminės programinės įrangos licencijos yra valdomos decentralizuotai, kiekviena instituciją perka bei palaiko techninę ir sisteminę programinę įrangą individualiai. Todėl yra didelė įvairovė techninės ir sisteminės programinės įrangos, kurių didelė dalis yra morališkai pasenusi ir neturi gamintojų garantijų. Nėra standartizuotų darbo organizavimo ir komunikacijų programinės įrangos paketų ir licencijų valdymo. Naudojama pasenusi ir gamintojų nebepalaikoma programinė įranga. Neužtikrinamas

saugumo reikalavimų įgyvendinimas. El. tapatybių, elektroninio pašto ir prieigų valdymas turi itin didelę įtaką saugumui.

Pagrindinės sprendžiamos problemos:

- Šiuo metu naudotojų kompiuterinės įrangos paruošimas ir jų sisteminės programinės įrangos diegimas, atnaujinimas ir priežiūra reikalauja itin didelių IT darbuotojų, atsakingų už darbo vietų priežiūrą, pastangų ir laiko. IT atsakingi darbuotojai neturi pilnos informacijos apie galinius įrenginius, dėl to apsunkintas planavimas. Galiniuose naudotojų įrenginiuose duomenys nėra apsaugoti nuo praradimo. Dėl didelės darbo vietose naudojamų technologijų įvairovės bei valdymo priemonių trūkumo yra sudėtinga užtikrinti saugumo reikalavimų įgyvendinimą.
- Elektroninių laikmenų praradimas.
- Nepalaikomos licencijos;
- Neapskaitomos licencijos;
- Nelegalios programinės įrangos naudojimas;
- Didelė licencijų įvairovė.

Siekiamas pokytis:

- Sumažinta įrenginiuose saugomų duomenų (darbinių failų ir el. pašto) praradimo rizika įrangos gedimo ar praradimo atvejais;
- Automatizuotas atnaujinimų diegimas, konfigūracijos politikų valdymas ir kitos priemonės leis ženkliai padidinti naudotojų kompiuterinės įrangos saugumą;
- Standartizuota naudotojų kompiuterinė įranga ir automatizavimo priemonės reikalaus mažiau priežiūros pastangų ir atsakingi darbuotojai galės skirti daugiau dėmesio saugumo funkcijoms ir darbo vietų priežiūros kokybės gerinimui;
- Aiškos atsakomybių ribos tarp IT ir kitų veiklos padalinių;
- Operatyviai atliekamos prieigos valdymo kasdieninės užduotys;
- Optimalus licencijavimo modelis ir centralizuotas licencijų įsigijimas;
- Užtikrintas 99,9 % el. pašto paslaugos pasiekiamumas;
- Optimizuotas licencijų poreikis;
- Palaikomos licencijos;
- Užtikrinta reikiama sauga.

Reikalingi veiksmai:

- Rekomenduoja nustatyti standartinės kompiuterizuotos darbo vietos įrangos parametrus (CPU, RAM, HDD), kurie galiotų vienerius metus. Kas metus standartai turi būti peržiūrimi, derinant kitų metų biudžetą. Apie 80 proc. darbo vietų įrangos turėtų atitikti jos įsigijimo dieną galiojantį standartą. Iki 20 proc. darbo vietų gali būti naudojama specifinių parametru įranga. Tokių darbo vietų poreikis ir parametrai yra nagrinėjami kiekvienu atveju atskirai prieš sudarant atnaujinimo planus.
- Tinkamam naudotojų kompiuterinės įrangos atnaujinimo planavimui svarbus kriterijus yra įrangos gyvavimo ciklo trukmė. Stalinams kompiuteriams tipinis tarnavimo iki pakeitimo laikas tarptautiniu mastu pagal apklausas, analizės dokumentus ir išskaičiuotą optimalią bendros nuosavybės kainą yra nuo 3,5 iki 5 metų, o nešiojamiems kompiuteriams – 3 metai. Atsižvelgiant į valstybinėse institucijose reglamentuojamą įrangos nusidėvėjimą įrangos gyvavimo ciklo trukmė nustatyti 4-5 metai.
- Organizuoti centralizuotą standartizuotos kompiuterinės ir sisteminės programinės įrangos pirkimą ir užtikrinti savalaikį jos atnaujinimą pagal numatytą gyvavimo ciklą.

- Užtikrinti naudojamos įrangos centralizuotą valdymą.
- Turi būti pradėtos teikti centralizuotos vartotojų identifikavimo ir prieigų valdymo paslaugos (pvz. MS Active Directory).
- Turi būti centralizuojamas prieigų užklausų valdymas ir suteikimo/naikinimo koordinavimas, tada suformuojami standartinių prieigų aprašai bei organizuojamas centralizuotas valdymas.
- Turi būti pradėtos teikti centralizuotos elektroninio pašto paslaugos (pvz. MS 365).
- Turi būti pradėtos teikti centralizuotos licencijų paslaugos (pvz. MS 365).

Planuojama atnaujinti kompiuterinę įrangą visom LR ministerijų, kuriose yra apie 4000 vartotojų. Rinkoje nešiojamo kompiuterio su priedais (nešiojamas kompiuteris su 5 m. garantija, 2 vnt. monitorių, klaviatūra, pele, portų replikatoriumi, sisteminė programinė įranga (operacinė sistema, ofiso paketas, antivirusinė programinė įranga) su 5 m. gamintojo palaikymu ir kiti priedai) komplekto kainą apie 3032,5 €. Rinkos kainos paimtos pagal skelbiamas kainas Centralizuotoje viešųjų pirkimų sistemoje ir pagal atliktus kompiuterinės įrangos pirkimus (žr. lentelę).

Lentelė 16. 2022-2026 metų kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinio atnaujinimo lėšų poreikis

Eil. Nr.	Pavadinimas	Kaina, Eur	Kiekis, vnt.	Suma, mln. €	Nuoroda kainų nustatymo šaltinį
1	Nešiojamas kompiuteris su 2 vnt. monitoriais, klaviatūra, pelė, portų replikatoriumi ir įdiegimu	1006	4000	4.02	www.cvpp.lt www.cvpp.lt www.cvpp.lt
2	MS 365 E3 su 5 metų palaikymu	1890	4000	7.56	www.microsoft.com
3	Antivirusas su 5 metų palaikymu	107	4000	0.43	www.ivpk.lt
4	Nuotolinio kompiuterio valdymo programinė įranga su 5 metų palaikymu	29	4000	0.12	www.ivpk.lt
Iš viso:		12.13			
Iš viso (+1%):		12.25			

*Skaičiavimai atlikti pagal 2020 metais vykdytus kompiuterinės įrangos pirkimo ir viešai skelbiamas kainas, todėl vertinant busimus pirkimus numatomas galimas 1% kainos padidėjimas. Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, valstybės biudžetinių įstaigų 4000 vnt. kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinio atnaujinimo reformos krypties įgyvendinimui būtinas finansavimas – 12.25 mln. Eur.

Reformoje Microsoft licencijos minimos tik kaip pavyzdinis biuro įrangos paketas. Pirkimas numatomas atviro viešojo pirkimo būdu Microsoft arba lygiavertėms licencijoms pirkti, kurio metu bus atsižvelgta į visus rinkos dalyvius.

Išsamus valstybės IT valdymo pertvarkos aprašymas ir išlaidų detalizavimas pateikiamas 3.1.1 priede.

Kibernetinė valstybės informacinių išteklių sauga bus stiprinama sukūrus ir įteisinus organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos sistemos skaitmeninio sprendimo įgyvendinimo modelį. Tam, kad visose valstybės institucijose būtų vienodos dirbančiųjų žinios apie kibernetinę saugą, bus parengta mokymo medžiaga, kuri bus integruota į nacionalinę MVG sistemą ir prieinama dirbantiems viešajame sektoriuje. Šias kompetencijas per beveik vienerius metus patobulins ne mažiau kaip 300 dirbančiųjų. Visas veiklas, susijusias su organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos sistemos skaitmeniniu sprendimu, įgyvendins Krašto apsaugos ministerija. Reformos metu VITC ir dalis VITC

konsoliduojamų biudžetinių įstaigų, kaip kibernetinio saugumo subjektai⁷⁴, taps sprendimo naudotojai. Pažymėtina, kad kuriant ir diegiant nacionalinę kibernetinio saugumo vadybos sistemą gali būti naudojama komercinės paslapties ar konfidenciali informacija, kaip ją apibrėžia Civilinis Kodeksas, taip pat gali būti informacijos, kuri sudarytų tarnybos ar valstybės paslaptį, kaip ją apibrėžia Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas. Visa kita informacija, susijusi su reformos įgyvendinimu, bus viešai skelbiama.

Norint užtikrinti, kad kibernetinė sauga kuriant ir eksploatuojant sistemas būtų suvokiama kaip vienas iš esminių komponentų, o ne „papildoma“ sritis, turi būti taikomos reikalingos administracinės, organizacinės ir techninės priemonės, bei užtikrinamas jų adekvatus finansavimas (rekomenduojama, kad apie 10% projekto vertės sudarytų kibernetinei saugai užtikrinti skirtos priemonės).

Pradėtos įgyvendinti reformos užbaigimas yra būtina sąlyga užtikrinti valstybės IS sąveikumą pilna apimtimi tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu, vadovaujantis naujais debesijos technologijos standartais.

Spartus reformos užbaigimas sumažins techninės įrangos ir licencijų įsigijimo kaštus, standartizuos valstybės informacinių išteklių valdymą bei užtikrins aukštesnį IT sistemos saugumą ir pagreitins migravimą, sumažins sutrikimų ir incidentų tikimybę ir poveikio mastą. Pertvarkyta sistema leis sumažinti įrenginiuose saugomų duomenų (darbinių failų ir el. pašto) praradimo riziką įrangos gedimo ar praradimo atvejais; automatizuos atnaujinimų diegimą, konfigūracijos politikų valdymą. Centralizuotai valdant išteklius, licencijų poreikis ir jų įsigijimo kaina bus racionali, aukštos kvalifikacijos administratoriai bus atlaisvinti nuo rutininių darbų ir galės nukreipti pastangas vystyti sistemas.

Įgyvendinama reforma prisidės prie ES kibernetinio saugumo stiprinimo bei skaitmeninių įgūdžių spragų mažėjimo. Sutaupytos IT ir IS priežiūros ir palaikymo išlaidos po konsolidavimo padės pritraukti aukštos kvalifikacijos IT specialistus dirbti viešajame sektoriuje. Įdiegta nuotolinė kompiuterija reikš taupesnę energijos vartojimą, aplinkai draugiškų technologijų taikymo galimybes.

Lietuvoje įgyvendinta reforma atitinka bendrą ES kryptį kurti naujos kartos atsparius, tvarius, patikimus, realiu laiku paskirstytus, tarpusavyje sujungtus ir visiškai sujungtus debesų kompiuterijos pajėgumus. Šie pajėgumai būtini skatinti visuotinį, atsparų, tvarų ir saugų perėjimą prie debesijos visuose ES ekonomikos sektoriuose bei atverti bendrąsias duomenų erdves, kurti patikimas duomenų ir debesijos ekosistemas, taip įgalinant aukštos pridėtinės vertės inovacijas, duomenų mainus nacionaliniu lygmeniu. Reforma prisideda prie ES technologinio suverenumo, konkurencingumo ir patikimų, saugių ir tvarių komponentų ir realaus laiko paslaugų teikimo visuomenei, viešajam sektoriui ir verslui. Nacionalinė kibernetinio saugumo vadybos sistema padės viešajam ir privačiam sektoriams greičiau prisitaikyti prie kibernetinio saugumo srityje vykstančių reikalavimų pokyčių, užtikrinti duomenų apie kibernetinį šalies saugumą patikimumą ir tolesnį šių duomenų naudojimą atliekant mokslinius tyrimus ir inovacijas.

Visa reforma skirta tik Valstybės biudžetinių įstaigoms, kurios po reformos galės pilna apimtimi naudotis Valstybės debesijos IT infrastruktūros paslaugomis, kurios patvirtintos Lietuvos

74 Kibernetinio saugumo subjektas – subjektas, valdantis ir (arba) tvarkantis valstybės informacinius išteklius, ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros valdytojas, viešųjų ryšių tinklų ir (arba) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų, elektroninės informacijos prieglobos paslaugų ir skaitmeninių paslaugų teikėjas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/15e540727ac211e89188e16a6495e98c>

Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministro 2020 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. 4-241 „Dėl informacinių technologijų paslaugų teikėjo centralizuotai teikiamų informacinių technologijų paslaugų katalogo patvirtinimo“ (e-seimas.lrs.lt).

Reformos metu sukurta infrastruktūra naudosis valstybinės įstaigos, neturi ekonominio pobūdžio, todėl jos finansavimas nepatenka į valstybės pagalbos taisykles.

3.5. Reforma „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“

Reformos tikslas - užtikrinti patikimų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, galimybę dalytis jais tarp ekonomikos sektorių, užtikrinti pakartotinio duomenų panaudojimo galimybes bei sukurti prielaidas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis pagrįstus sprendimus, o verslui kurti skaitmenines inovacijas.

Viešasis sektorius renka, rengia, atgamina ir platina informaciją apie daugelį skirtingų sričių: socialinę, politikos, ekonomikos, teisės, geografijos, aplinkos, meteorologijos, seismingumo, verslo patentų, švietimo, sveikatos, kultūros, turizmo ir kitas. 95 valstybės duomenų registrus ir 275 informacines sistemas valdo 134 skirtingi valdytojai, o tvarko 166 pagrindiniai tvarkytojai. Duomenų valdytojų ir tvarkytojų gausa lemia duomenų fragmentaciją ir komplikuoja išsamių duomenų rinkinių prieinamumą. Mokslininkai ar verslas, norėdami gauti reikiamus duomenis iš viešojo sektoriaus, yra priversti kreiptis į atskirus duomenų valdytojus pagal šių atskirų duomenų valdytojų nusistatytas tvarkas.

NPP 1 tikslas – pereiti prie darnios ekonomikos plėtros, grindžiamos mokslo žiniomis, naujausiomis technologijomis, inovacijomis ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą – skaitmeninės transformacijos srityje bus įgyvendinamas 1.6 uždavinys „Skatinti valstybės skaitmeninimą“. Suplanuota Lietuvos poziciją pagal DESI indeksą pakelti iš 14 į 7 vietą. Siekiama didinti informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalį nuo 5,03% 2018 m. iki 9,3% bendros pridėtinės vertės 2030 metais.

NPP 2 tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį – skaitmeninės darbotvarkės srityje bus įgyvendinami 2.2 uždavinį „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ ir 2.6 uždavinys „Plėtoti neįgaliesiems tinkamą aplinką visose gyvenimo srityse“. Įgyvendinus 2.2 uždavinio priemones padidės integruotų ir bendruomeninių specialiųjų socialinių paslaugų (t. y. neįskaitant bendrųjų socialinių paslaugų) gavėjų (senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia) dalis, palyginti su senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia skaičiumi, nuo 5,2% 2019 metais iki 12% 2030 metais. Įgyvendinus 2.6 uždavinio priemones, pagerės fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems lygis nuo 32% 2019 metais iki 70% 2030 metais.

NPP 5 tikslas – gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą – įgyvendinamas 5.7 uždavinys „Gerinti skaitmeninį junglumą“. Iki 2030 metų planuojama iki 100% padidinti namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbp spartos interneto ryšį ir 5G ryšio aprėptyje esančių namų ūkių miestų ir miestelių teritorijose.

NPP 8 tikslas – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą – skaitmeninės darbotvarkės kontekste aktualus įgyvendinant uždavinį 8.7 „Gerinti viešojo valdymo institucijų teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą“. Įgyvendinus uždavinio priemones, iki 0,92% pakils administracinių paslaugų teikimo ir aptarnavimo efektyvumo koeficientas ir iki 85% 2030 metais padidės gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis.

Įgyvendinant Aštuonioliktosios Vyriausybės programos tikslus – 1) veržli inovacijų ekosistema, kurioje prioritetas skiriamas technologiniam atsinaujinimui ir inovacijas skatinančio klimato kūrimui, skaitmeninės strategijos įgyvendinimui; 2) visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius (pagrindinės iniciatyvos „Optimalus institucijų tinklas ir inovacijų skatinimas“, „Vartotojui draugiška, realaus laiko e-paslaugų platforma“, „E-paslaugų plėtra“); siekiama skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis sukurtais technologinėmis galimybėmis.

VPNĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai pakelti Lietuvos poziciją pagal Pasaulio inovacijų indeksą nuo 40 iki 35, padidinti darbo našumą per darbo valandą pagal perkamosios galios standartą, palyginti su ES vidurkiu, nuo 67% 2019 iki 76% 2024 metais, aukštos technologinės vertės produkcijos dalį nuo visos apdirbamosios gamybos produkcijos nuo 4,6% iki 7%. Įgyvendinant VPNĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus atliekami keturiomis kryptimis:

5. *Veržli inovacijų ekosistema.* Planuojama įgalinti visuotinį vienodą ir įrodomąją galią turintį elektroninį komunikavimą su valstybe (E. pristatymas) siekiant, kad elektroninio pašto dėžutės naudotų bent 1 mln. (50 %) juridinių ir fizinių asmenų (Teismų įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Lygių galimybių įstatymo ir kitų įstatymų, reglamentuojančių įvairių institucijų veiklą, suteikiant teisę asmenims į jas kreiptis per e-pristatymą). Taip pat suplanuota įgyvendinti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimą ir jos valdymo optimizavimą. Numatyta nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų priimti daiktų interneto (IoT) plėtrą įgalinantys sprendimai ir sudarytos teisinės prielaidos veikti eSIM (sprendimas sudaro galimybes įdiegti ir (ar) perkelti numerius iš vieno paslaugų teikėjo tinklą į kitą nuotoliniu, belaidžiu būdu).

6. *Universalus verslumas.* Bus optimizuota Užimtumo tarnybos veikla, išplėsta darbuotojų saugos ir sveikatos teisinio reguliavimo priemonių taikymo sritis, ugdomos socialinių partnerių kompetencijos ir gebėjimai, skatinamas žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimas ir išlaikymas, parengtas teritorijų naujoms investicijoms pritraukti ir plėsti vystymo planas, vystomas ir kuriamas pramonės parkų ir pramoninių teritorijų modelis. Verslumo ugdymo mokymai bus orientuoti į vyresnių klasių moksleivių ir senjorų verslumą.

7. *Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas.* Ūkio subjektų veiklos priežiūra bus stiprinama konsoliduojant vertinimo metodiką, vertinant ūkio subjektų prisitaikymą prie reguliavimo išlaidų ir tobulinant verslo priežiūros institucijų veiklą. Taip pat bus įgyvendinamas ankstyvojo perspėjimo sistemos modelis sunkumus patiriantiems verslams. Skatinant verslumą siekiama nustatyti mažesnę įstatinio kapitalo ribą. Darbo jėgos pakankamumą padės užtikrinti patraukli migracijos sistema, talentų pritraukimo sistema. Be to bus stiprinamos viešųjų pirkimų kompetencijos.

8. *Ateities susisieikimo sistema.* Planuojama sukurti *Sandbox* režimą (įskaitant finansavimą) inovatyviems susisieikimo technologiniams sprendimams testuoti ir pritaikyti praktiškai, taip pat įgyvendinti penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtos 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įrengti sparčiojo 5G ryšio tinklus.

VPNĮP devintoji misija – Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius. Numatyta sudaryti sąlygas elektroninių viešųjų paslaugų prieinamumui tarpvalstybiniu lygiu, panaudojant elektroninės atpažinties priemones. Daugiau apie devintąją VPNĮP misiją – skyriuje 6.3.

Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“ sudarys palankias aplinkybes ir geras technines sąlygas optimizuoti valstybės duomenų architektūrą, užtikrinančią duomenų

vientisumą, prieinamumą ir atvėrimą efektyviam panaudojimui viešojo valdymo ir verslo bei gyventojų poreikiams tenkinti. Efektyviam duomenų valdymo ciklo valdymui užtikrinti reikalingas bendras duomenų architektūros modelis, kuris būtų orientuotas ne tik į duomenų atvėrimą, bet ir į duomenų inventorizaciją.

Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka sudarys palankias aplinkybes ir geras technines sąlygas optimizuoti valstybės duomenų architektūrą, užtikrinančią duomenų vientisumą, prieinamumą ir atvėrimą efektyviam panaudojimui viešojo valdymo ir verslo bei gyventojų poreikiams tenkinti. Efektyviam duomenų valdymo ciklo valdymui užtikrinti reikalingas bendras duomenų architektūros modelis, kuris būtų orientuotas ne tik į duomenų atvėrimą, bet ir į duomenų inventorizaciją.

Versle taip pat kaupiama reikšminga duomenų, kuriais verslas nėra motyvuotas dalytis su valstybe, apimtis. Atsižvelgiant į tai, atsiranda poreikis konsoliduoti administracinių šaltinių duomenis, centralizuojant jų atvėrimą ir įsisavinant verslo didžiuosius duomenis.

Duomenys labai svarbūs visiems ekonomikos ir visuomenės sektoriams, tačiau kiekviena sritis turi savų ypatumų ir ne visuose sektoriuose judama vienu tempu. Todėl svarbu kurti sektorines duomenų erdves tokiose strateginėse srityse kaip gamyba, žemės ūkis, sveikatos priežiūra, judumas ir kt. Tokių erdvių tikslas – derinant reikiamas priemones bei infrastruktūrą, rengiant konkrečios erdvės taisykles, šalinti teisinės ir techninės kliūtis dalytis duomenimis.

Duomenų valdymo ciklas ir duomenų atvėrimas yra efektyviausias naudojant technines priemones kaip įrankius: tai padeda minimizuoti duomenų kokybės riziką, kylančią dėl duomenų fragmentacijos, padidinti administracinių šaltinių duomenų kokybę; atverti administracinių šaltinių duomenis; pakartotinai naudoti didelės vertės duomenų rinkinius, kuriais disponuoja viešasis sektorius; sukurti standartizuotus duomenų nuasmeninimo, atvėrimo ir konfidencialumo užtikrinimo metodus; realizuoti efektyvius duomenų mainų sprendimus.

Pandemijos valdymas reikalavo duomenų operatyvumo ir kokybės, todėl Lietuva 2020 m. įsigijo standartinę⁷⁵ duomenų valdymo platformą, kurios valdytojas-ūkvedys⁷⁶ yra Lietuvos statistikos departamentas. Ši standartinė duomenų valdymo platforma įgalino Lietuvos statistikos departamentą sukurti Valstybės duomenų valdysenos informacinę sistemą (VDV IS).

VDV IS yra vienas kontaktas valstybės valdymo, mokslo ir verslo informacijos poreikiams tenkinti, bendra erdvė analizėms ir tyrimams, efektyviems mainams ir viešos, kokybiškos bei aktualios informacijos gamybai. Svarbūs valstybės duomenys detaliausiu lygmeniu patenka į duomenų ežerą, tuomet duomenų „smėlio dėžėse“⁷⁷ valstybės tarnautojai, mokslininkai, ar verslas juos jungia, analizuoja ir dalijasi ar parengia produktus viešam atvėrimui ar pakartotiniam panaudojimui. Naudojimasis ja užtikrina operatyvumą, lankstumą ir skaidrumą valdant valstybės duomenis, svarbių valstybės duomenų konsolidaciją, kokybės valdymą ir patikimumą. Šiuo metu VDV IS naudojama pandemijos duomenims valdyti⁷⁸ VĮ Registrų centro, Sodros, ligoninių, NVSC ir jo regioninių departamentų, VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcijos, Valstybinės ligonių kasos

⁷⁵ Angl. Off-the-shelf, suprantamas kaip standartinis verslo programinis produktas, suteikiantis galimybę kiekvienam vartotojui prisitaikyti jį pagal savo poreikius

⁷⁶ Angl. Data Steward

⁷⁷ Angl. sandbox

⁷⁸ <https://osp.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/8c3ed1f2dc204e908f2b913050860647>

sistemų/registrų duomenų pagrindu. Taip visuomenė, analitikai ir sprendimų priėmėjai gauna operatyvius, metodiškai sutvarkytus duomenis. VDV IS veikimą iliustruoja Paveikslas 16.

Paveikslas 16. Valstybės duomenų valdysenos sistema

2021 m. vasarį Valstybės duomenų valdysenos informacinė sistema buvo įteisinta patvirtinant jos nuostatus⁷⁹.

Didelės vertės duomenų rinkinių⁸⁰ pakartotinis naudojimas pasižymi ypatingu socioekonominės naudos potencialu, todėl prieiga prie duomenų rinkinių bus įmanomai mažiau teisiškai ribojama ir nemokama. Tokie duomenys bus automatizuotai nuskaitomi ir skelbiami per API⁸¹.

Reformos įgyvendinimas užtikrina efektyvų duomenų valdymą, leidžiantį išvengti sprendimų dubliavimo. Tokiu būdu racionaliai naudojami finansiniai ištekliai, keliama duomenų kokybė, efektyviai valdomos asmens duomenų pažeidžiamumo rizikos, inventorizuojami duomenys, duomenų pakartotinio naudojimo galimybės per API. Pakartotinai naudojant duomenis, kuriais disponuoja viešojo sektoriaus institucijos, kuriama pridėtinė vertė pakartotinių naudotojų, galutinių naudotojų ir visuomenės plačiąja prasme naudai. Kartu daugeliu atvejų – ir pačios viešojo sektoriaus institucijos naudai, nes skatinamas skaidrumas bei atskaitomybė ir gaunama atsiliepimų iš naudotojų ir galutinių naudotojų, todėl atitinkama viešojo sektoriaus institucija yra skatinama užtikrinti surinktos informacijos kokybę ir savo viešųjų užduočių atlikimą.

79 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2b2a216167f211eb9954cfa9b9131808?ifwid=q8i88mihx>

80 Sąsaja su Atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo direktyva: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=NL>

81 Angl. Application programming interface

Įgyvendinti reformą būtinos tiesioginės viešosios investicijos sukurti valstybės duomenų architektūros modelį ir jo valdymo priemones ir išplėsti VDV IS publikuojamų duomenų skaičių panaudojant 376 informacinius išteklius, sukuriant prielaidas pakartotinai naudoti duomenis visose valstybės informacinėse sistemose ir registruose, atverti juos visuomenei, verslui ir mokslui.

Siekiant integruoti informacinius išteklius į nacionalinį duomenų ežerą reikia:

- Realizuoti sąsają su duomenų tiekėju per duomenų dalijimosi jungtį.
- Aprašyti semantinę struktūrą, parengti metaduomenis.
- Sutvarkyti gautus duomenų rinkinius (transformavimas, valymas, anonimizavimas / šifravimas, jungimas, agregavimas ir kiti darbai atsižvelgiant į duomenų specifiką ir vartotojų poreikius dėl atvėrimo).
- Realizuoti nacionalinio duomenų ežero (VDV IS) sąsają su Atvirų duomenų portalo (data.gov.lt) duomenų saugykla per REST API.
- Realizuoti nacionalinio duomenų ežero (VDV IS) sąsają su Atvirų duomenų portalu (data.gov.lt) per REST API.
- Sukurti ir realizuoti atvirų duomenų rinkinių ir jų metaduomenų automatinio atnaujinimo mechanizmą.

Siekiant sukurti valstybės duomenų architektūros modelį reikia:

- Atlikti valstybės informacinių išteklių (VII) duomenų struktūrų analizę, sukurti VII duomenų metaduomenų modelį bei jo aprašą, parengti metaduomenų kūrimo ir tvarkymo metodines, teisines ir organizacines priemones.
- Įdiegti metaduomenų automatizuoto valdymo įrankį, sukurti metaduomenų automatinio pildymo algoritmą, sukurti metaduomenų duomenų bazės struktūrą ir administravimo programinę įrangą, sukurti metaduomenų automatinio pildymo programinę įrangą.
- Įdiegti sąsajas su VII automatiniam metaduomenų rinkmui ir atnaujinimui iš visų VII (370 informacinių sistemų ir registru), duomenų bazę užpildyti aukčiausiojo hierarchinio lygio metaduomenis, Valstybės informacinių išteklių platformoje sukurti duomenų mainams skirtų API repozitorių ir užpildyti metaduomenimis, įtraukiant sukurtas ir planuojamas sukurti API realizacijas.

Teikiama reforma tiesiogiai siejasi su europinėmis duomenų atvėrimo ir pakartotinio panaudojimo iniciatyvomis. Numatytos investicijos veiksmai leis sklandžiai technologiškai įgyvendinti duomenų atvėrimą, integraliai įveiklinant viešojo sektoriaus duomenų panaudojimą įvairialypiems tikslams. Reforma siekiama išspręsti viešojo sektoriaus duomenų decentralizacijos ir fragmentacijos sąlygotas problemas, kurios lemia brangų ir lėtą duomenų atvėrimą ir pakartotinį panaudojimą, nepasinaudojus siūlomu technologiniu sprendimu – nacionaliniu duomenų ežeru. Nacionalinis duomenų ežeras įgyvendinamas naudojantis jau realizuotais technologiniais sprendimais.

Ši infrastruktūra apims ir aukštos vertės sveikatos duomenų pakartotinį panaudojimą. Šiuo metu jau realizuota atveriant ir sudarant sąlygas pakartotiniam panaudojimui COVID-19 duomenis. Kadangi reformai įgyvendinti pasirinkta jau sukurta technologija su infrastruktūra, numatomas finansavimas licencijos pratęsimui kartu su infrastruktūros paslaugomis.

Taip pat realaus laiko duomenų mainų ekosistemos funkcionavimo užtikrinimui reikalinga investicija į Euroconnector sukūrimą, kuris būtų tolesnis Direktyvos 2014/55/ES įgyvendinimas šalyje. Direktyvoje 2014/55/ES pažymima, kad elektroninių sąskaitų faktūrų nauda dar labiau didinama, kai sąskaitos faktūros sukūrimas, siuntimas, perdavimas, gavimas ir apdorojimas yra visiškai automatizuotas. Todėl atitinkančiomis Europos elektroninių sąskaitų faktūrų standartą turėtų būti laikomos tik kompiuterio skaitomos sąskaitos faktūros, kurias gavėjas gali apdoroti

automatiniu ir skaitmeniniu būdu. Lietuvoje per metus išrašoma ~60 mln. sąskaitų (Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys). Paskaičiuota, kad visas popierines sąskaitas pakeitus elektroninėmis sąskaitomis faktūromis kasmet šalyje būtų sutaupoma ~16 mln. €. Taigi, duomenų mainų įrankio sukūrimas leistų plačiu mastu siųsti ir gauti bei apdoroti elektronines sąskaitas faktūras, kas reikšmingai taupytų medžiagų ir darbo sąnaudas šalies ūkyje ir neabejotinai valstybei greitai atsipirktų. Visos apskaitos sistemos (ERP) būtų įtrauktos į atviro kodo (Open source) EuroConnector sukūrimą ir gautų jį neatlygintinai naudoti.

Pažymėtina, kad reformos „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“ tikslinė grupė yra viešojo valdymo institucijos, mokslas, verslas ir visuomenė plačiąja prasme. RRF reformos tikslas – investuoti į duomenų prieinamumą, jų atvėrimą, valstybės duomenų architektūros modelio parengimą, duomenų mainų įrankių sukūrimą. Tuo tarpu atvirų duomenų naudojimo skatinimą planuojama finansuoti iš ESFIP.

Ši reforma yra susijusi su valstybės vykdoma veikla, neturi ekonominio pobūdžio, todėl jos finansavimas nepatenka į valstybės pagalbos taisykles.

3.6. Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“

Reformos tikslas – viešųjų ir administracinių paslaugų skaitmenizavimas įgyvendinant pilną nacionalinės ir vietos valdžios institucijų procesų pertvarką, pilną skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų pakartotinį naudojimą, teikiamų paslaugų aukščiausią brandos lygį bei viešojo valdymo orientaciją į vartotoją.

Efektyvus, į vartotoją orientuotas viešasis valdymas neįmanomas be sąveikių informacinių technologijų sprendimų ir efektyvaus duomenų apsikeitimo tarp nacionalinės ir vietos valdžios viešojo valdymo institucijų ir įstaigų nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu. Būtent tai įgalina veiksmingai teikti paslaugas gyventojams ir verslui. Pandemija leido įsitikinti, kad duomenys apie pandemijos poveikį labiausiai nukentėjusiam turizmo sektoriui nėra apibendrintai prieinami vienoje vietoje, jų gavimas vėluoja, duomenys neinformatyvūs ir galimai netikslūs. EK jau 2016 m. pabrėžė poreikį gerinti duomenų valdymo struktūrą, užtikrinti IS sąveikumą ir pašalinti struktūrinius trūkumus, trukdančius nacionalinių institucijų darbui valstybės sienų valdymo ir saugumo srityje. Šioje srityje pradėtas procesas siekiant užtikrinti ES saugumo, sienų ir migracijos valdymo informacinių sistemų sąveikumą, tačiau dėl pandemijos ypač išryškėjo automatizuotų procesų ir duomenų mainų tarp nacionalinių ir ES viešojo saugumo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir baudmių vykdymo institucijų poreikis, valstybės IS ir registrų sąveikumo stiprinimo poreikis.

Šiuo metu daugiau nei trečdaliui gyventojų (37 %) reikia pateikti papildomus „popierinius“ dokumentus siekiant gauti valstybės ir savivaldybių institucijų įstaigų teikiamas paslaugas. Skaitmeninių technologijų diegimas, veiklos procesų automatizavimas ir, kur galima, robotizavimas, viešajame valdyme tampa ypač aktualiu dėl pandemijos metu kilusio poreikio kurti „bekontaktes“ paslaugas, atsisakant vis dar esamų „popierinių“ procesų, poreikio prognozavimui ir politikos stebėsenai sutelkti aktualius informacinius išteklius, o priimamus sprendimus grįsti esamojo laiko duomenų analize, faktais bei įrodymais. Šis poreikis yra visose visuomenės veiklos srityse, kuriose juntamas ypatingas pažangių ir sąveikių sprendimų, veiklos procesų automatizavimo ir duomenų keitimosi vietos, nacionaliniu ir ES lygmenimis stygius. VRM identifikavo 94 savivaldybių teikiamas administracines paslaugas ir virš 200 viešųjų paslaugų, kurios dar nėra perkeltos į elektroninę erdvę, todėl teikiamos neefektyviai ir, pandemijos sąlygomis, ne maksimaliai saugiai. VRM identifikavo 28 valstybės institucijų poreikį iki 2022 metų į elektroninę erdvę perkelti 245 paslaugas. Proveržį link visų viešųjų paslaugų teikimo elektroniniu būdu ir (ar) fizinio paslaugos teikimo, taikant išmanų valdymą, stabdo neautomatizuotas dalies paslaugų

teikimo procesas, skirtingi paslaugų teikimo procesai tarp institucijų, skirtinga institucijų elektroninių paslaugų branda, techninių išteklių trūkumas ir paslaugų nepritaikymas teikti tarpvalstybiniu, tarpasavivaldybiniu lygiu.

Vykstantys demografiniai pokyčiai, didėjantys socialiniai ir ekonominiai netolygumai, lemia savivaldybių poreikius gerinti savivaldybių teikiamas viešąsias paslaugas ir jų infrastruktūros valdymą, užtikrinant inovatyvių technologinių sprendimų diegimą, kuriems numatoma skirti apie 30 mln. Eur. Šių sprendimų įgyvendinimas atlieps globalią išmaniųjų miestų ir regionų vystymo kryptį, sprendžiančią skaitmeninės ir žalios transformacijos iššūkius.

Nors daugelis institucijų turi poreikį perkelti teikiamas paslaugas į elektroninę erdvę, paslaugos teikimui pasitelkti išmanius sprendimus, to padaryti savo jėgomis negali. Dažniausios priežastys yra:

- Įstaigos veiklos biudžete nenumatytas finansavimas investuoti į elektroninį paslaugų teikimą;
- Specifinė institucijų veikla;
- Interneto svetainės neturi pakankamų techninių galimybių užtikrinti paslaugų teikimą elektroniniu būdu;
- Nesuskaitmeninti su paslaugų teikimu susiję institucijų veiklos ir infrastruktūros valdymo procesai.

Lietuvai pirmaujant ES pagal elektroniniu būdu teikiamų viešųjų paslaugų skaičių, jų prieinamumas neįgaliesiems išlieka ribotas. Teisės aktuose yra nustatyti tik bendrieji Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos reikalavimai užtikrinantys asmenų su negalia teisę gauti informaciją, tačiau nėra aiškių metodinių nurodymų ir standartų, kaip praktikoje užtikrinti informacijos prieinamumą visiems skirtingą⁸² negalią turintiems asmenims. Šalyje **nėra patvirtintų metodikų dėl „lengvai skaitomo“ teksto kūrimo**, taip pat nėra nustatytos ir „lengvai skaitomo“ teksto lietuvių kalba rengimo taisyklės. Trūksta komunikavimo galimybių klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Viešųjų pirkimų įstatymas nenustato prievolės perkant informacijos teikimo, svetainių kūrimo, skaitmeninio, audiovizualinio turinio rengimo paslaugas užtikrinti, kad nuostata dėl galimybės naudotis neįgaliesiems būtų privaloma. Nėra efektyvios kontrolės, kuri padėtų užtikrinti, kad viešaisiais finansais sukuriamas internetu prieinamos informacijos turinys būtų prieinamas visiems negalią turintiems asmenims. Mažiau nei 50 % neįgalųjų asmenų turi skaitmeninei komunikacijai reikalingas priemones, todėl prieinamumas prie informacijos neįgaliesiems turi būti sprendžiamas ne tik užtikrinant informacijos prieinamumą, bet ir užtikrinant galimybę neįgaliesiems turėti komunikavimui būtinas techninės pagalbos priemones, kurias naudojant galėtų efektyviai komunikuoti.

Reformos įgyvendinimas praktikoje realizuos šiuos pagrindinius principus:

- **Standartinis paslaugų skaitmeninimas**⁸³. Įgyvendinant skaitmeninių paslaugų kūrimo, viešojo valdymo procesų skaitmenizavimo projektus, bus siekiama, kad skaitmeninės paslaugos būtų paprastos, patogios, proaktyvios ir visiškai bepopierinės (tiek kliento

82 Judėjimo negalią, regos negalią ir psichikos negalią turintiems asmenims informacijos pateikimo būdai yra skirtingi

83 Angl. *Digital by default*.

atžvilgiu, tiek institucijos viduje), jų kūrimui naudoti pažangius, dirbtinio intelekto, mašininio mokymosi, duomenų analitikos principais veikiančius sprendimus.

- **Vienkartinio duomenų pateikimo principas**⁸⁴. Keliant skaitmeninių paslaugų brandą Lietuvoje bus sudarytos sąlygos panaudoti inovatyvius technologinius sprendimus, užtikrinančius vienkartinio duomenų pateikimo principą. Šiandien fiziniai ir juridiniai asmenys, bendraudami su viešojo valdymo institucijomis, dažnai turi tą pačią informaciją pateikti kelis kartus. Vadovaujantis Reglamentu 2018/1724, nuo 2023 m. tarpvalstybiniu lygiu teikiamose elektroninėse paslaugose turės būti taikomas vienkartinio duomenų pateikimo principas, kuris leis ES viešojo valdymo institucijoms, atsižvelgus į naudotojo prašymą, skaidriai ir saugiai pakartotinai naudoti ar dalytis piliečių ar įmonių jau pateiktais duomenimis ir dokumentais.

- **Įtraukumas ir paslaugų prieinamumas**⁸⁵. Skaitmeninės paslaugos turi integraliai tenkinti visų socialinių grupių poreikius. Kuriant skaitmenines paslaugas, svarbu, kad jų kūrimui naudojami technologiniai sprendimai ir įrankiai sudarytų vienodas galimybes visiems gyventojams, įskaitant žmones su negalia ir kitakalbius, gauti skaitmeninę paslaugą įgalinant juos atlikti įvairius veiksmus, kurių be technologijų pagalbos jie negalėtų atlikti.

- **Atvirumas ir skaidrumas**⁸⁶. Viešojo valdymo institucijos turi dalytis informacija ir duomenimis tarpusavyje bei sudaryti sąlygas piliečiams ir įmonėms pasiekti savo duomenis; suteikti naudotojams galimybę stebėti su jais susijusius administracinius procesus; bendradarbiauti su suinteresuotosiomis šalimis (pvz., įmonėmis, mokslininkais ir VŠĮ ir kt.) projektuojant paslaugas.

- **Standartinis paslaugų tarpvalstybiškumas**⁸⁷. Siekiant sukurti vieningą ES skaitmeninę rinką, būtina užtikrinti skaitmeninių viešųjų paslaugų prieinamumą tarpvalstybiniu mastu be suvaržymų. Prioritetinių skaitmeninių paslaugų (kurių aukščiausios kokybės ir tarpvalstybiškumo reikia siekti pirmiausia), nurodytų Reglamente (ES) 2018/1724, suteikimui bus naudojamos internetinės procedūros ir internetinės tapatumo nustatymo, atpažinties ir pasirašymo priemonės, visų pirma tos, kurios nustatytos Reglamentu Nr. 910/2014 (eIDAS reglamentas). Įgyvendinus reformą, kitų ES šalių piliečiai turi turėti galimybę patvirtinti savo tapatumą elektroniniu būdu, jų elektroniniu parašu pasirašyti arba elektroniniu spaudu patvirtinti dokumentai bus pripažįstami Lietuvoje, kaip nustatyta eIDAS reglamente, kaip tai taip pat gali atlikti Lietuvos piliečiai, kadangi Reglamente (ES) 2018/1724 II priede nurodytos paslaugos aktualios ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių piliečiams.

- **Standartinis paslaugų sąveikumas**⁸⁸. Skaitmeninės paslaugos bus kuriamos ir projektuojamos taip, kad veiktų sklandžiai ir būtų sąveikios visoje ES bendrojoje rinkoje remiantis laisvu duomenų ir skaitmeninių paslaugų judėjimu ES.

- **Patikimumas ir saugumas**⁸⁹. Siekiant užtikrinti pasitikėjimą skaitmeninėmis paslaugomis bei skatinti naudojimąsi jomis, dar paslaugos projektavimo etape bus užtikrinama paslaugos atitiktis asmens duomenų apsaugos, privatumo bei IT saugumo reikalavimams. Kibernetinio

84 Angl. *Once only principle*)

85 Angl. *Inclusiveness and accessibility*

86 Angl. *Openness & transparency*

87 Angl. *Crossborder by default*

88 Angl. *Interoperability by default*

89 Angl. *Trustworthiness & Security*

saugumo reikalavimai turės būti įgyvendinti tiek infrastruktūros, tiek programinės įrangos, tiek ir saugių operacijų organizacijos lygmenyje, užtikrinant nuolatinę priežiūrą per visą sistemos gyvavimo ciklą.

Reforma bus įgyvendinta dviem kryptimis:

1. Efektyvinant sprendimų dėl naujų viešųjų paslaugų kūrimo ir jų brandos lygio kėlimo priėmimo procesą ir didinant viešųjų paslaugų įtraukumą ir paslaugų prieinamumą neįgaliesiems.
2. Kompleksiškai investuojant į viešojo valdymo procesų skaitmeninimą, trūkstamų elektroninių viešųjų paslaugų priėmimą ir tarpinstitucinių duomenų mainų automatizavimą ir priemonių neįgaliesiems naudotis viešosiomis paslaugomis prieinamumą. Šios krypties įgyvendinimui skirtų investicijų tikslas – skaitmenizuoti viešojo valdymo procesus, sukurti trūkstamas elektronines viešąsias paslaugas ir suvienodinti visų Lietuvoje teikiamų viešųjų paslaugų brandos lygį, kad tarpinstituciniai duomenų mainai būtų automatizuoti, o informacija būtų prieinama visiems, nediskriminuojant negalią turinčių asmenų.

Naujais valdysenos principais atliktos investicijos į trūkstamas elektronines viešąsias paslaugas, esamų viešųjų paslaugų brandos suvienodinimą ir tarpinstitucinių mainų automatizavimą. Projektai bus atrenkami pagal patvirtintą atrankos modelį ir pasirenkant geriausius bei efektyviausius būdus jiems įgyvendinti.

Įgyvendinant reformą „Į klientą orientuotos paslaugos“ ir Siekiant kurti į klientą orientuotas viešąsias paslaugas bus sukurtas naujas skaitmeninės transformacijos valdymo mechanizmas, užtikrinantis centralizuotą plėtros valdymą, poreikių vertinimą, atitikimą išvardytiems principams. Valdymo mechanizmo kūrimo etapai:

1. Viešojo sektoriaus skaitmenizavimo sprendimų verifikavimui bus sukurtas atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centras, kurio tikslas nustatyti informacinių technologijų / duomenų projektų sprendimų architektūrą ir bendruosius reikalavimus, nustatyti kriterijus kuriuos turės atitikti projektuojami sprendimai ir juos patvirtinti iki 2021 m. Q4 LRV nutarimu.
2. Sukurtas veiklos modelis, kuriuo remiantis bus atrenkami ir įgyvendinami projektai. Kompetencijų centras padės institucijoms pereiti prie duomenimis grįstų sprendimų, duomenų valdysenos nacionaliniu lygiu, masinį atvirų duomenų politikos įgyvendinimą. Projektų iteracinės peržiūros proceso metu bus tariamasi su projektų iniciatoriais apie projektų tikslingumą, funkcionalumą, techninę realizaciją, siekiant užtikrinti mažiausios rizikos ir efektyviausio rezultato projektų parengimo. Visi įgyvendinami sprendimai /sistemos privalės atitikti Valstybės sistemų architektūros, Duomenų architektūros ir kibernetinės saugos reikalavimų. Nustatytų kriterijų ir procesų pagalba institucijų projektai turės būti tobulinami, kad atitiktų keliamus reikalavimus brandai ir integralumui – iki 2021 m. Q4 sukurtas veiklos modelis.
3. Projektų įgyvendinimas ir priežiūra pagal patvirtintą modelį – 2022 IQ - 2026 m. IIQ.

Kompetencijų centro įkūrimą sąlygoja šios spręstinios problemos:

1. Fragmentuoti, dažniausiai institucinio lygmens sprendimai. Iniciatyvos įgyvendinamos nekoordinuotai, nestebint ar pasiekiami numatyti pradiniai tikslai ir pasiekiami planuota nauda.
2. Duomenų atvėrimui ir skaitmeninei transformacijai, valstybės informacinių išteklių plėtrai ir palaikymui skiriamos lėšos nėra planuojamos ir valdomos sistemiškai, nėra suformuotas ir valdomas valstybės IT projektų portfelis. Dėl kompetencijų stokos ir žinybinių interesų

vykdomos dubliuojančios iniciatyvos, neatsižvelgiama į galimybes perpanaudoti jau sukurtus ir veikiančius IT sprendimus. Kaupiami duomenys laikomi šių duomenų savininko nuosavybe ir vengiama jais dalintis.

3. Valstybės lygmeniu nėra suformuota valdysenos praktika ir procesai, žemas institucijų IT valdymo brandos lygis.

4. Nėra nustatyti valstybės lygmeniu IT architektūros principai, neužtikrinamas valstybės informacinių išteklių integralumas. Kuriami izoliuoti sprendimai, integracijų realizavimas reikalauja didelių sąnaudų.

Kompetencijų centro organizacinė struktūra planuojama dviejų krypčių – Viena tai skaitmeninių sprendimų stebėsenos ir vertinimo, antra duomenų ir architektūros:

Funkcijos atitinkamai pasiskirsto Skaitmeninių sprendimų stebėsenos ir vertinimo grupė analizuoja ir stebi esamus sprendimus vertindama funkcionalumą ir sprendžiamus uždavinius. Naujas iniciatyvas vertina pagal esamų sprendimų dubliavimo ir technologinių sprendimų tikslingumo aspektais. Duomenų ir architektūros grupė nustato bendrą informacinių sistemų ir duomenų architektūrą, nustato standartus ir techninius reikalavimus, kurie turi būti taikomi naujai kuriamiems sprendimams.

Kiekvienas naujai siūlomas sprendimas numatoma kad turės gauti skaitmeninių iniciatyvų grupės pirminį vertinimą, o praėjus šį procesą ir paruošus detalų reikalavimų projektą, jis bus vertinamas architektūros atitikimo aspektu.

Atskiras dėmesys įgyvendinant reformą bus skirtas viešųjų paslaugų įtraukimo ir paslaugų prieinamumo neįgaliesiems didinimui investuojant į metodikų sukūrimą. Teisės aktuose apibrėžtas „informacijos pateikimas neįgaliesiems prieinamais formatais“ sąvoka, neapibrėžia „lengvai skaitomo“ teksto sąvokos, o praktinis įgyvendinimas apsiriboja kiekvieno autoriaus supratimu, kadangi Lietuvoje nėra patvirtintų metodikų dėl „lengvai skaitomo“ teksto kūrimo, reikalavimų tokiame tekstui, tokio formato informacijos talpinimo apimčių. 2020 m. portalas „Aš galiu“ atlikta apklausa dėl „lengvai skaitomo“ teksto vartojimo, parodė, kad 90,4% apklaustųjų (N=229) teigia, kad visų valstybės ir savivaldybių institucijų interneto svetainėse informacija turėtų būti pateikiama ir „lengvai skaitomu“ tekstu⁹⁰. „Lengvai skaitomo“ teksto poreikį ypač didina šalyje vykdomas perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, siekiant bendruomenėje gyvenantiems intelekto ir psichosocialinę negalią turintiems asmenims pagelbėti priimti sprendimus. Siekiant harmonizuoti informacijos prieinamumą visiems, kartu su socialiniais partneriais – aukštosiomis mokyklomis ir neįgaliųjų NVO bus parengti ir priimti mokslo žiniomis ir praktika patikrinti metodiniai standartai informacijos pateikimui neįgaliesiems, suformuoti su metodinių standartų supratimu susiję su komunikacija dirbančių asmenų įgūdžiai bei užtikrintas efektyvus kontrolės mechanizmas. Kadangi didelė dalis neįgaliųjų ir kitų „lengvai skaitomo“ teksto vartotojų nesinaudoja skaitmeninėmis technologijomis, metodiniai standartai bus taikomi ne tik viešųjų paslaugų informacijos pateikimui internetinėje erdvėje, bet ir informacijai, kuri pateikiama kitomis neįgaliesiems ar kitiems „lengvai skaitomo“ teksto vartotojams priimtinomis formomis (spausdinta informacija).

Įgyvendinant Europos Parlamento ir tarybos direktyvą (ES) 2016/2102 dėl viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo, į Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 480 „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašą“ buvo perkeltos minėtos direktyvos nuostatos. Vadovaujantis šiais teisės aktais, viešojo sektoriaus institucijos savo turimas interneto svetaines turi **pritaikyti pagal prieinamumo reikalavimus** – siekiant užtikrinti, kad viešojo sektoriaus institucijų interneto tinklapiai ir mobiliosios programos būtų dar labiau prieinami ir remtųsi bendrais reikalavimais prieinamumui. Prieinamumu laikomi principai ir metodai, kurių turi būti laikomasi projektuojant, kuriant, prižiūrint ir atnaujinant interneto svetaines ir mobiliąsias programas, kad jos būtų prieinamesnės naudotojams, visų pirma neįgaliesiems, kad vartotojas galėtų suvokti, naudoti, aiškinti ir suprasti interneto svetainę, mobiliąją programą ir susijusį turinį.

Regos ir klausos negalią turinčių asmenų komunikacijai bus sukurtos ir įdiegtos atvirai naudotis inovatyvios mobilios programėlės. Lietuvoje asmenys turintys klausos negalią, bei tie kurie turi neužfiksuotų klausos ar kalbos sutrikimų pasak Lietuvos kurčiųjų draugijos sudaro maždaug 5% gyventojų. Darant prielaidą, kad kiekvienas iš šių asmenų gyvena girdinčiųjų šeimose, turi girdinčiųjų draugų, naudojami viešai prieinamomis paslaugomis, lietuvių gestų kalbos pirminis poreikis išauga iki maždaug 30% Lietuvos gyventojų. Dėl šios priežasties egzistuoja asmenų, turinčių klausos negalią, kalbinė asimiliacija, o tiems, kurie visiškai negirdi ir/ar visiškai neturi balso, vien tik vertėjų paslaugų teikimo nepakanka. Programėlė įgalins visus asmenis – girdinčiuosius, asmenis, turinčius klausos negalią – tiesiogiai bendrauti vieni su kitais realiuoju laiku fiziškai nedalyvaujant vertėjui. Taip pat bus surasti IT sprendimai, sudarantys galimybę regos negalią turintiems asmenims žiūrėti vaizdo informaciją (klausant vaizdinį transliavimą). Bus įsigytos ir Lietuvos rinkai adaptuotos pažangios komunikacijos techninės pagalbos priemonės ir įranga, skirta komunikuoti negalią (sutrikimus) turintiems asmenims. Įsigytos priemonės papildys neįgaliesiems suteikiamas technines pagalbos priemones ir sudarys prielaidas savarankiškam asmens gyvenimui lygiai su visais naudojantis paslaugomis ir prekėmis. Visos internetinės komunikavimo priemonės bus kuriamos laikantis 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/2102 dėl viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo (ir standartų EN 301 549 and WCAG2.1) reikalavimų.

Informacijos sklaidai apie naujai diegiamas inovatyvios komunikacijos priemones ir jų poreikio asmenims su negalią surinkimui bei pristatymui bus pasitelktos neįgaliuosius atstovaujanti nevyriausybinių organizacijų ir kiti socialiniai partneriai, turintys glaudžiausią ryšį su negalią turinčiais asmenimis ir jų artimaisiais. Informacija apie naujas komunikacijos priemones teiks Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie SADM ir savivaldybių socialinių paslaugų centrai. Kadangi neįgaliųjų NVO puikiai pažįsta savo narius ir žino poreikį, planuojama, kad informaciją apie inovatyvias komunikacijos priemones ir pačias priemones tarp savo narių platins Lietuvos kurčiųjų draugija, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga, šių nacionalinių organizacijų regioniniai centrai. Neįgaliesiems, kurie nėra NVO nariai, prieigą prie programėlių suteiks Lietuvių gestų kalbos vertėjų centras, Lietuvos aklųjų biblioteka savo klientams ir Techninės pagalbos neįgaliesiems centras prie SADM, kuris prieš suteikdamas prieigą atsižvelgs į neįgaliojo poreikius. Techninės pagalbos neįgaliesiems centras taip pat platins priemones, skirtas komunikacinę (arba) kognityvinę negalią turintiems neįgaliesiems. Vykdamas pagal individualius poreikius pritaikytas apklausas iš negalią turinčių asmenų bus surenkama informacija apie naujų ir pažangių komunikacijos techninių pagalbos priemonių ir įrangos reikalingumą bei konkrečias panaudotinas jų savybes. Taip pat planuojama organizuoti mokymus negalią turintiems asmenims siekiant juos supažindinti su naujomis technologijomis ir suteikti praktinių žinių kaip jomis naudotis. Kadangi

didelė dalis, ypač vyresnio amžiaus, neįgaliųjų turi palyginti menkus skaitmeninius įgūdžius, atsižvelgiant į neįgaliųjų skaitmeninių įgūdžių lygį, jiems, mokymų kaip naudotis naujomis technologijomis metu, taip pat bus suteikiamos ir pagrindinės žinios dėl IT naudojimosi. Neįgaliųjų reikalų departamentas bendradarbiaudamas su ekspertais parengs mokymų programą ir metodiką, pagal kurias asmenis su negalia bus pristatomos pažangios komunikacijos priemonės ir praktinių pavyzdžių pagalba.

Taip pat pažymėtina, jog Lietuva atlieka parengiamuosius darbus Direktyvos (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų perkėlimui į Lietuvos teisę, kuri nustato reikalavimus ir prekėms ir paslaugoms, kad jie būtų visiškai prieinami asmenims su negalia pagal jų individualius poreikius. Tad Direktyvos perkėlimas taip pat bus kaip pagalbinė priemonė įgyvendinant Reformą.

Norint, kad reforma būtų tinkamai įgyvendinta, dalį investicijų (2 mln.€) reikalinga skirti pažeidžiamų grupių (įskaitant senyvo amžiaus asmenis) valstybės tarnautojų ir visų kitų, kurie nepatenka į kitas tikslines grupes, horizontaliam skaitmeninių įgūdžių tobulinimui. Tokiu būdu, diegiant e-paslaugas ir didinant jų vartojimą visuomenėje, nedidėtų skaitmeninė atskirtis.

Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“ skirta finansuoti paslaugų skaitmeninimą, atsižvelgiant į išdėstytus principus ir laikantis numatyto valdymo metodo. Įvairūs nauji technologiniai sprendimai ir įrankiai numatyti finansuoti iš ESFIP.

Ši reforma yra susijusi su valstybės vykdoma veikla, neturi ekonominio pobūdžio, todėl jos finansavimas nepatenka į valstybės pagalbos taisykles.

3.7. Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“

Investicijos tikslas – sukurti būtinąsias sąlygas mokslui ir verslui efektyviai kurti ir diegti pažangius ir inovatyvius įrankius ir dirbtinio intelekto sprendimus, galinčius lietuvių kalba komunikuoti, skaityti, analizuoti, suprasti ir interpretuoti pradiname lygyje bei sukurti ir užtikrinti universalią prieigą prie suskaitmenintų ir skaitmeninių išteklių, kurie įgalintų mokslą, verslą ir visuomenę kurti kultūros turiniu grįstas inovatyvias technologijas, paslaugas ir produktus.

Identifikuotos šešios investicijų kryptys: 1) investicijos į lietuvių kalbos technologinių išteklių sukūrimą; 2) investicijos į kultūros išteklių skaitmeninimą ir prieinamumą; 3) investicijos į skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimą; 4) finansinės paskatos verslui kurti ir diegti skaitmenines inovacijas; 5) finansinės paskatos verslo paslaugų centrams vystyti ir diegti robotikos procesų automatizavimo ir dirbtinio intelekto sprendimus; 6) IRT kompetencijų centro sukūrimas (investicijos aprašymas pateikiamas „Inovacijų ir mokslo“ komponente 1.1 reformoje „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“).

Investicijos į lietuvių kalbos technologinių išteklių sukūrimą

Pastaraisiais metais žinių visuomenė pereina į kokybiškai naują etapą, kurį žymi sparti pažangių IT plėtra, pirmiausia didžiųjų duomenų kaupimas ir apdorojimas bei dirbtiniu intelektu grįstų technologijų kūrimas. IT vis plačiau diegiamos visose pagrindinėse visuomenės veiklos srityse, tokiose kaip valstybės administravimas ir teismų sistema, švietimas, mokslas, kultūra ir jos paveldo saugojimas, žiniasklaida, elektroninė bankininkystė, sveikatos apsauga, energetika, viešasis transportas, gamtos apsauga, krašto apsauga, verslas, turizmas ir kt. Kalbos technologijos yra svarbi IT dalis ir vienas iš būtinų įrankių šiems uždaviniams spręsti. Skaitmeninių kalbos technologijų,

susijusių su rašytine ir sakytine kalba, ir semantinių internetinių paslaugų naudojimo plėtra apima ne tik visus ekonomikos sektorius, bet ir viešąjį sektorių. Pandemija iš esmės pakeitė švietimo sektoriaus darbą, sustiprindama lietuviškų skaitmeninių mokymo priemonių poreikį. Kokybiškas skaitmeninis ugdymo turinys ir inovatyvios, dirbtiniu intelektu pagrįstos švietimo technologijos (pavyzdžiui, mokymosi analitika, turinio ir užduočių generavimas) gali būti sparčiai sukurtos esant prieinamiems lietuvių kalbos skaitmeniniams ištekliams. Lietuva turi visas prielaidas tapti skaitmeninių technologijų inovacijų, įskaitant inovacijas kalbos technologijų srityje, lydere. Todėl Lietuva su kitomis ES narėmis pasirašė DI bendro vystymo Deklaraciją. 2019 m. EIM patvirtino Lietuvos dirbtinio intelekto strategiją⁹¹, kurioje pabrėžė kalbos technologijų, kaip vienos svarbiausių DI technologijų, plėtros svarbą šalies ūkiui, verslui bei mokslui. Strategijos trečiosios rekomendacijos „Užtikrinti, kad dabartiniai darbuotojai turėtų besikeičiančiai darbo rinkai reikiamas kompetencijas“ įgyvendinimo mechanizmas yra lietuvių kalba dirbančios atviros prieigos ir plačiai prieinamos dirbtinio intelekto internetinės mokymo programos. Jos supažindintų gyventojus su dirbtinio intelekto pagrindais ir parodytų, kokią įtaką jis turės ateityje.

ES mastu, siekiant spręsti rinkų susiskaidymo problemą, pradėta Bendrosios skaitmeninės ES rinkos iniciatyva⁹², kurioje kalbos technologijos vaidina svarbų vaidmenį, kurdamos naują erdvę ekonomikos augimui.

Lietuvos kultūros politikos strategijoje⁹³ atkreipiamas dėmesys į tai, jog dėl technologijų plėtros ir didžiųjų tarptautinių kalbų įtakos, taip pat gyventojų migracijos, viešojoje erdvėje, ypač skaitmeninėje, iškyla kalbos nevartojimo (o ne tik netaisyklingo vartojimo) problema. Plečiantis elektroninei erdvei ir technologinėms galimybėms, keičiantis visuomenės poreikiams, svarbu užtikrinti esamų kalbinių skaitmeninių išteklių tęstinumą, atnaujinimą bei plėtrą ir siūlyti naujas patogesnes kalbinės informacijos sklaidos formas viešai prieigai.

Remiantis 2020 m. *Oxford Insights* parengta vyriausybės pasirengimo DI įvertinimo ataskaita (Government Artificial Intelligence Readiness Index 2020⁹⁴), Lietuva yra padariusi ženklų pažangą šioje srityje ir pagal šį rodiklį yra 26 vietoje (Estija – 17, Lenkija – 31, Rusija – 33, Latvija – 36). Tačiau, nepaisant deklaruojamų Lietuvos siekių bei pastangų, palyginus su kitomis EBPO šalimis, Lietuvoje yra jaučiama nepakankama kalbos technologijų vystymo pažanga. Spartesnė kalbos technologijų plėtra bei jų pritaikymas DI sprendimams leistų Lietuvai padaryti ženklų pažangą DI pasirengimo srityje, sumažintų visuomenės technologinę atskirtį bei padėtų tapti regiono lydere. Nors daugelis bazinių sprendimų lietuvių kalbai jau yra sukurta (šnekos atpažinimas, morfologinė analizė, neuroninis mašininis vertimas ir kt.), dėl nekomercinės lietuvių kalbos specifikos kalbos technologijų sprendimų modernizavimui reikalingos nuolatinės investicijos. Yra jaučiamas šios srities atvirųjų duomenų poreikis. Todėl yra labai aktualus kalbos išteklių modernizavimo bei jų pritaikymo kalbos technologijų pažangai klausimas.

Šiandien lietuvių kalbos plėtros galimybės skaitmeninėje aplinkoje nėra išnaudotos: dar vis yra daugybė nesuskaitmenintų kalbinių duomenų ir duomenų rinkinių, esamos kalbinės infrastruktūros

⁹¹ [https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT\(1\).pdf](https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT(1).pdf)

⁹² Angl. Digital Single Market

⁹³ 2019 m. birželio 26 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 665 „Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo“ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6aa23a109d4d11e9878fc525390407ce>

⁹⁴ Government Artificial Intelligence Readiness Index

2020² <https://static1.squarespace.com/static/58b2e92c1e5b6c828058484e/t/5f7747129ca3c20ecb598f7c/1601653137399/AI+Readiness+Report.pdf>

pilnai neišnaudojamos ir neužpildomos skaitmeniniais ištekliais, esami skaitmeniniai kalbos ištekliai nepritaikyti pažangiems technologijų sprendimams, pažangių technologijų galimybės neišnaudojamos lietuvių kalbos gyvybingumo palaikymui ir kalbos paveldo išsaugojimui jį transformuojant į modernias skaitmenines kalbinės kultūros raiškos formas, garsynus, vizualizacijas, esamos mašininio vertimo sistemos reikalauja aukštesnės kokybės, trūksta visuomenei atvertų dvikalbių duomenų, natūralios kalbos supratimui reikalingų duomenų ir natūralios kalbos generavimo sprendinių, atitinkančių globalaus verslo poreikius.

Sparti informacinių technologijų plėtra visaverčiam lietuvių kalbos funkcionavimui skaitmeninėje terpėje kelia naujų uždavinių (didžiųjų duomenų analizė, mašininio mokymosi ir neuroninių tinklų pritaikymas kalbos analizei, dirbtinio intelekto (DI) technologijų kūrimas su kalba susijusioms paslaugoms, tobulesnis mašininis vertimas ir kt.). Pažymėta, kad reikia užtikrinti galimybę naudotis lietuviška arba sulietuvinta programine ir technine įranga valstybės institucijose ir įstaigose, mokymo ir studijų įstaigose, viešosios prieigos vietose bei užtikrinti DI technologijų pagrindu veikiančių paslaugų prieinamumą visuomenei (rinkoje dominuojantys virtualūs asistentai, kalbos robotai, išmaniųjų namų sistemos ir kt.). DI technologijų priartinimas prie visuomenės užtikrinant jų prieinamumą lietuvių kalba skatintų naudojimąsi jomis ir visuomenės skaitmeninių įgūdžių tobulinimą.

Įgyvendinant šią investiciją bus finansuojamas lietuvių kalbos garsyno, tekstyno, lietuvių kalbos vektorizuotų modelių, lietuvių kalbos paveldo platformos ir kt. sukūrimas, verslui, akademinėms institucijoms ir visuomenei sudarant galimybes viešai ir nemokamai jais naudotis.

Šioje investicijoje numatytos 3 pagrindinės priemonių įgyvendinimo kryptys:

1 kryptis: Kalbinių išteklių dirbtinio intelekto technologijų sprendimų poreikiams plėtra.

Efektyviai šnekos, teksto ir mašininio vertimo DI sistemų plėtrai užtikrinti yra būtinos šios priemonės: atviri garsynai, tekstynai, vektorizuoti modeliai bei daugiakalbiai tekstynai.

Sukurti atviri kalbos duomenų rinkiniai leis mokslo ir verslo organizacijoms tobulinti lietuvių kalbos DI sistemas ir paslaugas. Sukurti DI sprendimai bus pritaikyti integravimui į valstybės ir verslo teikiamų el. paslaugų infrastruktūrą (pvz., žiniasklaidos portaluose, navigacijos priemonėse, klientų aptarnavimo sistemose, daugiakalbėse terpėse) ir taip užtikrins platų DI sprendimų panaudojimą visuomenės poreikiams, įskaitant ir jų pritaikymą tam tikrų visuomenės grupių atskirties mažinimui (pvz., neįgaliųjų ar vyresnio amžiaus žmonių integravimui).

2 kryptis: Lietuvių k. išsaugojimą ir gyvybingumą palaikančių skaitmeninių išteklių plėtra.

Siekiant užtikrinti lietuvių kalbos išsaugojimą ir gyvybingumą skaitmeninėje terpėje, siūlomos šios priemonės:

1. Panaudojant naujausias kalbos ir kitas informacines technologijas, modernizuoti lietuvių kalbos paveldo ir šiuolaikinius išteklius bei pritaikyti juos mokslo, kultūros ir švietimo poreikiams.
2. Optimizuoti kalbos mokslinius tyrimus, pasitelkiant geoinformacinių sistemų (GIS) pagrindu funkcionuojančias geoerdvinės analizės bei vietovės intelekto (angl. *location intelligence*⁵) technologijas.

Naudojant geoerdvinę kalbos duomenų analizę bus užtikrinta efektyvesnė kalbos raidos procesų stebėsena laiko ir erdvės dimensijose, gautų rezultatų pagrindu bus prognozuojamos kalbos pokyčių tendencijos ir kalbiškai probleminės sritys, priimami darnią kalbos raidą užtikrinantys sprendimai

3 kryptis: Specializuotų žinių išteklių kūrimas.

Specializuotų išteklių kūrimas medicinai bei kitoms sritims. Tai ontologijos, tarptautiniai kalbos ištekliai, kurių sukūrimui reikalingos kalbos technologijų ekspertų komandos, o rezultatai svarbūs ligų diagnostikai.

Planuojama, kad kalbiniai duomenys neturės jautrios informacijos. Tačiau, jei reikėtų įtraukti išteklius su jautriais duomenimis, jie atitiks visus BDAR ir intelektinės nuosavybės apsaugos taisyklių reikalavimus. Be to, bus stengiamasi išvengti duomenų šališkumo.

Lietuvių kalba visuomenei prieinamų dirbtinio intelekto technologijų pagrindu veikiančios paslaugos, tokios kaip virtualūs asistentai, kalbos robotai, išmaniųjų namų sistemos paspartins skaitmeninę visos visuomenės transformaciją: naudojimasis šiomis paslaugomis taps patrauklesnis, jo neribos užsienio kalbų nežinojimas, o dažnesnis naudojimasis padės visuomenei tobulinti skaitmeninius įgūdžius kasdienybėje. Taip pat iškeltas lietuviškų skaitmeninių mokymo priemonių poreikis švietimo sistemoje, o kokybiškam skaitmeniniam turiniui reikalingos prieinamos ir visuomenei suprantamos sąsajos lietuvių kalba bei inovatyvių, dirbtiniu intelektu paremtų švietimo technologijų (tokių kaip mokymosi analitika, turinio ir užduočių generavimas ir kt.) kūrimas be lietuvių kalbos skaitmeninių išteklių yra neįmanomas. Šiuo metu Lietuvoje jau yra sukurti pagrindiniai kalbos technologijų ištekliai, tačiau verslui ir startuoliams, ketinantiems kurti DI sprendimus (gaminis, paslaugas, procesus) kalbos technologijų srityje bei įtraukiant lietuvių kalbą lietuvių, šie ištekliai yra per menki kokybiškų produktų kūrimui. Be to, turimi ištekliai yra per mažos apimties lietuvių kalbos integravimui į pasaulinio lygių produktus (pvz. Google asistentas, Amazon Alexa, Apple Siri ir kt.). Viena iš sąlygų siekiant priartinti DI sprendimus prie visuomenės yra gebėjimas susikalbėti su DI sprendimais, todėl, siekiant įgyvendinti šį tikslą, yra būtina plėsti lietuvių kalbos išteklių apimtį ir spektrą.

Šios Investicijos nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Pažymėtina, kad Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“ skirta kurti lietuvių kalbos išteklius kaip resursą, kurio pagrindu būtų kuriami sprendimai (pvz., chatbots) finansuojami iš ESFIP (39,8 mln.€ Eur.) bus finansuoti projektai, apimantys kalbos technologijų, dirbtinio intelekto sprendimų diegimą į paslaugas.

Išlaidų detalizavimas pateikiamas 3.2.1 priede.

Investicijos į kultūros išteklių skaitmeninimą ir prieinamumą

EK komunikate „Integruotas požiūris į Europos kultūros paveldą“⁹⁵ skelbiama, kad kultūros paveldas yra socialinis ir ekonominis resursas, kurio ištekliai turi teigiamą poveikį ekonominei, kultūrinei, socialinei ir aplinkos sritims (Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl Europos paveldo strategijos XXI amžiui⁹⁶). Kultūros paveldo skaitmeninimas įgyvendina pamatinę paveldosaugos funkciją – vertybių išsaugojimą ir perdavimą ateities kartoms, sudaro visuomenei galimybę kurti pridėtinę socialinę ir ekonominę vertę.

⁹⁵ https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf

⁹⁶ <https://rm.coe.int/16806f6a03>

ES politikos iniciatyvos ir teisės aktai, tokie kaip 2011 m. Rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, prieinamumo internete ir skaitmeninio išsaugojimo bei Naujoji Europos kultūros darbotvarkė, padėjo valstybėms narėms kurti nacionalines strategijas ir pagerinti viso skaitmeninimo gyvavimo ciklo sąlygas. Sprendimų, kuriais kultūros paveldas tampa prieinamas visiems, taip pat ir skaitmeninėmis priemonėmis, skatinimas yra vienas iš Europos kultūros paveldo veiksmų programos siekių. 2019 m. 27 ES šalys pasirašė bendradarbiavimo deklaraciją, skatinančią kultūros paveldo skaitmeninimą ir glaudų bendradarbiavimą, kad būtų geriau naudojamos pažangiausios skaitmeninės technologijos, gerinama prieiga prie Europos kultūros paveldo, jo antrinis panaudojimas, matomumas ir piliečių įsitraukimas.

Šiuolaikinės visuomenės poreikiai ir 2020 m. prasidėjusios visuotinės pandemijos padariniai, kai buvo sutrikdyta kultūros, meno ir kitų sričių įstaigų veikla visame pasaulyje, iš esmės paskatino skaitmeninę transformaciją pabrėžiant informacinių technologijų svarbą bei aukštos kokybės e-paslaugų ir e-produktų, grįstu kultūros ir kultūros paveldo turiniu, poreikį visuomenei.

Susiduriama su šiomis kultūros išteklių skaitmeninimo problemomis: stokojama duomenų apdorojimo efektyvumo, nes iki šiol, remiantis Kultūros ministerijos Kultūros paveldo skaitmeninimo statistikos ataskaitos už 2020 m. duomenimis, suskaitmeninta tik ~10% kultūros paveldo objektų ir tai nesudaro kritinio kiekio duomenų, kad juos būtų galima plačiai naudoti skaitmeninių sprendimų kūrimui; trūksta sąsajumo, nes kultūros duomenis kaupiančiose valstybės informacinėse sistemose iki šiol nediegiamos ir nenaudojamos šiuolaikinės technologijos metaduomenų apdorojimui, paieškai ir navigacijai, todėl procesas trunka ilgai, reikalauja daug žmogiškųjų resursų, duomenys sunkiai randami ir prieinami, nėra sąveikūs ir juos sudėtinga pakartotinai naudoti; ribota kultūros išteklių intelektinė (nemokant kalbos ar neturint specialiųjų žinių objektui surasti) ir socialinė prieigaspataliuosius poreikius turintiems žmonėms, o į tikslines grupes (vaikams, senjorams) orientuoto ir diferencijuoto inovatyvaus turinio (produktų), ypač grįstu kultūros turiniu, visai nėra; žemos pakartotinio kultūros duomenų antrinio panaudojimo galimybės, nes duomenys nėra atverti, jų negalima nemokamai, lengvai ir laisvai panaudoti kūrybiniais sprendimams. Tai lėmė tik nuo 2019 m. pradėtas skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros paveldo ženklėjimas atvirąja turinio prieiga, nes iki tol buvo taikytos kitos technologijos, todėl, remiantis Kultūros paveldo skaitmeninimo statistikos ataskaita už 2020 m., tik ~10 % viso suskaitmeninto kultūros paveldo turinio, skelbiamo pagrindiniuose Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo vartuose www.epaveldas.lt, yra paženklininti atvirąja turinio prieiga.

Siekiant atliepti identifikuotus iššūkius, numatomos investicijos į kultūros išteklių skaitmeninimą ir prieinamumo didinimą, prioritetu renkantis atminties institucijose saugomus kultūros paveldo objektus, kuriems kyla didžiausia sunykimo grėsmė ir (arba) tuos, kurie turi aukštą pakartotinio panaudojimo potencialą.

Technologiniai ir programiniai sprendimai pasitelkiami pagerinti ir pagreitinti prieigą prie skaitmeninių paveldo išteklių bei didinti jų pakartotinį naudojimą įvairiose srityse siekiant socialinės ir ekonominės naudos verslui ir visuomenei kasdieniame gyvenime. Šios investicijos apima valstybės informacinių sistemų ir platformų, kaupiančių kultūros išteklius, technologinį ir programinį tobulinimą, daugiausia naudojant dirbtinio intelekto sprendimus esamų ir naujų kultūros išteklių kaupimui, esamų ir naujų skaitmeninių ir suskaitmenintų kultūros paveldo objektų duomenų apdorojimui atliekant teksto, balso, veido atpažinimą, turinio vertimą kitomis kalbomis bei sentimentų analizę, prieigos gerinimui ir efektyvesniam e. paslaugų ir produktų kūrimui. Diegiant sprendimus numatomas 3D, virtualios ir papildytos realybės produktų kūrimo tobulinimas.

Identifikuotos šios investicijų kryptys:

1. Organizacinės ir techninės priemonės skaitmeninių kultūros ir informacijos išteklių leidybos srityje, pritaikant e-paslaugas ir produktus negalią turintiems asmenims.
2. Technologiniai ir programiniai sprendimai kultūros ir kultūros paveldo turinio atvėrimui ir antriniam panaudojimui siekiant pridėtinės vertės.

Skiriant investicijas kultūros ir kultūros paveldo turinio skaitmeninimui siekiama: išnaudoti kultūros kaip socio-ekonominio resurso potencialą; didinti Lietuvos visuomenės atsparumą ir gebėjimą prisitaikyti prie besikeičiančių gyvenimo sąlygų, kad maksimaliai būtų užtikrintas alternatyvus aktualios informacijos pasiekiamumas mokslo, darbo ir laisvalaikio tikslais; patenkinti ir palaikyti įprastos fizinės kultūros įstaigų ir naujai susiformavusios nuotolinės auditorijų poreikius; kultūros išteklių ir duomenų geresnį panaudojimą, kuriant reikalingus įrankius, technologinius sprendimus ir atveriant kokybiškus duomenis antriniam panaudojimui verslo įmonių, viešojo sektoriaus ir akademinės bendruomenės poreikiams; kurti atsparesnę galimiams sukrėtimams, skaitmeniniu konkurencingumu grįstą kūrybos ekonomiką; skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio įvairovę, sklaidą ir atitikimą besikeičiantiems informacinės visuomenės poreikiams; naujų technologijų, tokių kaip dirbtiniu intelektu paremtų teksto, balso vaizdo atpažinimo sprendimų, diegimą ir naudojimą. Šiuolaikinių technologijų pasitelkimas kultūros objektų metaduomenų apdorojimui, paieškai ir navigacijai optimizuotų šiuos procesus, pareikalautų kuo mažiau žmogiškųjų resursų, duomenys būtų ypač lengvai randami ir prieinami, sąveikūs ir juos būtų ypač lengva pakartotinai panaudoti.

Projektų vykdytojams valstybės pagalba teikiama pagal 2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius (OL 2014 L 187, p. 1–78) 53 straipsnį, atsižvelgiant į šio reglamento nuostatas ir apribojimus.

Skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimas

Švietimo skaitmenizavimas vyksta lėtai, švietimo įstaigoms trūksta būtinų išteklių nuotoliniam, mišriam ir hibridiniam mokymui, kokybiško skaitmeninio turinio stoka trukdo siekti aukštesnių mokymosi rezultatų; nuotolinis studijų procesas neatitinka informacinių technologijų lygio, būdingo šiuolaikiniam universitetui ir kolegijai.

2019 m. pristatyto *Antrojo mokyklų tyrimo: IKT švietime* duomenys taip pat rodo, kad Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos yra prasčiau aprūpintos IKT nei vidutiniškai ES šalyse: gerai IKT aprūpintose mokyklose, kuriose interneto greitis daugiau kaip 100 Mbps, mokosi 39 % (ES vidurkis – 52 %) pagrindinio ir 53 % (ES vidurkis – 72 %) vidurinio ugdymo mokinių. O turimos IKT priemonės yra senstančios – tik 51 % (ES vidurkis – 65 %) šalies mokinių mokosi mokyklose, kuriose 90 % technikos yra veikiančios.

Siekiant padėti bendrojo ugdymo mokykloms geriau įveikti pandemijos sukeltus iššūkius 2020 m. pavasarį Lietuvos mokyklas pasiekė 35 tūkst. planšetinių kompiuterių, buvo nupirktas 2800 nešiojamų kompiuterių mokytojams, 2021 m. ikimokyklinio ugdymo įstaigas pasieks 1420 nešiojamų kompiuterių, skirtų mokytojams, taip pat ketinama įsigyti 7000 nešiojamų kompiuterių mokiniams, tačiau švietimo įstaigų aprūpinimas kompiuterine įranga ir technologinių sprendimų pritaikomumas vis dar yra nepakankamas. Reikia pastebėti, kad siekiant kokybiško nuotolinio ir mišraus ugdymo, švietimo įstaigoms vis dar trūksta tinkamos įrangos, nes dalis turimos infrastruktūros yra pasenusi ir nepritaikyta vykdyti nuotolinį ugdymą (trūksta kamerų, mikrofonų, kitos reikalingos įrangos), turima kompiuterinė įranga nepalaiko naujausių technologinių reikalavimų, būtinų užtikrinant mokinių mokymąsi ir pasiekimų vertinimą elektroninėje erdvėje.

Sinchroniniam ugdymui mokyklos naudoja populiarias komunikavimo platformas MS Teams, Zoom, ir kt., tačiau tik nedidelė švietimo įstaigų dalis gali įsigyti įrangos, reikalingos hibridiniams užsiėmimams vesti, kuri sudarytų sąlygas vesti pamoką / užsiėmimą skirtingose vietose esantiems mokiniams / studentams, tai ypač aktualu, kai dalis besimokančiųjų mokosi klasėje / auditorijoje, o kita dalis namuose ar pan. Šiuo metu švietimo įstaigos iš dalies aprūpintos technine įranga ir interneto prieiga, tačiau neužtikrinamos galimybės nuolatos atnaujinti švietimo įstaigų IKT materialinę bazę, pasirūpinti plačiajuosčiu internetu ir vidiniu tinklu.

Technologiniai sprendimai gali padidinti ugdymo prieinamumą ir jo kokybę, tokios rutininės mokyklų veiklos kaip: mokymosi turinio planavimas, struktūravimas, pateikimas, grįžamojo ryšio teikimas, mokinio pažangos analizė, komunikacija su mokiniais, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimas planuojant veiklas ir turinį, veiklų stebėsenos užtikrinimas, galėtų vykti sklandžiau ir efektyviau asinchroniniam ugdymui panaudojant virtualias mokymosi aplinkas, kurios būtų integruotos su el. dienynais, skaitmeniniais ištekliais ir kitomis sistemomis. Pereinant prie mišraus ar hibridinio ugdymo virtualių aplinkų naudojimas turi tapti būtinybe, kitu atveju visi ugdymo procesai yra apsunkinami rankinėmis ir ilgai trunkančiomis procedūromis, neužtikrinamas būtino turinio prieinamumas kiekvienam proceso dalyviui. Šiuo metu mokykloms pritaiktų virtualių aplinkų pasirinkimas ribotas, mokyklos gali naudoti ofisams pritaikytas aplinkas arba turi pritaikyti savo mokyklai universalias aplinkas. Mokyklose trūksta personalo, galinčio prižiūrėti turimą technologinę bazę ir konsultuoti administraciją renkant, pritaikant ir diegiant virtualias aplinkas ir kitą programinę įrangą.

Švietimo mokslo ir sporto ministerija yra investavusi į skaitmeninių mokymosi objektų kūrimą ankstesniuose ESF programavimo perioduose, reikia pastebėti kad sukurtas priemonės mokyklos naudojo ir naudoja iki šiol, tačiau turiniam ir technologiniam jų atnaujinimui lėšų nuolat trūksta, o tam tikrais atvejais tų pačių objektų atnaujinimas reikalauja per didelių sąnaudų. Šiuo metu vykdant bendrojo ugdymo turinio reformą, ketinama suskaitmeninti bendrąsias programas ir sukurti patogų įrankį susietą su įvairiais mokymosi objektais, įrankiais, skaitmeninių užduočių komplektais, kurie turėtų būti nuolat plėtojami ir atnaujinami. Siekiama, kad nacionaliniu lygiu būtų parengtas bent minimalus skaitmeninio turinio paketas, kuris padengtų visus mokomuosius dalykus ir visas ugdymo pakopas. Keliamas uždavinys įsigyti, parengti ar adaptuoti esamas priemones specialiujų ugdymosi poreikių ir įvairių kalbinių poreikių (tautinių mažumų, sugrįžusių ir atvykusių iš užsienio) turintiems mokiniams. Tačiau siekiama neapsiriboti valstybės sukurtais resursais ir skatinti bendradarbiavimą su verslu. Akivaizdu, kad verslo pajėgumai reaguoti į besikeičiantį kontekstą, kurti ir adaptuoti turinį, vystyti sistemas bei užtikrinti jų tęstinį veikimą yra didesni nei valstybės, todėl Švietimo, mokslo ir sporto ministerija siekia ieškoti įvairių bendradarbiavimo modelių. Šiuo metu aktuali privačių leidėjų kuriamo turinio kokybė, todėl sieksime susitarti dėl skaitmeninio turinio kokybės standarto, procedūrų būtinų užtikrinant kokybę ir plėtoti veiklas, kurios užtikrintų abipusiai naudingą bendradarbiavimą vietinio skaitmeninio turinio kokybei didinti ir užsienyje sukurtos programinės įrangos lokalizavimui ir adaptavimui.

Aukštosios mokyklos išgyvena iššūkius, susijusius su nuotolinio studijų proceso užtikrinimu. Daugelyje aukštųjų mokyklų nuotolinis studijų procesas pandemijos metu buvo integruotas į tradicinį studijų procesą vos per kelias savaites ir gali būti įvardijamas tik kaip krizės valdymas. Įprastas pasirengimas nuotoliniam studijų procesui apima studijų turinio skaitmeninimą ir jo atnaujinimą, licencijų įvairiems IT produktams ir kompiuterinės įrangos įsigijimą, dėstytojų mokymus dirbti skaitmeninėje aplinkoje (ypač dėl studijų programų kūrimo nuotoliniu būdu ir atitinkamo dėstymo bei vertinimo metodų parinkimo bei akademinio sąžiningumo užtikrinimo) ir trunksa keletą metų bei reikalauja papildomų finansinių išteklių. Studijų turinio skaitmeninimas apima visas studijų kryptis – inžinerijos, socialinių, humanitarinių ir kt. mokslų bei menų studijas.

Todėl svarbu mokslo ir studijų institucijoms padėti prisitaikyti prie pakitusių sąlygų ir užtikrinti sklandų priėjimą prie nuotolinių studijų.

Priemonės tikslas - sukurti technologinius sprendimus, reikiamus skaitmeninius mokymo, studijų išteklius ir IT infrastuktūrą švietimo įstaigose, siekiant įgalinti personalizuotą nuotolinį mokymą ne tik pandemijos sąlygomis.

Ikimokyklinis, priešmokyklinis ir bendrasis ugdymas

Įgyvendinant šią investiciją numatyta pasiūlyti mokykloms skaitmeninių mokymosi išteklių bazę, veikiančią kaip nacionalinė nuotolinė mokykla, kurios pagrindas būtų šiuo metu atnaujinamas ugdymo turinys susietas su jau veikiančiomis ir naujomis skaitmeninėmis mokymosi priemonėmis, valstybės ir privačių leidėjų kuriamu skaitmeniniu turiniu, testavimo ir pasiekimų vertinimo sistemomis, bibliotekomis ir leidžiančią vartotojui patogiai naudotis įvairiais ištekliais vienu prisijungimu (ang. Single Sign On). Skaitmeninės mokymosi priemonės turi būti patrauklios, šiuolaikiškos, motyvuojančios, grįstos žaidimais, atitinkančios mokinių raidos ir amžiaus ypatumus ir pritaikytos įvairių poreikių mokiniams, todėl jų kokybei, įvairovei ir dermei su atnaujinamu ugdymo turiniu užtikrinti bus ieškoma sutarimo su suinteresuotomis institucijomis (verslu, NVO, pedagogais) dėl skaitmeninių mokymosi priemonių kokybės standarto.

Nuotolinio ugdymo efektyvumui bendrojo ugdymo mokyklose bus parengti, išbandyti ir diegiami **nuotolinio ir mišraus ugdymo prototipai**, apimantys: metodinius reikalavimus nuotolinei, mišriai ir hibridinei (sinchroninei ir asinchroninei) pamokai; mokymosi turinio, didaktinių ir technologinių sprendimų dermę iliustruojančius pavyzdžius; lanksčius ugdymo organizavimo modelius ir asinchroninio ugdymo virtualias aplinkas.

Taip pat toliau bus siekiama mokyklas aprūpinti būtina technologine įranga, tam numatyta, atlikus poreikio analizę, įrengti mokyklose nuotoliniam, mišriam ir hibridiniam ugdymui pritaikytas klases.

Studijos

Siekiant užtikrinti kokybišką nuotolinių studijų procesą bus **skaitmenizuojamas studijų programų/modulių/dalykų turinys**, jį atnaujinant valstybine ir užsienio kalbomis, įsigyjant įvairiems IT produktams licencijas, organizuojant dėstytojams mokymus dirbti skaitmeninėje aplinkoje bei įsigyjant kompiuterinės įrangos.

Šioje investicijoje numatytos 4 pagrindinės priemonės:

1. Sukurta skaitmeninių išteklių bazė, skirta bendrojo ugdymo mokykloms (ISCED 1-3 lygiams). Sukurta skaitmeninių mokymosi išteklių bazė, veikianti kaip nacionalinė nuotolinė mokykla, kurios pagrindas būtų atnaujinamas ugdymo turinys susietas su veikiančiomis ir naujomis skaitmeninėmis mokymosi priemonėmis, valstybės ir privačių leidėjų kuriamu skaitmeniniu turiniu, testavimo ir pasiekimų vertinimo sistemomis, bibliotekomis ir leidžiančią vartotojui patogiai naudotis įvairiais ištekliais vienu prisijungimu.
2. Parengti, išbandyti ir diegiami nuotolinio ir mišraus ugdymo prototipai. Prototipai, apimantys: metodinius reikalavimus nuotolinei, mišriai ir hibridinei (sinchroninei ir asinchroninei) pamokai.
3. Įrengtos nuotoliniam, mišriam ir hibridiniam ugdymui pritaikytos klasės ir auditorijos. Ugdymo klasės ir auditorijos įrengtos pritaikant vaizdo ir kitą įrangą, leidžiančią naudoti skaitmeninį turinį.
4. Skaitmenizuojamas studijų programų /modulių /dalykų turinys. Skaitmenizuojamas studijų programų / modulių/dalykų turinys, jį atnaujinant valstybine ir užsienio kalbomis, įsigyjant

įvairiems IT produktams licencijas, organizuojant dėstytojams mokymus dirbti skaitmeninėje aplinkoje bei įsigyjant kompiuterinės įrangos.

Priemonės išlaidų detalizavimas pateikiamas 3.2.2 priede.

Šios investicijos yra susijusios su valstybės vykdoma veikla, neturi ekonominio pobūdžio, todėl jos finansavimas nepatenka į valstybės pagalbos taisykles.

Finansinės paskatos verslui kurti ir diegti skaitmenines inovacijas

Nepaisant turimos pažangos, Lietuvoje itin trūksta verslo finansavimo DI sprendimų kūrimui, o ypač – finansavimo pirminei stadijai, kurios gerokai palengvintų startuolių įkūrėjų galimybes susikoncentruoti į kuriamą DI sprendimą gaunant paramą pirminėje jo kūrimo stadijoje. Iki šiol valstybėje nebuvo nei vienos priemonės, kuri subsidijuotų didesnės rizikos vidutinio sudėtingumo DI sprendimų, parengtų būti pristatytiems rinkoje, kūrimą. Daugelis esamų priemonių yra skirtos prototipo stadijai (6 technologinės parengties lygmuo) pasiekti ir yra tamptai susietos su moksliniais tyrimais ir eksperimentine plėtra bei komercializavimu, kas tradiciškai yra ilgesnis procesas nei įprastas vidutinio sudėtingumo DI startuolio ciklas (6-18 mėn.), tačiau trūksta priemonių, nuosekliai padedančių vystyti inovatyvius produktus nuo idėjos stadijos iki bent dalinio produkto tinkamumo rinkai stadijos. Šiuo metu Lietuvoje yra apie 50 aukšto sudėtingumo ir brandos DI produktus kuriančių įmonių bei veiklą pradeda virš 90 įmonių/startuolių, tik padedančių vystyti DI sprendimų idėjas, kasmet, tad, norint Lietuvą pozicionuoti kaip DI technologijų regioninį centrą, dirbtinio intelekto sprendimų kūrėjams yra itin reikalinga valstybės pagalba. DI įmonių / startuolių pelnas vidutiniškai sudaro nuo 60 iki 80+ proc.⁹⁷ – todėl tai yra itin tinkamas sektorius investicijoms, kurios gali generuoti geresnius pardavimus bei įmonėms užtikrinti stabilias pajamas ir pelną, o valstybei – papildomas mokestines pajamas, technologinę verslo, viešojo sektoriaus ir visuomenės pažangą bei tarptautinį prestižą. Įgyvendinti didesnės rizikos investicijas, suteikiant pagalbą dirbtinio intelekto produktus ir paslaugas vystantiems startuoliams, yra būtina ir todėl, jog jų specifika sąlygoja didesnius pradinis kaštus nei bet kurių kitų startuolių (konsultacijų su socialiniais ir ekonominiais partneriais metu paaiškėjo, jog vidutinio sudėtingumo DI produktą kuriantis startuolis vidutiniškai patiria nuo 10 000 iki 20 000 € per mėn. duomenų ir jų treniravimo kaštų), tokių kaštų prisiimti jaunas startuolis dažniausiai neturi galimybių, o įprastiniai finansavimo mechanizmai yra linkę nefinansuoti dirbtinio intelekto sprendimų iki jie pasieks tinkamumo rinkai stadiją, yra tinkami tik didesniems bei didesnę patirtį turintiems pareiškėjams ar yra tamptai susieti su įprastiniais MTEP procesais, kurie yra netaikytini startuolių cikle. Numatoma pilotinė pagalbos priemonė būtų ir sprendžia šios finansavimo DI startuoliams nišos problemą ir tiesiogiai atliepia atnaujinto ES Koordinuotojo plano dirbtiniam intelektui⁹⁸ rekomendaciją remti DI startuolius suteikiant jiems prieigą prie inovatyvių finansavimo instrumentų.

De minimis pagalba, teikiama startuoliams ir atžalinėms įmonėms, kuriančioms dirbtinio intelekto, blokų grandinės technologijų, robotikos procesų automatizavimo produktus ir sprendimus. Finansavimas bus skiriamas vystyti produktus ir paslaugas pirminėje brandos stadijoje iki investicinio kapitalo pritraukimo⁹⁹ pirminės stadijos analizei, rinkos poreikio nustatymui,

⁹⁷ <https://a16z.com/2020/02/16/the-new-business-of-ai-and-how-its-different-from-traditional-software/>

⁹⁸ p. 26, 21.4.2021 COM(2021) 205 final, <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/75787>

⁹⁹ Angl. pre-seed money

technologinės sprendimo koncepcijos parengimui, minimalaus gyvybingo produkto kūrimui¹⁰⁰ ir dalinio produkto tinkamumo rinkai¹⁰¹ stadijai pasiekti. Siekiamas rodiklis – iki 2025 Q4 finansuota ne mažiau 170 subjektų Sostinės regione. Sostinės regionas šiai intervencijai pasirinktas siekiant amortizuoti regioninius skirtumus Lietuvos dirbtinio intelekto startuolių ekosistemoje, nes iš 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos 1 prioriteto „Pažangesnė Lietuva“ konkretaus uždavinio „1.1. Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“ numatomą finansuoti panašias veiklas Vidurio Vakarų regione esantiems DI startuoliams, kuriems investicijų vertė tris kartus viršis RRP numatyta finansavimą. Pažymėtina, kad š. m. Sostinės regione egzistuoja pakankama kritinė masė reikalingų specialistų, susijusių mokslo ir studijų institucijų ir patyrusių DI verslų, kas palengvina žinių perdavimą ir ekosistemos tarpusavio bendradarbiavimą, tačiau nesudaro pakankamas finansines paskatas tvariai ekosistemos plėtrai ir jos vystymuisi. Tokia priemonių logika atspindėta ir Europos Komisijos užsakymu atliktame 2020 m. tyrime „Shaping the digital transformation in Europe“¹⁰².

De minimis pagalba būtų skiriama šiais etapais ir būdais (taikomi statistiniai nubyrėjimo vidurkiai¹⁰³):

- Pirminės stadijos analizei, rinkos poreikio nustatymui, pirminei klientų paieškai, technologinės sprendimo koncepcijos rengimui – prieš minimalaus gyvybingo produkto vystymo etapui¹⁰⁴ pasiekti – *de minimis* pagalba, projektų konkurso būdu skiriant iki 20 tūkst.€¹⁰⁵ iki 100% intensyvumu.
- Minimalaus gyvybingo produkto (*angl. minimum viable product – MVP*) kūrimui – *de minimis* pagalba, projektų konkurso būdu skiriant iki 66 tūkst.€¹⁰⁶ Eur iki 100% intensyvumu.
- Dalinei produkto tinkamumo rinkai (*angl. product-market fit*) stadijai pasiekti – *de minimis* pagalba, projektų konkurso būdu skiriant iki 102 tūkst.€¹⁰⁷ iki 100% intensyvumu.

Tinkami pareiškėjai yra LR registruotos ir juridinio asmens kodą turinčios MVĮ įmonės, kuriančios arba ketinančios kurti dirbtinio intelekto sprendimus Sostinės regione. Išskirtinai Sostinės regionas pasirenkamas todėl, kad, siekiant paskatinti startuolių ekosistemos tvarų veikimą ir nuolatinį augimą, yra būtina koncentruoti investicijas į vietas, kur yra didžiausia dirbtinio intelekto ekosistemos, pagalbinių paslaugų teikėjų, duomenų valdytojų ir teikėjų, susijusių mokslo institucijų, kompetencijų ir bendra startuolių koncentracija šalyje.

Investicijos didins jas gavusių įmonių sukuriama pridėtinę vertę, darbo našumą, sukuriama inovatyvių produktų kiekį, įvairovę, pardavimus ir eksportą. Įgyvendinant finansines priemones dėl įmonių poreikio sukurti DI srities sprendimą jose atsiras darbuotojų poreikis – modeliuojama situacija, kad mažiausiai po keturis darbuotojus kiekvienoje įmonėje (1 įkūrėjas arba pirminės svarbos darbuotojas – DI profesionalas, galintis vadovauti vystytojams, prižiūrėti technologinius

¹⁰⁰ Angl. Minimum viable product arba MVP

¹⁰¹ Angl. Partial product-market fit

¹⁰² p. 19, Shaping the digital transformation in Europe, DG Communications Networks, Content & Technology, September 2020, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-publishes-analysis-macro-economic-potential-digital-transformation-independent>

¹⁰³ <https://www.cbinsights.com/research/venture-capital-funnel-2/>

¹⁰⁴ Angl. pre minimum viable product – pre MVP

¹⁰⁵ Skaičiuojant 2 darbuotojų atlyginimams po 3 tūkst.€ (bruto) 3 mėnesiams + 2 tūkst.€ tyrimams, konsultacijoms ir kt. išlaidoms.

¹⁰⁶ 4 darbuotojų atlyginimai po 3 tūkst.€ (bruto) 3 mėnesiams + 30 tūkst.€ Amazon AWS, Google Cloud ar kt. platformų išlaidoms.

¹⁰⁷ 4 darbuotojų atlyginimai po 3 tūkst.€ (bruto) 6 mėnesiams + 30 tūkst.€ Amazon AWS, Google Cloud ar kt. platformų išlaidoms.

procesus; 1 įkūrėjas arba pirminės svarbos darbuotojas – verslo profesionalas, pageidautina, turintis pakankamas technologines žinias, kad suvoktų vystomo produkto technologinę dalį ir galėtų vadovauti visiems verslo procesams; bent 1 mašininio mokymo specialistas; ir bent 1 duomenų inžinerijos specialistas).

ESFIP numatytos investicijos į inovacijų pasiūlos skatinimą: investuojama į naujų APV produktų kūrimo veiklas (kai produktas kuriamas siekiant MVĮ perorientavimo – investuojama pagal veiklą „sudaryti sąlygas tvariai MVĮ pramonės transformacijai“), apimančias nuo naujo produkto idėjos vystymo, koncepcijos parengimo iki prototipo sukūrimo, jo komercializavimo. Bus sudarytos sąlygos tyrėjų dalyvavimui įmonių MTEPI veiklose juos įdarbinant, skatinamas intelektinės nuosavybės kūrimas, apsauga ir licencijavimas, ankstyvoji naujai sukurtų produktų bandomoji gamyba, parengimas rinkai. Prioritetas – naujų produktų komercinimo, specializuoto konsultavimo (MTEPI partnerių paieškos, žinių/technologijų perdavimo, MTEPI veiklos skatinimo ypač pramonės transformacijos kontekste) veikloms, atsižvelgiant į įmonių vykdomų MTEPI veiklų stadijas, palydint jas iki galutinio produkto komercinimo, sudarant sąlygas ir užtikrinant atitinkamus finansavimo modelius produkto įvedimui į rinką. Skatinamas bendradarbiavimas ir (ar) technologijų perdavimas tarp įmonių (taip pat tarp didelių įmonių ir MVĮ) MTEPI srityje. VVL regione papildomai numatoma stiprinti įmonių gebėjimus įgyti MTEPI veikloms reikalingų žinių, teikti inovacijų paramos ir konsultacinę pagalbą skatinant ilgalaikių įmonių vystymosi planų, kuriuose identifikuojamas įmonės inovacinis potencialas, rengimą, idėjų vystymą vykdyti ir plėtoti MTEPI veiklas, ypač pramonės transformacijos kontekste.

Finansinės paskatos verslo paslaugų centrams vystyti ir diegti RPA ir DI sprendimus

Proveržiai RPA, DI, pažangioje analitikoje ir kitose technologijose verčia keisti globalų Verslo paslaugų centrų (VPC) veiklos organizavimo modelį. Didėjant technologijų (tokių kaip RPA, DI, didieji duomenys, kognityvinė kompiuterija) daromai įtakai automatizuojant ir optimizuojant veiklos procesus, VPC poreikis diegti šias technologijas auga. Viena iš didžiausių poveikį darančių technologijų yra RPA bei DI. RPA yra automatizuota sistema, kuri imituoja žmogaus atliekamus veiksmus darbalaukyje – taip atlikdama iki tol rankiniu būdu darytą rutininį, pagal aiškias taisykles, vykdomą darbą. RPA ir DI sprendimai leidžia automatizuoti rutinines, pasikartojančias operacijas, mažinti procesų atlikimo kaštus ir gerinti kokybę. Tyrimų duomenimis, 25-50% sutaupymų gali būti pasiekta įdiegus RPA sistemas¹⁰⁸. Automatizuojama vidutiniškai 20-40% viso proceso.

VPC sudaro reikšmingą Lietuvos ekonomikos dalį: 2018 m. ši industrija sukūrė virš 500 mln. € pridėtinės arba 1,3% nuo BVP. Norint paspartinti šio sektoriaus augimą, Lietuva turėtų skirti daugiau dėmesio palankios VPC aplinkos formavimui, kuri atspindėtų besikeičiančios industrijos poreikius.

Verslo paslaugų centrų per pastaruosius šešerius metus Lietuvoje sparčiai išaugo: 2021 m. pradžioje veiklą vykdė 81 paslaugų centras, kuriuose dirbo net 19,3 tūkst. specialistų, teikiančių kompleksines paslaugas klientams visame pasaulyje 35 kalbomis.

Investicijos į robotikos procesų automatizavimo sprendimus būtinos dėl kelių priežasčių:

¹⁰⁸ Institute for Robotic Process Automation and Artificial Intelligence

- paskatinti tuos VPC, kurie dar nestartavo su automatizavimu dėl įvairių priežasčių, žengti žingsnį į priekį;
- prisidėti prie tų, kurie pradėjo su vienu ar keliais procesų automatizavimais;
- prisidėti prie 1 proceso automatizavimo, kai įprastai VPS jų skaičiuojama dešimtimis ar net šimtais.

Finansavimo priemone siekiama:

- Išvengti rizikos dėl VPC pasitraukimo iš Lietuvos;
- Padėti Lietuvoje esantiems VPC kilti organizacinės procesų vertės grandinėje, pereiti prie aukštos pridėtinės vertės paslaugų;
- Lengviau pritraukti naujus paslaugų centrus steigti Lietuvoje.
- Įdiegti technologijas, skirtas atlaisvinti darbuotojų laiką, kad jie galėtų susitelkti ties didesnės pridėtinės vertės darbais
- Diegiant technologijas, kurti naujas darbo vietas, pvz: procesų analitikas analitikas, robotų kūrėjas, sistemų architektas, prižiūrėtojas

Lietuvoje užsienio investuotojų įsteigti VPC (neįskaitant lietuviško kapitalo) – ne visi turi galimybes finansuoti savo lėšomis. VPC turi po keliasdešimt, ar net kelis šimtus procesų, kurie yra tinkami automatizavimui, todėl preliminariai vieno-kelių procesų finansavimas neištums privataus kapitalo, o tik paskatins įmonę investuoti į kitų procesų automatizavimą, pamačius naudą. Apie 61 proc. VPC neturi automatizavę nei vieno proceso, likę 39% yra pradėję automatizavimus (į šį procentą patenka tiek vieną procesą automatizavę, tiek didesnį kiekį).

Paslaugų sektoriaus robotikos procesų automatizavimo ir dirbtinio intelekto sprendimų priemone bus siekiama paskatinti VPC diegti procesų inovacijas taikant RPA ir DI technologijas ir sudaryti prielaidas kilti teikiamų paslaugų vertės grandinėje.

Projektus įgyvendintų atrinkti projektų vykdytojai – Lietuvoje įsteigti VPC. Remiama veikla - RPA ir DI sprendimų potencialo įvertinimas ir šių sprendimų kūrimas bei vystymas. Įdiegti robotizacijos sprendimai leis atlaisvinti darbuotojų laiką, kuris skiriamas rutininėms pasikartojančioms operacijoms, kuris galės būti skirtas aukštesnės pridėtinės vertės užduotims ir tokiu būdu bus kuriama papildoma pridėtinė vertė dėl atlaisvinto darbuotojų darbo laiko. Be to, projektų vykdytojai, įgyvendindami projektus ir kurdami RPA ir DI sprendimus įgis institucinių žinių, o darbuotojai – kompetencijų ir įgūdžių, sudarysiančių prielaidas toliau ateityje diegti RPA ir (arba) DI sprendimus platesniu mastu, didinti kuriamų sprendimų sudėtingumo ir pažangumo lygį, pereiti prie aukštesnės brandos RPA ir DI sprendimų etapų.

De minimis pagalba bus teikiama jau veikiantiems verslo paslaugų centrums. Pagalbos teikimas sukurs prielaidas verslo paslaugų centrų pridėtinės vertės augimui. Siekiamas rodiklis – iki 2023 m. Q4 ne mažiau 14 įmonių, gavusių paramą ir įgyvendinusių technologinius sprendimus RPA ir (arba) DI srityje.

Remiamos veiklos:

RPA ir DI sprendimų potencialo įvertinimas ir šių sprendimų kūrimas bei vystymas (ne MTEP).

Finansavimo forma: subsidija projektų vykdytojams.

Tinkamos finansuoti išlaidos:

- Konsultacinių paslaugų įsigijimo išlaidos, susijusios su projektu (Procesų robotizavimo sprendimų sukūrimas. Iš pradžių atliekama analizė, kuriuos procesus racionalu robotizuoti, vėliau sukuriamas sprendimas, įgalinantis procesą vykdyti automatizuotai (robotizuotas

procesas, kai procesą atlieka robotas, o ne darbuotojas).

- Mokymų išlaidos, susiję su kuriu RPA ir DI sprendimu (nesidubliuoja su ES SF SO1.4., nes ši priemonė skirta ne MVĮ, o didelėms įmonėms);
- Licencijų (robotų, programinės įrangos licencijų) įsigijimo išlaidos, susijusios su projektu;
- Darbo užmokestis už laiką praleistą projekto veiklose (robotizuotų sprendimų diegimas (programavimas), procesų analizė ir robotizacijos potencialo įvertinimas. Gali būti atveju, kai VPC patys darys robotizacijos sprendimų diegimą, o ne pirs konsultacijos ir diegimo paslaugas iš išorės);
- Įrangos, įrengimų, nuomos išlaidos, susijusios su RPA ir (ar) DI sprendimų įdiegimu ir veikimu (pvz. serverio nuoma).

Projektų vykdytojams valstybės pagalba teikiama taikant *de minimis* valstybės pagalbos taisyklės pagal 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentą Nr. [1407\(2013\)](#) dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai ir atitinkamomis šio reglamento nuostatomis¹⁰⁹. Kadangi teikiama valstybės pagalba būtų *de minimis* pagalba, pareiškėjai turės atitikti *de minimis* pagalbos nuostatas. Vadovaujantis *de minimis* reglamento 3 straipsnio nuostatomis, bendra *de minimis* pagalbos, suteiktos vienai įmonei, kaip ji suprantama *de minimis* reglamento 2 straipsnio 2 dalyje, suma negali viršyti 200 000 Eur (dviejų šimtų tūkstančių eurų) per bet kurį trejų finansinių metų laikotarpį. Pareiškėjui gali būti teikiama *de minimis* pagalba veiklai visuose sektoriuose, išskyrus *de minimis* reglamento 1 straipsnio 1 dalyje išvardytus sektorius.

Įdiegti robotizacijos sprendimai VPC leis atlaisvinti darbuotojų laiką, kuris skiriamas rutininėms pasikartojančioms operacijoms, kuris galės būti skirtas aukštesnės pridėtinės vertės užduotims ir tokiu būdu bus kuriama papildoma pridėtinė vertė dėl atlaisvinto darbuotojų darbo laiko. Be to, projektų vykdytojai, įgyvendindami projektus ir kurdami RPA ir DI sprendimus įgis institucinių žinių, o darbuotojai – kompetencijų ir įgūdžių, sudarysiančių prielaidas toliau ateityje diegti RPA ir (arba) DI sprendimus platesniu mastu, didinti kuriamų sprendimų sudėtingumo ir pažangumo lygį, pereiti prie aukštesnės brandos RPA ir DI sprendimų etapų.

IRT kompetencijų centro sukūrimas (investicijos aprašymas pateikiamas komponente „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ komponente reformoje „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“)

Siekiant plėtoti ir kurti ryšius tarp verslo, akademinės bendruomenės, viešojo sektoriaus institucijų, skatinti MTEP vykdymą, skirtą vystyti technologijoms, produktams ir paslaugoms įvairiose srityse, parengti juos rinkai (komercializuoti), skatinti idėjų, žinių ir investicijų mainus, planuojama steigti kompetencijos centrus (centrai numatyti VPNĮP 1.5.2. „Sukurti bent tris kompetencijų centrus prioritetinėse srityse – vientisas ir nuoseklias mokslo žinių pavertimo naujais produktais inovacijų ekosistemas (veikimas prioritetinėse srityse, konkursiniu finansavimu suburiant mokslo ir studijų bei verslo institucijas; poreikio analizė; valdymo modelio parengimas; mokslu grįsto verslo akceleratoriai; produktų kūrimas ir kome rcinimas, prototipavimo laboratorijos“). Tokie centrai būtų orientuoti į verslui (įskaitant – atžalinėms įmonėms, įsteigtoms komercinti MSI vykdytų mokslinių

¹⁰⁹ Reglamento Nr. 1407(2013) galiojimas yra pratęstas 2020 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentu (ES) 2020/972, kuriuo iš dalies keičiant Reglamentą (ES) Nr. 1407/2013 pratęsiamas jo galiojimas ir iš dalies keičiant Reglamentą (ES) Nr. 651/2014 pratęsiamas jo galiojimas ir įtraukiami patikslinimai. Numatyta, kad Reglamentas Nr. 1407(2013) galios iki 2023 m. gruodžio 31 d.

tyrimų rezultatus) aktualios infrastruktūros ir paslaugų prieinamumo didinimą. Centrai padėtų plėtoti verslo idėjas, kurios yra arčiau rinkos, bet joms išvystyti vis dar reikalingi papildomi ištekliai / žinios, t. y. TPL 6–9 veikla. Kompetencijos centrai apimtų fizinę infrastruktūrą (techninę įrangą, prototipavimo / bandomosios pilotinės gamybos linijas ir pan.); aktualių paslaugų teikimą (konsultavimą prototipavimo / gamybos organizavimo / sertifikavimo / intelektinės nuosavybės apsaugos ir pan. klausimais). Detalus investicijos aprašymas pateikiamas „Inovacijų ir mokslo“ komponente 1.1 reformoje „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“.

3.8. Investicija „Žingsnis 5G link“

Investicijos tikslas - užtikrinti labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbtį, atitinkančias skaitmeninei veiklai imlių įmonių poreikius ir pritaikytas tolygiai 5G ryšio tinklų plėtrai. Investicijomis bus sudarytos galimybės 5000 skaitmeninei veiklai imlių įmonių ir (ar) įstaigų gauti gigabitinės spartos plačiajuostį ryšį. Skatinti verslą, valstybės įstaigas diegti ir pritaikyti susisiekimo inovacijas (autonominis transportas, bepiločiai orlaiviai, 5G) ir įgyvendinti bent 7 susisiekimo inovacijų praktinius pritaikymo atvejus.

ES skaitmeninės darbotvarkės uždaviniai ambicingi: iki 2025 metų užtikrinti bent 100Mbps spartos plačiajuostį ryšį (su galimybe padidinti iki gigabitinės) visiems namų ūkiams; užtikrinti gigabitinį junglumą socialinės ir ekonominės pažangos varikliams (pvz., skaitmeninei veiklai imlios įmonės ir įstaigos); užtikrinti šalies padengiamumą 5G ryšiu.

2020 m. pabaigoje Susisiekimo ministerija atliko analizę ir investicijų vertinimą¹¹⁰, kurio išvados identifikavo, kad prie fiksuoto plačiajuosčio interneto, kurio duomenų atsiuntimo sparta ne mažesnė kaip 100 Mbps dabar Lietuvoje neturi galimybės jungtis 32,2 proc. arba 429,0 tūkst. namų ūkių Lietuvoje. 5G ryšio technologija paremtos komercinės paslaugos Lietuvoje vis dar nėra teikiamos, tinklų plėtra praktiškai nepradėta (Lietuva yra viena iš ES valstybių narių, kurioje dar nėra prieinamos komercinės 5G ryšio paslaugos). Šios analizės ir investicijų vertinimo pagrindu rengiamas Lietuvos Respublikos itin spartaus plačiajuosčio ryšio plėtros 2021 – 2027 m. planas, kuris, be kita ko, numatys ir finansines priemones ir jų finansavimo šaltinius, prisidėsiančias prie ES gigabitinės visuomenės strategijoje¹¹¹ iškeltų tikslų pasiekimo:

- 1) *užtikrinti gigabitinį junglumą, t. y. ne mažesnę kaip 1 Gbps spartos interneto ryšį vietose, kuriose yra socialinių – ekonominės plėtros iniciatyvų – EGADP lėšomis suplanuotos investicijos į šviesolaidinę infrastruktūrą;*
- 2) *užtikrinti 5G junglumą visų miestų teritorijose ir visose didžiausiose sausumos transporto magistralėse – siekiama CEF Digital lėšomis ir privačiomis investicijomis užtikrinti pagrindinių transporto koridorių padengimą 5G ryšiu;*
- 3) *sudaryti galimybę, kad visiems namų ūkiams būtų prieinamas interneto ryšys, kurio sparta ne mažesnė kaip 100 Mbps ir kuri gali būti padidinta iki gigabitinės – ESFIP (ir EGADP lėšomis, tiek kiek nepadengiama ESFIP) planuojama investuoti į šviesolaidinę infrastruktūrą ir telekomunikacijų boksčius nutolusiose vietovėse.*

¹¹⁰ <https://esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/isankstinis-es-fondu-investiciju-i-skaitmeninio-junglumo-gerinimo-veikla-2021-2027-m-finansavimo-laikotarpiu-vertinimas>

¹¹¹ EK komunikas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Junglumas – bendrosios skaitmeninės rinkos pagrindas. Kelias į Europos gigabitinę visuomenę“ (COM(2016) 587 final) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0587&qid=1620587216963>

Įgyvendindama Europos 5G veiksmų planą¹¹², LRV 2020 m. patvirtino LR penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gaires¹¹³. Gairėse suplanuota tolygi, ekonomiškai pagrįsta ir efektyvi 5G ryšio plėtra, pradedant didžiausiais miestais ir strateginiais valstybės objektais. Iki 2025 m. itin sparčiu judriuojų ryšiu numatoma padengti svarbiausius sausumos transporto koridorius ir miestų teritorijas. Šiems tikslams pasiekti, gairėse numatytos 20 priemonių, kurias įgyvendinus bus sudarytos palankesnės reguliacinės ir investicinės sąlygos 5G ryšio plėtrai. Pažymėtina, kad šios priemonės iš esmės atitinka priemones, nustatytas ES Jungtumo priemonių rinkinyje¹¹⁴: padidinti leistinas elektromagnetinio lauko ribinių vertes; informuoti ir šviesti visuomenę apie judriojo ryšio sistemų poveikį sveikatai; supaprastinti teisinį reguliavimą dėl judriojo ryšio infrastruktūros įrengimo valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančiuose nekilnojamojo turto objektuose; numatyti Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane 5G ryšio plėtrą reglamentuojančius sprendinius; pakeisti statybos techninių reglamentų reikalavimus ir elektroninių ryšių infrastruktūros įrengimo reglamentavimą, siekiant užtikrinti viešųjų judriojo ryšio paslaugų prieinamumą visose visuomeninės paskirties pastatų patalpose; paskelbti aukcioną suteikti teisę naudoti radijo dažnius (kanalus) iš 3400–3800 MHz ir 694–790 MHz radijo dažnių juostų; paskelbti viešąją konsultaciją dėl poreikio diegti 5G ryšį ir šio ryšio plėtrai naudoti radijo dažnius (kanalus) iš 24,25–27,5 GHz radijo dažnių juostos; koordinuoti institucijų ir ryšio operatorių bendradarbiavimą ir teikti metodinę pagalbą dalyvaujant ES finansinėse priemonėse, skirtose užtikrinti transporto koridorių padengimą sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu (CEF Digital); ir kt. Neabejotina, kad įgyvendinus šias, kartu su socialiniais partneriais parengtas priemones, bus paskatintos privačios investicijos ir sumažinti elektroninių ryšių infrastruktūros įrengimo kaštai. Dalis reguliacinių priemonių jau įgyvendintos: padidintos dešimt kartų elektromagnetinių laukų maksimalios leistinos vertės, kitos - pradėtos įgyvendinti (numatyti 5G infrastruktūros sprendiniai nacionalinio lygmens teritorijų planavimo dokumente). Taip pat prie jungtumo didinimo prisidedama viešosiomis lėšomis: pagal su EK suderintą valstybės pagalbos schemą Nr. SA.49614 (2018/N) įgyvendinamas naujos kartos prieigos infrastruktūros projektas nutolusiose vietovėse; taip pat iš nacionalinio ekonomikos gaivinimo plano 2020 m. skirtas finansavimas parengti 5G transporto koridorių galimybių studiją. Tačiau nepaisant to, atliktoje analizėje ir investicijų vertinime konstatuota, kad be valstybės intervencijos ir finansinių paskatų minėtų skaitmeninio jungtumo, o tuo pačiu ir 5G ryšio plėtros, tikslų nebus įmanoma pasiekti. Ekspertinis vertinimas nustatė, kad įsikačiuojant per artimiausius tris metus planuojamas privačių operatorių investicijas, vis tiek liktų nepadengta apie 136,6 tūkst. namų ūkių. Siekiant sudaryti sąlygas 5G plėtrai, reikalinga pastatyti apie 215 telekomunikacijų bokštų labiausiai koncentruotose nepadengtų namų ūkių teritorijose ir nutiesti apie 2,7 tūkst. km šviesolaidinių kabelių linijų. Tokios elektroninių ryšių infrastruktūros sukūrimas, išankstiniu vertinimu, kainuotų apie 132 mln.€. VPNĮP numato įgyvendinti Lietuvos 5G plėtros 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įdiegti 5G ryšio tinklus¹¹⁵.

NKL lėšomis, skiriant 49 mln.€, siekiama teritorijose, kuriose šiuo metu nėra privačių operatorių infrastruktūros arba artimiausiu metu jos neplanuojama įrengti, pastatyti 50 atviros prieigos ryšio

112 EK komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui COM(2016) 588 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0588>

113 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legal/Act/77c1dd30aa5411eab9d9cd0c85e0b745>

114 Angl. Connectivity Toolbox

115 Veiksma 5.7.17.

bokštų, pakloti 2000 km šviesolaidinio ryšio linijų ir įdiegti reikalingą techninę įrangą, taip sudarant palankias galimybes privatiems operatoriams užtikrinti paskutinios mylios paslaugas galutiniams vartotojams. 2021 m. viduryje pradėta rengti studija (investicijų projektas), kuri radijo planavimo ir konsultacijų su privačiais operatoriais metodais nustatys teritorijas, kuriose nėra ar artimiausiu metu neplanuojama atitinkamos kokybės paslaugas galinti užtikrinti infrastruktūra. Šios studijos pagrindu bus parengta nauja valstybės pagalbos schema ir pateikta derinti DG COMP 2022 m. IQ. Pažymėtina, kad šiuo metu svarstomi GBER pakeitimai gali įtakoti valstybės pagalbos schemos notifikavimo EK procedūrą, jeigu bus priimti artimiausiu metu. Investicijos rezultatas – sukurta itin spartaus ryšio infrastruktūra 5 tūkst. objektų, 100 tūkst. namų ūkių ir užtikrintas jos įveiklinimas, t. y. skaidriomis ir vienodomis sąlygomis suteiktos ryšio paslaugų ir įrangos talpinimo paslaugos operatoriams. Fiziniai investicijų rodikliai:

1. Pastatyta 50 naujų bokštų, investavus 7,5 mln.€;
2. Nutiesta 2000 km šviesolaidinio ryšio linijų, investavus 36 mln.€;
3. Įsigyta aktyvinė įranga, techninė priežiūra, užtikrintas efektyvus investicijų administravimas, investavus 5,5 mln.€.

Likusią identifikuoto 132 mln.€ poreikio dalį – 83 mln.€ numatoma finansuoti ESFIP ir CEF Digital finansinėmis priemonėmis, o taip pat pritraukiant privačias investicijas. Planuojama iš ESFIP skirti 25 mln.€ (sostinės regione kofinansavimas 50 % vidurio Lietuvos regione – 15 %). Šiomis lėšomis bus nuosekliai toliau plėtojamas naujos kartos prieigos tinklas nutolusiose vietovėse, užtikrinantis bent 100Mbps spartos plačiajuostį ryšį baltosiose teritorijose esantiems namų ūkiams, t. y. įrengiant atviros prieigos šviesolaidinę ir ryšio bokštų infrastruktūrą. Taip pat šiuo metu vykdomi parengiamieji darbai (atliekama galimybių studija), kuriais siekiama pasirengti aplikuoti CEF Digital kvietimuose dėl tarptautinių transporto koridorių padengimo 5G ryšiu. Kartu su kaimyninėmis valstybėmis (Lenkija, Latvija, Estija) yra pateikta EK paraiška¹¹⁶, kurioje preliminarai numatomas poreikis Lietuvos atkarpos daliai 34 mln.€. Tikslus lėšų poreikis bus nustatytas šių metų pabaigoje, kai bus atlikta galimybių studija.

Planuojamų investicijų į skaitmeninio junglumo didinimą kontekste svarbu paminėti parengtas ir šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime svarstomas Elektroninių ryšių įstatymo ir Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymų pataisas, įgyvendinančias EK 2020 m. sausio 29 d. patvirtinto Europos Sąjungos narių bendrų priemonių rizikoms mažinti rinkinio strateginės nuostatos dėl nacionalinių valdžios institucijų vaidmens stiprinimo (SM01 priemonė), operatorių auditavimo ir informacijos iš jų reikalavimo (SM02 priemonė), apribojimų nustatymo didelės rizikos tiekėjams (SM03 priemonė), paslaugų teikėjų ir įrangos tiekėjų palaikymo bei naudojimo kontrolės nustatymo (SM04 priemonė) priemonės. Įsigaliojus minėtiems įstatymų pakeitimams, 5G ryšio tinkluose bus naudojama tik nacionalinio saugumo interesus atitinkančių gamintojų ir tiekėjų įranga.

Ne mažiau nei viešosios investicijos į infrastruktūrą, svarbu ir priemonės, skatinančios naujos kartos ryšio sistemų praktinį pritaikymą įvairiuose sektoriuose, taip kuriant paskatas spartesnei 5G ryšio plėtrai, verslo modelių atsiradimui. Lietuvoje nėra vykdoma susisiekiavimo inovacijų testavimas ir pritaikymo bandymai, skatinantys veiklos automatizavimo ir robotizavimo plėtrą įvairiuose šalies

116 Angl.Express of Interest

sektoriuose, siekiant pritaikyti inovacijas veiklos efektyvumo didinimui ir sukurti aukštos pridėtinės vertės darbo vietas. Investicijos įgyvendinimo metu planuojama skatinti verslą, valstybės įstaigas diegti ir pritaikyti susiekimo inovacijas 5G pagrindu (autonominis transportas, bepiločiai orlaiviai ir kt.). Įgyvendinant investiciją bus sukurta teisinė, reguliacinė, finansinė aplinka (Sandbox), kurioje realiomis sąlygomis būtų testuojamos ir praktiškai pritaikomos 5G ryšiu paremtos susisiekimo inovacijos įvairiuose valstybės sektoriuose (pramonės, susisiekimo, švietimo, sveikatos apsaugos, energetikos, socialinės apsaugos, žemės ūkio, aplinkos ir kt.). Tęstinumui užtikrinti ir verslo investicijoms pritraukti bus sukurtas finansinės pagalbos mechanizmas, skirtas skatinti susisiekimo inovacijų diegimą ir aukštos pridėtinės vertės darbo vietų, orientuotų į inovacijas, grįstų duomenimis, kūrimą. Kartu numatyta sukurti viešo susisiekimo transporto duomenų ekosistemą, įgalinančią paslaugų teikėjus skaidriau nustatyti keleivinio transporto lengvatos dydį, pagreitinoti bilietų pardavimą ir jų patikrinimą bei gerinti viešojo susisiekimo transporto paslaugų kokybę ir prieinamumą skaitmeniniu būdu.

Susisiekimo inovacijos bus skatinamos taikant konkurencingą procedūrą. Pagal šią priemonę į EGADP skirtas lėšas (24,5 mln.€) galės pretenduoti įvairūs subjektai ar jų konsorciumai, su projektais, kurių rezultate būtų sukurama efektyvesnė, aukštesnės pridėtinės vertės veikla įmonėse, valstybės sektoriuose ar galutiniams paslaugų naudotojams. Pasinaudojant gerąja kitų šalių bei ES viešos, privačios partnerystės patirtimi¹¹⁷ (tačiau ja neapsiribojant), šiomis investicijomis bus siekiama įgyvendinti įvairius bevieliu ryšiu paremtus autonominio transporto, bepiločių orlaivių, daiktų interneto, virtualios realybės, dirbtinio intelekto, tiesioginio duomenų perdavimo ir apdorojimo iš įvairių įrenginių ir jutiklių, duomenų atvėrimo pritaikymo atvejus, kurie paskatintų skaitmenizacijos, robotizacijos, automatizacijos plėtrą įvairiuose valstybės sektoriuose ir vertikalėse⁶¹. Numatoma įgyvendinti projektus oro ir jūrų uostuose, geležinkeluose, pramonės ir gamybos, logistikos srityje, išmaniųjų miestų, švietimo ir kultūros, pramogų ir medijos, sveikatos ir socialinės apsaugos, žemdirbystės, energetikos, darnaus judumo ir kitose srityse konkurencingos procedūros būdu pagal iš anksto nustatytus aiškius atrankos kriterijus atrinktus susisiekimo inovacijų pritaikymo projektus.

3.9. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Reformos įgyvendinimas padidins Lietuvos skaitmeninį junglumą, konkrečiai - gigabitės spartos infrastruktūros sukūrimą skaitmeninei veiklai imlioms organizacijoms. Šios investicijos yra svarbios siekiant sumažinti skaitmeninę atskirtį. Spartus itin didelio pralaidumo tinklų, įskaitant 5G ir šviesolaidinius tinklus, diegimas turės teigiamą šalutinį poveikį visai visuomenei. Skaitmeninio junglumo aprėpties užtikrinimas yra svarbi prielaida plėtotis ekonomikos atsigavimui ir atsparumui svarbiems sektoriams, ypač žemės ūkio, transporto, sveikatos ir švietimo. Teikiant paramą infrastruktūrai, kuri bus reikalinga būsimoms taikomosioms programoms ir procesams, diegti, taip pat bus padedama stiprinti Europos atvirą strateginį savarankiškumą ir kartu pasinaudojama atviros ekonomikos teikiama nauda.

¹¹⁷ <https://uk5g.org/discover/testbeds-and-trials/>

(<https://5g-ppp.eu/>)

⁶¹ <https://5g-ppp.eu/verticals>

3.10. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai

Igyvendinant reformas, tokias kaip „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“, „Būtiniosios sąlygos inovatyviems ir suprantamiems technologiniams sprendimams“ ar „Į klientą orientuotos paslaugos“ gali būti sudaromos prielaidos tarpvalstybiniams projektams atsirasti. Investicija „Žingsnis 5G link“ tiesiogiai prisidės prie socialinės ir teritorinės sanglaudos stiprinimo. Sukurtos finansinės paskatos verslui kurti ir įdiegti inovatyvius technologinius sprendimus versle bei į klientą orientuotos paslaugos taip pat tiesiogiai prisidės prie šios europinės politikos tikslų įgyvendinimo.

3.11. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Reformos įgyvendinimas pagal EGADP taksonomiją prie žaliosios transformacijos neprisideda.

3.12. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Reforma tiesiogiai prisideda prie DESI indekso augimo skaitmeninių viešųjų paslaugų, skaitmeninių technologijų integravimo, interneto paslaugų naudojimo ir žmogiškojo kapitalo plėtros srityse, konkrečiai:

Skaitmeninės transformacijos reformos ir investicijos prie skaitmeninės pertvarkos tikslų prisidės 100 %, kuriant į klientą orientuotas paslaugas, pertvarkant valstybės IT valdymą, užtikrinant viešųjų duomenų prieinamumą, kuriant finansines priemones, skatinančias kurti ir įdiegti inovatyvius technologinius sprendimus versle, užtikrinant būtinąsias sąlygas inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime atsirasti bei investuojant į junglumą.

100% prie skaitmeninės transformacijos tikslų prisideda reformos, kurių rezultatais sukuriami skaitmeniniai produktai, priskirtini intervencijos kodui „011 - Government ICT solutions, e-services, applications“. Šiam intervencijos kodui priskirtos dvi pagrindinės komponento reformos: Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“ 95 mln.€ dalimi ir Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“ 114 mln.€ dalimi. Bendra investicijų suma pagal intervencijos kodą 011 – 209 mln.€. Dar 15 mln.€ reformos „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“ lėšų priskirtina intervencijos kodui 021quinties - Development and deployment of cybersecurity technologies, measures and support facilities for public and private sector users. Dar 2 mln.€ reformos „Į klientą orientuotos paslaugos“ priskirta intervencijos kodui 012 - IT services and applications for digital skills and digital inclusion.

Investicijos „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“ dalis (35 mln. €), skirta lietuvių kalbos technologinių išteklių sukūrimui priskirta intervencijos kodui 021quater - Investment in advanced technologies such as: High-Performance Computing and Quantum computing capacities/Quantum communication capacities (including quantum encryption); in microelectronics design, production and system-integration; next generation of European data, cloud and edge capacities (infrastructures, platforms and services); virtual and augmented reality, DeepTech and other digital advanced technologies. Investment in securing the digital supply chain. Kultūros išteklių skaitmeninimas ir prieinamumas (30 mln. €) klasifikuojamas pagal intervencijos kodą 021bis - Support to digital content production and distribution. Skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimas (20 mln. €) klasifikuojamas pagal intervencijos kodą 021bis - Support to digital content production and distribution. Finansinės paskatos verslui kurti ir diegti skaitmenines inovacijas (15 mln. €) klasifikuojamos pagal intervencijos kodą 009bis - Investment in digital-related R&I activities (including excellence research centres, industrial research, experimental development, feasibility studies, acquisition of fixed or intangible assets for digital related R&I activities). 3 mln.€ šios investicijos lėšų, skirtų

finansinėms paskatoms verslo paslaugų centrums, yra priskirta intervencijos kodui 021ter - Development of highly specialised support services and facilities for public administrations and businesses (national HPC Competence Centres, Cyber Centres, AI testing and experimentation facilities, blockchain, Internet of Things, etc.). IRT kompetencijų centro sukūrimas (14 mln.) priskirtas intervencijos kodui 5 - 021 - Technology transfer and cooperation between enterprises, research centres and higher education sector 47.

Reforma „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“ yra priskirtina intervencijos kodui 021quater - Investment in advanced technologies such as: High-Performance Computing and Quantum computing capacities/Quantum communication capacities (including quantum encryption); in microelectronics design, production and system-integration; next generation of European data, cloud and edge capacities (infrastructures, platforms and services); virtual and augmented reality, DeepTech and other digital advanced technologies. Investment in securing the digital supply chain (30,5 mln.€). Investicija „Žingsnis 5G link“ priskirtina intervencijos kodui 054 - Very High-Capacity broadband network (access/local loop with a performance equivalent to an optical fibre installation up to the base station for advanced wireless communication) (73,5 mln.€).

3.13. Nedarome reikšmingos žalos

Šio komponento reformos ir investicijos neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslui arba numatomas jos poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į jos pobūdį, ir todėl laikoma, kad ji atitinka principą DNSH.

Išsamus komponento reformų ir investicijų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ įvertinimas pateiktas 3.1 priede.

3.14. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Trijų komponento „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ reformų ir trijų investicijų įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 11 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 15 galutinių tikslų pasiekimą.

Reformų ir investicijos įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje. Etapų įgyvendinimo rodikliai žymi teisinių ir techninių prielaidų sukūrimą galutiniams reformų ir investicijų tikslams pasiekti.

Lentelė 17. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Į klientą orientuotos paslaugos	Sukurtas atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centras	Sukurtas kompetencijų centras iš dviejų krypčių – skaitmeninių sprendimų stebėsenos ir vertinimo bei duomenų architektūros.	Q4	2021
2.	Žingsnis 5G link	Sudarytos prielaidos spartesniam elektroninių ryšių infrastruktūros įrengimui	Pakeisti statybos techninių reglamentų reikalavimus ir elektroninių ryšių infrastruktūros įrengimo reglamentavimą, siekiant užtikrinti viešųjų judriojo ryšio paslaugų prieinamumą visose visuomeninės paskirties pastatų patalpose ir numatyti teisės aktuose galimybę ryšio operatoriams viešųjų ryšių tinklus įrengti valstybės ir savivaldybių kelių juostose, aikštėse, tiltuose, viadukuose, tuneliuose	Q2	2022
3.	Žingsnis 5G link	Paskirti radijo dažniai 5G	Įvykdyti aukcionai ir išduoti leidimai	Q1	2022

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
		tinklams diegti	naudoti radijo dažnius (kanalus) iš 3400–3800 MHz ir 694–790 MHz radijo dažnių juostų		
4.	Žingsnis 5G link	Pateikta valstybės pagalbos schema, sudaranti prielaidas investicijoms į itin spartaus plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą nutolusiose vietovėse	Parengtas investicijų projektas, sudarytas „baltųjų“ sričių žemėlapis ir šios analizės parengta valstybės pagalbos schema, sudaranti galimybes mažinti skaitmeninio junglumo atskirtį nutolusiuose vietovėse	Q1	2022
5.	Žingsnis 5G link	Paskirti kompetentingą instituciją susisiekti inovacijų priemonėms administruoti	Paskirta valstybės institucija, kuri parengs finansuotųjų veiklų programą, atrankos kriterijus ir sąlygas	Q2	2022
6.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Inovatyvių technologinių sprendimų versle kūrimas ir diegimas	Patvirtinti ir įsigalioję finansavimo sąlygų aprašai	Q3	2022
7.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Sukurtos teisinės prielaidos užtikrinti efektyvų duomenų valdymą	Priimti ir įsigalioję teisės aktai, reglamentuojantys duomenų valdymą, duomenų pakartotinį naudojimą ir atvėrimą	Q4	2022
8.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Parengti kultūros išteklių skaitmeninimo projektų kriterijus, atrankos, vertinimo ir finansavimo tvarką.	Nustatyta projektams atrinkti, įvertinti ir patvirtinti tvarka.	Q3	2023
9.	Į klientą orientuotos paslaugos	Sukurtos prielaidos neįgaliesiems turėti geresnį prieinamumą prie viešųjų paslaugų	Parengti ir įteisinti metodiniai standartai informacijos neįgaliesiems pateikimui. Sukurta ir įdiegta programinė įranga, skirta įvairių negalią turintiems asmenims komunikuoti	Q4	2024
10.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Atliktas Valstybės biudžetinių įstaigų informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, įdiegtas saugus centralizuotas valdymas.	Esamos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimas iki visoms Valstybės biudžetinėms įstaigoms reikalingos apimties; valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios IRT infrastruktūros migravimas į centralizuotai valdomą debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą; valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios bei saugumo reikalavimų neatitinkančios lokalių duomenų perdavimo tinkų, kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV).	Q3	2026
11.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Įdiegta nacionalinė kibernetinio saugumo vadybos sistema ne mažiau nei 300 kibernetinio saugumo subjektuose	Susijęs su Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano darbu „Parengti ir priimti Kibernetinio saugumo, Valstybės informacinių išteklių valdymo ir kitų įstatymų pakeitimus, vykdytas kitas priemonės, siekiant didinti valstybės informacinių išteklių ir ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros atsparumą kibernetinio saugumo grėsmėms“.	Q1	2026

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detaliai galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 18. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Sukurtas ir veikiantis duomenų mainų įrankis	1	Q3	2022
2.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Finansuoti objektai	1704	Q2	2024
3.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Lietuvių kalbos ištekliai dirbtinio intelekto ir inovatyvių technologijų vystymui	23	Q4	2025
4.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Finansuoti kultūros išteklių skaitmeninimo projektai	12	Q4	2025
5.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Padidėjęs neįgalųjų savarankiškas naudojimas viešosiomis paslaugomis	5000	Q1	2026
6.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Pasirašytų sutarčių skaičius	184	Q3	2024
7.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Išvystytų kompetencijos centrų sk.	1	Q4	2024
8.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Sukurtas ir naudojamas duomenų valdymo modelis ir jam įgyvendinti reikalingos priemonės	1	Q4	2025
9.	Žingsnis 5G link	Įgyvendinti susisiekties inovacijų pritaikymo projektai	7	Q4	2025
10.	Žingsnis 5G link	Sukurta gigabitės spartos infrastruktūra skaitmeninei veiklai imlioms organizacijoms	5000	Q4	2025
11.	Žingsnis 5G link	5G ryšio paslaugos miestų teritorijose, tarptautiniuose sausumos transporto koridoriuose („Via Baltica“, „Rail Baltica“) ir kituose magistraliniuose automobilių keliuose ir valstybinės reikšmės magistralinėse geležinkelio linijose, oro ir jūrų uostuose	95 %	Q4	2025
12.	Į klientą orientuotos paslaugos	Padidėjęs neįgalųjų savarankiškas naudojimas viešosiomis paslaugomis	5000	Q1	2026
13.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Informacinių išteklių integracija į duomenų ežerą	376	Q2	2026
14.	Į klientą orientuotos paslaugos	Finansuoti paslaugų skaitmenizavimo, teikiamų paslaugų brandos lygio kėlimo projektai	42	Q2	2026
15.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Valstybės informacinių technologijų paslaugų departamentas konsoliduotai teikia IT paslaugas visoms biudžetinėms įstaigoms	325	Q3	2026

3.15. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP, CEF Digital Europe ir EGADP lėšomis.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas ir 2 investicijas – 447 mln.€. 2020 metais išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021-2026 metais.

Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama prisidėti 1,1 mln.€. ESFIP lėšomis įgyvendinti komponento reformas ir investicijas bus prisidėta 137,8 mln.€.

Tiesioginės viešosios investicijos, kurios sudaro 420 mln.€, kurių teikimas nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje, bus nukreiptos skatinti šalies skaitmeninę transformaciją:

1. Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarkai įgyvendinti – 95 mln.€.: esamos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimas iki visoms Valstybės biudžetinėms įstaigoms reikalingos apimties - 61,2 mln Eur; valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios IRT infrastruktūros migravimas į centralizuotai valdomą debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūrą - 8 mln Eur; valstybės biudžetinių įstaigų pasenusių lokalių duomenų perdavimo tinkų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV) - 7,44 mln Eur; valstybės biudžetinių įstaigų pasenusios kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinis atnaujinimas ir pertvarka, saugaus centralizuoto valdymo sprendimo įdiegimas (4000 KDV) - 12,25 mln Eur; projekto administravimas - 6,1 mln.Eur.
2. Organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų nacionalinės stebėsenos sistemos skaitmeniniam sprendimui – 15 mln.€;
3. Integruoti valstybės informacinius išteklius į atvirą nacionalinį duomenų ežerą – 30 mln.€;
4. ES eDelivery integracijos pritaikymo Lietuvos nacionaliniams poreikiams architektūros modeliui -0,5 mln.€.
5. Elektroninių viešųjų paslaugų brandai, sąveikumui ir integralumui didinti 119 mln.€;
6. Efektyvesnio neįgaliųjų komunikavimo metodikoms parengti ir prietaisams įsigyti 2 mln.€.
7. Lietuvių kalbos ištekliai dirbtinio intelekto ir inovatyvių technologijų vystymui – 35 mln.€;
8. Kultūros išteklių skaitmeninimui ir prieinamumui – 30 mln. €;
9. Skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimui – 20 mln. €
10. Sukurti infrastruktūrą 5G tinklo plėtrai – 49 mln.€ ir įgyvendintos susisiekiimo inovacijų pritaikymą skatinančios priemonės 24,5 mln.€.

Dalis lėšų (27 mln.€) yra suplanuotos verslui teikti *de minimis* pagalbą:

1. Finansinė priemonė startuoliams ir atžalinėms įmonėms kurti dirbtinio intelekto, blokų grandinės technologijų, robotikos procesų automatizavimo produktus ir sprendimus (21 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 260 verslo subjektų, teikiant *de minimis* pagalbą:
 - a. Pirminės stadijos analizei, rinkos poreikio nustatymui, pirminei klientų paieškai, technologinės sprendimo koncepcijos rengimui – prieš minimalaus gyvybingo produkto lygiui pasiekti - iki 20 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu;
 - b. Minimalaus gyvybingo produkto kūrimui - iki 66 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu;
 - c. Dalinei produkto tinkamumo rinkai lygiui pasiekti -102 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu.
2. Finansinė priemonė padidinti darbo našumą naudojant dirbtinį intelektą (3 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 15 subjektų, skiriant iki 50 % intensyvumo subsidiją projektų konkurso būdu įgyvendinti veiklas, numatytas detaliame dirbtinio intelekto transformacijų plane.

3. Finansinė priemonė verslo paslaugų centrams diegti robotikos procesų automatizavimo ir dirbtinio intelekto sprendimus (3 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 15 subjektų, skiriant iki 50 % intensyvumo subsidiją.

Daugiau nei pusė komponento lėšų (52,13 % %) reikalinga įgyvendinti dvi reformas:

1. Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“ – įgyvendinti reikalingų lėšų suma 117 mln.€, kas sudaro 26,17 % komponento lėšų;
2. Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“ klientą orientuotos paslaugos“ – įgyvendinti reikalingų lėšų suma 116 mln.€ arba 25,95 % komponento lėšų.

Kitoms komponento reformoms ir investicijoms reikalingų lėšų suma pristatyta lentelėje. Reformos ir investicijos išdėstytos lėšų poreikio mažėjimo tvarka.

Lentelė 19. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

Reforma/Investicija	Suma, mln.€	2021	2022	2023	2024	2025	2026	% dalis
Į klientą orientuotos paslaugos	116		30.25	30.45	30.05	25.2	0.05	25.95
Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	117		30.88	42.4	29.82	13.9	0	26.17
Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	110		26.6	31.95	23.55	24.9	3	24.61
Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	30.5		6.12	6.38	8	8	2	6.82
Žingsnis 5G link	73.5	0.2	1.5	15.5	31.3	25		16.44
KOMPONENTO SUMA	447	0.2	95.35	126.68	122.72	97	5.05	

3.16. Paskolos poreikio pagrindimas

Paskolos poreikio nėra.

4. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI

Politikos sritis:	Švietimas, mokymasis visą gyvenimą, įgūdžiai
Tikslas:	Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams. Užtikrinti kokybišką ir šiuolaikinį priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, stiprinant pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijas bei STEAM ugdymo ekosistemą. Užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangiomis technologijomis ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą. Didinti švietimo sistemos ir darbo rinkos atitiktį, sustiprinant profesinio rengimo sistemą ir profesinio orientavimo paslaugas visą gyvenimą. Tiksiai atitinka TR'2019 Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą ir TR'2020 „<...> skatinti gerinti įgūdžius.
Reformos ir/ar investicijos:	Komponentą sudaro 4 reformos: 1. Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas (COFOG 09.2 ir 09.5) 2. Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems (COFOG 09.5 ir 09.6) 3. Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti (COFOG 09.2) 4. Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje (COFOG 09.2 ir 09.3)
Investicijų poreikis iš viso:	440,824 mln.€; iš jų EGADP lėšų 311,524 mln.€

Lentelė 20. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Inicijatyva
1.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą.	<...> skatinti gerinti įgūdžius.	TOBULĖKI SKAITMENĖKI
2.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti			SKAITMENĖKI TOBULĖKI
3.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje			RENOVUOKI TOBULĖKI
4.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems			RENOVUOKI TOBULĖKI

4.1. Iššūkiai

Nemažėja skirtumai tarp atskirų mokinių pasiekimų. Stebimi dideli mokinių pasiekimų atotrūkiai, atsirandantys dėl nepalankios mokinio šeimos socialinės, ekonominės, kultūrinės aplinkos, dėl ugdymo netolygumų, priklausančių nuo to, ar mokykla yra didmiestyje, mieste, kaime, nors kokybės skirtumai ryškūs ir tarp skirtingų didesniuose miestuose esančių mokyklų, nuo mokyklos steigėjo (privati ar valstybinė)¹¹⁸. Švietimo sistema neužtikrina tinkamo, individualiems poreikiams pritaikyto mokymo. Platus bendrojo ugdymo programas įgyvendinančių mokyklų tinklas sąlygoja skirtumus ir tarp mokyklų infrastruktūros bei aprūpinimo lygio bei daro tiesioginę įtaką

¹¹⁸ <https://www.nsa.smm.lt/2020/09/30/skelbiama-dr-algirdo-zabulionio-atlikta-tarptautinio-svietimo-tyrimo-oecd-pisa-2018-m-lietuvos-ir-kaimyniniu-saliu-duomenu-tikslina-antrine-analize/>

mokinių pasiekimams. Išlieka būtinybė įgyvendinti priemones, skirtas gerinti mokinių pasiekimus, mažinti atotrūkį, atsirandantį dėl socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos. Nors tautinių mažumų mokinių pasiekimai, remiantis PISA 2018 m. rezultatais, tam tikrose ugdymo srityse yra panašūs į besimokančiųjų lietuvių kalba, tačiau dalies tautinių mažumų mokinių pasiekimai skiriasi daugiau nei 60 taškų, dažniausiai tai būdinga mažesnėse vietovėse ir kaimuose esančių mokyklų mokiniams.

Mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir mokyklų vadovų profesinis tobulėjimas, jų rengimas neatliepia sparčiai besikeičiančio mokyklų veiklos konteksto. Didėjant įtraukčiai švietime, mokytojai patiria vis daugiau sudėtingų ugdymo situacijų, kurios reikalauja specifinių žinių, gebėjimų, tampraus bendradarbiavimo su pagalbos mokiniui specialistais bei šių specialistų tiesioginės pagalbos ugdymo procese. Neišplėta profesinė pagalba pradedantiesiems mokytojams, švietimo įstaigų vadovams. Lietuvoje tik 27 % mokyklų vadovų, prieš pradėdami eiti mokyklos vadovo pareigas, yra baigę mokyklų administravimo kursą ar programą arba specialius mokyklų vadovams skirtus mokymus (EBPO vidurkis – 54 %) ir 20 % yra baigę lyderystės programą arba kursą (EBPO vidurkis – 54 %). Mokytojai turi teisę į ne mažiau kaip penkias tęstinio profesinio tobulėjimo dienas per mokslo metus. Tačiau, 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 43,0% mokytojų (palyginti su 38,9% ES lygmeniu) mano, kad jiems siūlomas tęstinis profesinis tobulėjimas nėra tinkamas. Kvalifikacijos tobulinimas nėra susietas su profesine karjera, veiklos rezultatais (taip pat ir švietimo įstaigos), todėl pedagogas neorientuojamas (nėra paskatų) kryptingai tobulinti profesines kompetencijas - kaupti kompetencijų portfelį, kuris atitinkamai galėtų būti panaudojamas pretenduojant į kitas pedagogines pareigybes ar funkcijas (pvz., pavaduotojo, vadovo, mentoriaus). Kvalifikacijos tobulinimo sistema apima tik neformaliojo švietimo paslaugų lauką, nėra sąsajų su studijomis (pvz., galimybe įgyti aukštesnį išsilavinimą ar baigti studijų modulį), trūksta kompetencijų pripažinimo mechanizmo.

Vangų užimtųjų dalyvavimą persikvalifikavimo, kvalifikacijos tobulinimo veiklose lemia fragmentuota mokymosi visą gyvenimą sistema. Nors kai kurios Lietuvos suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijos yra pakankamos ar augančios, bendras mokymosi visą gyvenimą mastas šalyje pastaraisiais metais beveik nekito ir neartėjo prie ES vidurkio. Šalyje neturime vieningai ir efektyviai veikiančios Mokymosi visą gyvenimą sistemos, kuri didintų prieinamumą, skatintų vieningas investicijas, formuotų visuomenės įprotį mokytis. Efektyviai neveikia darbinėje veikloje ar neformaliojo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistema. Fragmentuotų priemonių kontekste sudėtinga didinti ir mokymosi visą gyvenimą prieinamumą. Trūksta koordinuoto MVG politikos koordinavimo nustatant aiškias ministerijų atsakomybes ir valdymo sritis, nėra identifikuoti ir įgalinti sprendimų priėmimo formatai, nėra vieningo ir tvaraus MVG sistemos ir veiklų finansavimo modelio. Koordinuota MVG politika svarbi dėl sprendimų planuojant investicijas į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimą, kurios sudarytų galimybes asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui. Nevykdoma įgūdžių poreikio nustatymo bei jų pasiūlos neatitikties stebėseną.

Neefektyvi ugdymo karjerai ir karjeros planavimo sistema. Vienas iš didžiausių barjerų MVG kultūros formavimui Lietuvoje yra informacijos ir motyvacijos trūkumas. Dėl projekcinio MVG veiklų pobūdžio Lietuvoje, informacija apie mokymosi galimybes ir naudą, profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugas teikiama fragmentiškai kelių įstaigų, didžiausią dalį dėmesio skiriant mokiniams ir jaunimui. Trūksta politikos koordinavimo, konsoliduojant skirtingus veikėjus ir sujungiant juos į veiksmingą tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemą. Svarbu įgalinti šią sistemą taip, kad kiekvienas mokinys ir suaugęs asmuo galėtų gauti efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros

planavimo paslaugas, o mokymosi visą gyvenimą kultūros formavimas įgalintų kiekvieną žmogų gebėti prisitaikyti prie pokyčių - sparčiai kintančios socialinės, ekonominės ir kultūrinės būklės, technologinės ir skaitmeninės pažangos, žaliosios transformacijos. Būtina stiprinti karjeros paslaugų prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems asmenims; mažinti paslaugų prieinamumo skirtumus tarp kaimo ir miesto vietovėse gyvenančių asmenų; didinti karjeros paslaugų patrauklumą, dalį paslaugų teikti ne tik realioje, bet ir virtualioje aplinkoje.

Nepakankamai patrauklus ir nepakankamai sparčiai darbo rinkos naujoves atliepantis profesinis mokymas. Šiandien šalyje menkai išnaudojamas profesinio mokymo sistemos potencialas atliepti rinkos poreikius, ypač atsižvelgiant į dvigubą skaitmeninę ir žaliąją Europos pertvarką. Nors šios švietimo srities lankstumas ir gebėjimas greitai reaguoti į darbo rinkos poreikius turėtų padėti ekonomikai lengviau prisitaikyti prie įvairaus pobūdžio krizių ir leistų iššūkius, tokius kaip perėjimas prie žiedinės ekonomikos, paversti galimybėmis, tačiau profesinio mokymo patrauklumas yra menkas.

4.2. Tikslai

Švietimas turi įgalinti kiekvieną žmogų gebėti prisitaikyti ir tapti pokyčių lyderiais. Pagrindinis strateginis tikslas **„Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams“** atitinka JT darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 tikslą „užtikrinti įtraukų ir lygiateisį (lygiavertį) kokybišką švietimą kiekvienam ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“.

Švietimo ir mokymo sistemų kokybei ir rezultatyvumui didinti siekiama pritraukti naujus švietimo specialistus, tobulinti sistemoje dirbančių pedagogų kompetencijas, ypatingą dėmesį skiriant jų skaitmeniniam raštingumui, kuris nepaprastai svarbus įveikiant pandemiją, sukurti pagalbos mokytojui sistemą, kuris leistų užtikrinti, kad švietimo įstaigos būtų pasirengusios atsiverti mokinių įvairovei (tinkama pagalba ir ugdymas specialiuųjų poreikių turintiems mokiniams, mokiniams iš tautinių mažumų šeimų, grįžusiems iš užsienio, emigrantams ir pan.), stiprinti mokyklų vadovų, kaip pokyčių katalizatorių švietimo sistemoje kompetencijas, užtikrinti šiuolaikišką ugdymo turinį ir ugdymo(si) metodus, aplinkas, gerinti šiuolaikiniam mokymui būtiną mokyklų infrastruktūrą, sudaryti sąlygas geresniam mokinių mokymuisi nuo ankstyvo amžiaus.

Siekiama sukurti sąsajas tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemų ir plėtoti kompetencijų pripažinimo mechanizmą. Lanksčios kompetencijų tobulinimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybės padės visiems suaugusiems apsisaugoti nuo skurdo vykstant ekonomikos transformacijai. Siekiama didinti dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą sistemoje ir integruoti žemos kvalifikacijos suaugusius asmenis, migrantus, pabėgėlius ir kt. pažeidžiamas grupes į darbo rinką. Veiksminga priemonė yra pameistrystės mokymo forma, todėl ją planuojama labiau išnaudoti. Siekiama gerinti profesinio ugdymo sistemoje besimokančių mokinių praktinius įgūdžius.

Efektyviai įgyvendinus priemones, gerės Lietuvos mokinių pasiekimai ir mažės atotrūkis tarp jų PISA tyrimų ataskaitose, augs besimokančių suaugusiųjų dalis ir pakils Lietuvos švietimo vieta EPBO gerovės indekso vertinime.

4.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 3 tikslas „Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams“ įgyvendinamas sprendžiant 3.1 uždavinį „Pagerinti švietimo kokybę ir sumažinti ugdymosi rezultatų atotrūkį“, 3.4 uždavinį „Gerinti atitiktį tarp švietimo sistemoje įgyjamų ir darbo rinkoje bei prisitaikyti kintančioje aplinkoje reikalingų kompetencijų“ ir 3.5 uždavinį „Įdiegti efektyvią

ir veiksmingą suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą sistemą, siekiant asmens gebėjimų ir kvalifikacijos darnos su asmens, darbo rinkos ir aplinkos poreikiais“.

VPNĮP pirmoji misija – Vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai 20 kartų padidinti vaikų, gyvenančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, dalyvavimą ikimokyklinio ugdymo programose. Aktualizuotos ugdymo formos padidins mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą kartu su profesija, skaičių ir jų įsidarbinimo rodiklius. Įgyvendinant VPNĮP pirmąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 6 kryptimis:

1. *Visiems prieinamas, kokybiškas ankstyvasis ugdymas.* Integruotai įvertinus ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros pritaikymo ir kūrimo galimybes, bus kuriama didėjančiai ikimokyklinio ugdymo aprėptčiai reikalinga infrastruktūra (modernizuojamos ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kuriant naujas vietas, užtikrinamas ikimokyklinio amžiaus vaikų poveikis). Siekiant užtikrinti, kad visi ikimokyklinio amžiaus vaikai gautų institucinio ugdymo paslaugas, kiekvienos savivaldybės seniūnijoje bus įgyvendintos pagalbos priemonės įtraukti vaikus iš socialinę riziką patiriančių šeimų į ikimokyklinį ugdymą. Ikimokyklinio ugdymo turinys bus atnaujintas remiantis mokslo pažanga, bus sukurti reikalingi instrumentai ir metodinės priemonės, padėsiančios vaikų mokymosi poreikius ir pažangą vertinti jau ankstyvame amžiuje, palaikant konstruktyvų ryšį su tėvais ar globėjais. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų kompetencijų stiprinimui pasitarnaus modernios darbo priemonės ir mokymasis vieniems iš kitų.

2. *Visiems prieinama gera mokykla ir šiuolaikinis ugdymo turinys.* Efektyvi savivaldybių ir mokyklų stebėseną bus užtikrinta patvirtinus rodiklius, pagrįstus pažangiose ES šalyse taikoma praktika. Ugdymo kokybės skirtumai ir lygios galimybės užtikrinamos teikiant finansinę paramą ir ekspertinę-konsultacinę pagalbą. Konsoliduojant mokymo ir mokymosi išteklius, bus įdiegta pažangą skatinanti programa Tūkstantmečio mokykloms ir atnaujintas ugdymo turinys bei mokinių pasiekimų vertinimas. Siekiant efektyviau naudoti išteklius, bus užtikrintas formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo programų papildomumas ir įvairovė bei didesnis vaikų dalyvavimas neformaliajame švietime. Panaikintas atotrūkis tarp pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų atlygio, leis pritraukti į mokyklas trūkstamus švietimo pagalbos specialistus. Lituanistinio švietimo rėmimas, patobulinta lietuvių kalbos testavimo sistema vienodins tautinių mažumų, iš emigracijos grįžtančių ir į Lietuvą atvykstančių užsieniečių ar migrantų vaikų galimybes suformuoti reikalingus lietuvių kalbos įgūdžius. Tautinių mažumų kalba vykdomose mokyklose bus įdiegtas dvikalbio ugdymo modelis ir aktualizuoti atnaujintą ugdymo turinį atitinkantys vadovėliai bei pedagogų kompetencijos.

3. *Patraukli mokytojo darbo vieta ir pedagogų rengimo kompetencijos centrai.* Mokytojo karjeros modelis ir mokytojų veiklos vertinimo sistema bus atnaujinta, sukurtos galimybės mokytojams tobulinti kvalifikaciją siekiant aukštesnio kvalifikacinio laipsnio ar įgyti kitos pedagoginės specializacijos kompetencijų, plėsti pedagogines roles. Modernizuojant pedagoginių studijų programas, didinant tarptautiškumą ir telkiant pedagogų rengėjų potencialą bus orientuojamasi į platesnės, kitos kartos specializacijos pedagogų rengimą. Integraliai didinant visų mokyklose dirbančių pedagoginių darbuotojų, mokyklos vadovų darbo užmokestį bus didinamas mokytojo, mokyklos vadovo profesijos patrauklumas ilgainiui leisiantis užtikrinti naujų ar trūkstamų mokytojų ir vadovų pritraukimą į mokyklas. Nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų paketą sudarys šiuolaikinės didaktikos, darbo su mokinių įvairove, užsienio kalbų, skaitmeninių įgūdžių kompetencijų tobulinimo sritys, kas leis mokytojams pasirengti diegti atnaujintą ugdymo turinį bei tinkamai įgyvendinti įtraukįjį ugdymą.

4. *Skaitmeninė švietimo transformacija (EDtech)* įgalins naujausių edukacinių technologijų diegimą, sukuriant paskatų ir palaikymo sistemą skaitmeninėms švietimo inovacijoms kurti ir išbandyti; sustiprinti visų švietimo įstaigų darbuotojų (mokytojų ir dėstytojų) skaitmenines kompetencijas.

5. *Rinkos poreikius atliepanti profesinio ugdymo sistema.* Atnaujinta priėmimo į valstybės finansuojamas vietas planavimo metodika remsis regionų bei nacionalinio darbo rinkos poreikio prognozėmis. Sukurtos priemonės atnaujinti profesinio mokymo programas, išteklius ir įrangą bei pritraukti meistrus praktikus didins profesinio mokymo patrauklumą ir kokybę. Profesinio mokymo įstaigų ir sektorialių centrų tinklaveika leis efektyviau panaudoti turimus išteklius, gerinti mokymosi metu įgytų įgūdžių atitikimą su darbo rinka. Lankstesnės galimybės įgyti profesiją darbo vietoje dirbant pameistriui ir mokantis bendrojo ugdymo mokykloje sukurs geresnes galimybes asmenims aktyviai dalyvauti darbo rinkoje.

6. *Mokymuisi visą gyvenimą palanki sistema.* Kuriama viena sistema visai šaliai, pagrįsta kompleksinių paslaugų teikimu vieno langelio principu. Sistemą sudaro karjeros konsultavimo paslaugos visiems gyventojams nuo pirmos klasės, skatinant domėjimąsi visomis profesijomis ir praktinėmis žiniomis apie jas. Kita dalis – formaliojo, neformaliojo ir savarankiško mokymosi pripažinimo paslaugos, padedančios lanksčiai valdyti karjerą ir aktyviai plėtoti darbo rinkos poreikius atitinkančius įgūdžius. Koordinuota nacionalinės įgūdžių strategijos įgyvendinimo stebėseną padės taikliau nukreipti finansavimą ir paslaugas užtikrinant trūkstamų specialistų pakankamumą. Mokymosi visą gyvenimą modelio veikimas, pagrįstas konkrečiais asmens objektyviai pagrįstomis galimybėmis, įtrauks mokyti suaugusiuosius. Mažiau mokyti linkusioms visuomenės grupėms suplanuotos paramos priemonės, skatinant asmenis įsitraukti į formaliojo ir neformaliojo švietimo programas.

4.4. Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“¹¹⁹

Reformos tikslas - įgyvendinti kompleksines mokinių pasiekimų gerinimo priemones, mažinant pasiekimų atotrūkį, nulemtą socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos, ugdymo įstaigos dydžio, vietovės ar institucinės priklausomybės.

2019 m. pagal EBPO gerovės indekso švietimo sudedamąją Lietuva užėmė 18 vietą iš 40 šalių (įvertinimas 7,3 iš 10). Pagal formaliojo mokymosi trukmę ir gyventojų išsilavinimo lygį Lietuva vertinama labai gerai (atitinkamai užima 9 ir 4 vietas), tačiau PISA rezultatai atskleidžia prastesnius už EPBO vidurkį mokinių gamtamokslinio, matematinio ir skaitymo raštingumo pasiekimus ir nedemonstruoja jų pažangos pastaruosius trejus metus. Reikšmingų mokinių pasiekimų atotrūkių priežastimi dažnai yra nepalanki mokinio šeimos socialinė, ekonominė, kultūrinė aplinka ir mokinio gyvenamosios vietos nulemtas kokybiškų švietimo paslaugų neprieinamumas. Lietuvos miestų ir kaimo vietovių mokyklų mokinių skaitymo gebėjimų vertinimo skirtumas pagal PISA 2018 m. tyrimą siekė 78 taškus ir išaugo 21 tašku palyginti su 2015 m. Tokiam atotrūkiui įveikti reikia daugiau nei dvejų mokymosi metų. Nors tautinių mažumų mokinių pasiekimai, remiantis PISA 2018 m. rezultatais tam tikrose srityse siekia šalies vidurkį, tačiau tam tikrų grupių pasiekimai skiriasi

119 Basic skills

daugiau nei 60 taškų, lyginant su lietuvių kalba besimokančių mokinių rezultatais - tai ypač aktualu kaimo vietovėse esančioms tautinių mažumų mokykloms.

Mokiniais Lietuvos švietimo sistema neužtikrina tinkamo, individualiems poreikiams pritaikyto mokymo. Nors bendra anksti mokyklą nebaigiančių mokinių dalis Lietuvoje yra nedidelė (2018 m. Lietuvoje tik 4,8%), mokyklos nebaigusiu asmenų, turinčių negalią, dalis viršija ES vidurkį (atitinkamai 36% ir 24%).

EBPO vertinimu¹²⁰ mokinių pasiekimams didelę įtaką daro ugdymo įstaigų dydis. 2020-2021 mokslo metų pradžioje šalyje veiklą vykdė 970 bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose ugdoma pagal bendrojo ugdymo programas, iš jų 391 mokinių skaičius mokykloje nesiekė 200 mokinių, 272 mokyklose veikė jungtinės klasės. Savivaldybių investicijos į mažas mokyklas neprisideda prie tvaraus rezultatų gerėjimo. Nacionaliniai mokyklų aprūpinimo kriterijai ES lėšomis finansuojamuose projektuose yra orientuoti tik į didesnę skaičių mokinių turinčias mokyklas, todėl susiformuoja akivaizdūs mokyklų infrastruktūros skirtumai: du penktadaliai miestų ir tik penktadalis kaimo mokyklų turi laboratorijas.

Gamtos mokslų pasiekimus lemia ne tik laboratorijos, bet ir jų prieinamumas pedagogams ir mokymo metodai: IEA TIMMS 2019 tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvoje tik 7% aštuntokų turėjo gamtos mokslų mokytojus, kurie ne mažiau kaip pusę pamokų siejo su eksperimentais. Likę 93% mokinių turėjo mokytojus, kurie gamtos mokslų pamokas su eksperimentais siejo rečiau – mažiau kaip pusėje pamokų. Tik 27% aštuntokų mokosi mokyklose, kurios turi gamtos mokslų laboratorijas (tarptautinis vidurkis – 85% aštuntokų), šių mokinių gamtos mokslų rezultatų vidurkis buvo 547 taškai, likę 73% mokinių mokosi mokyklose, neturinčiose gamtos mokslų laboratorijų, šių mokinių gamtos mokslų rezultatų vidurkis – 526 taškai. Mokyklų veiklos kokybei ir mokinių pasiekimams gerinti, aprūpinimui trūkstamais ištekliais, priemonėmis (paramos mokyklai paketas) yra ESFIP įgyvendinamas projektas „Kokybės krepšelis“¹²¹, tačiau jis apima tik 180 mokyklų (30 stiprios geros mokyklos ir 150 silpnos geros mokyklos požymių raiškos). Projektas rodo teigiamų rezultatų, nes mokyklos gali teikti papildomas paslaugas, organizuoti įvairias veiklas. Reikia pažymėti, kad dėl karantino mokyklos negali pilnai vykdyti numatytų veiklų. 2021 m. papildomai startuoja ESIF finansuojamas projektas „Kokybės krepšelis +“, kuris leis savo veiklą patobulinti dar 100 mokyklų.

Mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir mokyklų vadovų profesinis tobulėjimas, jų rengimas neatliepia sparčiai besikeičiančio mokyklų veiklos konteksto. Didėjant įtraukčiai švietime, mokytojai patiria vis daugiau sudėtingų ugdymo situacijų, kurios reikalauja specifinių žinių, gebėjimų, tamprus bendradarbiavimo su pagalbos mokiniui specialistais bei šių specialistų tiesioginės pagalbos ugdymo procese. Neišplėtotą profesinę pagalbą pradedantiesiems mokytojams, švietimo įstaigų vadovams. Lietuvoje tik 27% mokyklų vadovų, prieš pradėdami vadovauti mokykloms, yra baigę mokyklų administravimo kursą ar programą arba specialius mokyklų vadovams skirtus mokymus (EBPO vidurkis – 54 %) ir 20% yra baigę lyderystės programą arba kursą (EBPO

120 2020 Economic Survey of Lithuania

121 Projekto „Kokybės krepšelis“ tikslas – pagerinti mokinių ugdymosi pasiekimus, įgyvendinant pokyčius savivaldybėse ir mokyklose. Siekiant įdiegti duomenimis grįstą kokybės kultūrą (kokybės samprata – vertinimas – tobulinimas), projekto metu kryptingai dirbama su mokyklų steigėjais – savivaldybėmis ir 180 bendrojo ugdymo mokyklų, atrinktų į dvi tikslines grupes: 30 mokyklų, turinčių stiprią geros mokyklos požymių raišką (pagal Geros mokyklos koncepcijos nuostatas) ir 150 mokyklų, turinčių silpną geros mokyklos požymių raišką. Šios mokyklos rengia ir įgyvendina savo veiklos tobulinimo planus, kurių įgyvendinimui skiriama subsidija – „kokybės krepšelis“, tačiau tiek mokykla, tiek savivaldybė įsipareigoja pasiekti sutartą kokybės rodiklį. Projekto įgyvendinimo trukmė – 2019-2022 m. Projektui skirtas finansavimas – 18.531.137,64 €.

vidurkis – 54 %). Mokytojai turi teisę į ne mažiau kaip penkias tęstinio profesinio tobulėjimo dienas per mokslo metus. Tačiau, 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 43% mokytojų (palyginti su 38,9% ES lygmeniu) mano, kad jiems siūlomas tęstinis profesinis tobulėjimas nėra tinkamas. Kvalifikacijos tobulinimas nėra susietas su profesine karjera, veiklos rezultatais (taip pat ir švietimo įstaigos), todėl pedagogas neorientuojamas (nėra paskatų) kryptingai tobulinti profesines kompetencijas - kaupti kompetencijų portfelį, kuris atitinkamai galėtų būti panaudojamas pretenduojant į kitas pedagogines pareigybes ar funkcijas (pvz., pavaduotojo, vadovo, mentoriaus). Kvalifikacijos tobulinimo sistema apima tik neformaliojo švietimo paslaugų lauką, nėra sąsajų su studijomis (pvz., galimybe įgyti aukštesnį išsilavinimą (magistro kvalifikaciją ar daktaro laipsnį) ar baigti studijų modulį), trūksta kompetencijų pripažinimo mechanizmo. Didžioji dauguma mokytojų, švietimo pagalbos specialistų turi bazinį pasirengimą, t.y. įgiję profesinio bakalauro ar bakalauro laipsnį ir tik 15% aukštesnį išsilavinimą – magistro laipsnį¹²². Užsienio šalių pedagogų parengimo praktika/patirtis rodo, kad siekiant parengti auštos kompetencijos pedagogus, būtinos kompleksinės, nuoseklios studijos, kurių metu būsimas pedagogas įgyja tiek plačiais pedagogines, tiek dalykines kompetencijas. Didžiojoje dalyje ES valstybių vidurinio ugdymo mokytojams numatytas magistro kvalifikacinis reikalavimas arba nuosekliai pereinama prie šio reikalavimo¹²³.

Pandemija išryškino, kad mokykloms labai trūksta atvirumo naujausioms technologijoms, pati organizacinė kultūra neretai yra nepalanki diegti naujoves, eksperimentuoti ir išbandyti skaitmenines technologijas. Šiuo metu visi mokytojai yra įgiję minimalius skaitmeninės kompetencijos pagrindus, tačiau EBPO TALIS apklausos duomenimis, tik 56 % Lietuvos mokytojų jaučiasi gerai pasirengę naudotis IKT mokymui. Švietimo sistemoje labai trūksta inovacijų kultūros, mokyklose dažnai ribojamos inovacijų veiklos, nepakankamos mokytojų skaitmeninės kompetencijos, ribotas jų atvirumas naujovėms, sunku atsisakyti tradicinių mokymo metodų. Inovacijų kūrėjai šiuo metu susiduria su sunkumais vystyti ir išbandyti savo sprendimus švietimo institucijose. Parama skaitmeninių ir technologinių inovacijų kūrimui, testavimui ir taikymui švietimo įstaigose paskatins inovacijų kultūros formavimąsi, mokyklų įsitraukimą į inovacijų bendrakūros procesą ir gerųjų patirčių sklaidą. Ilgainiui ši inovacijų kultūra darytų poveikį ir pačios mokyklos veiklos kokybei, mokinių pasiekimų gerėjimui.

Šiai reformai įgyvendinti yra labai svarbūs du Švietimo įstatymo pakeitimai, atlikti 2020 metais:

- 2020 m. birželio 30 d. patvirtintos Švietimo įstatymo pataisos, įtvirtinusios įtraukties principą švietimo sistemoje, t. y. švietimo sistema turi sudaryti sąlygas kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės. Nuo 2024 m. sausio 1 d. visos bendrojo ugdymo mokyklos turi būti pasirengę priimti specialiųjų poreikių vaikus, užtikrindamos jų poreikius ir galimybes atitinkantį ugdymą ir reikalingą švietimo, socialinę bei specialiąją pagalbą, skirti mokinio padėjėjus. Ugdymo procese pagalbą mokytojų turi teikti švietimo pagalbos specialistai.

122 ŠVIS. 2019 m. duomenys.

123 Eurydice, Teacher in the Europe, 2021

- 2020 m. lapkričio 10 d. pataisos, numatančios visuotinio ikimokyklinio ugdymo palaipsninį įvedimą, t. y. nuo 2025 m. rugsėjo 1 d. visiems vaikams nuo 2 metų turi būti užtikrinamos galimybės gauti institucinio ikimokyklinio ugdymo paslaugas.

Įgyvendinant šią reformą numatomi šie reguliaciniai veiksmai:

- Švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtins būtinuosius savivaldybių ir mokyklų bendrojo ugdymo kokybės stebėsenos rodiklius, nukreiptus į mokinių pasiekimų netolygumo rizikos vertinimą, kurie įsigalios 2021 m. IV ketv.
- Švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtins Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo pakeitimus, kurie įsigalios 2021 m. IV ketv. ir Mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašą, kuris įsigalios 2022 m. II ketv., kuriuose bus nustatytos mokyklos veiklos vertinimo sritys ir rodikliai. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtins Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių pakeitimus, nustatančius reikalavimus savivaldybėms užtikrinti jungtinių klasių atsisakymą 5-8 klasėse, tik paralelinių klasių jungimą 1-4 klasėse, reikalavimus dėl mokyklų dydžio ir pan. Taisyklių projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybei tvirtinti pateiks Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Taisyklės įsigalios 2021 m. IV ketv.
- Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo turinys (bendrosios programos) yra atnaujinamas nuo 2019 m. Šiuo metu švietimo bendruomenės svarstymui yra paskelbti atnaujintos bendrosios programos, nuo 2021-09-01 yra planuojamas jų išbandymas mokyklose. Atnaujintas pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtins 2022 m. III ketv., o jų įgyvendinimas bus pradėtas visose Lietuvos mokyklose nuo 2023-09-01.
- Pertvarkant pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą patvirtintas naujos redakcijos Pedagogų rengimo reglamentas (2018 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. V-501), įteisinęs pedagogų rengimą ir kvalifikacijos tobulinimą kaip vientisą sistemą, 2019 m. lapkričio 25 d. įsakymo Nr. V-1367 patvirtinti naujos redakcijos valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatai (toliau – Kvalifikacijos tobulinimo nuostatai), apibrėžę skirtingų kvalifikacijos tobulinimo sistemos dalyvių vaidmenis ir atsakomybes, naują kvalifikacijos tobulinimo sampratą, būdus, planavimo skirtingais lygmenimis. Patvirtinti pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetai 2020-2022 m. (2020 m. balandžio 2 d. Nr. V-504) – išskirtos kvalifikacijos tobulinimo prioritetinės kryptys, kurios taps nacionalinių programų pagrindu. Siekiant užtikrinti nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų kokybę bus parengti ir švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtinti nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų rengimo ir vykdymo reikalavimai. Siekiant didinti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir rengimo sistemų lankstumą, tarpusavio dermę, bus įteisinta galimybė neformalioju būdu (nacionalinių programų pagrindu) įgytas kompetencijas kaip sukauptus kreditus įskaityti studijuojant dalyko studijų modulį ar siekiant aukštesnio kvalifikacinio (magistro) lygmens.
- ykdant paramos švietimo įstaigų vadovams priemonės, yra pakoreguotas Švietimo įstatymas (šiuo metu rengiami lyderystės ir mentorystės įtvirtinimo Švietimo įstatymo lygiu pakeitimai jame). Darbo grupė švietimo lyderystei stiprinti Lietuvoje, remiama Europos Komisijos ekspertų, parengė ir švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtino Lyderystės ir vadovavimo švietimo įstaigose stiprinimo gaires (patvirtinta 2020 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. V-1817), kuriose sutartos ir su suinteresuotomis šalimis suderintos pagrindinės

priemonės ir veiklos kryptys stiprinant švietimo įstaigų vadovų kompetencijas ir lyderystę. Parengta nauja Švietimo įstaigų vadovų rezervo reglamento redakcija, patvirtinta švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. lapkričio 27 d. įsakymu Nr. V-1858, sudaro sąlygas pradėti plėtoti mentorystės ir kompetencijų tobulinimo ir įgijimo paslaugas švietimo įstaigų vadovams, o tai itin svarbu ne tik todėl, kad vis sunkiau pritraukti kompetentingus asmenis tapti švietimo įstaigų vadovais (trūksta apie 16 proc. vadovų), bet ir todėl, kad nuo sėkmingo ir kompetentingo vadovo darbo priklauso mokinių pasiekimai (skirtingai duomenimis net iki 20 %).

- Švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtins pažangos programą Tūkstantmečio mokykloms (įsigalios 2021 m. IV ketv.), kuriose bus nustatytos sąlygos ir reikalavimai savivaldybėms, siekiančioms gauti paramą mokyklų veiklos ir infrastruktūros tobulinimui.

Reformos tikslinė grupė - pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas besimokantys mokiniai, mokytojai, mokyklų vadovai, aukštųjų mokyklų dėstytojai.

Reformai būtinų teisinių (reguliacinių) priemonių parengimą (patvirtinimą) vykdys Švietimo, mokslo ir sporto ministerija.

Rengiant teisės aktus rizika laikoma užsitęsęs jų derinimo su suinteresuotomis institucijomis ir visuomene laikas, kas gali daryti įtaką reformos investicinių veiksmų įgyvendinimui.

Reformoje yra planuojamos keturios investicijos: „Tūkstantmečio mokyklų programos įgyvendinimas“, „Mokytojų, pavaduotojų ir vadovų stiprinimas“ ir „Skaitmeninė švietimo transformacija“.

Investicija „Tūkstantmečio mokyklų“ programos įgyvendinimas“. „Tūkstantmečio mokyklų“ programa nukreipta į nuoseklų, palaipsninį mokyklų atnaujinimą ir lygiaverčių ugdymo(si) sąlygų sudarymą Lietuvos vaikams, nesvarbu kur jie gyvena, kokia yra juos supanti socialinė, ekonominė ar kultūrinė aplinka. Tai programa, skatinanti savivaldybės konsoliduoti švietimo išteklius ir stiprinti jau veikiančias mokyklas; ypatingą dėmesį skirti įtraukaus ugdymo ekosistemai mokyklose sukurti ir tinklaveika grįstam ugdymo organizavimui bei valdymui diegti.

Programa bus įgyvendinama dviem etapais. Pirmasis projekto etapas bus įgyvendintas iki 2025 m. (jis finansuojamas EGADP lėšomis), o antrasis etapas bus įgyvendintas iki 2030 m. (jis bus finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis).

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos vystymo koncepcija parengta Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai bendradarbiaujant su išorės ekspertais apima pažangos programos vystymo gaires, programos įgyvendinimo apimties ir poveikio rodiklius, savivaldybių ir mokyklų atrankos kriterijus, finansavimo sąlygas bei pažangos savivaldybėms kriterijus.

Numatomi šie programos sėkmės kriterijai:

- Mokinių dalis pasiekusių bent 2 (iš 6) tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA lygį išaugs iki 2025 m. išaugs iki 80%; 2030 m. – 85%; (2018 m. skaitymo gebėjimai – 75,6%, matematinis raštingumas – 74,4%, gamtamokslinis raštingumas – 77,8%).
- Didžiausias mokinių pasiekimų skirtumas tarp mažiausių ir didžiausių vietovių pagal gyventojų skaičių iš visų PISA tyrimų tiriamų sričių 2025 m. – 40 taškų; 2030 m. – 30 taškų (2018 m. – 67,68 taškai).

Mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius (2018 m. – 8,6 mokinio; 2025 m. – 10 mokinių; 2030 m. – 13 mokinių).

Pažangos programa bus įgyvendinama savivaldybių lygmeniu. Konkursui paraiškas teiks savivaldybės kartu su mokyklų bendruomenėmis, jose turės būti pateikta savivaldybės vystomo „Tūkstantmečio mokyklų“ tinklo vizija, nurodoma, kokių išteklių trūksta šiai vizijai pasiekti, kokiais būdais, žingsniais ir etapais ketinama tai įgyvendinti. Paraiškas taip pat galės teikti ir kelios savivaldybės kartu, pavyzdžiui, didmiesčio ir žiedinė savivaldybė, kelios greta esančios nedidelės savivaldybės ir pan., t. y. skatinama mokyklų tinklaveika neapsiribojant vienos savivaldybės teritorija, jungimasis į stambesnius subjektus, mokyklų miestelius; planuojama, kad iki 2024 metų juridinių vienetų skaičius sumažės bent 50.

Savivaldybės pretendentės turės atitikti būtinąsias atrankos sąlygas:

1. Gali pretenduoti:
 1. savivaldybė, kurioje yra ne mažiau kaip 1000 pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas besimokančių mokinių;
 2. dvi ir daugiau gretimos (teritoriškai besiribojančios) savivaldybės atitinkančios 1.1 kriterijų;
 3. dvi ir daugiau gretimos (teritoriškai besiribojančios) savivaldybės, kai viena iš jų neatitinka 1.1. kriterijaus.
2. Būtinąsios sąlygos:
 1. Parengta pažangos siekiančių Tūkstantmečio mokyklų tinklo vystymo vizija: nurodomos planuojamos investicijos ir inovacijos, kuriomis bus siekiama Tūkstantmečio mokyklų kokybės standarto, stiprinama Geros mokyklos požymių raiška, įgyvendinami įsipareigojimai pagal pažangos rodiklius;
 2. Savivaldybės tarybos patvirtintas bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos bendrasis planas 2021–2025 metams, atitinkantis Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių nuostatas (pvz., neformuojamos jungtinės 5-8 klasės; 1-4 klasėse gali būti jungiamos tik dvi lygiagrečios klasės ir t. t.);
 3. Savivaldybės tarybos patvirtintas mokyklų, sudarančių Tūkstantmečio mokyklų tinklą savivaldybėje ir atitinkančių 3 punkto kriterijus, sąrašas.
3. Kriterijai mokykloms (netaikoma planuojamoms naujai steigti mokykloms):
 1. Mokykla, vykdydama priėmimą, neorganizuoja mokinių atrankos.

Mokinių skaičius einamųjų mokslo metų rugsėjo 1 d. yra ne mažesnis kaip 200 mokinių

Paramos lėšos galės būti skiriamos jau esančių mokyklų fizinei aplinkai gerinti laikantis universalaus dizaino principų (sporto aikštynai, bibliotekos, laboratorijos, mokomieji kabinetai, koridoriai, individualaus mokymosi ir poilsio erdvės, mokyklos prieigos ir pan.) ir vadovų ir pedagoginių darbuotojų kompetencijoms stiprinti, kokybiškai švietimo pagalbai teikti, stipriai ir savivaldžiai mokyklos bendruomenei kurti. Kompetencijų stiprinimas gali vykti keliomis kryptimis:

ĮTRAUKAUS UGDYMO STIPRINIMO: konsultacijos ir pagalba pritaikyti ugdymo(-si) aplinką ir didaktiką įtraukiam ugdymui, mokytojų kompetencijų dirbti su mokinių įvairove stiprinimas, komandinio darbo tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų vystymas.

STEAM UGDYMO STIPRINIMAS: dalykinių kompetencijų atnaujinimas integruojant naujausias mokslų žinias, dalyko didaktikos stiprinimas, projektinio ugdymo taikymas, darbas laboratorijose ir kt.

KULTŪRINIO UGDYMO STIPRINIMAS: aktyvi kūrybinė ir praktinė mokinių veikla, edukacinių projektų su kultūros įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, profesionaliais meno kolektyvais įgyvendinimas, laiduojantis meninio ir kultūrinio ugdymo sistemiškumą.

LYDERYSTĖS VISAIS LYGMENIMIS STIPRINIMAS: konsultacijos/šešėliavimas stiprinant mokyklų vadovų vadovavimo ir lyderystės kompetencijas, mokytojų profesinio bendradarbiavimo stiprinimas prisiimant atsakomybę už mokykloje vykstančias veiklas ir mokinių pasiekimų gerinimą, mokinių savivaldos stiprinimo veiklos.

Tūkstantmečio mokyklų programos priemonėmis siekiama didinti mokytojų motyvaciją perteikiant ugdymo turinį, auginti kvalifikaciją ar įgyti naujų kompetencijų, kas ilgainiui sąlygotų tiek mokinių atotrūkių pasiekimų mažėjimą tiek mokyklų veiklos kokybės ir savivaldybių pažangos augimą.

Savivaldybei skiriamo finansavimo maksimali suma priklauso nuo mokinių, besimokančių pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, skaičių savivaldybėje. Skiriamos šešios galimos savivaldybių grupės pagal mokinių skaičių ir maksimalią lėšų sumą.

Lentelė 21. Galimo finansavimo paskirstymas savivaldybėms pagal mokinių skaičių.

Mokinių skaičius savivaldybėje (tūkst.)	≥ 50	< 50 ir ≥ 25	< 25 ir ≥ 15	< 15 ir ≥ 10	< 10 ir ≥ 3	< 3 ir ≥ 1
Maksimali projekto vertė savivaldybėje (mln. Eur)	30	20	10	5	2,5	1,5
Preliminarus savivaldybių skaičius	1	1	1	4	20	29

- Jei paraišką teikia kelios savivaldybės, paraiškos maksimali vertė yra skaičiuojama pagal kiekvienos savivaldybės mokinių skaičių ir didinama 10%.
- Jei paraišką teikiant kelioms savivaldybėms partnere yra savivaldybė, kurios mokinių skaičius nesiekia 1000 mokinių, jos veiklą vykdymui skiriama iki 0,5 mln. €, o kitų paraišką teikiančių savivaldybių maksimali paraiškos vertė didinama 10%.
- Projekto įgyvendinimo metu savivaldybei pakeitus sprendimus, sąlygojusius jos paraiškos finansavimą programos lėšomis, finansavimas yra nutraukiamas, o pradėtų veiklų įgyvendinimas baigiamas savivaldybės lėšomis.

Tūkstantmečio mokyklų programą planuojama įgyvendinti ne mažiau kaip 80% Lietuvos savivaldybių. Per ateinančius ketverius metus pažangos programa pasieks apie 150 bendrojo ugdymo mokyklų visoje šalyje. Tūkstantmečio mokyklos savivaldybėse veiks kaip metodiniai ugdymo centrai. Šių mokyklų infrastruktūra ir pritraukti žmogiškieji ištekliai bei programos metu patobulintos kompetencijos įgyvendinant tinklaveikos principus bus prieinamos visoms savivaldybės mokykloms, jų mokinimas bei mokytojams. Įgyvendinant reformą mažos mokyklos taps didesnių mokyklų skyriais arba padaliniais, tai leis pagerinti mokymosi sąlygas mokiniams, sudaryti geresnes darbo sąlygas mokytojams, konsoliduoti mokymo ir mokymosi išteklius, efektyviau naudoti mokymo lėšas (mažės ūkio lėšų ir administravimo kaštų dalis).

Siūlomi pažangos rodikliai savivaldybėms:

- Išaugusi pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo metu bent pagrindinį mokymosi pasiekimų lygį pasiekusių mokinių dalis.
- Padidėjusi mokinių, pasirinkusių laikyti STEM srities dalykų brandos egzaminus, dalis.
- Padidėjęs vienai sąlyginei mokytojo pareigybei tenkančių mokinių skaičius.
- Išaugęs ir normatyvus atitinkantis švietimo pagalbos specialistų skaičius.
- Kiekvienam didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui skirtas mokytojo (mokinio) padėjėjas.

Ne mažiau kaip 70 proc. mokytojų turi pilną etatą vidutiniškai visoje savivaldybėje.

Tūkstantmečio mokyklų, kaip metodinių centrų, tinklaveiką palaikys, metodinę pagalbą ir konsultacijas teiks, stebėseną vykdys Nacionalinėje švietimo agentūroje įsteigta „Tūkstantmečio mokyklų akademija“. Tūkstantmečio mokyklų akademijai vystyti bus pasitelkti Nacionalinės švietimo agentūros žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, jos veiklai vystyti bus skiriamos valstybės biudžeto lėšos. Planuojama, kad akademija pradės savo veiklą vykdyti ne vėliau kaip 2021 II ketv.

Investicija „Mokytojų, pavaduotojų ir vadovų stiprinimas“. Bus sukurtas mokytojų, pavaduotojų ir mokyklų vadovų motyvavimo, paramos paketas, susiejant kvalifikacijos tobulinimo ir pedagogų rengimo sistemas. Bus suformuotas mokytojų, pavaduotojų ir mokyklų vadovų, kaip pagrindinių švietimo reformos katalizatorių, motyvavimo ir paramos paketas, kvalifikacijos tobulinimo sistema bus susieta su pedagogų rengimo sistema, sudarant sąlygas kvalifikacijos tobulinimo metu kaupti studijų kreditus ir ilgainiui siekti magistro kvalifikacinio laipsnio ar kito dalyko / specializacijos kvalifikacijos, Kompetencijų pripažinimo sistemos trūkumai bus sprendžiami įgyvendinant reformą. Taip pat bus vykdoma nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų įgyvendinimo stebėseną. Sukuriant galimybes mokytojams įskaityti neformaliu būdu įgytas kompetencijas, nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų rezultatai bus susieti su kreditų sistema, įteisinant atitinkamas nuostatas Kvalifikacijos tobulinimo nuostatuose ir teisės aktuose, reguliuojančiose neformaliuoju būdu įgytu kompetencijų įskaitymą. Sukuriant teisinę prielaidą pradedančiųjų pedagogų indukcinės programos visuotinam įgyvendinimui bus pakoreguotas Pedagogų rengimo reglamentas.

Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“ Investicija „STEAM ugdymo ekosistemos vystymas“. Mokinių matematinis ir gamtamokslis raštingumas bus sustiprintas panaudojant šiuo metu 2014-2020 m. ES fondų investicijų lėšomis kuriamų nacionalinių ir regioninių STEAM centrų infrastruktūrą: sukurta mokinių ir mokytojų kompetencijų tobulinimo programa, STEAM ugdymo ekosistema, paremta STEAM ugdymo atviros prieigos centrų, sustiprinto STEAM mokyklų tinklo bei įgalintų STEAM ambasadorių (inovatyvių mokytojų) tinklaveika. 2021 m. pabaigoje pradės veikti STEAM centrų tinklas, kuris užtikrins tolygų regioninį pasiskirstymą ir sudarys vienodas sąlygas mokiniams dalyvauti STEAM centrų veiklose. STEAM centrų tinklas bus aprūpintas standartinėmis ir, kiekvieno regiono specifika atitinkančiomis, specializuotomis laboratorijomis. Tolimesnės investicijos būtinos siekiant užtikrinti STEAM tinklo gyvumą. STEAM ekosistemos plėtojimas numatytas ir LRV veiksmų plano 1.2.9 priemonėje. Numatoma investuoti į STEAM centrų tinklo įgalinimą, užtikrinant regioninio veikimo principą ir sudarant palankias sąlygas mokinių dalyvavimui STEAM centrų veiklose, taip pat planuojama papildomai skatinti mokinių iš labiausiai nutolusių vietų dalyvavimą veiklose. Siekiant užtikrinti STEAM centruose teikiamo turinio įvairovę numatoma sustiprinti ir praplėsti teikiamo turinio pasiūlą. Papildomas dėmesys bus skiriamas ir neformaliojo mokymosi galimybių plėtojimui – numatoma investuoti į neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) turinio sukūrimą ir galimybių gauti NVŠ paslaugas plėtojimą. Taip pat, atsižvelgiant į sparčiai kintančias technologijas, numatoma investuoti į įrangos, užtikrinančios STEAM veiklą tęstinumą atnaujinimą. Siekiant stiprinti STEAM centrų regioninio veikimo principą bus sukurtas mobilios laboratorijos („lagaminai“), kurie sudarys sąlygas pajvairinti STEAM centrų teikiamas veiklas ir dar jas labiau priartinti prie mokinių. Visos planuojamos investicijos į STEAM centrus nedubliuos investicijų, numatomų „Tūkstantmečio mokyklų programoje“, kurios išskirtinai pasieks mokyklas.

Investicija „Skaitmeninė švietimo transformacija“. Numatyta vykdyti skirtingo lygmens projektus siejant juos su šiame skyriuje aprašomu kokybiško ir prieinamo švietimo komponentu ir trečiuoju, skaitmeninės transformacijos komponentu.

Siekiant skatinti švietimo inovacijų, grįstų skaitmeninėmis technologijomis, diegimą mokyklose, sudarant sąlygas inovacijų kūrimui ir bandymui bei stiprinant visų mokytojų skaitmenines kompetencijas, ketinama bendradarbiaujant su EIM suburti ekspertų komandą ir įgyvendinti skėtinį „EDtech“ projektą, kuris teiktų paramą skaitmeninių inovacijų švietimui kūrimą ir sukurtų platformą inovacijų išbandymui švietimo įstaigose. Tai ne tik puoselės „Edtech“ startuolių ir inovacijų kūrėjų ekosistemą, bet ir paskatins švietimo bendruomenės atvirumą ir įsitraukimą į naujų produktų kūrimą, testavimą ir tobulinimą. Aktyvus besimokančiųjų ir mokytojų dalyvavimas prisidės prie inovacijų kultūros formavimo mokyklose ir kitose švietimą administruojančiose institucijose. Taip pat numatoma tobulinti visų švietimo lygmenų, nuo ikimokyklinio ugdymo pedagogų iki aukštųjų mokyklų dėstytojų, skaitmenines kompetencijas ir skatinti ugdymo procese išnaudoti skaitmeninio turinio ir technologinių įrankių privalumus, siekiant geresnių ugdymo rezultatų.

Kita skaitmeninės transformacijos švietime reformos veiklų dalis bus įgyvendinama koordinuotai su kitomis ministerijomis ir LRV, kaip komponento „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ reformos „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“ investicinė veikla. Šiame komponente planuojama atnaujinti ir turtinti švietimo įstaigų IT infrastruktūrą (kompiuteriai, kameros, mikrofonai, nuotolinio ugdymo įranga ir kt.), plėtoti skaitmeninio turinio išteklius ypač orientuojantis į įvairių mokymosi poreikių turinčius vaikus (tautinių mažumų mokinius, specialiųjų poreikių vaikus ir kt.), taip pat didinti šiuo metu veikiančių informacinių sistemų funkcionalumą, pvz. centralizuotam priėmimui į ugdymo įstaigas, kompetencijų vertinimui ir pripažinimui, studijų kokybės vertinimui ir t.t., integralumą su kitomis sistemomis ir registrais ir prieinamumą platesniam suinteresuotų asmenų ratui (mokslininkams, tyrėjams, švietimo strategams, administratoriams ir politikams).

Be šių priemonių, kurios bus finansuojamos EGADP lėšomis, yra numatyta vykdyti ir ikimokyklinio ugdymo reformą. 2020 m. atnaujintos Švietimo įstatymo nuostatos įpareigoja visas savivaldybes, o joms ikimokyklinio ugdymo vystymas yra savarankiškoji funkcija, nuo 2025 m. sudaryti sąlygas visiems ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo dvejų metų gauti institucinį ikimokyklinį ugdymą (diegiamas ikimokyklinio ugdymo visuotinumą principas). Taip pat didelis dėmesys bus skiriamas užtikrinti, kad visi vaikai, kuriems yra skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, gautų institucinio ikimokyklinio ugdymo paslaugas – tam bus pasitelkiamos EK „Vaiko garantijos“ iniciatyvai numatytos lėšos (27,8 mln.€). Vykstant ikimokyklinio ugdymo plėtrai dėl jo visuotinumą, kartu su savivaldybėmis bus rengiama ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros galimybių studija regionuose, įvertinant turimos infrastruktūros pritaikymo ikimokyklinio ugdymo reikmėms ar naujos infrastruktūros įsigijimo poreikius – prioritetą bus teikiamas netradicinių sprendimų paieškai kaip išnaudoti šiuo metu savivaldybėse esamą infrastruktūrą ikimokyklinio ugdymo reikmėms, įvertinant taip pat ir ikimokyklinio amžiaus vaikų pavežėjimo plėtrą.

Suprantant, kad ikimokyklinio ugdymo patrauklumas tėvams labai priklauso nuo ikimokyklinio ugdymo kokybės, bus peržiūrimi kriterijai ikimokyklinio ugdymo turiniui ir parengiamos gairės dėl ikimokyklinio ugdymo programų rengimo. Siekiama, kad ikimokyklinio ugdymo turinys visose ikimokyklinio ugdymo įstaigose būtų modernus, šiuolaikiškas, atliepiantis naujausias mokslo žinias apie ikimokyklinio ugdymo amžiaus vaikų ypatumus, jų gebėjimų ir polinkių ar poreikių identifikavimą, ugdymo pagal individualią vaiko raidą užtikrinimą. Ši reforma bus vykdoma panaudojant 2021-2027 m. ESFIP lėšas.

Ikimokyklinio ugdymo kokybei užtikrinti taip pat baigiama kurti ikimokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių švietimo įstaigų veiklos kokybės išorinio vertinimo sistema. Tam panaudojamos ESFIP lėšos. Šiuo metu yra parengta išorinio vertinimo metodika, vyksta jos pilotinis bandymas.

Nuo 2022 m. rugsėjo 1 d. ikimokyklinio ugdymo įstaigų išorinio vertinimo plėtra bus vystoma valstybės biudžeto ir naujo ESFIP periodo lėšomis.

Paskutiniai metai iki privalomo pradinio ugdymo Lietuvoje yra laikomi priešmokykliniu ugdymu, kuris visiems vaikams nuo 6 metų yra privalomas. Nuo 2023 m. sausio 1 d.¹²⁴ priešmokyklinio ugdymo programa taps privaloma vaikams, kuriems iki einamųjų metų balandžio 30 d. sueina 5 metai (vyksta privalomo mokyklinio amžiaus ankstinimas). Tam pasiekti šiuo metu panaudojant ESFIP lėšas yra atnaujinama priešmokyklinio ugdymo programa, susiejant ją su šiuo metu atnaujinamomis pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programomis.

4.5. Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“

Reformos tikslas - užtikrinti koordinuotas valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes visiems suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangų technologijų naudojimą ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą.

Nors dar prieš pandemiją EBPO prognozavo, kad Lietuvoje daugiau nei 70% darbo vietų patenka į didelę riziką dėl galimos procesų automatizacijos, 2019 m. Lietuvos suaugusiųjų dalyvavimas švietimo programose siekė tik 7%, kai ES vidurkis 11,2 % Lietuva yra viena iš 20% ES valstybių, turinčių didžiausius neatitikimus įgūdžių darbo rinkoje: daugiau nei 40% Lietuvos gyventojų teigia, kad jų turimi gebėjimai neatitinka profesinės veiklos poreikių, 26% gyventojų profesinėje veikloje susiduria su kompetencijų trūkumu. Suaugusiųjų mokymasis šiuo metu skatinamas fragmentuotomis priemonėmis, orientuotomis į skirtingas tikslines grupes: SADM per Užimtumo tarnybą organizuoja kompetencijų tobulinimo veiklas bedarbiams, EIM skiria dalinį finansavimą dirbančiųjų įgūdžiams įmonėse, ŠMSM organizuoja bendrųjų kompetencijų plėtros programas ir finansuoja tęstinio profesinio mokymo programų įgyvendinimą. Vieningos sistemos nebuvimas sudaro sąlygas plėtotis atskiroms, fragmentuotoms projektiniu finansavimu grįstoms idėjoms. Neidentifikuojami ir nenustatomi bendri šalies investavimo į kompetencijų tobulinimą prioritetai, neveikia vieninga informacijos pateikimo sistema ir investicijų efektyvumo stebėsenos ir vertinimo principai. Teikiamos paslaugos orientuotos į siauras tikslines grupes, nėra vieno langelio principo sistemos, kurioje visi pageidaujantys mokytis ar keisti profesinę veiklą asmenys galėtų lengvai ir prieinamai sužinoti apie jiems prieinamas mokymosi galimybes ir jų finansavimą. Pandemija pakeitė įprastus bendravimo, darbo, mokymosi proceso organizavimo būdus, pirmenybę teikdama nuotoliniam ir automatizuotam gamybos bei paslaugų teikimo būdams. Dalis ekonomiškai aktyvių šalies gyventojų dėl skaitmeninių įgūdžių stokos negalėjo veiksmingai dirbti nuotoliniu būdu, pasinaudoti kasdienėmis elektroninėmis paslaugomis ar perkelti savo veiklą į elektroninę erdvę, išaugo neatsargaus elgesio internete rizika. Vyresnio amžiaus gyventojams Lietuvoje, kurių tik 12% turi pagrindinius ir aukštesnius nei pagrindinius įgūdžius, kilo sunkumų pandemijos metu pakeisti fizinių paslaugų naudojimą elektroninėmis. Valstybės vystymosi iššūkiu tapo viešojo sektoriaus darbuotojų skaitmeniniai įgūdžiai, pagal kurių lygį Lietuva užima 36 vietą iš 38 EBPO valstybių.

¹²⁴ [XIII-3416 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 2, 7, 8, 24, 36, 47 ir 67 straipsnių pakeitimo ... \(lrs.lt\)](#)

Vykstant ES ekonomikos transformacijai į pažangiomis technologijomis, mokslo žiniomis ir inovacijomis grįstą ekonomiką, būtinos aktyvios priemonės, skatinančios pačius darbuotojus aktyviai įsitraukti į kompetencijų įgijimo ir tobulinimo veiklas. Palyginus su dauguma ES šalių, Lietuvos įmonės mažai investuoja į savo darbuotojų kompetencijas, nepripusėdė prie mokymų jiems organizavimo. Nustatyta, kad viena svarbiausių to priežasčių – žema darbdavių ir pačių darbuotojų motyvacija organizuoti ir dalyvauti kompetencijų įgijimo ar tobulinimo veiklose. ESFIP lėšomis finansuotų priemonių įgyvendinimas atskleidė, kad sunkiausia į mokymo veiklas įtraukti itin mažų ir vidutinių įmonių darbuotojus: Lietuvos mažųjų įmonių organizuojamų darbuotojų mokymų rodiklis 10,6 % mažesnis nei ES vidurkis.

Siekiant išspręsti minimas problemas bus įgyvendinama Mokymosi visą gyvenimą sistemos (MVG) reforma, kurios įgyvendinimo metu bus sukurtas vieningas MVG sistemos veikimo ir valdysenos modelis ir patvirtintas modelio teisinis reglamentavimas. Atnaujintos MVG sistemos centrine ašimi taps asmenys ir jų kryptingas pasirinkimas dalyvauti kompetencijų plėtojimo programose. Kompetencijų plėtojimo galimybės bus suteikiamos ir žemos, ir aukštos kvalifikacijos asmenims. Visa informacija bus pateikiama vieningoje IT sistemoje. Bus užtikrinta, kad MVG sistemoje būtų pateikiamos tiek profesinių, tiek ir bendrųjų kompetencijų plėtojimui skirtos programos. Sistemoje bus atvaizduojamos tik kokybės standartą atitinkančios programos. Bus užtikrinta, kad į MVG sistemos programų pasiūlą įsitrauktų ir aukštosios mokyklos, kas sudarys sąlygas kompetencijų plėtojimo programose dalyvauti ir aukštos kvalifikacijos asmenims. Sistema bus valdoma koordinuotai: esminis reglamentavimas bus įtvirtintas įstatyminiame lygmenyje, kas sudarys pamatines sąlygas MVG sistemos plėtojimui. Bus įdegtas vieningas sistemos valdymo modelis, nustatytos ministerijų veiklos atsakomybės, taip pat bus nustatyti formatai (komisijos / tarybos), kuriuose bus priimami sprendimai dėl MVG sistemos plėtojimo. Bus sukurtas MVG sistemos finansavimo modelis, taip pat bus sukurtas Aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo mechanizmas, kuris sudarys sąlygas identifikuoti valstybėje prioritetines kompetencijų plėtojimo sritis ir į jas nukreipti asmenis.

Reformos reguliaciniai veiksmai.

Esminis MVG sistemos reglamentavimas bus įtvirtintas LR Suaugusiųjų švietimo įstatyme ir kituose įstatyminiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose kokybės užtikrinimą, kompetencijų pripažinimo procesus, sistemos finansavimo elementus. Veiksmai, susiję su MVG sistemos modelio parengimu, patvirtinimu ir įgyvendinimu taip pat numatyti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 1.9.3 - 1.9.5 punktuose (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d698ded086fe11eb9fecb5ecd3bd711c>)

MVG sistemos modelio parengimui bus suburta tarpinstitucinė darbo grupė. Numatoma, jog modelio rengimas ir suderinimas su socialiniais partneriais bus vykdomas iki 2021 m. Q4 pabaigos. Teisės aktų, susijusių su MVG sistemos įtvirtinimu, rengimas bus vykdomas iki 2022 m. Q2 pabaigos. Numatoma, jog MVG sistemos modelis pilna apimtimi įsigalios ir pradės funkcionuoti 2022 m. Q4 pradžioje.

MVG sistemos valdymo ir stebėsenos elementai. MVG sistemos valdysena bus vykdoma pasitelkiant Nacionalinę žmoniškųjų išteklių stebėsenos komisiją (NŽISK). Remiantis nacionalinės žmoniškųjų išteklių stebėsenos sistemos duomenimis bus priimami sprendimai dėl prioritetinių asmenų grupių, kurioms būtų užtikrinamos mokymosi finansavimo galimybės, taip pat dėl prioritetinių programų / kryptių, į kurias būtų kreipiami asmenys. Prioritetas bus teikiamas žemesnės kvalifikacijos asmenims, taip pat numatoma, jog bent 40 proc. asmenų, dalyvaujančių kompetencijų plėtojimo veiklose per vieningą MVG sistemą, dalyvaus programose orientuotose į skaitmeninių kompetencijų ugdymą. NŽISS ir NŽISK veikla šiuo metu reglamentuojama LRV

nutarimu. Atsižvelgiant į MVG modelio rengimo etape identifikuotas NŽISK funkcijas bus atliekamos LRV nutarimo, reglamentuojančio NŽISK veiklą, korekcijos (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d713d051dbbd11e59019a599c5cbd673/asr>). Taip pat, siekiant efektyvesnės valdysenos ir bendros koordinacijos tarp skirtingų sistemoje dalyvaujančių institucijų, numatoma įtvirtinti pastoviai veikiančią darbo grupę, kuri užtikrins sklandų veiklų koordinavimą tarp ministerijų ir socialinių partnerių. Šios grupės veikimas bus įtvirtintas MVG teisiniame reglamentavime.

Programų kokybės užtikrinimas ir Aukštos pridėtinės vertės programų identifikavimas.

Vienas iš esminių MVG sistemos elementų – kokybiškas kompetencijų plėtojimo turinys. Atnaujinamas profesinio mokymo ir aukštojo mokslo turinys (neformalus profesinis mokymas, moduliai, aukštųjų mokyklų teikiami moduliai ar neformalios suaugusiųjų švietimo programos) bus prieinamas MVG sistemoje. MVG IT sistemoje pateikiamos programos atitiks nustatytus kokybės parametrus. Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu nėra veikiančių neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybės užtikrinimo elementų, papildomas dėmesys bus skiriamas šio tipo programų kokybės užtikrinimui. MVG modelio rengimo etape bus susitarta dėl esminių kokybės sistemos reikalavimų, kurie bus įtvirtinti įstatyminiame lygmenyje ir susijusiuose teisės aktuose. Kita integrali MVG sistemos dalis - aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo mechanizmas. Sukurtas mechanizmas sudarys galimybes identifikuoti šalies pažangai aktualiausias ir prioritetines kompetencijų plėtojimo sritis ir į jas nukreipti asmenis. Aukštos pridėtinės vertės nustatymo mechanizmas kartu su viso MVG modelio reglamentavimu bus įtvirtintas ir įstatyminiame lygmenyje. Įdiegus Aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo modelį bus įdiegti automatiniai programų identifikavimo mechanizmai. MVG IT sistemoje bus išskiriamas specifinis požymis padedantis identifikuoti ir rasti aukštą pridėtinę vertę teikiančias programas.

Kompetencijų pripažinimo sistema. Reformos įgyvendinimo metu ESFIP lėšomis bus peržiūrėtos šiuo metu veikiančios kompetencijų pripažinimo praktikos ir įdiegtas reglamentavimas, skatinantis asmenis naudotis kompetencijų pripažinimo sistema. Vieningoje MVG sistemoje bus sudaromos galimybės asmenims kaupti informaciją apie dalyvavimą kompetencijų plėtojimo programose. Kompetencijų pripažinimo procedūros bus vykdomos tiesiogiai naudojantis MVG informacine sistema. Pripažinimo sistemos atnaujinimas taip pat numatytas ir LRV priemonių plano priemonėse (veikla 1.9.1). Remiantis LRV plano nuostatomis numatoma veiklos vykdomo pradžia - 2022 m. Q1. Planuojama, jog pirminės veiklos apims sistemos ir teisinės bazės analizę, kuria remiantis bus priimami sprendimai dėl tolimesnio sistemos tobulinimo ir specifinių intervencijų, skatinančių asmenų dalyvavimą pripažinimo sistemoje, plėtojimo. **Reformos investiciniai veiksmai.**

Investicijos nukreiptos į vieningos MVG IT sistemos sukūrimą. Šiai investicijai įgyvendinti bus skiriama 2 mln. €. Veiksmai, susiję su vieningos MVG IT sistemos įdiegimu numatyti ir VPNIŲ 1.9.4 punkte (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d698ded086fe11eb9fecb5ecd3bd711c>).

MVG IT sistema bus diegiama, atsižvelgiant į MVG sistemos modelį. Numatoma, jog diegimas bus pradėtas 2022 m. Q1 – bus pradėtas įgyvendinti MVG IT sistemos kūrimo projektas, paskelbiami viešieji pirkimai IS sukūrimui. Planuojama, jog 2022 Q3 bus parengta bandomoji MVG IT sistemos versija ir 2022 m Q4 sistema pradės funkcionuoti pilna apimtimi.

Vieno langelio principu veikiantis mokymosi visą gyvenimą sistemos modelis konsoliduos fragmentuotą suaugusiųjų įgūdžių stiprinimo sistemą, nustatydamas aiškias visų dalyvių roles ir atsakomybes bei veiklos finansavimo mechanizmus. Atnaujintos MVG sistemos centrine ašimi taps asmenys ir jų kryptingas pasirinkimas dalyvauti kompetencijų plėtojimo programose. Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu šalyje nėra vieningos elektroninės sistemos, kurioje asmenys galėtų rasti

informaciją apie mokymosi/kompetencijų plėtojimo galimybes, siekiama sukurti vieno langelio principu veikiančią elektroninę informacinę sistemą. Elektroninė sistema bus kuriama remiantis „asmeninės mokymosi sąskaitos“¹²⁵ principu ir sudarys sąlygas ne tik rasti informaciją apie mokymosi galimybes, bet ir tiesiogiai registruotis į programas, taps aiškia komunikacijos priemone apie valstybės siūlomas kompetencijų plėtojimo priemones. Informacinė sistema bus plėtojama LAMA BMO sistemos pagrindu, ją susiejant su švietimo ir kitais duomenų registrais. Įgyvendinus šį techninį sprendinį bus atsisakyta skirtingose institucijose naudotų programų registrų ar sąrašų, maksimaliai sumažinant administracinę naštą programų vykdytojams. Sistemoje bus kaupiami duomenys apie kiekvieno asmens dalyvavimą kompetencijų plėtojimo programose. Sukurta MVG IT sistema sąveikaus su Užimtumo platforma, kurios klientai, bus nukreipiami į specifinius kompetencijų plėtojimo galimybių pasiūlymus. Numatoma, jog Užimtumo tarnybos specialistai, kartu su darbo ieškančiais asmenimis, pasinaudojant MVG IT sistema galės rasti optimaliausias mokymosi galimybes ir, pasinaudojant MVG IT sistema, užsiregistruoti į pasirinktą kompetencijų plėtojimo programą.

Tikslus MVG IT sistemos veikimo ir administravimo mechanizmas bus nustatytas MVG modelio rengimo ir patvirtinimo etape, tačiau remiantis pirminiais vertinimais numatomi keli esminiai sistemos veikimo principai:

1. asmenys dalyvaujantys sistemoje turės identifikuoti savo tapatybę. Remiantis šia informacija ir papildomai gauta informacija iš susietų registrų (gyventojų registras, SODRA ar kt.) asmuo bus (ne-)priskiriamas prioritetinei grupei;
2. prioritutinės grupės nepriskirti asmenys galės dalyvauti kompetencijų plėtojimo programose, kurias finansuos asmeninėmis lėšomis;
3. prioritetines grupes atitinkantys asmenys bus nukreipiami virtualiai ar gyvai karjeros konsultacijai;
4. remiantis konsultacijos rezultatai asmenys pasirinks mokymosi programas. Kompetencijų plėtojimo programose bus sudaromos galimybės dalyvauti ir kontaktiniu, ir nuotoliniu būdu;
5. asmenys sudalyvavę programoje, savo asmeninėje paskyroje gaus informaciją apie įgytas kompetencijas. Numatoma, jog sistema gebės identifikuoti asmens galimybes dalyvauti kompetencijų pripažinimo procesuose;
6. MVG IT sistemoje bus įdiegtos sąsajos su švietimo registrais ir bus atvaizduojamos tik registruose pateiktos programos. Visoms programoms galios kokybės ir prioritetų filtras. Tik kokybinius ir prioritetų parametrus atitinkančios programos bus atvaizduojamos MVG IT sistemoje ir galės pretenduoti į finansavimą.
7. MVG sistemos valdysena bus įgyvendinama per NŽSIK. Komisijoje bus priimami sprendimai dėl prioritetų

Investicijos nukreiptos į kompetencijų plėtojimo galimybes. Šiai investicijai įgyvendinti bus skiriama 18,2 mln. EUR. Veiksmai, susiję su vieningos MVG IT sistemos įdiegimu ir kompetencijų plėtojimo finansavimu numatyti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 1.9.5 punkte.

125 Angl. Individual Learning Account

Numatoma, jog 2022 Q4 startavus MVG IT sistemai, asmenys galės registruotis ir pradėti rinktis mokymosi pasiūlymus. 2023 Q1 bus įdiegtos galimybės MVG IT sistema naudotis Užimtumo tarnybos klientams. Numatoma, jog 2023 Q4 MVG sistema bus pasinaudoję bent 5400 asmenų, o iki 2026 Q2 besinaudojant MVG sistema kompetencijas bus patobulinę bent 21600 asmenų. Siekiant ir toliau plėtoti MVG IT sistemos funkcionalumą, numatoma 2023 Q4 įvertinti MVG IT sprendimo patrauklumą ir draugiškumą vartotojui ir, pagal identifikuotą poreikį, plėsti IT sistemos galimybes.

Numatoma, jog kompetencijų plėtojimo veiklos bus orientuotos į dirbančių asmenų (18-65 m.) tikslinę grupę, o parama bus skiriama / administruojama remiantis „individualių mokymosi sąskaitų“ principu. Numatoma, jog naudojantis NKL investicijomis galimybė patobulinti kompetencijas bus sudaryta ne mažiau nei 21,6 tūkst. asmenų. Vienam asmeniui vidutiniškai tenkanti suma kompetencijų plėtojimui sudarys iki 750 €, kai programos apimtis 15 kreditų, vidutinė kredito kaina iki 50€ (vieno kredito kaina svyruoja nuo 40 iki 80).

Siekiant sudaryti sąlygas kompetencijas tobulinti žemos kvalifikacijos ar žemų skaitmeninių įgūdžių asmenims, papildomai numatoma vykdyti ir ESF lėšomis finansuojamus projektus, kurie bus vykdomi savivaldybių lygmenyje. Tokiu būdu bus sustiprinamas ir regionų administracinis resursas, taip pat kuriami tinklai, kurie padės identifikuoti prioritetines grupes atitinkančius asmenis.

Integruota sistemos dalimi bus konsultavimo karjerai sistema, suteikianti galimybę išsilavinimą ir/ar profesinę patirtį turintiems asmenims gauti pirminę karjeros konsultaciją, ir, esant poreikiui, pretenduoti į didesnės apimties kompetencijų tobulinimo apimtį. Konsultacijos karjeros klausimais bus teikiamos ne tik naudojant informacinę sistemą, bet ir per Regioninių karjeros centrų tinklą. Konsultavimo karjerai sistemos kūrimas yra atskira reformos įgyvendinimo dalis (žr. plačiau reformos „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“ aprašyme).

Koordinuota MVG politika prisidės prie investicijų į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimo efektyvumo didinimo, sukurs palankias prielaidas asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, valstybei prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui. Numatoma RRF investicija (18.2 mln. €) į kompetencijų plėtojimo galimybes naudojantis vieninga MVG sistema sudaro sąlygas įgyvendinti visuminę MVG sistemos reformą, kuri padės operatyviai reaguoti į kylančius kompetencijų plėtojimo poreikius, pritrauks asmenis į kompetencijų tobulinimo sistemą. Planuojama reforma negali apsiriboti tik teisinės bazės ir IT sistemos įdiegimu ir jos visuminiam įgyvendinimui kritiškai svarbios tiesioginės investicijos į kompetencijų plėtojimo galimybes. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog tokio tipo išlaidos nebuvo suplanuotos valstybės biudžete, tad jos negali būti prilyginamos einamosiomis išlaidomis. Taip pat, vienas iš pagrindinių RRF tikslų investuoti į kompetencijas, būtinas šalių ekonominiam augimui ir atsigavimui po pandemijos. Atsižvelgiant į tai, suplanuotos išlaidos į MVG reformos įgalinimą pilnumoje atspindi EGADP keliamus bendruosius tikslus, taip pat prisideda prie kompetencijų, būtinų šalies pažangai, plėtojimo ir ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamą įtaką visai šalies ekonominei situacijai.

MVG sistema bus pritaikyta efektyviai investuoti į suaugusiųjų įgūdžius, reikalingus bet kuriame sektoriuje. ESFIP lėšos (iš viso 66,5 mln.€) bus nukreipiamos kompetencijų tobulinimo veikloms finansuoti: ugdyti MVĮ reikalingus darbuotojų įgūdžius, taikomus Sumanios specializacijos srityse ir ugdyti MVĮ ir kitų verslumo galimybių paieškos procese dalyvaujančių subjektų darbuotojų gebėjimus numatyta skirti 27,5 mln.€. Visos minimos paramos priemonės bus įgyvendinamos laikantis valstybės pagalbos kriterijų. Dar 35 mln.€ ESFIP lėšų numatyta investuoti į suaugusiųjų

dirbančių 18-65 m. asmenų kompetencijas. Skatinti suaugusiuosius dalyvauti kompetencijų / kvalifikacijų pripažinimo sistemoje numatyta skirti 4 mln.€. ESFIP lėšų.

4.6. Reforma „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“

Reformos tikslas – sukurti veiksmingą tarpinstituciniu bendradarbiavimu ir MVG kultūra pagrįstą karjeros planavimo sistemą, kuri užtikrintų efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas kiekvienam šalies gyventojui nuo pirmosios mokyklos klasės per visą žmogaus gyvenimą.

Karjeros planavimo gebėjimai įgalina asmenis adekvačiai įvertinti asmenines savybes ir sąmoningai apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo bei jaustis atsakingiems už savo ateitį. Profesinio orientavimo sistemos stiprinimo poreikį iliustruoja Lietuvoje egzistuojanti įgūdžių neatitiktis darbo rinkoje. 2019 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą turėjo 57,6 % (vidutiniškai ES – 40,7 %) visų 30–34 metų gyventojų, tačiau absolventai dirbo žemesnės kvalifikacijos darbą: tik 42 % dirbusių universitetų I pakopos, 65% II pakopos ir 30% kolegijų absolventų dirbo aukštojo mokslo kvalifikacijos reikalaujančius darbus. EBPO tyrimai indikuoja, kad fragmentuotos profesinio orientavimo paslaugos Lietuvos mokyklose neužtikrina sklandaus jaunimo perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką. Karjeros planavimas būtinas ir jau įsitraukus į darbo rinką, visose amžiaus ir išsilavinimo grupėse. Nevystomos kompetencijos mokytis visą gyvenimą lemia vyresnio amžiaus gyventojų neprisitaikymą išlikti darbo rinkoje, persiorientuoti pagal besikeičiančias sąlygas joje.

Siekiant išspręsti minimas problemas bus įgyvendinama Profesinio orientavimo (PO) sistemos reforma. Įgyvendinant reformą bus sukurtas ir LRV nutarimu įteisintas profesinio orientavimo tvarkos aprašas, reglamentuojantis visą gyvenimą veikiančios karjeros konsultavimo ir planavimo sistemos veikimo principus, kiekvienos institucijos roles ir atsakomybes. Numatoma, jog ugdymas karjerai ir karjeros planavimo konsultacijos bus pradedamos ankstyvame amžiuje (nuo 1 klasės). Karjeros konsultavimo ir planavimo sistema jau ankstyvame amžiuje mokiniams padės rasti interesų sritis ir apsispręsti dėl galimų tolimesnės karjeros scenarijų. Vaikai įgis žinių apie kompetencijas, įgyjamas ugdymo įstaigose, sužinos apie perėjimą tarp skirtingų švietimo lygmenų. Mokyklos ir savivaldybės pagal pakeistą teisinį reguliavimą taps atsakingos už ugdymo karjerai ir karjeros planavimo organizavimą, šios veiklos finansavimas taps reguliarus, užtikrinantis stabilų profesinio orientavimo paslaugų teikimą. Atsižvelgiant į tai, kad Profesinio orientavimo sistemos reforma numatyta ir LRV priemonių įgyvendinimo plano 1.9.1punkte, NKL investicijos prisideda ir prie LRV programoje numatytų veiksmų įgyvendinimo. Remiantis šiuo metu kuriama profesinio orientavimo modeliu ir jo reglamentavimu numatoma įtvirtinti, jog profesinio orientavimo paslaugas mokyklose turi užtikrinti karjeros specialistai. Įtvirtinus profesinio orientavimo sistemos reglamentavimą, ministro įsakymu bus įtvirtinti ir bendriniai reikalavimai, taikomi karjeros specialistams. Toks reglamentavimas sudarys sąlygas užtikrinti vienodos kokybės paslaugų teikimą visoje šalyje. Siekiant tolygaus paslaugų teikimo Lietuvoje, numatoma, jog paslaugas turėtų teikti bent 380 karjeros konsultantų. Šiuo metu rengiamas profesinio orientavimo modelis numato parengti kvalifikacinius reikalavimus karjeros specialistams. Taip pat numatoma parengti standartizuotą profesinio orientavimo bazinių žinių kursą, kuris būtų taikomas asmenims, siekiantiems tapti karjeros specialistais. Numatoma, jog karjeros specialistų mokymai bus vykdomi 2022 m. Q1-Q3 (mokymai bus finansuojami VB ir vykdomų ESF projektų lėšomis). Karjeros specialistai mokiniams paslaugas pradėtų teikti nuo 2022 m. rugsėjo 1 d. Atsižvelgiant į pirminius skaičiavimus, atliktus modelio rengimo etape, numatoma, kad karjeros specialistai paslaugas teiks santykiu 1:800. Planuojama jog mažesnėse mokyklose paslaugas teikiantys karjeros specialistai

dirbs ne pilnu etatu, taip pat vienam karjeros specialistui (dirbančiam mažesnėje mokykloje) bus sudaromos galimybės dirbti su kelių mokyklų mokiniais.

Profesinio orientavimo sistemos modelis įtvirtins sistemos valdysenos principus, nustatys bazinius paslaugų paketus mokinimas ir suaugusiems (dirbantiems ar darbo ieškantiems) asmenims. Taip pat bus sustiprintas dėmesys teikiamų paslaugų kokybės stebėsenai. Rengiamas Profesinio orientavimo sistemos modelis apims ir teikiamų paslaugų kokybės stebėsenos elementus. Numatoma išanalizuoti šiuo metu veikiančius Profesinio orientavimo stebėsenos sistemą, peržiūrėti naudojamus rodiklius ir įvertinti jų plėtojimo poreikį.

Vienas iš pagrindinių sistemos elementų - kokybiškos informacijos, susijusios su tolimesnio mokymosi ar karjeros galimybėmis, teikimas. Profesinio orientavimo modelyje bus įtvirtinta norma, jog visa informacija turi būti teikiama remiantis Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos duomenimis. Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistema jau šiuo metu įtvirtinta LRV nutarimu (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d713d051dbbd11e59019a599c5cbd673/asr>), kuriame įtvirtintos skirtingų institucijų atsakomybės, stebėsenos rodiklių sistemą ir kiti esminiai sistemos elementai

Karjeros planavimo sistema jau pradėta kurti investuojant ESFIP lėšas. Pastangoms įtraukti į darbo rinką nesimokantį, nedirbantį ir neaktyvų jaunimą ir darbo rinkoje nedalyvaujančius suaugusiuosius pradėtas kurti vienuolikos regioninių karjeros centrų (RKC) tinklas ir jų veiklos modelis. Pirminis RKC tinklas kuriamas Užimtumo tarnybos struktūroje, bendradarbiaujant su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ir savivaldybių administracijomis. RKC tinklas kuriamas siekiant optimaliai panaudodamos regione esančius infrastruktūros ir žmogiškuosius išteklius. 2021 m. pradžioje jau veikė RKC Alytuje, o iki 2022 m. pabaigos pradės veikti dar 10 RKC.

Profesinis orientavimas taps ir integralia MVG sistemos dalimi, suteikianti galimybę išsilavinimą ir/ar profesinę patirtį turintiems asmenims gauti karjeros konsultacijas, kurios bus teikiamos ne tik naudojantis MVG informacine sistema ir per Regioninių karjeros centrų tinklą

NKL finansavimas būtinas siekiant užtikrinti profesinio orientavimo sistemos reformos veiksmingumą ir gyvybingumą. Planuojamos NKL investicijos užtikrintų sėkmingą reformos įgyvendinimo startą. Svarbu pažymėti ir tai, jog Profesinio orientavimo sistemos reforma yra numatoma kaip vienas iš LRV programos veiksmų Tokio tipo išlaidos nebuvo suplanuotos valstybės biudžete, tad negali būti laikomos einamosiomis išlaidomis. Siekiant sukurtos sistemos tvarumo, planuojama numatyti ilgalaikį valstybės biudžeto lėšų finansavimą profesinio orientavimo sistemos veikimui užtikrinti. Siekiant sėkmingai įgyvendinti PO sistemos reformą, be minėtų reguliacinių veiksmų, bus pasitelktos kritiškai svarbiostiesioginės investicijos į Profesinio orientavimo sistemą ir karjeros specialistų, teikiančių paslaugas mokyklose, tinklo sukūrimą ir įgalinimą, kas sudarys sąlygas kompleksiskai spręsti profesinio orientavimo sistemos problemas. Siekiant sukurti Karjeros specialistų tinklą į mokymas bus siekiama pritraukti naujus specialistus, užtikrinti reikiamas jų kompetencijas ir tokiu būdu suteikti kokybiškas profesinio orientavimo paslaugas mokinimas. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog tokio tipo išlaidos nebuvo suplanuotos valstybės biudžete, ir šiuo metu Lietuvoje nėra veikiančio karjeros specialistų tinklo, o profesinio orientavimo paslaugos teikiamos tik menkame skaičiuje mokyklų, kurios profesinio orientavimo tematiką plėtoja mokyklos ar savivaldybės iniciatyva. Atsižvelgiant į šią situaciją numatytos išlaidos negali būti prilyginamos einamosiomis išlaidomis. Taip pat, vienas iš pagrindinių NKL tikslų investuoti į kompetencijas, būtinas šalių ekonominiam augimui ir atsigavimui po pandemijos. Vienas iš pagrindinių Profesinio orientavimo sistemos tikslų padėti asmenims kryptingai pasirinkti karjeros kelią ir tokiu būdu prisidėti prie bendros šalies ekonominės gerovės augimo. Atsižvelgiant į tai, suplanuotos išlaidos į Profesinio orientavimo reformos įgalinimą pilnumoje atspindi NKL

keliamus bendruosius tikslus ir ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamą įtaką visai šalies ekonominei situacijai.

EGADP ir ESFIP lėšos bus investuojamos tolygiai teikti efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas visoje Lietuvos teritorijoje bendrojo ugdymo programas įgyvendinančiose įstaigose. ESFIP lėšos taip pat bus naudojamos RKC teikti karjeros planavimo ir jos valdymo paslaugas: karjeros konsultavimą, įskaitant mobilias karjeros konsultavimo paslaugas, nukreiptas į nutolusių vietovių gyventojus, profesinio veiklinimo organizavimą. RKC teikiamos karjeros planavimo ir valdymo paslaugos yra integrali MVG sistemos dalis, kuri padės asmenims taikliau pasirinkti ir, pasikeitus aplinkybėms, pakeisti profesiją. ESF lėšos bus nukreipiamos į NKL reformos papildomumą. Numatoma užtikrinti karjeros specialistų finansavimą ilgesniame periode, taip pat užtikrinti kitų paslaugų (įskaitant teikiamas suaugusiems asmenims) teikimą.

Profesinio orientavimo sistemos veikimas sudarys platesnes asmens profesinio pasirinkimo galimybes ir padės subalansuoti darbo rinkos pasiūlą ir paklausą.

4.7. Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“

Reformos tikslas – suderinant profesinio orientavimo ir profesinio rengimo sistemų veikimą, padidinti profesinio mokymo patrauklumą, užtikrinant jos veikimą pandemijos sąlygomis, išplečiant profesijos įgijimo galimybes mokantis bendrojo ugdymo mokykloje bei darbo vietoje.

Lietuva yra pasiruošusi didinti profesinio mokymo apimtis: jau išvystytas platus 126 sektoriinių praktinio mokymo centrų, aprūpintų modernia mokymo įranga, tinklas. Tačiau pandemija sumažino šios infrastruktūros efektyvų naudojimą dėl įvestų kontaktinio mokymo ir mokymosi apribojimų, įskaitant ir praktinį mokymą. Tarptautinė patirtis pandemijos laikotarpiu parodė, kad nevykstant praktiniam mokymui, neįgytų įgūdžių praradimus efektyviausiai padeda kompensuoti pažangių IT technologijų naudojimas mokymo procese. Tačiau Lietuvos sektoriniuose praktinio mokymo centruose stokojama IT ir skaitmeninių priemonių, skirtų nuotoliniam ir mišriam mokymui, nors jos tradiciškai pritraukia daugiau mokinių iš žemo SEK'o, todėl tinkamas apsirūpinimas yra kritiškai svarbus. Ryškiausiai pandemija atskleidė poreikį didinti galimybes vykdyti dalį praktinio mokymo nuotoliniu būdu, tam panaudojant inovatyvias aplinkas, tokias kaip virtuali ir papildyta realybė, kurios žymiai padidintų profesinio mokymo lankstumą ir prieinamumą. Lietuva planuoja šiuos iššūkius spręsti pasitelkdama Europos regioninės plėtros fondo paramą.

Sektoriinių praktinio mokymo centrų infrastruktūra vis dar nėra optimaliai naudojama. Esamas profesinio mokymo patrauklumas yra menkas – 2019 m. Lietuvoje profesinio mokymo įstaigose mokėsi mažiau nei trečdalis (26%) vidurinio išsilavinimo siekiančių mokinių, kai ES vidutiniškai pusė. Profesinio mokymo patrauklumą didinančios priemonės visų pirma yra siūlomų profesijų atitiktis darbo rinkai, mokymo programų ir jose taikomų metodų aktualumas skaitmeninės ir žaliosios transformacijos sąlygomis ir taikomų ugdymo metodikų pažangumas.

Reformos įgyvendinimo metu bus sukurta Nacionalinė profesinio mokymo pažangos platforma. Jos įkūrimas bus patvirtintas atitinkamų teisės aktų priėmimu. Šios platformos prioritetiniai tikslai:

126 2021 m. pradžioje Lietuvoje veiklą vykdė 57 profesinio mokymo įstaigų ir 41 sektorinis praktinio mokymo centras. Iš 57 profesinio mokymo įstaigų 31 turėjo sektorinius praktinio mokymo centrus.

ilgalaikis ir tvarus profesinio mokymo modelis kiekviename regione, visų suinteresuotų socialinių partnerių susitarimas dėl darbo rinkai reikalingų kompetencijų, Profesinio mokymo pažangos kelrodis, apjungiantis LRV priemonių, Europos įgūdžių darbotvarkės, EBPO įgūdžių strategijos ir kt. strateginių dokumentų rekomendacijas. Platformos dalyviais taps socialiniai partneriai, atstovaujantys verslo, pramonės, švietimo bendruomenės ir valdžios institucijų interesus. Veikiant platformos formatu, bus priimti sprendimai dėl objektyvių profesinio mokymo valdysenos principų, esamo profesinio rengimo tinklo konsolidavimo praktinio įgyvendinimo, naujų profesinių standartų, profesinio mokymo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų bei profesijos mokytojų rengimo, motyvavimo ir kvalifikacijos tobulinimo modelio atnaujinimo. Platformos veikimu priimtų sprendimų įgyvendinimas bus pagrįstas edukologijos mokslo žiniomis, sukuriant mokslininkams prielaidas diegti inovacijas. Edukologijos mokslo pažanga bus panaudota sukuriant naujus pedagoginius modelius profesinio mokymo sistemoje, pritaikytus skirtingo amžiaus ir poreikių asmenų grupėms.

Sektorinių praktinio mokymo centrų pagrindu bus teisiškai reglamentuota ir įveikinta kompetencijų centrų sistema, kurios modelis yra atnaujintas bendradarbiaujant darbdaviams, profesinio mokymo įstaigoms ir valdžios institucijoms. Tai užtikrins efektyvesnį modernios praktinio mokymo infrastruktūros panaudojimą, gerinant sąlygas formaliojo, neformaliojo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimą ir pripažinimo apimčių didinimą. Bus siekiama Profesinio mokymo įstatymo ir įstatymą įgyvendinančių teisės aktų pataisų, leisiančių išskirti 18 kompetencijų centrų, kurie akumuliuodami žinias ilgainiui taps metodologiniais atitinkamos švietimo srities centrais, veikdami tinklaveikos būdu kartu su giminingais sektoriniais praktiniais mokymo centrais. Centrų užimtumą garantuos juose koncentruojamas kompetencijų pripažinimas bei įgyvendinama nacionalinio mobilumo programa. Atnaujinant kompetencijų pripažinimo sistemą 2020 m. patvirtinta nauja Asmens įgytų kompetencijų vertinimo tvarkos aprašo redakcija. Rengiami Reikalavimų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo institucijoms ir jų akreditacijos tvarkos aprašo ir Kompetencijų vertinimo lėšų skaičiavimo vienam asmeniui metodikos projektai.

Pasinaudodama 2014-2020 m. ES investicijomis, Lietuva kardinaliai atnaujino profesinio mokymo turinį, pereidama iš esmės prie visuotinio modulinio mokymo. Nepaisant to, kad į visus profesinio mokymo lygmenis yra įtraukti darbdavių atstovai, profesinio mokymo turinys nespėjo paskui greitai besikeičiančius darbo rinkos poreikius. Tai ypač aktualu į šalį pritraukiant naujų investuotojų, su kurių atėjimu iškyla ir vis naujų įgūdžių darbo rinkoje poreikis. Siekiant spręsti šį iššūkį, bus investuojama į priemones, leisiančias greitai parengti (atnaujinti) profesinius standartus, formaliojo ir neformaliojo profesinio mokymo (įskaitant 5-o lygio profesinio mokymo programas) ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas (teikiančias į kvalifikaciją vedančias kompetencijas bei vykdomas profesinio mokymo ir aukštojo mokslo teikėjų), susijusias su žaliųjų technologijų ir inovacijų plėtra visose specialybėse - energijos vartojimo efektyvumu, žiedine ekonomika, skaitmeninimu, užtikrinant poreikius atitinkantį profesijos mokytojų rengimą, motyvavimą ir kvalifikacijos tobulinimą. Į naujų programų poreikio nustatymo procesą planuojama įtraukti asocijuotas verslo ir darbdavių struktūras, laisvąsias ekonomines zonas, institucijas, dirbančias tiesioginių užsienio investicijų plėtros srityje, profesinio mokymo teikėjus ir kitus susijusius partnerius. Atnaujinti siūlomos bei į finansinę paramą pretenduojančios programos turės turėti paminėtų socialinių partnerių pritarimą dėl aktualumo ir atitikties darbo rinkos poreikiams bei Žaliosios ir Skaitmeninės transformacijos principams. Lygiagrečiai bus siekiama identifikuoti galimybes tobulinti aktualius teisės aktus, mažinančius administracinius barjerus greitesniam programų, profesinių standartų atnaujinimui.

Lietuvoje pripažįstama, kad profesijos mokytojų profesinės patirties pobūdis, gilumas ir atitiktis kelia susirūpinimą. Pastarųjų EBPO tyrimų duomenimis nustatyta, kad nepaisant to, kad beveik visi profesijos mokytojai turi atitinkamą profesinę kvalifikaciją, tačiau dalis jų, daugiau nei 40 proc.,

neturi mokomo dalyko praktinės darbinės patirties, o dar 30 proc. neturi pedagoginės kvalifikacijos (*Education in Lithuania, Reviews of National Policies for Education, OECD*). 2021–2024 m. LRV užsibrėžė tikslą atnaujinti pedagogo karjeros modelį, didinti pedagogų rengimo efektyvumą ir bendrai mokytojo profesijos patrauklumą. Numatyta įgyvendinti ambicingą pedagogų darbo užmokesčio kėlimo programą. Šių LRV užsibrėžtų tikslų kontekste bus aktualizuoti profesijos mokytojų atestacijos nuostatai, didesnį svorį suteikiant mokytojų įgūdžiams dirbti su verslo įmonėmis stiprinti, siekiama pritraukti hibridiniu būdu dirbančius mokytojus, aktyviau naudoti hibridinius mokymo metodus ir skaitmenines technologijas, mokymo procese adaptuoti inovatyvius procesų valdymo ir gamtą tausojančius veiklos principus. Projektuojama, kad pasinaudoję EGADP teikiama parama, profesinių kompetencijų tobulinimo veiklose galėtų sudalyvauti beveik pusė visų profesijos mokytojų prioritetą skiriant neturintiems atitinkamo darbo patirties bei mokytojams ir smulkių ir vidutinių įmonių meistrams, neturintiems pedagoginės kvalifikacijos. Atkreiptinas dėmesys, kad ši veikla planuojama kaip papildoma veikla, šalia „Šiuolaikiško bendrojo ugdymo – pagrindo įgyti bazines kompetencijas“ reformos, kuri orientuota iš esmės tik į bendrąjį ugdymą. Taip pat sudėtinga brėžti takoskyrą tarp planuojamų intervencijų EGADP ir ESFIP priemonėmis, kadangi pastarosios planavimas dar nėra pažengęs iki konkrečių projektų planavimo, tačiau Lietuva įsipareigoja nedubliuoti šiomis priemonėmis remiamų veiksmų finansavimo.

Per pastaruosius metus Lietuva sukūrė sistemines prielaidas šalyje plėtoti profesinį mokymą pameistrystės forma. Profesinio mokymo įstatymo (2018) ir jį įgyvendinančių aktų pakeitimai, Darbo kodekso pataisos, Profesinio mokymo organizavimo pameistrystės forma tvarkos aprašo patvirtinimas (2019), paklojo teisinį pagrindą mokymui pameistrystės forma. Siekdama šios mokymo formos populiarėjimo ir tvarumo, mokykloms, įgyvendinančioms profesinį mokymą pameistrystės forma, skiriamas 25 % didesnis finansavimas, paskirta pameistrystę Lietuvoje koordinuojanti institucija, teikianti konsultacinę pagalbą mokykloms ir darbdaviams, buvo vykdomos įvairios populiarinimo veiklos. Tačiau šių priemonių poveikis išliko ribotas. Todėl 2020 m. buvo pradėtas įgyvendinti pilotinis paramos pameistrystei projektas, kuriuo teikiamos papildomos naudos įmonėms, meistrams ir pameistriams. Nors susidomėjimas projektu buvo didelis, tačiau dėl pandemijos sukeltų padarinių įmonėms, projekto rezultatai gali būti nevienareikšmiai. Nepaisant to, NKL derinimo su socialiniais partneriais metu, papildomos paramos būtinybė pameistrystei buvo akcentuojama vienbalsiai.

Įgyvendinant reformą, bus parengta ir įgyvendinta valstybės teikiama paramą pameistrystėje ir mokymusi darbo vietoje grįstam profesiniam mokymui papildanti schema, sudaranti palankias sąlygas mokiniams įgyti praktinius įgūdžius įmonėse, atliepanti atnaujinto Europos pameistrystės aljanso principus, daugiausia dėmesio skiriant ekonomikos sektoriams, kurie bus perėjimo į klimatai neutralią Europą lyderiai. Taip pat bus skiriamas ypatingas dėmesys profesinio mokymo pameistrystės forma skatinimui smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse, į kurias bus siekiama nukreipti iki 70 proc. visų paramą gavusių pameistrystės, o bent 40 proc. programų, įgyvendinamų pameistrystės forma, būtų orientuotos į skaitmeninių kompetencijų ugdymą. EGADP priemonė mokymuisi pameistrystės forma remti bus taikoma tik asmenims, įstojusiems mokytis į formaliojo pirminio arba tęstinio profesinio mokymo programas, t.y. nenumatoma parama asmenims, kuriems taikomas Užimtumo įstatymas.

Lietuva, siekdama užtikrinti, kad profesinio mokymo įstaigos būtų aprūpintos moderniausia praktinio mokymo įranga išplėtojo sektorinių praktinio mokymo centrų tinklą bei nukreipė ženklias 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos ERPF investicijas profesinio mokymo infrastruktūrai modernizuoti. Įgyvendinant Tarybos rekomendacijas dėl profesinio mokymo, šios investicijos ir toliau bus tikslingai tęsiamos 2021-2027 m. Lygiagrečiai šalyje buvo vykdoma profesinio mokymo institucijų tinklo optimizavimo programa, kurios metu nuo 2016 m. 20%

sumažintas profesinio mokymo institucijų skaičius. 2021 m. atlikus profesinio mokymo įstaigų tinklo analizę, optimizavimo programą numatoma atnaujinti 2022 m. Šiandien kiek daugiau nei pusė profesinio mokymo įstaigų turi įsteigtus sektorinius praktinio mokymo centrus, kuriuose sudarytos geriausios sąlygos įgyti praktinius įgūdžius. Tam, kad jomis galėtų pasinaudoti visi Lietuvos profesinio mokymo institucijų mokiniai, Lietuva 2020 m. pradėjo įgyvendinti pilotinį nacionalinio mobilumo projektą iš 2014-2020 ESF lėšų, skirtą remti mokinių praktinių įgūdžių įgijimą sektoriniuose praktinio mokymo centruose (projekto pabaiga – 2021 m. 12 mėn.). Nepaisant pandemijos sukeltų padarinių ir kontaktinio mokymo apribojimų, pirminiai projekto rezultatai ir palankus grįžtamasis ryšys iš mokyklų rodo, kad tokia priemonė pasiteisino ir yra tikslinga, ypač turint omenyje sumažėjusias mokinių galimybes įgyti praktinius įgūdžius įmonėse. Siekiant ir toliau užtikrinti mokiniams galimybes mokytis įvairiomis formomis, numatoma stiprinti ir plėsti nacionalinio mobilumo programą, užtikrinančią, kad visi profesinio mokymo įstaigų mokiniai turėtų prieigą pasinaudodami naujausia įranga įgyti praktinių įgūdžių sektoriniuose praktinio mokymo centruose. Šių priemonių įgyvendinimas sudarys sąlygas augti profesinio mokymo absolventų skaičiui, įsidarbinusių į atitinkamos kvalifikacijos reikalaujančią darbą, didins darbdavių pasitenkinimą profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir pasitikėjimą švietimo sistemos rezultatais.

Kartu su pameistrystės skatinimu, bus sukurta daugiau galimybių įgyti profesiją mokantis bendrojo ugdymo mokyklose. Teisinio reglamentavimo pokyčiai įteisino būdus bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams įgyti profesinių kompetencijų ir praktinių įgūdžių profesinio mokymo įstaigose, renkantis ugdymą pagal tam tikrus modulius ar programas. Tai reiškia, kad profesinio mokymo įstaigose galės mokytis ne tik norintieji įgyti kvalifikaciją pagal visą profesinio mokymo programą, kaip buvo įprasta iki šiol, bet ir bendrojo ugdymo mokyklų ir gimnazijų paskutinių klasių mokiniai, norintys mokytis pagal atskirus profesinio mokymo modulius. Nusprendusieji pasirinkti modulinį profesinį mokymą bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai mokysis kiek kitaip negu profesinių mokyklų auklėtiniai. Jie galės rinktis tik dalį programos, t. y., vieną atskirą modulį, ir mokytis pagal jį. Mokinsys, baigęs atskirą modulį, gaus įgytą kompetenciją patvirtinančią pažymėjimą. Įgytos kompetencijos jam leis užsiimti atitinkama veikla, o mokantis toliau pagal tos pačios kvalifikacijos programą įgytos kompetencijos galės būti įskaitomos, todėl sutrumpės mokymosi laikas. Reikalingi teisės aktai (1. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl asmenų, pageidaujančių mokytis pagal pirminio arba tęstinio profesinio mokymo programas, bendrojo priėmimo į valstybinę ar savivaldybės arba nevalstybinę profesinio mokymo įstaigą tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2020-05-07, V-373); 2. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“ (2020-11-11, V-417); 3. LRV nutarimas „Dėl Mokinių, kurie mokosi pagal profesinio mokymo programas siekdami įgyti pirmąją kvalifikaciją, stipendijų mokėjimo ir kitos materialinės paramos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2020-09-11, nr. 876) buvo patvirtinti 2020 metais.

Gerinant profesinio mokymo įvaizdį taip pat svarbu įveikti stereotipus, kad profesinis mokymas tradiciškai yra akademiškai mažiau gabių mokinių pasirinkimas. Profesinio mokymo įstaigos įgyvendins eksperimentines profesinio mokymo programas, leidžiančias lanksčiau ir greičiau įgyti profesinę kvalifikaciją dar mokantis bendrojo ugdymo mokyklose. Valstybės strateginės analizės centro 2019 metais atlikto tyrimo „Universitetas, kolegija ar profesinio mokymo įstaiga? Požiūris, patrauklumas, pasirinkimas“ (toliau – tyrimas), duomenimis, nuo 2013–2014 mokslo metų iki 2018–2019 mokslo metų dvigubai padaugėjo mokinių, kurie profesinio mokymo įstaigose pasirinko mokytis pagal pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį ir siekė įgyti pagrindinį išsilavinimą (be profesinės kvalifikacijos įgijimo), skaičius. Mokinių, kurie rinkosi mokytis tik pagal pirminio profesinio mokymo programas (ISCED 2), skaičius nuolat mažėjo, o 2018–2019 mokslo metais jis

buvo 9,5 karto mažesnis už profesinio mokymo įstaigose besimokančių tik pagal pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį mokinių skaičių. 2018 metais 90,5 procento mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą profesinio mokymo įstaigose, tęsė mokymąsi pagal pirminio profesinio mokymo programas kartu su vidurinio ugdymo programa, siekdami įgyti vidurinį išsilavinimą ir kvalifikaciją. Atsižvelgiant į tyrimo išvadą, kad profesinio mokymo patrauklumą mažina nepakankama profesinio mokymo programų pasiūla mokiniams, baigusiems pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį, bus pradėtos įgyvendinti pilotinės profesinio mokymo programos, kurių tikslas – sudaryti galimybes mokiniams, baigusiems pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį, mokytis pagal profesinio mokymo programą ir kartu nuosekliai mokytis pagal bendrojo ugdymo programas – pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį ir vidurinio ugdymo programą, – siekiant įgyti pagrindinį išsilavinimą, vidurinį išsilavinimą ir IV lygio kvalifikaciją. Teisinis mechanizmas tokių programų vykdymui sukurtas ir patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-1038 „IV kvalifikacijos lygiui įgyti formaliojo profesinio mokymo programų pritaikymo mokiniams, baigusiems pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį, eksperimento tvarkos aprašas“.

NKL lėšos investuojamos į profesinio mokymo pažangos platformoje suderintų profesijų mokymo programų ir žmogiškųjų išteklių jų mokymui parengimą, kai mokymas organizuojamas nuotoliniu ir mišriu būdu. Taip pat NKL lėšos nukreipiamos į profesinio mokymo moksleivių praktinių įgūdžių stiprinimą, padengiant nacionalinės mobilumo programos išlaidas ir skiriant paramą verslui, priimančiam dirbti pameistrais profesinį išsilavinimą siekiančius įgyti moksleivius.

4.8. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Planuojamos įgyvendinti komponento reformos ir joms įgyvendinti suplanuotos veiklos nepadės Sąjungai tapti atsparesnei diversifikuojant pagrindines tiekimo grandines¹²⁷, siekiant strateginės Sąjungos autonomijos.

4.9. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai

Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai nenumatomi

4.10. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Viena iš keturių komponento reformų – „Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“ tiesiogiai prisideda prie Europos žaliojo kurso pagal taksonomijos kodą 01 – *Contributing to green skills and jobs and the green economy*. Investicijos yra nukreiptos į profesinio mokymo turinio (formalių ir neformalių programų) atnaujinimą, suderinant profesinio mokymo turinį su žaliojo kurso įgyvendinimui būtinomis kompetencijomis. Investicijų suma 5 mln.€.

4.11. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Visos komponento reformos prisidės prie skaitmeninės transformacijos tikslų bendra 37,084 mln.€ investicijų išlaidų dalimi.

127 Angl. Supply chain

Dalis reformos „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio orientavimo ir mokymo sistemoje“ investicijų (14,8 mln.€) pagal skaitmeninių žymenų metodiką priskirtina kodui 016 „Skills development for smart specialisation, industrial transition, entrepreneurship, and adaptability of enterprises to change“. Šiam intervencijos kodui taip pat priskirta dalis (6,48 mln.€) reformos „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“ investicijų. Dar 2,004 mln.€ šios reformos priskirtina kodui 011 - Government ICT solutions, e-services, applications.

4 mln.€ reformos „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“ investicijų pagal skaitmeninių žymenų metodiką priskirtina kodui 099 - Specific support for youth employment and socio-economic integration of young people.

Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas“ prie skaitmeninės transformacijos tikslų prisideda 9,8 mln.€, kadangi numato ugdyti pedagogų skaitmenines kompetencijas (priskirtina kodui 108 - Support for the development of digital skills).

4.12. Nedarome reikšmingos žalos

Vadovaujantis EK 2021 vasario 12 d. patvirtintomis „Do no significant harm“ techninėmis gairėmis¹²⁸ įvertinus komponento planuojamų reformų poveikį šešiams aplinkos veiksniams, nurodytiems [Taksonomijos reglamento](#) 17 straipsnyje, nustatyta, kad reformos neturi jokio numatomo poveikio aplinkos tikslams arba numatomas jų poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į jos pobūdį, ir todėl laikoma, kad jos atitinka principą „Nedarome reikšmingos žalos“:

Nustatyta, kad reformos „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“, „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“ ir „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“, pagal planuojamų įgyvendinti veiklų pobūdį, neturi jokio tiesioginio ar netiesioginio neigiamo poveikio visiems šešiams aplinkos tikslams.

Įgyvendinant reformą „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“, numatoma, kad planuojamos veiklos (Tūkstantmečio mokyklų tinklo sukūrimas) neturi jokio numatomo poveikio klimato kaitos švelninimo, prisitaikymo prie klimato kaitos, žiedinės ekonomikos tikslams arba numatomas jų poveikis yra nereikšmingas, t. y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, kadangi įgyvendinimo metu bus priimti sprendimai, skirti galimos rizikos konkrečioms veiksnams sumažinimui arba panaikinimui (pvz., tokie kaip, vystant mokyklų tinklą bus laikomasi aplinkos apsaugą ir statybas reglamentuojančių teisės aktų, atliekamas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas, taip kaip tai nustatyta LR Planuojamos ūkinės veiklos vertinimo įstatyme¹²⁹, aplinkosauginių reikalavimų įrangos tiekėjams nustatymas ir kt.).

Išsamus komponento reformų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ įvertinimas pateiktas 4.1 priede.

¹²⁸ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218(01)&from=EN)

¹²⁹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0539E2FEB29E/asr>

4.13. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Keturių komponento reformų įgyvendinimo pažanga bus stebima fiksuojant 14 įgyvendinimo etapų ir 14 galutinių tikslų reikšmes. Visi tarpiniai tikslai bus pasiekti jau 2022 m. Q4, o galutiniai tikslai – EGADP tinkamumo laikotarpio pabaigoje, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d.

Lentelė 22. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Patvirtinti Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių pakeitimai	Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtins Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių pakeitimus, nustatančius reikalavimus savivaldybėms užtikrinti jungtinių klasių atsisakymą 5-8 klasėse, tik paralelinių klasių jungimą 1-4 klasėse, reikalavimus dėl mokyklų dydžio ir pan.	Q4	2021
2.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Patvirtinta Tūkstantmečio mokyklų pažangos programa	Programoje patvirtinti savivaldybių ir mokyklų būtinųjų ugdymo kokybės stebėsenos rodiklių sąrašai, patvirtinti Mokyklų tinklo kūrimo taisyklių pakeitimai, patvirtinti Kokybės krepšelio projekto ir Tūkstantmečio mokyklų programų aprašai	Q4	2021
3.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Nacionalinės profesinio mokymo pažangos platformos įsteigimą patvirtinančių teisės aktų priėmimas	Patvirtinti teisės aktai, įsteigiantys Profesinio mokymo pažangos platformą, apibrėžiantys Platformos funkcijas ir atsakomybes, dalyvius	Q1	2022
4.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Savivaldybių parengti bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos bendrieji planai pagal naujai patvirtintas Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisykles	Bent 80% savivaldybių parengs ir patvirtins savo bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos iki 2025 metų (imtinai) planus, kurie atitiks naujas Mokyklų tinklo kūrimo taisyklių nuostatas.	Q1	2022
5.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Paramos pameistrystėms ir mokymuisi darbo vietoje schemą įteisinančių teisės aktų priėmimas	Patvirtinti teisės aktai, nustatantys paramos pameistrystėms ir mokymuisi darbo vietoje teikimo mechanizmą (kriterijus, tikslines grupes, tikslines sritis, teikiamos paramos formas, tinkamas išlaidas ir etc.)	Q2	2022
6.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Profesinio mokymo kompetencijų centrų įveiklinimas	Priimti Profesinio mokymo įstatymo pakeitimai, įtvirtinantys švietimo, mokslo ir sporto ministro įgaliojimus skirti profesinio mokymo teikėjus, turinčius sektorinius praktinio mokymo centrus, organizuoti kompetencijų vertinimą atitinkamose	Q4	2022

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
			švietimo srityse		
7.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Atlikta ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros savivaldybėse galimybių studija	Studijoje bus išnagrinėtos galimybės kurti naują / modernizuoti esamą ar plėtoti kitas paslaugas (pvz., pavežėjimą), siekiant užtikrinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą visiems šio amžiaus vaikams	Q2	2022
8.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Patvirtintas Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių švietimo įstaigų veiklos kokybės išorinio vertinimo tvarkos aprašas	Tvarkos apraše bus nustatytos mokyklos veiklos sritys ir rodikliai, kuriais remiantis būtų vertinama veiklos kokybė	Q2	2022
9.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	Įteisinti koordinuotos mokymosi visą gyvenimą sistemos veikimo principai	MVG modelis įtvirtinamas įstatyminiame lygmenyje ir kituose susijusiuose teisės aktuose	Q3	2022
10.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Patvirtintos atnaujintos bendrosios programos	Patvirtintos atnaujintos priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos (atnaujintas ugdymo turinys)	Q3	2022
11.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Atnaujinti ikimokyklinio ugdymo kriterijai	Atnaujinti ikimokyklinio ugdymo kriterijai, kuriais remiantis švietimo įstaigos rengia savo ugdymo programas (ugdymo turinį). Kriterijai bus atnaujinti atsižvelgiant į naujausias mokslines žinias ir tyrimus, ypatingą dėmesį skiriant bendrųjų kompetencijų ugdymui taikant amžiaus tarpsnį atitinkančius metodus ir knygų skaitymo kultūros formavimui	Q3	2022
12.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	Įteisintas atnaujintas Profesinio orientavimo sistemos modelio veikimas	Patvirtintas LRV nutarimas "Dėl profesinio orientavimo tvarkos aprašo patvirtinimo", nustatantis PO sistemos valdymo principus, dalyvaujančias institucijas, asmenimis teikiamas paslaugas ir jų finansavimo principus	Q4	2022
13.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Įteisintos nacionalinės kvalifikacijos tobulinimo programos	Parengti ir patvirtinti teisės aktai, kuriais numatyti kokybiniai reikalavimai programų rengimui ir vykdymui	Q4	2022
14.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	Įdiegta vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema	LAMA BPO pagrindu sukurta MVG informacinė sistema, veikianti "Asmens mokymosi sąskaitos principu". Sistemoje bus atvaizduojami visi su MVG sistemos įgyvendinimu susiję mokymosi pasiūlymai, įskaitant mokymosi programas teikiančias Aukštą pridėtinę vertę. Asmenys,	Q1	2023

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
			atitinkantys sistemos įgyvendinimo etape nustatytus pirmumo kriterijus, per MVG sistemą galės gauti mokymosi pasiūlymą ir užsiregistruoti juo pasinaudoti. Sistema sudarys galimybes gauti karjeros konsultacijas, kaupti informaciją apie mokymosi metu įgyjamas kompetencijas, taip pat sudarys galimybes dalyvauti kompetencijų/kvalifikacijos pripažinimo procesuose.		

Lentelė 23. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, skaičius, kuriose veikia išplėtotas karjeros specialistų tinklas	380	Q4	2024
2.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Mokytojų, patobulinusių skaitmenines kompetencijas, skaičius	2200	Q4	2024
3.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Mokytojų įgijusių IT mokytojo kvalifikaciją skaičius	500	Q2	2024
4.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Aukštųjų mokyklų dėstytojų, patobulinusių skaitmenines kompetencijas, skaičius	800	Q4	2024
5.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	12394 mokiniai, dalyvavę nacionalinėje mobilumo programoje ir tobulinę praktinius įgūdžius sektoriniuose praktinio mokymo centruose, iki 2026 m.	12394	Q2	2026
6.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	3866 pameistrystės, gavusios valstybės paramą, iš kurių iki 70% vykdytos SMJ, iki 2026 m.	3866	Q2	2026
7.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Bent 800 profesijos mokytojų ir/ar meistrų, dalyvaujančių pameistrių ir praktikas atliekančių mokinių mokymo procese, dalyvavo kompetencijų tobulinimo veiklose iki 2026 m.	800	Q2	2026
8.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Bent 4000 bendrojo ugdymo programose besimokančių mokinių gavo paramą mokytis pagal pirminio profesinio mokymo programų modulius iki 2026 m.	4000	Q2	2026
9.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Bent 4000 mokinių gavo paramą mokytis eksperimentinėse profesinio mokymo programose iki 2026 m.	4000	Q2	2026
10.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	18-65 metų amžiaus asmenys, pagerinę kompetencijas, dalyvaujant kokybės užtikrinimo sistemos įvertintose programose, naudojantis vieninga MVG sistema	21600	Q2	2026
11.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Mokyklų, gavusių paramą veiklos kokybės gerinimui, skaičius	150	Q2	2026

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
12.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Modernizuotų STEAM centrų skaičius	10	Q2	2026
13.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Pedagoginių darbuotojų, patobulinusių kompetencijas, skaičius	10200	Q2	2026
14.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Parengtos 95 atnaujintos profesinio mokymo programos	95	Q2	2026

4.14. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir EGADP lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje. Komisijos pranešime dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos (2016/C 262/01) numatyta, kad valstybinis švietimas, organizuojamas pagal nacionalinę švietimo sistemą, kurią finansuoja ir prižiūri valstybė, **gali būti laikomas neekonomine veikla**. Teisingumo Teismas nusprendė, kad valstybė: „nustatydama ir išlaikydama tokią viešojo švietimo sistemą, kuri paprastai finansuojama iš viešojo biudžeto, o ne mokinių ar jų tėvų, [...] neketina verstis veikla už užmokestį, o **atlieka socialinę, kultūrinę ir švietimo funkciją savo visuomenės atžvilgiu**“¹³⁰ Tai, kad mokiniams ar jų tėvams kartais tenka sumokėti mokesčių už mokslą ar registracijos mokesčių, kuriais dengiamos sistemos veikimo išlaidos, neekonominiam valstybinio švietimo pobūdžiui poveikio iš esmės nedaro. Tokie finansiniai įnašai neretai padengia tik dalį realių paslaugos išlaidų ir todėl negali būti laikomi užmokesčiu už teikiamą paslaugą. Taigi, jie nekeičia neekonominio bendrojo švietimo paslaugos, kuri daugiausia finansuojama iš valstybinių lėšų, pobūdžio. Šie principai gali būti taikomi tokioms valstybinio švietimo paslaugoms kaip profesinis mokymas, privačios ir valstybinės pradinės mokyklos ir darželiai, papildomas mokymas universitetuose ir švietimo paslaugos universitetuose.¹³¹

Atsižvelgiant į aukščiau minėtas nuostatas ir tai, kad EK vertinimu mokymo veikla, vykdoma siekiant parengti daugiau geresnės kvalifikacijos žmoniškųjų išteklių yra neekonominė ir nepatenka į valstybės pagalbos taisyklių taikymo sritį.¹³² Todėl šiame komponente vykdant investicines veiklas valstybės pagalba nebus teikiama – visos investicinės veiklos yra tiesioginės viešosios investicijos.

ESFIP lėšomis (126,5 mln.€) planuojama prisidėti prie trijų komponento reformų:

- Daugiausiai 66,5 mln. suplanuota skirti įgyvendinti reformą „Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems“;
- 40 mln.€ suplanuota skirti įgyvendinti reformą „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“;
- 20 mln.€ - įgyvendinti reformą „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“.

¹³⁰ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos (2016/C 262/01) 28 punktą. Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/uploads/documents/files/veiklos-sritys/valstybes-pagalba/notion.pdf>

¹³¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos (2016/C 262/01) 29 punktą. Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/uploads/documents/files/veiklos-sritys/valstybes-pagalba/notion.pdf>

¹³² Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos (2016/C 262/01) 30 punktą ir 30 punkto a papunktį. Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/uploads/documents/files/veiklos-sritys/valstybes-pagalba/notion.pdf>

Nacionalinio biudžeto lėšomis bus finansuotas EGADP lėšomis netinkamas finansuoti PVM. Savivaldybių lėšomis (apie 2,8 mln.€) bus prisidėta prie reformos „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas“ įgyvendinimo.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 4 reformas – 311,5 mln.€. 2020 metais buvo patirta 2 mln.€ investicijų išlaidų. Didžiausia išlaidų dalis – 90,24 mln.€ - bus patirta 2023 metais. 2026 m. iki rugpjūčio 31 d. planuojama patirti beveik 6 mln.€ investicijų išlaidų.

Pagrindinė komponento lėšų dalis – beveik 80% - skirta įgyvendinti bendrojo ugdymo reformą (žr.lentelę).

Lentelė 24: Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

Reforma	Suma, mln.€	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	%
Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	246.32	0	20	73.72	77.95	68.75	2.95	2.95	79.07%
Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio orientavimo ir mokymo sistemoje	37	2	2	8.5	9.5	8.5	6.5	0	11.88%
Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	18.204	0	0	3.0165	4.05	4.05	4.05	3.0375	5.84%
Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	10	0	0	5	2	2	1	0	3.21%
IŠ VISO, mln.€	311.524	2	22	90.2365	93.5	83.3	14.5	5.9875	

5. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS

Politikos sritis:	Aukštasis mokslas, švietimas, inovacijų skatinimo veikla, mokslo ir verslo inovacijos
Tikslas:	Didinti aukštojo mokslo efektyvumą, kokybę ir tarptautinį konkurencingumą, sukurti nuoseklią priemonių sistemą mokslo potencialui konsoliduoti, skatinti inovacinės veiklos vykdymą sukurti verslo ir mokslo bendradarbiavimo tradicijas, užtikrinančias aukštos pridėtinės vertės augimą prioritetiniuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose. Tikslas atitinka TR'2019 „Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“, taip pat „Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti.“ ir TR'2020 „Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.
Reformos ir/ar investicijos:	Komponentą sudaro 3 reformos: 1. Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos (COFOG 09.4) 2. Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra (COFOG 01.5) 3. Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse (COFOG 01.5)
Investicijų poreikis iš viso:	453,73 mln.€, iš jų EGADP lėšų: 200,2 mln.€

Lentelė 25. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
1.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	PADIDINKI
2.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra	Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra	PADIDINKI TOBULĖKI
3.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	TOBULĖKI

5.1. Iššūkiai

Studijų finansavimo ir priėmimo sistema neskatina aukštųjų mokyklų orientacijos į pažangą ir kokybę. Lietuva yra ketvirta tarp šalių, kuriose vienam studentui tenka mažiausiai lėšų ir išsiskiria viena didžiausių pasaulyje aukštosiose mokyklose studijuojančių abiturientų dalimi¹³³. Dabartinė studijų finansavimo tvarka skatina aukštąsias mokyklas pritraukti kuo didesnį stojančiųjų skaičių (ne visada pakankamai pasirengusių studijuoti) ir išlaikyti priimtų studentų skaičių (net ir nepažangių studentų), o ne siekti studijų kokybės, nes studijų finansavimas tiesiogiai koreliuoja su studentų skaičiumi. Valstybės finansavimas skiriamas studijų išlaidoms padengti neskatina aukštųjų mokyklų veiklos pažangos. Aukštosios mokyklos rengia specialistus ne pagal realų specialistų poreikį rinkai, o pagal jų populiarumą, nes taip užsitikrinamos studijų finansavimo pajamos. Akivaizdi pasekmė – darbo rinkoje trūksta STEAM, ypač informatikos, inžinerinius mokslus baigusiu specialistų, o didelė dalis absolventų dirba aukštojo išsilavinimo nereikalaujantį darbą. Abiturientų skaičius kasmet mažėja, tačiau universitetai ir kolegijos, užuot sistemškai optimizavę savo veiklą ir aktualizavę programas, siekdami užsitikrinti valstybės finansavimą, priima studijuoti moksleivius su žemais vidurinio mokslo pasiekimais. 2020 m. į kolegijų valstybės nefinansuojamas studijų vietas įstojusių abiturientų daugiau nei 90 % nėra išlaikę trijų valstybinių brandos egzaminų (tarp kurių būtų matematikos ir lietuvių k. egzaminai), tarp įstojusių į valstybės finansuojamas vietas tokių studentų nėra. Nevienodų priėmimo sąlygų taikymas norintiems mokytis už savo lėšas ir norintiems studijuoti valstybės finansuojamose vietose daro neigiamą įtaką vykdomų studijų kokybei. Patiriamas ir skirtingų visuomenės grupių spaudimas didinti bendrą valstybės finansuojamų, ypač aukštojo mokslo, studijų vietų skaičių, todėl vietų skaičiaus proporcijos tarp profesinio mokymo, kolegijų ir universitetų nėra padiktuotos darbo rinkos poreikių.

Aukštąjį išsilavinimą įgiję absolventai retai profesinę veiklą tęsia studijų kryptį atitinkančioje veikloje. Nors Lietuvoje aukštąsias mokyklas baigusiu asmenų užimtumo lygis praėjus 1–3 metams po studijų baigimo yra aukštas (87,6%), tačiau pastebima, kad 2019 m. praėjus vieniems metams po studijų baigimo tik 42 % dirbusių universitetų I pakopos, 65 % universitetų II pakopos ir 30% kolegijų absolventų dirbo aukštos kvalifikacijos reikalaujančius darbus. Asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, įsidarbinimo pagal turimą kvalifikaciją rodikliai rodo neatitikimą darbo rinkos poreikiams, „perteklinės kvalifikacijos“ kūrimą – absolventai dirba darbą, nereikalaujantį aukštojo išsilavinimo. Tai iliustruoja aukštojo mokslo atotrūkį nuo realių darbo rinkos poreikių.

Studijos nekonkurencingos tarptautiniu mastu. 2019 m. bendrojo priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas buvo registruota 614 programų, tačiau geriausius ekspertų įvertinimus buvo gavusios tik 30 programų, t. y. mažiau nei 5 % visų programų. Studijų tarptautinį patrauklumą parodo dėstytojų ir studentų mobilumo rodikliai, aukštųjų mokyklų patirtis vykdančios tarptautinio lygmens tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Vadovaujantis Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita¹³⁴, Lietuvos studentų mobilumo balanso (išvykstančių ir atvykstančių studentų skaičius) rodiklis yra labai žemas (0,27). Kaip rodo Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita¹³⁵, tik nedidelė dalis Lietuvos aukštųjų mokyklų vykdo jungtines studijų programas,

¹³³ Eurostat

¹³⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf

¹³⁵ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf

trūksta paramos studijuojantiems užsienio piliečiams. STRATA duomenimis daugiausiai, net 41 % užsieniečių studijas nutraukė jau pirmame kurse. Pandemija išryškino ir aukštųjų mokyklų iššūkius sklandžiai pereiti prie virtualios studijų aplinkos, pernelyg lėtą studijų programų skaitmenizavimą ir prisitaikymą pilnavertiškai organizuoti nuotoline studijas.

Fragmentuota mokslo ir studijų sistemos stebėsena neužtikrina efektyvaus aukštojo mokslo kokybės tobulinimo. EBPO rekomendacijose nurodoma, kad siekiant didinti išorinio vertinimo naudą, būtinas nuolatinis bendruomenės švietimas ir informavimas, geresnė išorinio vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo stebėsena ir, esant poreikiui, pagalba aukštosios mokykloms. Sistemingas duomenų, reikalingų išoriniam vertinimui rinkimas ir sisteminimas, veiklos savianalizė reikalauja laiko, žmogiškųjų, finansinių ir kitų išteklių, kurių Lietuvos aukštosios mokyklos nepakanka. Vyriausybės strateginės analizės centras 2019 m. tyrime „Išorinio vertinimo reikšmė Lietuvos aukštųjų mokyklų veiklos kaitai“ analizuodamas išorinio vertinimo problemas nurodo, kad akademinė bendruomenė nemato išorinio vertinimo naudos, o komunikacijoje labiau akcentuojamos galimos neigiamos vertinimo pasekmės, pastebimas nepakankamas aukštesnių administracijos sluoksnių (vadovybės, centrinės administracijos) įsitraukimas į kokybės užtikrinimą. Nacionaliniu mastu mokslo ir studijų analitika nėra institucionalizuota, todėl sprendimams priimti reikalingi duomenys nėra efektyviai kaupiami ir valdomi. Mokslo ir studijų sistemos analitikos duomenų trūkumas, bei institucijos, kuri nuosekliai kauptų ir analizuotų šiuos duomenis nebuvimas, nesukuria tinkamų sąlygų laiku priimti pagrįstus sprendimus, reikalingus aukštojo mokslo kokybės tobulinimui.

Ribotas aukštojo mokslo prieinamumas pagrindinę negalią ir sveikatos sutrikimus turintiems asmenims. Negalią ar sveikatos sutrikimus turintys asmenys į aukštąsias mokyklas įstoja rečiau nei neturintys specialiųjų poreikių: 2019 m. į kolegijas įstojusių moksleivių dalis tarp turinčių pagrindinę negalią buvo 3,5 karto mažesnė nei tarp specialiųjų poreikių neturinčių asmenų, o tuo metu įstojusių į universitetus dalis buvo mažesnė 4,8 karto. EUROSTUDENT VII tyrimo III tarpinėje ataskaitoje nurodoma, kad visiškai patenkinti gaunama parama studijuojant yra tik kas penktas sveikatos sutrikimų turintis studentas. Studentai, turintys sveikatos sutrikimų, ženkliai dažniau teigia patiriantys sunkumų, susijusių su studijomis. Studentai su sveikatos sutrikimais patiria problemų dėl mokymosi krūvio, finansų, organizacinių problemų aukštojoje mokykloje ir pan.

Lietuvos mokslo ir studijų institucijose nesukurtos patrauklios karjeros sąlygos tyrėjams nemotyvuoja jų kurti konkurencingų mokslo rezultatų. Lietuva negali pasigirti nei pakankamu tyrėjų skaičiumi MSI, kuris būtų palankus pasiekti proveržį MTEP srityje, nei konkurencingu atlygiu jiems. Tyrėjų dalis Lietuvos MSI yra artima ES vidurkiui (2018 m. duomenimis, atitinkamai 0,43 % visos darbo jėgos ir 0,38 %) ir stipriai atsilieka nuo Šiaurės ir Vakarų Europos šalių (Suomijoje – 0,6 %), o skiriamas finansavimas yra ženkliai mažesnis (išlaidos MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose vienam Lietuvos tyrėjui per metus sudaro 40 tūkst. €, kai vidutiniškai ES vienam tyrėjui tenka net tris kartus daugiau – 120 tūkst. €)¹³⁶. Konkuruodamos globaliame pasaulyje, MSI sunkiai sekasi pritraukti geriausius kandidatus ir juos išlaikyti, o dirbančių tyrėjų motyvacija ir

136 Eurostat, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_p_perslf&lang=en> ir <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_e_qerfund&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

produktyvumas dėl karjeros kelio nepatrauklumo yra žemi¹³⁷. Nepaisant to, kad Lietuva vis dar dvigubai atsilieka nuo ES vidurkio pagal šalies mokslinių publikacijų, patenkančių tarp 10 % pasaulyje labiausiai cituojamų publikacijų, dalį tarp visų šalies mokslinių publikacijų lyginant ES vidurkiu (atitinkamai 5,61 % ir 10,03 %), Europos inovacijų švieslentės 2020 duomenimis, Lietuvoje 2012-2017 m. laikotarpiu šio rodiklio reikšmė augo daugiau nei dvigubai (nuo 2,46%, 2012 m.), kai ES vidurkis pakito tik 0,01 proc. p. (nuo 10,02% iki 10,03%). Lietuva ES išsiskiria didžiausia aukštąjį išsilavinimą įgijusia žmonių dalimi visuomenėje (71 %), tačiau perpus mažesnis doktorantūros absolventų skaičius nei vidutiniškai ES (Lietuvoje 0,9 naujų daktaro laipsnį įgijusiųjų tūkstančiui gyventojų, vidutiniškai ES – 1,9)¹³⁸ ir nedidelis užsienio talentų pritraukimo procentas (Lietuva – 6,8 % nuo visų doktorantų, kai ES vidurkis virš 20¹³⁹ identifikuoja apie vis dar menką konkurenciją dėl tyrėjų pozicijų Lietuvos mokslo sistemoje.

MTEP veiklos finansavimas Lietuvoje nepakankamas, netvarus ir nepastovus. Valstybės biudžeto lėšos, skiriamos MTEP, sudaro 0,3 % BVP, kai ES vidurkis daugiau nei dvigubai didesnis - 0,65 %. ES struktūrinių fondų lėšos reikšmingai papildo iš valstybės biudžeto skiriamą finansavimą, tačiau tai neužtikrina tvaraus finansavimo tęstinumo ilgalaikėje perspektyvoje¹⁴⁰. Susiformavusi priklausomybė nuo ES struktūrinių fondų lėšų sąlygoja didelius finansavimo apimčių svyravimus (pavyzdžiui, 2016 m. MTEP finansavimas MSI smuko beveik 50% lyginant su 2015 m.). Nesant pastovaus, ilgalaikio ir aiškaus finansavimo kvietimų grafiko, MSI sudėtinga lanksčiai ir operatyviai nukreipti ribotus administracinius ir mokslo resursus prisitaikyti prie skirtingų finansavimo priemonių reikalavimų.¹⁴¹ Aukščiausio lygmens MTEP kompetencijos yra sutelktos santykinai didelėse mokslinių tyrimų grupėse: 2018 m. atlikto palyginamojo ekspertinio MTEP vertinimo metu tik devynių iš 117 tyrėjų grupių veiklos kokybė įvertinta kaip atitinkanti aukščiausią tarptautinį lygmenį. Šiose grupėse dirbo apie 16 % visų tyrėjų. Šešios iš devynių grupių buvo iš vienos MSI – Vilniaus universiteto. Valstybės institucijose supratimas apie MTEP rezultatus ir jų kuriamą naudą nėra pakankamas, todėl skiriant finansavimą stengiamasi detalai kontroliuoti MTEP procesą, bet ne jo rezultatą. Įvairių valdymo sričių politiką formuojančiose institucijose (ministerijose) nėra už MTEP sprendimų taikymą atsakingų pareigūnų.¹⁴²

Nesukurta verslo-mokslo bendradarbiavimo kultūra, todėl bendradarbiavimas nenuoseklus, neefektyvus ir nerezultatyvus. Daugiau nei trečdalis (33,5 %) verslo-mokslo bendrų MTEP veiklų prasidėjo ne dėl sisteminių paskatų, bet dėl asmeninių mokslininkų ir verslininkų ryšių. MSI administracinės pastangos inicijuoti partnerystes su verslu prisideda tik prie maždaug 6 % MTEP veiklų. Daugelis Lietuvos MSI yra įkūrusios savo mokslo vadybininkų inovacijų ir technologijų perdavimo centrus, tačiau juose stinga žmogiškųjų išteklių, gebėjimų ir patirties sistemingai kurti kryptingą bendradarbiavimą su verslu. Nepakanka prototipavimo paslaugų, trūksta bandomųjų erdvių – 79 % tyrėjų tai įvardija kaip vieną esminių išliekančių trūkumų žinių perdavimo

137 UAB Visionary Analytics drauge su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Investicijos į mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklą: pasiekimų, išmokytojų pamokų ir išliekančių plėtros poreikių „žemėlapis“, 2020, 6.

138 Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_grad06&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

139 Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_mobs03&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

140 Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (EIM), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM) ir Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA), Inovacijų skleidimo trukdžių naujausia analizė, įskaitant skaitmeninimą, 2019, 6.

141 EIM, ŠMSM ir STRATA, 6 ir Visionary Analytics ir ŠMSM, 11.

142 Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija (LRPK), Rekomendacijos dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos stiprinimo ir dalyvavimo programoje „Europos horizontas“, 2019, 2.

grandinėje¹⁴³. Verslo įmonėms bendradarbiavimui su MSI taip pat vis dar dažnai stinga MTEP absorbcinių pajėgumų. STRATA tyrimas¹⁴⁴ atskleidė, kad dažniausiai verslo ir mokslo bendradarbiavimas baigiasi idėjų suformavimu (1-2 technologinės parengties skalės lygmenyse) nesukuriant produkto prototipo. Bendros mokslo ir verslo publikacijos Lietuvoje sudaro tik 3,78 % visų mokslo publikacijų ir yra vienos mažiausių ES (2019 m.).

Dėl neefektyvios tarptautinės tinklaveikos ir neįgytos tarptautinių projektų įgyvendinimo patirties Lietuvos mokslas ir verslas nepasinaudoja tarptautiniu finansavimu MTEP veikloms vykdyti. Horizontas 2020 projektuose Lietuvos subjektams EK skirtos lėšos yra 40,7 % didesnės nei 2007-2013 m. Bendrosios programos 7, tačiau pagal gautas lėšas MTEP iš programos Horizontas 2020 Lietuva užima priešpaskutinę vietą ir su 88 mln.€ tarp visų ES27 valstybių lenkia tik Malta. Palyginimui, Estija 2014-2020 m. laikotarpiu iš programos Horizontas 2020 gavo 238 mln.€ arba trigubai daugiau nei Lietuva, pagal programos Horizontas 2020 projektų koordinatoriams skirtas lėšas Estija Lietuvą lenkia net penkis kartus (atitinkamai 118 mln.€ ir 22 mln.€), o ir dalyvių skaičiumi dvigubai mažesnė Estija gali pasigirti didesniu (Estija – 798 dalyviai, Lietuva – 566).¹⁴⁵ Apskritai, vienas Lietuvos investuotas euras į programą Horizontas 2020 grįžta tik kaip 0,4 €, kai Estijos 1 investuoto euro grąža siekia net 2,7 €. ¹⁴⁶

Ribotos inovacijų finansavimo galimybės riboja Lietuvos įmonių technologinę pažangą, eksperimentavimą ir veiklos plėtrą. Lietuvoje dominuoja žemą pridėtinę vertę kuriantis verslo modelis, o aukštųjų technologijų produktų eksportas sudaro 37,6 % viso šalies eksporto (tai vienas iš žemiausių rodiklių ES). 2017 m. Lietuvoje veikė 380 startuolių, o 2020 m. – jau net 1034. 2018 m. ir 2019 m. Lietuvos startuoliai keliais didelės vertės sandoriais pritraukė rekordines investicijas, tačiau bendras vietos ir tarptautinių investicijų skaičius ir sumos išlieka sąlyginai nedidelės. Investavimo kultūra vystosi lėtai: investicinių fondų veikla, mentorystė ir akceleratorių programos nėra sistemingai veikiantis mechanizmas, padedantis ankstyvose verslo vystymo fazėse. Subsidijų priemonės be mentorystės programų (tokios kaip „Inostartas“¹⁴⁷) neatitinka startuolių ir/ar veiklą plečiančių įmonių poreikių. Tiek 2019 m., tiek 2020 m. didžiausia startuolių kūrėjų įvardijama veiklos kliūtis – neprieinamas finansavimas. Lietuvos rinkoje trūksta skatinamojo finansavimo (rizikos kapitalo, paskolų, garantijų) inovatyviems didelės rizikos verslo projektams, ypač jų pradinėse ir ankstyvosiose stadijose, taip pat ilgalaikio (ilgiau nei 7 metų) finansavimo¹⁴⁸. Finansavimo, reikalingo diegti inovacijas ir plėsti veiklą, trūkumas yra pagrindinė kliūtis, aktuali vienai iš aštuonių Lietuvos MVĮ. Toks rodiklis dvigubai didesnis nei vidutiniškai ES. Pagal verslo finansinius išteklius, skiriamus MTEP, Lietuva net 4 kartus atsilieka nuo ES valstybių vidurkio (Lietuvoje šis rodiklis sudaro 0,32 % nuo BVP, kai ES vidurkis – 1,21 % BVP). Pagal šį rodiklį Lietuva užima tik 24 vietą tarp 27 ES valstybių.

143 UAB PricewaterhouseCoopers, Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimo 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis išankstinis vertinimas, Vilnius, 2020, 51. <https://www.esinvesticijos.lt/docview/?media=111035&h=f5657&t=Kei%C4%8Ddiana%20MTEPI%20ex-ante_galutinis%202020%2002%2012> [žiūrėta: 2021-04-06]

144 Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Mokslo ir verslo bendradarbiavimo MTEP srityje: mokslo sistemos suinteresuotųjų šalių apklausos rezultatai, 2017. <https://www.esinvesticijos.lt/docview/?media=111035&h=f5657&t=Kei%C4%8Ddiana%20MTEPI%20ex-ante_galutinis%202020%2002%2012> [žiūrėta: 2021-05-06]

145 Programos "Horizontas 2020" statistikos portalas, <<https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/>> [žiūrėta: 2021-01-18]

146 Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA), Lietuvos inovacijų ekosistemos apžvalga, 2019, 43.

147 <<https://mita.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/programos-priemones/inostartas>>

148 EK 2019 m. vasario 27 d. EK tarnybų darbinis dokumentas Nr. SWD (2019) 1014 „Šalies ataskaita. Lietuva 2019": sunkumai gauti finansavimą trukdo mažoms ir vidutinėms įmonėms (toliau – MVĮ) diegti inovacijas ir augti.

Lietuvos pramonės technologinio pasirengimo lygis taip pat yra žemas – dominuoja mažo ir vidutinio technologinio išsivystymo įmonės. Lietuvos gamybos struktūroje šios įmonės sukuria apytiksliai tris ketvirtadalius visos Lietuvos gamybos produkcijos, pardavimo pajamų ir pridėtinės vertės. 85% visų Lietuvos gamybinio sektoriaus darbuotojų dirba žemo ir žemo-vidutinio technologinio išsivystymo gamybos įmonėse. Lietuvos vidutinio ir aukšto technologinio išsivystymo produktų dalis nuo viso eksporto yra mažiausia ES. Keturiuose iš penkių įmonių vis dar dominuoja linijinė ekonomika, reiškianti intensyvių žaliavų ir energijos vartojimą, didelius atliekų kiekius ir priklausomybę nuo išteklių importo. Verslas nepakankamai investuoja į žaliasias inovacijas be kita ko ir dėl didelių tokių inovacijų diegimo kaštų bei negreito jų atsipirkimo. Esamos žaliųjų inovacijų diegimui ir kūrimui skirtos priemonės pritaikytos tik didelės apimties projektų vykdymui brandžioms įmonėms¹⁴⁹.

Inovacijų paramos ir konsultavimo paslaugos, inovacijų paklausos formavimas ir marketingas vykdomi nekoordinuotai ir per mažą apimtimi. Inovacijas versle skatina septynios biudžetinės, viešosios įstaigos ir uždaroji akcinė bendrovė, vykdančios menkai tarpusavyje susijusius projektus ir fragmentuotas veiklas. Šių juridinių subjektų verslo įmonėms suteikiamos inovacijų skatinimo paslaugos sudaro nereikšmingą visų efektyviai inovacijų paramos sistemai reikalingų paslaugų dalį. Lietuvoje trūksta sisteminio požiūrio į potencialių inovatorių transformacijos skatinimą - pagalbos idėjoms vystyti, tarpininkavimo tarp verslo ir mokslo, inovacijų naudos vertinimo, idėjų vystymo ir paramos, technologijų perdavimo ir tarpininkavimo paslaugų, lengvai naudojamų, nesudėtingai administruojamų priemonių. Mokslo ir verslo bendradarbiavimo dėka kuriami inovatyvūs produktai ir paslaugos per menkai naudojami viešajame sektoriuje. Tradiciniai, dažniausiai mažiausia kaina besiremiantys viešieji pirkimai šiame sektoriuje galėtų būti dažniau keičiami ikiprekybiniais¹⁵⁰, inovatyviaisiais¹⁵¹, žaliaisiais¹⁵² ir taip formuoti inovacijų paklausą. Inovatyviųjų viešųjų pirkimų vertė 2011-2020 m. Lietuvoje svyruoja nuo 0,5 iki 160,8 mln.€, kas sudaro nuo 0,02 iki 1,1 % bendros metinės viešųjų pirkimų vertės¹⁵³. Didžiausia inovatyviųjų viešųjų pirkimų vertė fiksuota 2012 m. – 160,8 mln.€, tačiau ir ši vertė siekė tik 1,1 % visų viešųjų pirkimų vertės. 2020 m. inovatyviuosius viešuosius pirkimus Lietuvoje vykdė tik 2 perkančiosios organizacijos, o šių pirkimų vertė siekė 2 mln.€ arba 0,05 % bendros 2020 m. sudarytų viešųjų pirkimų sutarčių vertės.

149 Lietuvos pramonės skaitmeninio kėlrodio 2020–2030 m., < [https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Pramon%C4%97s%20skaitmeninio%20kelrodio%202020-2030%20ATNAUJINTAS%20LT\(1\).pdf](https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Pramon%C4%97s%20skaitmeninio%20kelrodio%202020-2030%20ATNAUJINTAS%20LT(1).pdf) > [Žiūrėta: 2021-04-10]

150 Ikiprekybinis pirkimas – iki pirkimo pradžios rinkoje dar nesančio inovatyvaus produkto sukūrimo, vykdančią MTEP, pirkimas. Tai iš esmės MTEP paslaugų įsigijimas, kai produkto nėra rinkoje ir jam sukurti yra reikalinga vykdyti MTEP veiklą.

151 Inovatyvus pirkimas - viešasis pirkimas, kai perkančioji organizacija, techninėje specifikacijoje apibrėždama perkamą objektą, įtraukia reikalavimus, kurie užtikrina, kad perkančioji organizacija įsigytų inovatyvių produktų, įskaitant gamybos, statybos, konstravimo ar kitus procesus, kurie geriausiai tinka efektyviai atlikti perkančiosios organizacijos funkcijas ar pasiekti strateginius tikslus, ir (arba) viešąjį pirkimą ir pirkimą, atliekamą vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje (toliau – viešasis pirkimas) vykdo pagal procedūras, kurios sudaro prielaidas ir paskatas tiekėjams pasiūlyti ir tiekti inovatyvius produktus.

152 Žalieji pirkimai - tai pirkimo rūšis, kai, nustatydamos minimalius bei numatydamos papildomus reikalavimus įsigyjamam produktui, perkančiosios organizacijos prioritetą teikia visuomenės ekologinių iššūkių sprendimui. Šių pirkimų dalį sudaro ir inovatyvieji viešieji pirkimai. Vykdydama žaliąjį pirkimą, perkančioji organizacija į viešojo pirkimo dokumentus įrašo Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. D1-508 „Dėl Produktų, kurių viešiesiems pirkimams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, sąrašų, aplinkos apsaugos kriterijų ir aplinkos apsaugos kriterijų, kuriuos perkančiosios organizacijos turi taikyti pirkdamos prekes, paslaugas ar darbus, taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatytus aplinkos apsaugos kriterijus. Taip ji pasirenka produktus ne tik pagal kainą ir kokybę, bet ir pagal mažesnę poveikį aplinkai vienoje, kelyje ar visose produkto būvio fazėse ir skatinama kurti, gaminti, tiekti ir naudoti kuo daugiau aplinkai palankių produktų. (LR Ukmin įsakymas dėl inovatyviųjų pirkimų gairių 14-12-29.pdf (lrv.lt))

153 INOVATYVŲS PIRKIMAI (lrv.lt)

5.2. Tikslai

Pertvarkyti ir įdiegti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, kad valstybės biudžeto finansavimas skatintų aukštąsias mokyklas rengti darbo rinkai trūkstantiems specialistus, augintų aukštųjų mokyklų MTEP veiklos apimtį ir kokybę, tarptautinį konkurencingumą, prieinamumą asmenims, turintiems negalią ir atsparumą kokybiškai veikti pandemijos sąlygomis. Aukštųjų mokyklų valstybinio finansavimo pertvarka nustatys, kad aukštųjų mokyklų veiklos kokybės rodikliai bus tiesiogiai susieti su gaunamu valstybiniu finansavimu, o pritraukiamų studentų skaičiaus turės mažesnę įtaką. Numatoma performuoti finansavimo mechanizmą taip, kad jis leistų su aukštosiomis mokyklomis sudaryti papildomo finansavimo sutartis, kuriose institucijos įsipareigoję įgyvendinti papildomus, valstybei aktualius, siekius. Ši pertvarka suteiks daugiau stabilumo ir galimybių aukštosioms mokykloms tvariai vystyti savo veiklą. Numatomos investicijos užtikrins studijų kokybės pažangą bei aukštojo mokslo atitikimą ūkio ir visuomenės poreikiams bei sumažins neatitikimą tarp turimos neseniai studijas baigusių absolventų kvalifikacijos ir jų dirbamo darbo.

Siekama stiprinti studijų kokybės užtikrinimo veiksmingumą, kad aukštųjų mokyklų ir studijų kryptų išorinio vertinimo sistema pasitarnautų efektyviam finansavimo pertvarkos įgyvendinimui, užtikrintų išorinio vertinimo rekomendacijų įgyvendinimą, mažintų aukštosios mokyklos išorinio vertinimo metu tenkančią administracinę naštą.

Peržiūrėti ir išgryninti universitetų ir kolegijų misijas. Tai vienas iš artimiausių aukštųjų mokyklų tinklo efektyvumo didinimo veiksmų. Įvertinus ateities ekonomikos poreikio prognozes, prioritetiniams ateities ekonomikos sektoriams aktualias kompetencijas, numatoma išgryninti universitetų ir kolegijų misijas, jų veiklos kokybės reikalavimus, diferencijuoti binarinės aukštojo mokslo sistemos teikiamas kompetencijas.

Sustiprinti aukštųjų mokyklų tarptautinį konkurencingumą. Lietuvai vis labiau integruojantis į Europos aukštojo mokslo erdvę ir vadovaujantis Bolonijos proceso gairėmis, tampa svarbūs prioritetai, aktualizuojantys tarptautinį judumą studijuojant ir įsidarbinant kaip veiksmingą priemonę plėsti studentų kompetencijas ir didinti įsidarbinimo galimybes. Siekiama skatinti aukštųjų mokyklų tarptautinį konkurencingumą sudarant sąlygas aukštojo mokslo įstaigų strateginių partnerystės stiprinimui, įgalinant aukštųjų mokyklų platesnį įsitraukimą į Europos universitetų aljansų veiklas, stiprinant jų kaip partnerių įtaką ir prestižą. Europos mastu diegiamos aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo iniciatyvos gerokai padidins judumą, skatins aukštą švietimo ir mokslinių tyrimų kokybę ir kompetenciją. sudarys sąlygas studentams gauti laipsnį derinant studijas keliuose ES šalyse. Įgyvendinant tarptautines aukštųjų mokyklų strategines partnerystę daug dėmesio bus skiriama universitetinėms studijoms atnaujinti, į jas diegiant technologines ir pedagogines inovacijas, siekiant orientacijos į studentų poreikius, didinant studentų mobilumo ir kitus studijų tarptautiškumo rodiklius. Siekiant gerinti užsienio studentų, atvykstančių studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose integraciją, ir taip prisidedant prie Lietuvos aukštojo mokslo žinomumo ir prestižo didinimo, numatoma sukurti užsienio studentų integracijos ir paramos sistemą.

Užtikrinti efektyvią ir nuolatinę mokslo ir studijų sistemos veikimo analitiką. Siekiama institucionalizuoti mokslo ir studijų sistemos analitikos vykdymą. Numatoma reorganizuoti Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūrą į Mokslo agentūrą, jai priskiriant mokslo ir studijų procesų analitikos funkcijas, Lietuvos MSI dalyvavimo tarptautinėse MTEP ir inovacijų programose bei organizacijose skatinimą, mokslo ir inovacijų kompetencijų viešajame sektoriuje diegimą. Agentūros kokybiškai veiklai vykdyti bus užtikrintas reikalingų duomenų prieinamumas ir ilgalaikis kaupimas, keitimasis jais tarp valstybės institucijų, antrinis panaudojimas, šių duomenų atvirumas

ir įgalinta duomenimis pagrįsta mokslo ir studijų sistemos valdysena. Mokslo ir studijų sistemos analitika bus susieta su politikos sprendimų pagrindimu statistinėmis analizėmis ir prognozėmis.

Didinti tyrėjų karjeros patrauklumą, motyvuoti kurti konkurencingą mokslo produkciją. Siekiama parengti ir įgyvendinti priemonių rinkinį tyrėjų karjerai, pritraukimui skatinti ir Europos mokslinių tyrimų erdvės¹⁵⁴ ir inovacijų tikslams įgyvendinti. Bus peržiūrėtas doktorantūros vykdymo ir valstybės finansuojamų studijų vietų planavimo modelis ir įdiegta industrinė doktorantūra. Įvertinus konkursinių mokslo projektų įgyvendinimo procedūras, jas supaprastinti. Parengti priemonių rinkinį, siekiant sudaryti sąlygas tyrėjams dalintis Lietuvos mokslo rezultatais per Europos atvirojo mokslo debesį ir naudotis tarptautiniais mokslo ištekliais (tarptautinėmis mokslo duomenų bazėmis ir infrastruktūromis), ir pradėti jas įgyvendinti.

MTEP ir inovacijų veiklas koncentruoti į nacionaliniu lygiu patvirtintas naujas Sumaniosios specializacijos sritis. Ribotus šalies žmogiškuosius ir finansinius išteklius bus siekiama sukcentruoti MTEP ir inovacijoms trijose prioritetinėse srityse: preliminariai – sveikatos technologijų ir biotechnologijų, pažangios gamybos ir informacinių ir ryšių technologijų. Šios trys prioritetinės sritys pasižymi potencialiai didžiausiomis mokslo ir verslo bendradarbiavimo galimybėmis Lietuvoje. Į šias tris Sumaniosios specializacijos kryptis planuojama nukreipti NKL ir ESFIP investicijas siekiant šalies pažangos inovacijų srityje, kuriant komercinę vertę turinčias žinias bei atliepiant verslo bei visuomenės poreikius.

Konsoliduoti inovacinės veiklos skatinimo funkcijas. Šiandien veikiančių inovacinės veiklos skatinimo funkcijas atliekančių biudžetinių ir viešųjų įstaigų funkcijos bus peržiūrimos ir konsoliduojamos užtikrinant, kad inovacijų skatinimo ekosistema būtų aiški ir vientisa, veiktų harmoningai, paramos inovacijoms priemonės (ekspertinė pagalba, konsultacijos, infrastruktūros kūrimas, finansinės paskatos, inovacijų skatinimas viešajame sektoriuje) būtų teikiamos koordinuotai, o būsimos Inovacijų agentūros veikla būtų organizuota aukštą darbo našumą užtikrinančiais principais. Konsolidavimo metu bus išgrynintos atsakomybės už verslo-mokslo bendradarbiavimo ir Lietuvos atstovavimo tarptautiniame inovacijų skatinimo veiklos tinkle funkcijų vykdymą (Inovacijų agentūros ir Mokslo agentūros funkcijas planuojama apibrėžti Technologijų ir inovacijų įstatyme ir Mokslo ir studijų įstatyme).

Koordinuotai padidinti inovacijų paklausą, reikšmingai išauginant ikiprekybinių, inovatyviųjų ir žaliųjų viešųjų pirkimų apimtį, jų efektyvumą ir kokybę. Bendrajame viešųjų pirkimų organizavimo kontekste, viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimas ir pirkimų centralizavimas yra vienos svarbiausių viešųjų pirkimų politikos krypčių. Tuo tikslu Vyriausybė 2019 m. patvirtino ir šiuo metu įgyvendina Viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo planą¹⁵⁵, keičiamas Viešųjų pirkimų įstatymas dėl centralizuotų viešųjų pirkimų skatinimo ir bendrų viešųjų pirkimų plėtros. Tikimasi, kad priėmus įstatymo pakeitimą, centralizuotų pirkimų dalis išaugs ne mažiau kaip 30 procentų. Inovacijų paklausą siekiama padidinti vykdant reikšmingai daugiau inovatyviųjų viešųjų pirkimų – jų dalis dar 2030 m. pasiektų 20 % visų šalyje vykdomų pirkimų. Konsoliduojant inovacijų skatinimo institucijas, bus įvertinta, kokiai agentūrai ar jos struktūriniam padalinii efektyviausia priskirti inovacijų paklausos didinimą skatinant ikiprekybinių, inovatyviųjų ir

154 Angl. European Research Area, toliau trumpinama ERA

155 <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesuju-pirkimu-politika/viesuju-pirkimu-profesionalumo-stiprinimas>

žaliųjų viešųjų pirkimų vykdymą. Visą viešųjų pirkimų politiką nuo 1996 m. įgyvendina ir prižiūri valstybės biudžetinė įstaiga Viešųjų pirkimų tarnyba, todėl koncentruojant išteklius, bus užtikrinta sinergija su tarnybos jau turimomis kompetencijomis ir sprendžiamas optimalaus žmogiškųjų išteklių naudojimo uždavins. Siekiant viešųjų pirkimų kokybės, perkančiųjų organizacijų profesionalumo ir kompetencijų augimo, perkančiosioms organizacijoms ir viešųjų pirkimų dalyviams būtina metodinė medžiaga, automatizuotai pildomi pirkimo dokumentų formų šablonai, konsultacijos planuojamų inovatyviųjų viešųjų pirkimų srityse, taip pat operatyviai prieinama techninė parama vykdant inovatyviuosius pirkimus. Būtinasis ir proaktyvumas – finansinės ir nefinansinės paskatos perkančiosioms organizacijoms rinktis sudėtingesnę, ikiprekybinių, inovatyviųjų ar žaliųjų viešųjų pirkimų rūšį. Ne mažiau svarbu užtikrinti ir rinkos dalyvių kompetencijas dalyvauti šalyje vykstančiuose inovatyviuosiuose viešuosiuose pirkimuose, kad būtų užtikrinta konkurencija. Pagal NKL planuojama skatinti inovatyviųjų viešųjų pirkimų vykdymą, įgyvendinant įvairias paskatas perkančiosioms organizacijoms (viešajam sektoriui), o pagal 2021–2027 m. ES fondų investicijų programą planuojama skatinti ikiprekybinių pirkimų vykdymą, įgyvendinant įvairias paskatas tokių pirkimų dalyviams (privačiam sektoriui, mokslo ir studijų institucijoms). Be to, bendrajame viešųjų pirkimų organizavimo kontekste, viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimas ir pirkimų centralizavimas yra vienos svarbiausių viešųjų pirkimų politikos krypčių.

Didinti finansavimą bendroms verslo ir mokslo misijoms, kad veikdami kartu efektyviau sukoncentruotų veiklą į trūkstančių grandžių aukštos pridėtinės vertės inovacijoms užpildymą. Bendros verslo ir mokslo misijos bus planuojamos prioritetą teikiant Sumaniosios specializacijos prioritetinėms kryptims. Misijos padės verslui ir mokslui veikiant kartu identifikuoti veiklos kryptis, sutelkti komandas, jas efektyviai valdyti, apjungti turimus, dažnai fragmentuotus išteklius, ir investuoti tik į trūkstančią infrastruktūrą, kurios kūrimas būtų pagrįstas abiejų pusių interesais. Misijomis grįstos mokslo ir inovacijų programos prisidės prie visuomenei aktualių iššūkių sprendimo.

Skatinti mokslą ir verslą kartu dalyvauti MTEP veiklos tarptautinėse finansavimo programose, ypač naujoje ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje Europos horizontas. Siekiant padidinti mokslo ir verslo tarptautiškumo lygį, bus skiriama parama mokslo ir verslo akceleravimui dalyvauti programoje „Europos horizontas“. Mokslo ir verslo atstovai bus skatinami dalyvauti rengiant startinius projektus programos „Europos horizontas“ veiksmų grupėse, skiriamas dėmesys kompetencijų tobulinimui kokybiškoms paraiškoms rengti, planuojamos paskatos tinkliniam bendradarbiavimui tarptautinėse asociacijose, konsorciuose, tiesiogiai susietuose su programos „Europos horizontas“ tikslų įgyvendinimu, programos NCP tinklo plėtrai ir veiklos stiprinimui. Numatoma parama EK suteikto kokybės ženklo MVJ, Maria Sklodovska-Kiuri (MSCA) ir priemonės „Pažangos sklaidos ir dalyvavimo plėtros“ projektų vykdymui ir pan. veikloms, padėsiančioms Lietuvos pareiškėjams geriau dalyvauti programos „Europos horizonto“ iniciatyvose, sustiprinti Lietuvos MTEPI tarptautinį įsitinklinimą ir konkurencingumą, atsispindėsiantį ir pagerėjusioje Lietuvos dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos statistikoje.

Didinti finansavimo prieinamumą verslo investicijoms į technologinę pažangą, inovacijas ir aukštos pridėtinės vertės veiklos plėtrą. Siekiant didinti verslo, ypač – startuolių, prieigą prie kapitalo, planuojama plėsti Inovacijų skatinimo fondą. Inovacijų skatinimo fondas buvo įkurtas 2020 metais, siekiant užtikrinti paveikų ir tvarų skatinamąjį finansavimą ūkio subjektų inovacinės veiklos plėtrai, palaipsniui mažinant tokio finansavimo priklausomybę nuo ESFIP lėšų. Fondo plėtra ypač aktuali atsižvelgiant į ESFIP finansavimo pokyčius, dėl kurių Lietuva yra suskirstyta į du regionus. ESFIP finansavimas startuolių vystymui, akceleravimui ir plėtrai numatytas tik startuoliams, įsikūrusiems Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione, kuriems numatyta skirti 50 mln. Eur.

Tuo tarpu startuoliai iš Sostinės regiono (kurie sudaro 2/3 visų Lietuvoje veikiančių startuolių), pagal ESFIP negalės gauti jokių investicijų. Siekiant užtikrinti tvarią startuolių ekosistemos plėtrą visoje šalies teritorijoje ir siekiant subalansuoti finansavimą, NKL investicijas tikslinga nukreipti startuoliams iš Sostinės regiono. Atsižvelgiant į startuolių ekosistemos plėtros iššūkius Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione, jame numatomos kur kas didesnės investicijos (į šiame regione įsikūrusius startuolius planuojama investuoti 2,5 karto daugiau investicijų, siekiant, kad didėtų bendra startuolių dalis Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione, kartu užtikrinant Sostinės regione veikiančių startuolių augimą). Todėl Inovacijų skatinimo fondą siekiama papildyti rizikos kapitalo priemone, skirta startuoliams iš Sostinės regiono. Fondo priemonių plėtra prisidės prie inovatyvių įmonių sukuriamos pridėtinės vertės ir darbo našumo augimo, sukuriama inovatyvių produktų pardavimo ir eksporto. Dalinantis naujų technologijų kūrimo ir inovacijų riziką su verslu, bus paskatintos didesnės privačios investicijos į inovacijų vystymą.

Didinti mažų ir vidutinių įmonių konkurencingumą žaliųjų inovacijų srityje ir ugdyti atsakingą verslą, prisidedantį prie Žaliojo kurso tikslų įgyvendinimo. Siekiant šio tikslo, planuojama sukurti paskatas aplinkai palankių produktų arba technologijų kūrimui ir (ar) diegimui. Šiuo tikslu bus įgyvendinama finansinė priemonė, čekių pagrindu suteikiant subsidijas žaliųjų inovacijų vystymui. Šioje priemonėje galės dalyvauti tik SVV subjektai, veiklą vykdančys ne pramonės srityje. Tuo tarpu pagal ESFIP finansavimą žaliosioms inovacijoms vystyti ir (ar) diegti galės gauti tik pramonės srities verslo subjektai. Be to, planuojama kurti praktinių technologinių žinių ir sprendimų apsiikeitimo platformą Industry 4.0 Lab, kuris prisidėtų prie pramonės sektoriaus perorientavimo žiedinės ekonomikos linkme. Platformos vystymas bus siejamas su Europos Skaitmeniniais inovacijų centrais (t. y., platforma bus kuriama Europos Skaitmeninio inovacijų centrų statusą turinčių organizacijų pagrindu).

5.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 1 tikslas „Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą“ įgyvendinamas sprendžiant 1.1. uždavinį „Stiprinti žmonių išteklius ir kompetencijas aukšto lygio mokslui ir mokslu grįstoms technologijoms kurti“, 1.2. uždavinį „Kurti aukšto lygio mokslo žinias, didinančias šalies konkurencingumą“, 1.3. uždavinį „Skatinti mokslui imlaus verslo kūrimąsi bei mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir plėtoti verslumo kultūrą mokslo ir studijų institucijose“ ir 1.4. uždavinį „Perorientuoti pramonę į žiedinę ekonomiką ir skatinti pažangiųjų technologijų ir inovacijų kūrimą, diegimą ir sklaidą“.

VPJP pirmoji misija – Vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai prisidės prie 0,5 % visų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) išlaidų ir 0,45 % valdžios sektoriaus išlaidų MTEP, palyginti su bendrojo vidaus produktu (BVP), padidėjimu. Įgyvendinant VPJP pirmąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 3 kryptimis:

Pasaulinio lygio mokslas. Įgyvendinti sukurta misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų modelį, skatinant tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Sukurti bent tris kompetencijos centrus prioritetinėse srityse. Šiuo metu jau yra rengiamas įgyvendinimui dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ akceleratorio veiksmų planas, taip pat planuojama įveikinti mokslo ir inovacijų pareigūnų tinklą Vyriausybės institucijose. Bus sudaromos prielaidos didėti MSI akademinių ir neakademinių darbuotojų darbo užmokesčiui. Įgyvendinamas priemonių rinkinys tyrėjų karjerai, pritraukimui skatinti ir Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų tikslams

įgyvendinti. Atnaujintas doktorantūros vykdymo ir valstybės finansuojamų studijų vietų planavimo modelis ir įdiegta industrinė doktorantūra.

Aukščiausios kokybės, tarptautiškos ir prieinamos studijos. Planuojama įgyvendinti studentų iš užsienio (tarp jų ir užsienio lietuvių) pritraukimo ir integracijos strategiją, teikiant pagalbą centralizuotai vieno langelio principu. Dalyvaujant Europos universitetų iniciatyvose, sudaromos sąlygos stiprinti Lietuvos aukštųjų mokyklų tarptautiškumui ir konkurencingumui. Peržiūrimos studijų programos aktualizuojant studijų trukmę ir skatinant nuotolinį mokymąsi, sudarant sąlygas mokytis nuotoliniu būdu, didinti asmenų, turinčių negalią įtrauktį siekiant aukštojo mokslo. Taip pat programos pritaikomos studentams turintiems specialiųjų poreikių. Planuojama sukurti paskatą studentams dalyvauti su jų studijomis susijusiose mokslinėse veiklose ir projektuose. Vadovaujantis užsienio šalių patirtimi, planuojama parengti Lietuvos aukštojo mokslo socialinės dimensijos tobulinimo veiklos planą. Planuojama atnaujinti aukštųjų mokyklų dėstytojų kompetencijų tobulinimo gaires, prioritetą teikiant užsienio kalbos, skaitmeninėms, akademinės etikos ir didaktikos kompetencijoms.

Modernus, efektyvus ir į misiją orientuotas studijų ir mokslo sistemos valdymas. Iki 2022 m. II ketv. planuojamas Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimas, susijęs su naujomis nuostatomis dėl mokslo ir studijų institucijų veiklos tikslų išgryninimo ir finansavimo modelio, MTEP vertinimo ir finansavimo modelio bei valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo proceso. Įvertinus potencialą, nacionalinius ir regioninius ūkio raidos ir darbo rinkos poreikius atnaujintas kolegijų tinklas.

VPĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Numatyta, kad Lietuvos vieta pagal Pasaulinio inovacijų indeksą „Global Innovation Index“ pakils iki 35 vietos 2024 m. Įgyvendinant VPĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami keliuose kryptyse:

Veržli inovacijų ekosistema. Kuriant nuoseklią inovacinės veiklos skatinimo sistemą, bus užtikrinta efektyvi inovacijų ekosistemos plėtra ir sudarytos sąlygos prioritetinių ekonomikos sektorių proveržiui tarptautiniu mastu pakeičiant inovacinę veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Konsoliduojant inovacinės veiklos skatinimo funkcijas planuojama įsteigti inovacijų agentūrą. Išplėsti Inovacijų skatinimo fondą. Skatinti tarptautinę tinklaveiką inovacijų srityje, dalyvavimą tarptautinėse inovacijų programose ir iniciatyvose. Įgyvendinti sukurta misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų modelį, skatinant tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Parengtos priemonės, didinančios inovacijų paklausą ir skatinančios inovatyvių viešųjų pirkimų vykdymą. Bus atnaujinta Sumaniosios specializacijos koncepcija ir prioritetai, jų koordinavimo modelis ir įgyvendinimo stebėsenos mechanizmas.

Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas. Siekiama padidinti viešųjų pirkimų proceso efektyvumą ir veiksmingumą ir padidinti inovatyvių ir žaliųjų pirkimų mastą. Įgyvendinti viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo reformą ir nustatyti rekomenduojamus viešųjų pirkimų specialistams keliamus kvalifikacijos reikalavimus, sukurti viešųjų pirkimų specialistų mokymo programas, mokymo modulius ir perkančiųjų organizacijų motyvavimo sistemą.

VPĮP šeštoji misija – Lietuvos žaliasis kursas. Didės Lietuvos miškingumas, saugomų teritorijų užimamo ploto dalis, mažės ATLPS nedalyvaujančių sektorių išmetamų į atmosferą ŠESD kiekis ir ES vidurkį pasieks Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediško) indeksas. Žiedinė ir neutralaus poveikio klimatui ekonomika bus pasiekta įtvirtinus nuostatas, kad nuo 2023 m. prekės, paslaugos ir darbai įsigijami tik žaliųjų pirkimų būdu, ir tai atlikti padės įdiegti konsultavimo,

informacijos sklaidos ir bendradarbiavimo su rinka mechanizmai žaliųjų viešųjų pirkimų srityje. Bus išplėsta žaliųjų pirkimų vykdymas įgyvendinant nacionalines ir ES finansavimo programas.

5.4. Reforma „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“

Reformos tikslas – didinti aukštojo mokslo ir mokslo sistemos konkurencingumą

Identifikuotos penkios reformos įgyvendinimo kryptys:

1. Valstybės skiriamo studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemos tobulinimas, užtikrinantis geresnę atitiktį darbo rinkos poreikiams, ir MTEP finansavimo peržiūra

Reguliacinis reformos krypties įgyvendinimo veiksmas – Mokslo ir studijų įstatymo ir poįstatyminių teisės aktų pakeitimas. Šie teisės aktai reglamentuoja valstybės biudžeto lėšų naudojimo tvarkas kompensuoti už studijas sumokėtą kainą, skirti lėšas MTEP ir meno veiklai plėtoti, administravimui, ūkiui bei sudėtingos infrastruktūros objektų priežiūrai, apmokėti valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų studijų, teikti paramą studentams, paramą studijoms, įskaitant paramą už studijų rezultatus ir paramą akademinėms išvykoms doktorantūros metu, teikti paramą užsienyje bendrajį išsilavinimą įgijusiems ir Lietuvoje studijuoti pasirinkusiems studentams ir kt.

Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimu bus suvienodinti minimalūs stojimo į valstybės finansuojamas ir nefinansuojamas studijų vietas reikalavimai, siekiant, kad visi studijuojantys turėtų bent minimalų pasirengimą studijoms. Šių reikalavimų suvienodinimas ir studijuojančių valstybės nefinansuojamose vietose mažėjimas skatins aukštąsias mokyklas optimizuoti studijų programas, jungtis tarpusavyje. Taip pat bus nustatyta nauja aukštųjų mokyklų veiklos finansavimo struktūra (susidedanti iš bazinio finansavimo, finansavimo pagal sutartis ir papildomo finansavimo už kokybinių rodiklių įgyvendinimą), finansiškai skatinanti mokslo ir studijų institucijas pertvarkyti veiklą, ją orientuojant į kokybinius, o ne kiekybinius parametrus, nebesiorientuojant į priimamų studentų skaičiaus didinimą ar išlaikymą. Studijų ir mokslo sistemos valdymas bus pagrįstas susitarimais su aukštosiomis mokyklomis, kuriose susitariama dėl konkrečių strateginių tikslų įgyvendinimo (pagal ekspertų parengtą koncepciją), taip užtikrinant pagrindinės finansavimo dalies stabilumą. Sutartys gali būti sudaromos dėl pažangos priemonių įgyvendinimo: institucijų veiklos plėtos, dėl institucijų jungimosi, dėl veiklos kokybės didinimo, dėl investicijų į infrastruktūrą ir dėl kitų veiklos pokyčių, reikalaujančių valstybės investicijų. Aukštojo mokslo kokybei gerinti bus nustatyti kokybiniai rodikliai (tarptautiškumo, studijų programų kokybės, absolventų įsidarbinamumo, MTEP lėšų pritraukimo), pagal kurių pasiekimą, bus skiriamos papildomos lėšos. Šis finansavimas paskatins aktyvesnį dalyvavimą mokslinių tyrimų ir inovacijų veikloje, bendradarbiavimą su verslu. Planuojama peržiūrėti bazinio MSI MTEP veiklos finansavimo modelį finansinius išteklius koncentruojant į didžiausią potencialą turinčių tyrėjų grupių skatinimą, didinant MTEP veiklą finansavimo dedamąją MSI finansavimo struktūroje. Finansavimo sistemos pertvarka ir bazinė finansavimo dalis užtikrins stabilų ir tvarų finansavimą einamajai aukštųjų mokyklų veiklai, kita finansavimo dalis (papildomas finansavimas už kokybinius rodiklius, susitarimai su aukštosiomis mokyklomis dėl strateginių tikslų įgyvendinimo) skatins aukštąsias mokyklas nebesiorientuoti į priimamų studentų skaičiaus didinimą, o sutelkti visas pastangas studijų kokybei, orientuotis į darbo rinkos poreikius, taip sprendžiant kvalifikacijos ir įgūdžių neatitikties darbo rinkai klausimus.

Prie numatomų studijų finansavimo reformų įgyvendinimo prisidės ir studijų kokybės vertinimo efektyvumo didinimo veiksmai. Aukštųjų mokyklų vykdomų studijų kokybė bus skatinama ir stebima atliekant išorinį vertinimą ir akreditavimą. 2019-2020 m. įgyvendinti aukštųjų mokyklų bei

studijų programų išorinio vertinimo teisinio reglamentavimo pokyčiai, kuriais iš esmės pakeista iki šiol galiojusi išorinio vertinimo tvarka. Pereita nuo studijų programų išorinio vertinimo prie studijų kryptių išorinio vertinimo, peržiūrėti ir patvirtinti nauji išorinio vertinimo kriterijai ir vertinamosios sritys. Šiais pokyčiais buvo siekiama sukurti prielaidas aukštosios mokyklos veiklai gerinti, skatinti jos kokybės kultūrą, informuoti steigėjus, akademinę bendruomenę ir visuomenę apie aukštosios mokyklos veiklos kokybę taip pat atskleisti sisteminių studijų krypties vaizdą, identifikuoti stipriąsias ir tobulintinas studijų krypties sritis. Efektyvesnį vertinimo proceso funkcionavimą užtikrins planuojama sukurti aukštųjų mokyklų veiklos ir studijų kokybės vertinimo informacinė sistema, kuri sumažins aukštosioms mokykloms tenkančią administracinę naštą, padės optimizuoti išoriniams vertinimams atlikti reikalingų resursų (žmonių, finansinių, laiko) poreikį, padidins informacijos apie aukštojo mokslo kokybę skaidrumą ir jos prieinamumą. Įgyvendinant reguliacinį šios reformos veiksmą Studijų kokybės vertinimo centrui bus sudarytos galimybės ne tik vykdyti išorinį vertinimą, tačiau nuolat skatinti studijų kokybę ir padėti aukštosioms mokykloms pasiekti vidinių kokybės užtikrinimo sistemų funkcionalumą ir veiksmingumą.

2. Aukštojo mokslo tinklo efektyvumo didinimas, išgryninant universitetų ir kolegijų misijas

2017–2020 m. pradėta universitetų tinklo reforma (kurios rezultatas – pertvarkytas universitetų tinklas: trys universitetai (LEU, ASU, VDU) oficialiai tapo konsoliduotu Vytauto Didžiojo universitetu, 2021 m. Šiaulių universitetas tapo Vilniaus universiteto dalimi) bus tęsiama stiprinant konsolidacijoje dalyvaujančius universitetus bei tęsiant investicijas į jų realią integraciją. Įgyvendinant antrąjį universitetų tinklų reformos etapą (kurio metu LRV daugiau universitetų jungimų neplanuoja) pirmiausia investuojama į glaudesnę verslo įmonių ir universitetų bei kolegijų bendradarbiavimo skatinimą (tiek pagal NKL, tiek pagal ESFIP). Tai bus pasiekta didinant įmonių paskatas investuoti į MTEP universitetuose ir universitetams įsitraukiant į tokias jungtines priemones (MSI ir verslo partnerystės skatinimas įgyvendinama pagal NKL šio komponento 3 reformą – „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“). Toks bendradarbiavimas padės stiprinti ryšius su regioninėmis darbo rinkomis, kas pagerins suteikiamų kvalifikacijų atitiktį darbo rinkos poreikiams. Remiantis išorinio vertinimo rezultatais ir aukštųjų mokyklų pasirengimu vykdyti kokybiškas studijas, bus siekiama, kad studijų programų grupės plėtotų stipriausios kiekvienoje srityje aukštosios mokyklos, taip užtikrinant išteklių koncentravimą ir racionalų skiriamų valstybės asignavimų panaudojimą aukščiausiai kokybei pasiekti. Aukštosios mokyklos turėtų specializuotis mažiau studijų kryptių, kad pasiektų kritinę masę ir išvengtų studijų kryptių ir studijų programų dubliavimosi.

Įgyvendinami VPNIIP investiciniai reformos veiksmai bus nukreipti studijų programų pertvarkymui aktualizuojant studijų trukmę, pritaikant studijų programas nuotoliniam mokymui, taip pat investicijos bus nukreiptos naujoms kokybiškoms studijų programoms užsienio kalbomis parengti, mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklų stiprinimui, akademinio personalo kvalifikacijos, ypač užsienio kalbų ir informacinių technologijų srityse, tobulinimui. Įgyvendinant „Skaitmeninės transformacijos ekonomikos augimui“ komponentą numatomos investicijos skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimui, kurios prisidės prie skaitmeninių įgūdžių gerinimo ir kokybiško nuotolinių studijų proceso užtikrinimo (numatoma skaitmenizuoti studijų programų/modulių/dalykų turinį, jį atnaujinant valstybine ir užsienio kalbomis, įsigyjant įvairiems IT produktams licencijas, organizuojant dėstytojams mokymus dirbti skaitmeninėje aplinkoje bei įsigyjant kompiuterinės įrangos). Numatoma tęsti aukštosiose mokyklose studijuojančių asmenų socialinės paramos ir prieinamumo užtikrinimo veiksmus. 2020 m. įgyvendinti teisinio reglamentavimo pokyčiai ir įstatymu nustatytas didesnis socialinių stipendijų dydis, išplėstas asmenų, galinčių gauti socialines stipendijas, ratas, patikslintos socialinių stipendijų skyrimo bei nutraukimo sąlygos, centralizuotas finansinės paramos studentams, turintiems negalią, teikimas, panaikintas paramą negalią

turintiems studentams teikiančių valstybės institucijų funkcijų dubliavimas ir taip užtikrintas racionalesnis valstybės lėšų naudojimas. Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį planuojama parengti Lietuvos aukštojo mokslo socialinės dimensijos tobulinimo veiklos planą. Tęsiant socialinės paramos prieinamumo užtikrinimo reformos įgyvendinimo veiksmus planuojama įgyvendinti papildomas priemones, kurios padėtų aukštosiose mokyklose sukurti prie studentų specialiųjų poreikių pritaikytas sąlygas, padedančias studentams gauti ir suprasti studijų medžiagą. Numatomi įgyvendinti veiksmai apims ne tik infrastruktūros pritaikymą specialiųjų poreikių asmenims, bet ir studijų proceso personalizavimą, kas sudarys geresnes sąlygas gauti kokybiškas švietimo ir mokslo paslaugas nepalankias sąlygas turinčioms socialinėms grupėms.

Tęsiant aukštųjų mokyklų **tinklo efektyvumo didinimo** veiksmus ir siekiant darnesnio aukštųjų mokyklų tinklo veikimo numatoma peržiūrėti universitetų ir kolegijų misijas. Peržiūrint aukštųjų mokyklų misijas siekiama ne sumažinti aukštųjų mokyklų skaičių, bet jas optimizuoti, kad veiktų efektyviai per atnaujintas misijas. Įgyvendinant šią reformos kryptį bus išgryninta, kokius kokybinius reikalavimus turi tenkinti abiejų tipų institucijos, kas skiria kolegijas nuo universitetų, kokie yra šių institucijų tarpusavio santykiai, galimos partnerystės, kad skirtingų tipų institucijų paskirtis būtų aiškiai suprantama savo profesinę ateitį planuojančiam abiturientui, jo tėvams ar globėjams ir plačiai visuomenei. Sudaryta ekspertų grupė, kuri iki 2022 m. parengs siūlymus dėl mokslo ir studijų institucijų efektyvios veiklos atliepiančios valstybės ūkinės, socialinės, kultūrinės plėtros poreikius pagal valstybės finansines galimybes. Šiuo metu Lietuvoje veikiančioje binarinėje aukštojo mokslo sistemoje MTEP srityje universitetų ir kolegijų specifika skiriasi, kolegijos specializuojasi taikomojo pobūdžio mokslo veikloje. Atlikus kolegijų veiklos efektyvumo analizę, įvertinus kokybinius ir kiekybinius duomenis, atsižvelgus į ekspertų rekomendacijas preliminariai numatoma, kad dalyje esančių stipriausių kolegijų bus stiprinamas taikomosios MTEP veiklos vystymas (siejant su darnia regiono plėtra, bendradarbiaujant su vietos bendruomenės, verslo ir valdžios atstovų grupėmis) ir jos virs taikomųjų mokslų aukštosiomis mokyklomis (nesuteikiant joms universiteto statuso), kitose planuojamos institucinės pertvarkos orientuojant jas į galimą jungimąsi su profesinėmis mokyklomis, taip pat į ISCED 5 studijų diegimą (darbdaviai yra išsakę tokių studijų poreikį tam tikrose studijų kryptyse). Universitetai turėtų tapti naujų žinių kūrimo ir mainų traukos centrais vykdančiais MTEP ir jais grįstas studijas, o kolegijos – turinčios didesnes galimybes reaguoti į regionuose veikiančio verslo specialistų trūkumo problemų sprendimą, koncentruotųsi į bendradarbiavimą su darbo rinkos atstovais ir regioninę plėtrą. MTEP fragmentacijos numatomos reformos nepadidins, kadangi Mokslo ir studijų įstatymo pakeitime konkrečiai bus apibrėžtos kiekvieno tipo institucijų funkcijos, o taikomųjų mokslų universitetai ir toliau specializuosis lig šiol atliekamose taikomojo pobūdžio MTEP veiklose kokybiškiau atliepdamos regiono poreikius. Galutinis sprendimas dėl konkrečių pasiūlymų efektyviai veikiančiam kolegijų tinklui, kuris atlieptų nacionalinius ir regioninius ūkio raidos ir darbo rinkos poreikius, bus pateiktas juos išdiskutavus viešose konsultacijose su suinteresuotomis grupėmis, politiniuose debatuose ir juos įteisinus atitinkamuose teisės aktuose. Viešosios investicijos bus nukreipiamos kolegijoms persitvarkyti veiklą pagal išgrynintas misijas: konsoliduoti vykdomas studijų programas, apjungti ir optimizuoti pagrindines administracines bei mokslo ir studijų aptarnavimo funkcijas ir procesus, optimizuoti naudojamą infrastruktūrą. Tai bus užtikrinama finansavimo reikalavimuose apibrėžiant konkrečius rodiklius, kuriuos turėtų pasiekti aukštosios mokyklos įgyvendindamos projektus.

3. Aukštųjų mokyklų tarptautinio konkurencingumo stiprinimas

Sudarydami sąlygas aukščiausios kokybės studijoms stiprinsime studijų tarptautiškumą skatindami aukštųjų mokyklų dalyvavimą Europos universitetų tinklų iniciatyvose. Dalyvavimas Europos universitetų tinkluose turėtų tapti vienu iš įrankių, didinančių aukštųjų mokyklų tarptautinį, o ne

nacionalinį konkurencingumą, studijų patrauklumą ir skatinančių teikti studentams kiek įmanoma daugiau tarptautiškumo veiklų. Dalyvavimas tokiose iniciatyvose yra didelis iššūkis aukštosios mokykloms, siekiančioms susidoroti su naujomis atsakomybėmis ir priimtais įsipareigojimais, todėl numatoma sukurti teisinės ir finansinės prielaidas ir teikti visapusišką paramą, kad aukštosios mokyklos kuo sėkmingiau įsitvirtintų šiuose tinkluose. Investicijos bus skiriamos bendrų studijų programų kūrimui ir įgyvendinimui, virtualių paslaugų teikimui, švietimo inovacijų bei naujų mokymo ir mokymosi būdų kūrimui, dėstytojų/studentų mobilumo veikloms ir kt. Tiesioginės viešosios investicijos bus skirtos sukurti nuoseklią paramos sistemą mokyklai užsienyje baigusiesiems abiturientams, pasirinkusiems Lietuvoje įgyti aukštąjį išsilavinimą. Paramos sistema prisidės prie studentų iš užsienio pritraukimo ir integracijos studijų metu. Tam pasitarnaus centralizuota vieno langelio principu, pagalbą užsieniečiams ir užsienio lietuviams teikianti sistema, kuri padės užtikrinti didesnę užsienio studentų pasiekiamumą, suteiks jiems visą būtiną informaciją apie studijų galimybes ir sąlygas, taip pat finansinės paramos kalbos studijoms bei stipendijoms skyrimas.

4. Tyrėjų karjeros patrauklumo didinimas

Reformos įgyvendinimo kryptis skirta sudaryti sąlygas padidinti tyrėjų profesinės veiklos patrauklumą. Bus didinamas akademinis darbuotojų darbo užmokestis, kad iki 2024 metų III ketvirčio jis pasiektų 150 % šalies vidutinio darbo užmokesčio. Siekiant „kelio priklausomybės“ efekto ir didesnio stojančiųjų į doktorantūros studijas skaičiaus bus finansuojama studentų MTEP veikla. Nuosekliai tyrėjo karjeros vystymui užtikrinti bus skiriamos lėšos podoktorantūros stažuotėms, mokslinėms išvykoms, tyrėjų kūrybinėms atostogoms mokslo publikacijoms rengti¹⁵⁶, dalyvavimui mokymuose, mobilumo iniciatyvoms, taip pat tyrėjų iš užsienio pritraukimui dirbti Lietuvoje. Kartu bus investuojama į MSI personalo MTEP duomenų tvarkymo gebėjimus, atvirojo mokslo principų taikymą (integracija į Europos atvirojo mokslo debesis).

5. Sistemingas MTEP veiklos skatinimas mokslo ir studijų institucijose ir mokslo ir studijų analitika

Krypčiai įgyvendinti ir sistemiskumui užtikrinti bus pasitelkta Mokslo agentūra, kuri bus įkurta reorganizavus ir peržiūrėjus Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros (MITA) ir kitų susijusių institucijų funkcijas. Šiuo metu MITA yra pagrindinė institucija, atsakinga už inovacijų politikos įgyvendinimą. MITA buvo įkurta 2010 metais, reorganizavus Tarptautinių projektų agentūrą ir pritraukus papildomą dalininką Lietuvos Respublikos ūkio ministeriją, siekiant geriau koordinuoti ir įgyvendinti MTEP ir inovacijų politiką, skatinti mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir sukurti inovacijoms palankią aplinką. MITA veikia keliomis kryptimis.

Pirmiausia, MITA teikia finansinę paramą verslui savarankiškai arba bendradarbiaujant su mokslu vykdyti MTEP veiklas. Kita MITA veiklos kryptis – konsultavimo paslaugų teikimas verslo klientams, mokslui ir viešajam sektoriui, vystant inovacijoms draugišką aplinką bei tarptautinio bendradarbiavimo ES ir tarptautinėse mokslo ir inovacijų programose bei tinkluose skatinimas. Šios veiklos pavyzdys – projektai Fintech LT ir GovTech LT2, kuriems finansavimas skirtas iš ERPF. Projekto GovTech LT2 tikslas – skatinti inovatyvių sprendimų viešajame sektoriuje kūrimą ir diegimą. MITA šiame projekte atlieka finansuotojo ir eksperto funkcijas.

¹⁵⁶ Angl. sabbatical

Metinis MITA veiklos biudžetas 2020 metais sudarė 11,9 mln.€. Nacionalinio biudžeto lėšos sudaro apie trečdalį MITA veiklos biudžeto ir daugiausia šių lėšų skiriama iš ŠMSM valdomų valstybės biudžeto asignavimų ŠMSM šioms pavestoms funkcijoms vykdyti: užtikrinti tarptautinių Lietuvos susitarimų ir įsipareigojimų MTEP srityje vykdymą bei dalyvavimą tarptautinėse MTEP programose bei užtikrinti nacionalinių mokslo-verslo bendradarbiavimo iniciatyvų MTEP srityje konkursinį finansavimą. MITA'i taip pat pavestos administruoti ESFIP lėšos pagal ŠMSM priemones, skirtas mokslo ir verslo tarptautiniam bendradarbiavimui, atžalinių įmonių (angl. „spin off“) mokslo ir studijų institucijose kūrimui.

MITA veiklą vykdo ir iš EIM valdomų valstybės biudžeto asignavimų. Jai pavesta skatinti Lietuvos įmones dalyvauti tarptautinėse ir nacionalinėse MTEP ir inovacijų programose, skatinti kosmoso sektoriaus plėtrą, skatinti klasterizaciją ir tinklaveiką, populiarinti inovacijas, skatinti inovacijų paklausą vykdant ikiprekybinius pirkimus. MITA'i pavestos administruoti ESFIP lėšos pagal EIM priemones verslui.

Siekiant sistemingai ir kryptingai skatinti mokslo ir studijų institucijas vykdyti į tarptautiškumą orientuotas MTEP veiklas, padidinti Lietuvos pareiškėjų konkurencingumą ES ir tarptautinėse mokslinių tyrimų ir inovacijų programose bei užtikrinti žiniomis, statistine ir procesine analize ir partneryste grįstų strateginių sprendimų priėmimą, planuojama pakeisti MITA veiklos valdyseną ją išgryninant. Reformos krypties įgyvendinimo metu MITA juridinis statusas iš biudžetinės įstaigos bus pertvarkytas į viešąją įstaigą, vietoj MITA sukurta Mokslo agentūra, kurios vienintelis savininkas bus ŠMSM.

Planuojama, kad pertvarkytai MITAi bus suformuoti tokie pagrindiniai Mokslo agentūros veiklos uždaviniai: skatinti Lietuvos pareiškėjų aktyvesnį dalyvavimą Europos ir tarptautinėse MTEPI programose, ugdyti mokslo kompetencijas viešajame sektoriuje, plėtoti mokslo ir studijų procesų analitiką. Reformos įgyvendinimo metu kokybiškai Mokslo agentūros veiklai užtikrinti bus peržiūrėtas reikalingų duomenų prieinamumas, jų keitimosi tarp valstybės institucijų ir valdymo klausimas. Analitinė veikla bus siejama su mokslo ir studijų politikos įgyvendinimo sprendimams pagrįsti būtinomis procesų statistinėmis analizėmis, ekspertinėmis procesų prognozėmis. MITA pertvarkai atlikti svarbi MTEP veiklų skatinimo ir mokslo bei studijų procesų analizės funkcijų LMT, STRATA, SKVC, NŠA peržiūra. Nuosekliai mokslo ir verslo dalyvavimo Europos ir tarptautinėse MTEPI programose skatinimo sistemai užtikrinti planuojama Mokslo agentūroje sutelkti visą programos „Europos horizontas“ nacionalinių kontaktinių asmenų tinklą, atsakomybes už programos „Europos horizonto“ akceleravimo priemonių koordinavimą. Bus sukurta pilnu etatu dirbančių NCP komanda, kurios pagrindinė veikla nukreipta informuoti Lietuvos mokslo ir verslo atstovus apie programos „Europos horizontas“ kvietimus, padėti potencialiems pareiškėjams rengiant paraiškas, susirasti projektų tarptautinius partnerius ir pan. Su NCP darbuotojais, atliekančiais NCP funkcijas bus sudaromos terminuotos darbo sutartys iš NKL lėšų, įvertinant tai, kad vėliau jų veiklos finansavimas bus užtikrintas iš įstaigos vidinių resursų. Mokslo agentūra taip pat bus atsakinga už mokslo pareigūnų tinklo viešajame sektoriuje suformavimą, apimant komunikaciją su sektorinėmis ministerijomis, Vyriausybę, mokslo pareigūnų atranką, tikslų mokslo pareigūnams suformavimą, kompetencijų ugdymą bei jų veiklos koordinavimą (estų pavyzdys kaip tai galima būtų palaipsniui įgyvendinti Lietuvoje – Estijos mokslo tarybos vykdomas mokslo pareigūnų projektas: <https://www.etaq.ee/en/funding/applied-research-funding/support-for-sectoral-rd/scientific-councillors-at-the-ministries-and-the-government-office-rita-3/>).

Sektorinėse ministerijose ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijoje įkurtos mokslo pareigūnų pozicijos tiesiogiai prisidės prie mokslo ir verslo bei valdžios institucijų bendradarbiavimo stiprinimo, Lietuvos MTEPI potencialo tarptautiškumo skatinimo bei didins mokslu grįstų sprendimų priėmimo kultūrą viešajame sektoriuje. Mokslo pareigūnų įsteigimas ministerijose yra vienas kertinių *Nacionalinio*

pažangos plano 2021-2030 įrankių siekiant užtikrinti realų horizontalaus inovatyvumo principo taikymą visose valstybės valdymo srityse, didinti inovacijų paklausą. Su mokslo pareigūnais bus sudarytos terminuotos darbo sutartys iš NKL lėšų, įvertinant tai, kad vėliau jų veiklos finansavimas bus užtikrintas iš vidinių įstaigos resursų.

Planuojama, kad Mokslo agentūra nevykdys administravimo (tarpinės institucijos) funkcijų. ŠMSM valdoma Mokslo agentūra teiks analitinę informaciją duomenimis grįstiems valdžios sprendimams priimti. Stebėseną ir toliau atliktų tarptautinės organizacijos, STRATA, t. y. ŠMSM nepavaldžios institucijos. Investicijos Mokslo agentūros reformai įgyvendinti bus nukreipiamos išėtinėms kompensacijoms dėl galimo poreikio nutraukti darbo santykius su dalimi ŠMSM skiriamų agentūros darbuotojų (jų yra 21), kurių etatų naikinimas bus tiesiogiai paveiktas reformos, duomenų bazės, darbuotojų darbo vietos sukūrimui (dabar MITA turi terminuotą patalpų nuomos sutartį su Turto banku) bei kompetencijų ugdymui, agentūros viešinimo ir tarptautinio įsitiklinimo veikoms. Lėšų poreikiai tarp išlaidų kategorijų tikslinsis, atsižvelgiant į reorganizuotos Mokslo agentūros struktūrą bei materialinių išteklių valdymo sprendimus.

5.5. Reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra“

Reformos tikslas – padidinti inovacijų politikos įgyvendinimo efektyvumą ir inovacijų paklausą šalies viduje.

Reformos įgyvendinimas apims institucinės sąrangos pokyčius ir inovacijų paklausos didinimo veiksmus:

1. *Efektyvinti inovacijų politikos įgyvendinimą įsteigiant vieną inovacijų skatinimo agentūrą ir optimizuojant šiuo metu veikiančių agentūrų tinklą.*

EIM yra tiesiogiai atsakinga už inovacijų politikos įgyvendinimą, o inovacijų priemonės administruoja ar dalyvauja įgyvendinant skirtingo pavaldumo institucijos ir agentūros: 5 agentūros (MITA, Lietuvos verslo paramos agentūra (LVPA), Versli Lietuva (VL), Investuok Lietuvoje (IL) ir Lietuvos Inovacijų centras (LIC)), taip pat UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA). EIM yra vienintelis INVEGA akcininkas, valstybės vardu EIM vykdo LVPA, VL ir IL veiklos priežiūrą. MITA veiklos priežiūrą atlieka ŠMSM ir EIM kartu. CPVA veiklos priežiūrą atlieka FM. LIC dalininkų struktūra yra unikali, jos steigėjai yra EIM, ŠMSM ir Lietuvos pramoninkų konfederacija. Išimtinai inovacijų skatinimo veiklą vykdo tik dvi iš visų išvardytų institucijų: MITA ir LIC. Kitų minimų institucijų ir agentūrų veiklos apimtys yra ženkliai platesnės.

Europos Taryba dar 2019 metais rekomendavo Lietuvai sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti. Ši rekomendacija yra racionalus būdas pasiekti inovacijų skatinimo masto ekonomiją, išvengti įstaigų vykdomų veiklų dubliavimo, efektyviau naudoti ribotus žmogiškuosius išteklius užtikrinant karjeros galimybes, išgryninant veiklą, pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, gerinti politikos įgyvendinimo koordinavimą, stiprinant Lietuvos atstovavimą tarptautinėje inovacijų arenoje.

Įkurta viena inovacijų agentūra bus atsakinga už visos inovacijų skatinimo ekosistemos vystymą, paramos inovacijoms priemonių koordinavimą, ekspertinės pagalbos teikimą, infrastruktūros (inkubatorių, akceleratorių) kūrimą, verslo ir mokslo bendradarbiavimo stiprinimą.

Išnagrinėjus gerąją užsienio šalių patirtį, EK, EBPO rekomendacijas, pasirinktas Lietuvos inovacijų sistemos sąlygomis tinkamiausias vienos agentūros modelis, artimiausias Suomijos ir Airijos institucinei sistemai. Modelį palankiai įvertino Vyriausybė, jis aptartas su inovacinės veiklos

funkcijas vykdančioms agentūroms, pristatytas Seimo Ekonomikos komitete. Inovacijų agentūros steigėjas bus EIM, pagrindinis valdymo organas – valdyba, kurios sudėtyje bus EIM, ŠMSM, LRVK, kitų institucijų, verslo ir mokslo atstovai.

Inovacinės veiklos funkcijų konsolidavimas steigiant vieną inovacijų agentūrą tiesiogiai palies keturias iš pirmiau minėtų agentūrų:

- inovacijų agentūrą numatoma kurti VL pagrindu,
- į inovacijų agentūrą perkelti su inovacijų skatinimu susijusias MITA funkcijas ir veiklas,
- iš LVPA į naująją agentūrą perkelti dalį funkcijų, susijusių su inovacijų ir verslumo skatinimu.
- INVEGA dėl jos specifinio statuso (nacionalinė plėtros įstaiga, finansų įstaiga) konsoliduojama nebus, tačiau bus ieškoma sąlyčio taškų ir vykdomų veiklų koordinacijos atsižvelgiant į tai, kad inovacijų agentūrai būtų aktualios kai kurios INVEGA vykdomos rizikos kapitalo priemonės, susijusios su inovacijų skatinimu (preliminariu vertinimu, tai būtų 11 rizikos kapitalo priemonių ir atskiros garantijų, dotacijos, paskolų priemonės).

Po reformos MITA savininku taps ŠMSM, agentūra iš biudžetinės įstaigos bus reorganizuota į viešąją įstaigą ir atliks su mokslo politikos įgyvendinimu susijusias funkcijas. LVPA atveju, į inovacijų agentūrą planuojama perkelti su inovacijų skatinimu susijusias LVPA funkcijas ir veiklas, tačiau LVPA ir toliau kuruos energetikos ir turizmo priemones. Sprendimas dėl LIC integravimo į Inovacijų agentūrą ar LIC dalininkų sudėties pakeitimo bus priimtas po diskusijų tarp visų LIC dalininkų. „Investuok Lietuvoje“ būtų integruojama ne šios reformos apimtyje, vėlesniame etape, galimai 2025 m.

Konsolidavus inovacinės veiklos skatinimo funkcijas, bendravimui su klientais inovacijų agentūroje bus skiriami vadybininkai (*key account managers*), kurie nukreips klientus į įvairias inovacijų agentūros priemones ir paslaugas atsižvelgus į jų poreikius.

Lygiagrečiai konsolidavimo procesui bus vykdomi inovacijų skatinimo sistemos peržiūros procesai. Suplanuota nuodugni inovacijų skatinimo sistemos peržiūra, leisianti išanalizuoti ir įvertinti esamas paramos priemones (finansines, akceleravimo ir pan.), iki šiol įgyvendintas valstybės biudžeto lėšomis ar pagal ESFIP, nustatyti sistemos spragas, galimą paskatų inovatyviam verslui dubliavimąsi ir šios analizės pagrindu parengti inovacijų sistemos optimizavimo sprendinius. Šie sprendiniai apims vienos nuoseklios inovacinės veiklos skatinimo sistemos (nepriklausomai nuo finansavimo šaltinio) sukūrimą. Tam numatytos atitinkamos, su teisinio reguliavimo peržiūra susijusios priemonės VPNJP. Šiuo metu rengiami reikalingi LR Technologijų ir inovacijų įstatymo pakeitimai.

Konsolidavimo modelio įgyvendinimas: 2021 m. Seimo Pavasario sesijoje (vėliausiai – Rudens) planuojama pakeisti Technologijų ir inovacijų įstatymą; rudenį bus priimti poįstatyminiai ir kiti teisės aktai, sudarysiantys prielaidas Inovacijų agentūros įsteigimui. Parengus teisinę bazę bus sprendžiami agentūros infrastruktūros klausimai (2021 m. gruodis – 2022 m. sausis), o 2022 m. I ketv. pabaigoje inovacijų agentūra pradės savo veiklą. Konsolidavimo procesas bus vykdomas etapais, nustatytais EIM ministro įsakymu: Inovacijų agentūros steigimo teisinio modelio ir teisinės bazės parengimas, agentūros veiklos strategijos parengimas, sprendimai dėl organizacijos struktūros ir jos teikiamų paslaugų sąrašo, Inovacijų agentūros žmogiškųjų išteklių, patalpų klausimų sprendimas, informacinių sistemų modelio parengimas.

Viešosios tiesioginės investicijos reformai įgyvendinti bus skirtos išeitinėms kompensacijoms dėl neišvengiamo poreikio nutraukti darbo santykius su dalimi darbuotojų, šiuo metu dirbančių bet kurioje iš inovacijų skatinimo funkcijas šiuo metu vykdančių juridinių subjektų (LR Darbo kodekso

imperatyvi nuostata dėl kompensacijų atleidžiamiesiems darbuotojams). Taip pat viešosios investicijos bus nukreiptos įsigyti pažangias organizacines priemones konsoliduotos inovacijų skatinimo agentūros veiklai, agentūrai įsitinkinti tarptautiniuose tinkluose, įgyvendinti konsoliduotos sistemos viešinimo kampaniją šalies viduje, kad visos tikslinės grupės būtų informuotos apie agentūros teikiamas paslaugas ir šalyje sukurtas galimybes.

2. *Padidinti inovacijų paklausą Lietuvoje išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą.*

Viešųjų pirkimų apimtis šalyje siekia apie 4 mlrd.€ per metus, tačiau ikiprekybinių, inovatyviųjų ir žaliųjų viešųjų pirkimų dalis pastarąjį dešimtmetį neviršija 1,1%. Reformos įgyvendinimas yra nukreiptas į kompetencijų vykdyti ikiprekybinius, inovatyvius ir žaliuosius pirkimus formavimą, kaupimą ir sklaidą. Apjungiant teises ir organizacines viešųjų pirkimų vykdymo kompetencijas su inovacijų srities kompetencijomis bus suformuotas inovatyviųjų viešųjų pirkimų kompetencijų centras, atsakingas už metodinės konsultacinės pagalbos perkančiosioms organizacijoms planuojant, organizuojant ir vykdant inovatyvius viešuosius pirkimus, teikimą. Inovatyviųjų viešųjų pirkimų kompetencijų centras rengs metodinę medžiagą verslui ir perkančiosioms organizacijoms, kaups ir viešins įvykdytų inovatyviųjų viešųjų pirkimų patirtį. Inovatyviųjų viešųjų pirkimų kompetencijų centras sukurs inovatyvių pirkimų sąlygų dokumentų šablonus, teiks konsultacijas viešajam sektoriui ir pirkimuose siekiantiems dalyvauti verslo ir mokslo atstovams. Šiuo metu nėra priimtas galutinis sprendimas dėl kompetencijų centro steigimo, planuojama, kad toks centras galėtų būti Viešųjų pirkimų tarnybos arba naujos Inovacijų agentūros sudedamoji dalis. Konsoliduojant inovacijų skatinimo veiklą bus numatyta galimybė perkančiosioms organizacijoms skirti techninę paramą vykdyti inovatyvius pirkimus, todėl kompetencijų centras sukurs techninės paramos teikimo būdus ir technines galimybes.

Planuojama inicijuoti finansavimo priemonės paskatinančias inovatyvių pirkimų įgyvendinimą. Finansinė parama planuojama teikti perkančiosioms organizacijoms apmokant dalį su pirkimų organizavimu susijusių išlaidų. Maksimali paramos suma 50 tūkst. Eur. Šias lėšas bus galima naudoti tiek pirkimui, tiek pirkimo pasirengimui (dokumentacijos parengimas, konsultacijos ir t.t.) Planuojama įgyvendinti 100 inovatyvių pirkimų. Taip pat planuojama pakeisti teisės aktus ir įtraukti inovatyvių pirkimų sąvoką į aktualius teisės aktus (Viešųjų pirkimų, Technologijų ir inovacijų įstatymus ir panašiai). LRV nutarimu planuojama patvirtinti inovatyvių pirkimų tvarką. Paruošiamuosius darbus (centro įsteigimas, teisės aktų pakeitimai) planuojami atlikti iki 2022 m. IV ketv. Priemonė bus įgyvendinama iki 2025 m. IV ketv. Bendrajame viešųjų pirkimų organizavimo kontekste, Vyriausybė 2019 m. patvirtino ir šiuo metu įgyvendina Viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo planą. Taip pat Seime svarstomi Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimai, kurie paskatins centralizuotą ir bendrą pirkimų plėtrą.

3. *Skatinti startuolių ekosistemos plėtrą*

Siekiant vystyti startuolių ekosistemą, bus parengta Startuolių ekosistemos plėtros koncepcija, kurioje bus išgryninti ilgalaikiai strateginiai startuolių ekosistemos plėtros tikslai ir veiklos kryptys (planuojama iki 2022 m. I ketv. pab.).

Remiantis Startuolių ekosistemos plėtros koncepcija, planuojama įgyvendinti įvairias startuolių plėtrą skatinančias priemones. Priemonės bus nukreiptos į startuolių vystymą, prioritetą teikiant Sumaniąją specializacijai. Siekiant didinti verslo, ypač – startuolių, prieigą prie kapitalo, planuojama plėsti Inovacijų skatinimo fondą. Fondo priemonės dengia nustatytą rinkos trūkumą bei jomis siekiama skatinti investicijas į fundamentinius mokslinius tyrimus ir (arba) taikomojo mokslinius tyrimus, ir (arba) eksperimentinę plėtrą, ir (arba) inovacinę veiklą. Fondas remis sritis atsižvelgdamas į naujos Sumaniosios specializacijos kryptis. Numatomos veiklos: iki

akceleravimas, akceleravimas, rizikos kapitalo investicijos. Planuojama finansuoti 100 startuolių Sostinės regione. Tuo tarpu startuoliams iš Vidurio ir vakarų Lietuvos finansavimas bus skiriamas pagal ESFIP.

Siekiant mažinti viešųjų akceleravimo iniciatyvų fragmentaciją ir sukurti bendrą nuoseklią verslo akceleravimo sistemą, užtikrinančią efektyvias verslo paramos paslaugas startuoliams bei spartinančią startuolių ekosistemos vystymą Lietuvoje, padidinant verslo kūrimo kompetencijas ir investicijų pritraukimo galimybes, planuojama iš esmės peržiūrėti verslo akceleravimo sistemą Lietuvoje. Peržiūrėjus sistemą, siekiant jos optimizavimo, planuojama išgryninti esamas iniciatyvas (kurias šiuo metu įgyvendina MITA, VL ir pan.), esant poreikiui – jas jungti, inicijuoti naujas.

Akceleravimo sistemos tobulinimas ypač aktualus siekiant gerinti Lietuvos, kaip palankios valstybės startuoliams vystyti, žinomumą ir įvaizdį tarptautiniu mastu. Tai padės užtikrinti inovatyvių idėjų cirkuliaciją, pritraukti talentus iš užsienio. Viena iš planuojamų priemonių – tarptautiniu mastu pripažinto akceleratoriaus iš užsienio pritraukimas. Be to, planuojama įkurti ne mažiau kaip vieną specializuotą akceleratorių, (pvz. gyvybės mokslų srityje), kuris padės užtikrinti tvarią atitinkamos srities pasiekimų plėtrą (jų veikla bus glaudžiai susijusi ir derinama su kompetencijų centrais).

Tai, kad verslo akceleravimo sistemos tobulinimas yra būtinas, patvirtina ir Lietuvos startuolių apklausos, atliktos „Vilmorus“ 2019 m. pabaigoje, rezultatai, rodantys, kad startuolių vystymąsi labiausiai apsunkina finansų stoka, verslo reguliavimas talentų trūkumas. Apklausos duomenimis, startuoliams Lietuvoje trūksta kompetencijų ir žinių startuolio kūrimo bei investicijų pritraukimo klausimais.

4. Skatinti žaliųjų inovacijų vystymą

Siekiant skatinti žaliųjų inovacijų plėtrą, planuojama sukurti paskatas aplinkai palankių produktų arba technologijų kūrimui ir (ar) diegimui. Šiuo tikslu bus įgyvendinama finansinė priemonė, čekių pagrindu suteikiant subsidijas žaliųjų inovacijų vystymui. Šioje priemonėje galės dalyvauti tik ne pramonės srityje veiklą vykdančios SVV subjektai, veiklą vykdančios ne pramonės srityje.

Planuojama kurti praktinių technologinių žinių ir sprendimų apsiikeitimo platformą Industry 4.0 Lab, kuri prisidėtų prie pramonės sektoriaus perorientavimo žiedinės ekonomikos linkme. Numatomos paslaugos pramonės perorientavimui ir žiedinės ekonomikos plėtrai - sukurta infrastruktūra, užtikrinanti viešą virtualių gamybinių linijų demonstravimą, orientuotą į žiedinės ekonomikos technologinius sprendimus, planuojamos teikti Lietuvos pramonės įmonėms technologijų pritaikymo konsultavimo paslaugos, kurios apimtų konsultacijas dėl naujų, MTEP rezultatais grįstų, pilotinių, pramonės įmonės transformuojančių ir / arba klimato kaitą mažinančių technologijų diegimo (tokios paslaugos papildys ESFIP numatytas veiklas sudarant sąlygas tvariai pramonės transformacijai, kadangi pagal ESFIP tokių paslaugų teikti neplanuojama). Konsultacijų veiklos metu būtų rengiami inovacijų auditai ir rekomendacijos dėl MTEP rezultatais grįstų skaitmeninių inovacijų diegimo (toliau – Rekomendacijos).

5.6. Reforma „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“

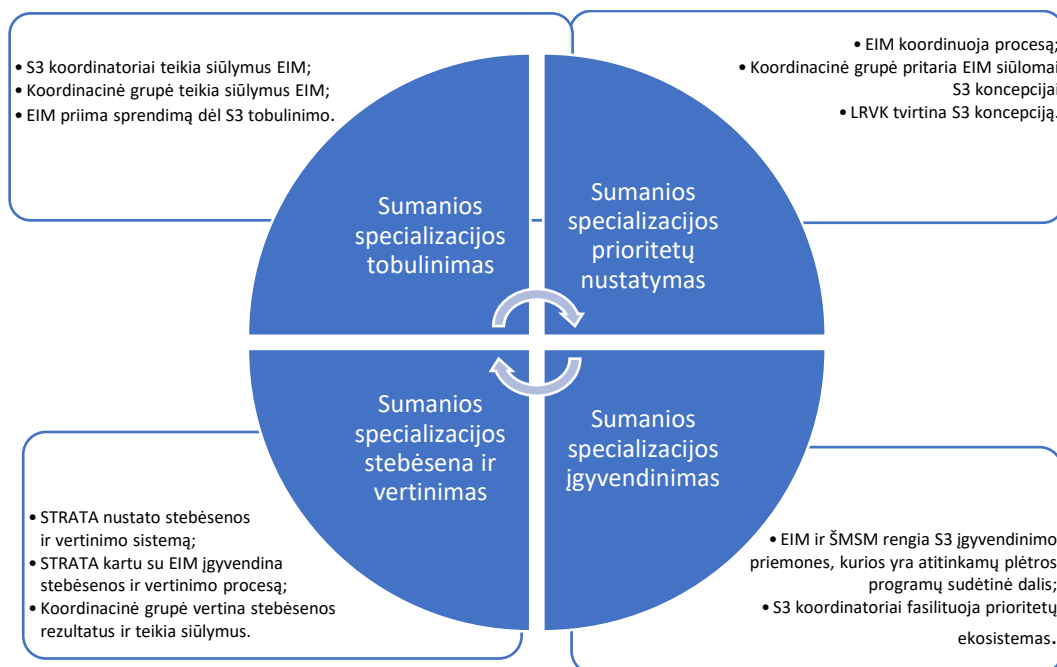
Reformos tikslas – sukoncentruoti verslo ir mokslo bendradarbiavimą išgrynintose MTEPI veiklos srityse, remiant bendrą mokslo ir inovacijų misijų įgyvendinimą.

Reformą planuojama įgyvendinti trimis kryptimis: pirma, nacionaliniu lygiu išgryninti svarbiausius Sumaniosios specializacijos prioritetus, kuriuose nustatytas didžiausias augimo potencialas. Numatoma, kad liks trys sumaniosios specializacijos prioritetai. Antra, MTEPI veiklos skatinimas bus nukreipiamas į bendrą mokslo ir inovacijų misijų įgyvendinimą. Finansavimas ekonominę

logiką ir akivaizdų mokslo potencialią turinčioms bendroms mokslo ir inovacijų misijoms bus prieinamas iš dviejų šaltinių: skiriant finansavimą šalies viduje ir skatinant dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose. Tokiu būdu bus užtikrinta investicijų koncentracija ir jų papildomumas. Trečia kryptis bus skirta paskatinti mokslą ir verslą dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose.

1. Apibrėžti Sumaniosios specializacijos prioritetus

Ši reformos įgyvendinimo kryptis yra reguliacinis veiksmas, kuriuo siekiama sutelkti ribotus išteklius į didžiausią MTEPI potencialą turinčias sritis. Bus atnaujinta Sumaniosios specializacijos koncepcija ir nustatyti sumaniosios specializacijos prioritetai, jų koordinavimo modelis ir įgyvendinimo stebėsenos sistema (VPJP nustatytas veiksmas 1.5.12. „Telkti išteklius į didžiausią mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų (MTEPI) potencialą turinčias sritis – atnaujinti Sumanios specializacijos koncepciją ir nustatyti sumaniosios specializacijos prioritetus (iki 2021 m. IV ketv.), jų koordinavimo modelį ir įgyvendinimo stebėsenos sistemą“).

Paveikslas 17. Preliminari Sumaniosios specializacijos valdymo sistema.

Prioritetinės MTEPI sritys turės individualius MTEPI prioritetų ekosistemų koordinatorius (jų komandas), kurie jungs mokslo ir verslo bendruomenes, palaikys nuolatinį antrepreneriškos paieškos procesą (EDP), o kartu identifikuos prioritetų vystymo poreikius ir pasiekimų pažangą.

2. Remti misijomis grįstą mokslo ir inovacijų programų įgyvendinimą Sumaniosios specializacijos srityse

Numatoma parengti tris misijomis grįstas mokslo ir inovacijų programas stipriai susietas su atnaujintos sumaniosios specializacijos prioritetais, kurios apimtų tiek MTEPI veiklą, tiek reikalingos infrastruktūros (trijų kompetencijos centrų) finansavimą.

Stiprinant mokslo ir verslo partnerystę, tarpinstitucinę ir tarpsektorinę bendradarbiavimą, planuojama inicijuoti misijomis pagrįstą mokslo ir verslo bendradarbiavimą, prisidedantį prie aktualiausių visuomenei iššūkių sprendimo. Preliminariai, iššūkių atrankos procesas būtų vykdomas vadovaujantis EDP, surinkus ir apibendrinus po įvairias organizacijas bei veikėjus pasklidusias

antrepreneriškas žinias. Iššūkius tvirtintų Mokslo ir inovacijų taryba prie Vyriausybės. Analogiškai būtų inicijuotos į misijų tikslų pasiekimą orientuotos tarpsektorinės programos, į kurių įgyvendinimą įsitrauktų visos suinteresuotos šalys: valstybės institucijos, mokslo įstaigos, verslas, visuomeninės organizacijos, atskiros bendruomenės. Iššūkius sprendžiančios misijos būtų formuluojamos įtraukiant suinteresuotus institucijas, socialinius partnerius, mokslo ir inovacijų aplinkos veikėjus. Preliminariai numatoma, kad misijų iššūkių atrankos procesas būtų vykdomas vadovaujantis EDP, surinkus ir apibendrinus po įvairias organizacijas bei veikėjus pasklidusias antrepreneriškas žinias. Iššūkius tvirtintų Mokslo ir inovacijų taryba prie Vyriausybės. Misijos bus rengiamos apibrėžiant misijų tikslus ir uždavinius, inicijuojant naujas mokslo ir inovacijų programas, kurios spres visuomenei ir kartu rinkai aktualius iššūkius sumaniosios specializacijos prioritetų aprėptyje. Planuodamos konkrečią misiją, verslo įmonės ir MSI įvertins konkrečiai misijai įgyvendinti trūkstamas kompetencijų, žmogiškųjų išteklių ir/ar infrastruktūros grandis ir, sąnaudų efektyvumo principu suplanuos misijos įgyvendinimo planą, veiksmų seką ir finansinius poreikius. Šį savikontrolės mechanizmu pagrįstą planavimą patikrins efektyvią mokslo ir inovacijų politiką įgyvendinančios institucijos ir skirs reikalingą finansavimą. Programos numatys investicijas, reikalingas konkrečiam visuomenės iššūkiui spręsti. Tam tikrų programos dalių įgyvendinimas bus finansuojamas pagal ESFIP (pvz., rizikos kapitalo investicijos Vidurio ir vakarų Lietuvos startuoliams bus skiriamas per Inovacijų skatinimo fondą, verslo gebėjimai bus ugdomi pagal priemonę „Ugdyti MVĮ reikalingus darbuotojų įgūdžius, leisiančius prisitaikyti prie ekonomikos technologinių pokyčių ir pramonės transformacijos“, finansuojami MSI atžalinių įmonių projektai ir t.t. - plačiau žr. prie 1.8 *Finansavimo šaltiniai*). Misijų pagrindu skatinami bendri mokslo-verslo projektai, vystomos / komercinamos startuolių (verslo) idėjos, vykdomi fundamentiniai / ankstyvosios stadijos moksliniai tyrimai, tobulinami įgūdžiai, užpildomos esamos paslaugų ir infrastruktūros spragos MTEP veiklai aukštuosiuose technologinės parengties lygmenyse. Misijoms įgyvendinti prireiks išspręsti ir ypač aktualų atžalinių įmonių inkubatorių, prototipavimo erdvių, bandomųjų gamybos linijų trūkumo klausimą.

Misijos sujungs mokslo ir verslo bendruomenę bendriems MTEPI projektams ir taip padės persiorientuoti link efektyvesnio jų veiklos modelio ir regiono konkurencingumo didinimo. Jos paskatins bendrus mokslo ir verslo (konsorciūmų) MTEPI projektus, kuriančius didesnę pridėtinę turinčius produktus, sprendžiančius visuomenei aktualius iššūkius.

Preliminariai numatoma, kad viena iš misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų įgyvendinimo alternatyvų siekiant sudaryti sąlygas inovacijų ekosistemoms vystytis galėtų būti konstruojama taip:

1. Paskelbiamas konkursas misijoms, prioritetą skiriant sumaniosios specializacijos prioritetams, įgyvendinti.
 - Konkurse gali dalyvauti konsorciūmas sudarytas iš MSI ir verslo, kuris būtų įrodęs savo pajėgumus investuojant į MTEP, subjektų (prioritetas bus skiriamas konsorciūmams, kurių sudarytų bent po porą MSI ir verslo subjektų).
 - Konsorciūmas pateikia misiją atliepiančią detalesnę siauresnės temos pasiūlymą, kurioje turėtų krintinė masę tyrėjų.
 - Konsorciūmas pateikia kuriamos inovacijų ekosistemos aprašymą, įvardinant turimus pajėgumus (įskaitant turimą infrastruktūrą) ir trūkstamas dedamąsias, taip pat kaip bus sprendžiamas misijos iššūkis.
 - Konsorciūmo dalyviai pateikia planą, kaip kiekvienas konsorciūmo dalyvis suteiks vienas kitam teisę naudotis savo resursais.
2. Įvertinus turimą potencialą, perspektyvumą, lėšų poreikį atrenkami laimėtojai.
3. Sukuriamos įvardintos, trūkstamos paslaugos.

4. Konsorciui reikalinga infrastruktūra įvertinama, ir priklausomai nuo konsorciumo poreikių ir infrastruktūros universalumo, ji patikima konsorciui (planuojama – mokslo ir studijų institucijai ar mokslo ir technologijų parkui, bet ne privataus sektoriaus subjektui), užtikrinant atviros prieigos prie infrastruktūros principą, arba Inovacijų agentūrai.

Misijomis grįstoms mokslo ir inovacijų programoms įgyvendinti bus aktualios įvairiems inovacijų ekosistemos dalyviams skirta infrastruktūra. Siekiant plėtoti ir kurti ryšius tarp verslo, akademinės bendruomenės, viešojo sektoriaus institucijų, skatinti MTEP vykdymą, skirtą vystyti technologijoms, produktams ir paslaugoms įvairiose srityse, parengti juos rinkai (komercializuoti), skatinti idėjų, žinių ir investicijų mainus, planuojama steigti kompetencijos centrus (centrai numatyti VPNI 1.5.2. „Sukurti bent tris kompetencijų centrus prioritetinėse srityse – vientisas ir nuoseklias mokslo žinių pavertimo naujais produktais inovacijų ekosistemas (veikimas prioritetinėse srityse, konkursiniu finansavimu subūriant mokslo ir studijų bei verslo institucijas; poreikio analizė; valdymo modelio parengimas; mokslu grįsto verslo akceleratoriai; produktų kūrimas ir komercinimas, prototipavimo laboratorijos“). Tokie centrai būtų orientuoti į verslui (įskaitant – atžalintiems įmonėms, įsteigtoms komercinti MSI vykdytų mokslinių tyrimų rezultatus) aktualios infrastruktūros ir paslaugų prieinamumo didinimą. Centrai padėtų plėtoti verslo idėjas, kurios yra arčiau rinkos, bet joms išvystyti vis dar reikalingi papildomi ištekliai / žinios, t. y. TPL 6–9 veikla. Kompetencijos centrai apimtų fizinę infrastruktūrą (techninę įrangą, prototipavimo / bandomosios pilotinės gamybos linijas ir pan.); aktualių paslaugų teikimą (konsultavimą prototipavimo / gamybos organizavimo / sertifikavimo / intelektinės nuosavybės apsaugos ir pan. klausimais). Kompetencijų centrus planuojama vystyti orientuojantis į Sumaniosios specializacijos prioritetus. Dviejų kompetencijos centrų (sveikatos technologijų ir biotechnologijų; pažangios gamybos) kūrimą planuojama užtikrinti šio NKL komponento (reforma „Aukštasis mokslas, nuosekli mokslo ir inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“) lėšomis, vieno (IRT) - NKL „Skaitmeninės transformacijos ekonomikos augimui“ komponento investicijomis.

Misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų jungtinės MTEP veiklos skatins mokslo ir verslo bendradarbiavimą, ilgalaikėje perspektyvoje turėtų natūraliai paskatinti ir skirtingų smulkių tyrėjų grupių tarpusavio integracijos procesus (ypač konsorciuose su daugiau nei viena MSI). Tvariai finansuojamos ilgos trukmės misijomis grįstos programos prisidės prie MTEP konkursinio finansavimo fragmentacijos ir administracinės naštos MSI bei verslo įmonėms mažinimo.

3. Paskatinti mokslą ir verslą dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose

Programą „Europos horizontas“ galima laikyti ES valstybių mokslo ir inovacijų ekosistemų tarpusavio bendradarbiavimo, kartu ir konkurencijos platforma. Duomenys apie Lietuvos dalyvavimo ankstesnėje ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Horizontas 2020“ rezultatus papildė Lietuvos pozicijų tarptautiniame kontekste vaizdą, kartu leidžia susidaryti įspūdį, koks Lietuvos mokslo ir inovacijų ekosistemos dalyvių tarptautinis potencialas, Lietuvai konkuruojant ES ir visame pasaulyje: pagal dalyvavimų skaičių Lietuva reitinguojama 25-a, o pagal gautas lėšas – 27-a tarp buvusių ES 28 šalių (Šaltinis: H2020 Country Profile) 2020 m. pabaigoje Lietuvos dalyviai įgyvendino 476 projektus, iš kurių koordinavo tik 74.

Lietuvos MSI ir verslui stinga gebėjimų ir patirties rengiant ir administruojant tarptautines paraiškas ir projektus bei didelius konsorciumus, matomumo tarptautinėse organizacijose, jaučiama institucijų gebėjimų teikti kompleksinę paramą paraiškas tarptautinėms MTEP programoms rengiantiems subjektams stoka. Kita svarbi priežastis - Lietuvos mokslininkų santykinai žemas darbo užmokestis valstybinėse mokslo ir studijų institucijose, nuo ko tiesiogiai priklauso Lietuvos mokslininkams taikomi mažesni valandiniai įkainiai dalyvaujant programos „Horizontas 2020“

veiklose. Visos šios priežastys sąlygojo menką Lietuvos pareiškėjų dalyvavimą ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje: Lietuvos pareiškėjai teikė¹⁵⁷ 2,5 karto mažiau paraiškų Horizonte 2020 finansavimui gauti nei tyrėjai iš Latvijos ir net 6,5 karto mažiau už Estijos tyrėjus. Vidutiniškai vienam Lietuvos projektui Horizonte 2020 programoje teko 0,19 mln.€, kai vidutinės ES projekto apimtys yra dešimteriopai didesnės ir siekia 1,93¹⁵⁸ €.

Igyvendinant šią reformos kryptį, Lietuvoje bus sukurtos nuoseklios priemonės, skirtos motyvuoti mokslo ir verslo atstovus, varžantis dėl programos „Europos horizontas“ projektų finansavimo, paraiškų tarptautiniam finansavimui gauti rengimui ir teikimui bei sėkmingam suplanuotų misijų įgyvendinimui. Verslo įmonės ir MSI numatoma skatinti pasirengti galimybių analizes bei vykdyti startinius projektus programos „Europos horizontas“ veiksmų grupėse, tobulinti kompetencijas, būtinas parengti kokybiškas paraiškas, pradėti tinklinį bendradarbiavimą tarptautinėse asociacijose, konsorciuose, asocijuotose verslo struktūrose, tiesiogiai susietuose su programos „Europos horizontas“ tikslų įgyvendinimu. Ši parama padės mokslo ir verslo institucijoms sugeneruoti bendras temas sėkmingam dalyvavimui programoje „Europos horizontas“. Bus įgyvendinama paramos sistema mokslo ir MVĮ projektams, gavusiems EK kokybės ženklą, finansuoti, taip pat Maria Sklodovska-Kiuri (MSCA) ir priemonės „Pažangos sklaidos ir dalyvavimo plėtros“, Europos inovacijų tarybos (EIT) projektų vykdymui ir pan. veikloms, padėsiančioms Lietuvos pareiškėjams geriau dalyvauti programos „Europos horizontas“ iniciatyvose, sustiprinti Lietuvos MTEPI tarptautinį konkurencingumą, atsispindėsiantį ir pagerėjusioje Lietuvos dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos statistikoje.

Siekiant geresnio Lietuvos inovacijų ekosistemų potencialo panaudojimo, platesnės Lietuvos mokslo ir verslo integracijos į pasaulinę MTEPI rinką bei struktūras, bus pertvarkytas ir programos „Europos horizontas“ nacionalinių kontaktinių asmenų tinklas. Bendrų temų generavimą palengvins sukurtas kompetentingas ir sąveikus mokslo ir inovacijų pareigūnų sistemos tinklas Vyriausybės institucijose. Viešosios investicijos bus skirtos sustiprinti mokslo ir inovacijų kultūros bei integracijos į sprendimų priėmimą šalies vykdomosiose institucijose, kas tiesiogiai prisidės prie reformos įgyvendinimo.

Kartu mokslo ir studijų institucijoms bus sukurtos paskatos varžytis dėl ES tyrėjų žmogiškųjų išteklių strategijos HRS4R ženklo, suteikiama pagalba rengiant institucinius lyčių lygybės planus, paskatos tyrėjų karjeros vertinimo sistemų tobulinimui, derinant ją su ES tyrėjų karjeros modeliu.

Pagal ESFIP planuojamos šios aktualios veiklos: įmonių tarptautinė tinklaveikos, įsitraukimo į MTEPI partnerystės tinklus skatinimas; aukšta pridėtinė vertė paremtų brandžių klasterių augimo stiprinimas, bendrų strategijų ir produktų kūrimo skatinimas; dalyvavimo tarptautinėse programose, įsitraukimo į BJR, kitų tarptautinių MTEPI projektų rengimą ir dalyvavimą juose skatinimas; prieigos prie užsienio rinkų didinimas, įsitraukimo į MTEPI klasterius ir TVG, įskaitant įsijungimą į ES strategines vertės grandines skatinimas, ypatingai šias veiklas skatinant Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione.

157 STRATA, Lietuvos inovacijų ekosistemos apžvalga, 43-44.

158 Programos "Horizontas 2020" statistikos portalas, <<https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/>> [Žiūrėta: 2021-01-18]

5.7. Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai

Trijų komponento reformų įgyvendinimo pažanga bus stebima fiksuojant 7 įgyvendinimo etapų ir 9 galutinių tikslų reikšmes. Pirmieji galutiniai bus pasiekti 2023 m. Q4, o galutiniai tikslai – NKL tinkamumo laikotarpio pabaigoje, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d.

Lentelė 26. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Parengta Sumaniosios specializacijos koncepcija	LRV nutarimu patvirtinta nauja Sumaniosios specializacijos koncepcija 2021-2027 m.	Q4	2021
2.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	Peržiūrėti ir pakeisti inovacinę veiklą reglamentuojantys teisės aktai	Priimti arba pakeisti aktualūs teisės aktai	Q4	2021
3.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	Sukurta inovacijų agentūra	LRV nutarimo dėl inovacijų agentūros funkcijų vykdymo priskyrimo įsigaliojimas	Q1	2022
4.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Sukurta Mokslo agentūra	Įkurta Mokslo agentūra	Q2	2022
5.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	Atnaujinta paskatų verslui investuoti į MTEP sistema	Patvirtintos / pakeistos paskatų verslui investuoti į MTEP sąlygos (pvz., EIM ministro įsakymai dėl projektų finansavimo sąlygų aprašų)	Q4	2022
6.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Pakeista studijų finansavimo ir priėmimo į aukštąsias mokyklas sistema	Pakeistas Mokslo ir studijų įstatymas, kuriame nustatytas aukštųjų mokyklų finansavimo modelis, valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo procesas, išgrynintos aukštųjų mokyklų misijos	Q1	2023
7.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Sukurta sutarčių su aukštosiomis mokyklomis sistema	Remiantis nauju, sutartimis grindžiamu aukštojo mokslo finansavimu modeliu, sukurta nuolatinė sutarčių sistema, pagal kurią būtų atlyginama kiekvienai aukštajai mokyklai, susijungiančiai su kita aukštąja mokykla	Q1	2023

Lentelė 27. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Parama užsienio studentų integracijai pasinaudojusių asmenų skaičius	160	Q4	2023
2.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Aukštųjų mokyklų įgyvendintų tarptautiškumo didinimo projektų skaičius	7	Q1	2024
3.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Išvystytų kompetencijos centrų skaičius	2	Q3	2024
4.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Įgyvendinti kolegijų reorganizavimo (pagal atnaujintas misijas) projektai	5	Q4	2024
5.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų	Investicijų gavusių startuolių skaičius	112	Q4	2025

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
	paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra				
6.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra	Įgyvendintų inovatyvių projektų skaičius	200	Q1	2026
7.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Finansuoti MSI ir MVĮ projektai ir konsultacinės paslaugos - ne mažiau kaip 430 (iš kurių MSI ir MVĮ galimybių studijų projektų - ne mažiau kaip 90, ERA MSI projektų - ne mažiau kaip 30, tarptautinių ES koordinavimo iniciatyvų MSI projektų - ne mažiau kaip 15, MSI ir MVĮ SoE projektų - ne mažiau kaip 15 projektų, ne mažiau 30 grupinių konsultacijų sesijų, ne mažiau kaip 250 konsultacinių (ekspertinių) paslaugų)	430	Q2	2026
8.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Sukurtų mokslo pareigūnų ir NCP pozicijos - 30 (iš jų mokslo pareigūnų ministerijose, LRVK -15, NCP- 15)	30	Q2	2026
9.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Inicijuotose trijose misijomis grįstose mokslo ir inovacijų programose įgyvendintas bent 21 MTEP projektas	21	Q2	2026

5.8. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Planuojamos įgyvendinti komponento reformos ir joms įgyvendinti suplanuotos veiklos nepadės Sąjungai tapti atsparesnei diversifikuojant pagrindines tiekimo grandines¹⁵⁹, siekiant strateginės Sąjungos autonomijos.

5.9. Bendradarbiavimo abipus sienos ir daugiašaliai projektai

Sudarant sąlygas aukščiausios kokybės studijoms ir taip stiprinant studijų tarptautiškumą, bus skatinamas aukštųjų mokyklų dalyvavimas Europos universitetų tinklų iniciatyvose (20 mln. €). Suplanuoti reformos veiksmai ir investicijos, skirtos paskatinti mokslą ir verslą dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose (40 mln. €), sukurs tiesiogines prielaidas Lietuvos mokslo ir verslo tarptautiškumo didinimui ir daugiašalių bei bendradarbiavimo abipus sieną projektų generavimui.

5.10. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Komponento veikla, skirta skatinti žaliųjų inovacijų vystymą, prisidės prie žaliosios transformacijos. Pagal veiklą planuojama sukurti paskatas aplinkai palankių produktų arba technologijų kūrimui ir (ar) diegimui. Šiuo tikslu bus įgyvendinama finansinė priemonė, čekių pagrindu suteikiant subsidijas žaliųjų inovacijų vystymui (5 mln. €). Taip pat planuojama kurti praktinių technologinių

159 Angl. supply chain

žinių ir sprendimų apsisiekimo platformą Industry 4.0 Lab (3,5 mln. €), kuri prisidėtų prie pramonės sektoriaus perorientavimo žiedinės ekonomikos linkme.

5.11. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Komponento reformos tiesiogiai neskaitina skaitmeninės transformacijos.

5.12. Nedarome reikšmingos žalos

Išsamus komponento reformų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ įvertinimas pateiktas 5.1 priede.

5.13. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir NKL lėšomis. Reikalingas lėšas sudaro tiesioginės viešosios investicijos ir valstybės pagalbos teikimas.

Nacionalinio biudžeto lėšos bus skiriamos MSI vertinimo ir finansavimo struktūros pokyčiams realizuoti. Taip pat studijų priėmimo reikalavimų suvienodinimui, studijų programų, atliepančio rinkos poreikius, pertvarkymui bei nuotoliniam mokymui, studijų programų atnaujinimui (trukmės peržiūra, studijų programos anglų kalba), mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklų stiprinimui, akademinio personalo kvalifikacijos, ypač užsienio kalbų ir informacinių technologijų srityse, tobulinimui. (pirmoji ir antroji Reformos „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“ kryptys). ESFIP lėšomis numatoma finansuoti studijų pritaikymą asmenų, turinčių negalią poreikiams. Įgyvendinant NKL komponentą „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ numatoma skirti investicijas studijų programų skaitmenizavimui, jas pritaikant nuotoliniam mokymui.

Nacionalinio biudžeto ir ESFIP lėšomis planuojama kompleksiškai įgyvendinti tyrėjų karjeros patrauklumo didinimo priemones (ketvirtoji Reformos „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“ įgyvendinimo kryptis). Nacionalinio biudžeto lėšomis bus skatinamos studentų MTEP veiklos, parengtas planas valstybės finansuojamų doktorantūros studijų vietų skaičiaus didinimui, didinamas akademinio darbuotojų darbo užmokestis. s. ESFIP lėšos bus nukreiptos į industrinę doktorantūrą, podoktorantūros stažuotes, remiamos tyrėjų iš užsienio pritraukimo programos, tyrėjų vizitai į ir iš Lietuvos. Taip pat ESFIP lėšomis bus finansuojami veiksmai Lietuvos integracijai į Europos atvirojo mokslo debesį. Tokiu būdu - nuo studentų MTEP veiklos skatinimo iki tyrėjų atlygio ir darbo sąlygų gerinimo - bus sukurta „kelio priklausomybė“ tyrėjo karjerai rinktis.

ESFIP lėšomis bus finansuojamos MSI inovacijų ir technologijų centrų (struktūrinių vidinių mokslo ir studijų institucijų padalinių, kuriuose sutelktos mokslo vadybos, intelektinės apsaugos ir t.t. klausimų kompetencijos) inicijuojamos antreprenerystės skatinimo veiklos, taip pat atžalinių įmonių (angl. *spin-off*) startiniai projektai (neapimant infrastruktūros, pvz., atžalinių įmonių inkubatoriai ESFIP lėšomis nefinansuojami) (antroji Reformos „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“ kryptis).

ESFIP lėšomis EIM planuoja skatinti startuolių vystymą, akceleravimą ir plėtrą (išskyrus Sostinės regione), skatinti inovacijų pasiūlą (investavimą į naujų aukštos pridėtinės vertės produktų kūrimo veiklas), sudaryti sąlygas tvariai MVĮ pramonės transformacijai (skatinant pramonės įmones kurti ir diegti inovatyvias skaitmenines ir aplinkai draugiškas technologijas), skatinti inovacijas viešajame sektoriuje (skatinant pirkimų dalyvius, ypač dalyvauti ikiprekybiniuose pirkimuose).

ESFIP lėšos prisidės prie mokslo tarptautiškumo stiprinimo (trečioji Reformos „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“ kryptis). Numatoma ESFIP lėšas skirti Lietuvos

mokslo ir inovacijų ryšių ir kompetencijos (LINO) biuro Briuselyje veiklai, skatinimui dalyvauti tarptautinio tinklo EUREKA projektuose, ES partnerystėse, integruojantis į tarptautines infrastruktūras. Atliepian NKL ir ES mokslo ir inovacijų programos „Europos horizontas“ skirtingą gyvavimo trukmę, ESFIP lėšomis bus finansuojami tik ilgos trukmės (5-7 m.) EK kokybės ženklą (angl. „seal of excellence“) gavę projektai (pvz., *Widening* dalies, ERA Chairs), Marie Skłodowska-Curie Co-fund), t. y. tie projektai nebūtų įmanomi įgyvendinti NKL laikotarpiu.

Pagal ESFIP planuojamos šios aktualios veiklos: įmonių tarptautinė tinklaveikos, įsitraukimo į MTEPI partnerystės tinklus skatinimas; aukšta pridėtinė vertė paremtų brandžių klasterių augimo stiprinimas, bendrų strategijų ir produktų kūrimo skatinimas; dalyvavimo tarptautinėse programose, įsitraukimo į BJR, kitų tarptautinių MTEPI projektų rengimą ir dalyvavimą juose skatinimas; prieigos prie užsienio rinkų didinimas, įsitraukimo į MTEPI klasterius ir TVG, įskaitant įsijungimą į ES strategines vertės grandines skatinimas, ypatingai šias veiklas skatinant Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione.

NKL lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas sudaro 200,2 mln.€. 2020 m. išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021-2026 metais. Tiesioginės viešosios investicijos, bus nukreiptos įgyvendinti sisteminius aukštojo mokslo, mokslo ir inovacijų politikos pokyčius:

- Aukštųjų mokyklų tarptautinio konkurencingumo stiprinimui (14,5 mln.€);
- Kolegijų investicijoms įgyvendinti išgrynintas veiklos misijas (20 mln.€);
- Mokslo ir studijų sistemos veikimo analitikos institucionalizavimui (1,5 mln.€);
- Inovacinės veiklos skatinimo funkcijoms konsoliduoti (5 mln.€);
- Skatinti inovatyvių viešųjų pirkimų vykdymą (5 mln. €)
- Skatinti žaliųjų inovacijų vystymą (8,5 mln. €)
- Papildyti Inovacijų skatinimo fondą nauja rizikos kapitalo finansine priemone startuoliams Sostinės regiono įmonėms - 20 mln. €
- Akceleravimo sistemos tobulinimui - 22 mln. €
- Mokslo ir verslo dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ skatinimui – 40 mln. €
- Bendroms misijomis grįstoms mokslo ir inovacijų programoms – 63,7mln. €

Laikoma, kad MSI vykdys nepriklausomus MTEPI; jų pagrindu sukurtų žinių perdavimo veiklas, kai visas šios veiklos pajamos bus reinvestuojamos į pagrindinę veiklą – nepriklausomų tyrimų vykdymą bei aukštojo mokslo studijas, t. y. veiklas, kurios pagal Europos Komisijos komunikato Valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms sistema (2014/C 198/01) (toliau – Komunikatas) 19 p. nuostatas gali būti priskirtos neekonominei veiklai, o mokslo ir studijų institucijos naudojimas ekonominiais tikslais yra grynai pagalbinis, t. y. yra neatsiejama nuo pagrindinio naudojimo neekonominiais tikslais ir kuri yra riboto masto, kai kiekvienais metais tokiai ekonominei veiklai skiriamas pajėgumas neviršija 20 % atitinkamo subjekto bendro metinio pajėgumo.

Valstybės pagalba aukštojo mokslo kokybės stiprinimo priemonėms netaikoma, nes valstybinės aukštosios mokyklos vystydamos studijų procesą nevykdo ekonominės veiklos (atitinka 28 p. pagal EK 2016/C 262/01). Mokslo agentūros įkūrimui valstybės pagalba nebus taikoma, nes paramą numatoma teikti viešojo administravimo institucijai valstybės pavestoms funkcijoms vykdyti.

Valstybės pagalba nebus taikoma Inovacijų agentūros steigimui (5 mln. €), ir inovatyviųjų viešųjų pirkimų skatinimui (5 mln. €).

Valstybės pagalba bus teikiama priemonėms:

- EK Kokybės ženklą gavusiems verslo projektams pagal programos „Europos horizontas“ akceleravimo priemones (9,5 mln. €) - bus taikomos Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014 2014 m. birželio 17 d., kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius (toliau – GBER) 25 straipsnio nuostatos;
- Finansuojant bendrus Lietuvos mokslo ir inovacijų misijų projektus Sumaniosios specializacijos srityse (63,7 mln.€) - bus taikomos GBER 25 straipsnio nuostatos;
- Inovacijų skatinimo fondo naujai rizikos kapitalo finansinei priemonei startuoliams Sostinės regiono įmonėms – (20 mln. €) remiantis GBER reglamento 21 straipsniu.
- Investicijas gavusių startuolių akceleravimo priemonei – (20 mln. €) remiantis GBER reglamento 21, 22 straipsniais.
- EKA inkubatoriaus finansinei priemonei startuoliams – (2 mln. €) remiantis Komisijos reglamentu (ES) Nr. Nr. 1407/2013 (toliau - *De minimis reglamentas*).
- Aplinkai palankių produktų arba technologijų vystymui/ diegimui – (5 mln. €) remiantis *De minimis reglamentu*.
- Industry Lab 4.0 vystymo priemonei – (3,5 mln. €) pagal Reglamentą (ES) Nr. 651/2014 27 str. ir/arba *De minimis reglamentu*.

Lentelė 28. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: LKL lėšų poreikis pagal reformas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Suma, mln.€	2021	2022	2023	2024	2025	2026	% dalis
1	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	36	2,5	7	16,5	10,0	0	0	17,98%
2	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	60,5	2,5	15,2	13,4	14,3	13,3	1,8	30,22%
3	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	103,7	0	12,5	33,5	28,5	18,5	10,7	51,8%
	Komponento suma, mln. €	200,2	5,0	34,7	63,4	52,8	31,8	12,5	100 %

6. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS

Politikos sritis:	Viešasis valdymas, viešieji finansai, mokesčių administravimas, verslo aplinka
Tikslas:	<p>Moderniais vadybos principais ir skaitmeniniais sprendimais pertvarkyti ir į visuomenės poreikius suorientuoti viešojo sektoriaus veikimą, proaktyviai mažinti mokesčių atotrūkį ir sudaryti prielaidas šaliai greičiau atsigaivinti po pandemijos.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2019 „Gerinti mokesčių prievolių vykdymą vykdymą ir plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui.“, „Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą.“, „Didinti mokesčių sistemos veiksmingumą“, „Kai leis ekonominės sąlygos, vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas“.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2020 „Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę našą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms“, Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas“, „Padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo“.</p> <p>Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ iš dalies susijusi su suaugusiųjų įgūdžių stiprinimu, o reforma „Mokesčių prievolių vykdymo gerinimas“ – su mokinių finansiniu raštingumu, todėl jų įgyvendinimas taip pat atitinka TR'2019 „Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“ ir TR'2020 „Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius“.</p> <p>Komponentas prisideda prie iniciatyvų „Skaitmenėki“ ir „Tobulėki“ įgyvendinimo.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 8 reformų:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Veiksmingas viešasis sektorius, (COFOG 09.5 ir 09.6) 2. Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema (COFOG 01.6) 3. Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas (COFOG 01.1) 4. Mokesčių prievolių vykdymo gerinimas (COFOG 09.2) 5. Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką (COFOG 04.1) 6. Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį; (COFOG 01.6) 7. Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas (COFOG 01.6) 8. Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti (COFOG 01.6)
Investicijų poreikis iš viso:	95,675 mln.€, iš jų EGADP lėšų: 66,497 mln.€

Lentelė 29. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva	Iniciatyva
1.	Veiksmingas viešasis sektorius	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą	Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius	SKAITMENĖKI	TOBULĖKI
2.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui; Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą.	Padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo.		
3.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą. Vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu	Kai leis ekonominės sąlygos, vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą. Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų	SKAITMENĖKI	

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva	Iniciatyva
		didinant investicijas	įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Palaikyti įmonių, visų pirma mažųjų ir vidutinių įmonių ir į eksportą orientuotų sektorių, likvidumą. Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas.		
4.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Gerinti mokestinių prievolių vykdymą			
5.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas<...>“	Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms		
6.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Gerinti mokestinių prievolių vykdymą	Didinti mokesčių sistemos veiksmingumą	SKAITMENĖKI	
7.	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą	Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius	SKAITMENĖKI	TOBULĖKI
8.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	Gerinti mokestinių prievolių vykdymą		SKAITMENĖKI	

6.1. Iššūkiai

Atotrūkis tarp piliečių lūkesčių ir viešojo sektoriaus organizacijų sukuriamos vertės nesustoja augęs. VRM užsakymu atliekamo Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimo „Gyventojų pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių įstaigomis ir aptarnavimo kokybės vertinimas“ 2019 m. rezultatai parodė, kad nors dauguma gyventojų pasitikėjo valstybės ir savivaldybių įstaigomis (65% gyventojų paklausus, ar jie apskritai pasitiki valstybės ar savivaldybių įstaigomis, labiau šiomis įstaigomis pasitikėjo tie žmonės, kurie su jomis turėjo reikalų), tačiau tik 48% gyventojų šių institucijų darbą vertino gerai, blogai – 19% 2018 m. Lietuva užėmė 16 vietą tarp ES valstybių vertinant suvokimą apie valdžios (vyriausybės) gebėjimą formuluoti ir įgyvendinti patikimą politiką ir reglamentavimo kokybę pagal Pasaulio Banko skelbiamus rodiklius. Pagal 2019 m. Valstybės tarnybos efektyvumo indekso¹⁶⁰ Gebėjimų indeksą Lietuva užima žemą – 36 vietą iš 38 EBPO šalių¹⁶¹.

Trūksta sisteminio požiūrio į viešųjų paslaugų kokybės gerinimą. Nėra vieningos paslaugų teikimo tobulinimo strategijos ir nepakanka sisteminių nacionalinio lygmens priemonių, orientuotų į paslaugų kokybės gerinimą, kurias savo veikloje galėtų pritaikyti viešojo sektoriaus įstaigos. Nesusitarta dėl bazinių viešųjų paslaugų apimtys ir kokybės standartų, nėra sukurtos vieningos,

¹⁶⁰ Angl. International Civil Service Effectiveness Index (InCiSe)

¹⁶¹ Nuoroda internete <https://www.bsg.ox.ac.uk/about/partnerships/international-civil-service-effectiveness-index-2019>

valstybės mastu taikomos paslaugų kokybės standartų rengimo sistemos ir jos veikimą palaikančių paskatų mechanizmų. Trūksta sutarimo, kokias bazines viešąsias paslaugas turėtų teikti viešasis sektorius ir kokie turėtų būti šių paslaugų kokybės standartai. Nepakanka metodinės informacijos apie paslaugų kokybės standartų rengimą ir taikymą bei gerosios nacionalinės ir tarptautinės jų taikymo patirties sklaidos. Todėl paslaugas teikiančių Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų tarpe nėra paplitęs paslaugų kokybės standartų taikymas ir asmenims nėra užtikrinamos kokybiškos viešosios paslaugos. VRM atliekami tyrimai rodo, kad gyventojams ir verslui siekiant gauti valstybės ir savivaldybių teikiamas paslaugas, vis dar privalu pateikti papildomus „popierinius“ dokumentus, nors tai yra vienas iš veiklos neefektyvumo rodiklių. 2020 m. atliktos Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų orientacijos į paslaugų ir aptarnavimo kokybę stebėsenos duomenimis, Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybės užtikrinimo pažangos būklė yra vidutiniška (visų bandomojoje stebėsenoje dalyvavusių viešojo sektoriaus įstaigų Kokybės užtikrinimo indekso balų vidurkis yra 45,9 balo iš 100, todėl pagal šio indekso apskaičiavimo metodiką ji gali būti vadinama „gera“).

Viešajame sektoriuje žmogiškųjų išteklių ir jų kompetencijų valdymas nėra efektyvus. Nėra nuoseklios valstybės politikos kaip pritraukti, įdarbinti ir išlaikyti žmogiškuosius išteklius viešajame sektoriuje. EK 2019 m. pažymėjo, kad darbo sąlygos Lietuvos viešajame sektoriuje nėra patrauklios, todėl neužtikrinamas nuolatinis tarnybos atsinaujinimas, ją paliekant pensinio amžiaus žmonėms. Perteklinis tarnybinių santykių reguliavimas nesudaro prielaidų taikyti efektyvių žmogiškųjų išteklių valdymo principų, į valstybės tarnybą pritraukti talentus, juos atsirinkti, motyvuoti ir išlaikyti valstybės tarnyboje. Neefektyvios valdysenos pasekmė yra ir lyderystės ir stiprių vadovų trūkumas. EBPO šalyse aukštesnioji valstybės tarnyba arba aukštesniųjų vadovų korpusas suprantami kaip aukščiausio lygio pareigas valstybės institucijų administracijose užimantys tarnautojai, kurie vadovauja kitiems viešojo sektoriaus darbuotojams. Gera lyderystė viešajame sektoriuje sukuria geresnę organizacijos veiklą, efektyvumą ir produktyvumą.

Trūksta integralaus, apimančio valstybės ir savivaldos lygius požiūrio į viešųjų finansų planavimą, paskirstymą, naudojimą ir atsiskaitymą bei kryptingų pastangų didinti strateginių tikslų finansavimo galimybes. Esant ribotiems viešojo sektoriaus ištekliams labai svarbu biudžeto asignavimus naudoti tik valstybei svarbiausiems tikslams įgyvendinti ir būtinoms paslaugoms teikti. Tačiau daugiamečiai rezultatai rodo, kad daugelis veiklų vykdomos iš inercijos. Lietuvos fiskalinei sistemai trūksta aiškumo ir yra trūkumų, susijusių su planavimo dokumentų koregavimu siekiant vidutinio laikotarpio tikslo.

Nuo 2017 metų FM kartu su LRVK vykdo strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemų pertvarką, pereinant prie integruotos strateginio valdymo sistemos. Jau įgyvendinti pagrindiniai naujos sistemos steigimo ir teisinio reglamentavimo žingsniai: priimti teisės aktai, suformuotas naujas biudžeto asignavimų planavimo principas, priskiriant biudžeto asignavimus konkrečioms valstybėms veiklos sritims, ir sujungiant biudžeto planus su strateginių pokyčių, planuojamų atitinkamose valstybės veiklos srityse, tikslais ir uždaviniais. Sustiprintas įrodymais grįsto valdymo principų ir įrankių taikymas priimant sprendimus dėl strateginius pokyčius įgyvendinančių veiksmų efektyvumo ir rezultatyvumo. Strateginiai pokyčiai planuojami viename nacionaliniame planavimo dokumente – Nacionaliniame pažangos plane, o resursai, skirti pokyčiams įgyvendinti, valdomi per vieningą nacionalinių plėtros programų portfelį, kuriame sutelkti visi valstybei prieinami išteklių skirti pokyčių įgyvendinimui.

Tęsiant pertvarką, numatoma daugiau dėmesio ir pastangų skirti einamosioms (tęstinėms) biudžeto išlaidoms, didinti jų planavimo tvarumą, skaidrumą, pagrįstumą, naudojimo efektyvumą, sieti planavimą su pasiektais rezultatais ir veiklos efektyvumo rodikliais. Tam reikalingas ilgesnio

negu vieneri metai, vidutinės trukmės biudžeto planavimo horizontas, ir ilgesnė finansinių prognozių perspektyva.

Efektyviam ir rezultatyviam investavimui į strateginius pokyčius trūksta finansinių instrumentų, didinančių rinkos investuotojų įsitraukimą į valstybės strateginių tikslų finansavimą, įvairovės ir naudojimo nuoseklumo, Viešojo ir privataus sektorių partnerystės (VPSP) plėtrai trukdo ilgalaikių stabilų VPSP taikymo tikslų ir prioritetų nebuvimas, sąlyginai nedidelis VPSP projektų biudžetas, finansinių ir teisinių paskatų, sudarančių palankias sąlygas konsoliduoti projektus ir didinti VPSP teikiamą vertę už pinigus.

Tvarus viešųjų finansų valdymas neįmanomas be savivaldybių finansinio tvarumo, todėl turi būti peržiūrėti savivaldybių funkcijų ir paslaugų finansavimo principai ir sudarytos galimybės savivaldybėms diversifikuoti pajamų šaltinius bei didinti investavimo pajėgumus peržiūrint skolinimosi galimybes. Tokia peržiūra glaudžiai susijus ir su poreikiu peržiūrėti funkcijų paskirstymą tarp valstybės ir savivaldos, ir su poreikiu apibrėžti aiškius kokybės standartus savivaldybių teikiamoms paslaugoms ir vykdomoms funkcijoms. Vidutinės trukmės biudžeto suformavimas padėtų savivaldybėms matyti perspektyvą ir geriau planuoti paslaugų ir funkcijų, daliniai finansuojamų iš valstybės biudžeto, plėtrą.

Efektyviam ir rezultatyviam investavimui į strateginius pokyčius trukdo labai ribotos valstybės tarnautojų finansinės, ekonominės, matematinės ir analitinės žinios ir gebėjimai. Sukurtos teisinės prielaidos vykdyti į rezultatus orientuotą veiksmingą finansavimą negali būti efektyviai realizuotos, sistemoje neturint reikalingų žinių ir kompetencijų.

Mokestinis atotrūkis išlieka santykinai didelis. Mokestinį atotrūkį lemia mokestinių prievolių nevykdymas, dėl kurio EK socialinių ir ekonominių tyrimų centro CASE vertinimu PVM atotrūkis Lietuvoje sudaro daugiau nei 25%. Nors pastaraisiais metais buvo įgyvendinta daug priemonių, dėl kurių šešėlinės ekonomikos mastas nuolat mažėja, jis vis dar yra santykinai didelis. Skirtingais vertinimais Lietuvos šešėlinės ekonomika sudaro nuo 13 iki 22% BVP¹⁶². Taip pat išlieka didelė neteisėtos prekų, ypač tabako gaminių, iš trečiųjų šalių apyvartos rizika. EK užsakymu bendrovės „KPMG“ atliekamo ES šalių nelegalių tabako rinkų tyrimo duomenimis (įvertinami ir keliautojų legaliai į šalį įvežami kiekiai bei kiti faktoriai) 2018 m. Lietuvos šešėlinė tabako gaminių rinka sudarė 17% ir dvigubai viršijo ES vidurkį (8,6%). Nors mokesčių administratoriai ir kitos kontrolės institucijos savo veiklą grindžia rizikos valdymu, tiek dėl nuolat kintančių rizikų, tiek dėl administracinių išteklių stokos, rizikos sistemos neužtikrina optimalių rezultatų ir yra tobulintinos. Nėra visiškai išnaudotos galimybės skatinti savanorišką mokesčių mokėjimą. Mokestinės procedūros vis dar nėra pakankamai supaprastintos ir patogios vartotojams. Visuomenės tolerancija šešėlinei ekonomikai ir mokesčių nemokėjimui yra gana aukšta, lyginant su kitomis ES šalimis. Ekonomikos globalizacija ir skaitmeninimas skatina atsirasti vis naujus mokesčių vengimo būdus, kurie dėl neišnaudoto keitimosi duomenimis potencialo išaiškinami ir užkardomi pavėluotai.

Mokesčių sistema vis dar nėra optimaliai subalansuota. Mokesčių struktūroje vis dar nepakankamai išnaudotas šaltinių, laikomų nestabdančiais ekonomikos augimo, apmokestinimas: nepakankamos nekilnojamojo turto apmokestinimo ir aplinkosauginių mokesčių bazės. Nors

¹⁶² <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5892cf09-bbbb-442f-b379-69e45dcf0bc0#/>
https://www.lli.lt/wp-content/uploads/2019/09/Shadow-Economy_Baltic_Countries_September_finalLONGPDF.pdf

Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas pastaraisiais metais buvo kelis kartus keistas vis plečiant šio mokesčio bazę (t.y. mažinant gyventojams priklausančio nekomercinio nekilnojamojo turto vertę, iki kurios turtas neapmokestinamas), tačiau visas potencialas nėra išnaudotas. 2019 m. turto mokesčių santykis su BVP Lietuvoje buvo 0,3%. Žemą turto apmokestinimą kaip vieną iš tobulintinų apmokestinimo struktūros sričių išskiria ir EBPO, 2020 m. atlikusi Lietuvos ekonominę apžvalgą¹⁶³. Aplinkos apsaugos mokesčių kontekste Lietuva irgi atsilieka nuo ES valstybių; pajamos iš aplinkosaugos mokesčių, sudaro 2,0% BVP, daugiausia mokesčių surenkama iš energijos mokesčių, kurie nevysiškai atspindi aplinkosauginį aspektą (1,8% BVP), ir yra mažesnės nei EBPO Europos vidurkis - 2,3%. Rekomenduojama pradėti taikyti naujus į aplinkos apsaugą orientuotus mokesčius, didinti esamus ir įvesti CO₂ mokestį. Aplinkos apsaugos ir klimato kaitos uždaviniai nėra sprendžiami mokesčiais skatinant keisti elgseną, o kai kurios taikomos netiesioginių mokesčių lengvatos subsidijuoja taršų ir eikvojančių energijos vartojimą. Parama iškastinio kuro naudojimui 2019 m. buvo lygi 34% energijos mokesčių pajamų, o tai yra vienas didžiausių EBPO rodiklių. Dalis mokesčių lengvatų ir specialių apmokestinimo sąlygų nebeatitinka ilgalaikės valstybės pažangos prioritetų ir kryptų, tarptautiniu mastu pripažįstamų aplinkosaugos, žaliojo kurso ir kitų Lietuvai svarbių bei aktualių šių dienų iššūkių, nepagrįstai siaurina mokesčių bazę, iškreipia apmokestinimo teisingumą. Šalies galimybes finansuoti viešąsias gėrybes bei paslaugas ir mažinti skurdą bei pajamų nelygybę riboja mažas mokesčių ir socialinių išmokų sistemos persikirstymo pajėgumas, todėl svarbu atlikti gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizę.

Verslui trūksta įrankių nemokumo rizikai valdyti. Pastarųjų metų tendencijos rodo, kad verslas susidūręs su nemokumo problemomis, dažniausiai renkasi bankrotą kaip prieinamiausią būdą nemokumo problemoms spręsti. Pernelyg mažai inicijuojama restruktūrizavimo procesų, kurie padėtų išsaugoti potencialiai gyvybingas įmones, susiduriančias su nemokumo rizika. Įmonės vis dar stokoja informacijos apie galimas alternatyvas, o tokie aspektai, kaip netikslus turto vertinimas gali tiesiogiai atsiliepti su nemokumo rizika susiduriančios įmonės gyvybingumui. Be to, labai svarbu, kad nemokumo rizikos atveju būtų tinkamai ginami ir kreditorių interesai, todėl maksimaliai teisinga informacija apie vykstantį nemokumo procesą, atliktus turto vertinimus ir jų rezultatų panaudojimą, vertinimo kokybė yra vienos sąlygų iš kertinių siekiant užtikrinti kreditorių interesų apsaugą.

6.2. Tikslai

Didinti viešojo sektoriaus profesionalumą, lankstumą, inovacijų ir technologijų diegimą sukuriant prielaidas priimti veiksmingus sprendimus sprendžiant sudėtingus šalies iššūkius. Būtina kaupti investicijas į modernesnę ir prieinamesnę viešąjį sektorių, skatinant institucijų veiklos skaidrumą ir didinant atsakomybę, nustatant viešųjų paslaugų kokybės standartus, viešųjų paslaugų tolesnį skaitmenizavimą ir didinant jų prieinamumą, suteikiant platesnes galimybes diegti inovacijas. Reikalinga tobulinti viešųjų finansų valdymo procesus ir darbo įrankius, sudarant galimybes gauti patikimą ir savalaikę informaciją sprendimams priimti. Būtina stiprinti viešojo sektoriaus kompetencijas ir efektyviai jas naudoti.

163 https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-lithuania-2020_62663b1d-en

Sukurti ilgalaikio viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo bei kompetencijų ugdymo, strateginių būsimų gebėjimų poreikio identifikavimo ir planavimo sistemas. Sistemų sukūrimas reikalingas stebėti ir identifikuoti, kokie nauji valstybės tarnautojų įgūdžiai, leisiantys valstybės tarnybai efektyviai veikti sparčiai kintančiame inovacijų pasaulyje, tampa būtini, taip pat planuoti šių naujų gebėjimų ugdymą. Reikalingų naujų gebėjimų identifikavimas ir jų ugdymo planavimo sistemos sukūrimas padidintų aukštos kvalifikacijos valstybės tarnautojų veiklos efektyvumą sparčiai besikeičiančioje aplinkoje ir didintų piliečių pasitikėjimą valstybe.

Sistemiškai valdyti viešojo sektoriaus išlaidas, užtikrinant, kad būtų įgyvendinti ilgalaikiai strateginiai tikslai. Reikalinga nustatyti aiškiai apibrėžtas ir skaidrias biudžeto pajamų ir išlaidų taisykles, siekiant užkirsti kelią procikliškoms išlaidoms ir apriboti nenumatytų papildomų pajamų naudojimą. Būtina sistemiškai, orientuojantis į ilgalaikius strateginius tikslus, vertinti valstybės biudžeto išlaidų efektyvumą. Siekiama objektyviais metodais apskaičiuoti su bazinių biudžeto išlaidų¹⁶⁴ dydį ir jį efektyviai kontroliuoti. Valstybės kontrolė pastaruosius kelis metus teikė rekomendacijas efektyvinti biudžeto lėšų panaudojimą, skiriamas biudžeto lėšas sieti su planuojamais rezultatais, teikti aiškesnę informaciją gyventojams. Būtina atverti viešųjų finansų ir valstybės turto valdymo procesus visuomenei, įtraukti ją domėtis. Sėkmingai įgyvendinant Strateginio valdymo sistemą siekiama sukurti ir išlaikyti stiprias finansų valdymo žinias ir įgūdžius, pritraukti darbuotojus gebančius realizuoti investicijų efektyvumo potencialą, naudoti ir analizuoti duomenis, mokėti apskaičiuoti ir pamatuoti sprendimų ir investicijų finansinį ilgalaikį poveikį ir jo įtaką valstybės finansų tvarumui.

Efektyvinti vidutinės trukmės biudžeto planavimą. Lietuvos biudžeto sandaros įstatymas nustato Seimo pareigą tvirtinti trejų biudžetinių metų valstybės ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamus rodiklius – pajamas ir asignavimus. Šie rodikliai tvirtinami agreguotai, nedetalizuojant nei pagal valstybėsveiklos sritis, nei pagal biudžeto programas. Kiekvienais metais Seimo tvirtinami rodikliai nukrypsta nuo ankstesniais metais patvirtintų vidutinio laikotarpio rodiklių, todėl kasmet keičiami iš valstybės biudžeto finansuojamų įstaigų sudaromų trimečių strateginių veiklos planų finansiniai rodikliai. Siekiama suformuoti praktiką, kuri leistų kokybiškai ir pagrįstai planuoti trejų metų valstybės biudžeto išlaidas.

Didinti savivaldybių finansinį savarankiškumą. Būtina aiškiai apibrėžti savivaldybių atsakomybes už paslaugų teikimą ir funkcijų vykdymą, nustatant reikalavimus ir rodiklius ir skaidrius finansavimo principus. Kartu būtina sudaryti savivaldybėms sąlygas turėti pakankamai finansavimo vykdyti pavestas funkcijas ir teikti kokybiškas paslaugas, padėti atrasti galimybes didinti nuosavas pajamas, sudaryti lankstesnes skolinimosi galimybes ne įtakojant bendros valstybės fiskalinės rizikos ir skolos rodiklių.

Didinti viešų investicijų į strateginius tikslus finansavimo galimybes ir instrumentų įvairumą. Būtina užtikrinti, kad kuo daugiau ir kuo įvairesnių finansinių priemonių būtų prieinamos visoms įmonėms ir organizacijoms, nepriklausomai nuo jų dydžio, vystymosi stadijos, veiklos ar pan. Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės sandoriuose dominuojančio komercinių bankų dalyvavimo kainą ir apimtis siekiama mažinti kuriant naujus finansinius instrumentus, padedančius optimaliai valdyti neapibrėžtumą ir riziką pasidalijimą. Siekiant efektyviai plėtoti finansų rinkas,

¹⁶⁴ Angl. Basic expenditure

būtina pritraukti kapitalo ir palengvinti institucinių bei mažmeninių investuotojų dalyvavimą jose. Priemonės siekiama koncentruoti į alternatyvių finansavimo šaltinių plėtrą, investicinės aplinkos instituciniams ir kitiems investuotojams gerinimą. Būtina įvertinti šalyje veikiančių įstaigų, turinčių Nacionalinių plėtros įstaigų statusą, veiklos ir investavimo efektyvumo didinimo būdus.

Mažinti mokestinį atotrūkį ir gerinti mokestinių prievolių vykdymą, teisinėmis ir administracinėmis priemonėmis didinant mokesčių administratorių pajėgumus ir gebėjimus valdyti mokestines rizikas bei užkardyti neteisėtą veiklą, plečiant apmokestinimui reikšmingos informacijos gavimo šaltinius, efektyviai juos išnaudojant, remiantis inovatyvia duomenų analitika ir bendradarbiavimu paprastinant mokestines procedūras, labiau jas automatizuojant ir aktyviai mažinant visuomenės toleranciją šešėlinei ekonomikai ir mokesčių nemokėjimui.

Subalansuoti mokesčių sistemą, užtikrinant socialiai teisingesnę, ekonomikai augti palankesnę mokesčių struktūrą, mokesčiais skatinant vartotojus keisti elgseną, prisitaikant prie kintančių visuomenės poreikių. Siekiant šio tikslo, ketinama įvertinti ir priimti sprendimus dėl tolimesnio ekonomikos augimo nestabdančių šaltinių apmokestinimo plėtimo, dėl neefektyvių ir/ar valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptų nebeatitinkančių mokesčių lengvatų ir specialių apmokestinimo sąlygų atsisakymo, įskaitant savarankiškai dirbančių asmenų apmokestinimo režimų peržiūrą, ypatingai įvertinus augantį ekonomikos skaitmenizacijos lygį ir jo pasėkoje vis didesnę šios užimtumo formos pakaitumą darbo santykiams. Taip pat, siekiant įvertinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo, ketinama, remiantis pritaikytu EUROMOD modeliu, atlikti gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizę, jos pagrindu teikti pasiūlymus šiose srityse. Įvertinus pandemijos sąlygotus viešųjų finansų trūkumus ir pagrindinius šalies politikos ilgalaikius tikslus, įskaitant visaapimančio šalies ekonomikos augimo siekį, būtina jau dabar planuoti ilgalaikes mokesčių priemones, kurios galėtų būti taikomos šalies atsigavimo periode.

Sukurti skaitmeninius įrankius nemokumo rizikai valdyti, kurie leistų įmonėms, susiduriančioms su nemokumo rizika ją tinkamai valdyti ir priimti racionalius sprendimus. Be to, sukurti įrankiai leis pasiekti nemokumo rinkoje dalyvaujančių organizacijų veiklos skaidrumą ir didesnę atsakomybę, efektyviau kontroliuoti paslaugų kokybės standartų laikymąsi, plėtoti viešųjų paslaugų tolesnę skaitmenizavimą ir didinti jų prieinamumą, suteikiant platesnes galimybes diegti inovacijas.

6.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP užsibrėžtas 8 tikslas „Didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą“. Konkretus 8.6 uždavinys „Didinti viešųjų finansų ir valstybės turto valdymo ir panaudojimo efektyvumą“. Šiam tikslui pasiekti taip pat numatoma užtikrinti teisingą ir subalansuotą mokesčių sistemą, sumažinti mokestinius atotrūkius, gerinti mokestinių prievolių vykdymą. Finansų rinkų plėtrai aktualus 1 strateginio tikslo „Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi.

VPNĮP X-oji misija – atsakinga finansų politika. Misijos įgyvendinimas pakels vidutinės trukmės biudžeto valdysenos indeksą nuo 0,73 iki 0,8 balo 2024 m., padidins šalies strateginio pajėgumo indeksą nuo 7 iki 8 balų ir sumažins MVĮ, kurioms aktualiausia problema yra finansavimo prieinamumas, dalį nuo 13 iki 8 %

Įgyvendinant VPNĮP dešimtąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 4-iomis kryptimis:

1. *Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema.* Bus įvertinta galimybė šioje srityje atlikti išsamią neterminuotų mokesčių lengvatų ir specialiųjų apmokestinimo sąlygų kaštų ir naudos analizę, kurios pagrindu bus pakeisti teisės aktai, atsisakant neefektyvių lengvatų ir apmokestinimo sąlygų. EUROMOD modelį pritaikius administraciniams duomenims, bus atlikta gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizė ir parengti siūlymai šioje srityje. Atlikus vertinimą, suplanuota priimti LRV sprendimą dėl nekilnojamo turto mokesčio lengvatos dėl neapmokestinamosios vertės nekomercinės paskirties turtui modelio keitimo, įskaitant sprendimus dėl mokesčio įskaitymo ir administravimo peržiūros. Atliepant skaitmenizacijos iššūkius, bus priimti sprendimai dėl būtinų pokyčių su skaitmenizacija kylančių iššūkių apmokestinimo srityje. Atliepant žaliąjo kurso tikslus ir siekiant žiedinės ir neutralaus poveikio klimatui ekonomikos, bus peržiūrimi aplinkosauginiai mokesčiai.

2. *Į strateginius tikslus orientuotas valdžios sektoriaus finansų planavimas.* Pradėta strateginio valdymo pertvarka bus užbaigus detalų procesų ir taisyklių reglamentavimą, suformavus naujos kartos strateginio planavimo dokumentus, suformavus valstybės biudžeto struktūrą ir programas pagal naujus reikalavimus, bei sukūrus ir pradėjus naudoti strateginio valdymo informacinę sistemą. Nauja LRV patvirtino pertvarkos svarbą ir įtraukę tolesnius darbus į savo strateginių darbų portfelį. Administracinių gebėjimų strateginio valdymo srityje stiprinimui bus parengtas kompetencijų žemėlapis ir įgyvendinti jame numatyti veiksmai. Bus sukurtos vidutinės trukmės biudžeto taisyklės, bazinių išlaidų apskaičiavimo metodika bei automatizuoti įrankiai vidutinės trukmės biudžetui planuoti ir išlaidoms peržiūrėti. Be to, savivaldybių savarankiškumui didinti suplanuota priimti sprendimus dėl geresnio savivaldybių pajamų surinkimo ir šaltinių įvairinimo, paslaugų perdavimo savivaldybėms vykdyti savarankiškai, sukuriant paskatas savivaldybėms siekti efektyvumo ir taupyti lėšas ir dėl valstybės dotacijų skyrimo principų standartizavimo ir susiejimo su funkcijų atlikimo tikslais, pasiektais rezultatais ir kokybe, bei dėl skolinimosi reguliavimo ir / ar naujų skolinimosi priemonių kūrimo. Bus įgyvendinami Nacionalinių plėtros įstaigų veiklos efektyvumo didinimo veiksmai, siekiant didinti ir įvairinti finansavimo galimybes valstybės strateginiams tikslams įgyvendinti, plėtojamos papildomos paskatos ir finansavimo mechanizmai VPP tvarumui ir patrauklumui didinti, kuriamas ilgalaikis požiūris į VPSP taikymo prioritetus ir siekiamą naudą.

3. *Sąlygų verslui gerinimas ir skaidrumo didinimas.* Jau 2021 m. III ketvirtį suplanuota patvirtinti šešėlinę ekonomiką ir PVM atotrūkį mažinančių veiksmų planą, nukreiptą į skatinimą formalizuotis, prevenciją ir sąmoningumo ugdymą, taiklesnį administravimą ir efektyvią kontrolę. Bus panaudotos IT priemonės geresnei duomenų analitikai, efektyviau valdoma nemokumo rizika pasitelkiant šiuolaikiškus skaitmeninius įrankius, užtikrinant duomenų prieinamumą ir skaidrumą, pakeistas Buhalterinės apskaitos ir Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymai. Geresnei duomenų analitikai pasitarnaus ir e-kvityų naudojimo versle apimties padidinimas. VMI apjungus duomenis efektyviai duomenų analitikai, mokesčių mokėtojams bus sukurti įrankiai paprasčiau apskaičiuoti ir deklaruoti mokesčius. Įgyvendinant ES teisės aktų nuostatas bus priimtos Mokesčių administravimo įstatymo pataisos ir numatytas duomenų iš skaitmeninių prekybos ir paslaugų teikimo platformų gavimas. Numatyta naikinti kliūtis augti smulkiąjam verslui peržiūrint PVM, pelno ir pajamų mokesčių teisinį reglamentavimą. Plėtojant finansines priemones bus priimtas sprendimas dėl efektyvesnio jų valdymo steigiant Nacionalinį plėtros fondą.

4. *Finansų rinkos plėtra.* Siekiama sudaryti sąlygas sukurti bendrą teisinę ir reguliacinę Baltijos valstybių padengtųjų obligacijų sistemą, steigiant bendrą Baltijos šalių regioninį kapitalo rinkų plėtros akceleratorių fondą. Bus patvirtintas Lietuvos tvaryjū (žaliųjų) finansų

veiksmų planas, padedantis pritraukti investicijas į tvarius produktus ir įgyvendinamas *Fintech* industrijos plėtros planas. Taip pat bus sukurta atvira ekosistema atsiskaityti negrynaisiais pinigais ugdymo įstaigose, investuojama į būsimų mokesčių mokėtojų žinias ir įgūdžius apie mokesčių sistemą, jų finansinį raštingumą.

VPNĮP 9-oji misija – „Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius“. Įgyvendinus VPNĮP plano darbus, dvigubai padidės modernizuotų elektroninių paslaugų dalis, augs elektronines paslaugas teikiančių institucijų dalis ir duomenų atvėrimo brandos indeksas. Kartu išaugs vadovavimo gebėjimų indeksas ir visuomenės pasitikėjimas viešuoju sektoriumi. VPNĮP bus įgyvendintas trimis projektais:

1. *Modernios ir veiksmingos institucijos*. Išanalizavus esamą situaciją, bus priimtas sprendimas dėl viešojo sektoriaus institucinės sąrangos (institucijų tinklo) ir viešojo valdymo procesų tobulinimo, įskaitant administracinės gebos stiprinimą per viešąją politiką įgyvendinančias agentūras. Atlikus sisteminę valstybės ir savivaldybių atliekamų funkcijų ir šių funkcijų teisinio reguliavimo analizę, metodiškai bus nustatytas viešojo valdymo funkcijų priskyrimas (delegavimas) valstybės, regionų ir savivaldybių lygmeniu. Siekiant tobulinti viešojo sektoriaus institucinės sąrangos formavimą bei valdymą planuojama konsoliduoti viešojo valdymo teisinį reguliavimą. Diegiant bendrus technologinius sprendimus bus optimizuojami viešojo sektoriaus išorės ir vidaus administravimo procesai. Įvertinus atviros Vyriausybės iniciatyvų koordinavimo ir įgyvendinimo mechanizmą, bus sukurtas atviros Vyriausybės plėtros modelis, veikiantis viešajame sektoriuje. Atlikta viešojo sektoriaus subjektų teikiamų administracinių ir viešųjų paslaugų peržiūra ir pagal poreikį atnaujintas šias paslaugas administruojančių/teikiančių subjektų sąrašas. Išanalizuotos galimybės ir vadovaujantis analizės išvadomis dalis viešųjų paslaugų teikimo perduota nevyriausybinėms organizacijoms ir (ar) privačiam sektoriui. Atlikus analizę dalis viešojo sektoriaus institucijų kontrolės ir priežiūros funkcijų bus perduota nepriklausomiems (nevalstybiniais) subjektams.

2. *E. Vyriausybė 360°*. Vykdam šį projektą bus parengta atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centro koncepcija. Išplėstos paskirto valstybės IT paslaugų teikėjo funkcijos taip, kad jos apimtų taikomųjų IT programų priežiūrą. Sukurta valstybės informacinių išteklių, atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kokybės vertinimo ir skatinimo ekosistema. Sukurtos paskatos institucijoms atverti duomenis ir įgyvendinti skaitmenizacijos projektus. Bus sukurtas valstybės informacinių išteklių ir skaitmeninės transformacijos valdymo mechanizmas. Parengtas funkcionalus valstybės informacinių išteklių ir sąsajumo žemėlapis. Siekiant sumažinti administracinę naštą įmonėms ir suformuoti tikslią statistiką, bus įdiegtos užsienio prekybos statistikos techninės priemonės, kurios sudarys sąlygas Europos šalių eksporto ir importo mikroduomenų mainams tarp ES šalių. Skatinant viešųjų paslaugų teikimo perdavimą verslui bus sudarytos sąlygos verslui kurti vartotojams skirtus ir jiems patogius inovatyvius technologinius sprendimus. Siekiant įgalinti žmogiškuosius išteklius naudotis įdiegtais sprendimais bus užtikrintas skaitmeninių įgūdžių valstybės tarnyboje kompetencijų įgijimas.

3. *Stiprūs ir atsakingi vadovai – valstybės tarnybos veidas*. Siekiant supaprastinti žmogiškųjų išteklių valdymą valstybės tarnyboje, padaryti jį lankstesnį ir motyvuotą vadovaujantis žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje atotrūkio analize bus parengta valstybės tarnybos pertvarkos koncepcija, o jai įgyvendinti sukurta žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje ir valstybės tarnybos efektyvumo vertinimo, pagrįsto aiškiais tarptautiniais ir nacionaliniais rodikliais, sistema. Vykdomi veiksmai nukreipti į viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų efektyvumo didinimą, specialistų/darbuotojų valdymą,

mobilumo skatinimą, motyvacinės sistemos, ją susiejant su veiklos rezultatais pertvarką. Bus įsteigtas Valstybės tarnybos valdymo kompetencijų centras. Priimtas tarnybos viešajame sektoriuje skaidrumo ir nepriekaištingos reputacijos standartas – elgesio kodeksas.

6.4. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“

Reformos tikslas – pertvarkyti valstybės tarnybą, patobulinant administravimo procesus, žmogiškųjų išteklių valdymą ir stiprinant viešųjų paslaugų teikimo orientaciją į klientą.

Reforma skirta mažinti atotrūkį tarp piliečių lūkesčių ir viešojo sektoriaus organizacijų sukuriamos vertės. Reformos veiksmais siekiama sistemiskai gerinti valstybės valdymą ir viešųjų paslaugų teikimą, efektyviau valdant viešojo sektoriaus dirbančiųjų kompetencijas. Pokyčiai palies ilgalaikę viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo bei kompetencijų ugdymo sistemą, strateginių būsimų gebėjimų poreikio identifikavimą ir jų planavimą.

Reformos įgyvendinimas vyks trimis tarpusavyje koordinuojamomis kryptimis:

1. Vieningos pažangios viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistemos sukūrimas. Sistema reikalinga centralizuoti viešojo sektoriaus dirbančiųjų žmogiškųjų išteklių valdymą, didinant informacinių technologijų naudojimo efektyvumą ir mažinant IT priežiūros fragmentaciją ir veiklos išlaidas.

Šiuo metu visame viešajame sektoriuje dirbančių darbuotojų priėmimas, jų veiklos vertinimas, ugdymas, skatinimas, motyvavimas, socialinės garantijos ir atleidimas yra reglamentuoti skirtinguose teisės aktuose, o svarbi valdymo dalis – ugdymas - apskritai nėra apibrėžta. Skirtingas teisinis reguliavimas lemia didelę viešojo sektoriaus darbuotojų fragmentaciją ir informacijos apie žmogiškuosius išteklius stoką. Viešojo sektoriaus veikla organizuota skirtingomis organizacijų formomis: veikia biudžetinės įstaigos, viešosios įstaigos, valstybės ir savivaldybių įmonės, akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, juose dirba darbuotojai pagal darbo sutartį, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai (statutiniai valstybės tarnautojai, karjeros valstybės tarnautojai, diplomatai), kurių darbo sąlygas, socialines garantijas ir darbo užmokestį nustato skirtingi teisės aktai¹⁶⁵.

Šis reformos įgyvendinimo etapas prasidės nuo esamos situacijos analizės, žmogiškųjų išteklių valdymo supaprastinimo alternatyvų suformulavimo ir palyginimo, veiksmų plano sudarymo. Iki 2022 metų pabaigos bus pakeisti teisės aktai, įteisinantys vieningus žmogiškųjų išteklių valdymo principus, jų įgyvendinimui naudojamas informacinius išteklius, jų projektavimo, įdiegimo ir naudojimosi etapus. Kartu teisės aktuose bus nustatytos aiškos institucinės atsakomybės už valstybės tarnybos efektyvumo pokyčius, jų inicijavimą bei įgyvendinimą, inovacijų diegimą valdant žmogiškuosius išteklius ne tik valstybės tarnyboje, bet ir visame viešajame sektoriuje, viešojo sektoriaus organizacinės kultūros modernumo didinimą, orientaciją į naujoves, pasitikėjimo stiprinimą, atsakomybę. Siekiant geriau įgalinti savivaldybes, bus sistemiskai peržiūrėti valstybių ir savivaldybių vykdomų funkcijų ir jų reguliavimo teisiniai pagrindai ir metodiškai susitarta dėl efektyvaus viešojo valdymo funkcijų priskyrimo (delegavimo) valstybės, regionų ir savivaldybių lygmeniu. Peržiūrėjus funkcijas, bus nuspręsta dėl viešojo sektoriaus kontrolės ir priežiūros

165 Nebaigtinis teisės aktų sąrašas: Darbo Kodeksas, Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas, Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymas, Valstybės tarnybos įstatymas, Vidaus tarnybos statusas, Diplomatinės tarnybos įstatymas, Vadovybės apsaugos įstatymas, Prokuratūros įstatymas, Valstybės kontrolės įstatymas, Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas, Branduolinės energijos įstatymas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas ir kiti tik tam tikrai viešajai funkcijai aktualūs teisės aktai.

funkcijų perdavimo nepriklausomiems (nevalstybiniais) subjektams. Viešųjų paslaugų prieinamumas bus didinamas įvertinus administracinių ir viešųjų paslaugų kokybės, prieinamumo ir teikimo standartą ir pradėjus vertinti paslaugų atitiktį šiam standartui. Sukūrus teises prielaidas metodikas taikyti praktikoje, bus optimizuojami viešojo sektoriaus išorės ir vidaus administravimo procesai, bendrai diegiant skaitmeninius, procesams automatizuoti skirtus sprendimus ir įrankius (Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“).

Siektinas tikslas yra nustatyti lankstų ir skaidrų žmogiškųjų išteklių valdymo procesą atsisakant perteklinio ir detalaus reglamentavimo bei su valstybės tarnautojų atranka ir priėmimu susijusių biurokratinių procedūrų. Viešojo sektoriaus vadovams bus suteikiama diskrecija valdyti žmogiškuosius išteklius, atitinkamai bus decentralizuojama pretendentų į valstybės tarnybą atranka, sutrumpinti terminai ir supaprastintas jų priėmimas, sukurti aiškūs valstybės tarnyboje dirbančių specialistų motyvavimo, karjeros, mobilumo, darbo užmokesčio susieto su realiu veiklos vertinimu, į talentus orientuoto įdarbinimo viešajame sektoriuje principai.

Investicijos bus nukreiptos į automatizuotų įrankių valstybės ir viešojo sektoriaus žmogiškiesiems ištekliams valdyti sukūrimą ir įdiegimą, kurie užtikrins procesų supaprastinimą bei lankstumą valdant žmogiškuosius išteklius viešajame sektoriuje, talentų į valstybės tarnybą ir viešąjį sektorių sistemos sukūrimą. Įgyvendinus investiciją bus sukurti ir įdiegti nauji atrankos instrumentai, pagrįsti moderniomis IT, siekiant, identifikuoti tinkamus pretendentes, suteikti jiems teigiamą atrankos patirtį bei efektyviai valdyti didelį pretendentų skaičių, įdiegta online testavimo platforma konkursams į viešojo sektoriaus įstaigas vykdyti, kuri sudarytų sąlygas vienu metu konkurso metu realiu laiku ištestuoti didelį pretendentų skaičių, užtikrinti testo klausimų konfidencialumą, ir konkurso komisijai online gauti testavimo rezultatus. Įgyvendinus investiciją, bus sukurta aplinka, užtikrinanti viešojo sektoriaus žmogiškojo kapitalo valdymo automatizavimą, kuris prisidės prie viešojo sektoriaus skaitmeninės transformacijos, viešojo valdymo institucijų veiklos automatizavimo bei veiksmingumo. IS, jai veikti reikalingos naujos techninės ir programinės priemonės bus įdiegtos per trejus metus – iki 2024 metų pabaigos. Šią reformos įgyvendinimo kryptį koordinuos VRM.

Įgyvendinant šią kryptį kartu bus įgyvendinta ir VPNJP 9.1.1 priemonė „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl viešojo sektoriaus institucinės sąrangos (institucijų tinklo) ir viešojo valdymo procesų tobulinimo, įskaitant administracinės gebos stiprinimą per viešąją politiką įgyvendinančias agentūras, ir viešojo valdymo funkcijų peržiūros plano patvirtinimo“, 9.1.2 priemonė „Atlikti sisteminę valstybės ir savivaldybių atliekamų funkcijų ir šių funkcijų teisinio reguliavimo analizę, siekiant nustatyti valstybės ir savivaldybių atsakomybės apimtį ir veiklos ribas konkrečioje viešojo valdymo srityje“ kartu su 10.2.11 priemone „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl paslaugų perdavimo savivaldybėms vykdyti savarankiškai, sukuriant paskatas savivaldybėms siekti efektyvumo ir taupyti lėšas, ir dėl valstybės dotacijų skyrimo principų standartizavimo ir susiejimo su funkcijų atlikimo tikslais, pasiektais rezultatais ir kokybe, atsižvelgiant į FM atliktą valstybės savivaldybėms deleguotų funkcijų vertinimą“, 9.1.3 – „Atlikus sisteminę valstybės ir savivaldybių atliekamų funkcijų ir šių funkcijų teisinio reguliavimo analizę, parengti ir priimti Vyriausybės nutarimą dėl viešojo valdymo funkcijų priskyrimo (delegavimo) valstybės, regionų ir savivaldybių lygmeniui metodikos patvirtinimo“, 9.1.9 – „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl atitinkamų viešųjų paslaugų teikimo perdavimo nevyriausybiniam ir (ar) privačiam sektoriui atsižvelgiant į atliktą teisės aktų, susijusių su viešųjų paslaugų teikimo perdavimo nevyriausybiniam ir (ar) privačiam sektoriui galimybėmis, peržiūrą“, 9.1.10 – „Parengti ir priimti Vyriausybės nutarimą dėl administracinių ir viešųjų paslaugų kokybės, administracinių ir viešųjų paslaugų prieinamumo ir teikimo procedūrų skaidrumo užtikrinimo viešajame sektoriuje standarto, sukurti ir įdiegti atitikties vertinimo sistemą“, 9.1.11 – „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl dalies viešojo sektoriaus institucijų kontrolės ir priežiūros

funkcijų perdavimo nepriklausomiems (nevalstybiniais) subjektams atsižvelgiant į atliktą funkcijų peržiūrą“, 9.3.1 priemonė „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl valstybės tarnybos pertvarkos koncepcijos, atsižvelgiant į žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje atotrūkio (GAP) analizės rezultatus“, 9.3.2 priemonė „Parenkti ir priimti valstybės tarnybos pertvarkos koncepciją įgyvendinantį Valstybės tarnybos įstatymą, kurio nuostatos padėtų supaprastinti žmogiškųjų išteklių valdymą valstybės tarnyboje, padarytų jį lankstesnį ir motyvuotą“, 9.3.3 – „Įsteigti Valstybės tarnybos valdymo kompetencijų centrą“, 9.3.4 – „Sukurti ir įdiegti žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje ir valstybės tarnybos efektyvumo vertinimo, pagrįsto aiškiais tarptautiniais ir nacionaliniais rodikliais, sistemą“, 9.3.10 – „Parenkti ir priimti Vyriausybės nutarimą, įtvirtinantį tarnybos viešajame sektoriuje skaidrumo ir nepriekaištingos reputacijos standartą – elgesio kodeksą“, 9.3.11 – „Parenkti ir priimti įstatymą, reglamentuojantį tarnybą viešajame sektoriuje ir jos valdymo teisinius pagrindus“, 9.3.12 – „Sukurti ir įdiegti bendras skaitmenizuotas žmogiškųjų išteklių valdymo ir finansų apskaitos tvarkymo viešajame sektoriuje sistemas“, 9.3.13 – „Sukurti ir įdiegti decentralizuotą viešojo sektoriaus specialistų valdymo sistemą (mechanizmą), sudarant galimybes vadovams lanksčiai ir moderniai valdyti žmogiškuosius išteklius“, 9.3.14 – „Sukurti ir įdiegti viešojo sektoriaus specialistų mobilumo (horizontalaus ir vertikalų) skatinimo mechanizmą“, 9.3.15 – „Sukurti ir įdiegti žmogiškųjų išteklių standartizuoto valdymo valstybės tarnyboje kultūrą“, 9.3.16 – „Parenkti ir įdiegti valstybės tarnautojų veiklos, orientuotos į rezultatus, vertinimo metodiką“, 9.3.17 – „Pertvarkyti valstybės tarnautojų motyvacinę sistemą – nustatyti skatinimo (premių) kriterijus ir juos susieti su veiklos rezultatais“..

2. Centralizuotai valdomo viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmo sukūrimas („Lyderystės akademija“). Šios reformos krypties tikslas - sukurti ir įdiegti centralizuotai valdomą viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmą.

Lietuvos valstybės tarnyboje nėra efektyvios talentų paieškos, asmenų, turinčių geras vadybines ir lyderystės kompetencijas ir potencialiai galinčių tapti gerais vadovais, identifikavimo ir pritraukimo sistemos, o detalus ir perteklinis tarnybinių santykių reguliavimas užkardo talentų paiešką, identifikavimą ir pritraukimą. Nėra potencialių vadovų identifikavimo sistemos, kai karjeros metu identifikuojami tarnautojai, turintys geras vadybines ir lyderystės, kitas vadovams reikalingas kompetencijas, jie nėra ruošiami tapti gerais vadovais, tikslingai neugdomi. EBPO atkreipia dėmesį¹⁶⁶, kad tinkamo vadovo paskyrimas į jam tinkamas pareigas priklauso nuo gebėjimo efektyviai įvertinti lyderystės gebėjimus ir kompetencijas. Šiandien atliekamas vertinimas remiasi tik formaliais, teisės aktuose nustatytais, kriterijais: darbo patirties trukmė, išsilavinimas ir įgyta kvalifikacija. Tokie kriterijai nėra efektyvūs indikatoriai ateities vadovų veiklai. Pažangios šalys vis dažniau taiko talentų paieškos ir pritraukimo į vadovų pareigas priemones dar karjeros pradžioje identifikuoti darbuotojus, turinčius lyderystės potencialą, juos remti ir skatinti iki jiems tampant vadovais. Potencialių aukštesniųjų valstybės tarnautojų stebėjimas jų karjeros metu suteikia apie kandidatą daugiau informacijos, leidžiančios geriau įvertinti nei tai įmanoma interviu, egzamino metu ar vertinimo centre. Nuolatiniam tarnybos atsinaujinimui reikalinga daugiau kandidatų į aukštesniuosius valstybės tarnautojus pritraukti iš išorės, taip didinant įgūdžių, patirties ir požiūrių įvairovę. Viešojo sektoriaus kompetencijų stiprinimo veiklos bus pradėtos nuo vadovų korpuso stiprinimo. Norint užtikrinti lyderystės gebėjimus aukštesniųjų vadovų korpuse, būtinas sisteminis

166 OECD. Leadership for a High Performing Civil Service. 2020

požiūris. EBPO analizė¹⁶⁷ rodo, kad vienos atskiros priemonės įdiegimas negali reikšmingai pakeisti lyderystės gebėjimų, ir tik visuma stiprinančių politikų ir procesų gali sukurti reikiamus įgūdžius ir darbo aplinką. Taip pat EBPO analizės metu nustatyta, kad šiandienos vadovavimo gebėjimai gali skirtis nuo praeities, šalia hierarchinio vadovavimo pabrėžiamas vadovų bendradarbiavimas tinkle. EBPO analizė rodo, kad vadovų gebėjimų plėtojimas nebus pasiektas tradicinėmis priemonėmis, nes senos sistemos turi būti pritaikytos naujiems gebėjimams, o keičiantis gebėjimams, turi keistis ir jas įgalinančios sistemos.

Pažangių užsienio šalių praktika rodo, kad norint užtikrinti pakankamą dėmesį aukštesniųjų vadovų korpusui, tikslinga institucionalizuoti aukštesniųjų vadovų valdymą, kuris apimtų talentų pritraukimą, atranką, vertinimą, karjeros planavimą ir jų išlaikymą visame viešajame sektoriuje (įskaitant valstybės tarnautojus – įstaigų vadovus, statutinių įstaigų vadovus, valstybės pareigūnus ir kitų biudžetinių įstaigų vadovus). Lyderystės stiprinimas bus vykdomas sudarius ilgalaikį viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo ir kompetencijų ugdymo planą ir įteisinus jo veikimą. Centralizuotas vadovų karjeros valdymas, talentų pritraukimas, jų išsaugojimas ir valdymas, vadovų kompetencijų nustatymas, matavimas ir vertinimas, vadovų elgesio kodeksas yra pagrindiniai klausimai, į kuriuos iki 2023 m. pradžios bus atsakyta pasitelkiant tarptautinę patirtį.

Sukurtosios sistemos veikimas bus išbandytas praktikoje, jį pilotuojant ne mažiau nei 5 valstybės institucijose. Šią reformos įgyvendinimo kryptį koordinuos VRM.

Įgyvendinant šią kryptį kartu bus įgyvendinamos ir šios LRV programos priemonių plano priemonės: 9.3.5 „Sukurti ir įdiegti centralizuotą viešojo sektoriaus vadovų karjeros valdymo modelį“, 9.3.6 „Sukurti ir įdiegti talentų pritraukimo į viešojo sektoriaus vadovų korpusą, jų išsaugojimo ir valdymo mechanizmą“, 9.3.7 „Sukurti ir įdiegti viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų nustatymo, matavimo ir vertinimo modelį (metodiką)“ ir 9.3.8 priemonę „Sukurti ir įdiegti viešojo sektoriaus lyderių – vadovų – centralizuotą ugdymo sistemą (įsteigti Lyderystės akademiją)“.

3. Viešojo sektoriaus strateginių kompetencijų ugdymo sistemos sukūrimas. Veiksmai skirti sukurti ilgalaikę ir tvarią viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijų ugdymo sistemą, skirtą užtikrinti kompetencijų atitiktį modernios valstybės poreikiams ir padidinti strategines kompetencijas turinčių viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaičių.

2021 m. bus pradėtos strategiškai svarbiausių gebėjimų stiprinimo veiklos, kuriomis bus siekiama užpildyti aktualiausias, jau identifikuotas strategiškai svarbių kompetencijų spragas, trukdančias priimti duomenimis pagrįstus valstybės valdymo sprendimus. Strateginės kompetencijos, kurias numatyta stiprinti yra trejos:

- 1) Skaitmeninės kompetencijos;
- 2) Strateginės kompetencijos;
- 3) Lyderystės kompetencijos.

Skaitmeninių įgūdžių kompetencijai valdyti bus įdiegtas automatizuotas skaitmeninių įgūdžių valdymo valstybės tarnyboje įrankis. Naudojantis šiuo įrankiu, bus testuojami pretendenti į

167 Ibid.

valstybės tarnybą skaitmeniniai įgūdžiai, o jau dirbantiems – pasiūlyti įgūdžių įsivertinimo/testavimo įrankiai, kurių rezultatai susieti su kompetencijų kėlimo turiniu.

Atsižvelgus į Valstybės tarnybos efektyvumo indeksą (InCiSE) pagal tarptautinius rodiklius, vienas iš valstybės tarnybos efektyvumo indikatorių yra valstybės tarnautojų gebėjimai (Capabilities). InCiSE tyrime nustatyta, kad pagal gebėjimų indeksą Lietuva užima 36 vietą iš 38 EBPO šalių¹⁶⁸.

2019 m. atliktais EBPO skaičiavimais¹⁶⁹, artimiausiu metu 14% darbo vietų darbo rinkoje turi didelę automatizavimo riziką ir net 32% visų darbo vietų gali būti iš esmės pakeistos. Šie pokyčiai neaplenks ir viešojo sektoriaus, taip pat ir valstybės tarnybos. 2019 m. EBPO Tarybos rekomendacijose dėl lyderystės ir gebėjimų valstybės tarnyboje¹⁷⁰ siūloma nuolat identifikuoti kompetencijas ir gebėjimus, būtinus nustatant politinę kryptį, kai visuomenei teikiamos vertę kuriančios paslaugos ir ugdyti reikiamus gebėjimus ir kompetencijas, valstybės tarnyboje sukuriant mokymosi kultūrą ir aplinką. Viena iš EBPO ataskaitos „Žvilgsnis į viešąjį valdymą 2019“¹⁷¹ įžvalgų ir rekomendacijų – investuoti į valstybės tarnybos žmogiškuosius išteklius, siekiant padėti prisitaikyti ir numatyti ateities darbą.

Vis spartesni visuomenės gyvenimo, ekonomikos, technologijų pokyčiai, nauji iššūkiai, siekis didinti Lietuvos inovatyvumą didina ir valstybės tarnybos pokyčių būtinybę, poreikį greitai reaguoti ir prisitaikyti. Dėl to būtina nuolat stebėti ir identifikuoti, kokie nauji valstybės tarnautojų įgūdžiai, leisiantys valstybės tarnybai efektyviai veikti sparčiai kintančiame inovacijų pasaulyje, tampa būtini, taip pat planuoti šių naujų gebėjimų ugdymą. Reikalingų naujų gebėjimų identifikavimas ir jų ugdymo planavimo sistemos sukūrimas užtikrintų aukštos kvalifikacijos valstybės tarnautojų efektyvią veiklą sparčiai besikeičiančioje aplinkoje ir didintų piliečių pasitikėjimą valstybe.

EBPO tyrimai¹⁷² atskleidžia, kad ne tik skaitmeniniai įgūdžiai bus vis svarbesni, bet vis labiau reikalingais įgūdžiais taps strateginės kompetencijos ir kritinis mąstymas, kūrybiškumas, sprendimų priėmimas, inovacijų taikymas, verslumas ir empatija. Svarbu, kad gebėjimams ugdyti būtų pasitelkiamos naujos mokymosi formos, turinys ir užtikrinamas inovatyvumas.

Būsimų gebėjimų poreikis turėtų būti nustatomas ir gebėjimų planavimas vykdomas ne tik individualiu ir organizaciniu, bet ir valstybės tarnybos lygiu.

Šiuo metu valstybės tarnyboje yra nustatyti valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetai, taip pat įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetai (kvalifikacijos tobulinimo sritys), tačiau nėra sukurta aiškaus mechanizmo, kad šie gebėjimai visos valstybės mastu būtų stiprinami sistemiškai, periodiškai, nėra sukurta šių gebėjimų stiprinimui skirtos mokymo platformos, bendros mokymo programos. Nors pagal vykdytas apklausas nemaža dalis valstybės

168 Prieiga internete <https://www.bsq.ox.ac.uk/about/partnerships/international-civil-service-effectiveness-index-2019>

169 OECD (2019), Employment Outlook.

Prieiga internete: <http://www.oecd.org/employment-outlook/2019/>

170 Recommendation of the Council on Public Service Leadership and Capability.

Prieiga internete: <https://www.oecd.org/gov/pem/recommendation-on-public-service-leadership-and-capability.htm>

171 Government at a Glance 2019, OECD.

Prieiga internete: <https://www.oecd.org/gov/government-at-a-glance-22214399.htm>

172 OECD. Artificial Intelligence in Society. 2019

Prieiga internete: <https://www.oecd.org/publications/artificial-intelligence-in-society-eedfee77-en.htm>

tarnautojų dalyvauja kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, tačiau nėra jau minėtos bendros sistemos, todėl tokie mokymai vyksta tik fragmentiškai ir neduoda apčiuopiamo rezultato. Taip pat stokojama sisteminio požiūrio ir į statutinių valstybės tarnautojų profesinių kompetencijų ugdymą, nesuderintos profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų programos, todėl šioms problemoms spręsti būtina atlikti centralizuotos ir efektyvios pareigūnų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemos, integruojančios profesinį mokymą ir aukštąjį mokslą, sukūrimo poveikio vertinamąją analizę ir pasiūlyti galimas alternatyvas.

Ši reforma yra svarbi visoms EGADP suplanuotoms reformoms, kadangi reformos įgyvendinimas didina viešojo sektoriaus veikimo efektyvumą per valstybės tarnybos dirbančiųjų strateginių kompetencijų atitikimo vykdomoms funkcijoms užtikrinimą. Skaitmeninės kompetencijos itin svarbios sėkmingai įgyvendinti „Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI“ sudėtyje reformas, ypač – užtikrinant, kad visos viešosios paslaugos bus orientuotos į klientą (Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“).

Kartu ši reforma yra tiesioginis postūmis didinant aukštojo mokslo kokybę ir didinant absolventų atitikimą darbo rinkos poreikiams.

Įgyvendinant reformą dėl efektyvesnės vadybos ir įgytų kompetencijų bus padidintas viešojo sektoriaus institucijų atsparumas ir priimamų sprendimų kokybė. Teigiamas poveikis pasireiškų viešųjų paslaugų kokybės augimui dėl labiau į klientus orientuotų tarnautojų, o optimizuoti procesai pagreitins skaitmeninių sprendimų diegimą.

6.5. Reforma „Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema“

Reformos tikslas - sudaryti prielaidas subalansuoti mokesčių sistemą, užtikrinant socialiai teisingesnę, ekonomikai augti palankią mokesčių struktūrą, mokesčiais skatinant vartotojus keisti elgseną, prisitaikant prie kintančių visuomenės poreikių.

Reformos įgyvendinimas vyks šiomis kryptimis:

- 1) Neefektyvių ir/ar valstybės prioritetų įgyvendinimo krypčių ir žaliojo kurso nebeatitinkančių lengvatų ir specialių apmokestinimo režimų atsisakymas;
- 2) Tolimesnis ekonomikos augimo nestabdančių šaltinių apmokestinimo plėtimas;
- 3) Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumo apsaugant nuo skurdo įvertinimas.

Reformos įgyvendinimas prasideda nuo išsamių diskusijų, konsultacijų su socialiniais – ekonominiais ekspertais ir visuomene, o dėl visų galimų pasiūlymų dėl teisingesnės, augimui palankios mokesčių sistemos dirba ir FM suburta Mokesčių ekspertų darbo grupė. Pasiūlymai dėl galimų mokesčių teisės pakeitimų bus priimami kompleksiskai, prioritetą teikiant viešųjų finansų tvarumui.

Siekiant atsisakyti neefektyvių ir/ar valstybės prioritetų įgyvendinimo ir žaliojo kurso krypčių nebeatitinkančių lengvatų ir specialių apmokestinimo režimų, bus atliekama lengvatų ir specialių apmokestinimo režimų kaštų ir naudos analizė. Vertinant dėl lengvatų taikymo patiriamus valdžios sektoriaus pajamų netekimus, bus iš naujo atliktas platesnis įvertinimas, ar lengvatų taikymo generuojama nauda jomis besinaudojantiems asmenims ar ūkio subjektams yra tik tiesiogiai proporcinga šių lengvatų taikymo patiriamiesiems valdžios sektoriaus pajamų netekimams, ar generuoja papildomą naudą (ekonomikai, visuomenei) per multiplikacinį efektą. Priimant sprendimus dėl mokesčių lengvatų ir specialių apmokestinimo sąlygų atsisakymo, įskaitant lengvatų, taikomų aplinkai nedraugiškam iškastiniam kurui, bus kartu įvertinta, ar dalis mokesčių lengvatų ir specialūs apmokestinimo režimai galimai jau yra pasiekę jiems keliamus tikslus arba šie tikslai vertinant iš dabartinės perspektyvos efektyviau galėtų būti pasiekti alternatyviomis

priemonėmis, ar dalis mokesčių lengvatų nebeatliepia dabartinių aplinkosaugos, klimato kaitos uždavinių ir kitų šių dienų aktualių iššūkių, ar dalies mokesčių lengvatų taikymo principas nepakankamai prisideda prie savivaldos finansinio savarankiškumo skatinimo; ar dalis mokesčių lengvatų nepakankamai užtikrina investicinių priemonių lygiavertiškumo. Šiame kontekste bus įvertintas ir poreikis peržiūrėti savarankiškai dirbantiems asmenims taikomus pajamų mokesčio režimus, siekiant užtikrinti, jog tokiems asmenims tenkanti visuminė mokesčių našta būtų ne tik adekvati jų gaunamai naudai, bet ir leistų tikėtis pagrįstų socialinių išmokų draudžiamąjį įvykio (liga, pensinis amžius ir kt.) atveju.

Siekiant tolimesnio ekonomikos augimo nestabdančių šaltinio apmokestinimo plėtimo, bus vertinamos galimybės plėsti nekilnojamojo turto bazę - atlikti vertinimai dėl nekilnojamojo turto mokesčio lengvatos, taikomos nekomercinės paskirties turtui, modelio keitimo, įskaitant sprendimus dėl mokesčio įskaitymo ir administravimo peržiūros ir jų pagrindu priimti Vyriausybės sprendimai. Taip pat žaliojo kurso tikslų numatoma peržiūrėti akcizų taikymą energetikos produktams dėl anglies dvideginio dedamosios energetikos produktų apmokestinimo ir akcizų durpių briketams nustatymo. Kartu numatoma priimti sprendimus dėl aplinkosauginių mokesčių bazės plėtimo, siekiant tobulinti išteklių ir keliamos taršos apmokestinimą išplečiant teršėjų atsakomybės principo taikymo sritis.

Siekiant įvertinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo, ketinama pritaikyti EUROMOD modelį administraciniais duomenimis, remiantis juo atlikti gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizę, jos rezultatų pagrindu teikti pasiūlymus. Daugiau priemonių šioje srityje numatoma Socialiniame komponente 7.5 Reformos „Garantuota minimalių pajamų apsauga“ kontekste.

Siekiamas reformos rezultatas - priimti atitinkamų mokesčių teisės aktų pakeitimai, kurie sudarytų prielaidas socialiai teisingesnei ir augimui palankiai mokesčių sistemai, o kartu prisidėtų ir prie viešųjų finansų tvarumo.

Reformos įgyvendinimą koordinuos FM. Įgyvendinant reformą bus pasitelkti Lietuvos ekspertai, svarbūs socialiniai-ekonominiai partneriai, turintys patirties lyginti alternatyvius modelius, vertinti jų tinkamumą ir reglamentuoti jų įgyvendinimą.

6.6. Reforma „Nacionalinio¹⁷³ biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas“

Reformos tikslas – padidinti ilgalaikio valstybės ir savivaldybių biudžeto planavimo tvarumą, vidutinės trukmės biudžeto formavimo principų ir viešųjų paslaugų finansavimo skaidrumą, apibrėžiant „nekintančios politikos“ terminą Lietuvoje, nustatant aiškias vidutinės trukmės biudžeto formavimo taisykles, apimančias ir Seimo tvirtinamo valstybės biudžeto tikslinimą, ir atlikti sistemine (comprehensive) biudžeto išlaidų peržiūrą, skatinant savivaldybių finansinį savarankiškumą įskaitant pajamų surinkimą, funkcijų finansavimą ir galimybes tobulinti ir investuoti į viešosios infrastruktūros tvarumą, naudojimo efektyvumą ir paslaugų kokybę.

Vidutinės trukmės biudžeto planavimo mechanizmas yra formalus. Biudžeto sandaros įstatyme yra nustatyta, kad Seimas tvirtina trejų biudžetinių metų valstybės ir savivaldybių biudžetų

173 Reforma apima valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus, neįskaitant Valstybinio socialinio draudimo fondo (SODRA) ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžetų.

konsoliduotos visumos planuojamus rodiklius – pajamas ir asignavimus. Šie rodikliai tvirtinami agreguoti, nedetalizuojant jų nei pagal valstybės veiklos sritis, nei pagal biudžeto programas. Kiekvienais metais Seimo tvirtinami rodikliai nukrypsta nuo ankstesniais metais patvirtintų vidutinio laikotarpio rodiklių, kadangi yra orientuojamasi į vienerių metų biudžeto formavimą. Atitinkamai, kasmet keičiasi ir iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamų įstaigų sudaromų trimečių strateginių veiklos planų finansiniai rodikliai. Trumpalaikis išlaidų planavimas mažina galimybes siekti vidutinės trukmės ir ilgalaikių tikslų, didina neapibrėžtumą pokyčius įgyvendinančioms institucijoms dėl finansavimo tvarumo, taip pat skatina institucijas išleisti skirtus asignavimus, nevertinat išlaidų būtinumo, kadangi pasibaigus biudžetiniams metams, nepanaudotas lėšas reikia sugrąžinti į biudžetą. Trumpalaikis išlaidų planavimas ne tik didina galimybę asignavimus panaudoti nepakankamai efektyviai, bet ir neskatina vertinti būsimų laikotarpių išlaidų augimo ir jau priimtų finansinių įsipareigojimų ilgalaikių pasekmių biudžetui.

Europos Taryba dar 2011 m. direktyvoje dėl reikalavimų valstybių narių biudžetų sistemoms ([2011/85/ES](#)) pažymėjo, kad daugumos fiskalinių priemonių poveikis biudžetui trunka ilgiau nei vienerius metus, todėl kasmetinių biudžetų planavimas turėtų būti grindžiamas daugiamečiu fiskaliniu planavimu, kuris neatsiejamas nuo vidutinės trukmės biudžetų sistemos. Vadovaujantis direktyva, ES šalių narių vidutinės trukmės biudžetus sudaro visų pagrindinių išlaidų ir pajamų projekcijos, grindžiamos nekintančios politikos prielaida.

2019 m. TVF išvadose Lietuvai atkreipė dėmesį į biudžetų sudarymo praktiką: makroekonominė prognozių ir pagrindinių kintamųjų įtakos ir jų tarpusavio priklausomybės fiskaliniam scenarijui aiškumo trūkumą. TVF savo išvalgomis rekomenduoja atskleisti naudojamus detalios prielaidas ir metodikas makroekonominėms prognozėms ir vidutinės trukmės biudžetams sudaryti, viešinti pagrindinių biudžeto rodiklių pokyčius lyginant su praėjusiais metais, detalizuojant priežastis pagal politikos pasikeitimus ar makroekonominės veiksniai. TVF pabrėžia būtinybę aiškiau komunikuoti visuomenei kaip biudžetai susieti su prioritetinėmis vyriausybės ir vietos valdžios darbo kryptimis ir ką priimtas biudžetas praktiškai reiškia kiekvienos šeimos gerovei. TVF taip pat pažymėjo, kad nepakankamai valdoma ilgalaikė fiskalinė rizika, susijusi su investicijų įgyvendinimu, visų pirma, naudojant VPSP būdą.

Susiklosčiusi biudžeto planavimo praktika neskatina išlaidas planuojančių asignavimų valdytojų sistemingai vykdyti biudžeto išlaidų peržiūrą, vertinti išlaidų efektyvumą ir dėti pastangas jas mažinti. Turimi išlaidų peržiūrų įrankiai naudojami fragmentiškai, taikomi peržiūrint tik tam tikro sektoriaus arba jo dalies išlaidas, nėra vertinamas viso biudžeto išlaidų efektyvumas. Todėl pasitaiko nepagrįstų biudžeto išlaidų sumažinimo atvejų planavimo metu, nors faktinių išlaidų patiriama daugiau rizikuojant fiskaline drausme.

Taip pat, kaip pažymi Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, iki šiol daryti biudžeto valdysenos pokyčiai nepanaikino valstybės biudžeto planavimo trūkumų ir galimai didino riziką pažeisti fiskalinės drausmės reikalavimus tais atvejais, kai Vyriausybė, naudodamasi atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu suteiktomis teisėmis, keičia Seimo priimtu įstatymu patvirtintus finansinius rodiklius, t. y. valstybės vardu pasiskolintomis lėšomis dengia papildomas Seimo patvirtintame biudžete nesuplanuotas išlaidas. Tokie atvejai sukelia daug viešų diskusijų dėl biudžeto tikslinimo poreikio.

Vietos valdžios biudžeto lygmeniu ši problema pasireiškia ir nepažangia esama valstybės tikslinių dotacijų skyrimo savivaldybėms sistema, kurioje mažai dėmesio skiriama dotacijų panaudojimo efektyvumui:

1. Tikslinių dotacijų savivaldybėms dalis nėra pastovi ir jos dydis kiekvienai savivaldybei nėra patikimai žinomas nei kiekvieniems metams, nei ilgalaikėje perspektyvoje;
2. Savivaldybėms skiriamos tikslinės dotacijos ne visada yra susietos su strateginių rodiklių pasiekimu, todėl jų panaudojimo efektyvumas nėra nuolat peržiūrimas ir kontroliuojamas;
3. Savivaldybėms deleguojamų valstybės funkcijų finansavimo apimtys adekvatumas nėra metodiškai vertinamas. Nėra atsižvelgiama į tai, kad ta pati viešoji funkcija gali būti ir deleguota ir iš dalies savarankiška;
4. Dotacijų panaudojimui nustatomi reikalavimai nustatomi universaliai, neatsižvelgiant į konkrečių savivaldybių poreikius,.

Esama sistema turi būti keičiama, nes valstybės tikslinės dotacijos kartu su per nacionalinį biudžetą persikirstomu gyventojų pajamų mokesčiu sudaro pagrindinę visų savivaldybių pajamų dalį, kadangi savarankiškoms savivaldybių pajamomis galima laikyti tik apie 13 %. visų savivaldybių biudžeto pajamų¹⁷⁴. Sistemos keitimas vyks visapusiškai, ne tik peržiūrint dotacijų, bet ir savivaldybių funkcijų sistemą, kurios iššūkiai aprašyti 6.4 reformoje „Veiksmingas viešasis sektorius“. Be to, norint padidinti savivaldybių finansinį savarankiškumą reikalingi sprendimai dėl šiuo metu nesurenkamų pajamų ir mažos šaltinių įvairovės, ypač mokesčių pajamų. Išvardyti sistemos bruožai lemia tai, kad savivaldybės jaučiasi nesavarankiškos¹⁷⁵, stokoja autonomiškumo ir lankstumo tenkinti vietos poreikius, užtikrinti optimalų viešųjų paslaugų teikimą, o skirtingų savivaldybių gyventojams teikiamos nevienodos apimtys ir kokybės viešosios paslaugos, naudojant skirtingos apimtys infrastruktūrą, kas gilina regionų atskirtį. Savivaldybėse, kuriose išleidžiama santykinai daugiau lėšų teikti daugiau viešųjų paslaugų, gyvenimo kokybės indeksas yra aukštesnis (didžiųjų miestų ir kurortinės savivaldybės). Apie pusės (29 iš 60 savivaldybių) paslaugų bendras suminis lygis apskaičiuotas sąlyginiam funkcijos / paslaugos vienetui yra žemesnis už lyginamąjį rodiklį. Iš jų 13 savivaldybių 2018 m. išleido daugiau lėšų sąlyginiam funkcijos / paslaugos vienetui, nors jose teikiamos viešosios paslaugos buvo žemesnės apimtys ir kokybės¹⁷⁶.

Dabartinė biudžetų sudarymo tvarka riboja galimybes mažinti regioninius netolygumus. Atsižvelgiant į demografines tendencijas lyginant 2018 ir 2028 metus, viešosios infrastruktūros trūkumas pasireišk 5 savivaldybėse (Vilniaus m., Vilniaus raj., Kauno raj., Klaipėdos raj., Neringos m.) visose kitose savivaldybėse yra rizika, kad infrastruktūra gali būti perteklinė būsimam gyventojų skaičiui tose savivaldybėse, todėl duomenys ir analitika yra būtini norint vykdyti įrodymais grįstą regionų ir savivaldybių finansinę politiką, kuriai reikalingas trimečio biudžeto planavimas.

Didinant viešųjų investicijų finansavimo galimybes, bus toliau plėtojama viešojo ir privataus sektorių partnerystė (VPSP) valstybės ir savivaldybių lygiu. VPSP taikymas nemažai paplitęs Lietuvoje, tačiau jo ilgalaikiai perspektyvai trūksta tvarumo: nėra aiškių ilgalaikių VPSP taikymo prioritetų, aiškiai apibrėžtų fiskalinių ribų, dėl sąlyginai mažo projektų dydžio jie nėra patrauklūs investuotojams, o vieno projekto rengimo ir valdymo administraciniai kaštai yra dideli. Būtina didinti

174 Report 6. Municipal Debt restructuring tool for the evaluation of the long run sustainability of LG's financial structure. Final report. Grant agreement No SRSS/S2018/028, SOSE Italy, 2020

175 Skaidrilė Grigaitė-Mockevičienė, Dvilė Sujetaitė, Vytautas Vaitiekūnas. 2020. Lietuvos savivaldybių savarankiškumo tyrimas. <http://kurkt.lt/wp-content/uploads/2020/03/Lietuvos-savivaldybiu-savarankiskumo-tyrimas.pdf>

176 Report 6. Municipal Debt restructuring tool for the evaluation of the long run sustainability of LG's financial structure. Final report. Grant agreement No SRSS/S2018/028, SOSE Italy, 2020

VPSP teikiamą naudą už pinigus, užtikrinti ribotų gebėjimų ir resursų koncentravimą į svarbiausias prioritetines sritis, turėti stabilias perspektyvas ir finansinių ir teisinių paskatų mechanizmus, leisiančius užtikrinti didžiausią VPSP taikymo naudą ir formuoti valstybės kaip strateginio patikimo partnerio įvaizdį. Sumažintas neapibrėžtumas ir padidintas patrauklumas paskatins konkurencijos tarp privačių rinkos dalyvių stiprėjimą ir sukurs palankias sąlygas plėtoti šių sandorių finansavimo produktų ir instrumentų pasiūlą. Kartu bus sumažinta savivaldybių finansinė rizika ir administraciniai kaštai rengiant ir vykdanč VPSP projektus. Be to, atsižvelgiant į VPSP sandorių ypatumus, būtų galima jas naudoti „žaliųjų“ sprendimų realizavimui, skatinant investuotojus priimti ilgalaikius įsipareigojimus dėl resursų tausojo ir žalos aplinkai mažinimo, bei geriau valdyti investicijų į paslaugas siekiamą socialinį poveikį, taip pat integruojant socialinių pokyčių pasiekimo sąlygas į VPSP projektų mokėjimo mechanizmus.

Reformos įgyvendinimas yra kokybinis dviejų pagrindinių viešųjų finansų politikos įrankių pokytis:

1. Vidutinės trukmės fiskalinė sistema¹⁷⁷, su kuria susijęs makro-fiskalinis prognozavimas. Tai institucinių susitarimų rinkinys biudžeto sudarymo pradžioje daugiamečiams fiskaliniams tikslams nustatyti. Fiskalinė sistema apima makroekonominių rodiklių (BVP, infliacija, užimtumas ir tt.) ir fiskalinių rodiklių (pajamos, išlaidos, fiskalinis balansas, cikliškumo korekcijos, skola, skolos aptarnavimas) prognozes.
2. Vidutinės trukmės biudžeto sistema, kuri formuojama remiantis pirmojo įrankio produktais – t.y. rodiklių projekcijomis. Tai instituciniai vidutinės trukmės biudžetų sudarymo ir valdymo procesai, skirti prioritetizuoti ir valdyti pajamas ir išlaidas daugiamečiame perspektyvoje. Procesų rezultatas - parengti daugiamečiai biudžeto išlaidų planai. Visas vidutinės trukmės biudžeto planavimo procesas vyksta iš viršaus į apačią per agreguotas išlaidas ir jų prioritetizavimą, balansuojant iš apačios ateinančius asignavimų valdytojų finansavimo poreikius sektorinėms/horizontalioms strategijoms/programoms įgyvendinti.

Makro-fiskalinis prognozavimas turi tiesioginį ryšį nustatant vidutinės trukmės biudžeto išlaidų lubas ir jas vertinant per makro-fiskalinį prognozavimo procesą ir juo remiantis priimanč fiskalinės politikos sprendimus. Visas procesas vyksta iteracijomis nuo makro rodiklių iki fiskalinių rodiklių ir atgal. Įgyvendinant Reformą bus įvertinta galimybė makro-fiskalinį prognozavimą papildyti ilgalaikių ir neapibrėžtų įsipareigojimų rodikliais, kurie būtų surenkami iš į nacionalinių plėtros programų portfelį įtrauktų pažangos priemonių ir jas įgyvendinančių projektų.

Svarbią Reformos įgyvendinimo dalį sudaro pažangia metodika pagrįstų taisyklių įteisinimas. Bus įteisintos vidutinės trukmės biudžetų sudarymo taisyklės, nustatančios, kas yra nekintanti politika, kaip apskaičiuojamos išlaidų lubos, rezervo dydis, kokiais principais asignavimai iš vieno metų perkeliama į kitus, ir kiti metodiniai klausimai.

Sudarant vidutinės trukmės biudžetą taip pat ypatingai svarbus bazinių (tęstinių) išlaidų valdymas. Bus sukurta metodika, leidžianti asignavimų valdytojams įvertinti išlaidų bazę, t.y. atskleisti, kokia kasmet turėtų būti tęstinių išlaidų apimtis, kai daroma prielaida, kad politika nesikeičia ir yra palaikomas toks pats teikiamų paslaugų lygis kelerių metų perspektyvoje. Bazinių išlaidų apskaičiavimas asignavimų valdytojų lygiu padės užtikrinti skaidrų šalies biudžeto sudarymą, nes

177 Angl. medium-term fiscal framework

objektyviai įvertinama valstybės fiskalinė būklė ir atskleidžiamos siūlomo biudžeto pasekmės įvairių paslaugų teikimui, įvertinami pokyčiai tarp atskirų įstaigų bei įgyvendinama biudžeto kontrolė.

EK vertinimu¹⁷⁸, trys pilotinės išlaidų peržiūros sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos ir švietimo srityse yra pažangi praktika, kuri turėtų tapti išlaidų peržiūros metodikos pagrindu ir būti taikoma formuojant vidutinės trukmės biudžetus. Reformos apimtyje, rengiant vidutinės trukmės biudžeto sudarymo taisykles, bus peržiūrėtos Biudžeto sandaros įstatymo ir Vyriausybės tvirtinamų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių nuostatos, numatant aiškias ir objektyvias taisykles, kokiais atvejais, kuriuo metu ir periodiškumu metinis Seimo tvirtinamas valstybės biudžetas turi būti tikslinamas, taip užtikrinant biudžeto planavimo ir vykdymo procesų skaidrumą.

Siekiant pasirengti efektyviam vidutinės trukmės biudžeto sudarymo taisyklių taikymui, bus atlikta sisteminė biudžeto išlaidų peržiūra¹⁷⁹: apibrėžta sisteminės išlaidų peržiūros koncepcija, apibrėžta peržiūrėtinų biudžeto išlaidų apimtis, o atlikus išlaidų peržiūrą, jos rezultatai bus naudojami siekiant mažinti neefektyviai naudojamą išlaidą ir taip ribotus valstybės finansinius išteklius skiriant tik didžiausią naudą sukursiančioms veikloms.

Reformos įgyvendinimas glaudžiai susijęs su Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos projektu „Į strateginius tikslus orientuotas valdžios sektoriaus finansų planavimas“, kurio apimtyje be Reformoje minėtų veiksmų, taip pat bus užbaigta Strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemos pertvarka, įgyvendinant 10.2.1. veiksmą „Užbaigti pagrindinius strateginio valdymo pertvarkos įgyvendinimo darbus – patvirtinti Strateginio valdymo metodiką ir kitus trūkstamus teisės aktus bei praktines rekomendacijas, taip pat užtikrinti tinkamą naujos sistemos viešinimą“ ir sukurtas IT įrankis, pakeisiantis šiuo metu taikomą Stebėsenos informacinę sistemą, įgyvendinant 10.2.3. veiksmą „Sukurti Strateginio valdymo informacinę sistemą (SVIS) ir užtikrinti tikslingą jos taikymą“.

Kadangi formuojant vidutinės trukmės valstybės biudžetą, iš valstybės biudžeto skiriamos dotacijos savivaldybėms, taip pat kaip ir visos biudžeto išlaidos, bus planuojamos vadovaujantis vidutinės trukmės biudžeto sudarymo taisyklėmis, t.y. joms bus taikomos išlaidų lubos, asignavimų perkėlimo tarp biudžetinių metų taisyklės, šis pokytis turės tiesioginį poveikį savivaldybių veiklai.

Siekiant pokyčio, didžiausias dėmesys bus nukreiptas į savivaldybių savarankiškųjų pajamų dalies didinimo būdus ir jų poveikio palyginimą, kaip numatyta ir LRV programos nuostatų įgyvendinimo plane 2021-2022 m. Nustatant viešųjų paslaugų finansavimo principus, bus peržiūrėtas funkcijų, paskirstytų tarp centrinės ir vietos valdžios, finansavimo tvarumas ir įvertintos galimybės perduoti daugiau viešųjų funkcijų savivaldybėms vykdyti savarankiškai, standartizuojant valstybės dotacijų skyrimo principus, susiejant juos su paslaugų teikimo kokybe ir rezultatais ir užtikrinant tinkamą finansavimo modelį. Šie veiksmai vyks paraleliai 6.4 reformai. Pateikti siūlymai dėl paskatų savivaldybėms siekti standartizavimo, efektyvumo ir taupaus lėšų naudojimo bus įteisinti reguliaciniais būdais. Sprendimų priėmimas vyks derinant su socialiniais partneriais; jau dabar LRV ir LSA aptarinėja šiuos klausimus Dvišalės komisijos ir jos darbo grupės formatuose. Savivaldybių savarankiškumo didinimo reformos veiksmai leis:

178 Country Report Lithuania 2020

179 Angl. comprehensive spending review

1. priimti duomenimis grįstus sprendimus dėl funkcijų ir paslaugų perdavimo savivaldybėms vykdyti savarankiškai, sudarant paskatas savivaldybėms siekti efektyvumo ir taupyti lėšas, bei įvertinti, ar savivaldybės surenka pakankamai lėšų funkcijoms finansuoti;
2. , skatinti savivaldybes surinkti daugiau pajamų nustatant tinkamus įkainius ir mokesčių tarifus, įskaitant galimybę savivaldybėms priskirti daugiau mokesčių ar didesnę jau priskirtų mokesčių dalį;
3. įvertinti realų infrastruktūros poreikį savivaldybėse ir kiek pajamų joms trūksta, kad galėtų jį finansuoti, o tai leis priimti duomenimis grįstus sprendimus dėl skolinimosi reguliavimo ir naujų skolinimosi priemonių kūrimo, užtikrinant bendrą valstybės skolinimosi tvarumą.

Asignavimų valdytojams nustatytas taisyklės taikyti praktikoje padės sukurti unifikuoti įrankiai ir atlikti biudžeto planavimui naudojamų informacinių sistemų pakeitimai. Savivaldybių funkcijų/paslaugų lygio ir fiskalinio pajėgumo analitikai gerinti bus naudojami įrankiai, kuriuos atveriant per AFVIS visuomenei taps vizualiai aiškūs savivaldybių teikiamų viešųjų paslaugų palyginamieji rodikliai. Siekiant maksimalaus lėšų panaudojimo efektyvumo, bus plėtojami jau sukurti, bet neįgalinti analitiniai instrumentai. Duomenų valdymo ir analizės įrankiai leis atlikti savivaldybių pajamų, išlaidų, teikiamų viešųjų funkcijų ir skolinimosi vertinimą, informuoti reguliacinius sprendimus, kurie plėstų savivaldybių pajamų šaltinius. CPVA bus įgaliota juos naudoti analizei atlikti, o Finansų ministerija įsipareigos parengti reikalingus teisės aktų pakeitimus pagal analizės ir derinimo su suinteresuotomis šalimis rezultatus. Duomenys ir analitiniai įrankiai yra būtini norint vykdyti įrodymais grįstą regionų ir savivaldybių finansų ir fiskalinės decentralizacijos politiką, kurios ašyje – su valstybės tikslais, regioniniais prioritetais ir bendru valstybės skolinimosi tvarumu suderintas savivaldybių savarankiškumas renkant pajamas į biudžetą, vykdant ir finansuojant savo funkcijas bei skolinantis ir investuojant. Remiantis duomenimis ir analitiniais įrankiais, bus atliktos analizės, kurių rezultatas bus pasiūlymų teikimas LRV dėl sistemos tobulinimo ir, priėmus geriausius sprendimus, bus rengiami teisės aktai ir jų įgyvendinimo metodikos. Įrankių naudojimui užtikrinti bus investuojama į viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaitmeninių kompetencijų plėtrą. Reformos įgyvendinimas padidins biudžeto formavimo sistemos efektyvumą ir sudarys sąlygas tvariai planuoti vidutinės trukmės biudžetus, gauti patikimą ir savalaikę informaciją sprendimams priimti, įtraukti visuomenę į biudžetų planavimo procesus, užtikrinant skaidrią komunikaciją. Be to, įgyvendinus reformą, reikšmingai padidės savivaldybių finansinis savarankiškumas spręsti unikalios kiekvieno regiono iššūkius, priartinant viešąsias paslaugas prie piliečių poreikių taip mažinant regioninę atskirtį. Sukurti įrankiai stiprins viešojo sektoriaus duomenimis ir įrodymais grįstos politikos formavimo ir įgyvendinimo pajėgumus. Savivaldybių lygmeniu, reforma papildomai skatins savivaldybes bendradarbiauti paslaugų lygio gerinimo, finansinio tvarumo ir žaliojo kurso srityse bei dalintis gera praktika.

Įgyvendinant reformą, taip pat bus formuojami ilgalaikiai VPSP taikymo prioriteti strategiskai svarbiausiose srityse, nustatomos VPSP taikymo fiskalinės ribos, kurias padės apibrėžti sustiprintas fiskalinis prognozavimas, bus įvertintos ir kitos valstybės galimybės didinti projektų patrauklumą privatiems investuotojams, pavyzdžiui, dalintis VPSP projektų finansavimo riziką su privačiais investuotojais, arba siūlyti finansinius instrumentus, kurių investicijų finansavimo rinkoje trūksta labiausiai. Kartu bus siekiama maksimaliai išnaudoti VPSP sandorių ypatumus integruojant ilgalaikius įpareigojimus dėl išteklių ir energijos tausojo ir aplinkai draugiškų sprendimų užtikrinimo,

Didinant savivaldybių VPSP projektų patrauklumą ir VPSP būdo naudą, bus kuriami finansiniai ir teisiniai mechanizmai, skatinantys savivaldybes jungtis į didesnius projektus / programas, arba prisijungti prie valstybės bendrai finansuojamų VPSP programų. Tokiu būdu bus mažinami VPSP

projektų rengimo ir valdymo administraciniai kaštai, didinama jų vertė ir patrauklumas, užtikrinami mažesni paslaugų teikimo kaštai.

Siekiamas reformos rezultatas – nauji tvarūs viešųjų investicijų finansavimo mechanizmai, įgalinantys sistemingai planuoti ir efektyviai taikyti viešosios ir privačios partnerystės (VPSP) būdą valstybės ir savivaldos lygiu, užtikrinantys maksimalią VPSP būdo taikymo naudą.

Reformą įgyvendins Finansų ministerija kartu su CPVA. Įgyvendinant reformą bus pasitelkti Lietuvos ekspertai, svarbūs socialiniai-ekonominiai partneriai ir tarptautiniai ekspertai.

Reformos tikslinė grupė yra centrinė valdžia, savivaldybės, regionų plėtros tarybos, savivaldybių veikla ir ją atspindinčiais rodikliais bei savivaldybių gyvenimo kokybės rodikliais suinteresuotas verslas, NVO, švietimo įstaigos, piliečiai.

Įgyvendinant reformą „Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas“ svarbu – sutelkti žinias ir kompetencijas vienoje stiprioje nacionalinėje plėtros įstaigoje, suvienodinti ir optimizuoti NPĮ veiklos praktiką bei fondų valdymą, sukuriant prielaidas pritraukti institucinius investuotojus, sustiprinti valstybės ir privačių investuotojų partnerystę, tvariai padidinti finansinių priemonių pasiūlą finansiškai gyvybingų projektų finansavimui.

Reforma siekiama konsoliduoti Lietuvoje veikiančias keturias NPĮ efektyviausiu būdų. NPĮ statusas įmonėms suteiktas vadovaujantis LR Nacionalinių plėtros įstaigų įstatymu¹⁸⁰. Keturios NPĮ veikla skirtingose, kai kurių investicijų atveju persidengiančiose veiklos srityse:

1. UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas nuo 1997 m. veikia žemės ūkio veiklos, žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo, kaimo plėtros, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros srityse, išskyrus portfelinių garantijų teikimą šiose srityse.
2. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA), veiklą pradėjusi 2001 m. veikia smulkiojo ir vidutinio verslo ir ūkio subjektų veiklos pradžios, vykdymo, plėtros srityse, įskaitant inovacijas ir portfelinių garantijų teikimą žemės ūkio veiklos, žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo, kaimo plėtros, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros srityse.
3. UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūra (VIPA) veiklą pradėjo 2013 m. ir veikia urbanizuotų ar urbanizuojamų teritorijų plėtros, būsto ir viešosios arba viešajam interesui tenkinti skirtos infrastruktūros objektų atnaujinimo ir plėtros, energijos vartojimo efektyvumo skatinimo srityse.
4. UAB Valstybės investicijų valdymo agentūra (VIVA) veiklą pradėjo 2020 m., veikia įmonių, kurios finansavimo prašymo dieną, turi daugiau kaip 50 darbuotojų likvidumo palaikymo, įgyvendinant skatinamąją finansinę priemonę „Pagalbos verslui fondas“, srityje, laikantis 2020 m. kovo 19 d. Europos Komisijos komunikate Nr. 2020/C 91 I/01 nustatytų įgyvendinimo terminų.

NPĮ valdomi portfeliai ir mandatai yra riboti, todėl trūksta lankstumo reaguojant į rinkos poreikių dinamiką. Skirtingos NPĮ investavimo strategijos, veiklos standartai ir rizikų valdymo procesai nepadedą sėkmingai išnaudoti privataus kapitalo potencialo..

Konsolidavus visas keturias veikiančias NPĮ bus padidinta finansinių priemonių pasiūla padengti rinkos nepakankamumą / neoptimalumą ir sukurtos prielaidos pritraukti tarptautinių, institucinių,

180 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/14333ed06b1811e8b7d2b2d2ca774092/asr>

privačių investuotojų lėšas strateginėms valstybės sritims finansuoti. Bus sustiprinta valstybės ir privačių investuotojų partnerystė, padidintas Lietuvos NPĮ žinomumas tarptautinėje rinkoje, užtikrinant kokybišką ir skaidrų viešojo investavimo standartą. Stipri NPĮ tikslingai sutelks įvairius finansavimo šaltinius svarbioms Lietuvos ekonomikos sritims finansuoti (finansavimo prieinamumo verslui didinimas, inovacijų, tvarių finansų skatinimas, energijos efektyvumo didinimas, finansinių paslaugų ir technologijų ekosistemos gerinimas).

Siekama, kad NPĮ būtų politiškai nepriklausoma, valdoma pagal aukščiausius valdymo standartus, turėtų pakankamai finansinio kapitalo ir priemonių investuoti į valstybei svarbius strateginius projektus. Konsoliduota NPĮ turėtų užtikrinti ilgalaikes ir tvarias investicijas, kurios lems ekonomikos modelio transformaciją ir mažins rinkos finansavimo nepakankamumą.

Įgyvendinimas vyks keturiais etapais:

1. Esamų NPĮ analizės atlikimas ir atsižvelgus į geriausią patirtį konsolidavimo būdo pasirinkimas įvertinant 4 dabartinių NPĮ organizacijų struktūrą ir veiklą, užsienio šalių NPĮ praktiką 2021 Q3.
2. Naujos NPĮ veikimo modelio koncepcijos parengimas (apimant valdymo ir finansavimo struktūrą, investavimo kryptis, privačių / institucinių investuotojų pritraukimo galimybes ir priežiūrą) 2021 Q3.
3. Modelio įgyvendinimo plano parengimas (priėmus sprendimą dėl geriausios konsolidavimo alternatyvos bus rengiamas detalus modelio įgyvendinimo planas, žemėlapis kaip turi veikti nauja NPĮ, kurio pagrindu bus konsoliduojamos esamos NPĮ) 2021 Q4.
4. Konsolidavimo veiksmai nuo 2022 Q1 iki 2023 Q4.

6.7. Reforma „Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas“

Reformos tikslas – pagerinti mokestinių prievolių vykdymą rizikinguose sektoriuose, padidinti atsiskaitymų skaidrumą.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis šešėlinė veikla labiausia paplitusi prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimo, statybos srityse¹⁸¹. Reformos įgyvendinimu siekiama sukurti prielaidas sumažinti neapskaitytas pajamas rizikingiausiuose sektoriuose. Reformos įgyvendinimas atliepia TR'2019 „Gerinti mokestinių prievolių vykdymą“ ir TR'2020 „Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms“. Reformos įgyvendinimas vyks penkiomis kryptimis:

1. Daugiau skaidrumo naudotų automobilių prekyboje.

Šios krypties įgyvendinimu siekiama sudaryti galimybę kontrolės institucijoms identifikuoti tikruosius transporto pardavėjus (perpardavinėtojus) bei savininkus ir užtikrinti jiems tenkančių mokestinių prievolių ir (ar) kitos teisinės atsakomybės neišvengiamumą.

Labai dažnai naudotų transporto priemonių pirkėjai, norėdami mažiau mokėti už įsigijamą transporto priemonę, sutinka transporto priemonės pirkimo ir pardavimo sutartyse nurodyti ne tikruosius automobilių pardavėjus, o pirminį, užsienyje įregistruotą (o kai kuriais atvejais netgi

181 <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5892cf09-bbbb-442f-b379-69e45dcf0bc0#/>

neegzistuojanti), automobilio savininką. Atitinkamai, tikrieji transporto priemonių pardavėjai (perpardavinėtojai) yra nefiksuojami jokiuose dokumentuose, lieka šešėlyje, nuslepia tikrąsias gautas pajamas, nuo kurių nesumokami mokesčiai. Transporto priemonę įsigijus iš tokio perpardavinėtojo, sudaromas įspūdis, kad sandoris vyksta tarp kitos valstybės piliečio ir Lietuvos Respublikos piliečio. Taip sudarytame sandoryje pirkėjas dėl nežinojimo ar nesupratimo negali pasinaudoti Civiliniame kodekse numatytais teisėmis (pvz., gauti teisingą informaciją apie įsigijamos transporto priemonės galimus trūkumus), taip pat esant nustatytiems pagrindams gražinti netinkamą transporto priemonę ją pardavusiam asmeniui.

Remiantis priimtais Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo pakeitimais ir juos įgyvendinančiais teisės aktais įdiegta transporto priemonių savininkų apskaitos sistema, o transporto priemonės negalima parduoti ar užregistruoti be šios sistemos sugeneruoto unikalaus savininko deklaravimo kodo. Ši apskaitos sistema baigiama kurti jau 2021 m. Q2. Šios sistemos duomenimis naudosis mokesčių inspekcija ir muitinė, siekiant kontroliuoti ir užtikrinti, kad tikrieji transporto pardavėjai (perpardavinėtojai) bei savininkai teisingai įvykdytų mokesčines prievolės.

Reformos kryptį įgyvendins VRM, o tiesiogiai transporto savininkų sistemą diegs VĮ Regitra.

2. Sąžiningas veiklos internetinėse platformose apmokestinimas.

Šios krypties tikslas – sudaryti galimybę mokesčių administratoriui gauti duomenis apie mokesčių mokėtojų per internetines platformas vykdomą ekonominę veiklą, ir jų pagrindu objektyviai apskaičiuoti mokėtinus mokesčius.

Pastaraisiais metais paspartėjo skaitmeninės ekonomikos veiklos formos: sparčiai auga interneto platformų skaičius, kuriose vartotojai turi galimybę sudaryti įvairius prekybos ir paslaugų sandorius, tarp jų ir dalijimosi ir trumpus projektus¹⁸². Interneto platformų kūrimasis keičia ir daugelį verslo sektorių, kuriuose veikia platformos, auga apmokestinamųjų pajamų, uždirbamų naudojant interneto platformas, apimtys. Todėl ši kryptis yra proaktyvus mokesčių administravimo politikos reagavimas į ekonominės veiklos vykdymo formų pokyčius. Šiandien mokesčių administratoriui per internetines platformas vykdoma veikla nėra pakankamai matoma, kad pastarasis galėtų tinkamai apskaičiuoti mokėtinus mokesčius. Mokesčių administratoriai visame pasaulyje susiduria su iššūkiais, susijusiais su nuolat augančia skaitmeninių platformų ekonomika. Atsižvelgiant į tai, EBPO 2020 m. liepos 3 d. paskelbė Platformų operatorių informacijos teikimo pavyzdines taisykles pardavėjams, veikiantiems dalijimosi ir trumpų projektų ekonomikos rinkoje. 2021 m. kovo 22 d. buvo priimta Tarybos direktyva (ES) 2021/514, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2011/16/ES dėl administracinio bendradarbiavimo apmokestinimo srityje¹⁸³. Taigi, visos ES valstybės narės, įskaitant ir Lietuvą, jau yra įpareigosos imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad platformų operatoriai laikytųsi duomenų teikimo reikalavimų. Siekiant užtikrinti informacijos teikimo taisyklių veiksmingumą, tinkamą vidaus rinkos veikimą, vienodas sąlygas ir nediskriminavimo principo taikymą, informacijos teikimo prievolė turėtų būti taikoma tiek tarpvalstybinei, tiek netarpvalstybinei veiklai. Be to, dėl tokio informacijos teikimo taisyklių taikymo sumažėtų skaitmeninėms platformoms tenkanti administracinė našta. Atitinkamai, ne vėliau kaip 2022 m. gruodžio 31 d. numatoma priimti būtinus įstatymus ir kitus teisės aktus.

¹⁸² Angl. "sharing" arba "gig" economies

¹⁸³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32021L0514>

Taikymo sritis apimtų sektorius, kurie kelia tam tikrą mokesčių prievolių vykdymo riziką – nekilnojamo turto nuomos, asmeninių paslaugų teikimo, prekių pardavimo ir bet kokios rūšies transporto priemonių nuomos sektoriuose. Įgyvendinant šią reformos kryptį, nuo 2023 m. pradžios bus įteisintas reikalavimas platformų operatoriams rinkti ir mokesčių administratoriui pateikti apie interneto platformose įvykusius sandorius. Tokiu būdu mokesčių administratorius disponuos objektyviam apmokestinimui reikalingais duomenimis apie ekonominės veiklos apimtis interneto platformose už visus 2023 m. ir kitus paskesnius metus.

Reformos kryptį įgyvendins FM ir VMI.

Reformos įgyvendinimas sumažins galimybę neapskaityti pajamų rizikinguose sektoriuose ir sudarys sąlygas mokesčių administratoriui gauti duomenis objektyviam apmokestinimui ir jų pagrindu apskaičiuoti asmenų mokesčines prievoleles. Kartu šios reformos įgyvendinimas padės geriau apsaugoti vartotojų teises, sumažinti nesąžiningą konkurenciją ir padidinti piliečių sąmoningumą, kad mokant mokesčius, didėja visos visuomenės gerovė.

3. Atsiskaitymų grynaisiais pinigais panaikinimas

Šios krypties tikslas – panaikinti prielaidas slėpti mokesčius pasinaudojant atsiskaitymais grynaisiais pinigais.

Tyrėjai Giovanni Immordino ir Francesco Flaviano Russo, naudodami ECB duomenis, 2018 m. nustatė neigiamą ryšį tarp atsiskaitymų negrynaisiais pinigais ir mokesčių (konkrečiai – PVM) vengimo. Lietuvoje yra nustatytos tam tikros priemonės, tiek tiesiogiai ribojančios atsiskaitymų grynaisiais galimybę, tiek nustatančios specialias taisykles sandoriams, kurie vykdomi grynaisiais pinigais pvz.: pagal Mokesčių administravimo įstatymo nuostatas mokesčių administratorius turi teisę duoti nurodymą rizikingam mokesčių mokėtojui laikinai atsiskaityti tik negrynaisiais pinigais, gyventojai turi informuoti mokesčių administratorių apie tam tikrus sandorius grynaisiais pinigais, tam tikriems sandoriams grynaisiais pinigais taikoma būtina notarinė forma ir pan., tačiau esami apribojimai nėra pakankamai preventyvūs. Nesąžiningi mokesčių mokėtojai, pasinaudodami galimybe atsiskaityti grynaisiais pinigais, vis dar turi sąlygas vykdyti neskaidrią ūkinę-komercinę veiklą (dalyvauti „šešėlinėje ekonomikoje“). Atsižvelgiant į tai, tikslinga atlikti išsamią analizę dėl papildomų grynųjų pinigų apribojimų, kurie galėtų sumažinti šešėlinę ekonomiką, taip pat nustatyti atsiskaitymų grynaisiais pinigais apribojimus rizikinguose sektoriuose arba atskiroms atsiskaitymo rūšims.

Reformos kryptį įgyvendins FM.

Teisiškai apribojus vieną iš „šešėlinės ekonomikos“ egzistavimo sąlygų – atsiskaitymus, kitus mokėjimus pagal sandorius grynaisiais pinigais rizikinguose sektoriuose ar sandoriams, kurie kelia didžiausią mokesčinę riziką, bus sudarytos prielaidos sumažinti šešėlinę ekonomiką ir pagerinti mokesčių prievolių vykdymą.

4. Finansiskai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai

Šios krypties tikslas - kompleksiskai sustiprinti mokinių finansinį sąmoningumą, sistemiškai stiprinant moksleivių žinias apie mokesčių sistemos veikimą ir skatinant atsiskaitymus negrynaisiais pinigais bendrojo ugdymo įstaigose.

Aktyvios mokesčių mokėtojų sąmoningumo ugdymo priemonės¹⁸⁴ per pastaruosius trejus metus sumažino Lietuvos mokesčių mokėtojų (gyventojų ir įmonių) toleranciją šešėlinei ekonomikai nuo 22,3 % 2017 m. iki 13,5 %¹⁸⁵ 2019 m. Deja, 18-25 metų amžiaus gyventojų grupėje tolerancija šešėlinei ekonomikai išliko didesnė ir 2019 m. siekė net 24 %. Tokį rezultatą lemia kelios priežastys:

- **Mokiniam trūksta teorinių finansinio raštingumo žinių**, ypač apie mokesčių sistemos veikimą. Remiantis EBPO 2018 m. 15-mečių tyrimo (PISA) duomenimis, tik 49,2 % Lietuvos 15-mečių moksleivių mokėsi ir žino, kad yra pajamų mokestis, kai EBPO vidurkis 50,9 %, o kaimyninėje Estijoje 63,7 %, Suomijoje 62,5 %, o net 13,2 % Lietuvos 15-mečių tokios sąvokos niekada nėra girdėję;
- **Mokyklose plačiai paplitęs atsiskaitymas grynaisiais** - 2020 m. Lietuvos bankų asociacijos užsakymu atliktos reprezentatyviosios apklausos duomenimis, elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis naudojasi tik 22 % visų mokyklinio amžiaus vaikų. Tik 12 % bendrojo ugdymo mokyklų yra sudariusios galimybę atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokyklų valgyklose.

Tam, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais taptų kasdienybe, o tolerancija „šešėlyje“ veikiančiam verslui, kur už darbą atsiskaitoma „vokeliais“, mažėtų, reikalinga ugdyti praktinius įgūdžius dar mokykloje, nepriklausomai nuo mokinio gyvenamosios vietovės.

Priemonės įgyvendinimui planuojamos dvi investicijos. Pirmoji skirta kryptingai didinti vaikų ir jaunimo žinias apie mokesčių sistemą ir ugdyti jų sąmoningumą. Antroji - sukuri sąlygas praktikoje išmokyti atsiskaityti negrynaisiais, stebėti išlaidas.

Siekiant didinti vaikų ir jaunimo (8-25 m. amžiaus arba antrojų - dvyliktojų ir profesinio ugdymo bei aukštųjų mokyklų studentų) finansinį raštingumą ir ugdyti finansinį sąmoningumą, reformos įgyvendinimo metu bus sukurtos ir išbandytos edukacinės priemonės ir parengta metodinė medžiaga, kuri bus perduota Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai integracijai į formaliojo ir/ar neformaliojo ugdymo programą, taip užtikrinant ilgalaikį kokybinį žinių pokytį. Medžiaga bus rengiama įvertinus esamą turinį, atsižvelgiant į poreikius, kviečiant bendradarbiauti kitas su finansinio raštingumo ugdymu dirbančias institucijas, nes šiuo metu ruošama Nacionalinė finansinio raštingumo programa, kurioje turi būti skiriamas didelis dėmesys mokesčiams. Medžiaga bus rengiama atsižvelgiant į TAXEDU sukurtą turinį, bet jo nedubliuojant, o jį papildant, diferencijuojant pagal skirtingas amžiaus grupes.

Taip pat, parengta medžiaga bus visiškai kitokia negu dabar yra TAXEDU svetainėje ir mes pasidalinsime naujomis priemonėmis taip praplečiant ten esantį turinį ir suteikiant galimybę, esant poreikiui, kitoms ES šalims narėms naudotis sukurtais produktais. Moksleiviams (atsižvelgiant į jų amžių) bus parengta dalomoji medžiaga, pavyzdžiui, užduočių knygelės, plakatai, kuriuos bus galima pakabinti klasėse ir naudoti informacijos pasikartojimui/įtvirtinimui, bus organizuojamos viktorinos, dalyvaujama mokyklų renginiuose. Rengiant medžiagą ir edukacines priemones vyresniųjų klasių moksleiviams ir studentams, dalyvaujant jiems skirtuose renginiuose, bus

184 2017-2019 m. Kasos kvitų žaidimas-loterija, kurio prizinis fondas 400 tūkst. €, o biudžeto surinkimo pagerinimas beveik 12 mln. €. 2020 m. vaizdo klipas apie pagalbos priemones smulkiajam verslui, nukentėjusiam nuo COVID-19. Kasmet organizuota moksleivių viktorina „Mokesčiai sugrįžta kiekvienam“. Palaikoma svetainė TAXEDU.

185 VMI užsakymu vykdomos fizinių ir juridinių asmenų apklausos duomenimis

skiriama daugiau dėmesio praktinėms žinioms ir įgūdžių, reikalingų mokesčių mokėtojams formavimui: supažindinama su mokesčių mokėjimu, ekonominės veiklos organizavimu, atsakoma į jiems aktualius praktinius klausimus. Įgyvendinant investiciją bus skiriamas dėmesys ir mokytojų švietimui, organizuojant jiems seminarus ir konsultacijas. Veiklos bus įgyvendinamos bendradarbiaujant su ŠMSM pavaldžiomis įstaigomis.

Taip pat, bus parengta ir įgyvendinta informuotumo apie mokesčių sistemą ir finansinio raštingumo svarbą didinimo kampanija bei turinio projektai, skirti informuoti apie mokesčius, VMI teikiamas paslaugas, teisės aktų pasikeitimu bei kontrolę įgyvendinimas pasitelkiant nacionalinius naujienų portalus bei regioninius žiniasklaidos kanalus. Paveikios praktinės užduotys, renginiai, konkursai, žaidimai paskatins moksleivių domėjimąsi finansiniu raštingumu, mokesčių sistema ir jos svarba valstybei, inicijuos diskusijas su šeimos nariais, vystys kritinį mąstymą ir stiprins matematinius įgūdžius. Jaunimo finansinio raštingumo ugdymas nesibaigs baigus bendrąjį ugdymą ir taps neatsiejama karjeros planavimo įgūdžių stiprinimo bei profesinio rengimo dalimi.

Investicijos įgyvendinimą koordinuos VMI.

Antroji investicija nukreipta į praktinius mokinių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais įgūdžius, ir vyks dvejomis kryptimis. Pirma, mokiniams turi būti suteiktos atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemonės. Tam popieriniu formatu šiuo metu išduoti mokinių pažymėjimai bus pakeisti elektroniniais su juose integruota elektronine pinigine, taip sukuriant prielaidas mokyklų valgyklose, viešajame transporte, neformaliojo ugdymo užsiėmimuose atsiskaityti be grynųjų pinigų. Elektroniniai moksleivių pažymėjimai taps priemone vaikams patvirtinti teisę į nemokamą maitinimą, išmaniai didinti vaikų iš rizikos šeimų socialinę integraciją. Elektroniniai mokinių pažymėjimai galės būti naudojami ir sustiprinti praėjimo į mokyklą kontrolę, vykdyti knygų ir mokymosi priemonių apskaitą ir teikti kitas susijusias paslaugas, kurias inicijuos ir kurs savivaldybės ir pačios ugdymo įstaigų bendruomenės. Bendruomenių iniciatyvos suformuos pagrindą skatinti taikomųjų programų, naudojančių elektroninių moksleivių pažymėjimų duomenis, kūrimą, kas reikšmingai didins skaitmeninius įgūdžius arba formuos poreikį juos įgyti. Antra, bendrojo ugdymo įstaigose turi būti sudarytos galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais. Tam bendrojo ugdymo įstaigose bus diegiama atsiskaitymams negrynaisiais pinigais pritaikyta infrastruktūra, taip tiesiogiai sumažinant grynųjų pinigų cirkuliavimą. Tikslinė investicijos auditorija: 1 – 12 klasių mokiniai ir atitinkamai visų pakopų mokyklos (pradinės, pagrindinės, progimnazijos, gimnazijos), kuriose jie mokosi.

Investicijos projektai bus įgyvendinami skėtiniu būdu – t.y. juos įgyvendins savivaldybės, kadangi jos yra mokyklų savininkės ir geriausiai gali atliepti bendruomenių poreikius, ir valstybinės mokyklos, kurių savininkė Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Savivaldybės galės teikti paraiškas Europos socialinio fondo agentūrai, koordinuojančiai investicijos įgyvendinimą. Europos socialinio fondo agentūrai patvirtintus savivaldybės paraiškas, savivaldybių lygmeniu bus inicijuojami viešieji pirkimai mokyklų valgyklų ir elektroninių moksleivių pažymėjimų infrastruktūrai. Europos socialinio fondo agentūra bus atsakinga už galimybės teikti paraiškas komunikavimą savivaldybėms, paraiškų tinkamumo įvertinimą, pagalbą organizuojant viešuosius pirkimus ir projektų įgyvendinimo stebėseną sutarties su Finansų ministerija 2022 – 2023 m. metu.

Šiomis investicijomis prisidedama prie mokestinių prievolių gerinimo, atliepiant TR'2019 „Gerinti mokestinių prievolių vykdymą“ ir užtikrinamas efektyvių skaitmeninių viešųjų paslaugų teikimas, atliepiant TR'2020 „Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms“.

5. Daugiau skaidrumo statybų sektoriuje

Šios krypties tikslas - mažinti šešėlį, nelegalaus ir nedeklaruoto darbo mastą statybos sektoriuje, automatizuotai renkant, kaupiant, tvarkant ir analizuojant duomenis apie šio sektoriaus dirbančiuosius.

Policijos duomenimis, šešėlis statybos sektoriuje yra didesnis nei 700 mln.€, o statybos sektoriaus vertė beveik 2 mlrd.€. Lietuvos statybininkų asociacijos (LSA) vertinimu, situacija Lietuvos statybos sektoriuje yra dar prastesnė – asociacijos skaičiavimais, šiuo metu šešėlyje slepiasi ne 700 mln.€, o kur kas daugiau – 1,4 mlrd.€ suma¹⁸⁶. VMI vertinimu, pagrindiniai piktnaudžiavimai, dėl kurių statybos sektoriuje susiformavo reikšmingas šešėlis, yra sąnaudų ir PVM atskaitos didinimo mechanizmai, neapskaitytas, neteisingai apskaitytas arba nelegalus darbas ir nedeklaruojamos gautos pajamos pagal verslo liudijimus.

Nelegalus darbas yra vienas didžiausių žalą keliančių darbo teisės normų pažeidimų ne tik darbuotojui dėl neapibrėžtų jo teisių darbe ir prarastų socialinių garantijų, tačiau ir valstybei, visuomenei. Dėl nelegalaus darbo gaunamos mažesnės valstybės, savivaldybių biudžetų, socialinio draudimo fondo pajamos, kurios galėtų būti skiriamos socialinėms, sveikatos, švietimo ir panašioms reikmėms. Nelegalus darbas taip pat kenkia sąžiningai dirbančiųjų įmonių konkurencinei padėčiai darbo rinkoje.

Lietuvoje statybų sektoriuje dirba apie 95 tūkst. dirbančiųjų; iš jų – 25 tūkst. dirba pagal verslo liudijimą, 14 tūkst. pagal veiklos pažymą. Statybos sektoriui įprasta rangovo ir subrangovų santykio forma, todėl vienu metu statybvietėje gali būti dirbančių visomis ekonominės veiklos formomis: pagal darbo sutartis, verslo liudijimą, veiklos pažymą. Valstybinė darbo inspekcija (toliau – VDI), vykdanči nelegalaus darbo kontrolę statybų sektoriuje, susiduria su iššūkiu nustatyti, kokių įmonių (rangovo ar kurio nors subrangovo) naudai statybvietėje dirbo nelegaliai dirbę asmenys. VDI įgaliojimai bausti statybos objekto generalinį rangovą už statybos objekte nustatytus nelegaliai dirbusius asmenis, kurie galimai dirbo subrangovų naudai, yra riboti. 2018 m. LRVK užsakymu MOSTA parengtame dokumente „ID kortelės statybų sektoriuje. Užsienio ir Lietuvos praktikos apžvalga, vertinimas ir pasiūlymai“ skelbiama, kad vienas iš didžiausių VDI veiklos iššūkių – statybviečių savininkų užginčijami įrodymai VDI iškeltose administracinių nusižengimų bylose. Net 62 % atvejų VDI iškeltos administracinių nusižengimų bylos dėl nelegalaus darbo buvo nutraukiamos motyvuojant nepakankamais įrodymais. VDI darbo ginčų komisijos, kurios kasmet nagrinėja apie 3,5 tūkst. prašymų, dažniausiai nagrinėja prašymuose keliamus reikalavimus dėl darbo užmokesčio išieškojimo – jie sudaro daugiau nei 70% visų individualių ar kolektyvinių ginčų esmės. Statybų sektoriaus dirbančiųjų prašymai sudaro apie penktadalį visų darbo ginčų.

VMI pastaruosius dvejus metus vykdo sustiprintą 900 statybos sektoriaus įmonių kontrolę ir pastebi pozityvius rezultatus: deklaruotų mokesčių augimą apie 4 kartus, kas sudaro 10,5 mln.€, deklaruoto GPM prievolės didėjimą net 64%, darbo užmokesčio augimą 11%, deklaruotų pajamų augimą 18%. Šie įrodymai skatina ieškoti sisteminių galimybių mažinti nelegalų darbą statybų sektoriuje.

186 <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=69843769-a704-4d8e-a61b-71a40598036b#/>

Reforma bus įgyvendinama atliekant teisės aktų pakeitimus ir sukuriant darbo sąlygų darbo vietose nuolatinės stebėsenos informacinės sistemos (toliau – Stebėsenos IS) Statybininko ID posistemę (toliau – Statybininko ID Informacinė posistemė). Statybininko ID informacinės posistemės paskirtis - informacinių technologijų priemonėmis centralizuotai suteikti Statybininko identifikavimo kodus (toliau – Statybininko ID kodas) LR statybos įstatymo numatytiems konkrečioje statybvietėje statybos darbus atliekantiems asmenims identifikuoti ir tvarkyti šių asmenų darbo laiko apskaitą bei kitus duomenis, nurodytus socialinės apsaugos ir darbo ministro tvirtinamuose Stebėsenos IS nuostatuose.

Nurodytas būdas buvo pasirinktas atlikus Statybininkų identifikavimo informacinės sistemos kūrimo / modernizavimo galimybių studiją ir jam pritarė SADM įsakymu sudaryta tarpinstitucinė Statybininkų identifikavimo informacinės sistemos kūrimo / modernizavimo priežiūros komisija, kurios tikslas užtikrinti tinkamą informacinės sistemos kūrimą / įsigijimą / modernizavimą.

Šiuo metu yra pateikta LR Seimui teisės aktų projektai, t. y. LR statybos įstatymo Nr. I-1240 ketvirtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo ir įstatymo papildymo 221 straipsniu įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 IV skyriaus pavadinimo ir 60 straipsnio pakeitimo bei įstatymo papildymo 551, 591 ir 592 straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio pakeitimo ir Kodekso papildymo 3621 straipsniu įstatymo projekto tikslas – įteisinti Šešėlinės ekonomikos mažinimo priemonės – statybininko ID kodo – privalomumą, siekiant skaidraus verslo ir teisės aktų nuostatų laikymosi statybų sektoriuje.

Įstatymų projektų uždavinys – užtikrinti, kad kiekvienas savarankiškai dirbantis fizinis asmuo, vykdančias statybos darbus statybvietėje, ir juridinio asmens, vykdančio statybos darbus, darbuotojai, atliekantys statybos darbus statybvietėje, turėtų statybininko ID kodą ir duomenys apie statybvietę ir šioje statybvietėje statybos darbus atliekančius asmenis būtų įtraukti į Statybininko ID Informacinę posistemę.

Statybininko ID kodas – statybvietėje statybos darbus atliekančiam asmeniui suteiktas kodas, Informacinėje sistemoje susietas su joje kaupiamais socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintuose nuostatuose numatytais duomenimis apie Statybininko ID kodo turėtojo darbdavį, Statybininko ID kodo turėtoją bei statybvietę. Statybininko ID kodas reikalingas statybininkų tapatybės identifikavimo kontrolę vykdančioms institucijoms statybvietėje statybos darbus atliekantiems asmenims realiu laiku identifikuoti.

Statybininko ID Informacinės posistemės sukūrimo paslaugos bus perkamos viešojo konkurso būdu. Teisės aktuose bus nustatyta pareiga turėti Statybininko ID kodą:

- rangovui – fiziniam asmeniui, taip pat savarankiškai dirbančiam fiziniam asmeniui, vykdančiam individualią veiklą ir atliekančiam statybos darbus civilinių sutarčių (rangos, paslaugų teikimo ir kt.) pagrindu, atlikti statybvietėje statybos darbus tik turint statybininko ID kodą;
- rangovui (fiziniam, juridiniam asmeniui ar kitai užsienio organizacijai ar jų padaliniui), taip pat statytojui (užsakovui) užtikrinti, kad jo darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį, ir atliekantys statybvietėje statybos darbus, taip pat komandiruoti darbuotojai turėtų statybininko ID kodą ir pateiktą ID Informacinės sistemos nuostatuose nustatytus duomenis Valstybinei darbo inspekcijai.

SADM ir VDI užtikrins teisės aktų pakeitimus, įpareigojančius kiekvieną statybos sektoriaus dirbantįjį, nepriklausomai nuo veiklos vykdymo formos, veiklos metu turėti statybininko ID kodą. Siekiant skaidraus statybininko ID kodo identifikavimo proceso bus nustatytas statybininko ID kodo

identifikavimo priemonių sąrašas ir jų naudojimosi tvarka. Visų statybininko ID kodo identifikavimo priemonių sąrašas (mobili programėlė, aplikacija, fizinė kortelė ir t.t.), bus baigtinis, tačiau atsiradus naujoms efektyvioms statybininko ID kodo identifikavimo priemonėms, jis bus pildomas SADM nustatyta tvarka. Rangovas (fizinis asmuo, savarankiškai dirbantis asmuo ir juridinis asmuo) ir statytojas (užsakovas) (fizinis ar juridinis asmuo) apie pasirinktą statybininko ID kodo identifikavimo priemonę iš sąrašo nustatyta tvarka informuos VDI. Tokiu būdu kiekvienoje statybvietėje naudojamos elektroninės identifikavimo priemonės, skirtos realiu laiku patikrinti identifikuotų dirbančiųjų skaičių, supaprastins identifikuotų ir realiai dirbančiųjų skaičiaus palyginimą. Darbdaviai įgis prievolę statybininkų darbo laiką fiksuoti sukurtoje informacinėje sistemoje. Ši prievolė (darbo laiko apskaitos fiksavimas) nebus taikoma savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nustatyta tvarka vykdo individualią veiklą pagal individualios veiklos pažymą arba verslo liudijimą.

Statybininko ID bus kaupiami ID informacinėje sistemoje, kuri bus susieta su VMI, VSDFV (Sodra), Gyventojų registro, Užimtumo tarnybos, Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos; Migracijos departamento, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos ir kitais susijusiais valstybės registrais. Sąsajomis tarp nurodytų sistemų bus perduodami duomenys: Sodros sistemoje įvedus duomenis apie naują darbuotoją, dirbsiantį statybos darbus, jam automatiškai priskiriamas statybininko ID kodas, kuris perduodamas darbdaviui.

Statybininko ID informacinės posistemės plėtojimas įgyvendinamas dviem etapais:

- I etapas - Statybininko identifikavimo priemonių – fizinė identifikavimo priemonė (ID) kortelė ir elektroninė identifikavimo priemonė (eID) – funkcionalumą ir jų administravimo sukūrimas. Etapui pasibaigus, įsigalioja prievolė naudoti statybininko ID/eID identifikacinę priemonę, juridiniai ir fiziniai asmenys gali užsakinėti ID/eID identifikacines priemones ir jas administruoti.
- II etapas - SID ID techninė priežiūra; klientų / naudotojų informavimas. Darbo laiko apskaitos sukūrimas, pranešimų dėl triukšmo, PPJ ir darbuotojų kompetencijų bei kvalifikacijų tikrinimo posistemių sukūrimas. Etapui pasibaigus, įsigalioja prievolė registruoti darbo laiko apskaitą SID IS, juridiniai ir fiziniai asmenys gali jungtis prie SID IS ir užtikrinti prievolės įgyvendinimą.

Statybininko ID kodo suteikimas ir panaikinimas atitinka administracinės paslaugos požymius¹⁸⁷. Todėl ją teikti gali tik valstybės institucija, vykdanči viešąjį administravimą. Valstybės informacinių sistemų, kuriomis apdorojama visa valstybei svarbi arba kelioms institucijoms svarbi institucijos valdoma informacija, valdytojais gali būti institucijos, kurių vadovai yra asignavimų valdytojai. Institucija, paskirta valstybės informacinės sistemos valdytoja, gali būti ir valstybės informacinės sistemos tvarkytoja (Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 33 str. 2 d.). Atsižvelgiant į tai, kad SADM yra asignavimų valdytoja, Stebėsenos IS valdytoja bus Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, socialinės apsaugos ir darbo ministras tvirtins nurodytos sistemos nuostatus bei nustatys Statybininko ID kodo suteikimo ir panaikinimo tvarką.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje nustatyta, kad administracinė paslauga – viešojo administravimo subjekto veiksmas, apimantys leidimų, licencijų ar dokumentų, kuriais patvirtinamas tam tikras juridinis faktas, išdavimą, asmenų deklaracijų priėmimą ir tvarkymą, asmenų konsultavimą viešojo administravimo subjekto kompetencijos klausimais, įstatymų nustatytos viešojo administravimo subjekto informacijos teikimą asmenims, administracinės procedūros vykdymą.

Reformos rezultatas – automatizuotai renkami, kaupiami, tvarkomi, apdorojami, analizuojami duomenys, atvaizduojami statybų sektoriuje legaliai veikiantys juridiniai asmenys, dirbantieji fiziniai asmenys, deklaruojamas darbo laikas, deklaruojama fizinių asmenų savarankiška veikla, deklaruojami objektai, suteikta galimybė sistemos naudotojams automatizuotai atlikti darbo sąlygų duomenų analizę bei teikti informaciją suinteresuotoms institucijoms apie užfiksuotus darbo laiko, savarankiško darbo deklaravimo pažeidimus: atsiradusios prielaidos darbų saugos (ir aplinkos saugos) kontrolei (žinomi visi objektai, kurie gali būti inspektuojami; distancinė kontrolė, ar praveisti reikiami instruktažai, gauti visi leidimai). Naudojant statybininkų ID, nustatomų nelegaliai dirbusių asmenų skaičius statybos sektoriuje nuo visų nustatytų nelegaliai dirbusių asmenų skaičiaus, mažės kiekvienais metais apie 20% (išlieka nelegalaus darbo rizika), bet ne žemiau kaip iki 50%, kadangi dėl statybų sektoriaus specifikos smulkiojoje statyboje (apdailos darbai, smulkūs remonto darbai ir pan.) visų dirbančiųjų nustatyti ir įpareigoti deklaruoti savo veiklą nėra galimybių.

Reformos ir investicijų tikslinės grupės yra darbuotojai ir savarankiškai dirbantys fiziniai asmenys statybos sektoriuje, verslas, darbuotojų ir darbdavių organizacijos, ūkio subjektų priežiūrą vykdančios organizacijos. Reformos įgyvendinimas mažins nelegalaus ir nedeklaruoto darbo apimtį statybos sektoriuje bei didins asmenų saugumą statybvietėse. Duomenų skaidrumas mažins administracinę darbo ginčų nagrinėjimo našą ir trumpins sprendimų priėmimo procesus.

6.8. Reforma „Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką“

Reformos tikslas - padėti įmonėms sustiprinti savikontrolės mechanizmus patiriant nemokumo riziką bei įtraukiant valstybės institucijas aktyviai konsultuoti verslą. Pažymėtina, kad nemokumo sistemos reforma buvo įgyvendinta prasidėjo priėmus Juridinių asmenų nemokumo įstatymą, kuris įsigaliojo 2020 m. sausio 1 d. Reformos tikslų pasiekimui tolimesniai įgyvendinimui taip pat reikalinga priimti kitą teisės aktą - naują Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo nauja redakcija projektą. Projekto numatomo priėmimo terminas – 2022 m. II ketvirtis.

Reforma atitinka XVIII Vyriausybės programos nuostatų plane įvardintą darbą – „Sąlygų verslui gerinimas ir skaidrumo didinimas“ bei jam įgyvendinti nustatytą veiksmą – „10.3.5. Užtikrinti duomenų atvėrimą ir keitimąsi jais nemokumo, turto vertinimo, apskaitos srityse, kad šių duomenų taikymas kurtų šešėliui nepalankią aplinką, tam įdiegti reikalingas technines ir organizacines priemones“.

Užsitęsęs karantinui, ekonomikai kovojant su jo pasekmėmis, tikėtinas įmonių, susiduriančių su finansiniais sunkumais, skaičiaus išaugimas. 2017 m. Lietuvoje prasidėjo apie 3000 įmonių bankrotų procesų tuo tarpu restruktūrizavimo procesų tais pačiais metais pradėta tik 29. Beveik 73 % restruktūrizavimo bylų kasmet nutraukiama, kadangi įmonės neparengia ir nepateikia restruktūrizavimo planų (beveik 36 % nutraukimo atvejų) arba nevykdo/netinkamai vykdo restruktūrizavimo planus (32 %). Matoma, kad net norinčios gelbėti verslą įmonės, nesugeba parengti kokybiškų restruktūrizavimo planų, kurie leistų išvengti bankroto, kadangi nepavykus restruktūrizavimo procesui, kaip taisyklė, įmonės pereina į bankroto fazę. Restruktūrizavimo plano parengimo skaitmeninio vedlio sukūrimas pagerins rengiamų restruktūrizavimo planų kokybę, mažins administracinę našą verslui, reikalingą jiems parengti, gerins informacijos prieinamumą.

Kreditoriai (apie 70 tūkst. bankroto proceso bylose) dažnai reiškia nepasitenkinimą nemokumo administratorių veikla. 2020 m. ekonomikai jau veikiant pandemijos sąlygomis pradėtų bankrotų buvo tik 774, kadangi verslui buvo taikomos valstybės pagalbos priemonės, taip pat priimtas įstatymas dėl pandemijos poveikio juridinių asmenų nemokumui¹⁸⁸, kuriuo buvo suspenduota juridinio asmens vadovo pareiga inicijuoti nemokumo procesą karantino laikotarpiu ir 3 mėn. jam pasibaigus. Vertinant įmonių finansinius sunkumus ir sprendžiant dėl tolesnių perspektyvų būtų naudinga turėti naujausią informaciją apie turto vertes, nustatytas tiek nepriklausomų turto vertintojų atliktų vertinimų metu, tiek pagrįstas sandoriais.

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento 2015/848 24 ir 25 straipsniu, Lietuvoje nuo 2019 m. valstybės biudžeto lėšomis Audito, vertinimo ir nemokumo informacinės sistemos (AVNIS) pagrindu įsteigtas nemokumo registras, kurio duomenys yra prieinami ES vartotojams per Europos e. teisingumo portalą.

Siekiant iš esmės pagerinti duomenų teikimą ES ir vidaus vartotojams, įgyvendinant Juridinių asmenų nemokumo įstatymo nuostatas nuo 2023 sausio 1 d. turi pradėti veikti naujas nemokumo portalas, kuris įgalins AVNIS duomenis surinkti tiesiogiai iš nemokumo administratorių, kreditorių ir kt., formuojant kiekvieno nemokumo proceso e – bylas, sisteminti bylose esančią informaciją analizės ir mokslo tikslais, bei pagal poreikį ją atverti nemokumo procesų dalyviams ir visuomenei. Toks AVNIS duomenų tvarkymas užtikrins greitą ir patikimą informacijos sklaidą visiems (ir kitose valstybėse narėse registruotiems subjektams) nemokumo procesų dalyviams.

Nemokumo portalo sukūrimas pagerins duomenų apie nemokumo procesus apimtį ir kokybę, o tuo pačiu ir nemokumo registro, prieinamo ES vartotojams per Europos e. teisingumo portalą, duomenų kokybę. Portalas atitiks šiuolaikinę gerąją praktiką – bus patogus (angl. User friendly), struktūruotas, vizualiai apipavidalinant nuasmenintą informaciją (grafikai, lentelės ir pan.).

Siekiant aukštos vertinimų kokybės taikant tarptautiniu mastu pripažįstamus vertinimo standartus, siekiant unifikuoti vertinimo praktiką, taupyti vertintojų administracinius resursus bus sukurtas interaktyvus vedlys, metodiškai padedantis vertinimus atlikti pagal tarptautiniu mastu pripažįstamus vertinimo standartus. Taip pat bus vertinamos galimybės (atlikta galimybių studija) optimaliai panaudoti faktinių sandorių ir vertinimo ataskaitų informaciją (pavyzdžiui, faktinių rinkos sandorių duomenis naudoti turto vertinimo rezultatams gauti – įvairių duomenų bazių atvėrimo ir naudojimo analizę; vertinimo ataskaitų duomenis lyginti su faktinių sandorių duomenimis) vertinimo ataskaitų vartotojų, vertintojų, priežiūros institucijų (toliau – vartotojai) poreikiams tenkinti. Atsižvelgiant į atliktos studijos rezultatus bus vertinama galimybė sukurti skaitmeninį įrankį, leidžiantį faktinių rinkos sandorių ir vertinimo ataskaitų duomenis naudoti vartotojų poreikiams tenkinti.

Reformos tikslinė auditorija – nemokumo administratoriai, turto vertintojai, kreditoriai, priežiūros institucija, teismai, nevyriausybinės organizacijos, mokslo įstaigos ir organizacijos. Įgyvendinant reformą bus užtikrintas informacijos apie Lietuvoje registruotų įmonių nemokumą ir bankrotus integraciją į bendrą ES registrą ir sukurtas „vieno langelio“ principu veikiantis nemokumo informacijos sklaidos, praturtintas metodikomis pagrįstais skaitmeniniais įrankiais (interaktyvus restruktūrizavimo sprendimų parinkimo vedlys, turto vertinimo rezultatų ir faktinių sandorių duomenų naudojimo vartotojų poreikiams skaitmeninis įrankis, tarptautiniu mastu pripažįstamais

¹⁸⁸ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/745bd8f0863011eab005936df725feed>

vertinimo standartais pagrįstas interaktyvus vertinimo vedlys), padidintas informacijos prieinamumas kreditoriams ir kitiems vartotojams. Reformą įgyvendins Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie FM.

Efektyvesnė nemokumo procesų prevencija ir restruktūrizavimo valdymas tiesiogiai prisideda prie verslo aplinkos gerinimo, skaidrumo vykdant mokesťines prievoles. Padidintas turto vertinimo patikimumas, vertinimo ataskaitų ir faktinių sandorių duomenų panaudojimas prisideda prie verslo skaidrumo didinimo.

6.9. Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“

Reformos tikslas - modernizuoti VMI ir Lietuvos muitinėje vykdomus duomenų gavimo, analizės ir sprendimų priėmimo procesus, panaudojant pažangius analitinius metodus bei metodus, grįstus dirbtinio intelekto metodų taikymu ir užtikrinti dirbančiųjų kompetencijų atitiktį kasdienės funkcijas vykdyti naudojant pažangius metodus.

Reformą sudaro trys vienas kitą papildančios, reformos tikslo siekiančios dalys: 1) naujų duomenų analizės priemonių diegimas VMI, integruojant IS, automatizuojant bei skaitmenizuojant procesus, 2) naujų duomenų analizės priemonių diegimas Lietuvos muitinėje ir 3) VMI ir Lietuvos muitinės dirbančiųjų kompetencijų ugdymas.

Lietuvoje PVM atotrūkis mažėjo palyginti nežymiai ir 2018 m. sudarė 25,9% (tarp ES šalių narių tik Graikijoje ir Rumunijoje atotrūkis buvo didesnis, atitinkamai 30,1 % ir 33,8 %, o ES 2018 m. vidurkis buvo 11%).¹⁸⁹. Šiam iššūkiui spręsti VMI 2018 m. kreipėsi tarptautinės ekspertinės pagalbos pagal EK SRPP ir gavo Pasaulio banko ekspertų konsultacijas ir rekomendacijas, kurių įgyvendinimas nukreipia veiksmus septyniomis kryptimis:

1. Diegti automatines ir visuotines neatitikimų nustatymo taisykles bei automatinio komunikavimo su mokesčių mokėtojais ir sankcijų taikymo sistemą;
2. Sukurti ir įdiegti mokesčių mokėtojų rizikos vertinimo sistemą, leidžiančią realiu laiku reaguoti į mokesťinius pažeidimus bei taikyti prevencines priemones;
3. Sukurti potencialių PVM sukčiavimo grandinių identifikacijos sistemą, bei identifikuojant sąžiningas įmones ir užkardant jų įtraukimą į sankcijų taikymo sistemas;
4. Sukurti mokesčių mokėtojų elgsenos bei preferencijų vertinimo sistemą, pagrįstą stebėsenos ir kontrolės veiksmų poveikio analize;
5. Įdiegti PVM priešregistracinės kontrolės ir išankstinio perspėjimo sistemą valdyti PVM sukčiavimo riziką;
6. Integruoti viešai prieinamą informaciją apie mokesčių mokėtojus į VMI duomenų informacinę struktūrą;
7. Užtikrinti VMI IS apdorojamų duomenų kokybės atitiktį pažangios analitikos bei dirbtinio intelekto metodų naudojimui.
8. Skaitmenizuoti akcizinių prekių žymėjimą, pereinant prie skaitmeninių sprendimų ir naudojantis dirbtinio intelekto sprendimais.

189 https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2020_en.pdf

Atspirties taškas planuojant šio tikslo pasiekimą yra 2016 m. VMI pradėjusi veikti Išmanioji mokesčių administravimo informacinė sistema i.MAS. Sukurti ir taikomi analitiniai modeliai, kurie buvo realizuoti kuriant i.MAS jau dabar leidžia nustatyti PVM atotrūkį Lietuvoje ir verslo segmentų rizikingumą, tačiau šioje IS dar nėra visų duomenų automatizuotiems sprendimams priimti. i.MAS sudaro 7 posistemiai: sąskaitų faktūrų, važtaraščių, analizės, modeliavimo ir rizikų valdymo kompetencijų centro, išmaniųjų elektroninių kasos aparatų, standartizuotų apskaitos duomenų kaupimo ir tvarkymo, nuotolinių apskaitos paslaugų smulkiajam verslui, išmaniosios kontrolės procesų valdymo posistemis. Visi šeši posistemiai, išskyrus Išmaniųjų elektroninių kasos aparatų posistemį i.EKA yra sukurti, įdiegti ir naudojami mokesčių administratoriaus veikloje.

Didžiausią mokestinio atotrūkio tarptautinės prekybos srityje dalį sudaro nelegali akcizais apmokestinamų prekių (būtent - tabako gaminių) apyvarta. Lietuvos valstybės siena kartu yra ir išorinė ES siena, todėl dalis į Lietuvą patekusių kontrabandinių tabako gaminių esant kainų skirtumams parduodama ir kitose ES šalyse. 2019 m. visoje ES buvo suvartota apie 38,9 mlrd. nelegalių cigarečių, kas reiškia apie 9,5 mlrd.€ mokesčių. Lietuva dėl nelegalios cigarečių rinkos į valstybės biudžetą kasmet nesurenka apie 66 mln.€ pajamų. 2020 m. Lietuvos muitinės sulaikytų nelegalių rūkalų vertė siekė 63,3 mln.€ ir tai daugiau nei dvigubai viršijo 2019 m. rezultatus.

Riboti Lietuvos muitinės kontrolės resursai privalo būti nukreipti užkardyti didžiausią žalą, kartu garantuojant laisvą prekių judėjimą sąžiningam verslui. Nepaisant ženklių Lietuvos pastangų kovoje su akcizinių prekių kontrabanda, proveržis šioje srityje neatsiejamas nuo tolimesnio muitinės priežiūros procesų skaitmenizavimo, operatyvių duomenų mainų su kitomis kontrolės institucijomis ir verslu užtikrinimo, pažangių duomenų analizės metodų naudojimo, pasitelkiant dirbtinį intelektą, aprūpinimo modernia tikrinimo įranga bei muitinės pareigūnų gebėjimų stiprinimo. Veiklos skaitmeninimas, naujos Integruotos muitinės informacinės sistemos versijos, atitinkančios ES elektroninės muitinės reikalavimus¹⁹⁰, sukūrimas – vienas iš svarbiausių šio laikotarpio prioritetų, kurį planuojama įgyvendinti Lietuvos biudžeto lėšomis¹⁹¹.

Sukūrus palankias infrastruktūros sąlygas ir užtikrinus reikalingas kompetencijas VMI ir Lietuvos muitinėje kokybiškai vykdyti duomenų analitiką ir operatyviai taikyti prevencines priemones, bus reikšmingai sumažintos šešėlinės ekonomikos pasireiškimo galimybės ir mastas.

Naujų duomenų analizės priemonių VMI diegimas didžiųjų duomenų analitikos proveržiui

Tikslas – pasiekti mokesčių administratoriaus vykdomos duomenų analitikos proveržį, pagerinant VMI duomenų kokybę, gerinant duomenų tvarkymą ir įdiegiant specializuotą mokesčių administratoriams skirtą programinę įrangą, apjungiančią geriausią pasaulinę mokesčių administravimo praktiką, įgalinančią automatizuotai vykdyti standartines mokesčių administratoriaus funkcijas bei organizuoti ir planuoti veiklą.

VMI, kaip ir kitose Lietuvos viešosiose IS, informacija saugojama reliacinėse¹⁹² duomenų bazėse. Duomenys IS yra einamajam momentui, o duomenų centruose ar duomenų kopijose yra užfiksuota duomenų bazių būsena atitinkamai datai. Daugeliu atveju atlikti pažangią duomenų analizę yra

¹⁹⁰ Nustatyti Sąjungos muitinės kodekso Darbo programoje (Komisijos sprendimas (ES) 2019/2151) ir Daugiamečiame strateginiame e-muitinės sukūrimo plane (MASP-C 2019; Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 70/2008/EB).

¹⁹¹ 2020–2024 m. suplanuota e-muitinės valstybės kapitalo investicijų projektų už 17,1 mln. €.

¹⁹² Struktūrizuotų duomenų

neįmanoma, nes skirtingų IS atsarginės kopijos, ar duomenų perdavimas į duomenų centrus vyksta skirtingu laiku ir tuomet šių duomenų analizei ar lyginimui naudoti negalima.

Detalią analizę leistų atlikti realizuoti didžiųjų duomenų pagrindu sukurti duomenų ežerai, kuriuose būtų saugojami tiek struktūrizuoti, tiek ir nestruktūrizuoti duomenys¹⁹³. Šie duomenys turės laiko žymę (pavyzdžiui, nuskaitomi kas dieną) ir būtų talpinami į duomenų ežerą vienu metu. Tai iš principo pakeis analitikos galimybes. VMI specialistai aktyviai domėjosi šalių, kuriose PVM atotrūkis mažesnis, naudojamais analitikos sprendimais. Skandinavijos bei kaimyninių šalių patirtys parodė, kad efektyviausia proveržio siekti konsoliduojant duomenis ir juos valdant specializuota mokesčių administratoriams skirta programine įranga, kuri rinkoje jau prieinama. Įsigyta programinė įranga apjungs visas VMI informacines sistemas bei teikiamas elektronines paslaugas mokesčių mokėtojams, kad visi aktualūs ir realiu laiku pasipildantys duomenys būtų stebimi individualaus mokesčių mokėtojo profilyje. Įgyvendinant šią duomenų konsolidavimo užduotį, esamos VMI informacinės sistemos migruos, užtikrinant jų sąveikumą ir efektyvią analitiką.

Visa viešai prieinama informacija apie kiekvieną mokesčių mokėtoją bus integruota į VMI valdomų duomenų struktūrą. Įsigyta specializuota programinė įranga įgalins duomenų apdorojimą pagal automatinės ir visuotinės neatitikimų nustatymo taisykles, automatinį komunikavimą su mokesčių mokėtojais, mokesčių mokėtojų rizikos vertinimą pagal pažangias rizikos vertinimo taisykles, išankstinės perspėjimo sistemos įsijungimą keičiantis mokesčių mokėtojo rizikingumui. Mokesčių mokėtojas bus informuojamas apie rizikos profilio nustatymo kriterijus ir individualiai jam priskirtą rizikos profilį. Visapusiškas mokesčių mokėtojo informuotumas sudarys sąlygas augti sąmoningumui, mokestinei drausmei ir pasitikėjimui tarp mokesčių administratoriaus ir kiekvieno mokesčių mokėtojo.

Integraliai visuose VMI padaliniuose naudojant tuos pačius įrankius, mokesčių administratoriaus priimamų sprendimų kokybė, operatyvumas, tikslingumas ir tikslumas reikšmingai išaugs. Šios sistemos diegimas leis iš esmės modernizuoti VMI veiklą pritaikant geriausią pasaulinę mokesčių inspekcijų patirtį bei mažinti PVM atotrūkį. Pažangi duomenų analitika padidins PVM mokėtojų kontrolės efektyvumą, tinkamą mokestinių prievolių vykdymą ir skatins savanorišką mokesčių mokėjimą. Analitinėmis mokesčių mokėtojų rizikingumo bei elgsenos įžvalgomis bus keičiamasi su teisėsaugos institucijomis.

Lietuvos finansinių institucijų (Finansų ministerijos, VMI, Sodra, Muitinės departamento) gaunamų/teikiamų duomenų kokybės gerinimas

Kartu suplanuota papildyti VMI metaduomenų bazę duomenų kokybei ir duomenų tvarkymui pagerinti. 2017-2019 m. VMI įgyvendino pirmąjį VMI metaduomenų bazės plėtros etapą, kurio metu investavo 0,6 mln.€ Lėšų poreikis apskaičiuotas įvertinus VMI informacinių sistemų apimtį. Duomenų kokybės bei tvarkymo gerinimui parengti ir įgyvendinti duomenų valdymo strategiją (pagal parengtą strategijos įgyvendinimo planą), į kurios apimtį įeitų duomenų apibrėžimas, duomenų mainų poreikio vertinimas, duomenų teikimo ir gavimo sutarčių valdymo procesui reikalingų pakeitimų vertinimas, kitų išorės institucijų teikiamų duomenų panaudojimo potencialo vertinimas, didelių duomenų potencialo išnaudojimas analitikos poreikiams. VMI metaduomenų bazės plėtros tikslai ir uždaviniai:

193 Nestruktūrizuoti duomenys dažniausiai gaunami iš socialinių tinklų Facebook, LinkedIn, Youtube, elektroninio pašto dėžutės ir kt.)

1. Aprašyti ir susieti dviejų VMI IS gaunamus / teikiamus duomenis su veiklos procedūromis. IS turi apimti ne mažiau kaip 60% visų VMI gaunamų/ teikiamų duomenų sutarčių;
2. Parengti valstybės finansinėms institucijoms pavyzdines duomenų aprašymo struktūras, duomenų mainų metodiką, demonstracinį prototipą;
3. Sukurti darbo įrankius IS ir veiklos procesų / procedūrų dokumentavimui ir pakeitimų valdymui;
4. Detaliai aprašyti 3 IS (paskirtis, naudotojai, duomenų mainų taisyklės, rizikos taisyklės ir kt.) kartu sprendžiant ir duomenų tose informacinėse sistemose, kokybės klausimus. Aprašytos sistemos savo duomenų apimtimi turi apimti ne mažiau 20% IS saugomų duomenų.

Finansinių institucijų metaduomenų bazė gali būti išvystyta iki valstybinių institucijų metaduomenų bazės, skirtos valstybės duomenų valdymui.

Duomenų, saugomų IS ir skirtų apskaitai ir analizei, kokybei pagerinti finansinėse institucijose svarbu apjungti duomenis. Detalią analizę leistų atlikti realizuotas finansinių institucijų duomenų apjungimas su nestruktūrizuotais duomenimis. Tai iš principo pakeis esamas analitikos galimybes.

VMI bendradarbiaus su Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuris dalyvauja Europos statistikos tarnybos (Eurostato) organizuojamame Europos didžiųjų duomenų hakatone. VMI planuoja panaudoti hakatone¹⁹⁴ kylančias idėjas ir programinės įrangos prototipus.

Įgyvendinant duomenų apjungimą, numatoma prie VMI analitikai skirtų informacinių sistemų prijungti iki 3 nestruktūrizuotos informacijos šaltinių. Nestruktūrizuotos informacijos dalis sudarytų 5% dviejuose analitikos modeliuose.

VMI procesų robotizavimas

VMI specialistai domėjosi RPA technologijos taikymo galimybėmis ir, remdamiesi kitų institucijų patirtimi, siekia įsigyti RPA programinę įrangą ir ją išbandyti automatizuojant kelis veiklos procesus. RPA technologija leidžia automatizuoti įvairius pasikartojančius veiksmus, atliekamus informacinėse sistemose. Apmokyta procesų automatizavimo programinė įranga vykdo veiksmus, kuriuos informacinėse sistemose atlikdavo darbuotojai. RPA technologija, atlikdama darbą vietoje darbuotojų, atlaisvina juos svarbesnei veiklai, mažina klaidų tikimybę. Ši technologija naudojama duomenų įvedimui, duomenų tikrinimui ir patvirtinimui, darbams, kurie ribojami laiku, sistemų integravimui ir pan. Toks procesų automatizavimas leidžia iki keliolikos kartų paspartinti darbus su duomenimis, padidina proceso rezultato kokybę bei leidžia padidinti VMI veiklos efektyvumą. Taip pat procesų automatizavimo programinė įranga VMI specialistams suteikia galimybę patiems kurti automatizuotus procesus ir juos tvarkyti. Ateityje būtų galima automatizuoti daugiau sudėtingų ir monotoniškų procesų, kurie reikalauja didelių žmogiškųjų resursų. Norint tai pasiekti, reikalinga įsigyti RPA programinės įrangos licencijas ir automatizuoti pasirinktus VMI veiklos procesus. VMI neturi patirties dirbti su RPA programine įranga, todėl perkamos paslaugos rinkoje automatizuoti

¹⁹⁴ Hakatonas – tai įvairių specialistų darbo maratonas, skirtas sukurti naujus programinės įrangos produktus. Tai bendras duomenų mokslininkų, analitikų, programuotojų, marketingo specialistų, dizainerių, projekto vadovų ir įvairių kitų specialistų, kurie dalyvauja kuriant programinį gaminį, renginys. Skirtingų sričių specialistai per labai trumpą laiką – keletą dienų – generuoja idėjas, keičiasi savo patirtimi, bendrauja ir kuria naują produktą – mobiliąją programėlę, naują paslaugą, kuriai reikalinga programinė įranga, interneto puslapį ar kt.

procesus. Pirkimo metu bus automatizuoti keli procesai ir apmokyti VMI darbuotojai darbui su RPA programine įranga procesų automatizavimui. Pirkimo metu bus automatizuoti du procesai:

1. Administracinio nusižengimo nutarimo ir protokolo surašymas;
2. Beviltiškos mokestinės nepriemokos ir baudos už administracinius nusižengimus revizavimas.

Automatizavus administracinio nusižengimo nutarimų ir protokolų išrašymo procesą VMI galės taikyti operatyviau ir didesnei aibei mokesčių mokėtojų administracinę atsakomybę už nepateiktas mokesčių deklaracijas¹⁹⁵. Ši poveikio priemonė skatins mokesčių mokėtojus laiku pateikti deklaracijas ir surinkti papildomas lėšas į valstybės biudžetą. Šiuo metu darbuotojai spėja skirti administracinius nusižengimus ir surašyti protokolus tik nedidelei mokesčių mokėtojų, laiku nepateikusių deklaracijų, daliai.

Automatizavus beviltiškos mokestinės nepriemokos ir baudos už administracinius nusižengimus revizavimo procesą, efektyvesniu taps baudų administravimo proceso valdymas ir mokesčių administratorius operatyviau reaguos į pokyčius, susijusius su asmens turtu. Tokiu būdu pagerės įmokų surinkimas už paskirtas baudas.

Automatizuojami procesai yra svarbūs VMI, nes šiam momentui protokolų išrašymo procesas yra vykdomas tik iš dalies, nes VMI trūksta žmogiškųjų resursų. Šiais metais vidutiniškai per mėnesį galėtų būti išrašoma apie 3 tūkst. nutarimų/protokolų, tačiau VMI išrašo tik apie 1,6 tūkst. per mėnesį. Taip pat 2021-01-04 dienai buvo dar apie 193 tūkst. unikalių mokesčių mokėtojų, kuriems galėjo būti išrašomi protokolai už laiku neįvykdytas metines prievolės. Beviltiškos nepriemokos ir baudos revizavimo procesas per 2020 metus buvo atliekamas 100 tūkst. kartų. Procesai susideda iš didelių kiekių užklausų, kurioms apdoroti reikia didelių žmogiškųjų išteklių, kurių VMI neturi. Robotai pradžia pagelbėtų automatizuoti šiuos pasirinktus du procesus, kuriems nebereikėtų žmogiškųjų išteklių, arba jų reiktų minimaliai. Taip pat VMI yra nustačiusi daugiau vidinių procesų, kuriuos ruošiasi automatizuoti pati, bet to padaryti dar negali, nes neturi RPA programinės įrangos.

Robotizuojant procesus, bus apmokyti VMI darbuotojai darbui su RPA programine įranga procesų automatizavimui. Tai VMI suteiks galimybę greičiau ir efektyviau automatizuoti savo veiklą, taip padidinant paslaugų kokybę, sumažinti klaidų tikimybę ir pagreitinti rezultato pasiekimą.

VMI turi suformavusi aiškią ir nuoseklią veiklos tobulinimo politiką, grindžiamą ne vien veiklos procedūrų optimizavimu organizacine prasme, bet ir ieškant sprendimų, kaip kasdienėje veikloje panaudoti išmaniąsias technologijas.

RPA paslaugų kainos nustatytos konsultuojantis su Policijos departamentu prie VRM, kuris jau turi nusipirkęs ir įsivykęs tokias paslaugas. Jie automatizavo vieną procesą, kuris labai panašus į vieną iš VMI norimų automatizuoti – tai protokolų išrašymo procesas.

Skaitmeninių unikalių identifikavimo kodų alkoholiniam gėrimams generavimo pilotinis projektas

Taip pat ketinama robotizuoti akcizinių prekių banderolių žymėjimą ir klijavimą. Dabartinis akcizinių prekių žymėjimas taikomas tabako ir alkoholinių prekių gaminiams vyksta daugiausia rankiniu būdu. Per metus alkoholio gaminiams yra sunaudojama apie 123 mln. vnt. banderolių, o tabako

195 Aktualiausias GPM313 Mėnesinė pajamų mokesčio deklaracija ir FR0600 Pridėtinės vertės mokesčio deklaracija.

gaminams - 175 mln. vnt. Akcizinių prekių skaitmenizuotas ir robotizuotas žymėjimas turėtų teigiamą įtaką prekių atsekamumui, apskaitos duomenys būtų tikslesni, bei sumažėtų neapskaitomų prekių skaičius.

Dabartinis akcizinių prekių patekimas į Lietuvos rinką vyksta neintegruotai – LMD departamento deklaravimo sistemoje MDAS vykdomas prekių deklaravimas. VMI akcizų informacinėje sistemoje yra vykdoma šių prekių apskaitai, kai akcizinių prekių gamintojai importuotojai banderolės turi užklijuoti ant prekių rankiniu būdu. Šie procesai tarpusavyje yra neintegruoti ir vykdomi nerobotizuotai.

Tikslas yra sukurti skaitmeninių identifikatorių išdavimo sprendimą ir jį integruoti su procese dalyvaujančiomis institucijomis ir ūkio subjektais. Šioje apimtyje papildomai būtų modernizuotos VMI ir Muitinės departamento informacinės sistemos bei sukurtos atviros sąsajos integruotis kitoms institucijoms ir ūkio subjektams. Kontroliuojančios institucijos galės gauti duomenis apie pagamintas, importuotas, išleistas į rinką bei parduotas akcizines prekes realiu laiku.

Naujų duomenų analizės priemonių diegimas ir IRT atnaujinimas Lietuvos muitinėje

Tikslas - maksimaliai pagerinti Lietuvos muitinei reikalingos informacijos gavimo, analizės ir automatinio sprendimų priėmimo galimybes.

Naujų duomenų analizės priemonių diegimo tikslo bus siekiama įgyvendinant keturis projektus: Muitinės rizikos valdymo modernizavimas, Garantijų valdymo sistemos vystymas, Tarifinio reguliavimo srities sistemų grupės (TARES) tobulinimas ir Skaitmenizuotų sprendimų dėl importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės srityje identifikavimas.

Siekiama patobulinti muitinės naudojamą rizikos valdymo sistemą sąsajomis su naujais duomenų šaltiniais, naujais duomenimis, taip pat papildant DI galimybėmis, įgalinant sparčiai apdoroti didelius ir įvairius skirtingų duomenų rinkinius iš mokesčių administratorių, kontrolės institucijų, verslo bei kitų duomenų šaltinių ir jų pagrindu greitai, tiksliai ir minimizuojant subjektyvų žmogaus indėlį pasirinkti optimalias rizikos mažinimo priemones. Į šią rizikos valdymo sistemą bus integruoti ir (arba) pakartotinai naudojami ir vertinami rizikos nustatymo tikslais trečiose šalyse verslo panaudoti siuntų duomenys, transporto priemonių ir eismo valdymo sistemų duomenys, muitinės ir teisėsaugos institucijų sukaupiti duomenys, susiję su nustatytais ar galimais pažeidimais, ankstesnių gabenimų ir tikrinimų rezultatais. Sprendimai, šiuo metu priimami remiantis automatizuotais duomenų mainais realiu laiku tarp verslo ir muitinės, bus tikslesni, nes papildyti naujų iš kitų šaltinių gaunamų duomenų analizės, atliekamos iš anksto ir realiu laiku, rezultatais. Centralizuotai ir automatiškai priimami sprendimai dėl muitinio tikrinimo prisidės valdant fiskalines rizikas, sumažins korupcijos galimybes, paspartins ir maksimaliai suvienodins muitinės paslaugas verslui.

Papildomus duomenis siekiama gauti Lietuvos muitinei bendradarbiaujant su valstybinėmis ir teisėsaugos institucijomis (policija, VMI, SODRA, VSAT, VSD, FNTT), ES (OLAF, EUROPOL, FRONTEX, DG TAXUD) ir tarptautinėmis organizacijomis (PMO, INTERPOL), tarptautinėje prekyboje dalyvaujančiu verslu. Partnerių įtraukimu siekiama užtikrinti efektyvų duomenų naudojimą.

Lietuvos muitinės tarifinio reguliavimo srities sistemų grupės (TARES) sistemų tobulinimas – neatsiejama Lietuvos muitinės tolimesnio pažangos vystymo dalis, sudarysianti palankesnes sąlygas ekonominės veiklos vykdytojams atlikti muitinės importo ir eksporto formalumus, išlaikant reikiamą muitinės kontrolės lygį ir užtikrinant ES muitų teisės aktų reikalavimus, susijusius su

tarifinio ir netarifinio reguliavimo priemonių taikymu muitinės deklaracijų apdorojimo procese ir tarifine priežiūra, kas, savo ruožtu, prisidės valdant fiskalines rizikas.

Atliekant investicijas į TARES sistemų tobulinimą bus užtikrintas muitinės funkcijos – apskaičiuoti ES bendroju muitų tarifu nei nacionaliniais teisės aktais nustatytuosius importo muitus ir mokesčius – vykdymas; aktualios ir savalaikės informacijos apie mokėtinus muitus ir mokesčius prieinamumą užsienio prekybos dalyviams – fiziniams asmenims ir verslo struktūroms pateikimas; teisingas ir tikslus mokėtinų muitų ir mokesčių apskaičiavimas, kas sudaro prielaidas užtikrinti tinkamą ES nuosavų išteklių ir nacionalinių mokesčių surinkimą.

Efektyvus garantijų valdymas užtikrina mokesčių sumokėjimą, todėl yra labai svarbus valdant fiskalinę riziką. EK Darbo programoje, susijusioje su Sąjungos muitinės kodekse numatytų elektroninių sistemų kūrimu ir diegimu (MASP), kuriant Garantijų valdymo sistemą numatomi du etapai – nacionalinės Garantijų valdymo sistemos, atitinkančios Sąjungos muitinės kodekso reikalavimus, sukūrimas ir EK kuriamos centrinės sistemos, padėsiančios valdyti tarptautines garantijas, sukūrimas Nacionalinė Muitinės garantijų valdymo sistema (GVS) įgyvendinama šiuo metu¹⁹⁶, realizuojant visų garantijų tipų, naudojamų visoms muitinės operacijoms elektronines apdorojimo priemones bei sudarant sąlygas visų tipų garantijas (nepriklausomai nuo pateikimo būdo) apdoroti automatiškai informacinėje sistemoje, duomenų apie pateiktas garantijas mainus tarp susijusių informacinių sistemų ir garantijų pateikimo elektronines paslaugas ekonominės veiklos vykdytojams ir garantams. Centrinė EK kuriama garantijų valdymo sistema (GUM) numatoma sukurti 2024 m. Iki to laiko nacionalinė GVS turi būti pritaikyta bendravimui su GUM. 2022-2024 m. taip pat numatyti pokyčiai muitinės deklaracijų apdorojimo sistemoje (MDAS), ją pertvarkant ir pritaikant SMK reikalavimams, ir Nacionalinėje tranzito kontrolės sistemoje (NTKS). Kadangi GVS dalyvauja importo ir tranzito deklaracijų įforminimo procese ir užtikrina automatinį garantijų valdymą sąveikoje su MDAS ir NTKS, minėtų sistemų pokyčiai pareikalaus pokyčių GVS, kurių neatlikus nebus galimas automatinis garantijų valdymas.

Atliekant investicijas į Lietuvos muitinės garantijų valdymo sistemą, ji bus pritaikyta darbui su EK garantijų valdymo sistema ir užtikrins tarptautinių garantijų valdymą ir importo bei tranzito garantijų automatinį valdymą deklaracijų įforminimo procese po importo ir tranzito deklaravimo sistemų atnaujinimo. Tokiu būdu muitinės garantijų valdymo sistema prisidės valdant fiskalines rizikas ir mažinant galimybę ekonominių operacijų vykdytojams išvengti mokėtinų mokesčių.

Dabartiniame muitinio įvertinimo procese automatizuotas tik rizikos valdymas, tačiau ne muitinio įvertinimo metodų taikymas. Atliekant investicijas į muitinio įvertinimo metodų taikymo skaitmenizavimo galimybių studijos parengimą, siekiama apibendrinti įvairius Informacijos šaltinius, naudotinus muitinės vertės analizei, sukurti šių informacijos šaltinių valdymo (prieigų galimybės, gavimo ir tvarkymo) sprendimus, informacijos šaltinių panaudojimo muitinio įvertinimo procese sprendimus (siejant juos su formalumų su prekėmis procesu), atlikti galimybių naudoti *Block-chain*, *Big data*, *Data Lake*, *Artificial Intelligence analytics* ir pan. technologijas informacijos apdorojimui įvertinimą. Atliktos investicijos leis įvertinti tolesnių žingsnių perspektyvą, t.y. galimybę aprūpinti muitinio įvertinimo procesą automatiškai gaunama aktualia informacija ir susieti šį sprendimą su muitinio įforminimo procesu per sąsajas su kitomis sistemomis (pvz., deklaracijų apdorojimo,

196 Investicijų projektas bus baigtas įgyvendinti 2021 m.

prekių tikrinimo) be žmogaus įsikišimo - tai būtų tikslinga kontrolės efektyvumo ir antikorupcinių požiūriu.

Visos patobulintos informacinės sistemos bus naudojamos kasdieniniame muitinės darbe. Prieš pradėdant naudoti patobulintas sistemas bus parengti ir priimti poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys atsakomybes dirbant su sistemomis.

Kartu bus investuojama į Lietuvos muitinės IRT atnaujinimą. Muitinės postuose ir kitose vietose, kur prekės gali būti pateikiamos muitinei, naudojamos transporto priemonių ir eismo valdymo sistemos nėra integruotos su muitinės deklaracijų duomenų apdorojimo ir valdymo sistemomis, todėl nuolat reikia patikrinti transporto priemonės pateikimo faktą, kuris atliekamas fizinio kontakto arba atliktų įrašų patikrinimo būdu, tai užima daug laiko ir nėra efektyvu. Nėra sudaryta galimybė ekonominės veiklos vykdytojams, turintiems teisę pateikti prekes jų valdomoje muitinei priimtinoje vietoje, ir kurie turi įsidiegti automatizuotas transporto priemonių numerių atpažinimo ir prekių kontrolės sistemas, vykdyti šių sistemų duomenų mainus su muitine siekiant juos panaudoti deklaravimo procese. Nėra užtikrinta faktinio transporto priemonių ir prekių pateikimo kontrolė.

Investicija siekiama sukurti integruotą transporto priemonių ir prekių kontrolės sistemą, skirtą kontroliuoti transporto priemonių buvimą (atvykimą ir išvykimą) vietose, kuriose prekės gali būti pateiktos muitinei ir tokiu būdu sudaryti palankesnes sąlygas ekonominės veiklos vykdytojams atliekant muitinės importo, eksporto ir tranzito formalumus bei užtikrinti tinkamą muitinės kontrolę.

Pažangių IRT priemonių naudojimas Lietuvos muitinės darbe padidins tikrinimų tikslumą ir tikslingumą, sumažins fizinių kontaktų su asmenimis poreikį ir korupcijos galimybes. Bus užtikrintas keitimasis duomenimis su kitomis ES valstybių narių tarnybomis Sistema – Sistema principu, sukurtos galimybės pakartotinai naudoti transporto priemonių atvykimo ir elektroninių važtaraščių duomenis. Atitinkamai bus pakeisti nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys muitinės priežiūros priemones.

Lietuva naujoje daugiametėje finansinėje programoje sieks pasinaudoti Muitinio tikrinimo įrangos finansinės paramos priemone, įtraukta į Integruoto sienų valdymo fondą. Šios priemonės įgyvendinimo trumpojo laikotarpio (2021-2022 m.) prioritetai – užpildyti muitinio tikrinimo įrangos trūkumo spragas labiausiai pažeidžiamuose muitinės pasienio postuose ir muitinės laboratorijose. Iki šios tikslinės ES priemonės įsigaliojimo, dvi rentgeno kontrolės sistemos (viena efektyviausių neintervencinės muitinės kontrolės priemonių, leidžiančių greitai patikrinti, ar transporto priemonės negabena nedeklaruotų prekių) jau diegiamos iš kitų ES programų ir nacionalinio biudžeto lėšų.

VMI ir Lietuvos muitinės darbuotojų kompetencijų stiprinimas

Personalo gebėjimai yra viena iš esminių sąlygų, užtikrinanti veiksmingą, taiklų mokesčių administravimą, nacionalinio biudžeto pajamų surinkimą, mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymą. Siekiama sustiprinti VMI ir Lietuvos muitinės darbuotojų gebėjimus, naudojamas mokymo priemones ir kompetencijų valdymo sistemas.

Investicijomis į šiuolaikiškus mokymo įrankius siekiama stiprinti muitinės personalo gebėjimus, formuojant naujus muitinės kontrolės ir klientų aptarnavimo įgūdžius, tam, kad užtikrinti tinkamą mokesčių prievolių vykdymą ir užkirsti kelią kontrabandai bei muitų teisės aktų pažeidimams. Bus ugdomos muitinės darbuotojų ir prekių tiekimo grandinės procese dalyvaujančių asmenų žinios ir formuojami įgūdžiai naudotis įdiegtais technologiniais sprendimais. Ilgalaikiam poveikiui užtikrinti bus pertvarkyti ir skaitmenizuoti mokymo įrankiai bei visa muitinės kompetencijų valdymo sistema. Muitinės mokymo valdymo ir administravimo pažangių skaitmeninių sistemų įdiegimas užtikrins

muitinės pajėgumų didinimą ir muitinės darbuotojų kompetencijos augimą, kas yra svarbu mažinant šešėlinę ekonomiką.

Lietuvos muitinėje veikianti kompetencijų sistema bus priartinta prie ES muitinės kompetencijų sistemos. Įdiegti skaitmeniniai ir technologiniai sprendimai padidins muitinės darbuotojų darbo efektyvumą. Muitinės pareigūnų mokymams pasitarnaus įrengtos imitacinės, realias darbo sąlygas atitinkančios virtualios tikrovės muitinės kontrolės vietos ir tam pritaikyti muitinio tikrinimo scenarijai.

2021 m. VMI atliks esamų ir trūkstančių VMI darbuotojų kompetencijų įvertinimą, naudodama ES parengtą *TaxCompEU* modelį. Remiantis jo rezultatais, bus stiprinami VMI darbuotojų analitiniai gebėjimai (žinios matematinės statistikos ir duomenų analizės metodų taikymo, ekonometrijos, dirbtinio intelekto metodų taikymo srityse), taip pat mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo ir mokesčių mokėtojų kontrolės srityse, didžiausią dėmesį skiriant PVM administravimo gerinimui. Bus parengtas VMI darbuotojų kompetencijų valdymo modelis.

6.10. Reforma „Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas“

Reformos tikslas – įgalinti verslą keistis informacija ir duomenimis su viešosiomis institucijomis automatizuotu būdu, taip skatinant verslo procesų skaitmeninimą, sudarant prielaidas sumažinti administracines išlaidas bei pagerinti kompetentingų institucijų duomenų analitikos pajėgumus ir verslo apskaitos efektyvumą ir tvarumą.

Tikslas bus pasiektas investuojant į Elektroninių dokumentų ekosistemos elementų – e-kvito ir eCMR panaudojimo plėtrą verslo procesuose. Elektroninių dokumentų ekosistemos plėtra į logistikos ir atsiskaitymų su gyventojais sektorius atitinka Žaliąjį kursą, kadangi panaikina poreikį spausdinti dokumentus ant popieriaus, juos fiziškai transportuoti partneriams ir adresatams ir užbaigus sandorį toliau rūpintis šių popierinių dokumentų saugojimu ir archyvavimu.

i.MAS kartu su įdiegtomis ir dar tik planuojamomis diegti elektroninėmis paslaugomis mokesčių mokėtojams laikytinas atspirties tašku skaitmenizuojant verslo apskaitos procesus ir dokumentus, tokius kaip (PVM) sąskaitos faktūros, jų registrai, važtaraščiai, kvitai. Būtent elektroninių dokumentų ekosistemos versle vystymas ir skatinimas tapti jos dalyviais, siejamas su efektyvesniais verslo procesais, duomenų analitika ir ekonomikos realiu laiku proveržiu. Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas pažangiais metodais, su galimybe juos taikyti tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, tiesiogiai prisidės prie popierinių dokumentų apyvartos mažėjimo ir su tuo susijusių mokesčių rizikų suvaldymu, nes elektroninių dokumentų klastojimas ar naikinimas tampa vis sudėtingesnis ir brangesnis, lyginant su popieriniais dokumentais. Tik užtikrinus reikšmingą visų verslo procesuose naudojamų, kasdienės operacijas fiksuojančių dokumentų, skaitmenizavimą, galima tolimesnę efektyvi šių duomenų analitika ir mokesčių rizikų nustatymo bei valdymo metodikų plėtra. Tolimesnė i.MAS elektroninių paslaugų mokesčių mokėtojams plėtra orientuota į elektroninių dokumentų ekosistemos sukūrimą ir plėtrą tarp verslo subjektų, to bus siekiama investuojant į operatyvų duomenų apie atsiskaitymus gavimą, e-kvitų ir tarptautinių e-važtaraščių (eCMR) integravimą realaus laiko ekonomikoje. Elektroninių dokumentų ekosistemos plėtra reikšmingai papildys VMI prieinamus didžiuosius duomenis ir kartu padidins duomenų analitikos kokybę ir prevencinių priemonių taikymo operatyvumą. Reformos įgyvendinimas per investicijas nukreiptas į i.EKA sukūrimą, e-kvito schemos (taisyklių ir techninių specifikacijų rinkinys) su prototipu sukūrimą ir tarptautinių e-važtaraščių informacijos (eFTI) prieigos punkto apsikeitimui tarp verslo ir kompetentingų institucijų (B2G) sukūrimą.

Operatyviai gaunami duomenys apie atsiskaitymus

i.EKA skirta rinkti ir apdoroti fiskalinius duomenis apie įvykdytus atsiskaitymus kasos aparatais ir elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis¹⁹⁷. Praktiniam i.EKA veikimui užtikrinti jau yra priimtas LRV nutarimas, kuriuo nustatytas įgaliojimas VMI parengti naujus kasos aparatų techninius reikalavimus ir taisykles, kuriomis bus apibrėžti fiskalinių duomenų teikimo terminai ir apimtys. Taip pat jau yra inicijuotas Mokesčių administravimo įstatymo pakeitimas, kuriuo nustatoma pareiga verslui teikti duomenis VMI skaitmeniniu būdu:

- nuo 2023 m. sausio 1 d. subjektams, kurie naudoja kompiuterinius kasos aparatus (angl. POS) jei subjekto apyvarta > EUR 300 tūkst;
- nuo 2023-11-01 - visiems PVM mokėtojams, naudojantiems bet kokio tipo kasos aparatus, jei subjekto apyvarta > EUR 300 tūkst;
- nuo 2024-05-01 visiems subjektams, kurie šiuo metu dar naudoja senus kasos aparatus, bet kurie iki 2019-04-30 buvo išbraukti iš leidžiamų naudoti kasos aparatų sąrašo;
- nuo 2025-05-01 – visiems subjektams, nepriklausomai nuo jų veiklos formos (taikoma tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims, vykdančioms individualią veiklą), naudojantiems bet kokio tipo kasos aparatus.

Planuojama, kad mokesčių mokėtojai galės pasirinkti kokio tipo atsiskaitymo priemones naudoti, nuo to priklausys fiskalinių duomenų teikimo periodiškumas. Jei naudojama atsiskaitymo priemonė turės integruotą saugos modulį, kuris iš karto, ūkinės operacijos metu, kriptografiniu privačiu raktu pasirašys kvito fiskalinę informaciją, tai tokiu atveju duomenis bus leidžiama į i.EKA perduoti su tam tikru pavėlavimu, bet ne rečiau nei kartą per 24 val. Šiuo atveju atsiskaitymo priemonė dalį laiko galės dirbti offline režimu t.y. be interneto ryšio. Atsiskaitymo priemonės, kurios neturės integruoto saugos modulio, turės iš karto, ūkinės operacijos metu, duomenis perduoti į i.EKA, nes i.EKA šiuo atveju atliks saugos modulio funkciją ir kriptografiškai pasirašys kiekvieną operaciją. Tik po kriptografinio pasirašymo atsiskaitymo priemonė galės pirkėjui išduoti kvitą. Kuriant i.EKA, nagrinėjama galimybė panaudoti *blockchain* technologiją tiems atvejams, kai atsiskaitymo priemonė neturi integracijos su saugos moduliu, kuris skaitmeniniu sertifikatu pasirašo ūkinės operacijos fiskalinius duomenis. Atsiskaitymo priemonė tokiu atveju turės per tiesioginę ir tikrąją prieigą užtikrinti, kad fiskaliniai duomenys elektronine forma būtų registruojami, apdorojami, tikrinami, kaupiami, įrašomi paskirstytoje duomenų bazėje, sinchronizuojamoje tarp kelių i.MAS duomenų taškų t.y. galėtų būti panaudota paskirstyto žurnalo technologija¹⁹⁸, decentralizuota dalijimosi duomenimis ir valdymo infrastruktūra, kuri užtikrina aukštą saugumą, duomenų nekintamumą, operacijų skaidrumą ir nereikalauja vieno centrinio valdymo taško. Tačiau konkrečios technologijos pasirinkimas priklauso nuo viešųjų pirkimų procedūrose dalyvaujančių tiekėjų pasiūlytų sprendimų.

Fiskalinių duomenų surinkimo paslauga leis atsisakyti kasdieninio popierinių kasos operacijų žurnalo pildymo. Kartu kuriant i.EKA bus įdiegta nauja e-paslauga, skirta nuotoliniu būdu užregistruoti kasos aparatą ar kitą atsiskaitymo priemonę, ją integruojant į i.EKA ir pranešti apie naują mokesčių mokėtojo veiklos vykdymo vietą. Ši investicija atliepia pandemijos metu susiformavusį poreikį vengti fizinio kontakto.

¹⁹⁷ Banko atsiskaitymų terminalai, išmaniųjų įrenginių programėlės, verslo apskaitos programos, taksometrų spausdintuvai ir kiti įrenginiai, veikiantys online režimu.

¹⁹⁸ Angl. Distributed Ledger Technology

Sukūrus i.EKA, i.MAS taps automatizuotu pajėgiu įrankiu pagerinti mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo stebėseną. i.EKA duomenys bus naudojami automatiškai suformuoti mokesčių mokėtojų PVM ir GPM bei individualios veiklos deklaracijas. Tokiu būdu mokesčių apskaičiavimas ir sumokėjimas paprastes ir sumažins administracinę naštą verslui. i.EKA įdiegimas reikšmingai sumažina galimybes manipuluoti kasos aparatų fiskaliniais duomenimis, sudaro sąlygas efektyviai vertinti mokesčių mokėtojų riziką, tikslingiau ir operatyviau aptikti pažeidimus ir taip padidinti PVM surinkimą į biudžetą. i.EKA funkcinių galimybių įdiegimas bus užbaigtas iki 2023 m. antrojo pusmečio.

i.EKA įdiegimas reikšmingai papildys VMI prieinamus didžiuosius duomenis ir kartu padidins duomenų analitikos kokybę ir prevencinių priemonių taikymo operatyvumą.

e-kvityų ekosistemos diegimas

Tikslas - sukurti sąlygas pardavimo/pirkimo metu sugeneruotą transakcijos įrodymą – kvitus - pirkėjams perduoti elektroniniu, kompiuterizuotomis priemonėmis nuskaitymu¹⁹⁹ formatu.

Užbaigus paskutinį i.MAS etapą, efektyvinamas verslo ir prekes ar paslaugas įsigijusio pirkėjo santykis, investuojant į paslaugų pirkimo/pardavimo dokumentų formato pakeitimą. Pirkėjas gautų e-kvitą²⁰⁰, kurio formatas atitiktų arba būtų artimas e-invoicing standartui, kuris nustatytas 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 2014/55/ES dėl elektroninių sąskaitų faktūrų naudojimo viešuosiuose pirkimuose. Elektroninės sąskaitos faktūros jau tapo privalomos viešųjų pirkimų srityje, tačiau vis dar retai naudojamos tarp verslo subjektų (B2B) ir dar rečiau verslas – klientui (B2C). E-kvitymis sukuriama prielaidos mažinti rankinį darbą registruojant įmonių ūkines operacijas buhalterinėje apskaitoje ir gyventojams apskaitant namų ūkio išlaidas. Automatinio duomenų apdorojimo programomis e-kvityų duomenys į apskaitos sistemas būtų įkeliami automatizuotai ir tai didins šia galimybe besinaudojančių verslų darbo našumą bei mažins pridėtinės išlaidas. Šiam pokyčiui įgyvendinti reikalinga pakeisti nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius kasos aparatų ir kitų atsiskaitymų fiksavimo priemonių naudojimą ir techninius reikalavimus (t.y. Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko įsakymu patvirtintos kasos aparatų ir tiesioginio ryšio kompiuterių tinklo terminalų naudojimo taisyklės ir kasos aparatų, prekybos (paslaugų teikimo) automatų ir taksometrų spausdintuvų techniniai reikalavimai), papildant e-kvito parengimo ir perdavimo pirkėjams specifiкуotomis techninėmis rekomendacijomis. Pažymėtina, kad minėtuose teisės aktuose jau dabar yra įteisintas kvito perdavimas pirkėjui elektroniniu būdu, bet nėra detalių techninių nurodymų, koku standartu kvitas turi būti suformuotas ir koku metodu perduotas pirkėjui, todėl kasų diegėjai nežino kaip tokį funkcionalumą įgyvendinti, prašo VMI detalai apibrėžti ir rinkai pateikti techninius reikalavimus. Šis veiksmas bus daromas investuojant į e-kvito schemas (taisyklių ir techninių specifikacijų rinkinys) parengimą ir perkėlimą į minėtus teisės aktus. Taip pat e-kvito perdavimo pirkėjams metodo praktiniam išbandymui bus sukurtas prototipas (t.y. taikomoji programa). Šis prototipas bus laisvai prieinamas verslui, siekiančiam vystyti ir rinkai siūlyti (panaudoti prototipą ir jį vystyti) naujos kartos, elektroninių dokumentų ekosistemos poreikius tenkinančias inovatyvias atsiskaitymo priemones.

199 Angl. machine readable

200 Angl. e-receipt

Kadangi analogiško sprendimo rinkoje nėra, o egzistuojantys sprendimai iš techninės pusės neatitinka realios ekonomikos principų, kad elektroninis dokumentas turėtų būti automatiškai apdorojamas, investicija 2023 Q4 bus realizuojama ikiprekybinių ir inovatyvių pirkimų būdu, kurių metu bus praktiškai išbandyti e-kvito perdavimo pirkėjams metodai, t.y. sukurtas prototipas (t.y. taikomoji programa). Pagal prototipo rezultatus 2024 Q4 bus atlikta e-invoicing standarto analizė, kurios pagrindu VMI prie FM viršininko įsakymu bus patvirtintas Elektroninių dokumentų ekosistemos elemento "e-kvitas" duomenų rinkinys (standartas). 2024 Q4 – bus parengta oficiali VMI prie FM rekomendacija su specifikacija (techniniai reikalavimai perkelti į aukščiau minėtus teisės aktus būtų taikomi nuo 2024-11-01), kuri skirta e-kvito perdavimui B2C, o taip pat kliento (pirkėjo) adreso nustatymui. Prototipą ir Techninę specifikaciją su nustatytu e-kvito formos standartu ir perdavimo klientui standartu verslo subjektai galės taikyti jų kuriamose taikomosiuose programose ir techniniuose įrenginiuose.

E-kvito, kaip vieno iš elektroninių dokumentų ekosistemos elementų, naudojimas yra svarbus žingsnis realiojo laiko ekonomikos link. Šis prototipas, e-kvito standartas ir techninė specifikacija sudarys prielaidas vystyti verslo apskaitos programas ir inovatyvias atsiskaitymo priemones. Kartu tai kurs prielaidas verslumo tarptautiškumui augti, partnerių pasitenkinimui partneryste su Lietuvos įmonėmis ir skatins skaitmeninių kompetencijų plėtrą visuomenėje.

Tarptautinių e-važtaraščių ekosistemos sukūrimas

Tikslas - išplėsti elektroninių dokumentų ekosistemos įtaką.

Tikslas tiesiogiai koreliuoja su 2020 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento 2020/1056/ES „Dėl elektroninės krovinų vežimo informacijos“ (eFTI) tikslu - skatinti krovinų transporto ir logistikos skaitmeninimą, sudarant prielaidas sumažinti administracines išlaidas bei pagerinant kompetentingų institucijų pajėgumus ir padidinti transporto efektyvumą ir tvarumą.

VMI, valdydama i.MAS i.VAZ (nacionalinių elektroninių važtaraščių) posistemį ir turėdama i.VAZ diegimo bei dialogo palaikymo su logistikos sektoriaus atstovais patirties, mato galimybes pritaikyti būsimas eFTI specifikacijas ir jomis praplėsti i.VAZ e.paslaugas. Per šią investiciją bus įgyvendinti eFTI tikslai - skatinti krovinų transporto ir logistikos skaitmeninimą, sudarant prielaidas sumažinti administracines išlaidas, bei pagerinant kompetentingų institucijų galimybes prižiūrint tarptautinį krovinų gabenimą ir padidinti transporto efektyvumą ir tvarumą. Nors patikrinimai, susiję su apmokestinimu tiesiogiai nepatenka į eFTI reglamento taikymo sritį, tačiau pagal reglamentą valstybės narės gali nuspręsti eFTI naudoti ir patikrinimams, susijusiems su apmokestinimu. Svarbu pažymėti, kad Lietuvos mokesčių administravimo įstatymo 42³ str. jau yra nustatyta, kad mokesčių mokėtojai, kurie siunčia, veža ar gauna krovinus Lietuvos Respublikoje kelių transportu, privalo pateikti Valstybinei mokesčių inspekcijai važtaraščių ir kitų krovinų gabenimo dokumentų, jeigu šie teisės aktų nustatyta tvarka turi būti išrašyti, duomenis, o šių duomenų turinį nustato centrinis mokesčių administratorius. Atsižvelgiant į tai, VMI sieks išplėsti i.VAZ e.paslaugas papildant jas eFTI duomenimis ir pasinaudos papildoma galimybe panaudoti šiuos duomenis efektyvesnio mokesčių administravimo tikslais. Tam, kai bus nustatytos bendrų eFTI duomenų elementų apibrėžties ir techninių savybių specifikacijos bei eFTI platformų sąveikumo specifikacijos, 2024 Q1 VMI prie FM viršininko įsakymu patvirtins važtaraščių duomenų teikimo mokesčių administratoriui taisyklių pakeitimus. Šių taisyklių pakeitimai bus susieti su eFTI specifikacijų dėl eFTI platformų sąveikumo realizavimu i.VAZ teikiamų e.paslaugų apimtyje.

Taisyklėse planuojama nustatyti, kad krovinų gabenimo dokumentai (eFTI nustatytos apimties informacija), kai kroviniai išgabenami iš Lietuvos Respublikos ar atgabenami į ją, nuo 2025-11-01 pagal VMI ar kitų verslo priežiūros institucijų pareikalavimą, būtų prienami elektronine forma.

Pagal eFTI reglamento nuostatas, EK nustačius vieną išsamų eFTI duomenų rinkinį ir išsamias specifikacijas dėl eFTI platformų sąveikumo, ir atitinkamai papildžius VMI prie FM viršininko patvirtintas važtaraščių duomenų teikimo mokesčių administratoriui taisykles, jų pagrindu bus plečiamas i.MAS i.VAZ posistemis, kad informacija apie krovinių gabenimą, kai kroviniai atgabenami ir/ar išgabenami iš/j LR teritorijos (-ą), būtų prieinama elektroniniu formatu tiek LR verslo priežiūros institucijoms, tiek atitinkamoms kitų ES šalių narių institucijoms. i.MAS i.VAZ posistemio atitinkamų paslaugų realizavimo terminai bus derinami prie eFTI nuostatų įsigaliojimo, t.y. iki 2025 Q3 (pagal eFTI reglamentą institucijos privalomo būti pasiruošusios priimti informaciją elektroniniu būdu), i.VAZ bus pritaikytas eFTI informacijos perdavimui B2G.

Gerinant ir plečiant i.MAS e.paslaugų, susijusių su elektroninių važtaraščių naudojimu, kokybę, efektyvinamas tarptautinių krovinių gabenimo procesas. Ši veikla siejama su investicija į elektroninių dokumentų ekosistemos plėtrą tarptautinių krovinių gabenimo srityje, orientuojantis į unifikuotų duomenų formato nustatymą ir prieinamumą tarpinstituciniu ir tarpvalstybiniu lygmeniu. Tai mokesčių administratoriui sudarys sąlygas taikyti į mokesčių vengimo prevenciją orientuotą nuolatinį „horizontaliosios“ mokesčių mokėtojų stebėsenos procesą ir mokesčių mokėtojų rizikingumo vertinimą kasdieninių transakcijų lygmenyje. Verslo priežiūros institucijoms turint prieigą prie elektroninės formos krovinių gabenimo dokumentų duomenų, iš esmės pakis šiandieninis nepakankamai efektyvus mokesčių mokėtojų stebėsenos ir kontrolės procesas, kai mokesčių mokėtojai privalo kaupti ir saugoti krovinio gabenimo dokumentus popierine forma, tuo tarpu skirtingų šalių institucijos gali analizuoti ir vertinti juos tik fizinių patikrinimų metu, todėl neretai trikdomas sąžiningas verslas, nėra vykdoma efektyvi pažeidimų prevencija, o esama kontrolė yra daugiau orientuota į praeityje įvykusių pažeidimų identifikavimą, dėl to prarandama dalis mokesčių pajamų. Verslo procesuose vyraujant popierinės formos krovinių gabenimo dokumentams, egzistuoja palanki šešėlinei ekonomikai aplinka, kurioje galima lengvai išvengti apskaityti ir deklaruoti gautas pajamas bei mokėti mokesčius, kuomet yra slepiamas prekių judėjimas ir su juo susijusių mokesčių prievolių vengimas, krovinio gabenimo dokumentus naudojant tik prekių pervežimo metu, vėliau juos sunaikinant ir neapskaitant atitinkamų ūkinių operacijų. Ši investicija padės taikyti efektyvesnes mokesčių bei transporto saugos stebėsenos, analizės ir kontrolės procedūras, efektyviau vertinti rizikingų mokesčių mokėtojų grupes ir tikslingiau taikyti poveikio priemones, taip mažinant pažeidimų, susijusių su mokesčių vengimu ar slėpimu skaičių. Taip pat bus taikomi efektyvesni mokesčių mokėtojų kontrolės veiksmai, išvengiant sąžiningų mokesčių mokėtojų veiklos trukdymo, sutrumpintas kontrolės veiksmų laikas.

Socialiniai partneriai, atstovaujantys logistikos ir informacinių technologijų sektorius akcentuoja, kad elektroniniai tarptautiniai krovinių gabenimo važtaraščiai (eCMR) vis dar retai naudojami tarp verslo subjektų (B2B), nes valstybinės institucijos neturi vieningo integralaus prieigos taško, per kurį ši informacija galėtų būti prieinama. eCMR sukuriama prielaidos mažinti rankinį darbą registruojant įmonių gabenamų krovinių informaciją apskaitoje ir vykdant su logistikos procesais susijusius įsipareigojimus tiek prieš verslo partnerius, tiek prieš verslo priežiūros institucijas. Įgyvendinus reformą, automatinio duomenų apdorojimo programomis eCMR duomenys į apskaitos sistemas būtų įkeliami automatizuotai, taip padidinant šia galimybe besinaudojančių verslų darbo našumą bei mažinant pridėtinės išlaidas. Susisiekimo ministerija, reaguodama į eFTI reglamento priėmimą, jau ėmėsi iniciatyvos ir buria darbo grupę, į kurią pakvietė verslo priežiūros institucijų bei socialinių partnerių, atstovaujančių logistikos ir informacinių technologijų sektoriaus atstovus. Artimiausių diskusijų metu bus detaliau identifikuoti kiekvieno partnerio galimas įsitraukimas ir veiklos, realizuojant eFTI reikalavimų pritaikymą eCMR ekosistemos plėtroje. VMI, kaip i.VAZ valdytoja įgyvendins veiklas susijusias su šios sistemos plėtra, kurios metu bus įdiegti

funkcionalumai reikalingi, kad i.VAZ taptų eFTI informacijos prieigos punktu, kuris veiks, kaip eFTI platformų ir verslo priežiūros institucijų tarpininkas.

i.VAZ paslaugų pritaikymas prie eFTI yra vienas iš elektroninių dokumentų ekosistemos elementų ir svarbus žingsnis realiojo laiko ekonomikos link. Ši i.VAZ plėtra sudarys prielaidas vystyti ir rinkai siūlyti naujos kartos, elektroninių dokumentų ekosistemos poreikius tenkinančias inovatyvias verslo apskaitos ir logistikos programas. Kartu tai kurs prielaidas verslumo tarptautiškumui augti, partnerių pasitenkinimui partnerystėje su Lietuvos įmonėmis ir skatins skaitmeninių kompetencijų plėtrą visuomenėje.

6.11. Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“

Reformos tikslas – efektyvinti prievolių valstybei administravimą, išvengiant funkcijų dubliavimo ir veiklą organizuojant vieno langelio principu.

Valstybės interesus administruojant ir išieškant baudas pagal vykdomuosius dokumentus šiuo metu atstovauja VMI. Jos vykdomas baudų už administracinius nusižengimus administravimo procesas nuo prievolės registravimo Administracinių nusižengimų registre iki išieškojimo inicijavimo yra automatizuotas. Tačiau dalies piniginių prievolių valstybei išieškojimo procesas vis dar yra decentralizuotas ir neskaitmenizuotas. 2012 metais, siekiant supaprastinti ir atpiginti išieškojimus valstybės naudai, užtikrinti, kad išieškojimus valstybės naudai vykdytų vienas administratorius, automatizuoti išieškojimo procesus ir skatinti prievolių vykdymą laiku, LRV nutarimu buvo patvirtinta Išieškojimų valstybės naudai pertvarkymo koncepcija²⁰¹. Pirmas ir esminis žingsnis įgyvendinant šios koncepcijos tikslus – realizuotas „E-bauda“ projektas (Elektroninių paslaugų informacinės sistemos, skirtos ne ginčo tvarka paskirtų baudų fiziniams ir juridiniams asmenims administravimui, sukūrimo projektas), kai VMI iš daugiau kaip 60 įvairių valstybės institucijų, skiriančių administracinių nusižengimų baudas (toliau – ANK baudos), perėmė šių baudų administravimą – baudų apskaitą, įskaitymą, sumokėjimo atidėjimą ar išdėstymą, priverstinio išieškojimo inicijavimą, priverstinio išieškojimo priežiūrą, priverstinio išieškojimo sustabdymą, priverstinai išieškotų baudų paskirstymą – buvo sudarytos galimybės administravimo procesą skaitmenizuoti ir vykdyti elektroninėje erdvėje. Procesų centralizavimas leido optimizuoti skolų valstybei šios kategorijos bylose administravimo procesą ir sudarė prielaidas įvertinti kitų rūšių piniginių prievolių valstybei administravimo centralizavimo tikslingumą.

2018 m. spalio 4 d. LR finansų ministro įsakymu Nr. 1K-337 sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė, kurioje dalyvavo FM, TM, VMI prie FM ir Nacionalinės teismų administracijos atstovai (toliau – darbo grupė). 2019 m. ji parengė ir pateikė suinteresuotoms institucijoms pasiūlymus dėl išieškojimų valstybės naudai tolesnio konsolidavimo ir optimizavimo bei ekonominių sankcijų, teismų skiriamų baudų ir kitų teismo proceso metu valstybei priteistų sumų (kriminalinių bausmių baudos, žyminis mokestis, bylinėjimosi išlaidos valstybei, procesinės nuobaudos civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose) perdavimo administruoti vienam administratoriui – VMI. Vykdam reformą VMI nenumato perimti administruoti baudas, numatytas už kitų institucijų administruojamų mokesčių kitų įmokų nesumokėjimą, ar netinkamą mokėjimą, pvz., baudas už SODRos administruojamų VSD įmokų nemokėjimą, nes nėra racionalu atskirti šias su VSD įmokomis susijusias įmokas, nes šios dvi prievolės yra labai susijusios ir priklauso vieną nuo kitos

201 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F2037CEC4043/asr>

ir pavedus SODRai administruoti VSD įmokas, o VMI - baudas už netinkamą jų apskaičiavimą ir mokėjimą, nepavyks išvengti funkcijų dubliavimosi ir didins administracinę našlą.

FM, siekdama įvertinti visų piniginių prievolių valstybės naudai tolesnio konsolidavimo teises, organizacines bei technines galimybes, mastus ir tam reikalingus išteklius, apklausė institucijas, kokias trečiųjų asmenų pinigines prievoles valstybės naudai (išskyrus Sodros įmokas ir ANK baudas) jos administruoja, pvz., ekonominio poveikio priemonės ar baudos, nustatytos specialiuosiuose teisės aktuose, kiti piniginiai reikalavimai valstybės naudai (įskaitant atgręžtinius reikalavimus), taip pat su šių prievolių reglamentavimu, administravimu ir vykdymu susijusią informaciją. Buvo apklausta apie 115 institucijų. Iš jų 44 informavo, kad administruoja trečiųjų asmenų pinigines prievoles valstybės naudai. Vidutiniškai per metus jų suma sudaro apie 64,5 mln.€ ir 21 tūkst. atvejų. Geranoriškai neįvykdoma iš jų apie 25 % 40,7 mln. sumai. Institucijų nurodytos administravimo išlaidos sudaro apie 246 tūkst.€. Tačiau dauguma institucijų duomenų nepateikė ir informavo, kad negali apskaičiuoti, nes nekaupia duomenų apie išlaidas ir neturi specialių/atskirų darbuotojų nurodytųjų prievolių administravimui. Iš to darytina išvada, kad piniginių prievolių valstybei išieškojimo procesas yra fragmentuotas, išieškojimą inicijuoja atitinkamus sprendimus priėmusi institucija, išieškojimą vykdo antstoliai, o valstybę atstovauja VMI. Ekonominę sankciją paskyrusios institucijos sprendimas dažniausiai yra dokumentas, kurio pagrindu asmeniui nustatytais terminais nesumokėjęs baudos ar neįvykdžius kitos piniginės prievolės valstybei automatiškai gali būti pradėtas išieškojimas. Praktikoje institucijos dažnai neturi informacinių sistemų, sudarančių galimybę inicijuoti procesą automatizuotu būdu, pasitaiko popierinėmis priemonėmis atliekamų operacijų, procesas dažnai reikalauja neadekvačių institucinių ir žmogiškųjų resursų, kadangi vykdomos institucijoms nebūdingos funkcijos. Šiuo metu nėra centralizuotų duomenų, kiek ekonominių sankcijų yra paskirta, kiek iš jų yra sumokėta geranoriškai, kiek pateikta vykdyti antstoliams, kiek išieškota, kiek liko skolingų asmenų ir koks yra jų įsiskolinimo dydis.

Didelė dalis atskirai administruojamų prievolių yra susijusios su teismų paskirtomis baudomis ir kitomis teismo proceso metu valstybei priteistomis sumomis (t. y. kriminalinės bausmės baudos, žyminis mokestis, bylinėjimosi išlaidos, procesinės nuobaudos civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose, kiti teismų vykdomieji dokumentai). Informacija apie priverstinį išieškojimą iš šių institucijų verslą ir gyventojus dažnai pasiekia popieriniu formatu, todėl kyla trukdžių efektyviai vykdyti teismų procesus.

Įgyvendinant reformą bus atlikta teisinės aplinkos analizė, pakeistas Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas, taip pat nustatyti ir pakeisti kiti teisės aktai, standartizuojantys baudų, ekonominių sankcijų ir kitų prievolių valstybei administravimo procesą, pavedant jį vykdyti vienam mokesčių administratoriui – VMI. Išvengiant funkcijų dubliavimo ir siekiant automatizavimo, VMI taps vieninteliu piniginių prievolių valstybei administratoriumi. Visos asmenų ir verslo prievolės valstybei bus apskaitomos ir išieškomos kartu su kitomis VMI administruojamomis prievolėmis. Informacija apie asmenų prievoles iš teismų ir kitų valstybės institucijų VMI pasieks automatizuotai per integracines informacinių sistemų sąsajas. Bus optimizuotas ir skaitmenizuotas prievolių valstybei administravimo procesas ir atsisakyta popierinėmis priemonėmis atliekamų operacijų, o duomenys apie pinigines prievoles valstybei ir jų vykdymą bus kaupiami ir sisteminami vienoje vietoje - VMI. Ši informacija bus integruota į mokesčių mokėtojo rizikingumo vertinimą ir aktuali VMI planuojant mokesčių slėpimo prevencijos veiklas. Taip pat ji teikiama kitoms kontrolės institucijoms jų funkcijoms vykdyti.

Įgyvendinant reformą bus atlikta teisinės aplinkos analizė, kurios metu bus išgrynintas teisės aktų, kuriuos be pakeistas LR Mokesčių administravimo įstatymo būtina pakeisti, sąrašas, parengtas šių

teisės aktų pakeitimų, taip pat nustatyti ir pakeisti kiti teisės aktai, standartizuojančių baudų, ekonominių sankcijų ir kitų prievolių valstybei administravimo procesą, pavedant jį vykdyti vienam mokesčių administratoriui – VMI, paketas. Taip pat bus nustatytos institucijos, kurios pagal šiuos teisės aktus turi teisę skirti baudas ir kontroliuoti jų sumokėjimą. Išvengiant funkcijų dubliavimo ir siekiant automatizavimo, VMI taps vieninteliu piniginių prievolių valstybei administratoriumi. Visos asmenų ir verslo prievolės valstybei bus apskaitomos ir išieškomos kartu su kitomis VMI administruojamomis prievolėmis. Informacija apie asmenų prievoles iš teismų ir kitų valstybės institucijų VMI pasieks automatizuotai per integracines informacinių sistemų sąsajas. Bus optimizuotas ir skaitmenizuotas prievolių valstybei administravimo procesas ir atsisakyta popierinėmis priemonėmis atliekamų operacijų, o duomenys apie pinigines prievoles valstybei ir jų vykdymą bus kaupiami ir sisteminami vienoje vietoje - VMI. Ši informacija bus integruota į mokesčių mokėtojo rizikingumo vertinimą ir aktuali VMI planuojant mokesčių slėpimo prevencijos veiklas. Taip pat ji teikiama kitoms kontrolės institucijoms jų funkcijoms vykdyti.

Tik atitinkamai pakeitus teisės aktus bus pradėtas vykdyti VMI ir kitų institucijų informacinių sistemų, skirtų baudoms ir kitoms piniginėms prievolėms vykdyti, modifikavimas. Numatoma, kad informacinės sistemos bus modifikuotos iki teisės aktų įsigaliojimo, t.y. iki 2026-06-30. Bus sukurta viena nauja informacinių sistemų integracinė sąsaja, modernizuotos 4 VMI ir kitų institucijų IS ir 3 integracinės sąsajos. Tokiu būdu bus užtikrintos galimybės asmenims prievolę įvykdyti ją įskaitant iš turimos permokos, taip nesukuriant papildomos administracinės naštos. Konsoliduota visų baudų ir kitų prievolių valstybei apskaita užtikrins geresnį asmenų ir įmonių informavimą apie jų prievoles, skatins jų sąmoningumą bei norą geranoriškai jas vykdyti. Informacija apie piniginių prievolių valstybei mokėjimą bus integruota į mokesčių mokėtojo rizikingumo vertinimą ir aktuali VMI planuojant mokesčių slėpimo prevencijos veiklas.

6.12. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Planuojamos įgyvendinti komponento reformos ir joms įgyvendinti suplanuotos veiklos nepadės Sąjungai tapti atsparesnei diversifikuojant pagrindines tiekimo grandines, siekiant strateginės Sąjungos autonomijos.

6.13. Bendradarbiavimo abipus sienos ir daugiašaliai projektai

Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai nenumatomi.

6.14. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų prisidės Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“, kadangi pagal klasifikaciją ši reforma priskiriama intervencijos kodui 011bis. Žaliosios transformacijos tikslams priskirtina 40% reformai įgyvendinti skirtų lėšų, kas sudaro 2 mln.€.

6.15. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Komponento priemonės yra reikšmingas postūmis šalies skaitmeninei transformacijai.

100% prie skaitmeninės transformacijos tikslų prisideda komponento reformos, kurių rezultatais sukuriama skaitmeniniai produktai, priskirtini intervencijos kodui „011 - Government ICT solutions, e-services, applications“ ir 011bis „Government ICT solutions, e-services, applications compliant with GHG emission reduction or energy efficiency criteria“, 108 – Support for the development of digital skills, 021ter - Development of highly specialised support services and facilities for public administrations and businesses (national HPC Competence Centres, Cyber Centres, AI testing and experimentation facilities, blockchain, Internet of Things, etc.) ir 021quarter.

Bendra investicijų suma pagal intervencijos kodą 011 – 42,202 mln.€.

Reformos „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinant PVM atotrūkį“ įgyvendinimas (1,45 mln.€) kuriant skaitmeninius ir technologinius sprendimus muitininkų kompetencijų ugdymui pagal taksonomiją priskirtinas intervencijos kodui 021quater, pagal kurį 100% investicijų atitinka skaitmeninės transformacijos tikslą.

Prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų prisidės Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“, kadangi pagal klasifikaciją ši reforma priskiriama intervencijos kodui 011bis. Suplanuotų investicijų, priskirtinų šiam kodui vertė 5 mln.€.

6.16. Nedarome reikšmingos žalos

Išsamus komponento reformų ir investicijų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ įvertinimas pateiktas 6.1 priede.

6.17. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Septynių komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ reformų ir vienos investicijos įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 14 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 16 galutinių tikslų pasiekimą.

Reformų įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje.

Lentelė 30. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAI DOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Valstybinė mokesčių inspekcija ir muitinė gauna duomenis iš transporto priemonių savininkų apskaitos sistemos apie transporto priemonių savininkus		Q2	2021
2.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Dviejų mokesčių administratoriaus įprastiniu būdu atliekamų procesų automatizavimas	Įsigytos RPA (Robotic Process Automation) programinės įrangos licencijos; Įprastiniai administracinio nusižengimo nutarimo / protokolo surašymo ir beviltiškos mokesinės nepriemokos / baudos už administracinius nusižengimus revizavimo procesai veiks automatiškai	Q1	2022
3.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Įteisintos ilgalaikių VPSP įsipareigojimų planavimo valstybės biudžete taisyklės	Vyriausybei pateikti pasiūlymai dėl savivaldybių VPSP projektų planavimo ir įgyvendinimo optimizavimo, didinant jų patrauklumą investuotojams ir mažinant administracines sąnaudas	Q2	2022
4.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Atliktos išsamios analizės pagrindu pateikti pasiūlymai dėl aplinkosauginių mokesčių ir kitų ekonomikos augimo nestabdančių šaltinių apmokestinimo plėtros	Parengti mokesčių teisės aktų pakeitimų projektai, didinantys ekonomikos augimo nestabdančių mokesčių vaidmenį mokesčių struktūroje	Q2	2022
5.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Atlikta gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizė	Įvertinamas gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų veiksmingumas mažinant skurdą ir pajamų nelygybę	Q2	2022
6.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Atliktos išsamios analizės pagrindu pateikti pasiūlymai dėl mokesčių lengvatų ar	Parengti mokesčių teisės aktų pakeitimų projektai, atsisakant neefektyvių ir/ar valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptių nebeatitinkančių lengvatų ir specialių	Q2	2022

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
		specialių apmokestinimo režimų atsisakymo	apmokestinimo režimų		
7.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Atliktos išsamios analizės dėl papildomų grynųjų pinigų apribojimų, kurie galėtų sumažinti šešėlį	Vyriausybei pateikta analizė dėl papildomų grynųjų pinigų apribojimų, kurie galėtų sumažinti šešėlį	Q2	2022
8.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Pateikti pasiūlymai dėl gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų tobulinimo	Atliktos gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizės pagrindu pateikti pasiūlymai šiose srityse	Q4	2022
9.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Grynųjų pinigų ribojimo įvedimas rizikinguose sektoriuose arba atskiroms atsiskaitymo rūšims	Priimtos ir įsigalioja teisės aktų nuostatos, kuriomis įvedamas atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimas rizikinguose sektoriuose arba atskiroms atsiskaitymo rūšims	Q4	2022
10.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Įteisintas reikalavimas platformų operatoriams rinkti ir teikti mokesčių administratoriui duomenis apie interneto platformose įvykusius sandorius	Priimtos ir įsigalioja teisės aktų nuostatos įpareigojančios platformų operatorius teikti informaciją mokesčių administratoriui apie skaitmeninėje platformoje įvykusius sandorius	Q1	2023
11.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Įsigalioję mokesčių teisės aktų pakeitimai dėl mokesčių lengvatų ar specialių apmokestinimo režimų atsisakymo	Įsigalioja mokesčių teisės aktų pakeitimai, kuriais atsisakoma neefektyvių ir/ar valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptų nebeatitinkančių lengvatų ir specialių apmokestinimo režimų	Q1	2023
12.	Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema	Įsigalioję akcizų ir aplinkosauginių mokesčių bei turto mokesčių teisės aktų pakeitimai	Įsigalioja mokesčių teisės aktų pakeitimai, didinantys ekonomikos augimo nestabdančių mokesčių vaidmenį mokesčių struktūroje	Q1	2023
13.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	Sudarytos teisinės prielaidos perduoti administruoti visas baudas ir ekonomines sankcijas vienam administratoriui - VMI	Parengtas teisės aktų paketas ir priimti teisės aktų pakeitimai, reikalingi perduoti VMI visų valstybės skiriamų baudų ir ekonominių sankcijų administravimą.	Q2	2023
14.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Sistemiškai lyginami savivaldybių pajamų, išlaidų ir viešųjų paslaugų teikimo rodikliai	Naudojami įrankiai sistemingai lyginti viešųjų paslaugų teikimo efektyvumą savivaldybėse bei intervencijų savivaldybių savarankiškumui didinti efektyvumą.	Q2	2023
15.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Atliekama sisteminė (comprehensive) biudžeto išlaidų peržiūra	Įteisinta sisteminės išlaidų peržiūros koncepcija, pagal ją atlikta sisteminė išlaidų peržiūra, kurios rezultatai naudojami rengiant pirmuosius 2025-2027 m. vidutinės trukmės biudžetus	Q4	2023
16.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Konsoliduotos keturios nacionalinės plėtros įstaigos į vieną		Q4	2023
17.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	Sukurti nauji metodikomis pagrįsti skaitmeniniai įrankiai įmonių nemokumui išvengti ir valdyti	Metodikas atitinkantys įrankiai: 1) nemokumo portalas, 2) restruktūrizavimo plano sudarymo vedlys, 3) galimybių studija pagrįstas elektroninis įrankis leidžiantis faktinių rinkos sandorių ir vertinimo ataskaitų duomenis naudoti vartotojų poreikiams tenkinti 4) Skaitmeninis vedlys, užtikrinantis tinkamą turto ir verslo vertinimo standartų	Q4	2023

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
			taikymą Sukurti įrankiai bus prieinami vartotojams, neribojant jų rato, išskyrus kai kuriuos funkcionalumus/dalį informacijos, kuris susijusi su asmens duomenimis, konkrečia byla.		
18.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Skaitmeninių unikalių identifikavimo kodų alkoholiniams gėrimams generavimo pilotinis projektas		Q1	2024
19.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Mokesčių administratorius gauna išsamius duomenis apie interneto platformose įvykdytos ekonominės veiklos apimtį. Įteisintas reikalavimas, kad platformos operatorius pateikia mokesčių administratoriui informaciją apie mokesčių mokėtojų per internetines platformas vykdomą ekonominę veiklą ne vėliau kaip metų, einančių po kalendorinių metų, už kuriuos teikiama informacija, sausio 31 d.	Priimtos ir įsigalioja teisės aktų nuostatos, pagal kurias mokesčių administratorius gauna išsamius duomenis apie interneto platformose vykdytas veiklas.	Q1	2024
20.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta ir įdiegta vieninga pažangi viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistema	Priimtas Viešojo sektoriaus darbuotojų registro įstatymas. Sukurta centralizuota informacinė sistema ir automatizuoti įrankiai, supaprastinantys viešojo sektoriaus personalo valdymo procesus (ne mažiau kaip 80 proc. visų personalo valdymo procesų), įgalinantys centralizuotai planuoti, prognozuoti personalo poreikį, vertinti kiekvieno dirbančiojo darbo efektyvumą, pažangą.	Q1	2024
21.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta centralizuota viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo sistema	Priimtas Valstybės tarnybos įstatymo ir su juo susijusių kitų įstatymų pakeitimai, reikalingi centralizuotam viešojo sektoriaus (valstybės tarnautojų - įstaigų vadovų, centrinių statutinių įstaigų vadovų, valstybės pareigūnų - įstaigų vadovų, kitų biudžetinių įstaigų, vykdančių viešąjį administravimą ir Vyriausybės valdymo srities viešųjų įstaigų, vykdančių viešąjį administravimą, įstaigų vadovų) vadovų valdymui.	Q1	2024
22.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta strateginių kompetencijų viešajame sektoriuje ugdymo sistema	Priimtas Vyriausybės nutarimas dėl ilgalaikio viešojo sektoriaus darbuotojų bei vadovų rengimo ir kompetencijų ugdymo strateginių gairių ir jų įgyvendinimo plano.	Q1	2024
23.	Nacionalinio biudžeto ilgalais tvaramas ir skaidrumas	Sukurta vidutinės trukmės biudžeto formavimo metodika, apimanti Seimo tvirtinimo valstybės biudžeto tikslinimo taisykles, ir automatizuotas įrankis	Įteisintos metodiniais nurodymais pagrįstos vidutinės trukmės biudžetų sudarymo taisyklės, apimančios Seimo tvirtinamo valstybės biudžeto tikslinimo taisyklės, ir automatizuotų įrankių naudojimas	Q2	2024
24.	Nacionalinio biudžeto	Naujais principais ir	Vadovaujantis patvirtinta Vidutinės	Q3	2024

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
	ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	įrankiais suplanuoti skaidrūs pirmieji 2025-2027 metų vidutinės trukmės biudžetai	trukmės biudžeto formavimo metodika parengti 2025-2027 metų vidutinės trukmės biudžetai.		
25.	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	Priimti elektroninių atsiskaitymo dokumentų ir jų fiskalinių duomenų (kasos operacijų žurnalų, e-kvitų, tarptautinių elektroninių važtaraščių) tvarkymą reglamentuojantys teisės aktai	Verslui nustatyta pareiga teikti nustatytos aibės fiskalinius duomenis iš atsiskaitymo priemonių skaitmeniniu būdu mokesčių administratoriui nuo 2023 m. sausio 1 d.. Parengta e-kvitų koncepcija ir gairės ES standartų bei praktikų perėmimui ir įgyvendinimui; Priimti teisės aktai, įgyvendinantys eFTI informacijos priėmimą.	Q4	2024
26.	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	Įdiegti technologiniai sprendimai, įgalinantys verslo procesuose praktiškai naudoti e-kvitus	Sukurta taikomoji programa, e-kvito perdavimui B2C	Q4	2024
27.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Sukurtos sąlygos realiu laiku objektyviai identifikuoti nelegalų darbą statybose dirbančius asmenis	Sukurta sąveiki statybininko ID informacinė posistemė, jos naudojimą įgalinanti techninė įranga ir priimti teisės aktai, įpareigojantys rangovus ir statytojus naudotis sukurtą posistemę statybos objektuose	Q4	2024
28.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Įdiegtos priemonės efektyviai valdyti kompetencijas, reikalingas efektyviam mokesčių administravimui	Sukurti skaitmeniniai kompetencijų valdymo įrankiai, atsižvelgiant į ES muitinės ir mokesčių kompetencijų modelius.	Q2	2025
29.	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	Įdiegti technologiniai sprendimai, įgalinantys verslo procesuose praktiškai naudoti tarptautinius e-važtaraščius	i.VAZ įdiegti funkcionalumai reikalingi, kad i.VAZ taptų eFTI informacijos prieigos punktu, kuris veiks, kaip eFTI platformų ir verslo priežiūros institucijų tarpininkas.	Q3	2025
30.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Patobulinti muitinės rizikos valdymą įdiegiant bent penkis naujus duomenų analizės metodus esamų, ir bent penkių naujų šaltinių duomenų apdorojimui ir automatinį sprendimų priėmimui	Muitinės fiskalinės rizikos valdymas patobulintas deklaracijų vertinimo, garantijų valdymo, tarifinio reguliavimo ir muitinio įvertinimo srityse	Q3	2025
31.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Mokesčių administratoriaus veikloje įdiegti analitinių uždavinių sprendiniai, skirti sumažinti PVM atotrūkį naudojant pažangios analitikos metodus bei skatinant mokesčių mokėtojų sąmoningumą	Sukurta MM elgsenos bei preferencijų vertinimo sistema. Sukurtas MM rizikos profilis.	Q1	2026
32.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Parengtos edukacinės priemonės ir metodinė medžiaga sistemingam vaikų ir jaunimo mokestinio raštingumo ugdymui	Parengta metodinė medžiaga ir edukacinės priemonės, skirtos sistemingam vaikų ir jaunimo mokestinio raštingumo ugdymui ir perduotos ŠMSM	Q2	2026

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detaliai galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 31. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	Pateikti siūlymai dėl naujų tvarių viešųjų investicijų finansavimo mechanizmų, įgalinančių sistemingai planuoti ir efektyviai taikyti viešosios ir privačios partnerystės (VPSP) būdą valstybės ir savivaldos lygiu	100	Q4	2022
2.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	1-12 klasių mokinių, kuriems išduoti elektroniniai mokinio pažymėjimai su veikiančiu e-piniginės funkcionalumu, skaičius	215000	Q4	2023
3.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Bendrojo ugdymo įstaigų su skyriais (pradinių, pagrindinių, progimnazijų, gimnazijų), kuriose įdiegta arba atnaujinta atsiskaitymo negrynaisiais pinigais infrastruktūra, skaičius	670	Q4	2023
4.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	Viešojo sektoriaus dirbantieji, patobulinę strategiškai svarbiausias kompetencijas pereinamuoju laikotarpiu, iki sisteminių pokyčių įgyvendinimo	80	Q4	2024
5.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Sukurtos sąsajos su duomenis valdančių išorinių institucijų informacinėmis sistemomis, transporto priemonių ir prekių bei eismo valdymo sistemomis	6	Q4	2025
6.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Apmokyta asmenų Lietuvos muitinėje ir Valstybinėje mokesčių inspekcijoje	1050	Q4	2025
7.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	Elektroninėmis priemonėmis identifikuojamų statybvietėse dirbančiųjų dalis nuo visų dirbančiųjų	80	Q4	2025
8.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Duomenų srautų (gaunamų/teikiamų) valdymo strategija finansinėms institucijoms ir finansinių institucijų metaduomenų (VMI bazėje) apjungimas duomenų kokybei gerinti.	100	Q2	2026
9.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Mokesčių mokėtojų Rizikos profilyje įdiegti rizikos bei elgsenos vertinimo kriterijai	25	Q2	2026
10.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	37 šalies institucijų paskiriamas baudas ir ekonomines sankcijas administruoja vienas mokesčių administratorius - VMI	100	Q2	2026

6.18. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP, EGADP ir DG Reform lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

NKL lėšų poreikis įgyvendinti 7 reformas – 66,437 mln.€. Reforma „Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema“ įgyvendinama neplanuojant investicinių veiklų. 2020 metais išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021–2026 metais.

Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama prisidėti kuriant muitinės informacinės sistemos versiją, atitinkančią ES elektroninės muitinės reikalavimus „– 2020-2024 metais e-muitinei plėtoti numatyta skirti 17,1 mln.€. Nacionalinio biudžeto lėšomis bus apmokėtas EGADP netinkamas finansuoti PVM.

ESFIP lėšomis bus įgyvendinta savarankiška reformos „Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas“ dalis „Operatyviai gaunami duomenys apie atsiskaitymus“, kurios metu bus sukurta i.EKA. Investicijų vertė 3,37 mln. €.

1 mln.€ DG Regio Techninės paramos priemonių lėšų planuojama papildomai investuoti reformos „Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas“ tikslams pasiekti.

Daugiau nei pusė komponento lėšų dalis reikalinga įgyvendinti dvi reformas:

1. Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“ – įgyvendinimui suplanuotų lėšų suma 21,285 mln.€ arba 32,1 % komponento lėšų;
2. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ – įgyvendinimui suplanuotų lėšų suma 17,277 mln.€, kas sudaro beveik 26% komponento lėšų.

Kitoms komponento reformoms įgyvendinti reikalingų lėšų suma pristatyta lentelėje. Reformos ir investicijos išdėstytos lėšų poreikio mažėjimo tvarka.

Lentelė 32. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: įgyvendinti reformas reikalingas EGADP finansavimas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Suma, mln.€	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	%
1.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	21,285	0	1,385	2,67	4,17	4,45	5,81	2,8	32,1
2.	Veiksmingas viešasis sektorius	17,277			1,9	5,9	3,277	6,2		26,0
3.	Mokestinių prievolių vykdymo gerinimas	7,017		0,15	3,007	3,20	0,64	0,1	0,1	10,6
4.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	5			0,6	1,2	1,2	1,2	0,8	7,5
5.	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	4,65			0,45	1	1	2,2		7,0
6.	Nacionalinio biudžeto ilgalaikis tvarumas ir skaidrumas	7.86		0,408	2,9	3,052	1,5			11,9
7.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	3,24		0,765	1,515	0,47	0,49	0		4,9
	IŠ VISO, mln.€	66,329	0	2,708	13,042	18,82	12,557	15,51	3,7	

7. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ

Politikos sritis:	Socialinė apsauga ir užimtumas
Tikslas:	<p>dalyvavimo darbo rinkoje ir socialinės integracijos sąsajų stiprinimas, gyventojų socialinės gerovės ir įtraukties didinimas.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2019 „Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą“ TR'2020 „Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius. Užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo“.</p> <p>Reformos įgyvendinant TR'2020 yra suplanuotos taip, kad būtų įgyvendinta ir EBPO rekomendacijos geriau pritaikyti socialinių išmokų ir paslaugų teikimą prie asmens poreikių, didinti išlaidas aktyvioms darbo rinkos programoms bei vertinti investicijų į ADRP priemonių efektyvumą, ypatingą dėmesį skiriant mokymui.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 2 reformos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas (COFOG 04.1) 2. Garantuota minimalių pajamų apsauga (COFOG 10.8)
Investicijų poreikis iš viso:	EGADP lėšų 109,21 mln.€

Lentelė 33. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
8.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį <...>	Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius	SKAITMENĖKI TOBULĖKI
9.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą	Užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo	TOBULĖKI

9.1. Iššūkiai

Struktūrinį nedarbą lemia didelė įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis, grįžti į darbo rinką neskatinantis darbo užmokestis ir mažėjantis nekvalifikuotos darbo jėgos poreikis dėl įmonių technologinės pažangos. EBPO preliminariose įgūdžių strategijos rekomendacijose nurodyta, kad šiuo metu Lietuva yra įstrigusi žemų įgūdžių pusiausvyroje – aklavietėje, kai dėl žemų investicijų į įgūdžius produktyvumas yra žemas. Visuose regionuose yra palyginti nedidelis suaugusiųjų dalyvavimas mokymėsi ir žemas vieno darbuotojo produktyvumo lygis (išskyrus Vilnių), kurie yra žymiai mažesni už ES vidurkį. Skirtumas ypač ryškus darbo neturinčių asmenų grupėje, kur tik 3,5 % (atitinkamai ES – 10,8 %) asmenų per paskutines keturias savaites buvo dalyvavę mokymuose. Spartėjanti automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje), nulems mažėjantį žemos kvalifikacijos, į rutininių funkcijų vykdymą orientuotų darbo vietų skaičių. Naujos darbo formos ir ilgėjantis darbingas amžius reikalauja nuolatinio įgūdžių atnaujinimo bei persikvalifikavimo, tačiau Lietuvoje nėra vieningai ir efektyviai veikiančios Mokymosi visą gyvenimą sistemos, kuri sudarytų sąlygas suaugusiųjų (užimtųjų ir nedirbančių asmenų) kvalifikacijos tobulinimui ir persikvalifikavimui. Ministerijos įgyvendina pavienes, dažnai ir

besidubliuojančias, priemones. Dėl nepakankamo procesų automatizavimo, duomenų prieinamumo trūkumų, paslaugų gavėjams ir darbuotojams tenkančios administracinės naštos Užimtumo tarnybos veikla neužtikrina individualizuoto paslaugų teikimo ir sparčios darbo ieškančių asmenų integracijos į darbo rinką. Užimtumo tarnyba nepakankamai investuoja į įdarbinimo ir karjeros konsultantų, ypač tų, kurie teikia standartizuotas paslaugas pažeidžiamiesiems darbo ieškantiems asmenims, įgūdžių tobulinimą²⁰².

Socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo bei išmokų skyrimo sistema fragmentuota, jos valdysena neužtikrina veikimo efektyvumo. Lietuvoje trūksta kompleksinio požiūrio vertinant, skiriant ir teikiant socialinę paramą, todėl gyventojų gaunamos socialinės paramos dydžiai netolygūs, nepatenkinantys net minimalių dalies gyventojų vartojimo poreikių, o pati parama ne visada suderinta su sveikatos, švietimo ar užimtumo priemonėmis. Skirtingų socialinių išmokų rūšių tarpusavio sąveika nėra aiškiai identifikuota, o jų skyrimo tikslai dubliuojasi ir dažnai turi neigiamą poveikį darbo paskatoms. Individualūs asmens poreikiai sveikatos, švietimo ir socialinės paramos sistemose nėra vertinami integruotai, todėl neužtikrinamas visų paramos priemonių papildomumas ir didžiausias galimas poveikis. Individualūs asmens socialinės paramos planai nėra rengiami, todėl nėra galimybių kompleksiskai derinti skirtingas paramos rūšis, numatyti įsitraukti į darbo rinką įgalinančias priemones, koordinuoti ir stebėti plano vykdymą ir priemonių poveikį, priimti pagrįstus sprendimus dėl paramos teikimo pokyčių²⁰³.

Valstybės kontrolės 2019 m. atlikto audito²⁰⁴ rezultatai parodė, kad savivaldybėms, ministerijai ir socialinių paslaugų įstaigoms trūksta informacijos apie teikiamų socialinių paslaugų kokybę ir rezultatyvumą, individualius paramos gavėjų poreikius, privataus ir viešojo sektoriaus turimą paramos teikimo infrastruktūrą, priimti įrodymais grįstus sprendimus, kurie padėtų užtikrinti teikiamų paslaugų rezultatyvumą. Deja, socialinių paslaugų teikėjai neturi jokios pritaikytos elektroninės sistemos matuoti paslaugų rezultatus, skaitmeniniu būdu fiksuoti paslaugų gavėjų individualius poreikius, realiu laiku gauti informaciją apie visas klientui teikiamas ir prieinamas viešąsias paslaugas ir efektyviai koordinuoti savo ir kitų institucijų veiklą.

Pažeidžiami ir socialinėje atskirtyje esantys asmenys nepasinaudoja socialinėmis paslaugomis ir parama dėl nesistemos ir neprieinamos informacijos. ES institucijos ragina valstybes nares pateikti visiems piliečiams informaciją apie jų teises, susijusias su socialine apsauga, ypač daug dėmesio skiriant pažeidžiamų asmenų grupėms informuoti. Valstybinio audito ataskaitoje pastebėta, kad informavimo priemonėse trūksta susistemintos, aktualios, reguliariai atnaujinamos, patogiai prieinamos informacijos apie visas socialinės paramos rūšis, jos teikimo ir gavimo sąlygas, dydžius. Gyventojams informacija paprastai yra teikiama gyvai arba telefonu, todėl pandemijos metu prieinamumas prie informacijos sumažėjo. Nėra viešai visiems prieinamos, atviros duomenų bazės (žemėlapis) apie visas savivaldybėse tiekiamas socialinės apsaugos srities paslaugas, įskaitant nevyriausybinių ir bendruomeninių organizacijų veiklą. Socialinėje atskirtyje esančių gyventojų skaitmeniniai gebėjimai ir galimybės naudotis skaitmeninėmis priemonėmis yra

202 Benchlearning Initiative External Assessment Summary report 3rd cycle –Lithuania, 2020.

203 Mokslo tiriamasis darbas „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir socialinės paramos suderinimo integruojant nedirbančius asmenis į darbo rinką tobulinimo tyrimas“, SADM užsakymu, „Civitta“, 2017-12-15

204 Valstybės kontrolė. 2019. *Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką*: https://www.vkontrolė.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24885

santykainai žemi, 2018 m. tik apie pusę jų savo namuose turėjo interneto prieigą. Todėl šie asmenys socialinės paramos kreipiasi per socialinį darbuotoją, ar kitą socialinių išmokų specialistą, nors yra galimybė šiuos prašymus teikti elektroniniu būdu.

Asmenų, turinčių negalią, dalyvavimą darbo rinkoje riboja nepritaikyta aplinka ir socialinių paslaugų neatitikimas individualiems poreikiams. 2018 m. Tarptautinės darbo organizacijos²⁰⁵ atliktas tyrimas atskleidė, jog Lietuvoje egzistuojantis skirtumas tarp asmenų su negalia (22 %) ir asmenų be negalios (6 %) nedarbo lygių yra bene didžiausias visoje ES. 2019 m. Lietuvoje gyveno 236 tūkst. arba 8 % šalies gyventojų, turinčių negalią. Didžioji jų dalis (67 %) yra darbingo amžiaus, tačiau vos 30 % jų dirbo, kai bendras darbingo amžiaus asmenų užimtumo lygis šalyje siekė 72 %. Asmenys su sunkia negalia dirbo dar rečiau – tik 8 % Lietuvos žmonių su negalia sąjungos (LŽNS) 2019 m. atlikto tyrimo duomenimis, 98 % nedirbančių asmenų su negalia nurodė, jog pagrindinę jų nedarbo priežastis - nepritaikyta aplinka, socialinių paslaugų nebuvimas ir jų neprieinamumas. Pastarąsias priežastis nulemia sisteminės informavimo apie socialines paslaugas spragos, įgūdžių ir priemonių naudotis elektroninėmis paslaugomis trūkumas. Dažniausiai minima priežastis, kodėl asmenys su negalia nesikreipė dėl pagalbos, palaikymo darbo vietoje (45 %), pagalbos pavėžėjant iki darbo (46 %) ir (arba) pagalbos nuosavo verslo kūrimo (44 %) 2018 m. buvo ta, jog respondentai nežinojo, kad tokios paslaugos yra, o dar 30 % nežinojo, kur dėl šių paslaugų kreiptis. Lietuvoje nevykdomas nuoseklus ir sistemingas asmenų, turinčių negalią, poreikiams pritaiktų pastatų, informacinės aplinkos, transporto prieinamumo vertinimas ir stebėsena. Dėl institucijų bendradarbiavimo spragų, socialinės paslaugos asmenims, turintiems negalią, planuojamos ir teikiamos kompleksiskai neįvertinus individualių poreikių.

Pastaruoju laikotarpiu imtasi svarbių priemonių **skurdui, atskirčiai bei pajamų nelygybei** mažinti – padidintas nedarbo socialinio draudimo adekvatumas, augo valstybės remiamos pajamos, patobulintas piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams reglamentavimas (įtvirtintas laikotarpis, kuriuo, nustatant teisę į paramą, nevertinamas asmens (šeimos) nuosavybės teise turimas turtas; padidinta pajamų riba teisei į socialinę pašalpą bei padidintas socialinės pašalpos dydis; padidinta neįskaitytinų pajamų dalis; sudarytos palankesnės sąlygos gauti papildomai skiriamą socialinę pašalpą įsidarbinus bei padidintas jos dydis nuo 50 iki 100%, diferencijuojant ją atsižvelgiant į mokėjimo trukmę; vienam gyvenančiam asmeniui kompensuojama didesnė būsto šildymo išlaidų dalis), įteisinta universali išmoka vaikui (vaiko pinigai) (30 Eur/mėn.), kuri kasmet didinama (2021 m. - 70 Eur/mėn.), taip pat nuo 2020 m. padidintas nepasiturinčių šeimų vaikams, gausių šeimų vaikams ir neįgaliems vaikams papildomai skiriamos išmokos dydis (nuo 20 iki 41 Eur/mėn.). Įvestas pensijų indeksavimas, pradėtos mokėti priemokos prie mažiausių pensijų, pradėti indeksuoti socialinių išmokų baziniai dydžiai. Pažymėtina, jog skurdo ir pajamų nelygybės rodikliai ženkliai atsilieka laike, tačiau paskutiniai prieinami duomenys patvirtina gana reikšmingą pastarojo laikotarpio priemonių poveikį skurdo, socialinės atskirties bei pajamų nelygybės mažinimui. Pavyzdžiui, Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2019 m. socialinių išmokų įtaka skurdo rizikos lygiui, palyginti su ankstesniais metais, išaugo nuo 6,8 iki 9,5 procentinio punkto.

Nepaisant šių teigiamų pokyčių, statistika rodo, jog su aukštu skurdo rizikos lygiu vis dar susiduria didelė gyventojų dalis. Tarptautinės institucijos nurodo, kad skurdas ir pajamų

205 International Labour Organisation, . : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf

nelygybė – didžiausios Lietuvos socialinės politikos problemos. Pagal paskutinius prieinamus duomenis (2019 metų tyrimo duomenys, atspindintys 2018 metų pajamų lygį), Lietuvoje skurdo rizikos lygis siekė 20,6%, kai ES vidurkis - 16,5%. Ypatingą dėmesį turime skirti toms visuomenės grupėms, kurių skurdo rizikos lygis yra didžiausias – tai vieno asmens namų ūkiai (46,3%), vieno suaugusio asmens su vienu ar daugiau vaikų namų ūkiai (45,4 %), 65-erių metų ir vyresni asmenys (31,6%), bedarbiai (54,4%), asmenys su negalia (31,3%). Be to, skirtumas tarp 20% turinčiųjų didžiausias pajamas ir 20% turinčiųjų mažiausiais pajamas Lietuvoje yra vienas didžiausių ES. Pagal paskutinius duomenis, Lietuvoje šis skirtumas siekia 6,4 kartus, tuo tarpu ES vidurkis yra 5 kartai. EK nurodo, kad vienas iš pajamų nelygybės Lietuvoje didėjimą lemiantis veiksnys nepakankamai adekvati socialinės apsaugos sistema.

Kompleksiškai įvertinus minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, paremtą ir kitų šalių gerąja praktika, tai sudarytų prielaidas Lietuvos minimalių pajamų sistemos reformai.

9.2. Tikslai

Šalinti socialinių problemų priežastis, o ne jų padarinius, suteikiant tikruosius poreikius atliepiantį rūpestį kiekvienam visuomenės nariui.

Įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, paramos / išmokų srityje numatoma eilė priemonių, kurios didins išmokų adekvatumą – išsamiau aprašyta prie minimalių pajamų studijos siūlymo.

Siekama efektyviai teikti individualizuotas socialines paslaugas, padedančias kiekvienam kuo greičiau sugrįžti į visavertį visuomenės gyvenimą.

SADM kartu su EK ir EBPO nuo 2021 m. III ketv. įgyvendins projektą „Parengti ir pasirinktose skirtingo dydžio Lietuvos savivaldybėse pritaikyti bandomąjį priemonių, galinčių padėti motyvuoti ir suteikti palankias galimybes vyresnio amžiaus žmonėms integruotis į socialinį, politinį, kultūrinį gyvenimą ir dalyvauti darbinėje veikloje, modelį“.

Didinti užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovę, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo. Siekiama suteikti galimybes platesnei šalies gyventojų savirealizacijai, įgyjant aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ar kompetencijas, taip pat skatinant jų verslumą, kai kuriamos darbo vietos prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo.

Sukurti ir įdiegti skaitmenines gyventojų konsultavimo ir informavimo sistemas, kurios leis gyventojams operatyviai pranešti apie jų socialinių paslaugų ir paramos poreikius. Socialinės apsaugos, užimtumo ir kitos pagalbos priemonės taps prieinamos kiekvienam „draugišku“, automatizuotu, asmenims su negalia ir žemus skaitmeninius įgūdžius turintiems asmenims prieinamu būdu – „vieno langelio“ principu. Gyventojai, susidūrę su įvairiomis socialinėmis rizikomis, automatinio būdu gautų individualizuotą informaciją apie jiems priklausančias socialines ir draudimines išmokas, paslaugas bei individualizuotą pagalbą. Gyventojai galėtų pasirinkti jiems tinkamiausią informacijos gavimo kanalą (el. pašta, sms žinutę, automatinį skambutį). Sistema būtų kuriama atsižvelgiant į žemus skaitmeninius gebėjimus turinčių asmenų bei asmenų su negalia poreikius. Pastaroji investicija yra numatyta įgyvendinti Skaitmeninimo komponentės reformos "Į klientą orientuotos paslaugos" kontekste.

Mažinti socialinių paslaugų ir susijusios pagalbos poreikių nustatymo ir teikimo socialinėje atskirtyje esantiems asmenims ir asmenims su negalia sistemos fragmentaciją bei didinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą.

Socialinės (bendrosios, specialiosios socialinės priežiūros ir socialinės globos) paslaugos teikiamos skirtingoms paslaugų gavėjų grupėms, jas teikia įvairaus teisinio statuso įstaigos ir organizacijos (pvz., viešosios įstaigos, asociacijos, biudžetinės įstaigos ir kt.) ir finansuojamos iš skirtingų finansavimo šaltinių (valstybės, savivaldybės). Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu įteisintas socialinės priežiūros akreditavimas ir nustatyta, kad iki 2021 m. birželio 30 d. turi būti priimti įgyvendinamieji teisės aktai, reglamentuojantys reikalavimus akredituotai socialinei priežiūrai teikti (10 socialinės priežiūros paslaugų), o nuo 2022 m. sausio 1 d. turi būti teikiama tik akredituota socialinė priežiūra.

Įteisinus socialinės priežiūros akreditavimą ir nustačius vienodus reikalavimus socialinių paslaugų įstaigoms (patalpoms (jei paslaugai teikti patalpos yra reikalingos) ir personalo kvalifikacijai akredituotai socialinei priežiūrai teikti (10 paslaugų)), teikiančioms akredituotą socialinę priežiūrą, pagerės teikiamos socialinės priežiūros kokybė (savivaldybės vykdys teikiamų socialinių paslaugų kokybės kontrolę), bus supaprastintas socialinių paslaugų finansavimo mechanizmas (finansuojama tiesioginiu būdu), pagerės socialinės priežiūros paslaugų prieinamumas (socialinių paslaugų gavėjai galės patys pasirinkti paslaugų teikėją). Kadangi visoms įstaigoms bus nustatyti vienodi reikalavimai akredituotai socialinei priežiūrai teikti, o socialinių paslaugų gavėjai turės galimybę patys pasirinkti akredituotos socialinės priežiūros teikėją, akredituotai socialinei priežiūrai teikti nebus taikomi viešųjų pirkimų procedūras reglamentuojantys teisės aktai, akredituotos socialinės priežiūros paslaugos bus finansuojamos tiesiogiai, t. y. pervedant lėšas tiesiogiai akredituotos socialinės priežiūros teikėjams.

Teisę teikti akredituotą socialinę priežiūrą nustatyta tvarka suteiks savivaldybės, kuriose įstaigos ar organizacijos teiks akredituotą socialinę priežiūrą, administracija. Teisę teikti akredituotą socialinę priežiūrą bus suteikiama 3 metams. Iki 2021 m. gruodžio 31 d. bus išplėstas Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos funkcionalumas, šioje sistemoje bus įvedama visa aktuali informacija apie akredituotą socialinę priežiūrą teikiančias socialinių paslaugų įstaigas (kontaktnė informacija, paslaugų gavėjų grupės, vietų skaičius, darbuotojų skaičius, informacija apie patalpų pritaikymą neįgaliesiems ir kt.) ir apie asmeniui (šeimai) paskirtas paslaugas.

Siekiant stiprinti akredituotų socialinių paslaugų teikimą, planuojama 2021-2027 m. periodo ESF+ lėšomis apmokyti akredituotų socialinių paslaugų teikėjus.

Socialinių paslaugų įstatymu įteisinus socialinės priežiūros akreditavimą, nuo 2021-01-01 teikiama tik akredituota vaikų dienos socialinė priežiūra. Iki 2020-12-23 savivaldybės suteikė teisę teikti akredituotą vaikų dienos socialinę priežiūrą 425 vaikų dienos centrams (VDC). Vaikų dienos socialinei priežiūrai organizuoti, teikti ir administruoti 2021 m. iš viso skirta 6,6 mln. € (organizuoti ir teikti - 6,4 mln. €, administruoti – 0,2 mln. €). Po 2020-12-23 gauta informacija apie 7 VDC, kuriems suteikta teisė teikti akredituotą vaikų dienos socialinę priežiūrą. Šiems VDC bus skirtos papildomos lėšos.

Siekiant gerinti paslaugų šeimoms prieinamumą, bus parengti Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimai, kuriais numatoma įtraukti naują socialinių paslaugų rūšį – prevencines paslaugas, kurioms bus priskiriamos klientų paieškos paslauga, kompleksinės paslaugos šeimai ir darbas su bendruomene. Planuojama, kad kompleksinės paslaugos šeimai bus organizuojamos ir (ar) teikiamos asmeniui (šeimai) per Bendruomeninius šeimos namus, siekiant kad paslaugas šeimos gautų kuo arčiau gyvenamosios vietos arba asmens (šeimos) gyvenamojoje vietoje, o paslaugų koordinavimas būtų organizuojamas vieno langelio principu. Siekiant užtikrinti tolygią ir aukštą kompleksinių paslaugų kokybės lygį, Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka bus atrinktas Metodinis kompleksinių paslaugų šeimai centras, teiksiantis metodinę pagalbą

kompleksinių paslaugų šeimai teikimui ir skleidžiantis gerą patirtį bei vykdamas kompleksinių paslaugų šeimai kokybės stiprinimą.

Siekiant sukurti ir plėtoti kokybišką integraciją pagalbos (socialinės globos ir slaugos namuose) neįgaliesiems vaikams, darbingo amžiaus neįgaliesiems asmenims, senyvo amžiaus asmenims ir teikti konsultacinę pagalbą šeimoms nariams, prižiūrintiems neįgalius vaikus, darbingo amžiaus neįgalius asmenis, senyvo amžiaus asmenis ir toliau plėtojamas integralios pagalbos teikimas 59 savivaldybėse, kol bus sukurta vieno langelio principu veikianti ilgalaikės priežiūros paslaugų (slaugos ir socialinės globos) organizavimo, teikimo ir finansavimo sistema. Minėtą sistemą numatyta sukurti Sveikatos komponentės reformos „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“ kontekste.

Siekiant atliepti individualius asmens socialinių paslaugų poreikius, buvo pakeistas teisinis reguliavimas - patikslinta socialinių paslaugų poreikio vertinimo metodika ir nustatyta, kad vertinant socialinių paslaugų poreikį būtų atsižvelgiama ir į jo šeimoms poreikius, ir taip pat numatyta, kad asmeniui, pagal jo individualius poreikius gali būti skiriama ir daugiau nei viena socialinės priežiūros paslauga.

Siekiant šio tikslo taip pat bus įgyvendinama kompleksinės ir individualizuotos pagalbos socialinėje atskirtyje esantiems asmenims ir asmenims su negalia socialinių paslaugų organizavimo, teikimo ir pagalbos poreikių nustatymo pertvarka. Pertvarka bus glaudžiai susijusi su SADM kartu su EK ir PB vykdomu projektu „Neįgalumo vertinimo sistemos tobulinimas Lietuvoje“ bei SADM kartu su PB atliekama studija „*Creation for Lithuania of a unified model for the provision of personalised services to individuals belonging to specific vulnerable groups and the integration of these persons into the labour market and social life*“. Pertvarka apims kelias kryptis: reformą ir tris investicijas. Įgyvendinant šią pertvarką planuojama peržiūrėti įvairių institucijų tarpusavio veiklos koordinavimo procesus nustatant kompleksinius asmenų poreikius ir teikiant kompleksinę pagalbą, bus sukurta skaitmeninė platforma, apimanti individualias asmenų skaitmenines socialines bylas bei integruoto pagalbos poreikių nustatymo sistemą, taip pat socialinių paslaugų administravimo ir jų poveikio vertinimo sistemą. Pertvarka ir susijusios investicijos didins socialinių paslaugų ir susijusios pagalbos prieinamumą, rezultatyvumą. Paslaugos klientui bus siūlomos proaktyviai, jos jį pasieks greičiau, bus labiau individualizuotos ir didės įvairios susijusios pagalbos suderinamumas.

Atkreiptinas dėmesys, jog norint teikti paslaugas vadovaujantis „vieno langelio“ principu bei socialinėje atskirtyje esantiems asmenims pasiūlyti kompleksinę pagalbą (apimančią ne tik socialines paslaugas, tačiau taip pat ir socialinę paramą, užimtumo paslaugas, psichologinę, teisinę pagalbą, sveikatos, švietimo ir kitą susijusią pagalbą) yra būtina skaitmenizuoti teikiamų paslaugų ir susijusios pagalbos administravimą bei kurti integraciją tarp skirtingų institucijų IT sistemą. Šiam tikslui pasiekti numatoma parama komponente „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“.

Plėtoti socialinį būstą, didinant pažeidžiamų žmonių integraciją.

Siekiant didinti būsto (įskaitant socialinio būsto) prieinamumą ir toliau bus taikomos esamos būsto politikos priemonės bei planuojamos naujos priemonės.

Esamos priemonės:

- socialinio būsto fondo plėtra, savivaldybėms nuomojant būstą rinkoje iš fizinių ir juridinių asmenų ir jį pernuomojant teisę į socialinio būsto nuomą turintiems asmenims (šeimoms). Pagal savivaldybių pateiktas paraiškas, įgyvendinant minėtą socialinio būsto fondo plėtros formą, planuojama, kad iki 2024 m. asmenų (šeimų), kuriems socialinis būstas išnuomotas

rinkoje, dalis nuo visų asmenų (šeimų), kuriems nuomojamas socialinis būstas, sudarys ne mažiau kaip 2 %;

- socialinio būsto fondo plėtra, būstų įsigijimui panaudojant lėšas, gautas iš savivaldybės būstų pardavimo. Pagal savivaldybių pateiktus duomenis, savivaldybės už minėtas lėšas 2021 m. planuoja įsigyti apie 400 socialinių būstų;

- siekiant padidinti asmenų, besinaudojančių nuomos mokesčio dalies kompensacija, skaičių, pagerintos sąlygos pasinaudoti šia priemone, ypač asmenims be šeimos. Nuo 2020 m. liepos 1 d. apskaičiuojant būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją Vyriausybės patvirtintas bazinio būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos dydžio *perskaičiavimo koeficientas* yra *diferencijuojamas, atsižvelgiant į šeimos narių skaičių*, taip sudarant palankesnes būsto nuomos mokesčio kompensavimo sąlygas vienišiams asmenims (šiuo metu kompensacijos dydis asmeniui be šeimos, pvz., Vilniaus m. savivaldybėje siekia **iki 203,84 Eur/mėn.**, iki 2020-07-01 kompensacijos dydis buvo **92,42 Eur/mėn.**). Taip pat nustatyta, kad socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatomas **bazinis būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos dydis negali būti mažesnis nei Vyriausybės nustatytas minimalus bazinis būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos dydis**. Tai lėmė būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos dydžio padidėjimą 52 savivaldybėse iš 60. Manoma, kad šie teisinio reguliavimo pakeitimai turės teigiamos įtakos ne tik paramos būstui išsinuomoti adekvatumui, bet ir šios paramos formos patrauklumui;

- prie paramos būstui išsinuomoti formos, iš dalies kompensuojant rinkoje nuomojamo būsto mokestį, vystymo efektyvumo gali prisidėti ir Seime užregistruoto Mokesčių administravimo įstatymo 40 str. pakeitimo ir Įstatymo papildymo 42⁴ str. įstatymo projektu siūlomi pakeitimai, kuriuos priėmus, gyvenamųjų patalpų nuomos sutartis sudarę, esmines šių sutarčių sąlygas pakeitę, taip pat šias sutartis nutraukę asmenys (nuomotojai) Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka turėtų privalomai registruoti šiuos faktus Nekilnojamojo turto registre, kas sudarytų prielaidas būsto nuomos rinkos skaidrinimui ir skatinimui;

- siekiant sudaryti papildomas sąlygas savivaldybės būsto fondo plėtimui ir būsto prieinamumui, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo pakeitimais įtvirtinti papildomai leidžiamieji naujai statomų pastatų užstatymo intensyvumas ir užstatymo aukštis su sąlyga, kad ne mažiau kaip 20 ir ne daugiau kaip 30 % papildomai (dėl leidžiamojo užstatymo intensyvumo rodiklių reikšmių skirtumo) gauto pastatytų naujų pastatų naudingojo ar pagrindinio ploto savivaldybės tarybos nustatyta tvarka kaip socialinį būstą ar savivaldybės būstą perduoti savivaldybei nuosavybės teise į savivaldybės būsto fondą (minėtos nuostatos įsigalios 2021 m. liepos 1d.). Šių sąlygų sukūrimas, planuojant teritorijas, iš dalies padės spręsti socialinės atskirties problemas, formuoti socialiai mišrias miestų struktūras bei prisidės prie socialinio būsto poreikio tenkinimo.

Socialinio būsto srityje planuojamos priemonės:

- plėsti socialinio būsto pasiūlą iš 2021-2027 m. periodo ES struktūrinių fondų lėšų neįgaliesiems ir šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų, nes minėtoms grupėms tinkamas būstas rinkoje yra sunkiai arba visai neprieinamas, taip įgyvendinant vaiko/šeimos teisę į adekvačias gyvenimo sąlygas. Planuojamos investicijos – apie 90 mln. Eur; ESF investicijas planuojama nukreipti į tas tikslines grupes, kurių galimybės yra didesnės ir kuriems, gavus papildomas paslaugas, gali nebereikėti savivaldybių (valstybės) paramos. Planuojama veiklas, skirtas padėti asmenims, gyvenantiems socialiniame būste ir (ar) jo laukiantiems, finansuoti pagal 4.7 uždavinio „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti

lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“ kryptį „Užtikrinti pagalbą tiems, kuriems labiausiai jos reikia“

– siekiant didinti paramos būstui prieinamumą ir adekvatumą, š. m. Seimo rudens sesijai bus teikiamas svarstyti Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo, be kita ko, bus siūloma didinti subsidijų valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti dydžius, juos diferencijuojant nuo 15 iki 30 % (šiuo metu subsidijų dydžiai yra 10 ir 20 %). Taip pat bus siūloma įtvirtinti įpareigojimą savivaldybių administracijoms asmenims (šeimoms), įrašytiems į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašą, **planuoti ir organizuoti kompleksines paslaugas**, siekiant jiems padėti pagal savo galimybes dalyvauti darbo rinkoje, užsiimti kita pajamų duodančia veikla ar padidinti gaunamas pajamas, organizuoti pagalbą, siekiant jiems gauti būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją (taip pat numatoma nustatyti įpareigojimą savivaldybėms minėtas socialines paslaugas teikti ir asmenims (šeimoms), nuomojantiems socialinį būstą);

– be to, VPNĮP numatoma, įvertinus Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EPBO) 2021–2022 m. atliekamos studijos prieinamo būsto Lietuvoje tematika rezultatus ir pateiktas rekomendacijas, **nustatyti ilgalaikes būsto prieinamumo vystymo kryptis** (numatoma įvykdymo data – 2024 m. I ketv.). Nustatant ilgalaikes kryptis, **planuojama sisteminė būsto politikos peržiūra**. EBPO studiją užsakė Socialinės apaugos ir darbo bei Aplinkos ministerijos. Minėtos studijos tikslas – įvertinti prieinamo būsto (įskaitant darnaus būsto, t. y. kokybiško, įvairaus ir atitinkančio miestų drikos valdymo reikalavimus) pasiūlos ir paklausos skirtumus, šio būsto rinkos sąlygas įtakančius veiksnius, įvertinti prieinamo būsto plėtros, kokybės, įvairovės ir investicijų nepakankamumo priežastis, pateikti rekomendacijas dėl tolimesnio prieinamo būsto pasiūlos ir (ar) paklausos finansavimo būdo, įvertinti finansinių priemonių kūrimo galimybes, išanalizuoti siūlomo finansinio produkto ir finansavimo struktūros atitiktį nustatytoms valstybės paramos sąlygoms, valstybės strateginiams dokumentams (2021–2030 metų Nacionaliniam pažangos planui ir Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajam planui) bei pasiūlyti būsto prieinamumo vystymo kryptis. Taigi, EBPO studija atliekama ne tik siekiant išanalizuoti socialinio būsto problematiką ir pasiūlyti jo vystymo sprendinius (strategiją).

Užtikrinti socialinio draudimo sistemos tvarumą, socialinės paramos išmokų adekvatumą, darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimą. Tam būtina įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesni lėšų panaudojimą.

Įgyvendinti horizontalius lygių galimybių ir moterų ir vyrų lygių galimybių principus visose viešosios politikos srityse.

Didinti vaikų saugumą visose savo gyvenimo aplinkose.

Plėsti galimybes negalią turintiems asmenims integruotis į atvirą darbo rinką ir gauti jiems reikalingas socialines paslaugas. SADM kartu su EK ir PB vykdo projektą „Neįgalumo vertinimo sistemos tobulinimas Lietuvoje“, kuriuo siekiama pertvarkyti negalios nustatymo sistemą taip, kad ji atitiktų Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas ir būtų orientuota į asmens individualių poreikių identifikavimą, tenkinimą, asmens įgalinimą integruotis į darbo rinką, gauti individualius poreikius atitinkančią švietimo, sveikatos, socialinės sistemos pagalbą. Atsižvelgiant į šio projekto rezultatus, siekiama priimti reikalingus teisės aktų tobulinimus, parengti metodinę informaciją institucijoms dėl „vieno langelio“ ir atvejo vadybos principų taikymo negalios vertinimo sistemoje, siekiant, kad jau pirminiame negalios vertinimo etape būtų nustatomi kompleksinės

pagalbos poreikiai ir pasiūlomas kompleksinis pagalbos paketas asmenims, turintiems negalią, integruotis į visuomenę ir darbo rinką. Siekiama sukurti vieningo asmenims, turintiems negalią, poreikiams prieinamų pastatų, informacinės aplinkos ir transporto vertinimo ir stebėsenos mechanizmą, kuris skatintų išmaniai naikinti trukdžius asmenims, turintiems negalią gyventi pilnavertį gyvenimą. Pastaroji investicija yra numatytos įgyvendinti Skaitmeninimo komponentės reformos "į klientą orientuotos paslaugos" kontekste.

Siekiant plėtoti kompleksinę socialinės integracijos sistemą neįgaliesiems, VPNĮP numatoma eilė reguliacinių priemonių, kuriomis bus stiprinama neįgaliųjų teisių apsauga ir didinama paslaugų plėtra:

- Įtraukti naujus darbo metodus (mobiliąsias aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis komandas), naujus aprūpinimo būdus, naujas ir inovatyvias priemones į neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sistemą
- Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme reglamentavus asmeninės pagalbos teikimą neįgaliesiems, sukurti asmeninio asistento paslaugų teikimo sistemą
- Pakeisti teisinį reglamentavimą, siekiant užtikrinti laikiną atokvėpį sunkios negalios šeimos narius prižiūrintiems ar slaugantiems asmenims.

Aplinkos ministerija, kartu su kitomis ministerijoms, numčiusi atlikti analitinį darbą „Sukurti pastatų prieinamumo asmenims su negalia vertinimo sistemą, jos pagrindu atlikti valstybės ir savivaldybių institucijų pastatų prieinamumo vertinimą ir užtikrinti asmenų su negalia poreikiams nepritaikytų pastatų (švietimo įstaigų, sveikatos priežiūros įstaigų, socialinių paslaugų įstaigų, kultūros įstaigų, savivaldybių administracijų ir seniūnijų) pritaikymo veiksmų planų parengimą“.

Neįgaliųjų Reikalų departamentas prie SADM (toliau – NRD) 2020 – 2023 m. laikotarpiu įgyvendina iš ES struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 08.4.1-ESFA-V-405-03-0001 „Nuo globos link galimybių: bendruomeninių paslaugų plėtra“; šio projekto rėmuose yra teikiamos: socialinių dirbtuvių, apsaugoto būsto, įdarbinimo su pagalba ir pagalbos priimančias kasdienius sprendimus paslaugos. Visos projekto paslaugos pilotinės t.y. (naujos ir iki šiol jų Lietuvoje nebuvo ar beveik nebuvo). Atsižvelgiant į šio projekto rezultatus, planuojama priimti reikalingus teisės aktų tobulinimus arba parengti metodinę informaciją šių paslaugų teikimui visoje šalies teritorijoje.

Šalia to, 2021-2027 m. periodo ES lėšomis bus siekiama užtikrinti nestacionarias, bendruomenines paslaugas asmenims, kurie negali pasirūpinti savimi; užtikrinti perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų; taip pat plėtoti ir modernizuoti paslaugų, reikalingų įgyvendinti institucinės globos pertvarką, infrastruktūrą.

9.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

Už NPP 2 tikslo „Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“ šiuos uždavinius atsakingas SADM: 2.1 uždavinys „Mažinti pajamų nelygybę, kuri didina visuomenės susipriešinimą, emigraciją, nusikalstamumą, mažina socialinio teisingumo jausmą, todėl neigiamai veikia visuomenės socialinę gerovę“, 2.2 uždavinys „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“, 2.3 uždavinys „Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą“, 2.5 uždavinys „Gerinti aplinką šeimai, siekiant didinti gimstamumą ir gyvenimo kokybę bei sudaryti sąlygas derinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus“, 2.8 uždavinys „Skatinti verslo atsakomybę“ ir 2.9 uždavinys „Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę“. 2.1 uždavinį įgyvendina SADM Pajamų nelygybės mažinimo plėtros programa (PP), o 2.2 uždavinį atitinkamai Socialinės sutelkties PP. 2.3, 2.8 ir 2.9

uždavinius įgyvendina Įtraukios darbo rinkos PP. 2.5 uždavinį įgyvendina Šeimos politikos stiprinimo PP.

Lietuvai skirtos Tarybos rekomendacijos plačia apimtimi atliepiamos VPNĮP. Socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių įgalinimas yra trečioji VPNĮP misija. Įgyvendinus šią LRV misiją, iki 2024 m. 11 % padidės vienišų pensinio amžiaus asmenų papildomos pensijos dalis, 2,4 % sumažės skurdo rizikos lygis ir iki 37 % išaugs asmenų, turinčių negalią, pasinaudojusių socialinės integracijos priemonėmis, dalis. Misijos įgyvendinimas vyks šešiomis kryptimis:

- **Užtikrinant, kad teikiamos socialinės paslaugos atitiktų individualius asmens poreikius.** Suplanuoti reguliaciniai pokyčiai, didinantys NVO teikiamų socialinių paslaugų dalį ir jas stiprinantys, įgalinantys individualizuotos pagalbos teikimą, perėjimą nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, tvarios ilgalaikės priežiūros paslaugų asmens namuose sistemos. Aiškesnis socialinių funkcijų pasidalijimas tarp savivaldybių ir valstybės taps svarbia prielaida efektyviau teikti individualius asmens poreikius atitinkančias socialines paslaugas. Priemonės numato socialinėje atskirtyje esančių asmenų ir migrantų integracijos sistemos stiprinimą, koordinuotą benamystės prevenciją.
- **Gerinant neįgalųjų teisių apsaugą ir vykdant paslaugų jiems plėtrą.** Suplanuoti nauji darbo su neįgaliaisiais metodai, asmeninio asistento paslaugų teikimo sistemos sukūrimas, informacijos neįgaliesiems prieinamumo didinimas, „vieno langelio“ principu veikiančio pagalbos neįgaliesiems vaikams ir šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, teikimo mechanizmas, negalios nustatymo modelio atnaujinimas, aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonių teikimo neįgaliesiems stiprinimas, įdarbinimo su pagalba paslaugų teikimas (NRD įgyvendinant projektą Nr. 08.4.1-ESFA-V-405-03-0001), infrastruktūros pritaikymo neįgaliesiems veiksmų plano rengimas;
- **Didinant socialinės apsaugos išmokų adekvatumą ir tvarumą.** Numatyta įvertinti, kiek esama minimalių pajamų sistema ir šalpos išmokų sistema užtikrinta paskatas dirbti, įvertinti socialinio draudimo įmokų grindų tikslingumą kovojant su skurdu, ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžius artinti prie minimalių poreikių dydžio, į nedarbo socialinio draudimo sistemą įtraukti visus savarankiškai dirbančiuosius, peržiūrėti pensijų indeksavimo reguliavimą, gyventojų pajamų mokesčio dydžius, geriau tenkinti globojamų vaikų poreikius, taikliau teikti socialinę paramą vaikams ir didinti darbdavių motyvą prisidėti prie darbuotojų pensinio aprūpinimo.
- **Derinant darbo ir šeimos įsipareigojimus ir užtikrinant lygias galimybes.** Nustatyti naujas lanksčias darbo sąlygas tėvams, auginantiems vaikus ir esantiems vaiko priežiūros atostogose įgyvendinant 2019 m. birželio 20 d. Direktyvą 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES. Siekiama toliau laipsniškai mažinti moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį, siekiant mažinti nevienodą moterų ir vyrų koncentraciją skirtinguose darbo rinkos sektoriuose. Siekiama gerinti šeimos ir darbo derinimo rodiklius, mažinant atotrūkį tarp moterų ir vyrų skiriamo laiko artimųjų priežiūrai bei namų ruošai. Taip pat siekiama įvertinti galimybes sudaryti valstybės ir savivaldybių biudžetus lyčių lygybės principu ir aktyviau naikinti smurtą ir priekabiavimą darbe.
- **Stiprinant vaiko teisių apsaugą ir įgalinant dirbančiuosius socialinėje srityje.** Socialinių darbuotojų saugumo, atlygio adekvatumo, profesinės savireguliacijos stiprinimas reikalingas stiprinti socialinių paslaugų srities darbuotojų motyvą. Komunikaciniais ir reguliaciniais veiksmais siekiama mažinti toleranciją smurtui, plėtoti pagalbą nukentėjusiems nuo smurto.

- **Tobulinant socialinės apsaugos valdyseną.** Pagrindinės veiksmų kryptys yra socialinės paramos veiksmingumo matavimas, piliečių, bendruomenių įtrauktis ir dalyvavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas.

Įgyvendinant penktąją VPNIJP misiją „Aukštos pridėtinės vertės ekonomika“ numatyta optimizuoti Užimtumo tarnybos veiklą, nustatyti priemonės darbuotojų darbo vietoms išlaikyti siekiant padėti pandemijos paveiktam verslui atsigauti, taikyti priemonės, užtikrinančias tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, skatinant žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimą ir išlaikymą.

9.4. Reforma „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“

Reformos tikslas - didinti užimtumą ir užtikrinti tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, keičiant esamą Užimtumo tarnybos veiklos organizavimo ir vykdymo modelį ir didinant aktyvios darbo rinkos politikos priemonių prieinamumą šaliai atsigauant po pandemijos.

Per 2020 m. metus Užimtumo tarnyboje registravosi 337,2 tūkst. darbo neturinčių asmenų. Nors darbo ieškančiųjų buvo gausu, kiekvieną 2020 m. mėnesį vidutiniškai nebuvo užpildoma 10 tūkst. darbdavių registruotų laisvų darbo vietų. Vidutinė laisvų darbo vietų užpildymo trukmė – 12 d. d. Per metus užimtais tapusių bedarbių lygis 40,2 %.

Pandemija reikšmingai pablogino darbo rinkos situaciją šalyje. 2020 m. nedarbo lygis sudarė 8,5 % ir buvo 2,2 procentinio punkto didesnis nei 2019 m. Jaunimo (15–29 metų amžiaus) nedarbo lygis 2020 m. sudarė 13,4 % ir buvo 4,7 procentinio punkto didesnis nei 2019 m. Ilgalaikio nedarbo lygis, palyginti su 2019 m., padidėjo 0,6 procentinio punkto ir sudarė 2,5 % Užimtų gyventojų skaičius pandemijos metais sumažėjo 20,3 tūkst. palyginti su 2019 m. Dirbančio jaunimo per tą patį laikotarpį sumažėjo 12,1 tūkst.

Užimtumo tarnyba prognozuoja, kad 2021 m. į Užimtumo tarnybą kreipsis 288 tūkst. bedarbių, iš jų 65 % priklausys darbo rinkoje papildomai remiamiems asmenims. Vadovaujantis 2019-2020 m. teikiamų paslaugų stebėseną, 32 % iš besikreipusiųjų bus reikalingos papildomos paslaugos ir priemonės: dalis jų taps bedarbiais dėl nepaklausų darbo rinkoje profesijų, ilgai trukusio nedarbo dėl vaiko priežiūros arba yra vyresni nei 50 metų amžiaus. Dar 20 % į darbo rinką gali būti integruoti tik bendradarbiaujant su savivaldybėmis ir kompleksiskai išsprendus jų sveikatos, vaiko priežiūros, priklausomybių nuo psichotropinių medžiagų ir kitas problemas. **Įvertinant integracijos į darbo rinką pagalbos poreikį, AD RP priemonės turėtų būti taikomos daugiau nei 10 % bedarbiui, jų įgyvendinimui per metus investuojant 120 mln. €.**

Eurostat duomenimis, Lietuvoje 79,2 % neturinčių darbo asmenų registruojasi Užimtumo tarnyboje, kai ES šalių vidurkis – apie 43,1 % Toks skirtumas paaiškinamas tuo, kad dalis jų Užimtumo tarnyboje šiandien registruojasi ne tam, kad gautų darbą, o siekdami gauti sveikatos draudimą ar kitą paramą. Užimtumo tarnybos informacinėje sistemoje laisvas darbo vietas vidutiniškai per metus skelbia apie 20% visų Lietuvoje veikiančių darbdavių, tai sudaro apie 40 % laisvų darbo vietų rinkos dalies šalyje, todėl tie bedarbiai, kurių pastangos apsiriboja kontaktu su Užimtumo tarnyba, išnaudoja tik mažiau nei pusę galimybių susirasti darbą. **Pandemijos kontekste itin išryškėjo moterų ir vyrų segregacijos darbo rinkoje problema.** 2019 m. 27% moterų dirbo švietimo, sveikatos ir socialiniame darbe, palyginti su tik 6% vyrų. Tačiau tik 8% moterų, palyginti

su 33% vyrų dirbo mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) srityse²⁰⁶. Atsižvelgiant į vidutinio metinio atlygio pagal sektorius duomenis, 2019 metais, asmenys dirbantys švietimo sektoriuje per metus vidutiniškai uždirbo – 14,4 tūkst.€, sveikatos – 16,7 tūkst. Tuo tarpu asmenų užsiimančių profesine, mokslinė ir technine veikla vidutinis atlygis per metus siekė - 19,9 tūkst.€, informaciniais ryšiais – 28 tūkst.€, finansine ir draudimo veikla – 28 tūkst.€²⁰⁷. Nuo pandemijos ir jos valdymo priemonių labiausiai nukentėjo daugiausiai moterų atstovaujami sektoriai. 2020 m. trečiąjį ketvirtį bedarbių moterų skaičius išaugo 70 % palyginti su vyrų nedarbo padidėjimu 42% Didėjantis registruotas moterų nedarbas yra susijęs su tuo, kad dauguma jų dažniausiai dirba prekybos, paslaugų, turizmo sektoriuose, kurie itin nukentėjo nuo pandemijos. Taip pat, moterims pandemijos kontekste teko didesnė vaikų ir vyresnio amžiaus ar asmenų, turinčių negalią, artimųjų priežiūros našta, kuri sudarė sunkumus derinant darbą bei minėtus įsipareigojimus.

Pandemija išryškino sisteminį pasirengimo krizių valdymui (organizacinio atsparumo) trūkumą valstybiniame sektoriuje – galimybės užtikrinti pakankamas teikiamų paslaugų apimtį ir aukštą teikiamų paslaugų kokybę, operatyviai prisitaikant prie pandemijos sąlygotų pokyčių ir naujų pandemijos pasekmių valdymo priemonių įvedimo, nebuvo pakankamos. Užimtumo tarnybos atveju, dėl įgyvendinamų pandemijos pasekmių valdymo priemonių (subsidių darbdaviams prastovų metu ir po jų; išmokos savarankiškai dirbantiems asmenims ir darbo paieškos išmoka bedarbiams; savarankiško užimtumo rėmimas, keičiantiems ekonominę veiklą), reikalaujančių didelių laiko sąnaudų joms administruoti, bei dėl nelanksčios ir menkai automatizuotos Užimtumo tarnybos informacinės sistemos, ženkliai sumažėjo įprastų darbo rinkos paslaugų, įskaitant tarpininkavimą įdarbinant, teikimo apimtys.

ES valstybių užimtumo tarnybų tinklo lyginamojo mokymosi iniciatyvos išorinio vertinimo (3-ojo ciklo) išvadose²⁰⁸ nurodoma, kad Užimtumo tarnyba tobulindama veiklos procesus ir paslaugas, turi visais organizacijos lygmenimis įtvirtinti sistemingą orientavimąsi į klientą. Rekomenduota rizikų valdymą paversti sisteminiu krizių valdymu, nukreiptu ne tik į rizikos valdymą, bet į rizikos prevenciją. Sistemingas veiklos kokybės valdymas bei pasiektų rezultatų vertinimas subalansuotų rodiklių sistemoje turėtų tapti nuolatiniu Užimtumo tarnybos įrankiu planuojant tolimesnius veiklos procesus, paslaugų ir ADRP priemonių įgyvendinimą.

Reformos įgyvendinimas vyks dviem kryptimis:

1. Pirmoji kryptis. Užimtumo tarnybos veiklos procesų optimizavimas ir tobulinimas, užtikrinantis sistemingą orientavimąsi į klientą.

Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaitos²⁰⁹ analizėje akcentuojamos kelios prioritetinės reformų ir investicijų sritys. Jomis turėtų būti siekiama **skatinti darbo vietų kūrimą, palengvinti bedarbių įsidarbinimą ir darbuotojų perėjimą iš vieno sektoriaus į kitą, didinti ekonominę ir socialinę atsparumą ir mažinti krizės poveikį užimtumui ir socialinį poveikį. Ilgalaikė Lietuvos sėkmė priklausys nuo kelių pagrindinių sąlygų.** Visų pirma, turi būti didinamas Lietuvos ekonomikos pažangumas, siekiant, kad kuo didesnę jos dalį sudarytų inovatyvus ir aukštą pridėtinę vertę kuriantis verslas. Turi būti pereinama prie skaitmeninės ir

206 EIGE, Lyčių lygybės indeksas, 2019 m.

207 <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>

208 Benchlearning Initiative External Assessment Summary report 3rd cycle –Lithuania, 2020.

209 Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaita <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=89&newsId=9834&furtherNews=yes>

žiniomis grįstos ekonomikos, kurioje vyrauja gerai apmokamos ir aukštos kompetencijos reikalaujančios darbo vietos, vystomos inovacijos ir didelės vertės produktai. Dėl skaitmeninimo, automatizavimo ir dirbtinio intelekto poveikio darbo vietos gali keistis. Naujos technologijos sukurs naujų darbo galimybių ir lankstesnes darbo sąlygas, tačiau reikia užtikrinti, kad žmonės turėtų tinkamų įgūdžių jas užimti. Siekiant Žaliojo kurso tikslų, orientuotų į pažangias technologijas, efektyviai išteklius naudojančią ir konkurencingą ekonomiką, kintant technologijoms, įsibėgėjant automatizacijos ir skaitmenizacijos procesams, atsirandant vis daugiau nestandartinių darbo formų ir ilgėjant darbiniam amžiui, atsiranda poreikis suaugusiems nuolat atnaujinti savo įgūdžius bei persikvalifikuoti.

Siekiant užtikrinti darbo ieškančių asmenų ir darbdavių poreikius, paslaugų kokybę, didinti Užimtumo tarnybos lankstumą, atsparumą krizinėms situacijoms ir sisteminį krizių valdymą bei didinti Užimtumo tarnybos žmogiškųjų išteklių įsitraukimą į veiklos procesus, būtina Užimtumo tarnybos veiklos procesus pertvarkyti taip, kad, visur kur įmanoma, paslaugos būtų teikiamos naudojant automatizuotus įrankius, remiantis skaitmeniniais duomenimis. Siūlomos priemonės tiesiogiai įgyvendina EASE²¹⁰ rekomendaciją dėl veiksmingos politikos, kuria būtų skatinamas profesinės veiklos keitimas, įgyvendinamas kartu su gerai veikiančiomis užimtumo tarnybomis, turinčiomis sustiprintus institucinius pajėgumus ir galinčiomis teikti konkrečiai darbo ieškantiems asmenims pritaikytą paramą, be kita ko, labiau naudojant skaitmenines priemones.

Planuojama peržiūrėti Užimtumo rėmimo sistemą reglamentuojančius teisės aktus, optimizuoti jų nuostatas, įgalinant visas paslaugas teikti bei priemones taikyti skaitmeniniu ir kitais nuotoliniais kanalais, mažinti klientams administracinę naštą ir sudaryti sąlygas lanksčiau reaguoti į darbo rinkos pokyčius. Atsižvelgiant į naujai sudarytas paslaugų teikimo galimybes bus iš esmės peržiūrėtos Užimtumo tarnybos funkcijos ir paslaugų paketas, organizacinė struktūra, organizuoti darbuotojų apmokymai. Peržiūrai įgyvendinti bus sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Užimtumo tarnybos atstovų. Darbo grupės veiklos rezultatai ir siūlymai pokyčiams bus aptariami su socialiniais partneriais Trišalėje taryboje prie Užimtumo tarnybos. Užimtumo tarnybos perėjimas į procesinį valdymą bei skaitmeninė transformacija yra tiesiogiai susiję su efektyviu ADRP priemonių įgyvendinimu.

Pasirinkta priemonė – **esminis Užimtumo tarnybos valdomos informacinės sistemos pakeitimas į šiuolaikiniais moderniais IT sprendimais pagrįstą Užimtumo platformą**, tapsiančią pagrindiniu paslaugų teikimo kanalu daugumai klientų ir pagrindiniu darbo įrankiu beveik 1100 (85 %) Užimtumo tarnybos darbuotojų:

- Naujų klientų pritraukimas. Nauja Užimtumo tarnybos platforma bus paremta moderniais IT funkcionalumo ir patogumo naudoti sprendimais, ir atitiks šiuolaikinio darbdavio ir darbo ieškančio asmens lūkesčius, todėl turėtų paskatinti iki šiol paslaugomis nesinaudojusius darbdavius (įskaitant aukštą pridėtinę vertę kuriančius darbdavius) ir darbo ieškančius asmenis naudotis Užimtumo tarnybos paslaugomis. Darbdaviai turės galimybę savarankiškai skelbti individualizuoto vizualinio turinio skelbimus, operatyviai gauti informaciją apie jų darbo skelbime nurodytus reikalavimus atitinkančius darbo ieškančius asmenis, pateikti paraiškas visoms Užimtumo tarnybos paslaugoms gauti. Darbo ieškantys asmenys (įskaitant darbą

210 Commission Recommendation for Effective Active Support to Employment, 04.03.2021.

keisti norinčius užimtus asmenis) galės susikurti patrauklų gyvenimo aprašymą bei gauti beveik visas Užimtumo tarnybos paslaugas (įskaitant prašymus naudotis ADRP priemonėmis) skaitmeniniu kanalu.

- **Didesnis paslaugų prieinamumas.** Nauja Užimtumo platforma užtikrins informacijos prieinamumą ir pasiekiamumą žmonėms su negalia, skatinant spartesnę asmenų, turinčių negalią, integraciją į darbo rinką. Užimtumo tarnyba organizuos savo klientams mokymus, skirtus išmokyti juos savarankiškai naudotis Užimtumo tarnybos elektroninėmis paslaugomis. Mokymai bus organizuojami nuolat, individualiai ir grupėms, atsižvelgiant į kiekvieno kliento poreikius ir skaitmeninio raštingumo įgūdžius. Įgyvendinus šį sprendinį, bus užtikrinta galimybė realizuoti platų tiesioginių ir elektroninių paslaugų teikimo kanalų spektrą bei juos suderinti tarpusavyje. Kanalų įvairovė leis teikiamas paslaugas padaryti prieinamomis visiems vartotojams. Užimtumo tarnybos skaitmeninės paslaugos didins Užimtumo tarnybos patrauklumą klientams.

- **Darbo jėgos pasiūlos ir paklausos derinimo automatizavimas.** Nauja Užimtumo platforma įgalins efektyviai ir lanksčiai parinkti esamam darbo jėgos poreikiui (laisvoms darbo vietoms) geriausiai tinkančius darbuotojus, bei darbo ieškantiems asmenims pasiūlyti optimalius darbo pasiūlymus, atitinkančius išsilavinimą, patirtį, gebėjimus, geografinę komponentę ar kitus aktualius parametrus. Įgyvendinus IT sprendimus bus užtikrinta efektyvi sąsaja tarp skirtingų darbo rinkos dalyvių: darbdavių, darbo ieškančių asmenų, darbo rinką įtakančio valstybinio sektoriaus institucijų ir kitų suinteresuotų šalių.

- **Duomenų skaidrumo ir teisingumo užtikrinimas taikant procesų automatizavimą.** Procesų automatizavimas sudarys sąlygas vykdyti esamų, gaunamų ir formuojamų duomenų atitikties, teisingumo, logikos kontrolę, užtikrins efektyvų duomenų atvaizdavimą ir panaudojimą. Atviri duomenys bus naudingi plačiam spektrui suinteresuotų šalių. Sąsajos su visomis aktualiomis valstybės informacinėmis sistemomis ir registrais leis gauti visą paslaugų teikimui būtiną informaciją automatiškai, taip mažinant administracinę naštą klientams ir darbuotojams, mažins klaidų pasireiškimo tikimybę, įvedant duomenis.

- **Individualesnis paslaugų teikimas, paremtas EASE rekomendacijomis.** Supaprastinti ir kurįmanoma automatizuoti procesai leis maksimalų Užimtumo specialistų dėmesį sutelkti darbui su klientais, kuriems reikalingas individualus dėmesys bei laikui ir kompetencijoms imlesnės paslaugos (atvejo vadyba, psichologo konsultacijos, lydimoji pagalba, ryšio palaikymas po įdarbinimo ir pan.), bendradarbiavimui su socialiniais partneriais, savivalda ir kitomis suinteresuotomis šalimis, kurios gali padėti Užimtumo tarnybos klientams tvariai integruotis į darbo rinką. Skaitmeninio raštingumo įgūdžius turintys klientai galės savarankiškai susidėti jiems labiausiai pageidaujamų paslaugų paketą ir paslaugas gauti jiems priimtinu laiku, kanalu bei forma.

- **Bendradarbiavimas su privačiomis įdarbinimo agentūromis.** Šiuo metu Užimtumo tarnyba turi duomenų mainų sutartis ir dalinasi duomenimis apie laisvas darbo vietas su privačiais įdarbinimo paslaugų teikėjais, tačiau dėl dabartinės informacinės sistemos funkcionalumo ribotumo, Užimtumo tarnybos informacinė sistema neturi galimybės importuoti aktualios informacijos iš privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų duomenų bazių ir pasiūlyti jos savo klientams – IT sistemai reikia daugiau lankstumo ir pilno sąsajumo/suderinamumo su kitomis sistemomis. Homogeniškai sujungus Užimtumo tarnybos turimą informaciją su privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų duomenimis, darbo ieškantiems asmenims bus sudaryta galimybė, naudojantis Užimtumo tarnybos paslaugomis, tapti matomais praktiškai visuose darbo paieškos ir pasiūlos šaltiniuose nemokamai. Kartu su tokios galimybės sudarymu, bendradarbiaujant su privačiais įdarbinimo paslaugų teikėjais, informacijos Užimtumo tarnybos klientams pateikimas bus vystomas, sudarant sąlygas įgyti ar gilinti skaitmeninius

darbo ieškančių asmenų įgūdžius, pavyzdžiui, robotizuota sistemos pagalba, padedanti asmenims nustatyti nepakankamų skaitmeninių įgūdžių sritis ir būdus, kaip šiuos trūkstamus įgūdžius įgyti. Tokia Užimtumo tarnybos ir privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų informacijos bendrumo, vientisumo ir išsamumo bei jos susiejimo su darbo ieškančių asmenų skaitmeniniais gebėjimais bei jų stiprinimo sistema – ypač reikšmingas argumentas, svarstant darbo ar darbuotojų paieškos kanalo pasirinkimą.

- Analizės ir prognozavimo bloko platformoje sukūrimas. Matematinų modelių ir duomenų analizės metodų bei dirbtinio intelekto sprendimų integracija su nauja Užimtumo platforma užtikrins operatyvų analitinės informacijos pateikimą, skirtą organizacijos valdymui ir apibendrinančios informacijos formavimą apie darbo rinkos tendencijas ir prognozes, skirtą partneriams ir išoriniams vartotojams. Šis sprendinys užtikrins objektyvų situacijos darbo rinkoje vertinimą ir suteiks galimybę priimti pamatuotus, įrodymais pagrįstus sprendimus.

- Žaliųjų inovacijų skatinimas pereinant nuo popierinės prie elektroninės dokumentacijos. Naujoje Užimtumo platformoje bus sudaryta galimybė klientų ir Užimtumo tarnybos įsipareigojimus patvirtinti elektroniniu parašu. Bus atsisakoma popierinių dokumentų tvirtinant įvairius administracinius veiksmus, fizinio parašo poreikį pakeičiant elektroninio parašo funkcionalumu planšetiniuose kompiuteriuose ir skaitmeninėje erdvėje. Tuo tikslu taip pat bus diegiamos asmens skaitmeninio identifikavimo sistemos. Visiškas elektroninių bylų ir procesų elektroninis valdymas leis mažinti veiklos sąnaudas, klientai žinos ir tiksliai supras, kokį dokumentą jie pasirašo.

- Sąsajos su Mokymosi visą gyvenimą sistema ir Karjeros planavimo sistema. Kuriant Mokymosi visą gyvenimą sistemą vienas iš veiksmų bus informacinių technologijų sprendimas, sudarantis galimybes organizuoti asmenims (ir įmonėms, organizacijoms) jų poreikius atitinkančius mokymus, įskaitant ir nuotolinį mokymosi būdą, kuris skirtas visai Lietuvos švietimo sistemai administruoti. Užimtumo tarnybos veiklos srityje, Užimtumo platformos sąsajos su MVG sistemos informacinių technologijų sprendimu leis organizuoti ir administruoti darbo ieškančių asmenų profesinį mokymą ar neformalųjį švietimą. Kuriama Užimtumo platforma bus orientuota į paslaugas darbdaviams ir darbo ieškantiems asmenims, siekiant jų integracijos darbo rinkoje, o MVG sistema užtikrins profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo organizavimą ir įgyvendinimą. Karjeros planavimo sistema nebus informacinių technologijų sprendimas – tai bus vieninga metodika pagrįsta sistema, užtikrinanti sklandų karjeros planavimo ir orientavimo procesą nacionaliniu lygmeniu. Atsižvelgiant į tai, kurių sistemų funkcijos nebus dubliuojamos, priešingai, jas sukūrus tikimasi pasiekti sinergijos efektą.

- Didesnis lankstumas. Moderniais IT sprendimais ir architektūra paremta Užimtumo platforma bus sukurta su galimybe ją lanksčiai koreguoti ir tobulinti, siekiant prisitaikyti prie besikeičiančios Užimtumo tarnybos veikimo aplinkos, vidinių ir išorinių klientų lūkesčių.

- Procesų optimizavimas skaitmeninei transformacijai ir individualizuotų paslaugų teikimui. Užimtumo tarnybos skaitmeninė transformacija, kurią įgalins nauja Užimtumo platforma, turės didelį poveikį dabartiniams Užimtumo tarnybos veiklos procesams. Kuriant Užimtumo platformą taip pat turės būti peržiūrėti visų Užimtumo tarnybos administracijos padalinių veiklos procesai, darbo organizavimas, darbuotojų funkcijos, veiklą reglamentuojantys teisės aktai ir organizuotas jų optimizavimas, atsižvelgiant į naujas, skaitmeninės transformacijos įtakotas, galimybes ir grėsmes.

- Darbuotojų gebėjimų ugdymas. Naujos Užimtumo platformos kūrimas ir įdiegimas pareikalaus didelio dėmesio darbuotojų gebėjimų ugdymui greitai įsisavinti naujus darbo metodus ir įrankius, todėl ypatingas dėmesys bus skirtas personalo mokymams, veiklos

procesų supaprastinimui ir administracinės naštos mažinimui, padedant darbuotojams prisitaikyti prie darbo aplinkos pokyčių.

Įgyvendinus numatytą priemonę planuojama apimtimi, bus sukurta į šiuolaikinio vartotojo poreikius orientuota, lanksti, moderniausias technologinius, ergonominius ir vizualinius rinkos standartus atitinkanti Užimtumo platforma, ir pasiekta ši ekonominė ir socialinė nauda:

- didesnis Užimtumo tarnybos veiklos lankstumas ir atsparumas krizinėms situacijoms;
- efektyvesnis ir taiklesnis darbo rinkos paslaugų ir užimtumo rėmimo priemonių taikymas;
- didesnis darbo jėgos pasiūlos ir paklausos suderinamumas;
- sudarytos galimybės bazinius kompiuterinio raštingumo įgūdžius turintiems klientams savarankiškai naudotis didele dalimi Užimtumo tarnybos paslaugų;
- išaugęs klientų pasitenkinimas individualizuotomis Užimtumo tarnybos teikiamomis paslaugomis;
- sistemingas Užimtumo tarnybos žmogiškųjų išteklių valdymas ir aktyvesnis jų įsitraukimas į veiklos procesus;
- grįžtamojo ryšio ir kokybės valdymas (sistemoje bus galimybė pateikti grįžtamąjį ryšį, stebėti procesų kokybės rodiklius).

Užimtumo platforma leis Užimtumo tarnybai efektyvinti klientams teikiamas paslaugas:

- padidės skaitmeninių dokumentų srautas nuo 38,4 % iki 70 %,
- skaitmenizuotų paslaugų dalis priartės prie 90 %,
- vidutinė įsidarbinimo proceso trukmė sutrumpės nuo 96 d. iki 50 d. ir darbo ieškantis asmuo greičiau sugrįš į darbo rinką,
- darbdaviai greičiau ras tinkamos kvalifikacijos darbuotojus, nes vidutinė laisvų darbo vietų užpildymo trukmė sutrumpės nuo 12 d. d. iki 5 d. d.

Užimtumo tarnyba, sukūrus naująją Užimtumo platformą bei skaitmenizavus daugumą paslaugų, prisidės prie 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos (ESFIP) 1 tikslo „Pažangesnė Europa“ įgyvendinimo – bus skaitmeninama ne tik vartotojų prieiga prie Užimtumo tarnybos paslaugų, bet ir su jų teikimu susijusi įstaigos veikla, maksimaliai atsisakyta „popierinių“ vidaus procesų, sustiprinta el. paslaugų orientacija į vartotojų poreikius, jų pasitenkinimą sukurtomis paslaugomis, užtikrinama paslaugų kokybė ir sąveikumas, nepriklausomai nuo to, kuriame Lietuvos regione ji teikiama. Užimtumo tarnybos perėjimas į procesinį valdymą bei skaitmeninė veiklos transformacija yra tiesiogiai ADRPP efektyvumą lemianti priemonė.

Reformos tikslinės grupės: darbo ieškantys asmenys, darbdaviai, savivaldybės, socialiniai partneriai, NVO, Užimtumo tarnybos darbuotojai.

2. Antroji kryptis. Užimtumo rėmimo priemonių apimties ir įvairovės didinimas, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo.

Būtinybė Lietuvai skirti pakankamai lėšų ADRP priemonių įgyvendinimui yra nurodoma 2020 m. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijoje – „Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius“ ir EBPO rekomendacijoje – „Didinti investicijas į aktyvios darbo rinkos politikos priemones, vertinant jų efektyvumą, ypatingą dėmesį skiriant mokymui“.

Siūloma reforma siekiama atliepti EASE rekomendacijos nuostatas dėl samdos ir veiklos keitimo paskatos ir parama verslumui; įgūdžių tobulinimo ir perkvalifikavimo galimybės ir paramos priemonės; didesnė užimtumo tarnybų parama keičiant darbo vietas.

Augančio nedarbo laikotarpiu spartės automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje). Tai nulems mažėjantį žemos kvalifikacijos, į rutininių funkcijų vykdymą orientuotų darbo vietų skaičių. Todėl būtina siekti ekonomikos pokyčių, siejamų su pažangių sektorių vystymu, užtikrinant spartų tiek aukštos, tiek ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos mokymą kvalifikacijų ir kompetencijų siejamų su ekonominės veiklos sektoriais, turinčiais augimo potencialą ir pasižyminčiais dideliu produktyvumu. Aukšta pridėtinė vertė yra kuriama konkrečioje įmonėje ir tam įtaką daro ne tik turimų darbuotojų kvalifikacija ir kompetencija, bet taip pat įmonėje įdiegti ir naudojami technologiniai sprendimai bei netechnologinės inovacijos, lemiančios našesnę darbą. Investicijos į mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą ir inovacijas lemia aukštos pridėtinės vertės kūrimą.

Asmenys, turintys reikiamas kvalifikacijas ir kompetencijas, yra atsparesni neigiamiems ekonomikos pokyčiams, be to, jie geriau geba pasinaudoti atsirandančiomis naujomis galimybėmis. Kvalifikacijos ir kompetencijos, atliepančios globalias tendencijas laikomos aukštos pridėtinės vertės kvalifikacijomis ir kompetencijomis. Atsižvelgiant į globalias tendencijas, tokias kaip darbų automatizavimas, skaitmenizacija, Žaliasis kursas, žiedinė ekonomika, aukštą pridėtinę vertę kuriančiomis kvalifikacijomis gali būti laikomos tik tos kvalifikacijos, kurios yra orientuotos į aukštesnę veiklos sudėtingumą, savarankiškumą ir kintamumą. Be to, atsiranda poreikis darbo ieškantiems asmenims sudaryti galimybę mokytis pagal aukštojo mokslo modulius. Susiduriama ir su situacija, kai užsieniečiai nemoka arba prastai moka valstybinę kalbą. Kalbos barjeras sukelia nemažai trukdžių jiems įsidarbinti, užtikrinti darbo sąlygų kokybę, derėtis dėl darbo laiko ir užmokesčio ir užkirsti kelią galimam išnaudojimui darbe. Be to, dėl menko kalbos mokėjimo ir (arba) nemokėjimo sunku surasti informacijos apie darbo pasiūlymus.

NKL paramos gavėjai nebus orientuojami į konkrečią sritį arba sektorių, tačiau įvertinus darbo rinkos poreikius, tikėtina, jog abiejų užimtumo rėmimo priemonių dalyviai prisidės prie skaitmenizacijos ir/arba Žaliojo kurso tikslų. Verslumo ugdymo priemonėje bus finansuojamos tik tos darbo vietos, kurios kuriamos orientuojantis į skaitmenizaciją ir „žaliąją ekonomiką“, o aukštą pridėtinę vertę kuriančių profesijų mokymo programos yra parengtos atliepiančios globalizacijos, skaitmenizacijos ir robotizacijos sąlygojamus pokyčius, tad beveik visose programose ugdomi skaitmenizacijos įgūdžiai.

Kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė

Siūloma nauja kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė suteiks galimybę darbo ieškantiems asmenims (bedarbiams/užimtiems asmenims) mokytis ir įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas pagal profesinio mokymo programas ir jų modulius bei aukštojo mokslo modulius. Tokiu būdu profesinio mokymo priemonės taikymas bus orientuojamas į aukštos pridėtinės vertės sritį, o paramos mokymuisi priemonių spektras pasipildys nauja – neformaliojo suaugusiųjų švietimo priemone.

Užimtiems asmenims bus sudaryta galimybė mokytis pameistrystės organizavimo forma bei įsivertinti ir pripažinti neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytas kompetencijas (šiuo metu užimti asmenys, Užimtumo tarnybos siuntimu gali dalyvauti tik profesinio mokymo priemonėje).

Siekiant padėti užsieniečiams, registruotiems Užimtumo tarnyboje, sėkmingai integruotis į Lietuvos darbo rinką, bus sudarytos sąlygos mokytis valstybinės kalbos, dalyvaujant neformaliojo suaugusiųjų švietimo priemonėje. Valstybinės kalbos mokymas bus teikiamas tiems užsieniečiams, kurie dalyvauja ADRPP finansuojamose NKL lėšomis.

Kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė skiriasi/nauja palyginti su esamomis Užimtumo įstatyme šiais aspektais:

- Kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė suteiks galimybę darbo ieškantiems asmenims (bedarbiams/užimtiems asmenims) mokytis ir įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas ne tik pagal profesinio mokymo programas ir jų modulius, bet ir pagal **aukštojo mokslo modulius**, ko šiuo metu Užimtumo įstatyme nėra. Dėl šios priežasties, paramos mokymuisi galimybės pasipildys nauju neformaliojo suaugusiųjų švietimo pagal aukštojo mokslo modulius komponentu.
- Kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė **atvers platesnes galimybes užimtiems asmenims**. Jie galės dalyvauti **pameistrystėje ir neformaliojo švietimo bei savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinime**. Pagal šiuo metu galiojančias paramos mokymuisi priemones Užimtumo įstatyme, užimti asmenys tokios galimybės neturi.
- Užsieniečiai (tiek ES šalių, tiek trečiųjų šalių piliečiai) šiuo metu neturi galimybės gauti finansavimo iš Užimtumo tarnybos **mokytis lietuvių kalbos**, kurios mokėjimas daro svarbią įtaką jų galimybėms tvariai integruotis į Lietuvos darbo rinką. Kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonės rėmuose ši galimybė atsiras, bus suformuotas mokymo teikėjų ir mokymo programų pasirinkimas užsieniečiams mokytis lietuvių kalbos.

Planuojama, kad priemonėje dalyvaus **19350 asmenų**.

Aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijas ir kompetencijas suteikiančių mokymo programų kūrimas ir sąsaja su Švietimo komponentu. Planuojama kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo aukštos pridėtinės vertės srityse priemonė apims ir esamas mokymo programas, kurių kol kas nėra gausu bei ypač remsis į aukštos pridėtinės vertės mokymo programų kūrimą / atnaujinimą. **Aukštos pridėtinės vertės kvalifikacijos ir kompetencijų įgijimą atliepančių mokymo programų plėtra bus vykdoma pagal Švietimo komponente** - 4. „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“, 4.4. Reformoje „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“ numatytas priemonės. Reformos įgyvendinimo metu bus sukurtas vieningas Mokymosi visą gyvenimą (toliau - MVG) sistemos veikimo ir valdysenos modelis ir koordinuota mokymosi visa gyvenimą politika, kuri prisidės prie investicijų į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimo efektyvumo didinimo, sukurs palankias prielaidas asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, valstybei prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui. Svarbi MVG sistemos ašis – kokybiškas kompetencijų plėtojimo turinys. Atnaujinamas profesinio mokymo ir aukštojo mokslo turinys (neformalus profesinis mokymas, moduliai, aukštųjų mokyklų teikiami moduliai ar neformalios suaugusiųjų švietimo programos) bus prieinamas MVG sistemoje. Įdiegus Aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo modelį bus įdiegti automatiniai programų identifikavimo mechanizmai. MVG IT sistemoje bus išskiriamas specifinis požymis padedantis identifikuoti ir rasti aukštą pridėtinę vertę teikiančias programas.

Augančio nedarbo laikotarpiu, svarbiu išlieka ir verslumo skatinimas. Verslumo lygis auga visoje šalyje, tačiau net 60 % respondentų teigia, neturintys pakankamai žinių, įgūdžių ir patirties įsteigti naują verslą. Todėl būtina skatinti verslumo kultūros vystymąsi visoje šalyje, siekiant bendro verslumo lygio augimo, ugdyti kompetencijas verslumo srityje, suteikti pradedančiajam ir augančiam verslui paramą, didinti prieinamumą prie kokybiškų paslaugų bei vienodų galimybių gauti kokybiškas paslaugas, nepriklausomai nuo regiono, daugiau dėmesio skiriant tikslinių grupių (vyresnio amžiaus, jaunimo, moterų) verslumo skatinimui, leidžiant pasireikšti šių tikslinių grupių kūrybiškumui ir inovaciniams gebėjimams. Pradedantiesiems ir smulkiesiems verslininkams, ypač Lietuvos regionuose, dažniausiai trūksta informacijos, gebėjimų identifikuoti kuriamo verslo ekonomines naudas, žinių apie verslo formas, jų administravimą bei šalyje esančias mokestines

sistemas, gerosios verslo praktikos pavyzdžius, kurie padėtų pradėti, vykdyti veiklą, identifikuoti kuriamo verslo stiprybes ir silpnybes, užkirsti kelią galimiems verslo sunkumams.

Verslumo skatinimo priemonė

a) Naujai siūloma verslumo skatinimo priemonė sudarys sąlygas efektyviau teikti paramą **darbuotojams** ir **savarankiškai dirbusiems** šalies gyventojams, kuriuos **paveikė veiklos pokyčiai įmonėse, vykdomų veiklų nutraukimas dėl pandemijos sukeltos krizinės situacijos**.

Verslumo skatinimo priemonės įgyvendinimo principai. NKL lėšas siekiama investuoti į darbo vietų, prisidedančių prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo, steigimą, mokant subsidiją verslą kuriantiems asmenims su steigiamos darbo vietos darbo funkcijų atlikimu susijusioms darbo priemonėms įsigyti, montuoti, pritaikyti ir patalpoms, reikalingoms darbo vietai įrengti, remontuoti ar pritaikyti.

Tikslinė grupė – numatoma darbo vietų steigimą subsidijuoti bedarbiams ir asmenims, keičiantiems, ekonominę veiklą, kuriuos paveikė veiklos pokyčiai įmonėse, vykdomų veiklų nutraukimas dėl pandemijos sukeltos krizinės situacijos, sudarant galimybę steigti darbo vietą **ne tik sau, bet ir kitam bedarbiui**.

Nauja NKL lėšomis finansuojama priemonė nuo kitų šiuo metu Užimtumo tarnybos taikomų paramos darbo vietoms steigti priemonių, kuriose šiuo metu gali dalyvauti tik pirmą kartą verslą kuriantys bedarbiai arba darbdaviai, kuriantys darbo vietas pažeidžiamiems asmenims, skirsis ir tuo, kad steigiamos darbo vietos turės prisidėti prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo. Planuojama šią priemonę taikyti **1772 asmenų**, vienam asmeniui vidutiniškai skiriant iki 14 tūkst.€ (paramos intensyvumas priklausys nuo steigiamos darbo vietos ekonominio pagrindimo ir paraiškos teikėjo poreikių). Organizuojant priemonę bus atsižvelgiama į regionų/sektorių poreikius, didesnę dėmesį skiriant labiau pandemijos paveiktoms teritorijoms/sektoriams.

Atrankos kriterijai – (1) asmuo darbo vietą turi steigti pradėdamas naują ekonominę veiklą, (2) veikla turi būti orientuota į skaitmeninę, žaliąją transformaciją bei žiedinės ekonomikos skatinimą (papildomų prioritetinių sričių nenumatoma). Papildomi balai skiriami, jei darbo vieta yra steigiama regionuose (ne didmiesčiuose) bei jei paraiškos teikėjas įsipareigoja įdarbinti 3 ir daugiau asmenų.

Priemonės įgyvendinimo eiga – paskelbiama projektų atranka (skelbimas viešinamas iki 3 mėnesių), vertinami projektai (iki 3 mėnesių, vykdomi verslumo ugdymo užsiėmimai (iki 1 mėnesio), steigiamos darbo vietos (iki 12 mėnesių), vykdomos konsultacijos po darbo vietos įsteigimo (12 mėnesių po darbo vietos įsteigimo), vykdoma įsteigtų darbo vietų kontrolė ir priežiūra (visu darbo vietos išlaikymo laikotarpiu), atliekamas poveikio vertinimas, pasibaigus numatytam darbo vietos išlaikymo terminui.

Priemonės poveikis bus vertinamas ekonominiu ir socialiniu lygmeniu: vertinama kokia dalis darbo vietų, kurioms buvo mokėta subsidija, nepanaikinta po 36 mėn. (trumpalaikis vertinimas) arba po 48 mėn. (ilgalaikis vertinimas) nuo darbo vietų įsteigimo dienos. Taip pat kiekvienais metais bus vertinama, kaip kinta sukurto verslo pajamos, ar jis kuria papildomą pridėtinį efektą (plečia veiklą, sukuria daugiau nei vieną darbo vietą tvariam užimtumui), kokį poveikį turi atitinkamam regionui.

Šiuo metu reikalavimų pasiekti apčiuopiamų/konkrečių verslo rezultatų nėra numatyta, tačiau bus **numatytas reikalavimas įsteigtą darbo vietą išlaikyti tam tikrą laikotarpį** (3 arba 2 metus, priklausomai nuo subsidijos dydžio), kitu atveju parama turės būti grąžinta (visa arba dalis,

proporcingai darbo vietos steigimo sutartyje numatytam darbo vietos išlaikymo laikotarpiui – darbo vietą išlaikius 1 metus iš numatytų 3 metų, paramos gavėjas turėtų grąžinti 2/3 paramos).

Naujų priemonių įgyvendinimas. Naujos verslumo skatinimo ir kvalifikacijų bei kompetencijų įgijimo priemonės bus organizuojamos parengiant ir įgyvendinant pilotinius projektus. Pilotinių projektų įgyvendinimo laikotarpis – 2022 m. Q2 – 2026 m. Q2. Pasibaigus pilotiniams projektams ir atlikus jų poveikio vertinimą, bus svarstoma dėl priemonių įtraukimo į bendrą Užimtumo tarnybos veiklos modelį nacionaliniu lygmeniu.

Pilotinių projektų įgyvendinimui 2022 m. Q1 bus parengti atskiri, jų veiklas reglamentuojantys teisės aktai, tvirtinami Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu arba Užimtumo įstatyme bus reglamentuotos atskiros priemonės. Teisės aktuose bus numatytos dalyvavimo naujose priemonėse sąlygos ir tvarka, tikslinės grupės, atrankos kriterijai, vertinimo kriterijai, paramos intensyvumo kriterijai, paramos susigrąžinimo kriterijai.

b) Konsultacijos verslui. Numatantiems kurti verslą asmenims, pasitelkiant išorės teikėjus bei partnerius, bus organizuojami pažintiniai seminarai apie žiedinę ekonomiką bei Žaliąjį kursą, verslumo bei bendradarbiystės kursai, kuriuose, sukurtų įrankių pagalba, verslininkams bus simuliuojami verslo kūrimo bei jų administravimo, išlaikymo bei plėtros situaciniai žaidimai, kurie padės stiprinti verslumo įgūdžius ir kompetencijas, verslo progresą.

Siekiant užtikrinti naujo verslo tvarumą, **po verslo įsteigimo**, dar metus, numatoma padėti palaikyti verslą, teikiant individualias konsultacijas verslo finansavimo, partnerių paieškos, mokesčių, verslo, teisės, rinkodaros, finansų, personalo valdymo, verslo tobulinimo ir vystymo klausimais.

c) Užimtumo tarnybos darbuotojų kompetencijų grupė. Siekiama užtikrinti, kad **Užimtumo tarnyba** turėtų reikiamų veiklos pajėgumų savalaikės tiesioginės paramos teikimui ir galėtų kitaip prisidėti prie įvairių paramos teikimo būdų. Siekiant taiklesnio bei tvaresnio paslaugų teikimo, bus sudaryta **papildomas kompetencijas turinti darbuotojų grupė**, sutelksianti personalą, gebantį ne tik administruoti centralizuotai teikiamus dokumentus, organizuoti skaidrų paraiškų vertinimą, konsultuoti verslą ketinančius steigti paraiškų teikėjus, bet ir organizuos pastarųjų mokymus: verslo formos pasirinkimo, verslo valdymo (planavimas, organizavimas, vykdymas, kontrolė), marketingo, verslo rizikos valdymo ir kt. klausimais. Bus siekiama didinti Užimtumo tarnybos darbuotojų profesines kompetencijas, susijusias su žaliosios ir skaitmeninės transformacijos tikslų siekimu ir žiedinės ekonomikos skatinimu. Darbuotojų kompetencijų didinimui bus skirta 0,4 mln.€ iš NKL.

Įgyvendinant EASE rekomendaciją – visapusiškai išnaudoti ES lygmeniu teikiamą struktūrinių fondų paramą, ESFIP lėšomis yra numatyta finansuoti individualizuotas ADRP priemones, nukreiptas į bedarbių įsidarbinimo galimybių didinimą, siekiant optimalios darbo jėgos pasiūlos atitikties darbo rinkos poreikiams ir naujiems „Pramonė 4.0“ iššūkiams. Šias ADRP priemones sudaro kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas, motyvacijos didinimas (parama mokymuisi, parama judumui, remiamas įdarbinimas, parama darbo vietoms steigti, darbo rinkos paslaugos ir kitos bedarbių užimtumo gebėjimus ir galimybes didinančios priemonės ar paslaugos, atitinkančios tikslinių grupių poreikius; neformalus švietimas, suteikiantis bendruosius ir specialiuosius gebėjimus). Numatyta prioritetą teikti ribotas ir vidutines įsidarbinimo galimybes turintiems bedarbiams, o ypač nekvalifikuotiems asmenims, ilgalaikiams bedarbiams, vyresnio amžiaus asmenims, NEET jaunimui, migrantams.

Įgyvendinant EASE rekomendaciją – skirti pakankamai išteklių priemonėms finansuoti, esamos ADPR priemonės bus finansuojamos ir iš Valstybės biudžeto toms tikslinėms grupėms, kurių neapima ESFIP ir NKL. Planuojant naujas siūlomas priemones, buvo atsižvelgta į tai, kad EASE rekomenduojama, jog aktyvios paramos užimtumui po pandemijos sukeltos krizės priemonės galėtų būti finansuojamos ir iš NKL.

Iš NKL lėšų nebus finansuojamos tos ADPR priemonės, kurios yra finansuojamos iš ESFIP ir Valstybės biudžeto lėšų.

Užimtumo tarnyba, kaip vienintelė institucija, įgyvendinanti ir administruojanti ADPR priemones, finansuojamas iš ESFIP ir priemones, kurios bus finansuojamas iš NKL, užtikrins, kad tos pačios tikslinės grupės ir/ar tos pačios priemonės finansavimas nebūtų dubliuojamas iš skirtingų finansavimo šaltinių.

Reformos tikslinės grupės: darbo ieškantys asmenys, darbdaviai ir darbo organizacijos, savivaldybės, socialiniai partneriai, NVO, Užimtumo tarnybos darbuotojai, dirbantys tiesiogiai su klientais.

Pagrindinės atsakingos už reformų įgyvendinimą institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

9.5. Reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“

Reformos tikslas – kompleksiškai įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesnį lėšų panaudojimą.

Bendrieji skurdo ir socialinės atskirties bei pajamų nelygybės rodikliai Lietuvoje vis dar atsilieka nuo ES vidurkio (skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis: LT 26,3%, ES 20,9%; pajamų pasiskirstymo koeficientas: LT 6,44, ES 4,99). 2018 – 2020 m. buvo įgyvendinta daug priemonių, orientuotų į skurdo ir pajamų nelygybės mažinimą, tačiau jas įgyvendinant trūko holistinio požiūrio vertinant visus minimalias pajamas užtikrinančius elementus ir galimas jų tarpusavio sąsajas.

Valstybės kontrolė, socialiniai partneriai bei tarptautinės organizacijos vienbalsiai sutaria, kad minimalių pajamų adekvatumas Lietuvoje yra nepakankamas^{211,212,213}. Ypač dažnai minimas nepakankamas valstybės remiamų pajamų dydis (toliau – VRP), kuris taikomas vertinant asmens pajamas ir (ar) turtą, suteikiančius teisę asmenims gauti socialinę paramą, taip pat apibrėžiant ir apskaičiuojant socialinės paramos dydžius. Nuo 2019 m. VRP dydis yra kasmet indeksuojamas susiejus jį su minimalių vartojimo poreikių dydžiu (toliau – MVPD). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatyme apibrėžta, jog VRP negali sudaryti mažiau nei 50 % MVPD. Dėl šios priežasties labai dažnai pažymima, jog būtina didinti VRP adekvatumą, artinant jį prie MVPD.

Vyriausybė atkreipia dėmesį, kad minimalias pajamas užtikrinančią sistemą reikia vertinti kaip visumą, todėl vien valstybės remiamų pajamų dydžio (VRP) padidinimas neišspręs esamų

211 Valstybės kontrolė. 2019. *Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką:*

https://www.vkontrolė.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24885

212 Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas. 2020. *Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020:* https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf

213 OECD. 2020. *Economic survey of Lithuania:* https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-lithuania-2020_62663b1d-en#page1

problemų, o taip pat galimai sąlygos sisteminės problemas²¹⁴. Siekiant užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą, nepakanka padidinti vieną sistemos elementą, reikalingas visos minimalias pajamas užtikrinančios sistemos kompleksinis įvertinimas, identifikavimas sistemos elementų tarpusavio sąsajų bei poveikio darbo paskatoms. Pavyzdžiui, svarbu atkreipti dėmesį į sąsajas su šalpos pensijomis, minimalia mėnesine alga, mažiausiomis socialinio draudimo išmokomis. Tokiu būdu galima užtikrinti, kad sistema bus socialiai teisinga, nemažins paskatų dirbti bei mokėti socialinio draudimo įmokas.

Įgyvendinant reformą bus atlikta minimalių pajamų studija, suformuotos rekomendacijos, parengtas jų įgyvendinimo veiksmų planas, taip pat atitinkamų teisės aktų projektai. Preliminariai numatoma į minimalių pajamų studijos aprėptį įtraukti piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams, šalpos pensijas, mažiausias socialinio draudimo išmokas, minimalų mėnesinį atlyginimą.

Priemonės, orientuotos į rekomendacijų įgyvendinimą ir nukreiptos į socialinės apsaugos išmokų adekvatumo ir tvarumo didinimą, yra įtrauktos į VPNĮP:

- Kompleksiškai įvertinti šalpos išmokų sistemą ir galimybes sparčiau didinti šalpos pensijas, kurių paskirtis yra užtikrinti pajamas tiems asmenims, kas neįgijo teisių socialinio draudimo pensijų sistemoje arba jų įgytos teisės užtikrina neadekvačiai mažas pajamas senatvėje ar ištikus negaliai;
- Parengti ir priimti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant kompleksiškai peržiūrėti ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokas, taip pat artinti šių išmokų minimalius dydžius prie minimalių vartojimo poreikių dydžio²¹⁵;
- Įvertinti nedarbo draudimo išmokų mokėjimo trukmės reikalavimus, siekiant padidinti jaunimo ir vyresnio amžiaus asmenų įtrauktį ir socialines garantijas;
- Apsvarsčius tvarius finansavimo šaltinius, peržiūrėti pensijų indeksavimo teisinį reguliavimą;
- Parengti ir priimti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimo įstatymų projektus, siekiant peržiūrėti dirbančių asmenų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, maksimalias sumas, atitinkamai peržiūrint gyventojų pajamų mokesčio dydžius;
- Parengti ir priimti Išmokų vaikams įstatymo pakeitimo įstatymo projektą – padidinti globos (rūpybos) išmokos dydį, siekiant užtikrinti globojamų (rūpinamų) vaikų poreikius; susieti išmokų vaikams mokėjimą su vaikų privalomojo ugdymo užtikrinimu, esant socialinei rizikai;
- Įdiegti savivaldybių socialinės paramos veiksmingumo matavimo sistemą;
- Išanalizavus piniginės socialinės paramos nepaėmimo (angl. non-take-up) problemą, parengti ir priimti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimo įstatymą – užtikrinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams prieinamumą ir didinti bendruomenių įsitraukimą teikiant paramą.

214 LR Vyriausybė. 2019. Dėl Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo Nr. XIII-820 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-P-3385: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c06efdf0d85511e98bb2b994315c7101?jfwid=-kyrux3g1i>

215 Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kiekvienais metais apskaičiuoja ateinančių kalendorinių metų minimalių vartojimo poreikių dydį (MVPD) euro tikslumu ir iki gruodžio 31 d. jį patvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. MVPD apskaičiuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.821DEBBBD657/asr>. 2021 metų MVPD siekia 260 Eur

Atkreiptinas dėmesys, jog dalis VPNĮP priemonių, skirtų mažinti skurdą bei socialinę atskirtį, bus įgyvendinta artimiausiu metu. Pavyzdžiui, vienišo asmens pensijas planuojama pradėti mokėti dar 2021 m. Priemonė taikliai nukreipta į labiausiai skurstančius asmenis. Vieno asmens namų ūkių skurdo rizikos lygis yra pats didžiausias iš visų namų ūkių tipų (2019 m. 46,3%, bendras visų namų ūkių – 20,6%). Siekiama, kad 2024 m. vienišų pensinio amžiaus asmenų papildoma pensija sudarytų ne mažiau kaip 11% vidutinės senatvės pensijos (turint būtinąjį darbo stažą) per mėnesį. Taigi, iki 2021 m. III ketv. pabaigos numatoma priimti teisės aktų pakeitimus, kuriais vienišiams (sutuoktinio neturintiems) neįgaliesiems ir pagyvenusiems asmenims bus skiriama ir mokama papildoma vienišo asmens pensija.

Iki 2022 m. pabaigos numatoma sumažinti socialinio draudimo stažo reikalavimus (sutrumpinant nuo šiuo metu galiojančio 12 mėnesių per paskutinius 30 mėnesių iki 9 mėnesių per paskutinius 30 mėnesių); į nedarbo socialinio draudimo sistemą įtraukti likusias savarankiškai dirbančių asmenų grupes (individualia veikla užsiimančius asmenis) ir nustatyti tinkamo dydžio nedarbo socialinio draudimo įmokų tarifus (nedarbo socialinio draudimo įmokomis padengti šios draudimo rūšies išmokas).

Vykdamas Vyriausybės priemonių planą, bus peržiūrėtas pensijų indeksavimo mechanizmas ir numatytas spartesnis pensijų didinimas, kad pagyvenusių ir neįgalių asmenų skurdo rizikos lygis iki 2030 metų sumažėtų iki 25 procentų (Nacionalinė plėtros programa).

Siekiant tinkamai įgyvendinti rekomendaciją „(...) *padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo*“, taip pat užtikrinti pakankamą socialinės apsaugos sistemos finansavimą, mokesčių ir socialinių išmokų sistemos neturėtų būti reformuojamos segreguotai. Mokesčių lengvatas ir socialines išmokas reiktų vertinti kaip visumą, bendrą valstybės teikiamos paramos paketą.

Finansų ministerija, atsižvelgdama į XVIII-osios Vyriausybės programos nuostatas, susijusias su teisingesne ir augti palankia mokesčių sistema, subūrė ekspertų darbo grupę ir pakvietė visuomenę teikti pasiūlymus dėl mokesčių lengvatų peržiūros. Numatomos 6 mokesčių sistemos peržiūros kryptis – pelno reinvestavimo skatinimas, žaliasis kursas, pajamų nelygybės mažinimas, specialiųjų apmokestinimo sąlygų ir lengvatų peržiūra, investavimo ir ilgalaikio taupymo instrumentų modelis ir savivaldos finansinio savarankiškumo stiprinimas. Numatoma, jog mokesčių sistemos pakeitimai įsigalios nuo 2023 m. Siekiant užtikrinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą ir integralumą, dalis Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano priemonių, susijusių su socialinės apsaugos išmokomis, taip pat numatoma, jog bus įgyvendintos 2022 m. pabaigoje – 2023 m.

Taip pat, siekiant užtikrinti globojamų (rūpinamų) vaikų poreikius, numatoma tobulinti vaikų globos (rūpybos) sistemą ir didinti finansinę paramą globojamiems (rūpinamiems) vaikams. Vaikui, kuriam globa (rūpyba) nustatyta šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos institucijoje, jo globos (rūpybos) laikotarpiu mokama 4 BSI dydžio (2021 m. – 160€) globos (rūpybos) išmoka. Globos (rūpybos) išmoka, kurią 2020 m. gavo 7,9 tūkst. vaikų, nebuvo didinama nuo 1999 m. (22 metus). Atsižvelgiant į tai, nuo 2022 m. planuojama padidinti globos (rūpybos) išmokos dydį.

Be to, svarbu pažymėti, jog įvertinus Lietuvos mokslo tarybos atlikto reikminio tyrimo „Piniginės socialinės paramos nepaėmimo, turint teisę ją gauti, priežastys bei sprendimo būdai“ rezultatus (išsiaiškintos piniginės socialinės paramos nepaimančių (nesikreipiančių) asmenų sociodemografinės charakteristikos; nustatytos piniginės socialinės paramos nepaėmimo, turint teisę ją gauti, priežastys; pateiktos rekomendacijos ir galimi išmokų nepaėmimo problemos sprendimo būdai; parengta ir išbandyta socialinės paramos išmokų nepaėmimo identifikavimo

metodika), bus pakeistas Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas siekiant užtikrinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams prieinamumą. Šią priemonę planuojama įgyvendinti iki 2023 m. IV ketv.

9.6. Strateginės autonomijos ir saugumo iššūkiai

Planuojamos įgyvendinti reformos, investicijos ir priemonės nepadės Sąjungai tapti atsparesnei diversifikuojant pagrindines tiekimo grandines (angl. „Supply chain“), siekiant strateginės Sąjungos autonomijos.

9.7. Daugiašaliai ir bendradarbiavimo abipus sienos projektai

Tarpvalstybiniai ir daugiašaliai projektai, prie kurių prisidėtų reformos, nevykdomi.

9.8. Žalioji transformacija kaip komponento tikslas

Reformos „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“ antrosios krypties *Užimtumo rėmimo priemonių apimties ir įvairovės didinimas, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo* paramos gavėjai nebus orientuojami į konkrečią sritį arba sektorių, tačiau įvertinus darbo rinkos poreikius, tikėtina, jog abiejų užimtumo rėmimo priemonių dalyviai prisidės ne tik prie skaitmeninimo, bet ir prie Žaliojo kurso tikslų. Verslumo ugdymo priemonėje bus finansuojamos tik tos darbo vietos, kurios kuriamos orientuojantis į skaitmenizaciją ir „žaliąją ekonomiką“, o aukštą pridėtinę vertę kuriančių profesijų mokymo programos yra parengtos atliepant globalizacijos, skaitmenizacijos ir robotizacijos sąlygojamus pokyčius, tad beveik visose programose ugdomi skaitmenizacijos įgūdžiai. Naujai kuriamų darbo vietų veikla orientuota tiek į žalinimo, tiek į skaitmeninimo sritis, kurios bus derinamos, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius. Skaitmeninių įgūdžių poreikius darbo rinkoje Lietuvoje šiuo metu yra didesnis, tačiau pastebima žaliųjų kompetencijų ir darbo vietų augimo paklausa. 12,14 mln. € suplanuota pagal intervencijos kodą 01 - Contributing to green skills and jobs and the green economy

9.9. Skaitmeninė transformacija kaip komponento tikslas

Reforma „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“ reikšmingai prisideda prie skaitmeninės transformacijos tikslų. Pagal skaitmeninių žymenų metodiką iš 101,7 mln.€ reformai įgyvendinti suplanuotų lėšų 51,4 mln. € bus nukrepiama verslumo skatinimo ir kvalifikacijų bei kompetencijų įgijimo priemonėms pagal intervencijos kodus 100- Support for self-employment and business start-ups ir 108 - Support for the development of digital skills.

9.10. Nedarome reikšmingos žalos

Įvertinus komponento planuojamų reformų poveikį šešiams aplinkos veiksniams, nurodytiems [Taksonomijos reglamente](#) 17 str., nustatyta, kad šio komponento reformos, pagal veiklų pobūdį neturi jokio numatomo poveikio visiems šešiams aplinkos tikslams arba numatomas jos poveikis yra nereikšmingas, t.y. nedaro tiesioginio ir pirminio netiesioginio poveikio per visą gyvavimo ciklą, atsižvelgiant į jos pobūdį, ir todėl laikoma, kad jos atitinka principą „Nedarome reikšmingos žalos“:

Išsamus komponento reformų atitikimo principui „Nedarome reikšmingos žalos“ įvertinimas pateiktas 7.1 priede.

9.11. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Dviejų komponento reformų įgyvendinimas bus stebimas fiksuojant 7 tarpinių tikslų ir 3 galutinių tikslų įgyvendinimo progresą.

Lentelė 34. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Padidinta vienišo asmens socialinė apsauga	Parengtas ir įsigaliojęs teisės aktų paketas, reikalingas papildomai vienišo asmens išmokai įvesti	Q3	2021
2.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Kokybiškos socialinės priežiūros paslaugų prieinamumas nepaisant regioninių skirtumų	Akredituotą socialinę priežiūrą teikiančios įstaigos	Q4	2021
3.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Pakeistas užimtumo rėmimo sistemą reglamentuojantis teisinis reguliavimas	Priimti ir įsigalioję teisės aktai, reglamentuojantys Užimtumo tarnybos veiklos procesus; teisės aktais siekiama sustiprinti Užimtumo tarnybos institucinius gebėjimus teikti individualiai pritaikytą paramą darbo ieškantiems asmenims ir darbdaviams, didinti paslaugų prieinamumą, kokybę, atsparumą pokyčiams darbo rinkoje, išnaudojant skaitmenines technologijas.	Q2	2022
4.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Įsigaliojęs užimtumo rėmimo sistemą reglamentuojantis teisinis reguliavimas dėl pilotinių priemonių įgyvendinimo	Priimti ir įsigalioję teisės aktai, reglamentuojantys naujų pilotinių užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimą	Q2	2022
5.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Padidinta nedarbo socialinio draudimo sistemos aprėptis	Parengtas ir įsigaliojęs Nedarbo socialinio draudimo įstatymo atitinkamų straipsnių pakeitimas	Q1	2023
6.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Pasirengta minimalių pajamų sistemos pertvarkai	Parengtas atitinkamų teisės aktų projektų paketas	Q4	2023
7.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Kompleksiškai peržiūrėtos ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokos	Parengtas ir įsigaliojęs Ligos ir motinystės socialinio draudimo atitinkamų straipsnių pakeitimo įstatymo projektas	Q1	2024
8.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Pagerintas pagyvenusių ir neįgalių asmenų pajamų adekvatumas	Parengti siūlymai dėl pensijų indeksavimo mechanizmo tobulinimo	Q2	2024

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. birželio 30 d., EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalios galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 35. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Įgyvendinta Užimtumo tarnybos skaitmeninė transformacija: 90 % Užimtumo tarnybos paslaugų galės būti teikiamos naudojant Užimtumo tarnybos platformą, turinčią sąsajas su mokymosi visą gyvenimą sistema, karjeros orientavimo sistema ir kitomis šalies informacinėmis sistemomis	90	Q3	2024
2.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Sudarytos sąlygos nuo COVID-19 ekonominių padarinių nukentėjusiems asmenims kelti verslumo kompetencijas ir kurti tvarias darbo vietas	1772	Q2	2026
	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Užtikrintas trūkstančių darbuotojų parengimas aukštą pridėtinę vertę kuriančiuose ekonominiuose sektoriuose	19350	Q2	2026

9.12. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento iššūkių atliepimas bei tikslų siekimas ir nurodytos reformos bus įgyvendinamos sutelkiant ir ESFIP lėšas (800,5 mln.€), nacionalinio biudžeto lėšas, suplanuotas ESFIP

bendrafinansuoti (204,6 mln.€) ir netinkamą EGADP lėšomis PVM apmokėti ir EGADP lėšas 109,21 mln.€.

Preliminariai esame įvertinę planuojamų investicijų **atitiktį valstybės pagalbos** taisyklėms ir manome, kad kai kuriose srityse (pvz., 1 reformos 2 krypties Verslumo skatinimo priemonė) finansavimas turėtų būti laikomas valstybės pagalba. Planuojama, kad finansavimas būtų skiriamas vadovaujantis 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 1407/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 str. taikymo *de minimis* pagalbai.

Investicijos, numatytos minimalių pajamų studijos atlikimui, nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Lentelė 36. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

	Suma, mln.€	2022	2023	2024	2025	2026	% dalis
Garantuota minimalių pajamų apsauga	0.4	0.4					0.37%
Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	108.81	15.13	28.27	27.91	25	12,6	99.63%
Komponento suma, mln.€	109.21	15.03	28.27	27.91	25	12,6	

Trečioji dalis. PLANO SUDERINAMUMAS IR ĮGYVENDINIMAS

1. Išankstinio mokėjimo prašymas

Lietuva vykdo 2020 m. liepą pateiktą ES Tarybos fiskalinę rekomendaciją – remti ekonomiką ir jos atsigavimą bei imtis visų priemonių pandemijai suvaldyti, todėl NKL įgyvendinimo pradžioje suteiktas išankstinis finansavimas padėtų sparčiau atsigauti Lietuvos ekonomikai ir turėtų mažesnę neigiamą poveikį valstybės viešiesiems finansams. Siekiant kuo greičiau pradėti vykdyti ekonomikos atsigavimą skatinančius projektus, išankstinis finansavimas užtikrintų, kad Lietuva turi lėšų teikti paramą paramos gavėjams nuo NKL įgyvendinimo pradžios. Reformų investicinėms veikloms ir investicijoms įgyvendinti reikalinga suma paramos gavėjus pasiektų kuo greičiau avansu forma bei jiems pateikus mokėjimo prašymus išlaidos būtų operatyviai atlygintos. Taip pat išankstinis finansavimas sumažintų skolos aptarnavimo išlaidas, kuomet Lietuva siekdama kuo greičiau įgyvendinti projektus, juos finansuotų ne skolintomis lėšomis, o gauto išankstinio finansavimo lėšomis.

Planuojama išnaudoti didžiausią galimą išankstinio finansavimo sumą – 13% visų Lietuvai skirtų NKL lėšų.

2. Suderinamumas su kitais instrumentais

NKL reformos ir investicijos yra suderintos su **NEKSVP** numatytais veiklomis ir jos turės tiesioginį poveikį sektoriams, įtraukiamiems į NEKSVP. Tiesiogiai NKL suplanuotos komponento „Žalioji Lietuvos transformacija“ reformos ir investicijos padės greičiau pasiekti NEKSVP nustatytus tikslus, rezultatus ir jų poveikį. Siekiant poveikio klimatui neutralumo, trys komponento reformos ir viena investicija tiesiogiai sumažins ŠESD dėl investicijų į energijos vartojimo efektyvumą, padidintą AEI dalį bendrame energijos suvartojime ir vietinės energijos iš AEI gamybą, išaugusį kelionių aplinkai draugišku autotransportu skaičių, tam panaudojant elektros energiją, biometano dujas, antros kartos biodegalus, „žaliąjį vandenilį“.

Taip pat išlieka aktualūs 2018 m. patvirtintoje **Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje** numatyti tikslai – didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį Lietuvos vidaus energijos gamyboje; energijos vartojimo efektyvumo didinimas; darniai vystyti elektros energetiką, integruojant ją į ES vidaus rinką, užtikrinant patikimus ir konkurencingus rezervavimo ir balansavimo pajėgumus bei didinant vidaus elektros energijos generavimo iš netaršių šaltinių pajėgumus ar panaudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kurie užtikrintų energetiškai savarankiškos valstybės elektros energijos suvartojimo poreikius.

NKL plano reformos ir investicijos sudarančios priemonės atitinka **NPP** priemones ir tiesiogiai įgyvendina nacionalinius ekonominės plėtros spartinimo ir socialinės sanglaudos tikslus. NKL lėšos suplanuotos pereiti prie žmogiškosios kompetencijos, mokslo žinių, pažangiosios technologijos, inovacijos grįsto darnaus ekonomikos vystymosi; užtikrinti geresnę aplinkos ir oro kokybę, gamtos išteklių naudojimo darną, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui.

NKL planui aktualūs NPP iškelti tikslai:

- pereiti prie mokslo žinių, pažangiosios technologijos, inovacijos grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą;
- didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį;

- didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams;
- gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą;
- užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui;
- tvariai ir subalansuotai vystyti Lietuvos teritoriją ir mažinti regioninę atskirtį;
- didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą.

NKL planui aktualios sąsajos su atnaujinta **Sumaniosios specializacijos koncepcija**, ypač energetikos ir tvarios aplinkos, informacinių ir ryšių technologijų, sumanaus ir netaršaus transporto bei sveikatos technologijų ir biotechnologijų prioritetuose.

Nacionalinė ilgalaikė renovacijos strategijos veiklos taip pat susijusios su Žaliosios Lietuvos transformacijos komponente numatyta tvarios renovacijos reforma, kurios dėka bus skatinamas renovacijos procesas, skiriant finansavimą spartesnei pastatų renovacijai pagal aktualizuotus pastatų renovacijos standartus.

Šiuo metu rengiama **Lietuvos susisiektimo plėtros iki 2050 m. strategija**, turės nustatyti tam tikras darnaus transporto plėtros priemones bei papildyti numatomas NKL investicijas, siekiant reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kiekį, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporto sektoriuje.

2021–2027 m. **Partnerystės sutartyje** nustatoma Lietuvos strategija ir jos prioritetai įgyvendinant ES sanglaudos politiką ir bendrąją žuvininkystės politiką. Remiantis socialinės ir ekonominės raidos analize, nustatomos pagrindinės investicijų, finansuojamų iš ES fondų kryptys. Siekiant užtikrinti suderinamumą su ESFIP, kuri bus finansuojama iš Europos struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo, Partnerystės sutartyje užtikrinamas papildomumas su NKL intervencijomis pagal penkis politikos tikslus, nustatytus Bendrųjų nuostatų reglamente. Numatoma, kad NKL investicijų pagalba sustiprės mokslinių tyrimų ir inovaciniai pajėgumai bei padidės MTEP išlaidų dalis nuo BVP; bus sudarytos galimybės pasinaudoti skaitmeninimo teikiama nauda piliečiams, įmonėms ir valdžios institucijoms, išaugs Lietuvos skaitmeninis konkurencingumas; padidės energijos vartojimo efektyvumas, bus sumažintas ŠESD kiekis; skatinamas perėjimas prie žiedinės ekonomikos; darnaus transporto plėtra; švelninamas neigiamas pandemijos poveikis užimtumui ir sudaromos sąlygos visiems darbingo amžiaus žmonėms įsitraukti į darbo rinką; gerinami Lietuvos švietimo ir mokymosi rodikliai; gerinamas sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumas, kokybė, veiksmingumas ir tvarumas.

Pereinant prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos, taršių pramonės šakų išmetamą ŠESD kiekį taip pat numatoma mažinti naujojo **Teisingos pertvarkos fondo** lėšomis. Taip pat NKL investicijos numatytos Žaliosios Lietuvos transformacijos komponente skatins elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą naudojant ekonomiškai efektyviausias technologijas, tobulinant institucinius ir teisinius mechanizmus; mažins ŠESD išmetimus skatinant darnaus transporto priemones. Mažinant ŠESD kiekį, tuo pat metu reikės sušvelninti galimą neigiamą socialinį ir ekonominį šios pertvarkos poveikį. Atliekama keturių Lietuvos regionų, identifikuotų kaip daugiausiai išskiriančių ŠESD situacijos analizė padės sudaryti didžiausią poveikį turintį veiksmų planą. Teisingos pertvarkos prioritetą bus planuojamas ESFIP, taip pat rengiamas teritorinis teisingos pertvarkos planas, kuriame bus nustatytos prioritetinės investicijos, kurių pagalba bus kuriami ir diegiami inovatyvūs efektyvios ir švarios gamybos ir energijos vartojimo sprendimai regionuose.

Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimas Lietuvoje 2014–2020 m. buvo sėkmingas, padaryta pažanga pagerinant bendradarbiavimą su suinteresuotosiomis šalimis, įgyvendinant vieno langelio principą, patobulinant NEET²¹⁶ profiliavimo sistemą, stiprinant informavimo priemones ir išplečiant paslaugų pasiūlą pritaikyta skirtingų NEET tikslinių grupių poreikiams. Toliau svarbu užtikrinti sukurtų sistemų tvarumą, skiriant jam pakankamus nacionalinius išteklius.

Lietuvoje NEET jaunimo dalis pagal Eurostato duomenis 2017–2019 m. laikotarpiu buvo apie 10% ir neviršijo to laikotarpio ES vidurkio, todėl skirti nustatytos ESF+ fondo lėšų dalies nėra privaloma. ESFIP lėšomis yra numatyta teikti prioritetą ribotas ir vidutines įsidarbinimo galimybes turintiems bedarbiams, o ypač nekvalifikuotiems asmenims, ilgalaikiams bedarbiams, vyresnio amžiaus asmenims, NEET jaunimui, migrantams finansuojant individualizuotas ADRP priemones, nukreiptas į bedarbių įsidarbinimo galimybių didinimą, siekiant optimalios darbo jėgos pasiūlos atitikties darbo rinkos poreikiams ir naujiems „Pramonė 4.0“ iššūkiams. NKL lėšomis bus iš esmės pertvarkyta Užimtumo tarnybos veikla, užtikrinant į kiekvieną klientą orientuoto užimtumo rėmimo paslaugų teikimą ir padidinta užimtumo rėmimo priemonių apimtis ir įvairovė, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo. EGADP lėšomis bus teikiama parama verslumui, įgūdžių tobulinimui, perkvalifikavimo galimybėms ir paramos priemonėms įgyvendinti, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo.

Taip pat numatoma skirti prioritetą **Vaiko garantijai**, finansuojant veiksmus, kurie gerina asmenų, patiriančių atskirtį, įtrauktį suteikiant švietimo pagalbą, koordinuotai teikiamas paslaugas bei padidinant ikimokyklinio ugdymo ir visos dienos mokyklos paslaugas asmenims, patiriantiems atskirtį. Bus kompleksiskai ir individualizuotai teikiamos paslaugos vaikams su negalia, vaikams, kurie dėl savo sveikatos būklės ar raidos sutrikimų turi specialiųjų poreikių, bei jų šeimos nariams. Įgyvendinant Vaiko garantijos iniciatyvas numatoma stiprinti psichosocialinę negalią turinčių vaikų ir jų šeimos narių ar globėjų psichikos sveikatą ir emocinę gerovę finansuojant psichologinių ir (ar) psichoterapinių paslaugų vaikui ir vaiko artimiesiems teikimą, specialistų kvalifikacijos tobulinimą.

3. NKL finansavimo papildomumas

Pandemijos sukeltos krizės kontekste planuodama EGADP lėšų naudojimą, Lietuva siekia užtikrinti ESFIP ir kitų finansavimo šaltinių optimalų papildomumą ir suderinamumą, kad finansuojamų veiklų dubliavimo būtų išvengta jau reformų ir investicijų planavimo etape.

ESFIP buvo nuosekliai rengiama siekiant, kad ES fondų investicijos būtų nukreiptos Europos žaliojo kurso ir NPP tikslų įgyvendinimą. Prielaidos užtikrinti skirtingų finansavimo šaltinių naudojimo efektyvumą ir suderinamumą sukurtos priėmus Strateginio valdymo įstatymo pakeitimus²¹⁷, atliekant investicijų planavimą pagal Strateginio valdymo metodiką. 2021 m. Lietuvoje pradėjo veikti nauja, į rezultatus orientuota strateginio valdymo sistema, integruojanti strateginio planavimo, regionų plėtros ir teritorijų planavimo procesus, ir užtikrinanti ilgalaikę ir darnią valstybės pažangą ir veiksmingą valdžios sektoriaus finansų planavimą ir naudojimą. Naujojoje strateginio valdymo sistemoje investicijos planuojamos pagal identifikuotą sprendimą

²¹⁶NEET reiškia neaktyvus jaunimas. Tai nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas (jaunimas, kuris šiuo metu neturi darbo, nedalyvauja mokymo sistemose, neklasifikuojami kaip studentai).

²¹⁷ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13ecbb50c1be11ea9815f635b9c0dcef>

problema, jos priežastis, siektinus rezultatus ir jų rodiklius, ir tik po to pasirinktą finansavimo šaltinį. Sistema sukurta taip, kad planuojant priemones būtų įvertinti visi galimi finansavimo šaltiniai (nacionalinis biudžetas, ES lėšos, savivaldybių biudžetai, privačios lėšos, kitų fondų lėšos), galintys prisidėti prie konkretaus tikslo, rezultato pasiekimo. Tokiu būdu užtikrinamas skirtingų finansavimo šaltinių papildomumas ir sinergija. Įgyvendinta strateginio planavimo sistemos pertvarka susieja skirtingų lygmenų planavimo dokumentus, sumažina planavimo dokumentų ir rodiklių skaičių, suvienodina rodiklius, stiprina investicijų pagrįstumą ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Strateginio valdymo sistemos dalyvius, jų teises, pareigas ir pagrindines funkcijas nustato Strateginio valdymo įstatymas, o įgyvendinimo procesus detalizuoja Strateginio valdymo metodika. Šioje metodikoje įtvirtintos nuostatos dėl privalomo suinteresuotųjų šalių, ekspertų, socialinių ir ekonominių partnerių įtraukimo į strateginių investicijų planavimo dokumentų ir priemonių rengimo procesus. Metodika taip pat nustato pareigą visus strateginio planavimo dokumentų projektus aptarti su socialiniais ir ekonominiais partneriais viešų aptarimų metu. Tokiu būdu užtikrinamas skirtingų kompetencijų įtraukimas į priemonių formavimo (geriausių alternatyvų, padedančių pasiekti nustatytą tikslą, rodiklių efektyviausiu būdu, parinkimą) procesą.

Priemonės formavimo metu, nustatomos ją įgyvendinančios veiklos (projektai), siektini rodikliai, ir galimi finansavimo šaltiniai, t.y. aiškiai nurodoma, kuri veikla (projektai) sieks atitinkamų rodiklių ir kokio finansavimo šaltinio lėšomis šios veiklos bus finansuojamos. Tokiu būdu jau priemonės formavimo etape nustatomos finansavimo šaltinių takoskyros, kad būtų išvengta dvigubo finansavimo rizikos. NKL projektai bus integruojami į vieningą ES struktūrinės paramos kompiuterinę informacinę valdymo ir priežiūros sistemą (SFMIS), 2014-2020 m. laikotarpio projektų įgyvendinimui posistemį SFMIS2014. Šia sistema naudosis NKL lėšas administruojanti institucija ir už reformų ir investicijų įgyvendinimą atsakingi juridiniai subjektai. Informacinė sistema užtikrins, kad tos pačios išlaidos, kurių patyrimas pagrindžiamas pagal sudarytų prekių, paslaugų ir darbų pirkimo-pardavimo sutarčių, sąskaitų faktūrų, kitų išlaidas pagrindžiančių dokumentų unikalūs numerius nebūtų deklaruojamos daugiau nei vieną kartą. Šis teisinis pagrindas užtikrina, kad 2021–2027 m. visos investicijos, vadinamos „pokyčių išlaidomis“ yra planuojamos tik plėtos programose pagal vieningas taisykles, taip išvengiant dvigubo tų pačių veiklų finansavimo ar investicijų etapų nesuderinamumo.

ESFIP ir NKL planas buvo rengiami tuo pačiu metu, todėl siūlomos NKL lėšomis finansuoti reformos ir investicijos pirmiausiai buvo įvertintos suderinamumą ir papildomumo su ESFIP aspektu ir tik tuomet priimamas sprendimas dėl jų įtraukimo į NKL. Rengiant abu strateginius dokumentus nuo pat pradžių buvo pasitelkti socialiniai ir ekonominiai partneriai, mokslo bendruomenė, nevyriausybinių organizacijų. Planuojama iš NKL finansuoti veiklas, kurios yra jau struktūrizuotos, jų įgyvendinimą pradėti nėra reikalingas ilgesnis nei vienerių metų pasirengimas, nes lėšų panaudojimo laikotarpis yra trumpesnis nei ESFIP. Taip pat į NKL įtraukta dalis jau pradėtų įgyvendinti reformų ir investicijų, kadangi NKL išlaidų tinkamumas yra nuo 2020 m. vasario 1 d.

MTEPI srityje, įgyvendinant priemones, finansuojamas pagal ESFIP ir siekiant Sumaniosios specializacijos strategijos tikslų, bus užtikrinta sinergija tarp ERPF, ES bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „**Europos horizontas**“ („Horizontas 2020“ tęsinys) ir NKL. Investicijų papildomumo principas bus užtikrintas pagal ESFIP siūloma didžiąja dalimi finansavimą koncentruojant į MTEP komercinamų žinių kūrimą, perdavimą ir inovacijų diegimą. NKL lėšomis bus efektyvinamas inovacijų politikos įgyvendinimas įsteigiant vieną inovacijų skatinimo agentūrą ir optimizuojant šiuo metu veikiančių agentūrų tinklą, taip pat didinama inovacijų paklausa,

išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą. NKL lėšomis bus finansuojamos tik bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse.

Taip pat bus siekiama vykdyti integruotus projektus bendrai finansuojamus iš **LIFE programos**, kuria siekiama kurti ir įgyvendinti novatoriškas aplinkos ir klimato problemų sprendimo priemones, spartinant politikos kūrimo, įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo pokyčius. 2021–2027 m. parama bus skiriama pagal šias LIFE prioritetines sritis: gamta ir biologinė įvairovė, žiedinė ekonomika ir gyvenimo kokybė, klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas prie jos, perėjimas prie švarios energijos. Lietuvos bendrojo finansavimo lėšas LIFE projektams skiria AM, kuri papildomai įvertins šių projektų dvigubo finansavimo NKL lėšomis riziką.

Europos infrastruktūros tinklų priemonė (EITP) yra svarbiausias ES finansinės paramos teikimo transeuropiniams tinklams instrumentas, sukurtas siekiant remti transporto, telekomunikacijų ir energetikos infrastruktūros sektorių bendro intereso projektus ir išnaudoti galimą tų sektorių sinergiją. Atsižvelgiant į EK rekomendacijas, didesnės tarpusavio sąveikos ir papildomumo būtų pasiekta, jeigu EITP lėšomis bus remiamas „pagrindinis tinklas“, o ERPF ir Sanglaudos fondo lėšomis „visuotinis tinklas“, įskaitant galimybių regionų ir vietos mastu naudotis šiais tinklais ir transporto jungtimis miestų teritorijose užtikrinimą. Siekiant užtikrinti investicijų papildomumo principą, ESFIP lėšomis nebus remiamos tos veiklos, kurios bus finansuojamos iš kitų finansavimo šalių. ES transporto TEN-T tinklo prioritetinio projekto Rail Baltica elektrifikavimą numatoma finansuoti EITP lėšomis.

Įgyvendinant ESFIP priemones švietimo srityje 2021–2027 m. laikotarpiu neplanuojama investuoti į aukštąjį mokslą, išskyrus edukologiją. Švietimo srityje sinergija bus galima ir su programa „**Erasmus+**“, pagal kurią siekiama didinti besimokančiųjų praktikos galimybes, tobulinti ir gilinti suaugusiųjų žinias ir įgūdžius, reikalingus sėkmingai veikti darbo rinkoje, tobulinti institucijų ir darbuotojų profesines žinias ir įgūdžius, stiprinti bendradarbiavimą tarp aukštųjų mokyklų ir suinteresuotų šalių, rengti naujas studijų programas, atliepiančias darbo rinkos poreikius, pagerinti jaunų žmonių pasiekimus, stiprinti ankstyvojo vaikų ugdymo ir priežiūros kokybę, kelti mokytojų kvalifikaciją, stiprinti jų profesines kompetencijas ir didinti mobilumą. Šių instrumentų derinimas sudarys palankesnes sąlygas gerinti MVG rodiklius, diegti suaugusiųjų švietimo naujus modelius, tobulinti besimokančių ir pedagoginio personalo bendruosius bei profesinius gebėjimus visuose švietimo sektoriuose. Koordinavimas bus užtikrintas tarp ESF+ ir **Marie Skłodowska-Curie** programos, kuri finansuoja į kitas Europos šalis išvykstančių mokslininkų stipendijas karjeros plėtrai, subsidijuoja profesinį integravimąsi, plėtoja pramonės ir mokslo įstaigų partnerystę ir tarptautinius darbuotojų mainus.

Siekiant mažinti socialinę atskirtį priemones, finansuojamas ESF+ ir ERPF lėšomis, papildys **Paramos materialiniam nepritekliui mažinti 2021–2027 m. programa**, finansuojama ESF+ lėšomis. Įgyvendinant šią programą labiausiai skurstantiems asmenims bus teikiama pagalba maistu ir (arba) pagrindinius asmens oraus gyvenimo poreikius patenkinančiomis prekėmis (pavyzdžiui, drabužiais, higienos reikmenimis, mokyklinėmis prekėmis).

Bendrajai žemės ūkio politikai įgyvendinti Lietuvoje pradėtas rengti Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 metų strateginis planas (Strateginis planas), jame numatomos veiklos skirtos padėti švelninti klimato kaitą bei prisitaikyti prie jos ir plėtoti darniąją energetiką; padėti apsaugoti biologinę įvairovę, gerinti ekosistemines paslaugas ir išsaugoti buveines bei kraštovaizdžius. Šios veiklos derinamos su NKL numatytais veiklomis, skirtomis sumažinti ŠESD išmetimus iš buvusių nusausintų degradavusių durpynų, atkuriant šiuose plotuose pelkėdaros procesus, sudarant palankias prielaidas biologinės įvairovės buveinėms, bei didinti ŠESD išmetimų absorbcijos potencialą, kartu vykdant ir ekstensyvią ūkinę veiklą. Siekiant užtikrinti investicijų papildomumo

principą, Strateginiame plane EŽŪFKP lėšomis planuojama NKL remti lėšomis jau atkurtų pelkių tolesnę priežiūrą (kompensacinės išmokos).

Įgyvendinant investicines priemones **žuvininkystės srityje** bus siekiama užtrikinti sinergiją su Kaimo plėtros programa, finansuojama Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis. Šio fondo lėšomis ir toliau numatoma įgyvendinti BIVP kaimo vietovėse. Teritorijos, kuriose įgyvendinama EŽŪFKP remiama BIVP, kartais sutampa su Žvejybos ir akvakultūros regionais. Toliau išlieka galimybė įgyvendinti dvisektoriaus vietos plėtros strategijas, finansuojamas iš EŽŪFKP ir EJRR, toms VVG, kurių veiklos teritorija apima kaimo vietoves ir žuvininkystės regionus. Pirminė žuvininkystės produktų gamyba priskiriama žemės ūkio veiklai, todėl pagrindinė atskirtis tarp EŽŪFKP ir EJRR yra ta, kad remiama skirtingų žemės ūkio produktų gamyba.

4. Įgyvendinimas

NKL suplanuota reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ reikšmingai prisidės prie administracinių gebėjimų stiprinimo ir efektyvaus NKL įgyvendinimo. Reformos tikslas yra pertvarkyti valstybės tarnybą, patobulinant administravimo procesus, žmoniškųjų išteklių valdymą ir stiprinant viešųjų paslaugų teikimo orientaciją į klientą.

Siekiant skatinti suinteresuotųjų pusių įsitraukimą pagal vykdomą strateginio valdymo pertvarką **socialiniai ekonominiai partneriai bus dar aktyviau įtraukiami į intervencijų planavimo ir stebėsenos procesą** tiek identifikuojant problemas, tiek ieškant sprendimų bei kuriant priemones joms spręsti, taip pat jų įgyvendinimo pažangai vertinti. Siekiant kokybiškos partnerystės, bus plečiamos socialinių ekonominių partnerių gebėjimų stiprinimo galimybės, atsižvelgiant į konkretų poreikį ar išylančias problemas.

Ir toliau daug dėmesio bus skirta **žmoniškųjų išteklių ir organizacijų valdymo tobulinimui, vadovų lyderystės** stiprinimui, **planavimo ir analitinių** kompetencijų tobulinimui, mokymosi galimybių gerinimui, metodikų ir pagalbinių įrankių kūrimui ir efektyviam panaudojimui, o taip pat priemonių, padedančių pritraukti ir išlaikyti talentus, paieškai.

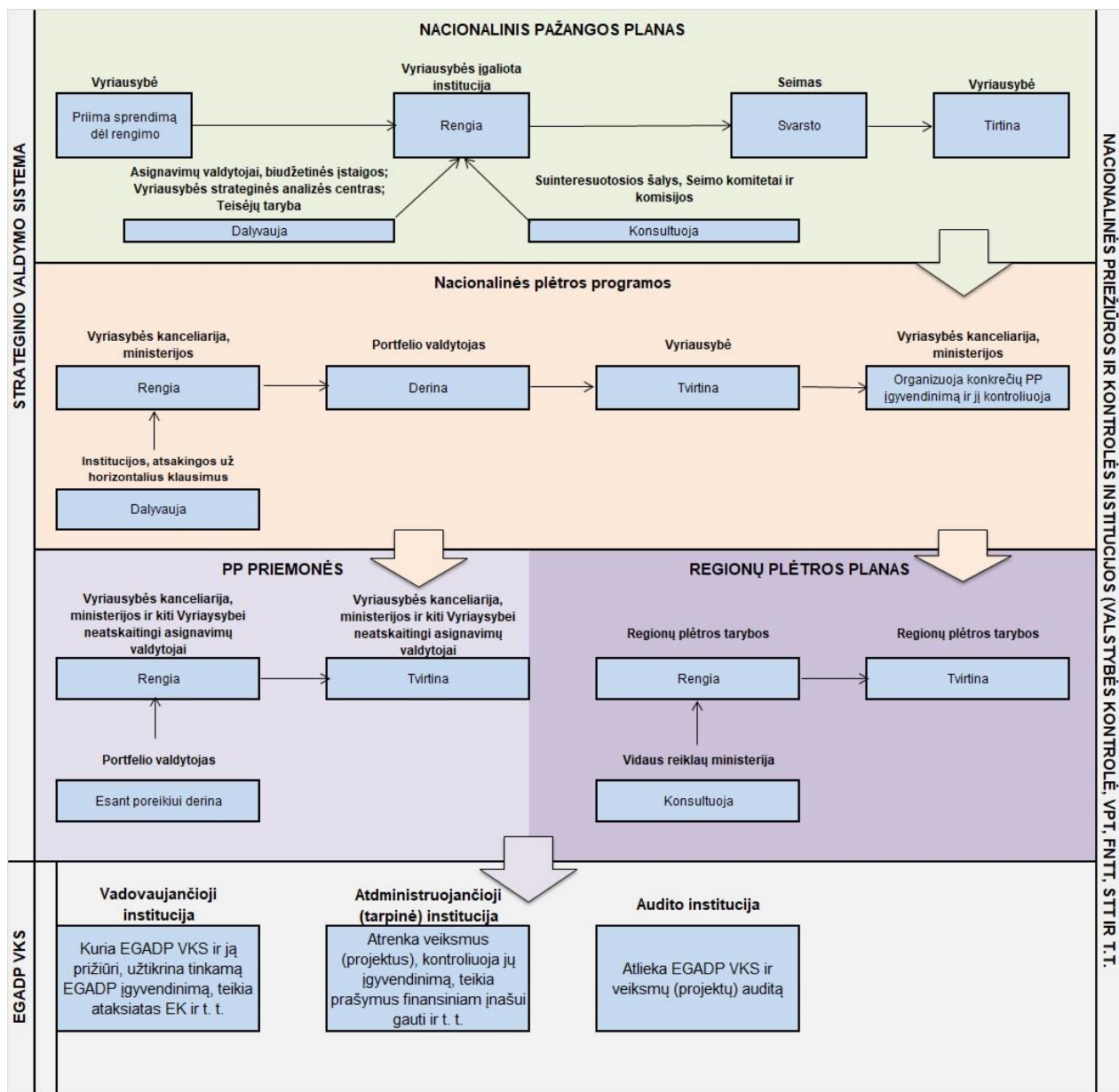
Praktikoje strateginį planavimą vykdant pagal atnaujintą metodiką ir kuriant naujus 2021–2027 m. ES fondų administravimo procesus, siekiant juos optimizuoti, bus peržiūrimi ir įvertinami esami procesai, **eliminuojant juose perteklinius** žingsnius. Naujiems procesams planuojama nustatyti tikslus ir rodiklius, pagal kuriuos periodiškai bus vertinamas procesų efektyvumas.

Lietuvoje aktyviai reformuojama viešųjų pirkimų sritis ir EGADP numatyti konkretūs veiksmai, skirti padidinti viešųjų pirkimų efektyvumą. EGADP suplanuota reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa“ prisidės prie inovacijų paklausos padidinimo išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą. Reformos įgyvendinimas prisideda prie Nacionaliniame pažangos plane numatyto horizontaliųjų principų pažangos rodiklio „Inovatyvių viešųjų pirkimų vertės dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės“ augimo iki 5% 2025 m. ir 20% 2030 m.

Taip pat numatoma Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimu suformuluoti perkančiosioms organizacijoms socialiai atsakingų viešųjų pirkimų tikslus ir nustatyti teisę Vyriausybei priimti privalomus reikalavimus/kriterijus. O įgyvendinant viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo reformą, bus sukurtos viešųjų pirkimų specialistų mokymo programos ir moduliai, kurie apims ir socialiai atsakingų viešųjų pirkimų temas.

Įgyvendinant EGADP remiamasi nacionaline **strateginio valdymo sistema** (toliau – strateginio valdymo sistema), **EGADP administravimui sukurta valdymo ir kontrolės sistema** (toliau – EGADP VKS) ir **kitomis valstybės institucijomis** pagal kompetenciją atliekančiomis

nacionaliniais teisės aktais joms priskirtas funkcijas (šių sistemų sandara pavaizduota 17 paveiksle).

Paveikslas 18. Valdymo ir kontrolės sistemų sandara.

Strateginio valdymo sistema. Strateginio valdymo sistemos dalyvius ir atsakomybes nustato Strateginio valdymo įstatymas, kurio tikslas sukurti ir plėtoti į rezultatus orientuotą strateginio valdymo sistemą, integruojant strateginio planavimo, regionų plėtros ir teritorijų planavimo procesus, siekiant užtikrinti ilgalaikę ir darnią valstybės pažangą ir veiksmingą valdžios sektoriaus finansų planavimą ir panaudojimą. Strateginio valdymo sistemos dalyviai, įgyvendindami Strateginio valdymo įstatymu jiems pavestas funkcijas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) patvirtinta Strateginio valdymo metodika, kurioje detalizuojamas sprendimų dėl planavimo dokumentų rengimo priėmimas, aplinkos analizės atlikimas, planavimo

dokumentų rengimas, tvirtinimas, įgyvendinimas, stebėseną, vertinimas ir atsiskaitymas už pasiektus rezultatus.

Strateginio valdymo sistema remiasi šiais principais:

- **darnumo ir integralumo** – viešojo valdymo sprendimai ir planavimo dokumentai tarpusavyje yra susieti aiškiais loginiais ryšiais, o jų visuma sudaro sąlygas pasiekti ilgalaikę ir darnią valstybės pažangą, užtikrinti veiksmingą valdžios sektoriaus finansų planavimą ir panaudojimą;
- **veiksmingumo ir orientavimosi į rezultatus** – priimant viešojo valdymo sprendimus, planuojant ir įgyvendinant planavimo dokumentus, pagrindinis dėmesys skiriamas strateginiams tikslams bei uždaviniams nustatyti ir jiems įgyvendinti laiku, pasirenkant tam tinkamiausius būdus ir atsisakant vertės nekuriančios veiklos ar funkcijų;
- **įrodymais grįsto valdymo** – viešojo valdymo sprendimų priėmimas pagrįstas pasiektų rezultatų stebėsenos duomenimis ir sprendimų finansinio, administracinio, socialinio ir kito poveikio išankstiniu vertinimu;
- **efektyvumo ir finansinio ilgalaikio tvarumo** – viešojo valdymo sprendimai ir planavimo dokumentai įgyvendinami siekiant didžiausios naudos mažiausiomis sąnaudomis, racionaliai paskirstant turimus finansinius išteklius, atsižvelgiant į strateginius tikslus, uždavinius ir finansines galimybes naudoti ir išlaikyti pasiektus rezultatus;
- **bendradarbiavimo** – planavimo dokumentai rengiami ir įgyvendinami bendradarbiaujant visiems strateginio valdymo sistemos dalyviams, racionaliai naudojant jų turimus žmogiškuosius, materialinius ir finansinius išteklius strateginiams tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti;
- **atvirumo ir įtraukimo** – planavimo dokumentai rengiami ir įgyvendinami į sprendimų priėmimo procesus įtraukiant visas suinteresuotas šalis ir konsultuojantis su visuomene, socialiniais ir ekonominiais partneriais. Informacija apie pasiektą pažangą ir panaudotas lėšas turi būti aiški, suprantama ir viešai prieinama;
- **lyčių lygybės** – rengiant ir įgyvendinant planavimo dokumentus, atsižvelgiama į lyčių aspekto integravimą planavimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo etapais, siekiant užkirsti kelią kliūtim susidaryti arba galimybių apribojimams, kurie gali sukelti nepageidaujamas pasekmes moterims ar vyrams.

Strateginio valdymo įstatymu nustatyta, kad valstybės pažanga ir jai reikalingos lėšos, **įskaitant ir lėšas, kurias valstybė gaus pagal EGADP**, strateginio valdymo dalyvių **yra planuojamos strateginio, programavimo ir veiklos lygmens planavimo dokumentuose** (toliau – planavimo dokumentai). Už šių dokumentų rengimą ir derinimą atsakingos institucijos pavaizduotos 1 paveiksle.

Pagrindiniai planavimo dokumentai:

- **Nacionalinis pažangos planas**, kuriame aprašoma esamos situacijos analizė, strateginiai valstybės tikslai, nurodomi pažangos uždaviniai ir siejami poveikio rodikliai. Nacionalinio pažangos plano įgyvendinimo stebėseną atlieka Finansų ministerija kartu su Vyriausybės strateginės analizės centru, o koordinuoja Vyriausybės kanceliarija. Pasiekta pažanga svarstoma Valstybės pažangos taryboje.
- **Nacionalinės plėtros programos**, kuriose nurodomos sprendžiamos problemos, išanalizuojamos ir identifikuojamos giluminės problemų atsiradimo priežastys, nustatomi

siekiami rezultato rodikliai ir investicijų kryptys. Atskirų nacionalinių plėtros programų įgyvendinimo stebėseną atlieka, ataskaitas rengia, vertinimus organizuoja nacionalinės plėtros programas rengusios ministerijos ir Vyriausybės kanceliarija. Nacionalinių plėtros programų kaip portfelio įgyvendinimą koordinuoja portfelio valdytojas.

- **Plėtros programų pažangos priemonės ir regionų plėtros planai**, kuriuose pateikiama galimų alternatyvų investicijų kryptims įgyvendinti analizė, nustatomas geriausias būdas konkrečiai problemos priežastčiai pašalinti arba jos poveikiui sumažinti, nurodomi siekiami rezultato rodikliai. Alternatyvų analizė atliekama taikant sąnaudų ir naudos, sąnaudų veiksmingumo arba kitus metodus. Tokiu būdu, vadovaujantis objektyviais duomenimis, pasirenkama veiksmingiausia, efektyviausia alternatyva rezultatui pasiekti (veiklai įgyvendinti). Plėtros programų priemonių ir regionų plėtros planų rengimą prižiūri portfelio valdytojas.

Portfelio valdytojo funkcijos yra paskirtos **Lietuvos Respublikos finansų ministerijai** (toliau – Finansų ministerija), kuri įgyvendindama teisės aktais jai pavestas funkcijas:

- prižiūri, kad planuojant ir vykdant nacionalines plėtros programas būtų nuosekliai, darniai ir efektyviai įgyvendinami Nacionaliniame pažangos plane nustatyti strateginiai tikslai ir uždaviniai;
- stebi nacionalinių plėtros programų rezultatų rodiklių pasiekimo ir pažangos lėšų panaudojimo rezultatus ir prireikus teikia Vyriausybei pasiūlymus dėl veiksmų, kurių būtina imtis siekiant laiku įgyvendinti strateginius tikslus ir pažangos uždavinius bei efektyviai panaudoti pažangos lėšas.

EGADP VKS. EGADP VKS – vadovaujančiosios institucijos, administruojančiosios institucijos ir audito institucijos pagal kompetenciją atliekamų EGADP valdymo ir kontrolės funkcijų ir procedūrų visuma, užtikrinanti Europos Sąjungos (toliau – ES) ir nacionalinių teisės aktų nuostatų bei principų laikymąsi. Jos pagrindas yra 2021–2027 m. finansavimo laikotarpio ES struktūrinių fondų VKS modelis. Siekiama, kad tiek EGADP, tiek 2021–2027 m. finansavimo laikotarpio ES investicijų administravimas būtų vykdomas vienodais principais ir taisyklėmis, nustatant išimtis ir (ar) kitokias procedūras ir procesus tik tiek, kiek tai susiję su specifiniais EGADP Reglamento reikalavimais.

EGDAP VKS yra šiuo metu yra kuriama (EGDAP VKS kūrimo grafikas pateiktas 2 paveiksle).

Paveikslas 19. NKL VKS kūrimo grafikas

Už tinkamą EGADP įgyvendinimą ir administravimą atsakinga **vadovaujančioji institucija – Finansų ministerija** – ir **administruojančioji institucija – viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra** (toliau – CPVA). Vadovaujančioji institucija koordinuoja EGADP rengimą,

keitimą ir įgyvendinimą bei bus pagrindinis kontaktas bendraujant su Europos Komisija, o administruojančioji institucija vykdo iš EGADP finansuojamų projektų priežiūrą ir kontrolę. Vadovaujančiosios institucijos ir administruojančiosios institucijos funkcijos bus nustatytos Vyriausybės nutarimu.

Šios institucijos turi ilgametę sėkmingą tarptautinių programų administravimo patirtį, kuri padės užtikrinti sklandų ir tinkamą EGADP įgyvendinimą, t. y.:

- **Finansų ministerija** šiuo metu yra atsakinga už 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos (ES lėšų dalis 6 709 mln. Eur) ir 2014–2021 metų Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų (donorų lėšų dalis 49 mln. Eur) įgyvendinimą ir administravimą, taip pat sėkmingai įgyvendino ankstesnių finansavimo laikotarpių ES programas: 2000–2006 metų Sanglaudos fondo programa (ES lėšų dalis 825 mln. Eur), 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumentas (ES lėšų dalis 895 mln. Eur), 2007–2013 metų ES lėšų veiksmų programos (ES lėšų dalis 6 775 mln. Eur) ir pan.
- **CPVA** šiuo metu administruoja 39 proc. (3 328 mln. Eur) visų Lietuvai skirtų ES investicijų net 9 iš 15 valstybės veiklos sričių. Vykdydama šias funkcijas CPVA yra atsakinga už projektų atranką ir vėlesnę jų įgyvendinimo priežiūrą bei kontrolę, kurios metu vertina patirtų išlaidų atitiktį tarptautiniams ir nacionaliniams teisės aktams, pasiektus rezultatus, vykdo pirkimų priežiūrą, patikras vietose, tiria ir nustato pažeidimus bei susigražina netinkamai išmokėtas lėšas ir pan.

CPVA steigėja ir savininkė yra valstybė, kurios teises ir pareigas įgyvendina Finansų ministerija, kuriai nacionaliniais teisės aktais yra pavesta prižiūrėti CPVA veiklą. Finansų ministerija, kaip vadovaujančioji institucija, yra atsakinga už EGADP VKS kūrimą ir priežiūrą. Vykdydama minėtas funkcijas, ji nustato reikalavimus administruojančiosios institucijos vidaus sistemai, užtikrinančius tinkamą jai pavestų funkcijų vykdymą, taip pat atlieka administruojančiosios institucijos vykdomų funkcijų priežiūrą ir kontrolę, o nustačiusi jų vykdymo trūkumus įpareigoja juos pašalinti.

Tiek vadovaujančioji institucija, tiek administruojančioji institucija, vykdydamos joms pavestas funkcijas, turi teisę gauti informaciją iš kitų institucijų, įstaigų ir projektų vykdytojų, taip pat duomenis iš pagrindinių valstybės ir žinybinių registrų, valstybės institucijų ir įstaigų administruojamų informacinių sistemų ir duomenų bazių, kurių reikia jų funkcijoms atlikti.

Įgyvendinant EGADP Reglamento 22 straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse nustatytus įsipareigojimus:

Vadovaujanti institucija:	CPVA:
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kuria EGADP administruoti skirtą VKS, užtikrina tinkamą jos veikimą: - rengia ir tvirtina teisės aktus, detalizuojančius vadovaujančiosios institucijos ir administruojančiosios institucijos funkcijų vykdymą ir reglamentuojančius EGADP administravimą ir finansavimą, pagal poreikį teikia paaiškinimus dėl šių teisės aktų taikymo; - nustato reikalavimus EGADP administruojančiosios institucijos vidaus sistemai, užtikrinančius tinkamą jai pavestų funkcijų vykdymą; - atlieka EGADP administruojančiosios institucijos vykdomų funkcijų priežiūrą ir 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vertina paraiškas ir atranka projektus. ✓ Užtikrina tinkamą projektų įgyvendinimą: - vertina ar vykdant projektus iš projektui įgyvendinti skirtų lėšų finansuojami darbai yra atlikti, prekės įsigytos, paslaugos suteiktos ir patirtos išlaidos nepažeidžia ES ir (ar) nacionalinių teisės aktų; - vertina ar projekto sutartyje nustatyti rodikliai yra pasiekti; - vertina ar projekto vykdytojas tinkamai įgyvendina informavimo apie projektą reikalavimus; - tikrina ar projekto vykdytojas saugo su projekto įgyvendinimu susijusius dokumentus

<p>kontrolę, o nustačiusi jų vykdymo trūkumus įpareigoja juos pašalinti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuria ir taiko priemones, skirtas rizikoms dėl netinkamo EGADP administravimo ar įgyvendinimo valdyti. ✓ Diegia ir taiko proporcingas korupcijos, sukčiavimo ir interesų konfliktų apraiškų administruojant ir įgyvendinant EGADP atsiradimo tikimybę mažinančias priemones. ✓ Vykdo dvigubo finansavimo įgyvendinant EGADP priežiūrą. ✓ Užtikrina audito institucijos, Europos Komisijos, Europos Audito Rūmų ir kitų įstaigų, kurioms ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais yra suteikta teisė atlikti EGADP administravimo ir įgyvendinimo auditus, vadovaujančiajai institucijai pateiktų audito rekomendacijų įgyvendinimą. ✓ Atlieka EGADP įgyvendinimo stebėseną, analizuoja jo įgyvendinimo spartą ir laikydamasi reglamento (ES) 2021/241 27 straipsnio nuostatų praneša Europos Komisijai apie pažangą, pasiektą įgyvendinant EGADP. ✓ Vadovaujantis reglamento (ES) 2018/1046 132 straipsnio nuostatomis, kitais ES ir nacionaliniais teisės aktais saugo rengiamus ir gaunamus dokumentus, užtikrina tinkamą audito seką. ✓ Užtikrina su vadovaujančiosios institucijos vykdomomis funkcijomis susijusių dokumentų ir informacijos prieinamumą audito institucijos, Europos Komisijos, Europos Audito Rūmų, kitų įstaigų, kurioms Europos Sąjungos ir (ar) nacionaliniais teisės aktais suteikta teisė susipažinti su šiais dokumentais ir informacija, atstovams ir (ar) jų įgaliotiems asmenims. 	<p>vadovaujantis reglamento (ES) 2018/1046) 132 straipsnio nuostatomis, kitais ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais;</p> <ul style="list-style-type: none"> - prižiūri kitų projekto sutartyje nustatytų sąlygų įgyvendinimą; - atlieka įtariamų pažeidimų tyrimus projektuose, nustato pažeidimus, priima sprendimus dėl tolesnių veiksmų, susijusių su nustatytu pažeidimu ir išmokėtų netinkamų finansuoti lėšų susigrąžinimo, informuoja apie tai OLAF; - vykdo dvigubo tos pačios veiklos tų pačių išlaidų finansavimo projektuose rizikos priežiūrą. ✓ Vertina pažangos veiklų, kurios įgyvendinamos pagal EGADP ir kurių vykdymui užtikrinti nėra vykdomi projektai, įgyvendinimą, kai už jų įgyvendinimą atsiskaitoma Europos Komisijai teikiant prašymą sumokėti finansinį įnašą. ✓ Vykdo priežiūrą po projektų pabaigos. ✓ Rengia prašymą sumokėti finansinį įnašą ir kartu su valdymo deklaracija ir atliktų auditų santrauka teikia Europos Komisijai. ✓ Diegia ir taiko proporcingas korupcijos, sukčiavimo ir interesų konfliktų apraiškų atsiradimo tikimybę įgyvendinant projektus ir administruojant Planą mažinančias priemones. ✓ Kuria ir taiko priemones, skirtas rizikoms dėl netinkamo EGADP administravimo ar įgyvendinimo valdyti. ✓ Užtikrina audito institucijos, Europos Komisijos, Europos Audito Rūmų ir kitų įstaigų, kurioms ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais yra suteikta teisė atlikti EGADP administravimo ir įgyvendinimo auditus, administruojančiajai institucijai pateiktų audito rekomendacijų įgyvendinimą. ✓ Dalyvauja atliekant EGADP įgyvendinimo stebėseną, teikia vadovaujančiajai institucijai informaciją, kurios reikia informacijai apie EGADP įgyvendinimo pažangą parengti. ✓ Kuria ir plėtoja informacinę sistemą, užtikrina, kad joje būtų kaupiami reglamento (ES) 2021/241 22 straipsnio 2 dalies d punkte nustatyti duomenys, o įrašai saugomi vadovaujantis reglamento (ES) 2018/1046 132 straipsnio nuostatomis. ✓ Vadovaujantis reglamento (ES) 2018/1046
---	---

	<p>132 straipsnio nuostatomis, kitais ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais, saugo rengiamus ir gaunamus dokumentus, užtikrina tinkamą audito seką.</p> <p>✓ Užtikrina su administruojančiosios institucijos vykdomomis funkcijomis susijusių dokumentų ir informacijos prieinamumą audito institucijos, Europos Komisijos, Europos Audito Rūmų, kitų įstaigų, kurioms Europos Sąjungos ir (ar) nacionaliniais teisės aktais suteikta teisė susipažinti su šiais dokumentais ir informacija, atstovams ir (ar) jų įgaliotiems asmenims.</p>
--	---

Vadovaujančioji institucija ir administruojančioji institucija taip pat vykdo ir kitas EGADP administravimui užtikrinti būtinas funkcijas. Detalus vadovaujančiosios institucijos ir administruojančiosios institucijos žmoniškųjų išteklių planas pateiktas priede Nr. 1 ir Nr. 2.

Siekiant užtikrinti, kad priežiūros ir kontrolės funkcijos administruojant EGADP būtų vykdomos skaidriai ir nešališkai, tuo atveju, jeigu Finansų ministerija ir (ar) CPVA įgyvendins projektus ir (ar) pažangos priemones pagal EGADP, šių funkcijų vykdymas bus aiškiai atskirtas nuo vadovaujančiosios ir (ar) administruojančiosios institucijos funkcijų.

Kitos nacionalinės institucijos. Administruojant EGADP taip pat remiamasi ir kitomis institucijomis, kurioms pagal nacionalinius teisės aktus yra pavesta atlikti atitinkamas funkcijas. Pvz., Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (toliau – FNTT), Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT), Viešųjų pirkimų tarnyba (toliau – VPT), Konkurencijos taryba ir pan.).

VPT veikla. VPT, vadovaudamasi Viešųjų pirkimų įstatymu, teikia metodinę pagalbą, rengia rekomendacijas ir gaires Viešųjų pirkimų įstatymo taikymo ir įgyvendinimo, taip pat viešųjų pirkimų planavimo ir jų atlikimo klausimais, organizuoja mokymus perkančiosioms organizacijoms, konsultuoja perkančiąsias organizacijas ir tiekėjus Viešųjų pirkimų įstatymo taikymo klausimais, bendradarbiauja su Europos Komisija viešųjų pirkimų teisės aktų taikymo klausimais, administruoja perkančiųjų organizacijų paskelbtą informaciją apie viešojo pirkimo sutarties neįvykdžiusius ar netinkamai ją įvykdžiusius tiekėjus ir informaciją apie tiekėjus, kurie viešojo pirkimo procedūrų metu nuslėpė informaciją ar pateikė melagingą informaciją apie atitiktį Viešųjų pirkimų įstatymo nustatytiems reikalavimams, arba apie tiekėjus, kurie dėl pateiktos melagingos informacijos nepateikė patvirtinančių dokumentų, vykdo Viešųjų pirkimų įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimų prevenciją, prižiūri, kaip laikomasi šių teisės aktų reikalavimų.

Konkurencijos tarybos veikla. Konkurencijos taryba, vadovaudamasi Konkurencijos įstatymu, prižiūri, kaip ūkio subjektai, viešojo administravimo subjektai laikosi Konkurencijos įstatymo nustatytų reikalavimų; nagrinėja, ar viešojo administravimo subjektų priimti teisės aktai, taip pat kiti sprendimai atitinka Konkurencijos įstatyme nustatytus reikalavimus, nagrinėja pranešimus apie koncentraciją, pagal kompetenciją atlieka įstatymų ir kitų teisės aktų projektų ekspertizę, teikia Seimui ir Vyriausybei išvadas dėl šių teisės aktų poveikio konkurencijai.

FNTT. FNTT įstatyme įtvirtintos pagrindinės FNTT funkcijos įskaitant įstatymų nustatyta tvarka ir pagrindais atskleisti bei tirti veikas, susijusias su nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimu, vertybinių popierių neteisėta apyvarta, netikrais pinigais, kitas neteisėtas veikas, susijusias su finansų sistema, įgyvendinti prevencines priemones, užkertančias kelią valstybės ir savivaldybių biudžetų bei fondų lėšų pasisavinimui ir iššvaistymui, taip pat pinigų plovimo

prevencijos priemonės, rengti pasiūlymus dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų finansų sistemai bei su jais susijusių teisės pažeidimų tyrimą, tobulinimo bei teisės aktų, reglamentuojančių nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų finansų sistemai bei su jais susijusių teisės pažeidimų tyrimą, projektus, teikti išvadas ir pasiūlymus dėl teisės aktų projektų įtakos kriminogeninei situacijai. Įgyvendindama šias teisės aktais jai pavestas funkcijas FNTT užtikrina nusikalstamų veikų bei kitų teisės pažeidimų, susijusių su ES ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu, atskleidimą ir tyrimą, taip pat įgyvendina prevencines priemones, užkertančias kelią ES ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų pasisavinimui ir iššvaistymui bei pinigų plovimo prevencines priemones. FNTT, vykdydama mintas funkcijas ir siekdama stiprinti ES investicijas administruojančių institucijų kompetenciją, organizuojamuose renginiuose aktyviai dalijasi informacija apie nusikalstamų veikų tendencijas, naujai nustatytus mechanizmus, siūlo prevencines priemones.

STT veikla. STT – pagrindinė kovos su korupcija institucija Lietuvoje, kuriai STT įstatymu nustatyta, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, kriminalinę žvalgybą, korupcijos prevenciją, antikorupcinį visuomenės švietimą ir informavimą, analitinę antikorupcinę žvalgybą. Įgyvendindama STT įstatyme numatytus veiklos uždavinius, STT, be visa kita: tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veiklas (įskaitant ir susijusias su ES lėšų panaudojimu), nustato sritis, kuriose yra padidėjusi korupcijos pasireiškimo tikimybė, atlieka antikorupcinius teisės aktų, reglamentuojančių ES fondų lėšų panaudojimą, vertinimus ir teikia siūlymus dėl jų tobulinimo.

Kitų įstaigų veikla ir atsakomybės. Prie korupcijos tyrimo ir prevencijos taip pat prisideda:

- ✓ Visos teisėsaugos institucijos – Policijoje, Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, Kalėjimų departamente, Muitinėje ir kitose institucijose įkurti ir veikiantys imuniteto padaliniai vykdantys pažeidimų, įskaitant korupcijos, prevenciją, kriminalinę žvalgybą ir baudžiamąjį persekiojimą.
- ✓ Prie korupcijos kontrolės prisideda ir tokios institucijos, kaip Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Vyriausioji rinkimų komisija, Seimo kontrolieriaus įstaiga, Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybės kontrolė, Generalinės prokuratūros Vidaus tyrimų skyrius, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei jų darbuotojai atsakingi už pažeidimų, įskaitant korupcijos, prevenciją ir tyrimą.

Veiklos standartai ir interesų konfliktų valdymas. ES ir kitas tarptautines programas administruojantys darbuotojai veiklą vykdo skirtingu pagrindu, t. y. dalis jų yra valstybės tarnautojai, o dalis – darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Šių darbuotojų veiklai keliami itin aukšti veiklos standartai:

✓ **Valstybės tarnybos įstatyme nustatyti valstybės tarnautojams taikomi veiklos principai:**

- **atsakomybė** – valstybės tarnautojas turi atsakyti už savo veiksmų padarinius, naudojamos informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą;
- **atvirumas** – valstybės tarnautojas turi būti atviras kitokiam požiūriui, pozityvioms iniciatyvoms, dialogui, bendradarbiavimui, naujovėms;
- **efektyvumas** – valstybės tarnautojas tarnybinės veiklos rezultatų turi siekti kuo mažesnėmis sąnaudomis, jam skirtus išteklius naudoti ekonomiškai;
- **lankstumas** – valstybės tarnautojas turi gebėti prisitaikyti prie kintančių veiklos sąlygų ir reikalavimų, technologijų, technikos, darbo organizavimo pokyčių ir kitų aplinkybių;

- **lojalumas valstybei** – valstybės tarnautojas turi veikti valstybės interesais, nepažeisti jos konstitucinės santvarkos, prireikus imtis visų teisėtų veiksmų, reikalingų šiai santvarkai apsaugoti;
- **nesavanaudiškumas** – valstybės tarnautojas privalo naudoti jam patikėtą valstybės ir savivaldybių turtą, tarnybinę informaciją tik visuomenės gerovei, eidamas pareigas nesiekti naudos sau ar kitiems su juo susijusiems asmenims, tarnauti išimtinai visuomenės interesams;
- **sąžiningumas ir nešališkumas** – valstybės tarnautojas privalo būti objektyvus, priimdamas sprendimus vengti asmeniškumų, išklaudyti ir pateikti tokią informaciją, kuri padėtų asmeniui priimti tinkamiausią sprendimą, nedemonstruoti savo simpatijų ar antipatijų ir išskirtinio dėmesio atskiriems asmenims ar jų grupėms;
- **padorumas** – valstybės tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, siekiančių daryti įtaką, kai jis eina pareigas;
- **pagarba žmogui ir valstybei** – valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų ir pagrindines jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Konstitucijos, įstatymų, kitų teisės aktų ir vykdyti teismų sprendimus;
- **politinis neutralumas** – valstybės tarnautojas turi būti neutralus politinio proceso dalyvių atžvilgiu; pasikeitus politinei valdžiai, privalo užtikrinti viešojo intereso tęstinumą;
- **profesionalumas** – valstybės tarnautojas turi siekti aukščiausios kokybės tarnybinės veiklos rezultatų, deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti;
- **teisingumas** – valstybės tarnautojas privalo vienodai tarnauti visiems žmonėms, nepaisydamas tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų ir politinių pažiūrų, būti teisingas nagrinėdamas prašymus, skundus, pareiškimus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis, naudoti savo tarnybos laiką efektyviai ir tik tarnybos tikslams;
- **viešumas ir skaidrumas** – valstybės tarnautojo tarnybinė veikla turi būti vieša ir suprantama, atvira įvertinti, valstybės tarnautojas savo veikloje privalo vengti interesų konflikto.

✓ **Viešojo administravimo įstatyme nustatyti šie viešojo administravimo principai:**

- **atsakomybės už priimtus sprendimus** – viešojo administravimo subjektas, vykdydamas administracinį reglamentavimą ar priimdamas administracinius sprendimus, turi prisiimti atsakomybę už administracinio reglamentavimo ar priimtų administracinių sprendimų sukeltus padarinius;
- **efektyvumo** – viešojo administravimo subjektas, priimdamas ir įgyvendindamas sprendimus, jam skirtus išteklius naudoja kuo mažesnėmis sąnaudomis ir siekia geriausio rezultato;
- **įstatymo viršenybės** – įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą viešojo administravimo subjektams turi būti nustatyti laikantis įstatymo nustatytų reikalavimų, o viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus;
- **lygiateisiškumo** – viešojo administravimo subjektas, priimdamas administracinius sprendimus, turi atsižvelgti į tai, kad įstatymui visi asmenys lygūs, ir negali varžyti jų teisių ar teikti jiems privilegijų dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės ir turtinės padėties, seksualinės orientacijos, išsilavinimo, religinių ar politinių pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių;
- **naujų ir atvirumo permainingumas** – viešojo administravimo subjektas turi ieškoti naujų ir veiksmingų būdų, kaip geriau spręsti problemas, iškylančias vykdant viešąjį administravimą,

taip pat nuolat tobulinti savo veiklą taikydamos pažangiausius metodus, modelius, technologijas, priemones ar gerosios patirties pavyzdžius;

- **nepiktnaudžiavimo valdžia** – viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta, tikslų;
- **objektyvumo** – administracinio sprendimo priėmimas ir kiti viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs;
- **proporcingumo** – administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus;
- **skaidrumo** – viešojo administravimo subjekto veikla turi būti vieša.

Valstybės tarnautojai ir darbuotojai už jų veiklai taikomų principų nesilaikymą/pažeidimą, pavestų funkcijų netinkamą vykdymą ir (ar) nevykdymą teisės aktų nustatyta tvarka gali būti traukiami atsakomybėn. Baudžiamoji atsakomybė už korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų ir sukčiavimo įvykdymą nustatyta Baudžiamajame kodekse, o administracinė atsakomybė nustatyta Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Tuo atveju, kai paaiškėja, kad tarnybinis nusižengimas ar darbo drausmės pažeidimas turi nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių, jie nagrinėjami Baudžiamajame kodekse nustatyta tvarka.

Interesų konfliktų valdymas Lietuvoje atliekamas vadovaujantis Viešųjų ir privačių interesų deklaravimo įstatymo nuostatomis, kurios taikomomis valstybės tarnautojams ir kitiems darbuotojams, atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas, deklaruojant viešuosius ir privačiuosius interesus ir kurių tikslas – sudaryti sąlygas atskleisti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, ir užkirsti kelią kilti interesų konfliktams bei plisti korupcijai.

Valstybės tarnautojai privalo deklaruoti savo privačius interesus pateikiant privačių interesų deklaraciją. Viešųjų ir privačių interesų deklaravimo įstatyme nurodyta, kad privačius interesus deklaruojančiam asmeniui draudžiama dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba kitaip juos paveikti ar bandyti paveikti, arba atlikti kitas tarnybines pareigas, jeigu atliekamos tarnybinės pareigos yra susijusios su jo privačiais interesais. Atsižvelgiant į šią nuostatą, jeigu valstybės tarnautojui ar darbuotojui vykdant tam tikras funkcijas kyla interesų konflikto rizika, jis privalo nusišalinti nuo tokio klausimo nagrinėjimo ir apie tai informuoti savo tiesioginį vadovą.

Siekiant sudaryti sąlygas deklaruojantiems asmenims tinkamai įgyvendinti nustatytas pareigas, o atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms vertinti ir valdyti interesų konfliktų riziką, užkirsti kelią galimiems pažeidimams yra įsteigtas Privačių interesų registras.

Viešųjų ir privačių interesų deklaravimo įstatymo laikymąsi valstybėje kontroliuoja ir prižiūri Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, institucijų ir įstaigų vadovai arba jų įgalioti asmenys, perkančiųjų subjektų vadovai arba jų įgalioti asmenys (dėl pirkimo komisijos narių, asmenų, perkančiojo subjekto vadovo paskirtų atlikti supaprastintus pirkimus, ir pirkimų procedūrose dalyvaujančių ekspertų, pirkimo iniciatorių), kitos institucijos ir įstaigos ar pagal specialius įstatymus ir kitus teisės aktus sudarytos komisijos.

Siekiant užtikrinti tinkamą minėtų teisės aktų įgyvendinimą, valstybės tarnautojai Finansų ministerijoje vadovaujasi finansų ministro įsakymu patvirtintu Susipažinimo su privačių interesų deklaravimo reikalavimais tvarkos aprašu.

Siekdama užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią neskaidrumui ir korupcijos pasireiškimo

tikimybei CPVA darbuotojai vadovaujasi CPVA direktoriaus įsakymu patvirtina Nešališkumo užtikrinimo, nepriekaištingos reputacijos ir privačių interesų deklaravimo procedūra.

Viešųjų interesų viršenybei prieš privačius interesus užtikrinti CPVA darbuotojai privalo:

- nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti darbinės pareigas;
- deklaruoti privačius interesus;
- nesinaudoti savo pareigomis asmeninei naudai gauti;
- nesinaudoti savo pareigomis, galia ir vardu, siekiant paveikti kitų asmenų sprendimus, kurie sukeltų viešųjų ir privačių interesų konfliktą;
- priimant sprendimus, vadovautis įstatymais ir kitais teisės aktais;
- nedalyvauti kaip tiekėjas CPVA skelbiamuose viešųjų pirkimų konkursuose bei CPVA administruojamų programų projektuose vykdomuose viešųjų pirkimų konkursuose;
- nedirbti papildomų darbų, kurie sukelia arba gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

CPVA darbuotojai privalo nusišalinti nuo sprendimų priėmimo ar funkcijų vykdymo, jei tai sukelia arba gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Taip pat CPVA darbuotojai privalo nusišalinti nuo sprendimų priėmimo ar funkcijų vykdymo, jeigu jis negali būti nešališkas dėl asmeninių įsitikinimų.

Projektų įgyvendinimas. EGADP įgyvendinimas bus vykdomas atrenkant ir įgyvendinant konkrečius projektus. Šie projektai galės būti: 1) individualūs projektai, kuriuose numatyti tikslai ir uždaviniai geriausiai pasiekiami vykdant pavienius projektus (pvz., informacinių technologijų sistemų valdymo konsolidavimo projektai ir pan.) ir 2) projektų grupės, kuriose tikslai ir uždaviniai geriausiai pasiekiami įgyvendinant grupę projektų.

Projektų grupės vykdytojai bus kompetentingos valstybės institucijos turinčios ilgametę patirtį atitinkamoje valstybės valdymo srityje, platų ir visapusišką tam tikros srities išmanymą, glaudų bendradarbiavimą su politikos formuotojais, taip pat projektų rengimo ir administravimo žinių. Ši kompetencija padės užtikrinti: kokybišką projekto parengimą (investicinės logikos sudėliojimą, tinkamiausią sprendinių veikloms įgyvendinti parinkimą) ir įgyvendinimą (potencialių rizikų identifikavimą, jų valdymo priemonių parinkimą, ekspertinę pagalbą jas įgyvendinant, pagalbą užtikrinant išlaidų tinkamumą ir pan.), todėl bus pasiekta aukštesnė investicijų kokybė ir geresni rezultatai, taip pat projektuose sumažės pažeidimų atsiradimo tikimybė.

5. Konsultacijų procesas

Suinteresuotų šalių įtraukimas į NKL plano rengimą ir svarstymą yra būtina gero valdymo sąlyga. Atitinkamai, rengiant NKL įvairiais formatais buvo bendradarbiaujama su socialiniais ir ekonominiais partneriais, vietos ir regionų valdžios institucijomis, pilietinės visuomenės ir jaunimo organizacijomis bei kitomis visuomeninėmis interesų grupėmis (toliau – partneriai). Partnerystės principo įgyvendinimui konsultacinis Plano rengimo procesas buvo suskirstytas į keturis lygius:

1. Nacionalinio lygmens konsultacijos. 2021 m. vasario mėn. 23 d. – kovo mėn. 1 d. vyko 6 nacionalinio lygmens viešosios konsultacijos dėl VPNĮP, kurio reikšmingą dalį yra numatyta finansuoti iš EGADP. Šiose konsultacijose (priklausomai nuo temos), dalyvavo nuo 40 iki 200 partnerių bei srities ekspertų. Konsultacijos buvo transliuojamos gyvai per socialinės medijos platformas Facebook ir Youtube. Konsultacijų įrašai yra viešai prieinami Youtube platformoje [Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskyroje](#).

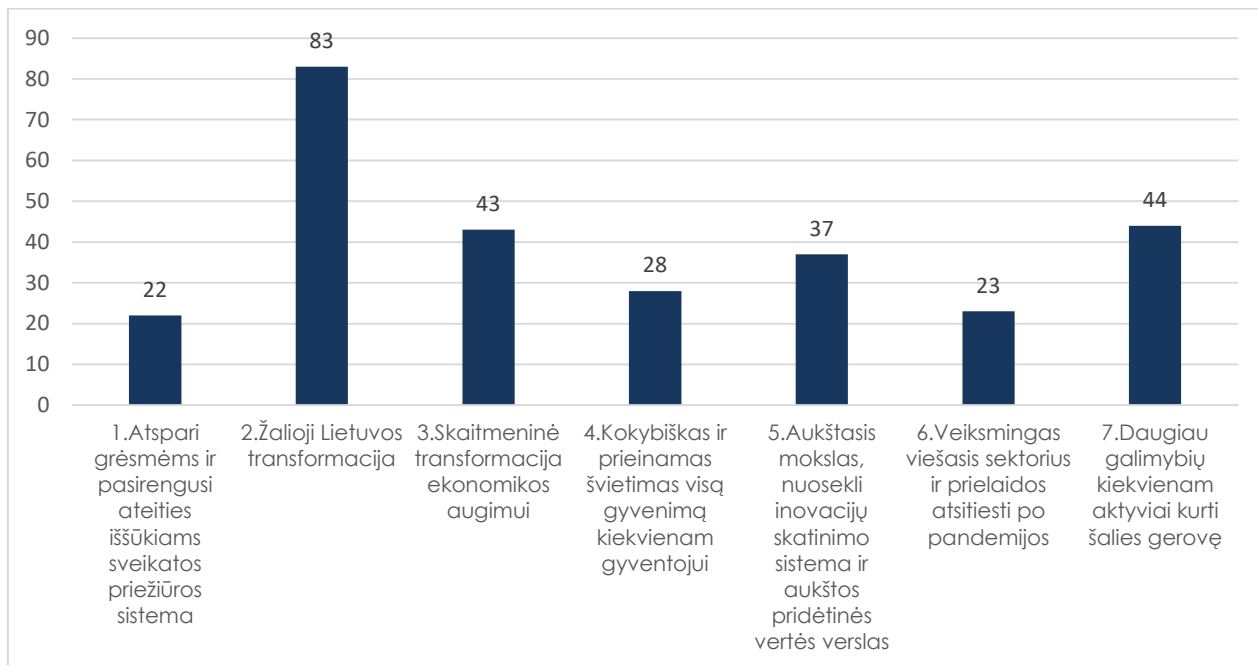
2. Atskiros ministerijų konsultacijos pagal NKL sritis. Rengiant NKL plano aprašymus, 2020 m. lapkričio – 2021 m. balandžio mėn., už savo reformų ar investicijų sritis atsakingos

ministerijos suorganizavimo daugiau nei 40 įvairaus formato atskirų konsultacijų su savo kuruojamų sričių partneriais.

3. Rašytinės konsultacijos el. erdvėje.* 2021 m. balandžio mėn., pirminį Plano projektą pavišinus visuomenei, buvo paskelbta NKL rašytinė konsultacija elektroniniu būdu, per kurią visos visuomenės grupės ar pavieniai asmenys turėjo galimybę NKL rengėjams pateikti savo pastabas, pasiūlymus ir komentarus. Rašytinė konsultacija buvo skelbiama viešai e.pilietis sistemoje. Pakvietimai dalyvauti rašytinėje konsultacijoje buvo išsiųsti daugiau nei 700 organizacijų bei individualių asmenų. Papildomai, ministerijų, rengusių NKL plano reformas ar investicijas, komunikacijos kanalais ir žiniasklaidoje buvo platinami kvietimai susipažinti su NKL projektu ir pateikti savo siūlymus ir pastebėjimus.

4. Balandžio mėnesį buvo suorganizuota apskritojo stalo diskusija dėl NKL plano. Diskusijoje dalyvavo NKL esančių viešosios politikos sričių ekspertai, akademikai ir verslo atstovai. Diskusija buvo viešai transliuojama gyvai per socialinės medijos platformą Facebook. Diskusijos įrašas yra viešai prieinamas [Facebook platformoje](#).

*Iš viso prie rašytinių konsultacijų prisijungė 700 dalyvių. NKL projektą pakomentavo beveik 300 individualių asmenų ir organizacijų (likę 400 dalyvių prisijungė prie apklausos, tačiau susipažinę su NKL projektu ar jo dalimis nepateikė jokių komentarų). Klausimus atrūšėdavus ir sugrupavus, ministerijos parengė apie 270 atsakymų į įvairių organizacijų ar individualių asmenų užklausas ar pasiūlymus. Svarbu, paminėti, jog buvo neatsakinėjama į konkrečiai nesuformuluotus pasiūlymus. Daugiausia visuomenės dėmesio sulaukė komponentai „Žalioji Lietuvos transformacija“, „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ ir „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“. (žr. paveikslą Nr. 20.)

Paveikslas 20. Partnerių atsakymai į apklausos klausimą pagal NKL komponentus (pilni atsakymai)

Ministerijų rašytinėje konsultacijoje pateiktus atsakymus galima kvalifikuoti į tris kategorijas: 1. Atsižvelgta; 2. Iš dalies atsižvelgta; 3. Neatsižvelgta.

Iš viso buvo atsižvelgta į 37 % užklausų, 40 % iš dalies ir 23 % neatsižvelgta.

Atsižvelgta dažniausiai reiškė, jog pasiūlytos priemonės ar veiksmai jau yra finansuojami iš kitų finansavimo šaltinių; priemonės jau yra numatytos reformoje arba numatytos kitose priemonėse įgyvendinant VPNĮP bei Lietuvos strateginius dokumentus; buvo atlikti aprašymo papildymai arba nurodyta, jog bus atsižvelgiama reformų arba investicijų planavimo arba įgyvendinimo stadijoje.

Iš dalies atsižvelgta reiškė, jog buvo atsižvelgiama tik į tam tikras klausimo dalis, punktus arba pritariama, jog priemonę reikia labiau išgryninti arba konceptualizuoti.

Neatsižvelgta daugiausiai reiškė, jog priemonė ar veiksmas neatitinka EGADP reglamento reikalavimų ar kitų teisinių dokumentų; pateikiama papildoma informacija, pagrindžianti numatytus veiksmus ar priemonės; pateikti pasiūlymai siekiantys konkrečioms naudoms konkrečiam subjektui.

Net penktadalis visų atsakymų buvo kvalifikuoti kaip „atsižvelgta“, nes pasiūlytos priemonės arba veiksmai jau yra numatyti kituose finansavimo šaltiniuose. Tarp populiariausių atsakymų figūravo pagrindimai, jog pagal išsakytas pastabas bus atliktos korekcijos NKL plane arba į jas bus atsižvelgta NKL plano įgyvendinimo metu (17 %), arba pateikta papildoma informacija, kodėl pasiūlytos priemonės nėra tinkamos (17 %).

Atsižvelgiant į rašytinėje konsultacijoje, gyvuose konsultacijų susitikimuose ir neformaliame derinime su Europos Komisija gautus pasiūlymus ir pastabas, daugiausia pokyčių įvyko komponente „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“, kur atsirado kultūros, savivaldos ir švietimo intervencijos. Investicijomis į kultūros išteklių skaitmenizavimą ir prieinamumo didinimą, prioritetu renkanties institucijose saugomus kultūros paveldo objektus, kuriems kyla didžiausia sunykimo grėsmė ir tuos, kurie turi aukštą pakartotinio panaudojimo potencialą, plane skirta 30 mln. €. Tuo pačiu, NKL numatyta 20 mln. € skaitmeninio švietimo turinio ir išteklių kūrimui, siekiančiam įgalinti personalizuotą nuotolinį mokymą ne tik pandemijos sąlygomis. Be to, šiuo metu vykstantys demografiniai pokyčiai, didėjantys socialiniai ir ekonominiai netolygumai, lemia savivaldybių poreikius gerinti viešąsias paslaugas ir jų infrastruktūros valdymą, užtikrinant inovatyvių technologinių sprendimų diegimą, todėl šiam tikslui numatoma skirti apie 30 mln. €.

NKL komponentas „Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“ papildytas bendrosios Lietuvos populiacijos reprezentatyvios imties viso žmogaus genomo sekos nustatymo tyrimų investicija, kuriai numatyta 6,3 mln. €. Šis projektas leis sukurti tvarų genomines medicinos tinklą šalyje, sutelks aukščiausios kompetencijos ekspertus ir suteiks inovatyvią įrangą sėkmingam įsijungimui į ES tinklines struktūras, pasitarus Europos 1 mln. genomų tyrimo duomenų atvėrimui ateities personalizuotos medicinos inovacijų kūrimui.

Siekiant pabrėžti pokyčių socialinėje srityje svarbą komponentas „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ papildė reforminiais veiksmais, kuriems reikia ne tiek europinių investicijų, kiek tęstinio valstybės biudžeto finansavimo. Numatyti veiksmai, kurie taip pat įtvirtinti VPNĮP: vienišo asmens išmoka, nedarbo socialinio draudimo apimties plėtra, pokyčiai akredituotai socialinei priežiūrai teikti.

Komponente „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės“ atsižvelgta į pasiūlymus pertvarkyti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, kad būtų greičiau padidintas darbo rinkai trūkstamų specialistų skaičius, tarptautinis konkurencingumas ir aukštojo mokslo prieinamumas asmenims, turintiems negalią. Atsižvelgiant į tai, studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistema bus grindžiama susitarimais su aukštosiomis mokyklomis dėl konkrečių strateginių tikslų įgyvendinimo. Valstybės biudžeto lėšomis bus finansuojamos geriau darbo rinkos poreikius atitinkančios studijų programos, o aukštojo mokslo kokybei gerinti bus nustatyti kokybiniai rodikliai (tarptautiškumo, studijų

programų kokybės, absolventų įsidarbinamumo, MTEP lėšų pritraukimo), pagal kurių pasiekimą, bus skiriamos papildomos lėšos.

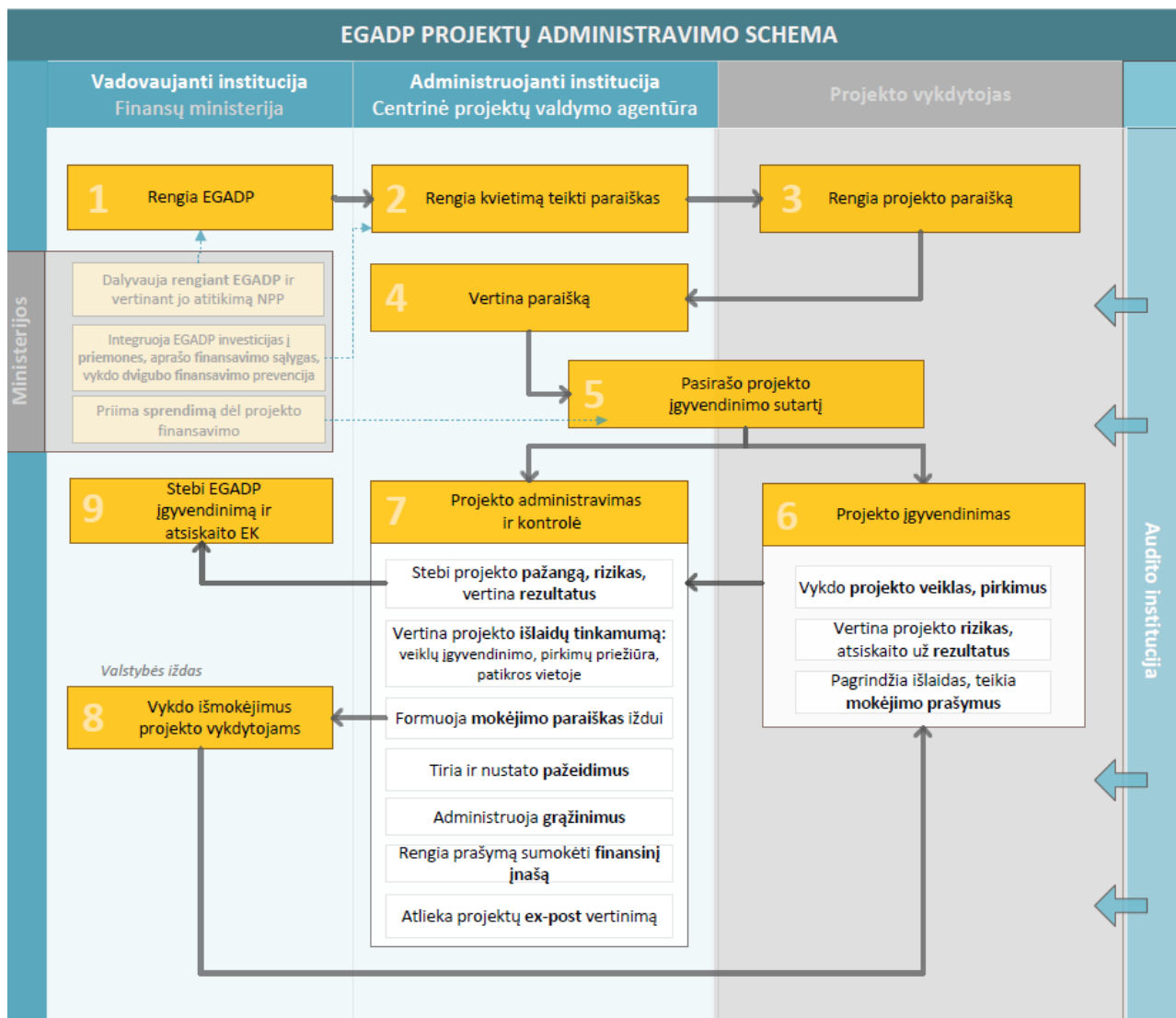
Atliepiant visuomenės ir socialinių bei ekonominių partnerių pasiūlymus, NKL komponente „Žaliosioji Lietuvos transformacija“ papildomai užfiksuotas konkretus įsipareigojimas iki 2023 m. I ketv. parengti Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 m. veiksmų planą, kuris į procesą įtrauks susijusias šalis ir koordinuos žiedinės ekonomikos įgyvendinimą ir plėtrą šalyje. Šis įsipareigojimas jau užfiksuotas ir VPNĮP, tačiau dėl aktyvaus partnerių domėjimosi šia tema, papildomai aprašytas ir NKL plane.

Taip pat, nors ir suplanuota VPNĮP, į komponentą „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ įtraukti veiksmai, kuriais siekiama didinti savivaldybių savarankiškumą. Todėl įtraukta centrinės ir vietos valdžios funkcijų peržiūra, standartizuojant valstybės dotacijų skyrimo principus, susiejant juos su paslaugų teikimo kokybe ir rezultatais bei užtikrinant tinkamą finansavimo modelį.

Svarbu paminėti, jog visuomenei bus suteikiama galimybė susipažinti su rašytinės konsultacijos dalyvių pateiktų pasiūlymų ir komentarų apibendrinimu, kuriame bus pateikti plano rengėjų atsakymai į pagrindinius partnerių klausimus dėl NKL rengimo Finansų ministerijos tinklalapyje. Taip pat, NKL rengusios ministerijos sieks, jog partneriai būtų įtraukti į plano įgyvendinimo procesą, kuriame bus gryninamos ir tikslinamos įvairios plane numatytos priemonės bei stebima plano įgyvendinimo pažanga. Informuoti visuomenę ir suinteresuotas grupes dėl NKL įgyvendinimo statuso, komunikacijos srityje yra numatyti NKL įgyvendinimo rezultatų pristatymo renginiai visuomenei.

6. Kontrolė ir auditas

NKL administravimas ir įgyvendinimas bus vykdomas pagal paveiksle Nr. 21 pavaizduotą NKL projektų administravimo ir kontrolės schemą.

Paveikslas 21. NKL projektų administravimo ir kontrolės schema

Informacinė sistema. EGADP Reglamento 22 straipsnio 2 dalies d punkte nustatyti duomenys bus kaupiami 2021–2027 m. finansavimo laikotarpio ES lėšų ir EGADP administravimo informacinėje sistemoje, kuri skirta projektų bei pažangos veiklų duomenų ir dokumentų registravimui, kaupimui, saugojimui ir perdavimui (toliau – IS2021). IS2021 tikslas yra informacinių technologijų priemonėmis surinkti, apdoroti ir paruošti duomenis apie 2021–2027 m. finansavimo laikotarpio ES lėšų ir EGADP įgyvendinimą bei lėšų panaudojimą perdavimui Europos Komisijai.

Už IS2021 kūrimą ir tobulinimą yra atsakinga administruojančioji institucija.

IS2021 pagalba bus:

- automatizuoti viso projektų įgyvendinimo ciklo procesai (pvz., gaunamos paraiškos, projekto priežiūra ir kontrolė, projektų stebėsena (rodiklių pasiekimas, lėšų panaudojimas), projektų priežiūra po projektų finansavimo pabaigos ir pan.);
- renkami, apdorojami ir pateikiami analizei statistikos ir finansiniai duomenys, susiję su lėšų panaudojimu, ir projektų vykdymu;
- automatizuojami duomenų mainai tarp pareiškėjų ir (arba) projektų vykdytojų ir valstybės institucijų, įstaigų ar įmonių, administruojančių lėšas;

- automatizuotas projektų duomenų viešinimo procesas;
- gaunami IS2021 veikimui reikalingi duomenys iš skirtingų valstybės informacinių sistemų ir kitų informacinių sistemų.

IS2021 bus registruojami šie duomenys: priemonių, kvietimų plano, paskelbtų kvietimų, patvirtintų projektų sąrašų, paraiškų ir jų vertinimo, projektų sutarčių ir jų keitimo, ataskaitų po projekto užbaigimo ir jų tikslinimo, projektų mokėjimo prašymų, projektų grąžintinų ir grąžintų lėšų, projektų patikrų vietoje, projekto nustatytų įtarimų ir pažeidimų, auditų, stebėsenos rodiklių žinyno ir pasiekimų ir kt.

Planuojama, kad iki 2022 m. sausio mėn. pabaigos IS2021 bus galima registruoti pirmąsias paraiškas, o iki tų pačių metų birželio pabaigos bus realizuotas stebėsenos vykdymo procesas. Pereinamuoju laikotarpiu (iki IS2021 veikimo pradžios) paraiškos bus registruojamos laikinuose registruose (pagal poreikį pasitelkiant informacinių technologijų priemones), o IS2021 pradėjus veikti, bus užtikrintas duomenų perkėlimas iš laikinų registrų į IS2021.

IS2021 kuriama panaudojant gerąją 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų posistemio ir 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų administravimo ir procesų automatizavimo informacinės sistemos kūrimo ir plėtros praktika. Šios sistemos skirtos rinkti ir saugoti statistiniams ir finansiniams duomenims, reikalingiems 2014–2020 m. finansavimo laikotarpio ES bei 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektams įgyvendinti bei lėšų panaudojimui stebėti ir valdyti.

Išlaidų vertinimas. Administruojančioji institucija paraiškų ir mokėjimo prašymų vertinimo metu atlieka išlaidų atitikties ES ir (ar) nacionaliniuose teisės aktuose nustatytiems reikalavimams vertinimą:

- Atlikdama paraiškų vertinimą administruojančioji institucija nustato didžiausią galimą projekto tinkamų finansuoti išlaidų sumą, vertina, ar projekte numatytos išlaidos yra būtinos projektui įgyvendinti, t. y. ar prisideda prie projekto tikslų, rezultatų pasiekimo, ar atitinka patikimą finansų valdymo principą, ar yra pagrįstos, ar pareiškėjas pateikė prekės ir (arba) paslaugos kainą pagrindžiančius dokumentus (pvz., tiekėjų komercinius pasiūlymus su lygiavėčiais parametrais ar kt.), ar prašomos finansuoti išlaidos neviršija rinkos kainų. Kilus abejonėms dėl tiekėjo siūlomos prekės ir (arba) paslaugos kainos, administruojančioji institucija analizuoja viešai prieinamą informaciją dėl tiekėjo siūlomos prekės ir (arba) paslaugos kainos. Administruojančioji institucija taip pat patikrina ar nėra deklaruojama išlaidų, kurios padidina projekto sąnaudas, proporcingai nesukurdamos pridėtinės vertės.
- Siekiant gauti finansavimą už patirtas išlaidas, projektų vykdytojai administruojančiajai institucijai kartu su projekto veiklos ataskaita periodiškai teiks tarpinius ir galutinį mokėjimo prašymus kartu su išlaidas pagrindžiančiais ir išlaidų apmokėjimą įrodančiais dokumentais. Administruojančioji institucija mokėjimo prašymų vertinimo metu vertina išlaidų tinkamumą finansuoti, t. y. ar išlaidos yra būtinos ir įtrauktos į projekto sutartį, ar išlaidos yra faktiškai patirtos (finansuojami darbai yra atlikti, prekės įsigytos, paslaugos suteiktos), ar išlaidos patirtos tinkamu finansuoti laikotarpiu, ar nepažeidžia kitų ES ir (ar) nacionalinių teisės aktų.

Jeigu administruojančioji institucija, atlikusi minėtus veiksmus, nustato, kad projekto išlaidos ar jų dalis nėra tinkamos finansuoti, šios išlaidos ar jų dalis nėra apmokamos projekto vykdytojams arba, jeigu jos jau buvo apmokėtos, inicijuojamas lėšų iš projekto vykdytojo susigrąžinimas. Pažymėtina, kad analogiški projektų paraiškų ir mokėjimo prašymų vertinimo veiksmai yra vykdomi ir administruojant 2014–2020 m. finansavimo laikotarpio ES lėšas.

Siekiant sumažinti administracinę naštą, atsiskaitymams su projektų vykdytojais planuojama taikyti supaprastintai apmokamų išlaidų dydžius, pvz., jei projekte bus finansuojamos netiesioginės išlaidos, jas planuojama apmokėti taikant 2021–2027 m. ES Bendrųjų nuostatų reglamento projekte nustatytas fiksuotąsias normas.

Išlaidų apmokėjimas. Administruojančioji institucija, patikrinusi išlaidų tinkamumą finansuoti ir per nustatytą terminą patvirtinus mokėjimo prašymus, rengia mokėjimo paraiškas, kurios teikiamos Finansų ministerijos Valstybės išdo departamentui ir pagal kurias projektų vykdytojams per teisės aktuose nustatytą terminą yra pervedamos lėšos, skirtos projekto išlaidoms apmokėti. Tokie projektų paraiškų ir mokėjimo prašymų vertinimo veiksmai atliekami ir administruojant 2014–2020 m. finansavimo laikotarpio ES lėšas.

Dvigubo finansavimo priežiūra ir prevencija. Kaip jau buvo minėta dalyje aprašančioje investicijų papildomumą, priemonių lygmenyje dvigubo finansavimo prevencija ir rizika vykdoma priemonių planavimo metu nustatant finansavimo šaltinių takoskyras susiejant planuojamas vykdyti veiklas su konkrečiais finansavimo šaltiniais, užtikrinant, kad ta pati veikla nebus finansuojama iš kelių finansavimo šaltinių. EGADP projektų lygmenyje dvigubo finansavimo priežiūra ir prevencija vykdoma prieš pradedant įgyvendinti projektą ir viso projekto įgyvendinimo metu. Prieš priimant sprendimą skirti finansavimą projektui, patikrinama kokius kitus projektus vykdė ir (ar) vykdo pareiškėjas, taip pat ar nesidubliuoja projektų veiklos, dėl kurių skyrus finansavimą kils dvigubo finansavimo rizika. EGADP projektų duomenys bus kaupiami ir saugomi IS2021. Kuriant IS2021 bus įdiegtas jau dabar esančiose informacinėse sistemose veikiantis funkcionalumas leidžiantis patikrinti, ar išlaidų pagrindimo dokumentai nėra teikiami pakartotinai. Tais atvejais, kai yra identifiukuota sankirtų tarp priemonių rizika, prieš apmokant projekto išlaidas atrankiniu būdu bus patikrintos tos išlaidų kategorijos, dėl kurių kyla didžiausia dvigubo finansavimo rizika. Taip pat projektų įgyvendinimo metu bus atliekamos patikros vietoje, kurių metu patikrinama, ar nėra projekto veiklų ir išlaidų persidengimo bei finansavimo pagal kitas priemones.

Tarpinių ir siektinų reikšmių pasiekimo įvertinimas. Su Europos Komisija suderintos tarpinės ir siektinos reikšmės (angl. *targets and milestones*) bus perkeltos į projektus, nustatant jiems siektinus rodiklius, ir (arba) pažangos veiklas, kurių įgyvendinimui nėra vykdomi projektai. Už šių pasiektų rodiklių įvertinimą yra atsakinga administruojančioji institucija, kuri, vykdydama projektų ir (arba) pažangos veiklų įgyvendinimo priežiūrą ir kontrolę, įvertins šių rodiklių pasiekimą. Rodiklių pažangos duomenys bus kaupiami IS2021. Siekiant užtikrinti, kad nustatyti tarpiniai rodikliai būtų pasiekti laiku, numatyta, kad projektų vykdytojai turės administruojančiajai institucijai periodiškai pateikti nustatytos formos projektų veiklos ataskaitas. Šios ataskaitos apims visapusišką projekto įgyvendinimo pažangos stebėseną, įskaitant mokėjimus bei tarpinių ir galutinių tikslų pasiekimą. Į ataskaitą integruotas rizikų identifikavimas padės laiku pastebėti galimas rizikas bei jas pašalinti, taip užtikrinant savalaikį projekto įgyvendinimą ir nustatytų tikslų pasiekimą. Vertindama projektų vykdytojų pateiktas veiklos ataskaitas administruojančioji institucija pildo savo vidaus procedūrų apraše nustatytos formos patikros lapą. Taip pat viso EGADP tarpinių ir galutinių reikšmių pasiekimą vertins ir vadovaujančioji institucija.

Patikros vietoje. Bent kartą per projekto įgyvendinimo laikotarpį administruojančioji institucija atliks kiekvieno projekto patikrą vietoje, išskyrus nacionaliniuose teisės aktuose nustatytas išimtis. Patikros vietoje taip pat bus atliekamos kilus įtarimui, kad projekto vykdytojo teikiama informacija yra netiksli, neišsami arba klaidinanti ir pan. Patikros vietoje metu tikrinama ar projekto veiklos vykdomos vadovaujantis projekto sutartimi, ar projekto vykdytojo administruojančiajai institucijai su veiklos ataskaita ir mokėjimo prašymais pateiktuose dokumentuose nurodyta informacija yra teisinga, ar neatsirado aplinkybių, dėl kurių būtų galima įtarti, kad įgyvendinant projektą buvo

padaryti ES ir (ar) nacionalinių teisės aktų pažeidimai ir kt. Patikrą vietoje atlieka ne mažiau kaip 2 administruojančiosios institucijos darbuotojai arba jos įgalioti ekspertai. Atlikdami patikrą vietoje, administruojančiosios institucijos darbuotojai pildo savo vidaus procedūrų apraše nustatytos formos patikros vietoje lapą.

Projekto užbaigimas ir investicijų tęstinumas. EGADP Reglamente nėra numatyta atskirų investicijų tęstinumo užtikrinimo reikalavimų projektams, tačiau didelei daliai projektų numatoma taikyti valstybės pagalbos taisyklės ir pagal valstybės pagalbos rūšį projektams investicijų tęstinumo reikalavimai būtų keliami vadovaujantis Bendrosios išimties reglamento 14 ir 17 straipsnių nuostatomis. Informaciją apie projektų investicijų tęstinumą projektų vykdytojai teiks administruojančiai institucijai, teikiant ataskaitas po projekto pabaigos 5 metus nuo galutinio projekto išlaidų apmokėjimo, mažųjų ir vidutinių įmonių projektų atveju – 3 metus nuo galutinio projekto išlaidų apmokėjimo.

Pažeidimų administravimas. Pažeidimus²¹⁸ gali įtarti kiekvienas administruojančiosios institucijos darbuotojas bet kuriame projekto priežiūros etape, pvz., vykdydamas projektų sutarčių priežiūrą, tikrindamas mokėjimo prašymus, atlikdamas patikrą vietoje, gavęs informaciją iš vadovaujančiosios institucijos, audito institucijos, trečiųjų šalių ar ją pastebėjęs visuomenės informavimo priemonėse ir pan.

Įtarus pažeidimą projekte, administruojančiosios institucijos darbuotojas užregistruoja įtariamą pažeidimą IS2021 ir pradeda įtariamo pažeidimo tyrimą. Apie pradėtą įtariamo pažeidimo tyrimą informuojamas projekto vykdytojas, išskyrus atvejus, kai projekto vykdytojo informavimas galėtų turėti neigiamos įtakos pažeidimo tyrimui. Tuo atveju, kai įtariama, kad įtariamasis pažeidimas gali turėti nusikalstamos veikos požymių (pvz., korupcijos, sukčiavimo, interesų konflikto ir pan.), administruojančiosios institucijos darbuotojas nedelsdamas apie tai informuoja atitinkamas nacionalines institucijas, kurios yra atsakingos už nusikalstamų veikų tyrimus (pvz., FNTT, STT). Administruojančiosios institucijos darbuotojas visą susijusią informaciją perdavęs minėtoms institucijoms, lygiagrečiai atlieka įtariamo pažeidimo tyrimą ir toliau teisės aktų nustatyta tvarka bendradarbiauja su minėtomis institucijomis. Įtariamo pažeidimo tyrimo metu vertinama projekto vykdytojo ir (ar) kitų institucijų ir (ar) įstaigų pateikta informacija, duomenys ir dokumentai, esant poreikiui atliekamos projekto patikros vietoje, prašoma paaiškinti įtariamo pažeidimo aplinkybes, kreipiamasi į kitas atsakingas institucijas su prašymu pateikti išvadas, paaiškinimus apie įtariamo pažeidimo aplinkybes ir informaciją, susijusią su atliekamu pažeidimo tyrimu, taip pat, esant poreikiui, atliekami kiti veiksmai, kuriais siekiama iširti įtariamą pažeidimą. Išnagrinėjusi įtariamą pažeidimą, administruojančioji institucija priima sprendimą dėl pažeidimo ir, jeigu reikia, lėšų susigrąžinimo iš projekto vykdytojo bei apie priimtus sprendimus informuoja projekto vykdytoją. Tuo atveju, jeigu po sprendimo dėl pažeidimo ir (ar) lėšų susigrąžinimo iš projekto vykdytojo dienos paaiškėja naujos aplinkybės (pvz., gautas teismo sprendimas), kurios nebuvo žinomos ir įvertintos pažeidimo tyrimo metu, pažeidimo tyrimas atnaujinamas ir atsižvelgiant į jo rezultatus atitinkamai gali būti pakeistas sprendimas dėl pažeidimo ir (ar) lėšų susigrąžinimo iš projekto vykdytojo. Informacija apie įtariamo pažeidimo tyrimo eigą, jo metu atliktus veiksmus, pažeidimo tyrimo rezultatus, priimtus sprendimus dėl pažeidimo ir (ar) lėšų susigrąžinimo iš projekto vykdytojo yra

218 Pažeidimas – bet koks įgyvendinant ES struktūrinius fondus padarytas ES teisės ir (ar) nacionalinės teisės, susijusios su jos taikymu, pažeidimas dėl ekonominės veiklos vykdytojo veiksmų ar neveikimo, kai nepagrįstas išlaidas įtraukus į ES biudžetą padaroma ar būtų padaryta žala ES biudžetui.

registruojama, kaupiama ir saugoma IS2021. Pažymėtina, kad vadovaujančioji institucija ir audito institucija turės prieigą prie visų IS2021 saugomų dokumentų nuo įtarimo apie pažeidimą iki sprendimo dėl pažeidimo ir (ar) lėšų susigrąžinimo priėmimo. Administruojančioji institucija, atlikusi pažeidimo tyrimą, informaciją apie jį taip pat registruoja OLAF informacinėje sistemoje. Atkreipiame dėmesį, kad korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos padarytos įgyvendinant projektus, finansuojamus ES ir kitų tarptautinių programų lėšomis, yra tiriamos ir nustatomos projektuose vykdamas pažeidimų administravimo procesą tokia pačia tvarka kaip ir kiti ES ir nacionalinių teisės aktų pažeidimai.

Prašymai sumokėti finansinį įnašą. Už prašymo sumokėti finansinį įnašą, valdymo deklaracijos ir atliktų auditų santraukos parengimą ir pateikimą Europos Komisijai yra atsakinga administruojančioji institucija. Rengiant minėtą informaciją, administruojančioji institucija įvertina:

- IS2021 esančius duomenis apie įtariamus ir nustatytus pažeidimus, atliktus patikrinimus, jų rezultatus, nustatytus neatitikimus ir veiksmus, kurių buvo imtasi arba planuojama imtis juos šalinant;
- audito institucijos, Europos Komisijos, Europos Audito Rūmų ir kitų institucijų, kurioms ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais suteikta teisė atlikti auditus ir patikrinimus, auditų ir patikrinimų rezultatus, pateiktų rekomendacijų įgyvendinimą;
- įgyvendintas rizikos valdymo priemonės, jų rezultatus ir kitą svarbią informaciją.

Korupcijos ir sukčiavimo prevencija. Lietuvoje veikia kompetentingos nacionalinės institucijos atsakingos už prevencijos priemones, siekiant užkardyti galimus korupcijos ir sukčiavimo atvejus (apie institucijų atliekamas funkcijas detaliau žiūrėti įgyvendinimo skyriuje).

Siekiant dar didesnio dėmesio korupcijos ir sukčiavimo prevencijai, vadovaujančioji institucija ir administruojančioji institucija kasmet papildomai vertina galimas korupcijos ir sukčiavimo apraiškų pasireiškimą rizikas ir taiko proporcingas kovos su korupcija ir sukčiavimu priemones. Svarbu pažymėti, kad ši funkcija tiek Finansų ministerijai, tiek CPVA nėra nauja, t. y. analogišką funkciją šios įstaigos vykdo ir administruodamos 2014–2020 m. finansavimo laikotarpio ES lėšas.

ES ir (ar) nacionaliniuose teisės aktuose bei dokumentuose yra aiškiai apibrėžtos interesų konflikto²¹⁹, korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos²²⁰ ir sukčiavimo²²¹ sąvokos.

Kovos su sukčiavimu ciklo elementai (prevencija, nustatymas, taisymas ir persekiojimas) reglamentuojami nacionaliniu lygmeniu taikomuose teisės aktuose (Valstybės tarnybos įstatymas,

219 **Interesų konfliktas** – situacija, kai asmuo, atlikdamas tarnybines pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimančiam, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais (Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnybos įstatymas).

220 **Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos** – kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudoti: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimų priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą (Korupcijos prevencijos įstatymas).

221 **Sukčiavimas** – bet koks tyčinis veikimas ar neveikimas, susijęs su: 1) suklastotų, neteisingų, neišsamių pareiškimų, dokumentų naudojimu, pateikimu, kurio padariniai yra Europos Bendrijų bendrojo biudžeto arba Europos Bendrijų valdomų ar jų vardu valdomų biudžetų lėšų pasisavinimas ar neteisėtas užlaikymas; 2) tuos pačius padarinius sukeliančių informacijos neatskleidimu pažeidžiant konkretų įsipareigojimą; 3) netinkamu tokių lėšų naudojimu ne tiems tikslams, kuriems jos buvo iš pradžių skirtos (Baudžiamasis kodeksas, Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu).

Darbo kodeksas, Korupcijos prevencijos įstatymas, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas). Nacionaliniu lygmeniu taikomuose teisės aktuose nustatytos korupcijos ir sukčiavimo apraiškų atsiradimo tikimybę mažinančios nuostatos pateiktos priede Nr. 3.

Visuomenės atstovai, įtariantys korupcinio pobūdžio veiką, gali pranešti STT (atvykus į instituciją, paskambinus, pateikus prašymo formą, ar užpildžius formą svetainės www.stt.lt skiltyje „Pateikti pranešimą apie korupciją“) bei FNTT svetainėje www.fntt.lt. Apie įtariamus pažeidimus viešųjų pirkimų srityje galima pranešti VPT svetainėje www.vpt.lt skiltyje „Praneškite apie viešųjų pirkimų pažeidimus“.

ES ir kitų tarptautinių programų administravimo procesuose taikomos korupcijos ir sukčiavimo prevencijos priemonės integruotos į Lietuvos Respublikos nacionalinę kovos su korupcija 2015–2025 m. programą, patvirtintą Seimo nutarimu (toliau – Programa). Programa yra svarbiausias ilgalaikis antikorpacinės politikos planavimo dokumentas, kurios tikslas yra sumažinti korupcijos mastą, padidinti skaidrumą, atvirumą viešajame ir privačiame sektoriuose, pasiekti, kad: Lietuvos korupcijos suvokimo indeksas 2025 m. būtų ne mažesnis nei 70 balų (Lietuvos korupcijos suvokimo indeksas 2014 m. – 58 balai); 2025 m. Lietuvos respondentų (gyventojų, verslininkų, valstybės tarnautojų), nurodžiusių, kad kyšis padeda spręsti problemas, būtų ne daugiau kaip 33 proc. (2014 m. rezultatas – 55 proc., iš jų 69 proc. – gyventojų, 43 proc. – įmonių vadovų, 54 proc. – valstybės tarnautojų); 2025 m. Lietuvos respondentų (gyventojų, įmonių vadovų ir valstybės tarnautojų), teigiančių, kad per pastaruosius 5 metus davė kyšį, būtų ne daugiau kaip 10 proc. (2014 m. rezultatas – 31 proc., iš jų 45 proc. – gyventojų, 14 proc. – įmonių vadovų, 35 proc. – valstybės tarnautojų). Seimas nustatė šešis Programos tikslus: 1) siekti didesnio viešojo sektoriaus valdymo efektyvumo, sprendimų ir procedūrų skaidrumo, viešumo ir atskaitingumo visuomenei, didesnio valstybės tarnybos atsparumo korupcijai; 2) užtikrinti atsakomybės neišvengiamumo principo taikymą; 3) mažinti veiklos priežiūros ir administracinę naštą ūkio subjektams, pertvarkant ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų sistemą; 4) užtikrinti sąžiningą konkurenciją, skaidrų ir racionalų prekių, darbų ar paslaugų pirkimą vykdant viešuosius pirkimus; 5) didinti skaidrumą, mažinti ir šalinti korupcijos pasireiškimo galimybes sveikatos priežiūros srityje; 6) didinti visuomenės nepakantumą korupcijai ir skatinti visuomenę įsitraukti į antikorpacinę veiklą.

Vienas iš uždavinių numatytų 2-ajam Programos tikslui pasiekti – stiprinti teisėsaugos gebėjimus atskleidžiant korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, kuris įgyvendinamas vykdant korupcijos ir sukčiavimo prevencijos priemones ir veiksmus ES fondų lėšų panaudojimo srityje.

Programai įgyvendinti finansų ministro įsakymu patvirtina Finansų ministerijos 2016–2025 m. antikorpacinė programa numato, kad Finansų ministerija vykdo korupcijos ir sukčiavimo prevencijos priemones ir veiksmus ES fondų lėšų panaudojimo srityje: nustatyto korupcijos ir sukčiavimo priežastis, rizikos veiksnius ir problemas ES fondų lėšų panaudojimo srityje, sukuria korupcijos ir sukčiavimo prevencijos priemones, koordinuoja ir kontroliuoja jų vykdymą.

Įgyvendindama šį uždavinį Finansų ministerija kiekvienais metais renka ir analizuoja taikomas proporcingas kovos su sukčiavimu ir korupcija priemones bei teikia siūlymus dėl jų tobulinimo, vertina STT, FNTT ir kitų institucijų atliktų antikorpacijos vertinimų išvadas, nustatytus korupcijos ir sukčiavimo atvejus įgyvendinant projektus ar administruojant ES lėšas ir pagal kompetenciją imasi atitinkamų veiksmų galimai rizikai valdyti.

ES lėšas administruojantys darbuotojai stiprina gebėjimus mokymuose, susijusiuose su sukčiavimo ir korupcijos prevencija. Mokymų metu darbuotojai mokomi teorinių ir praktinių dalykų, siekiant

didinti informuotumą apie sukčiavimą ir korupciją, padėti darbuotojams nustatyti įtariamo sukčiavimo ar korupcijos atvejus bei į juos reaguoti.

Lietuvoje įgyvendintų ir planuojamų įgyvendinti skaidrumo priemonių pavyzdžiai:

✓ **Iniciatyva „Jonvabalai** – tai pirmoji savanoriška iniciatyva ES, skatinanti projektų vykdytojus būti atviresnius visuomenei ir savarankiškai siekti didesnio skaidrumo. Prie šios iniciatyvos prisijungę ES projektų vykdytojai atskleidžia projekto įgyvendinimo informaciją ne tik įvairioms institucijoms, bet ir plačiajai visuomenei. Iniciatyvos tikslas yra skatinti įmones, įstaigas ar organizacijas pademonstruoti geruosius atsakingo ES lėšų naudojimo pavyzdžius, siekti didesnio skaidrumo, atsiskaitant už ES lėšomis finansuotus projektus. Iniciatyva taip pat siekiama suteikti galimybę gyventojams daugiau sužinoti apie ES investicijas iš pačių projektų vykdytojų ir paskatinti bendromis pastangomis siekti teigiamų sisteminių pokyčių skaidrumo srityje. Iniciatyvos tinklalapyje www.jonvabalai.lt užsiregistravę projektų vykdytojai gali pildyti skaidrumo deklaracijas, pasirinkti, kiek ir kokios informacijos jie nori pateikti apie projektą. Kuo daugiau informacijos pateikiama, tuo daugiau jonvabalių skiriama projektui. Deklaracijose pateikiama informacija apie projektų rezultatus, išlaidas, kainas, taip pat, ar yra viešai prieinama informacija apie vykdytus viešuosius pirkimus, įmonės akcininkus, organizacinę struktūrą, antikorupcijos rizikų valdymą, ar buvo nustatyta lėšų panaudojimo pažeidimų ir pan. Gyventojai turi galimybę ne tik sužinoti, kiek kainavo viena ar kita investicija, gauti informacijos apie projekto vykdytojo akcininkus, organizacinę struktūrą ir pan., bet ir turi galimybę tiesiogiai projekto vykdytojui užduoti rūpimą klausimą.

✓ **„Sąžiningumo susitarimas“** (angl. Integrity Pact) – tai pasaulinio antikorupcinio judėjimo „Transparency International“ pasiūlytas modelis, kuriuo siekiama prisidėti prie skaidrumo, atskaitingumo bei gerojo valdymo viešuosiuose pirkimuose, modelis. Šio modelio esmė – nepriklausomos šalies įtraukimas į viešojo sektoriaus institucijų įgyvendinamų projektų stebėseną. Prie šios iniciatyvos yra prisijungusi ir Lietuva, įgyvendinant sąžiningumo susitarimus Transparency International Lietuvos skyrius yra pasirašęs sąžiningumo susitarimus su viešojo sektoriaus projektų vykdytojais: vykdo išorinę projektų įgyvendinimo stebėseną (įtraukia nepriklausomus išorės ekspertus, visuomenės grupes), viešina išsamią informaciją apie projektą bei jo įgyvendinimą, stebėsenos išvadas, pagal poreikį projekto metu rengia viešąsias konsultacijas ir mokymus tikslinėms grupėms.

✓ STT siekdama stiprinti antikorupcinę aplinką ir skaidrinti valstybės ar savivaldybių įstaigų procedūras BEI procesus, nuolat atlieka korupcijos rizikos analizes – išsamiai analizuoja įstaigų veiklą antikorupciniu požiūriu (analizuojamos vykdomos funkcijos ir jų reglamentavimas, sprendimų priėmimo procesai, taikomi teisės aktai ir kitos sritys, kuriose kyla korupcijos pasireiškimo tikimybė). Remdamosi analizėse pateiktais siūlymais valstybės ar savivaldybės įstaigos rengia arba atnaujiną kovos su korupcija programas, teisės aktus, taiko kitas priemones būtinoms pokyčiams įgyvendinti. Įgyvendindama šią funkciją STT jau yra atlikusi ne vieną korupcijos rizikos analizę ES fondų lėšų administravimo srityje, t. y. projektų pirkimų vertinimo, patikrų vietoje procesuose, 2014-2020 m. finansavimo laikotarpio ES lėšų administravimą reglamentuojančių teisės aktų ir pan. Atsižvelgus į analizėse teiktus STT siūlymus ir rekomendacijas buvo patikslinti teisės aktai ir procedūrų vadovai bei imtasi kitų būtinų veiksmų, siekiant įgyvendinti STT pateiktas rekomendacijas ir sumažinti korupcijos ir sukčiavimo apraiškų atsiradimo tikimybę.

✓ Finansų ministerija šiuo metu rengiasi įgyvendinti šeštąją ES investicijų Lietuvoje komunikacijos kampaniją, kurios tikslas – parodyti ES investicijų skaidrumo svarbą visuose investicijų panaudojimo etapuose: lėšų administravime, projektų vykdyme, visuomenės įsitraukime. Tikslinė auditorija. Plačioji visuomenė. Planuojami įgyvendinti komunikacijos uždaviniai:

- Parodyti per dvidešimt metų sukauptą gerąją ES investicijų patirtį, požiūrio į skaidrumą pokyčius šalyje.
- Formuoti nuostatą, kad ES investicijos padeda siekti teigiamų socialinių ir ekonominių pokyčių šalyje ir prisideda prie gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo.
- Formuoti nuostatą, kad skaidrumas yra svarbus visuose investicijų panaudojimo etapuose: lėšų administravime, projektų vykdyme, visuomenės įsitraukime.

Rizikos valdymas. Be IS2021 renkamų ir kaupiamų duomenų (detaliai žiūrėti prie IS2021 aprašymo), taip pat yra renkami duomenys ir iš kitų valstybės informacinių sistemų ir registrų, pvz., Sodros, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Užimtumo tarnybos, Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos, Nacionalinės švietimo agentūros, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Juridinių asmenų, Valstybės pagalbos ir nereikšmingos pagalbos ir kitų registrų ir pan. Šiose informacinėse sistemose ir registruose renkama informacija apie tai: ar pareiškėjas, projekto dalyvis atitinka keliamus reikalavimus, ar pareiškėjo ir partnerio vadovas, arba savininkas, buhalteris arba kitas asmuo galutiniu teismo sprendimu nėra pripažintas nevykdantis pareigų susijusių su mokesčių ar socialinio draudimo įmokų mokėjimu, ar suteikta valstybės pagalba ir nereikšminga pagalba nevirsija leistino dydžio ir kt. reikalinga informacija. Šie duomenys, taip pat kita vadovaujančiajai institucijai ir administruojančiajai institucijai prieinama informacija yra vertinama nustatant ir taikant rizikos valdymo priemones (įskaitant ir rizikas, susijusias su korupcijos ir sukčiavimo apraiškomis).

Vadovaujančioji institucija, administruodama ES ir kitas tarptautines programas, rizikas valdo vadovaudamasi Rizikų valdymo procedūra, kuri nustato rizikos identifikavimo, rizikos valdymo priemonių nustatymo ir įgyvendinimo tvarką. Rizikos valdymas apima tiek išorines rizikas (t. y. rizikas susijusias su VKS veikimu, sėkmingu ES ir tarptautinių programų įgyvendinimu ir pan.), tiek vidines (susijusias su pačia vadovaujančiąja institucija ir jos atliekamų funkcijų kokybe, pajėgumais ir pan.).

Rizikos valdymo procesas vadovaujančioje institucijoje atliekamas kiekvienais metais, o jo metu yra identifikuojamos potencialios rizikos (įskaitant ir korupcijos ir sukčiavimo apraiškų atsiradimo rizikas), sudaromas rizikų valdymo planas, kuriame nurodomos aktualios rizikos, jas mažinančios priemonės, jų įgyvendinimo terminas ir už rizikos priemonių įgyvendinimą atsakingi vadovaujančiosios institucijos asmenys.

Rizikos nustatomos atsižvelgiant į: rizikos tikimybę ir galimą poveikį, atliktų patikrinimų ir praėjusių metų rizikos valdymo priemonių įgyvendinimo rezultatus, grėsmes, kurias identifikuoja vadovaujančioji institucija ir kitos institucijos (audito institucija, Europos Komisija, Europos Audito Rūmai, OLAF ir pan.), gautus pareiškėjų ir projektų vykdytojų skundus bei kitą aktualią informaciją.

Pasibaigus kiekvieniems kalendoriniams metams yra vertinami ir užfiksuojami praėjusių kalendorinių metų rizikos valdymo priemonių įgyvendinimo rezultatai.

Rizikos valdymo procesas administruojančioje institucijoje atliekamas naudojant sukurta automatizuotą rizikos valdymo sistemą. Rizikos valdomos vadovaujantis patvirtinta veiklos rizikų valdymo procedūra ir veiklos rizikos valdymo metodika, parengta vadovaujantis COSO ERM (Enterprise Risk Management) modeliu, kuris nustato detalų rizikos valdymo procesą ir pagrindinius rizikų valdymo etapus – pagrindinių rizikos veiksnių nustatymą, rizikų tipo ir pobūdžio nustatymą, rizikų tikimybės ir poveikio įvertinimą, įgimtos rizikos reikšmingumo ir likutinio rizikos reikšmingumo nustatymą, veiklos rizikų valdymo priemonių plano parengimą, rizikos valdymo priemonių nustatymą, rizikų valdymo priemonių įgyvendinimo terminų nustatymą bei atsakingų darbuotojų paskyrimą. Naudojantis šia rizikų valdymo sistema analizuojamos rizikos: kylančios

vertinant paraiškas, susijusias su projekto įgyvendinimo terminais, viešaisiais pirkimais, planuojant lėšas ir kt. rizikos.

Taip pat pažymėtina, kad kuriant IS2021 bus vertinama ir integracijos su „ARACHNE Risk Scoring Tool“ programa galimybės, siekiant į rizikos valdymo procesą kiek tai bus aktualu įtraukti ir minėto įrankio naudojimą.

Audito sekos projektuose užtikrinimas. Projekto vykdytojai pasirašydami projektų įgyvendinimo sutartis įsipareigoja laikytis jose, ES ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų projektų įgyvendinimo reikalavimų, įskaitant ir reikalavimo saugoti su projektų įgyvendinimu susijusius dokumentus, užtikrinti audito seką ir sudaryti galimybes administruojančiajai (tarpinei) institucijai, vadovaujančiajai institucijai, audito institucijai, Europos Komisijai, Europos Audito Rūmams ir kitoms įstaigoms, kurioms ES ir (ar) nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka suteikta teisė atlikti auditus ir kitus patikrinimus susipažinti su visais projekto įgyvendinimo dokumentais. Tuo tarpu, administruojančioji institucija, vykdydama jai pavestas funkcijas, prižiūri kaip projektų vykdytojai laikosi priimtų įsipareigojimų, įskaitant ir patikrinimus ar projektų vykdytojai saugo su projekto įgyvendinimu susijusius dokumentus vadovaujantis reglamento (ES) 2018/1046) 132 straipsnio nuostatomis, kitais ES ir (ar) nacionaliniais teisės aktais.

Audito sekos EGADP VKS užtikrinimas. EGADP VKS institucijos, vykdydamos joms pavestas funkcijas, darbą organizuoja ir funkcijas vykdo vadovaujantis procedūrų vadovais, pildydamos patikros lapus, informaciją, susijusią su atliekamais veiksmais ir priimtais sprendimais, registruodamos IS2021 ir pan.

Kontrolės ir audito aplinka Lietuvoje. Viešojo sektoriaus audito sistemą sudaro vidaus auditas (centralizuoto vidaus audito tarnybos ir vidaus audito tarnybos), kurio pagrindinė funkcija – vertinant valdymą, rizikos valdymą ir vidaus kontrolę, padėti įgyvendinti institucijos veiklos tikslus, ir išorės auditas (Valstybės kontrolė, savivaldybių kontrolės ir audito tarnybos), kurio pagrindinė funkcija – prižiūrėti, ar teisėtai ir efektyviai valdomi ir naudojami valstybės finansai, savivaldybių ir kitas turtas, kaip vykdomas valstybės ir savivaldybių biudžetas, nepriklausomai nuo jų finansavimo šaltinio. Vidaus ir išorės audito grandys veikia nepriklausomai viena nuo kitos ir siekia skirtingų tikslų, tačiau jų audito objektai gali sutapti. Auditą tame pačiame viešojo sektoriaus subjekte gali atlikti tiek išorės, tiek vidaus auditoriai. Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo bei Vietos savivaldos įstatymo atitinkamos nuostatos, kurios numato audito planų teikimą Valstybės kontrolei, padeda išvengti vieno audito principo pažeidimo.

Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas nustato tokį viešojo sektoriaus vidaus kontrolės ir vidaus audito teisinį reglamentavimą, kuris atitinka tarptautiniu mastu pripažintą gerąją praktiką (Tarptautinės aukščiausųjų audito institucijų organizacijos (INTOSAI) viešojo sektoriaus vidaus kontrolės standartų gaires ir Tarptautinius vidaus audito profesinės praktikos standartus) ir sudaro sąlygas efektyviai vidaus kontrolei viešajame sektoriuje (politiką formuojančiose ir įgyvendinančiose institucijose) veikti. Lietuvoje sukurta viešojo sektoriaus audito sistema, be kita ko, paremta ES paramos organizacijos Centrinės ir Rytų Europos šalims tobulinant valdymą ir administravimą (SIGMA) ekspertų konsultacijomis bei geriausia kitų šalių audito patirtimi.

✓ **Audito institucija.** Nuo 2021 m. gegužės 1 d. 2021–2027 m. finansavimo laikotarpiu ES investicijų audito institucijos funkcijos Finansų ministerijoje priskirtos Centralizuoto vidaus audito skyriui (toliau – CVAS) ir Išlaidų atitikties vertinimo ir deklaravimo departamentui (toliau – IAVDD), (toliau kartu – AI), siekiant efektyviausiai išnaudoti jų sukauptą patirtį auditų ir išlaidų tinkamumo tikrinimo srityje. Šie administraciniai padaliniai yra tiesiogiai atskaitingi finansų ministrui ir yra funkciškai nepriklausomi nuo kitų Finansų ministerijos padalinių²²² (tai numato Finansų ministerijos vidaus taisyklės ir šių padalinių nuostatai) bei turi tiesioginę ir nevaržomą prieigą prie visų valdymo lygių, kad galėtų užtikrinti, jog jų darbas būtų atliekamas nepriklausomai ir objektyviai, be interesų konflikto su tikrinamu subjektu.

Be to, CVAS veiklą reglamentuoja Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas, kuris garantuoja vidaus audito tarnybų nepriklausomumą, objektyvią tyrimo, vertinimo ir konsultavimo veiklą bei nustato tiesioginį pavaldumą bei atskaitomybę viešojo juridinio asmens vadovui.

CVAS vykdydamas priskirtas vidaus audito funkcijas, be kita ko, vertina CPVA valdymą, rizikos valdymą bei vidaus kontrolę. 2020 m. CVAS atliko CPVA vidaus kontrolės sistemos vidaus auditą, kurio metu CPVA vidaus kontrolės elementai buvo identifikuoti ir įvertinti remiantis tarptautiniu mastu pripažintu COSO modeliu.

CVAS vertindamas Finansų ministerijos (įskaitant vadovaujančiosios institucijos) rizikos valdymą, pritaikė Trijų linijų rizikos valdymo modelį (Three lines model) siekiant sudaryti, įvertinti bei stebėti rizikos valdymo procesą, atsakomybes, funkcijų atskyrimą bei atskaitomybę.

CVAS taip pat turi ilgametę patirtį atliekant įprastinius vidaus auditus bei Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų audito institucijos funkcijas.

IAVDD turi ilgametę patirtį administruojant skirtingų ES fondų lėšas pagal skirtingus valdymo principus: pradedant prieš įstojimine parama (PHARE, ISPA, SAPARD), trijų laikotarpių ES struktūriniais fondais ir baigiant Ignalinos programa bei Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansiniais mechanizmais.

AI darbuotojams keliama įprastiniai valstybės tarnybos reikalavimai: aukštasis išsilavinimas, ES ir nacionalinių teisės aktų, ypač reguluojančių ES fondų administravimą, išmanymas, taikytinų tarptautiniu mastu pripažintų audito standartų žinojimas, geras anglų kalbos mokėjimas, panašaus darbo patirtis. Be to, AI darbuotojams, kaip ir kitiems valstybės tarnautojams, keliama aukšti reikalavimai dėl korupcijos prevencijos ir interesų derinimo: valstybės tarnautojai kiekvienais metais teikia privačių interesų deklaracijas, taip pat privalo teikti Turto ir pajamų deklaracijas ir atitikti kitus reikalavimus (detaliau pateikiami aprašant visai sistemai keliamus reikalavimus).

Šiuo metu AI yra įsteigti 9 etatai, kurie iš dalies susiję su EGADP AI funkcijų atlikimu ir iš kurių 7 užimti (detali informacija apie etatus, jų sąsajas su EGADP ir darbuotojų patirtį pateikiama priede Nr. 4). Planuojama, kad įsibėgėjus EGADP projektų įgyvendinimui, auditams atlikti reikės iki 10 darbuotojų, dirbančių 100 proc. laiko su EAGDP. Juos planuojama įdarbinti palaipsniui, atsižvelgiant į projektų įgyvendinimo progresą (dvejų paskutinių laikotarpių ES struktūrinių fondų įgyvendinimo patirtis rodo, kad už patirtas išlaidas Europos Komisijai pradedama atsiskaityti trečiaisiais metais nuo išlaidų tinkamumo pradžios).

²²²<https://finmin.lrv.lt/en/structure-and-contacts/structure-of-the-ministry>

Rizikos valdymas. Pagrindinis AI vykdomo rizikos valdymo tikslas – vertinti su AI funkcijų vykdymu susijusias rizikas ir jas valdyti. Siekiant suvaldyti AI, kaip naujai įsteigtos institucijos, riziką yra atliekamas rizikos vertinimas. AI rizikos vertinimo procesas organizuojamas vadovaujantis tarptautine metodologija:

- ✓ SWOT (SSGG) analize. SWOT analize remiamasi vidiniams bei išoriniams rizikos veiksniams analizuoti, sprendimams priimti bei rizikos suvaldymo planams rengti. Taikant SWOT analizę AI analizuoja savo stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes bei pagal jas identifikuoja galimą riziką.
- ✓ Nesėkmių modelio ir pasekmių analizės metodu (Failure Mode and Effect Analysis). Šiuo metodu AI remiasi sudarant konkrečių rizikos veiksnių sąrašą, prognozuojant galimas pasekmes ir jų kilimo priežastis bei numatant adekvačias kontrolės priemones.
- ✓ ISO 31000 *Rizikos valdymas gairės* standartu. Remiantis šiuo standartu, AI deklaruoja pasirinktus rizikos valdymo principus, kuria rizikos valdymo struktūrą (sistemą) bei nusistatys rizikos valdymo procesą.

Taip pat rizikos vertinimas atliekamas vadovaujantis Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymu, kuris skatina viešuosius juridinius asmenis valdyti riziką. Įstatyme įtvirtinti tikslams pasiekti bei rizikai valdyti skirti vidaus kontrolės elementai atitinka COSO modelio vidaus kontrolės elementus, bei vidaus kontrolės dalyvių pareigos ir atsakomybė aiškiai atskirtos atsižvelgiant į Trijų linijų rizikos valdymo modelį (Three lines model). Rizikų vertinimo procesas bus nuolat peržiūrimas, atnaujinami rizikų įverčiai, siekiant išvengti galimų neatitikčių, vykdant priskirtas AI funkcijas. Už rizikų valdymo procesą paskirtas atsakingas AI darbuotojas. Atsižvelgiant į rizikų valdymo žemėlapyje užfiksuotas reikšmingas rizikas, bus sudaromas rizikos valdymo planas.

Kompetencijų stiprinimas. Siekiant užtikrinti esamų ir naujų AI darbuotojų kompetenciją nustatytoms funkcijoms atlikti, yra sukurtas nuoseklus ir kryptingas esamų ir naujų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo procesas. Šiuo metu yra atliktas AI įsivertinimas ir identifiкуotos AI funkcijoms atlikti reikalingos esamų darbuotojų kompetencijos ir patirtis. Nustatytos sritys (temos), kuriose žinių trūksta, ir sudarytas kvalifikacijos kėlimo planas, kuris bus nuolat pagal esamus bei naujai iškilusius poreikius pildomas, ypatingai kreipiant dėmesį į AI paskirtas audituoti priemones pagal joms keliamus reikalavimus. Taip pat bus užtikrinamas naujai priimtų AI darbuotojų ugdymas ir nuolatinis kvalifikacijos kėlimas, tiek paskiriant naujam darbuotojui kuratorių, tiek įtraukiant į kvalifikacijos kėlimo planą naujo darbuotojo individualų ugdymo poreikį.

AI auditai. Siekiant užtikrinti, kad kartu su prašymu išmokėti finansinį įnašą būtų pateikta ir atliktų auditų santrauka, įtraukiant informaciją apie nustatytus trūkumus ir taisomuosius veiksmus, kaip įprastai pirmiausiai rengiama audito strategija (ji gali apimti ne vien NKLP), kurią sudarys šie pagrindiniai elementai: atliktinų auditų tipai, auditų atlikimo dažnumas, pobūdis ir jų atlikimo metodai ir kita aktuali informacija. Strategiją planuojama patvirtinti 2021 m. III ketvirtį.

Audito strategijos pagrindinės dalys:

- AI įgaliojimai: AI veiklos teisinis pagrindas, struktūra, veiklos organizavimo principai.
- AI nepriklausomumo užtikrinimas: apibrėžiamas AI nepriklausomumas ir nešališkumas.
- Rizikos vertinimas: tarptautinę praktiką atitinkančios rizikos vertinimo metodologijos pasirinkimas, rizikos veiksnių identifikavimas.
- Auditų atlikimo metodologija: pagal atliktą rizikos vertinimą pasirenkami auditų atlikimo principai ir metodai. Audito imčiai atrinkti planuojamas naudoti statistinis atrankos metodas, o kur neužtenka populiacijos vienetų – nestatistinis atrankos metodas.

- Auditų planai: preliminarus bendrasis auditų planas visam NKL įgyvendinimo laikotarpiui, ilgalaikiai (3-jų metų) auditų planai, metiniai auditų planai.
- Auditai: detalizuojami NKL VKS auditai, reformų ir projektų pasiektų rodiklių (tarpinių ir galutinių reikšmių rezultatų) vertinimai, kai reikalinga pagal nustatytas rizikas – projektų išlaidų auditai.
- Auditų metu pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną.

Numatoma, kad vadovaujantis audito strategija, AI atliks:

- už EGADP įgyvendinimą atsakingų institucijų vidaus kontrolės sistemos veiksmingumo vertinimą (VKS auditas), siekiant įsitikinti, kad institucijų sistema veiksminga ir gali pateikti patikimas valdymo deklaracijas;
- remiantis pasirinktu atrankos metodu bei rizikos vertinimu NKL reformų ir projektų pasiektų rodiklių (tarpinių ir galutinių reikšmių rezultatų) vertinimą, kai reikalinga pagal nustatytas rizikas – projektų išlaidų auditus;
- visų atliktų auditų ataskaitose pateiktų rekomendacijų pažangos stebėjimą ir teiks NKL vadovaujančiajai institucijai informaciją apie rekomendacijų įgyvendinimą.

Atliekant auditus bus laikomasi vieno audito ir proporcingumo principų, t. y. turi būti vengiama tų pačių projektų auditų ir valdymo patikrinimų dubliavimo, kad kuo labiau sumažinti valdymo patikrinimų ir auditų išlaidas ir projektų vykdytojų administracinę naštą. AI pirmiausia naudosis visą informaciją ir informacinėse sistemose prieinamais įrašais, įskaitant valdymo patikrinimų rezultatus, ir atitinkamų projektų vykdytojų prašys pateikti ir gaus papildomus dokumentus ir audito įrodymus, tik jei remiantis jų profesiniu sprendimu to reikės patikimoms audito išvadoms pagrįsti.

7. Viešinimas

Rezultatyvus ekonominių ir socialinių pandemijos sukeltų padarinių švelninimas didele dalimi priklauso nuo sinchroniškos ir kryptingos komunikacijos. Nustatyti aiškūs reformų ir investicijų prioritetai, suplanuota kryptinga komunikacija bei nuoseklus ir koordinuotas darbas tarp institucijų – didina visuomenės pasitikėjimą ir reikšmingai prisideda prie pokyčių efektyvumo bei tvarumo.

Stiprinant matomumo, viešumo ir pokyčių efektyvumo aspektus, kaip papildomą ir svarią pagalbą sprendžiant prioritetinių viešosios politikos reformų ir investicijų sričių problemas, išskiriamos dvi pagrindinės komunikacijos veiklų įgyvendinimo kryptys: **investicijų poveikio stiprinimo bei matomumo ir skaidrumo didinimo**.

Siekiant tvaraus investicijų poveikio, kai įgyvendinant įvairias reformas ar investicijas, komunikacijos veikla planuojama lygiagrečiai su reformas ar investicijas įgyvendinančiomis veiklomis, investicijų planavimo etape nustatomos konkrečios problemos ir pagal poreikį identifikuojamas visuomenės ir tam tikrų jos grupių įsitikinimų (nuostatų – „tai ką aš sakau“) ar vertybių (elgesys – „tai kaip aš elgiuosi“) poreikis jas keisti. Už šių investicijų poveikio stiprinimo priemonių planavimą ir įgyvendinimo kokybę atsako reforma/investiciją įgyvendinantis subjektas.

Kryptinga komunikacija atliepia visuomenės nuomonę į Europos Sąjungą ir parodo palankumą jai kaitą, taip pat formuoja požiūrį į ES fondų naudą regionui ir asmeniškai kiekvienam tuo besinaudojančiam. Taigi siekiant kryptingo matomumo ir skaidrumo, kiekviename ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo investicijų etape – tiek planavimo, tiek įgyvendinimo, tiek pasiektų rezultatų sklaidos, – komunikacija bus stiprinama visose komunikacijos priemonėse pabrėžiant ES prisidėjimą, t. y. naudojant ES emblemą ir atitinkamą teiginį apie finansavimą „**Finansuota Europos Sąjungos lėšomis – „Next Generation EU“**“.

Komunikacijos ir matomumo tikslas: Užtikrinti ES investicijų, kuriomis siekiama sušvelninti pandemijos sukeltus ekonominius ir socialinius padarinius ir skatinti žaliajo kurso bei skaitmeninės pertvarkos pokyčius Lietuvoje, matomumą ir skaidrumą.

Uždaviniai: potencialiems pareiškėjams teikti tikslią, išsamią ir aktualią informaciją apie galimybes pasinaudoti ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo lėšomis; stiprinti projektų vykdytojų kompetenciją, susijusią su komunikacijos veiklų planavimu ir įgyvendinimu; teikti pagalbą projektų vykdytojams dėl jų vykdomų reformų/projektų viešinimo; informuoti visuomenę apie ES investicijomis Lietuvoje įgyvendinamas veiklas siekiant: 1. sušvelninti pandemijos sukeltus padarinius, 2. žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos bei kitų Lietuvai prioritetinių sričių pokyčių; skatinti tikslinių grupių nuomonės ir elgsenos pokyčius, reikalingus siekiant suplanuotų reformų ir investicijų tikslų.

Reformų arba investicijų komunikacijos prioritetai. Atsižvelgiant į pagrindinius NKL tikslus ir Lietuvos Vyriausybės viešosios politikos prioritetus, pagrindinis komunikacijos dėmesys, komunikacijos veiklas koordinuojant kartu su EK, bus skiriamas 4 plano komponentams ir 6 iš jų kylančioms reformų ar investicijų kryptims: **Žalioji transformacija:** tvariai pagaminta elektros energija ir darnus transportas; **Skaitmeninė transformacija:** valstybės IT pertvarka ir skaitmeninis junglumas; **Švietimas:** bendrasis ugdymas; **Sveikata:** sveikatos sistemos atsparumas.

Tikslinė auditorija:

- **visuomenė**, kuri yra pagrindinis naudos gavėjas;
- **socialiniai ir ekonominiai partneriai**, kurie yra suinteresuoti reformų ir projektų tikslų ir rezultatų pasiekimu;
- **pareiškėjai**, kuriems svarbu tinkamai būti informuotiems ir užtikrintiems dėl galimybės paraiškas pateikti be trikdžių ir dalyvauti skaidriame atrankos procese;
- **paramos gavėjai**, kuriems svarbu žinoti visus reformų/projektų įgyvendinimo procesus ir reikalavimus;
- **žiniasklaida, nuomonę formuojantys vieši asmenys, Europos Komisijos atstovai bei atitinkamų sričių ekspertai**, kurių įžvalgos ir patarimai naudingi tiek informuojant tiek ir aktyviau įtraukiant visuomenę.

Vykdamas komunikacijos veiklas visų auditorijų pasirinkimas bus siejamas su regionine aprėptimi, vertinant komunikacijos svarbą ir poveikį konkrečiame regione, kuomet reformos ar investicijos įgyvendinamos tik regioniniu lygiu.

Bendradarbiavimas su EK. Siekiant padidinti visuomenės ir žiniasklaidos susidomėjimą ES ir jos kuriamą verte, Lietuva įtrauks EK į prioritetinių reformų ir investicijų sričių komunikaciją. Planuojama, bendradarbiaujant su atitinkamų sričių EK direktoratais, EK atstovybe Lietuvoje bei Lietuvos atstovybe ES, parengti bendrus pranešimus spaudai ir bendras komunikacines žinutes supažindinant visuomenę su išsikeltais tikslais numatytoje srityse ir jų įgyvendinimu.

Komunikavimo kanalai. Komunikacijos priemonių ir kanalų parinkimas priklauso nuo konkrečios komunikacijos kampanijos tikslo ir tikslinės auditorijos. Vykdamas komunikacijos veiklas siektina kuo plačiau bendradarbiauti su socialiniais ir ekonominiais partneriais, politikais ir žiniasklaidos atstovais, su reformomis susijusiomis interesų grupėmis.

Pagrindiniai komunikacijos priemonių kanalai: **tradiciniai** (periodiniai laikraščiai ir žurnalai, televizija, radijas, renginiai) ir **skaitmeniniai** (internetiniai tinklalapiai, naujienų portalai, el. paštas, socialinės medijos).

Pagrindinis informacijos sklaidos kanalas – [Finansų ministerijos tinklalapis](#), skirtas nuolatos talpinti informaciją, susijusią su planavimu ir pažanga. Šio tinklapio žinomumui didinti naudojami ir kitų valdžios institucijų tinklalapiai. Socialinės medijos naudojamos kaip palaikomasis kanalas skleidžiantis „dabar aktualias“ žinutes. Atsižvelgiant į Lietuvos gyventojų įpročius labiausiai naudotinas Facebook, LinkedIn kanalai, tačiau pagal komunikavimo specifiką gali būti naudojami ir kiti.

Dirbant su visomis socialinės medijos platformomis, reikėtų nuosekliai naudoti su ES investicijų politika susijusias grotažymes, jas papildant Lietuvos komunikacijos siekius atspindinčiomis grotažymėmis.

Biudžetas: plano komunikacijos veiklos matomumo ir skaidrumo didinimui valstybės mastu, bus įgyvendinamos iš vidinių valstybės biudžeto išteklių ir valdomų komunikacijos kanalų bei įrankių. Numatomas biudžeto dydis – iki 0,15 % nuo bendro NKL biudžeto, priklausomai nuo užsibrėžtų rodiklių tikslų įgyvendinimo poreikio ir pažangos.

Lentelė 37. ES fondų matomumo, skaidrumo ir komunikacijos stebėsenos rodiklių rinkinys

Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Pradinė reikšmė	Pradinė reikšmė, metai	Siektina reikšmė (2026)	Šaltinis
Produkto rodiklis					
NKL plano įgyvendinimo rezultatų pristatymo renginiai visuomenei	skaičius	0	2022	5	
NKL plano pristatymo visuomenei renginys (nuotolinis)	skaičius	1	2021	1	
Rezultato rodikliai					
Projektų vykdytojų, kuriems pakanka informacijos kaip tinkamai įgyvendinti projektą, dalis	%	68*	2021	70	Projektų vykdytojų nuomonės tyrimas (FM apklausa)
Gyventojų, girdėjusių apie ES teikiamą finansinę paramą regionams ir miestams, dalis	%	61	2019	63	Eurobarometro tyrimas „Piliečių žinojimas ir supratimas apie ES regioninę politiką“
Gyventojų, kurie asmeniškai pajuto ES investicijų naudą, dalis	%	67**	2021	69	Visuomenės nuomonės tyrimas (FM apklausa)
Gyventojų pritariančių, kad ES investicijos prisideda prie teigiamų gyvenimo kokybės pokyčių Lietuvoje, dalis	%	72***	2021	74	Visuomenės nuomonės tyrimas (FM apklausa)

*skaičiuojama „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ atsakymų suma;

**skaičiuojama „pajutau“ ir „greičiau pajutau“ atsakymų suma;

*** skaičiuojama „visiškai sutinku“ ir „greičiau sutinku“ atsakymų suma.

Ketvirtoji dalis. POVEIKIO VERTINIMAS

Vertinimo tikslas ir metodika

2021 m. balandį LR Vyriausybė parengė NKL planą, kuriame nustatyta 2021-2026 m. laikotarpio Lietuvos reformų ir investicijų darbotvarkė, skirta skatinti Lietuvos atsparumą bei pasirengimą ateities krizėms. Į NKL įtraukta 31 priemonė, kuriai įgyvendinti siūloma skirti 2,225 mlrd. Eur iš naujai sukurto ES finansinio instrumento – Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės.

Šioje santraukoje pateikiamas 2021 m. balandžio 16 d. paskelbto NKL projekto poveikio vertinimo, atlikto pagal Europos Komisijos gaires, skirtas šių planų rengimui (Komisijos tarnybų dokumentas SWD/2021/12), rezultatų apibendrinimas. Kiekybinis NKL poveikio vertinimas atliktas naudojant 2020 m. Finansų ministerijos užsakymu sudarytą Gyvenimo kokybės augimo modelį (toliau – GKAM)²²³, kombinuotą mikrosimuliacinį - makroekonometrinį modelį, kuris sudaro galimybę įvertinti *tiesioginį* intervencijų poveikį makroekonominiams rodikliams ir pajamų pasiskirstymui bei netiesioginius (antrinius) pajamų pasiskirstymo pokyčio efektus. GKAM buvo sukonstruotas remiantis egzistuojančiais modeliais (dinaminiu Lietuvos ūkio makroekonometrinio modeliu ir mikrosimuliaciniu modeliu EUROMOD). GKAM apima du blokus:

- GKAM makroekonometrinį modelį, skirtą pagrindiniams šalies ūkio procesams prekių, paslaugų ir darbo rinkose aprašyti bei įvertinti intervencijų poveikį pagrindiniams makroekonominiams rodikliams;
- GKAM mikrosimuliacinį modelį, skirtą įvertinti intervencijų poveikį namų ūkių disponuojamoms pajamoms. GKAM mikrosimuliacinis modelis apima EUROMOD, mikroduomenų (konkrečiai – ES-SPGS) modifikavimą ir sąsają tarp GKAM mikro- ir makroblokų.

Vertinant NKL poveikį GKAM pagalba buvo nagrinėjami šie scenarijai:

- *Bazinis scenarijus* – makroekonominių ir socialinių rodiklių raidos scenarijus *be* NKL suplanuotų intervencijų;
- *NKL scenarijus* – makroekonominių ir socialinių rodiklių raidos scenarijus *su* NKL suplanuotomis intervencijomis (keičiant esamas arba planuojant naujas intervencijas).

NKL poveikis analizuojamiems rodikliams buvo apskaičiuotas kaip skirtumas tarp bazinio ir NKL scenarijaus rodiklių reikšmių.

GKAM makroekonometrinis modelis sudarytas naudojant ketvirtinius ir metinius (priklausomai nuo duomenų prieinamumo) duomenis nuo 2005 m. iki 2019 m. NKL poveikio vertinimo tikslais naudojamų duomenų laiko eilutės buvo praplėstos iki 2020 m. Pagrindiniai naudojamų rodiklių duomenų šaltiniai yra Lietuvos Statistikos departamentas, Eurostat ir Lietuvos bankas. GKAM mikrosimuliaciniame modelyje naudojami 2018 m. ES-SPGS tyrimo mikro duomenys, pritaikyti EUROMOD programai.

²²³ ESTEP, 2020. ES fondų investicijų ir kitų valstybės intervencijų poveikio visuomenės gyvenimo kokybės augimui vertinimas. Galutinė ataskaita; prieiga: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/es-fondu-investiciju-ir-kitu-valstybes-intervenciju-poveikio-visuomenes-gyvenimo-kokybes-augimui-vertinimas>

Vertinamų NKL priemonių bendras poveikis yra modeliuojamas per finansinius ir kvantifikuotus atitinkamų ekonominių rodiklių impulsus (kiekybiškai įvertintus srautus), ekonomikos rodiklių tarpusavio sąryšius ir jų bendrą įtaką šalies ūkiui. Poveikio vertinime taikytų NKL impulsų suvestinė, kurioje nurodyti fiskaliniai ir kiti impulsai, yra pateikta žemiau lentelėje Nr. 37.

Lentelė 38. NKL poveikio vertinime taikytų impulsų suvestinė

NKL impulsai	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2020-2026	Ar impulsas permanentinis?
Namų ūkių vartojimas, mln. EUR	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Bendros paslaugos visuomenei	0,00	0,77	3,42	6,37	9,97	0,00	0,00	20,52	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Gynyba	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Viešoji tvarka ir saugumas	0,00	0,00	0,30	4,35	4,35	5,50	0,50	15,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Ekonomikos reikalai	0,00	0,00	17,20	25,80	51,60	51,60	25,80	172,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Aplinkos apsauga	0,00	2,67	2,67	2,67	2,67	2,67	2,67	16,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Būstas ir komunaliniai patogumai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Sveikata	0,00	0,30	1,20	1,00	0,00	0,00	0,00	2,50	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Poilsis, kultūra ir religija	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Švietimas	0,00	1,00	22,00	34,50	32,50	1,00	0,00	91,00	Ne
Vyriausybės vartojimas, mln. EUR. COFOG Socialinė apsauga	0,00	0,00	0,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,40	Ne
Valdžios pajamos (mokesčiai, socialiniai įnašai), mln. Eur	0,00	0,00	0,00	129,73	129,73	129,73	129,73	518,9	taip
Tiesioginės užsienio investicijos, mln. Eur	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	Ne
Privataus vartojimo išlaidos, mln. Eur	0,00	0,00	0,00	-86,48	-86,48	-86,48	-86,48	-345,933	taip
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur COFOG Bendros paslaugos visuomenei	0,00	14,61	56,53	66,59	58,13	36,59	2,00	234,44	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Gynyba	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Viešoji tvarka ir saugumas	0,00	0,00	38,50	38,50	38,50	33,50	0,00	149,00	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur COFOG Ekonomikos reikalai	0,00	1,47	65,88	118,05	89,71	67,80	23,39	366,25	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur COFOG Aplinkos apsauga	0,00	21,89	159,18	102,28	188,08	187,98	117,68	777,1	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Būstas ir komunaliniai patogumai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Sveikata	0,00	0,80	21,00	84,10	83,70	64,50	11,40	265,50	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Poilsis, kultūra ir religija	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	Ne
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. COFOG Švietimas	0,00	19,00	74,00	75,00	34,80	0,00	0,00	202,80	Ne

NKL impulsai	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2020-2026	Ar impulsas permanentinis?
formavimas, mln. Eur. COFOG švietimas									
Pagrindinis kapitalo formavimas, mln. Eur. Socialinė apsauga	0,00	0,46	0,72	3,72	3,46	0,70	0,05	9,11	Ne
Elektros sumažėjimas, GWh importo	0,00	0,00	0,00	0,00	436,46	545,58	545,58	1527,62	Taip
Pajamos (kompensacijos dirbantiems), mln. Eur	0,34	0,34	17,50	29,23	28,26	27,84	13,87	117,3732	Taip
Tarpinis vartojimas, mln. Eur	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	Ne
Pinigų srautas į užsienį	0,00	0,00	0,00	-43,24	-43,24	-43,24	-43,24	-172,967	Taip
Užimtųjų skaičius	0	64	3342	5676	5630	5549	2776	23037,05	Taip

Visi pirminiai impulsai per modeliu aprašytus tarpusavio sąryšius sukuria antrinius efektus. NKL poveikio impulsų kvantifikavimas buvo atliktas dviem etapais. Pirmiausia, planuojamos NKL išlaidos buvo suklasifikuotos pagal funkcinę valstybės išlaidų klasifikaciją COFOG ir išlaidų tipą (vyriausybės vartojimas ar investicija). Antru etapu buvo išanalizuotos planuojamos įgyvendinti reformos bei reformų sėkmei išmatuoti NKL projekte numatytos siekiamos rezultato rodiklių reikšmės. Atsižvelgiant į NKL reformų turinį, suplanuotus kiekybinius rodiklius ir turimus patikimus ankstesnių tyrimų įrodymus apie analogiškų priemonių taikymo Lietuvoje poveikį²²⁴ buvo papildomai kvantifikuoti NKL komponentų „Žalioji Lietuvos transformacija“, „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“, „Veiksmingas viešasis sektorius“ ir „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ impulsai. Šiame procese buvo daryta esminė prielaida, kad NKL pateikti rodikliai įgyvendinus reformas bus pasiekti. Atvejais, kada toks rodiklių kvantifikavimas buvo sėkmingai atliktas, į modelį įvedama NKL išlaidų suma buvo sumažinta atitinkamu išlaidų dydžiu, siekiant išvengti dvigubo poveikio skaičiavimo.

NKL priemonės, planuojamos komponentuose „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“²²⁵, „Žalioji Lietuvos transformacija“²²⁶ ir „Aukštasis mokslas, švietimas, inovacijų skatinimo veikla, mokslo ir verslo inovacijos“²²⁷ paskatins privačias investicijas skaitmeninio, AEI ir inovacijų srityse, tiek sudarant būtinas sąlygas tokių investicijų plėtrai, tiek tiesiogiai teikiant finansavimą. Vertinant NKL galimą poveikį privačių investicijų išstūmimui šiose srityse buvo atsižvelgta į planuojamų intervencijų turinį ir valdžios sektoriaus investicijų poveikio privačiosioms investicijoms tyrimus. Pirma, privačioms investicijoms skaitmeninio ir inovacijų srityje NKL lėšos bus teikiamos per finansines priemones ir toms sritims, kuriose yra rinkos nepakankamumas, t. y. kredito įstaigos ir kiti privatūs investuotojai dėl per didelės rizikos neteikia finansavimo šiose srityse. Todėl NKL priemonės, įgyvendinamos per finansines priemones, labiau pasižymės ne privačių lėšų išstūmimu, o pritraukimu per sverto efektą, kuris būdingas finansinėms priemonėms. Antra, 2020-2021 m. Lietuvos banko (toliau – LB) tyrimuose buvo išsamiai nagrinėjamas valdžios sektoriaus investicijų poveikis privačioms investicijoms Lietuvoje. 2020 m. LB tyrimas²²⁸ atliktas remiantis

224 ESTEP (2018), Struktūrinių reformų poveikio Lietuvos makroekonominiais rodikliais vertinimas; ESTEP (2019), Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių bei tarpininkavimo įdarbinant ir įdarbinimo kontrafaktinis poveikio vertinimas; BGI (2020), Lietuvos integruotame nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane pateiktų planuojamos politikos ir priemonių poveikio makroekonomikai, įgūdžiams ir socialiniams aspektui vertinimas; Vilnius Economics (2020), Lietuvos ilgalaikė pastatų renovacijos strategija.

225 Konkrečiai, investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“

226 Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“

227 „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas, didesnė inovacijų paklausa, startuolių ekosistemos ir žaliųjų inovacijų plėtra“, „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse“

228 Comunale M. (2020), Investicijų ir jas skatinančių veiksnių Lietuvoje analizė // Lietuvos investicijų paveikslas: Lietuvos banko teminių straipsnių serija Nr.35 /2021.

1997–2019 m. ketvirtiniais Lietuvos duomenis, analizei buvo taikomas Bajeso VAR modelis. Nustatyta, kad koreliacija tarp valdžios sektoriaus investicijų ir privačiųjų investicijų yra teigiama ir jos turi įtakos vienos kitų raidai. Impulso ir atsako funkcijos atskleidė, kad pirmaisiais metais po valdžios sektoriaus investicijų šoko verslo investicijos išauga, o antraisiais ir trečiaisiais metais fiksuojamas nežymus išstūmimo efektas. Visgi bendrai valdžios sektoriaus investicijos pasižymi labiau privačiasias investicijas skatinančiu, o ne išstumiančiu poveikiu. 2021 m. LB tyrime²²⁹ patvirtinta, kad Lietuvoje valdžios sektoriaus investicijos pasižymi skatinamuoju poveikiu, o ne išstumiančiu poveikiu, ypač trumpuoju laikotarpiu reaguojant į pandemijos pasekmes ekonomikai. Atsižvelgiant į NKL intervencijų logiką ir LB tyrimų išvadas, vertinant NKL poveikį, buvo daryta prielaida, kad neigiamo poveikio privačių investicijų išstūmimui nebus.

Kiekybinę NKL poveikio analizę papildė kokybinis vertinimas. Pagrindiniai antriniai šaltiniai atliekant NKL poveikio vertinimą buvo: ES ir Lietuvos strateginiai planavimo dokumentai, susiję su NKL įgyvendinimu, visų pirma, Lietuvos Stabilumo 2021 metų programa programa, 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijos Lietuvai, EK komunikatas dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo, Lietuvos makroekonominės raidos prognozės, aktualūs Lietuvos ir užsienio autorių bei institucijų tyrimai ir vertinimai, susiję su NKL numatytų priemonių efektyvumo ir poveikio analize.

Makroekonominės ir socialinės situacijos apžvalga

Makroekonominė apžvalga parengta pagal Finansų ministerijos sudarytą Ekonominės raidos scenarijų²³⁰. Prielaidos dėl išorės aplinkos vidutiniu laikotarpiu atitinka Europos Komisijos²³¹ šių metų vasarį paskelbtą ekonominę prognozę.

Nors Lietuvos 2020 metų BVP pokytis palyginti su 2019 metų BVP buvo neigiamas, tačiau šis rodiklis buvo vienas geriausių tarp ES valstybių. 2021 metais tikimasi 2,6% ekonomikos augimo, o vėlesniais vidutinio laikotarpio metais tikėtinas ekonomikos atsigavimo paspartėjimas – BVP galėtų augti vidutiniškai po 3,2% per metus. 2021 ir kitais vidutinio laikotarpio metais ekonomikos raida priklausys nuo to, ar Lietuvoje, ES ir kitose pasaulio valstybėse sėkmingai vyks gyventojų vakcinacijos kampanija, kaip seksis atsigauti po pandemijos krizės pagrindiniams Lietuvos prekybos partneriams ir koks stiprus bus liekamųjų šios krizės reiškinių poveikis.

Didelis neapibrėžtumas dėl pandemijos suvaldymo terminų, neužtikrintumas dėl globalios ekonomikos atsigavimo laiko ir masto, geopolitinės įtampos bei galima įtampa finansų rinkose, neatsakingas pavargusios nuo ilgą laiką trunkančių ribojimų visuomenės elgesys – esminiai neigiamos rizikos veiksniai, dėl kurių ekonominės raidos scenarijuje numatytų pagrindinių rodiklių įverčiai gali keistis.

Egzistuoja ir teigiama rizika, kad efektyvus masinio populiacijos vakcinavimo planų įgyvendinimas Lietuvoje ir kitose ES valstybėse sudarys pagrindą dar šiemet ekonomikai augti sparčiau, nei numatyta šiame scenarijuje. Spartesnis ES ir globalios ekonomikos atsigavimas, ES fondų lėšų panaudojimas ir ES ekonomikos gaivinimo priemonių taikymas vykdant reformas ir investuojant

229 Mockūnaitė L. (2021), Valdžios sektoriaus investicijos – privačiasias investicijas išstumiantis veiksnys ar ekonomikos skatinimo priemonė? // Lietuvos investicijų paveikslas: Lietuvos banko teminių straipsnių serija Nr.35 /2021.

230 Ekonominės raidos scenarijus 2021–2024 m. <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonominės-raidos-scenarijus>

231 Europos Komisijos žiemos prognozė https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/winter-2021-economic-forecast-challenging-winter-light-end-tunnel_en

vidutiniu laikotarpiu gali paskatinti Lietuvos ekonomikos augimą daugiau, nei numatyta šiame scenarijuje.

Numatoma, kad 2021 metais išlaidų priemonėms, skirtoms kovai su neigiamais pandemijos padariniais, vertė sudarys 3,3% BVP, o valdžios sektoriaus deficitas – 8,1% BVP²³². Šiuo metu numatoma, kad 2022–2024 m. valdžios sektorius taip pat bus deficitinis.

Valdžios sektoriaus skola 2019 metais sudarė 35,9% BVP, 2020 m. padidėjo iki 47,3% BVP. Pagrindinė skolos didėjimo priežastis buvo skolinimasis pagalbos priemonėms, susijusioms su pandemija, finansuoti ir ekonomikai skatinti. Numatoma, kad 2021 m. pabaigoje skola gali sudaryti 52,1% BVP.

Lentelė 39. Pagrindiniai ekonominės raidos scenarijaus rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2020	2021P	2022P	2023P	2024P
BVP (to meto kainomis), mln. Eur	48794	50966	53564	56312	59251
BVP (palyginamosiomis kainomis) pokytis, %	-0,8	2,6	3,2	3,2	3,2
Suderinto vartotojų kainų indekso (vidutinio metinio) pokytis, %	1,1	1,8	1,8	1,9	2,0
Investicijų (palyginamosiomis kainomis) pokytis, %	-0,2	4,6	5,3	5,7	5,7
Prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) pokytis, %	-1,3	4,8	6,7	6,0	6,0
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), %	8,5	8,5	7,5	6,9	6,5
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, %	9,6	5,2	4,5	5,0	5,4
Užimtųjų skaičiaus pokytis, %	-1,5	0,7	0,9	-0,1	-0,5

Šaltinis: Finansų ministerija, Statistikos departamentas

Europos socialinių teisių ramstį detalizuojanti socialinių rodiklių suvestinė rodo tam tikrus Lietuvai svarbius užimtumo ir socialinius iššūkius (žr. 2 lentelę). Kelerius pastaruosius metus iki pandemijos Lietuvos ekonominiai ir darbo rinkos rodikliai gerėjo. Iki pandemijos spartus ekonomikos augimas padėjo sumažinti bendro ir ilgalaikio nedarbo lygį, o ekonomiškai aktyvių gyventojų dalis ir užimtumas buvo kaip niekada dideli. Pandemija reikšmingai pablogino darbo rinkos būklę šalyje. Nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodiką, 2020 m. padidėjo 2,2 proc. p. iki 8,5% (ES vidurkis buvo 7,1%), o užimtų gyventojų sumažėjo 1,5%. Situaciją darbo rinkoje švelnino Vyriausybės taikomos subsidijos įmonėms už prastovas ir parama savarankiškai dirbantiems, kurios mažino nedarbo riziką ir švelnino krizės poveikį darbuotojams, padėjo išvengti masinių atleidimų iš darbo.

Tarptautinės institucijos nurodo, kad skurdas ir pajamų nelygybė – didžiausios Lietuvos socialinės politikos problemos. Nors 2019 m. skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis Lietuvoje sumažėjo 2 proc. punktais iki 26,3%, tačiau tebebuvo vienas aukščiausių ES. Europos Komisijos vertinimu²³³, nepaisant nuo 2019 m. padarytos tam tikros pažangos, ribotas mokesčių ir socialinių išmokų sistemos pajamų perskirstymo pajėgumas nesudaro prielaidų sparčiau mažinti skurdą ir socialinę

232 Peržiūrėjus 2021 metų valstybės biudžetą, valdžios sektoriaus deficitas gali keistis

233 Europos Komisija. Šalies ataskaita. Lietuva 2020

atskirtį, todėl šioje srityje būtina imtis papildomų priemonių. Skurdo rizikos atžvilgiu Lietuvoje pažeidžiamiausi asmenys yra vaikai, daugiavaikės šeimos, vieniši tėvai, auginantys vaikus, žmonės su negalia, senatvės pensininkai, vieniši asmenys ir bedarbiai.

Mokyklos nebaigimo rodiklis vienas mažiausių ES, bet švietimo sistemoje yra kitų iššūkių. Naujausi 2018 m. EBPO tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) rezultatai rodo, kad pagal visus tikrintus dalykus Lietuvos rezultatų vidurkis nesiekia ES vidurkio, todėl pagrindinis iššūkis – gerinti mokinių pasiekimus, ypač visų mokinių gamtamokslinius gebėjimus ir žemiausius rezultatus demonstruojančių mokinių pasiekimus. Kadangi mokyklos nebaigimo atžvilgiu rodikliai Lietuvoje labai geri, tai padeda nesimokančio, nedirbančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET) dalį išlaikyti artimą ES vidurkiui.

Pastaruosius kelerius metus gerėjo suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą veiklose rodiklis, tačiau 2020 m. jis dar buvo 2 proc. p. mažesnis lyginant su ES-27 vidurkiu. Suaugusiųjų švietimo sistema turi labiau reaguoti į senėjančios visuomenės iššūkius ir reikalingų įgūdžių pokyčius, susijusius su skaitmenizavimu, darbo robotizavimu ir žalių darbo vietų paklausa.

Nepatenkinti medicininiai poreikiai Lietuvoje nėra dideli, bet kai kurios paslaugos, pvz., dantų priežiūra, mažiau prieinamos. Sveikatos draudimą turi beveik visi gyventojai (98 %). Draudimo neturi tik užimtumo neįforminę, nemokantys teisės aktais nustatytų įmokų arba rezidentais užsiregistravę, bet užsienyje gyvenantys asmenys.

Lentelė 40. Lietuvos socialinių rodiklių palyginimas su ES vidurkiu

Socialinių rodiklių suvestinės komponentai	Pagrindiniai rodikliai	Metai	LT	ES-27
Lygios galimybės	Suaugusiųjų dalyvavimas mokymuose per pastaruosius 12 mėn., %	2020	7,2	9,2
	Mokyklos nebaigusį asmenų dalis, %	2020	5,6	10,1
	Gyventojų skaitmeninių įgūdžių lygis, %	2020	56	56
	NEET jaunuolių (15–29 m.) rodiklis, %	2020	10,8	11,1
	Lyčių užimtumo skirtumas, %	2020	1,7	11,3
	Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)	2019	6,44	4,99
Tinkamos darbo sąlygos	Užimtumo lygis, %	2020	76,7	72,4
	Nedarbo lygis, %	2020	8,5	7,1
	Ilgalaikio nedarbo lygis, %	2020	2,5	2,5
	Bendrų disponuojamųjų namų ūkio pajamų vienam gyventojui augimas	2020	134,46	107,39
Socialinė apsauga ir įtrauktis	Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (AROPE lygis), %	2019	26,3	20,9
	Vaikų (0–16 m.) skurdo arba atskirties lygis	2019	26,8	23,1
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui	2019	31,56	32,38
	Per didelės išlaidos būstui, %	2019	4,8	9,4
	Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos, %	2019	26,6	35,3
	Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, %	2019	1,4	1,7

* Raudoname fone išskirti socialiniai rodikliai, pagal kuriuos Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio.

Šaltinis: Eurostat skelbiama socialinių rodiklių švieslentė: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/social-scoreboard-indicators>

NKL priemonių indėlis įgyvendinant Tarybos rekomendacijas ir struktūrines reformas

Tvarios ir augimą skatinančios reformos ir investicijos, kuriomis sprendžiami šalies ekonomikos struktūriniai trūkumai ir didinamas šalies atsparumas bei produktyvumas yra svarbios, siekiant

pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės ekonomikos. NKL projekte suplanuotos priemonės tiesiogiai prisidės prie 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo.

Pandemijos krizė atskleidė sveikatos sistemos pažeidžiamumą ir nepakankamą pasirengimą ekstremalioms situacijoms bei dar labiau išryškino struktūrinius iššūkius, susijusius su lėta pažanga gerinant paslaugų kokybę, nepakankamu investavimu į pirminę sveikatos priežiūrą ir lėtą pažangą pertvarkant ligoninių tinklą²³⁴. Pagal NKL komponentą „Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema - Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“ suplanuotos investicijos ir reformos, atliepdamos 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijas, bus nukreiptos į visų sveikatos priežiūros sistemos grandžių bendradarbiavimo efektyvinimą, užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros stiprinimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir nuotolinių ir personalizuotų sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą. Šioms priemonėms planuojama skirti 12% NKL lėšų (268 mln. €), daugiausiai lėšų (152 mln. €) nukreipiant į infekcinių ligų klasterio 5 miestuose ir 10 regioninių ligoninių priėmimo skyrių pritaikymą ekstremalioms situacijoms.

Pandemija pablogino Lietuvos darbo rinkos rodiklius ir prislopino ekonominį augimą. Nedarbo lygis 2020 m., lyginant su 2019 m., Lietuvoje padidėjo 2,2 proc. punktais, o BVP, palyginamosiomis kainomis, sumažėjo 0,8% NKL suplanuotos priemonės tiesiogiai prisidės prie pandemijos sukulto neigiamo poveikio šalies ekonomikai ir darbo rinkai mažinimo. Trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu didžiausią ekonominį poveikį krizės pasekmių mažinimui turės priemonės, suplanuotos pagal komponentus „Žalioji Lietuvos transformacija“ ir „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“. Šios priemonės, tiesiogiai įgyvendindamos 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijas Lietuvai, sutelks NKL lėšas į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbimą, švarią ir efektyvią energijos gamybą, darnųjį transportą, taip pat padės sumažinti ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro per pažangias pastatų energinio naudingumo didinimo priemones. Pagal „Žaliosios Lietuvos transformacijos“ komponentą suplanuotų priemonių biudžetas sudaro 37% viso NKL biudžeto (823,1 mln. €), o pagal „Skaitmeninės transformacijos ekonomikos augimui“ komponentą - 20% biudžeto (445 mln. €). GKAM modelio pagalba įvertintas šių priemonių poveikis trumpuoju laikotarpiu Lietuvos BVP augimą paskatins 0,75%, vidutiniu – 0,8%, taip pat turės teigiamą poveikį užimtumui – trumpuoju laikotarpiu lems 0,27 proc. p. ir vidutiniu laikotarpiu 0,28 proc. p. didesnį užimtumą.

Siekiant užtikrinti ekonomikos transformaciją ir augimą vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu bus svarbios kitų dviejų NKL komponentų „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“ ir „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ reformos. Švietimo srityje, visų pirma įgyvendinant 2019 m. Tarybos rekomendaciją gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą, numatoma 1) užtikrinti kokybišką ir šiuolaikinį priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, stiprinant pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijas bei STEAM ugdymo ekosistemą; 2) užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangiomis technologijomis ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą; 3) didinti švietimo sistemos ir darbo rinkos atitiktį, sustiprinant profesinio rengimo sistemą ir profesinio orientavimo paslaugas visą gyvenimą. Reformoms švietimo srityje

²³⁴ Kuri, tiesa, pasitarnavo pandemijos metu, nes reikėjo kurti mažiau papildomų pajėgumų.

įgyvendinti planuojama skirti 14% NKL biudžeto lėšų (309,8 mln. €). Mokslo ir inovacijų srityje suplanuotoms įgyvendinti priemonėms numatoma skirti 9% NKL lėšų (200 mln. €), o jomis bus tiesiogiai įgyvendinama 2019 m. Tarybos rekomendacija sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti; bei 2020 m. Tarybos rekomendacija – skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse, kuri bus įgyvendinama per 2020 m. sukurtą Inovacijų skatinimo fondą, konkrečiai per rizikos kapitalo investicijas didinant finansavimo prieinamumą inovatyviems startuoliams.

Prieš pandemiją aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis Lietuvoje mažėjo, tačiau siekiant sumažinti neigiamas krizės pasekmes darbo rinkai NKL lėšomis numatoma įgyvendinti 2020 m. Tarybos rekomendaciją - didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir kitų priemonių, skirtų darbo jėgos kvalifikacijai keisti ir kelti, aprėptį. Šių tikslų bus siekiama pagal komponentą „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“, kuriam tenka 5% NKL biudžeto lėšų (109,21 mln. €). Komponento reformos, skirtos didinti užimtumą ir užtikrinti tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, 2022-2026 m. laikotarpiu užimtumo lygį šalyje padidins 1,6% p. Didesnis darbuotojų įdarbinimas pagerins ir kitus darbo rinkos rodiklius, padidins pajamas bei sumažins skurdą. Kaip pastebi Europos Komisija 2019 m. šalies ataskaitoje, Lietuvos galimybes finansuoti viešąsias gėrybes bei paslaugas ir mažinti skurdą bei pajamų nelygybę riboja mažas mokesčių ir socialinių išmokų sistemos progresyvumas ir perskirstymo pajėgumas. Tikėtina, kad neigiamas pandemijos poveikis užimtumui ir namų ūkių pajamoms šias problemas dar labiau paaštrins, todėl įgyvendinant 2019 m. ir 2020 m. Tarybos rekomendacijas mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą ir veiksmingumą yra suplanuota reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“, kurios tikslas – kompleksiskai įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesnį lėšų panaudojimą. Reformos poveikis priklausys nuo konkrečių pasiūlytų sprendimų ir jų efektyvaus įgyvendinimo. Su valstybės galimybėmis užtikrinti pakankamą socialinės apsaugos sistemos finansavimą tiesiogiai siejasi pagal komponentą „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ suplanuota įgyvendinti reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“. Ši bei kitos viešojo sektoriaus komponento reformos tiesiogiai įgyvendins 2019 m. Tarybos rekomendacijas gerinti mokestinių prievolių vykdymą, didinti mokesčių sistemos veiksmingumą bei vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas. Komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ įgyvendinimui suplanuota skirti 3% NKL lėšų (65,2 mln. €).

NKL poveikis makroekonominiams ir socialiniams rodikliams

Bendrą galimų reformų poveikio kanalų apibendrinimą 2015 m. yra pateikęs Europos centrinis bankas savo tyrime, nagrinėjusiame eurozonos šalių vykdomų strateginių reformų pažangą ir šių reformų galimus poveikius²³⁵. Remiantis ECB, struktūrinių reformų nauda ekonomikai pasireiškia per tris poveikio kanalus: užimtumą, produktyvumą ir potencialaus BVP padidėjimą. Įvairios struktūrinės reformos dažnai turi vadinamąjį „persiliejo efektą“ tarp šių trijų sričių, tačiau bendrai reformos gali būti klasifikuojamos pagal jų poveikio kanalus. Vertinant visą NKL priemonių rinkinį

235 ECB, 2015. Progress with structural reforms across the euro area and their possible impacts. Economic Bulletin Issue 2.

nustatyta, kad didžiausias poveikis ekonomikai bus daromas per produktyvumo didinimo kanalą. Tai priemonės, skirtos skaitmenizacijai, darbuotojų įgūdžių stiprinimui, energetinio efektyvumo didinimui.

Trumpuoju laikotarpiu NKL poveikis pasireikš per padidėjusias investicijas ir valdžios vartojimą, tačiau šis efektas bus trumpalaikis. Veiksmingo viešojo sektoriaus iniciatyvos, susijusios su PVM atotrūkio mažinimu, ilguoju laikotarpiu padidins valdžios pajamas, o tai leis valstybei vykdyti svaresnes intervencijas į įvairias politikos sritis, įskaitant ir į pajamų nelygybės mažinimą. Kitas svarbus ilgalaikio poveikio kanalas yra švietimo ir socialinės apsaugos komponentuose numatytos iniciatyvos, susijusios su darbuotojų įgūdžių pritaikymu ateities darbo rinkos poreikiams – geresnės kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems, žaliai ir skaitmeninei transformacijai reikalingų kompetencijų mokymas profesinėje mokymo sistemoje bei užimtumo rėmimo priemonių apimtys ir įvairovės didinimas. Šios iniciatyvos didins darbuotojų pajamas ir užimtumą ilguoju laikotarpiu, o tai turės poveikį visiems makroekonominiams ir socialiniams rodikliams.

GKAM pagalba atlikti skaičiavimai rodo gana aukštą nagrinėjamų NKL priemonių poveikį BVP ir jo sudedamosioms dalims bei reikšmingą investicijų socialinį efektą. 3 lentelėje apibendrinti trumpojo ir vidutinio laikotarpio NKL poveikio vertinimo rezultatai tiksliniams makroekonominiams rodikliams. Per 2021-2026 metus į šalies ekonomiką nukreipus virš 2,2 mlrd. €, bus papildomai sukurta 4,2 mlrd. €, todėl priemonių efektyvumo koeficientas²³⁶ sudarys 1,9. Lyginant su baziniu scenarijumi, 2022-2026 m. laikotarpiu dėl NKL bus užtikrintas spartesnis realaus BVP augimas – vidutiniškai po 1,7% arba 825 mln. € per metus. Dėl antrinių sukuriamų efektų, kurie šalies ekonomikoje pasireiškia su pavėlavimu, NKL poveikis bus tvarus ir išliks iki pat 2040 m., kada BVP bus 0,5% didesnis palyginus su baziniu scenarijumi. Pažymėtina, kad papildomas reformų kvantifikavimas ir antrinių efektų įvertinimas leido patikimiau įvertinti NKL poveikį BVP augimui vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu.

Palyginimui, ECB 2021 m. paskelbtame tyrime²³⁷ vertino tik pirminius EGADP finansinių srautų poveikius pagrindiniams euro zonos makroekonominiams rodikliams. Apskaičiuotas poveikis realios produkcijos euro zonoje augimui vidutinės trukmės laikotarpiu yra šiek tiek mažesnis nei Lietuvoje ir siekia 1,5% realaus BVP, o ilgalaikis poveikis – nevertintas.

Prognozuojama, kad NKL nagrinėjamų priemonių poveikis biudžeto balansui bus neutralus²³⁸. GKAM modelyje valdžios sektoriaus skola yra egzogeninis (nepriklausomas) rodiklis, todėl atliekant NKL poveikio vertinimą buvo remtasi Lietuvos nepriklausomos fiskalinės institucijos skelbiamomis valdžios sektoriaus skolos projekcijomis vidutiniu laikotarpiu²³⁹. NKL priemonių poveikis biudžeto balansui buvo vertinamas atskirai per priemonių įtaką valdžios sektoriaus pajamų ir išlaidų dinamikai (BVP atžvilgiu), kuris abiejų rodiklių atžvilgiu buvo beveik identiškas (teigiamas), ir tai lėmė neutralų bendrą poveikį biudžeto deficitui.

236 Efektyvumo koeficientas skaičiuojamas kaip santykis tarp papildomai sukurtos BVP ir LEGADP lėšų.

237 ECB, 2021. The macroeconomic impact of the Next Generation EU instrument on the euro area // Occasional Paper Series No 255.

238 Ekonomiskai nereikšmingi nukrypimai nuo balanso ilgalaikėje perspektyvoje kilo dėl techninių priežasčių. Jie atsirado dėl to, kad didėjant valstybės pajamoms tokiu pačiu tempu buvo didinamos ir valstybės išlaidos. Dėl antrinių efektų šie tempai ne visada visiškai sutapdavo.

239 https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=25151

Lentelė 41. NKL poveikio įvertinimas nustatytiems makroekonominiais rodikliais

Metai	Poveikis, % skirtumas nuo bazinio scenarijaus		
	BVP (palyginamosiomis kainomis)	Užimtųjų skaičiui	Biudžeto balansui (% nuo BVP), pps
2021	0.2%	0.1%	0.0%
2022	1.2%	0.6%	0.2%
2023	1.8%	1.3%	0.2%
2024	2.2%	1.8%	0.1%
2025	2.0%	2.2%	0.0%
2026	1.3%	2.1%	-0.1%
2022-2026*	1.7%*	1.6%*	0.1%*

Šaltinis: autorių skaičiavimai

* vidutinis metinis poveikis

NKL priemonės prisidės prie Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo ir su klimato kaita susijusių rodiklių gerinimo. Trumpalaikėje ir vidutinėje perspektyvoje NKL priemonės turės teigiamą poveikį šiems rodikliams: (a) darbo rinkos rodikliams, su (b) išsilavinimu, (c) skurdu ir pajamų nelygybe ir (d) aplinkosauga susijusiems rodikliams:

a) 2025 m. užimtumo lygis padidės 1,6 proc. p., nedarbo lygis sumažės 2,0 proc. p., o jaunimo nedarbas (15-24 m.) net 2,3 proc. p. palyginus su baziniu scenarijumi. Taip pat 0,6 proc. p. sumažės rodiklio „Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenančių asmenų dalis“ reikšmė. Pagrindinė geresnių rodiklių priežastis yra aktyviųjų darbo rinkos politikos priemonių reformos suplanuotos pagal NKL komponentą „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“. Šios reformos turės ilgalaikį poveikį žmonių gebėjimui įgyti darbą ir jame išbūti, todėl darbo rodikliai bus geresni visu prognozuojamu laikotarpiu (iki 2040 m.). Pastarosios reformos ypač aktualios jaunimui, todėl jaunimo nedarbas sumažės kiek daugiau, nei bendrasis nedarbo lygis, ypač trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu. Ilguoju laikotarpiu tektų vėl suteikti panašių mokymų naujajai jaunimo kartai.

b) 2025 m. rodiklis „Aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5-8 lygis) turinčių gyventojų dalis“ bus 0,3 proc. p. didesnis, o 2040 m. – 0,6% didesnis, lyginant su baziniu scenarijumi. Trumpuoju laikotarpiu didžiausią poveikį turės komponente „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“ numatytos reformos ir investicijos į švietimo sistemą. Ilguoju laikotarpiu didesnę rodiklio reikšmę lems „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ dėl investicijų į aktyviasias darbo rinkos priemones.

c) 2025 m. sumažės su skurdu ir pajamų nelygybe susiję rodikliai. Rodiklis „Skurdo rizikos lygis“ bus 1 proc. p. mažesnis, rodiklis „Didelio materialinio nepritekliaus lygis (gyventojų, kurie susiduria su 4 iš 6 materialinio nepritekliaus elementų, dalis)“ 0,3 proc. p. mažesnis, o rodiklis „Pajamų pasiskirstymo koeficientas S80/S20 (ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų penktojoje ir pirmojoje kvintilinėse grupėse santykis)“ – 0,1 proc. p. mažesnis. 2040 m. rodiklių reikšmės bus dar mažesnės: skurdo lygis sumažės 1,3 proc. p. Trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu rodiklių pagerimą lems komponento „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ investicijos į aktyviasias darbo rinkos politikos priemones, padidintos mokamos universalios išmokos visiems vienišiams pensijų gavėjams, taip pat padidinta nedarbo socialinio draudimo sistemos aprėptis (pastarosios priemonės poveikis skurdo mažinimui šiame etape dar nėra kiekybiškai įvertintas, nes nėra priimti sprendimai dėl konkrečių išmokų pokyčių). Efektą ilguoju laikotarpiu stiprins komponente „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ suplanuotos reformos, kurių dėka bus sumažintas PVM atotrūkis, surinktos papildomos lėšos į valstybės biudžetą ir finansuojamos papildomos socialinės išmokos. Socialinės išmokos, tokios kaip pensijos ir bedarbio pašalpos, itin mažina skurdo lygį Lietuvoje. Ilguoju laikotarpiu taip pat mažės ir jaunimo (piniginis) skurdo lygis, kuris 2040 m. bus 0,3 proc. p. mažesnis.

d) GKAM leido įvertinti ir poveikį kai kuriems kitiems svarbiems gyvenimo kokybės rodikliams. 2025 m. sumažės rodiklio „ŠESD emisijos, t/ mln. BVP“ reikšmė 22,6 t/ mln. BVP. Rodiklio reikšmė labiausiai mažės dėl komponente „Žalioji Lietuvos transformacija“ numatytų reformų: „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“, „Judame neteršdami aplinkos“ ir „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“.

Lentelė 42. NKL poveikio įvertinimas socialiniams ir aplinkosauginiams rodikliams

Ilgas rodiklio pavadinimas	2020 (lygis)	2025 (poveikis)	2030 (poveikis)	2040 (poveikis)
Užimtumo lygis	76.9	1.6	1.4	1.5
Nedarbo lygis	8.7	-2.0	-1.7	-1.9
Jaunimo nedarbo lygis (15-24 m.)	19.6	-2.3	-1.8	-1.9
Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenančių asmenų dalis	8.5	-0.6	-0.5	-0.6
Aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5-8 lygis) turinčių gyventojų dalis	38.6	0.3	0.3	0.6
Skurdo rizikos lygis	18.2	-1*	-1,2*	-1,3*
Jaunimo skurdo rizikos lygis (15-24 m.)	15.8	0.0	-0.2	-0.3
Didelio materialinio nepritekliaus lygis (gyventojų, kurie susiduria su 4 iš 6 materialinio nepritekliaus elementų, dalis)	9.4	-0.3	-0.2	-0.2
Pajamų pasiskirstymo koeficientas S80/S20 (ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų penktojoje ir pirmojoje kvintilinėse grupėse santykis)	5.7	-0.1	-0.1	-0.1
ŠESD emisijos, t/ mln. BVP	410.5	-22.65	-38.24	-31.26

Šaltinis: autorių skaičiavimai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

*apima 0,8 % skurdo lygio pokytį dėl sinergijos su kitomis nacionalinėmis priemonėmis, konkrečiai dėl numatomos universalios išmokos visiems vienišioms pensijų gavėjams.

NKL poveikis ekonominio, socialinio ir institucinio atsparumo didinimui

Visi NKL komponentai ir jų sudedamosios dalys, papildydami vienas kitą, reikšmingai prisidės didinant ekonominį, socialinį, institucinį šalies atsparumą. Didinant ekonomikos atsparumą, NKL komponentai prisidės prie a) šalies ekonomikos struktūros keitimo, siekiant, kad kuo didesnę jos dalį sudarytų inovatyvus ir aukštą pridėtinę vertę kuriantis verslas; b) tvaraus augimo, pereinant prie klimatui draugiškos ekonomikos; c) kvalifikuotos, pakeistą ekonomikos struktūrą atitinkančios darbo jėgos stiprinimo; d) verslo grandinių stabilumo.

Socialinį atsparumą komponentai skatins per ekonomikos augimą ir socialinės nelygybės mažinimą. Socialinei nelygybei mažinti svarbios NKL numatytos reformos, nukreiptos į a) pažeidžiamiausių visuomenės narių galimybes aktyviai dalyvauti darbo rinkoje ir užsitikrini pajamas; b) lygias galimybes pasiekti sveikatos, švietimo, socialines paslaugas; c) užtikrinti galimybes visiems visuomenės sluoksniams naudotis skaitmenizacijos privalumais; d) tinkamai ir subalansuotai mažinti pajamų nelygybę tobulinant socialinių išmokų sistemą.

Į institucijų gebėjimus prisitaikyti dirbti neapibrėžtumo ir šoko sąlygomis nukreiptos reformos ir investicijos prisidės: 1) kuriant efektyvias į klientą orientuotas paslaugas bei užtikrinant didesnę administracinių ir viešųjų paslaugų skaitmenizavimo brandos lygį, jų prieinamumą; 2) optimizuojant viešojo valdymo procesus, juos automatizuojant; 3) sutelkiant informacinius išteklius politikos prognozavimui ir įgyvendinimo stebėsenai, o priimamus sprendimus grindžiant realaus laiko duomenų analize, faktais ir įrodymais.

Komponente „Atspari grėsmėms ir pasirengusi ateities iššūkiams sveikatos priežiūros sistema“ suplanuotos reformos ir investicijos didins sveikatos sistemos atsparumą ir tiesiogiai prisidės prie

socialinio atsparumo didinimo: reformų įgyvendinimas bei su jomis susijusios investicijos į sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų platformos sukūrimą, aukščiausio lygio kompetencijos centrų infrastruktūrą, skirtą inovatyvių pažangios terapijos gydymo metodų prieinamumui užtikrinti ir sveikatos paslaugų kokybei gerinti, skaitmeninės sveikatos sistemos plėtrą, kompleksinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimo modelio (rodiklių švieslentės) sukūrimą, žmoniškųjų išteklių ir infrastruktūros pajėgumų, reikalingų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui, didinimą, asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimas, pritaikant darbui ekstremalių situacijų ir krizių metu leis pagerinti sveikatos paslaugų kokybę, prieinamumą ir efektyvumą. Investicijos Lietuvos gyventojams sudarys galimybes gauti prieinamas, kokybiškas ir saugias diagnostikos (tame tarpe ir infekcinių ligų) ir gydymo paslaugas bei užtikrins saugias darbo sąlygas personalui tiek epidemijų / pandemijų, tiek įprastu metu. Taip pat investicijos prisidės prie ekonominio atsparumo didinimo, sudarant sąlygas atlikti mokslinius tyrimus su pavojingomis ir ypač pavojingomis infekcijomis ir integruotis į tarptautines mokslines programas. Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo užtikrinimas užtikrins asmenims, prižiūrintiems ilgalaikės slaugos reikalaujančius ligonius, pilnavertiškai dalyvauti darbo rinkoje ir užsitikrinti pajamas.

Komponento „Žalioji Lietuvos transformacija“ reformos ir investicijos daugiausiai prisidės prie ekonominio šalies atsparumo didinimo, ypač prie pažangaus, subalansuoto ir tvaraus ekonomikos augimo bei elektros energijos tiekimo grandinių užtikrinimo. Be to, vykdant reformą „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“ bus įgyvendinami kompleksiniai gyvenamosios aplinkos gerinimo sprendimai, kurie spręs aplinkos ir pastatų pritaikymo žmonių su negalia poreikiams iššūkius ir prisidės prie socialinio šalies atsparumo.

Komponentas „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ tiesiogiai prisidės prie šalies ekonominio ir institucinio atsparumo, t. y. pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnį perėjimą prie skaitmeninės ekonomikos, darys ekonomiką atsparesnę galimiems sukrėtimams, pasinaudojant skaitmeniniu konkurencingumu kaip vienu pagrindinių ekonomikos atsigavimo variklių. Investicija „Žingsnis 5G link“ užtikrins labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbti, atitinkančias skaitmeninei veiklai imlių įmonių poreikius ir pritaikytas tolygiai 5G ryšio tinklų plėtrai.

Komponentas „Kokybiškas ir prieinamas švietimas visą gyvenimą kiekvienam gyventojui“ tiesiogiai prisidės prie ekonominio ir socialinio atsparumo didinimo. Komponento reformomis bus siekiama įgyvendinti kompleksines mokinių pasiekimų gerinimo priemones, mažinant pasiekimų atotrūkį, nulemtą socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos ar šeimos tautybės, ugdymo įstaigos dydžio, vietovės ar institucinės priklausomybės bus užtikrintos kiekvieno mokinio galimybės gauti kokybišką išsilavinimą. Kitos komponento reformos, kuriomis siekiama užtikrinti koordinuotą valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes visiems suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangiomis technologijų naudojimu ir inovacijomis pagrįstą MVG sistemą, bei suderinant profesinio orientavimo ir profesinio rengimo sistemų veikimą, prisidės prie ekonominio atsparumo didinimo, nes jomis bus užtikrinamas kvalifikuotos, į besikeičiančią ekonomikos struktūrą ir rinkos poreikius orientuotos darbo jėgos parengimas. Įgyvendinant skaitmeninę transformaciją švietime NKL lėšomis planuojama atnaujinti ir turtinti švietimo įstaigų IT infrastruktūrą, plėtoti skaitmeninio turinio išteklius ypač orientuojantis į įvairių mokymosi poreikių turinčius vaikus (tautinių mažumų mokinius, specialiųjų poreikių vaikus ir kt.), taip pat didinti šiuo metu veikiančių informacinių sistemų funkcionalumą.

Komponento „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ reformos, skirtos paskatinti mokslo ir studijų institucijas persitvarkyti taip, kad reikšmingai augtų studijų Lietuvoje tarptautinis konkurencingumas, MTEP veiklos apimtys ir jų kokybė,

aukštasis mokslas pasitarnautų geresnei asmenų, turinčių negalią, integracijai, taip pat padidinti inovacijų politikos įgyvendinimo efektyvumą ir inovacijų paklausą šalies viduje bei sukoncentruoti verslo ir mokslo pastangas išgrynintose MTEPI veiklos srityse, remiant bendrą verslo ir mokslo misijų įgyvendinimą tiesiogiai prisidės didinant ekonominį šalies atsparumą. Reformų veiksmas, skirti inovacijų paklausos didinimui efektyvinant inovacijų politikos įgyvendinimą įsteigiant vieną inovacijų skatinimo agentūrą ir optimizuojant šiuo metu veikiančių agentūrų tinklą, išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą, sukoncentruojant verslo ir mokslo pastangas išgrynintose MTEPI veiklos srityse prisidės prie šalies ekonomikos struktūros keitimo, siekiant, kad kuo didesnę jos dalį sudarytų inovatyvus ir aukštą pridėtinę vertę kuriantis verslas. Studijų finansavimo sistemos pertvarka sukurs prielaidas aukštosios mokykloms pertvarkyti veiklą ją orientuojant į kokybinius parametrus, o ne studentų skaičiaus auginimą. Išgrynintos universitetų ir kolegijų misijos bus atskleistos profesinio orientavimo sistemoje, kuri kuriama įgyvendinant reformą „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“. Viešosios investicijos bus nukreipiamos kolegijoms persitvarkyti veiklą pagal išgrynintas misijas: konsoliduoti vykdomų studijų programas, apjungti ir optimizuoti pagrindines administracines bei mokslo ir studijų aptarnavimo funkcijas ir procesus, optimizuoti naudojamą infrastruktūrą. Tokiu būdu komponento reformos prisidės prie vienos svarbiausių ekonominio atsparumo dedamųjų - kvalifikuotos, pakeistą ekonomikos struktūrą atitinkančios darbo jėgos stiprinimo.

Komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ reformos, nukreiptos į valstybės tarnybos pertvarką, patobulinant administravimo procesus, žmogiškųjų išteklių valdymą ir stiprinant viešųjų paslaugų teikimo orientaciją į klientą tiesiogiai prisidės prie šalies institucinio atsparumo didinimo. Vieninga pažangi viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistema leis centralizuoti viešojo sektoriaus dirbančiųjų žmogiškųjų išteklių valdymą, didinant informacinių technologijų naudojimo efektyvumą ir mažinant IT priežiūros fragmentaciją ir veiklos išlaidas, o sukurtas ir įdiegtas centralizuotai valdomas viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmas ir strateginių kompetencijų ugdymas leis užtikrinti kompetencijų atitiktį modernios valstybės poreikiams ir padidinti strategines kompetencijas turinčių viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaičių. Reformos, skirtos padidinti vidutinės trukmės biudžeto formavimo principų ir viešųjų paslaugų finansavimo skaidrumą, apibrėžiant „nekintančios politikos“ terminą Lietuvoje, nustatant aiškias vidutinės trukmės biudžeto formavimo taisykles ir sistemingai vykdant biudžeto išlaidų peržiūrą prisidės prie valstybės ekonominio užtikrinant fiskalinį stabilumą. Socialinio atsparumo didinimui reikšmingą įtaką turės PVM atotrūkio mažinimo reforma, kuri turės poveikį papildomų lėšų į valstybės biudžetą surinkimui, sudarys galimybės finansuoti papildomas socialines išmokas ir kitas politikos priemones.

Komponento „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ reformos, skirtos didinti užimtumą ir užtikrinti tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, keičiant esamą Užimtumo tarnybos veiklos organizavimo ir vykdymo modelį ir didinant ADRP prieinamumą šaliai atsigaunant po pandemijos tiesiogiai prisidės prie ekonominio šalies atsparumo. Pereinant prie pažangios skaitmeninės ir žiniomis grįstos ekonomikos, bus siekiama užtikrinti aukštos kompetencijos darbo jėgą. Esminis Užimtumo tarnybos valdomos informacinės sistemos pakeitimas į šiuolaikinius moderniais IT sprendimais pagrįstą Užimtumo platformą yra tiesiogiai susijęs su efektyviu ADRP priemonių įgyvendinimu ir užtikrins didesnę teikiamų paslaugų prieinamumą, automatizuojant darbo jėgos pasiūlos ir paklausos derinimą, sukuriant sąsajas su Mokymosi visą gyvenimą sistema ir Karjeros planavimo sistema.

Užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovės didinimas, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo suteiks galimybę darbo ieškantiems asmenims mokytis ir įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas pagal profesinio mokymo ir

aukštojo mokslo modulius, ne tik bedarbiams, bet ir užimtiems asmenims. Naujai siūloma verslumo skatinimo priemonė sudarys sąlygas efektyviau teikti paramą darbuotojams ir savarankiškai dirbusiems šalies gyventojams, kuriuos paveikė veiklos pokyčiai įmonėse, vykdomų veiklų nutraukimas dėl pandemijos sukeltos krizinės situacijos. Reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“, kurios tikslas kompleksiskai įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesni lėšų panaudojimą, turės reikšmingą poveikį socialinio atsparumo didinimui, mažinant skurdą ir pajamų nelygybę.

NKL poveikis sanglaudos skatinimui

Pagal konvergencijos teoriją žemesnį išsivystymo lygį turinčios ekonomikos auga greičiau nei labiau išsivysčiusios ekonomikos²⁴⁰. Konvergencijos teorijos šalininkai teigia, kad šalies gebėjimas absorbuoti naujas technologijas, pritraukti kapitalą, dalyvauti pasaulinėse prekybos grandinėse bei šalies institucijų kokybė lemia konvergencijos spartą. Per pastarąjį dešimtmetį vidutinis Lietuvos realaus BVP augimo tempas buvo 3,16% ir buvo trečias pagal dydį tarp ES šalių. Palyginimui, vidutiniškai ES-27 augo 0,9% per metus. Dėl to Lietuvos konvergencija link ES vidurkio 2010-2019 m. laikotarpiu, palyginamosiomis kainomis, buvo sparčiausia ES ir siekė 2,7% p. kiekvienais metais, o 2019 m. pabaigoje Lietuvos BVP, vienam gyventojui, palyginamosiomis kainomis, lygis pasiekė 84% ES vidurkio.

GKAM modeliu atlikto kiekybinio poveikio vertinimo rezultatai rodo, kad NKL teigiamai paveiks Lietuvos ekonominę ir socialinę sanglaudą. Įvertintas NKL agreguotas poveikis Lietuvos BVP vienam gyventojui pagal perkamosios galios paritetą 2021-2026 m. bus 3,25 proc. p., o 2026 m. BVP lygis bus 0,52 proc. p. arčiau ES vidurkio.

GKAM, per mikrosimuliacinį modulį, padėjo įvertinti NKL poveikį atskiriems socialiniams rodikliams. Didžiausias teigiamas poveikis pasijaus per reikšmingą užimtųjų lygio padidėjimą, kuris 2021-2025 m. laikotarpiu vidutiniškai bus 0,9 proc. p. didesnis, o ilguoju laikotarpiu (2021-2040 m.) – 1,3 proc. p. didesnis, ir valdžios sektoriaus pajamų bei atitinkamai išlaidų padidėjimą, kuris leis padidinti socialines išmokas įvairioms grupėms.

NKL poveikis švietimo ir mokymo sistemos veiklos rodikliams dėl GKAM naudojamų rodiklių apribojimo yra įvertintas tik per poveikį aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5-8 lygis) turinčių gyventojų dalį. Aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų dalis šiuo metu Lietuvoje siekia 38,61% ir 2021-2025 m. laikotarpiu dėl NKL šis rodiklis vidutiniškai bus nežymiai didesnis (0,156 proc. p.), o ilguoju laikotarpiu iki 0,363 proc. p. didesnis. NKL numatomos mokyklų tinklo optimizavimo, mokymo kokybės gerinimo, aukštojo mokslo stiprinimo, mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimo iniciatyvos, tikėtina, taip pat prisidės prie teritorinės sanglaudos švietimo aspektu gerėjimo.

NKL poveikis Lietuvos teritorinei sanglaudai kiekybiškai įvertintas nebuvo, nes nėra renkami NUTS-3 lygmens ketvirtiniai statistiniai duomenys, o metinių duomenų laiko eilutė yra per trumpa patikimam modeliavimui atlikti. Kokybinė reformų ir investicijų analizė rodo, kad NKL įgyvendinimas turės netiesioginę įtaką socialinių ir ekonominių skirtumų tarp Lietuvos regionų mažėjimui. Tikėtina, kad regionams didžiausią poveikį turės reformos ir investicijos švietimo, sveikatos ir socialinėse srityse, kurios nukreiptos į viešųjų paslaugų prieinamumą ir jų vienodos kokybės užtikrinimą visoje

240 Sachs, J. D., Warner, A. (1995). Economic Reform and the Process of Global Integration.

šalyje. Šiuo atžvilgiu aktualus daugiabučių renovacijos paspartinimas, viešojo transporto taršių transporto priemonių keitimas netaršiomis, vystoma elektromobilių įkrovimo infrastruktūra, skaitmeninimas. Taip pat svarbus viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas regionuose plėtojant elektronines paslaugas. Daugelis savivaldos kaupiamų duomenų nėra suskaitmeninti, todėl NKL numatyta spręsti duomenų ekosistemos ir saugios prieigos prie duomenų atvėrimo iššūkius.

Skatinant regioninę sanglaudą, ypač svarbios šios NKL iniciatyvos:

- Siekiant šiuolaikiško švietimo numatoma vystyti tūkstantmečio mokyklų tinklą, sukurti pažangios mokyklos standartą bei konsultacinės pagalbos mokykloms paketą, vystyti STEAM ugdymui palankią ekosistemą, pertvarkyti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, o siekiant sudaryti sąlygas inovacijų kūrimui ir bandymui – diegti švietimo inovacijas, grįstas skaitmeninėmis technologijomis.
- Siekiant žaliosios pertvarkos tikslų numatyta spartesnė ir pažangesnė daugiabučių ir kvartalinė renovacija, viešojo transporto taršių transporto priemonių keitimas netaršiomis, tvariai išvystyta elektromobilių įkrovimo infrastruktūra.
- Regionuose trūksta kvalifikuotų darbuotojų, todėl numatyta investuoti į profesinio orientavimo sistemą darbo rinkos pasiūlai ir paklausai regionuose subalansuoti, bus sukurta mokymosi visą gyvenimą sistema, sukurta ir įdiegta dirbtinio intelekto sprendimais pagrįsta Užimtumo tarnybos informacinė sistema, sąveiki su kitomis šalies informacinėmis sistemomis.
- Sveikatos srityje – bus diegiamos priemonės, nukreiptos į visų sveikatos priežiūros sistemos grandžių bendradarbiavimo efektyvinimą, užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros stiprinimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir nuotolinių ir personalizuotų sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą. Numatoma parengti ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelį, kuris reikalaus atitinkamos infrastruktūros ir teikiamų paslaugų užtikrinimo savivaldybių lygmeniu. Planuojama sukurti sveikatos priežiūros kokybės vertinimo sistemą (nacionaliniu, savivaldybių ir ASPĮ lygiu), kuri leis lyginti savivaldybes ir ASPĮ pagal paslaugų kokybės ir prieinamumo rodiklius;
- Plėtojamos viešosios paslaugos apimtų ir centralizuotai valdomas sistemas, kurių paslaugomis naudojasi visi gyventojai ir verslas, taip pat ir inovatyvių skaitmeninių sprendimų diegimą regionuose teikiant paslaugas gyventojams.

Atliekant NKL poveikio teritorinei sanglaudai stebėseną tikslinga būtų rinkti metinius investicijų pasiskirstymo atskirų apskričių ir savivaldybių lygiu duomenis ir teritorinį pjūvį turinčius makroekonominis rodiklius: BVP vienam gyventojui, apskričių lygiu, užimtumo lygio apskričių ir savivaldybių lygiu, darbo užmokesčio savivaldybių lygiu ir pan. rodiklius.

Socialinių, biudžetinių ir finansinių pokyčių tvarumo užtikrinimo be NKL lėšų vertinimas

Poveikio vertinimas rodo, kad vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu NKL reformos turi svarų skurdo lygio mažinimo potencialą. Visu laikotarpiu didžiausią poveikį skurdo rodikliui turės pagal komponento „Daugiau galimybių kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ reformą „Garantuota minimalių pajamų apsauga“ suplanuoti veiksmai, nukreipti į vienišo asmens socialinės apsaugos padidinimą, nedarbo socialinio draudimo sistemos aprėpties didinimą, minimalių pajamų sistemos pertvarką ir perėjimą prie visų socialinės priežiūros paslaugų tiesioginio finansavimo sistemos. Vien dėl šios reformos ir su ja susijusių nacionalinių priemonių skurdo lygis Lietuvoje ilguoju laikotarpiu turėtų būti 1,3% punkto mažesnis, lyginant su baziniu scenarijumi.

Ilgalaikis poveikis skurdo lygiui bus užtikrintas tuo atveju, jei papildomos socialinės išmokos ilguoju laikotarpiu bus didinamos panašiu tempu kaip augs atlyginimai. Komponento „Daugiau galimybių

kiekvienam aktyviai kurti šalies gerovę“ reformų poveikio ilgalaikio užtikrinimo sąlyga – tolimesnis reformose numatytų veiksmų finansavimas valstybės biudžeto lėšomis. Prielaidas ilgalaikiam finansavimui iš valstybės biudžeto sukuria visų NKL komponentuose numatytų reformų tvarus ir iki 2040 m. išliekantis poveikis BVP augimui – modeliavimo rezultatai rodo, kad dėl NKL iki 2040 m. bus sukurta papildomai 30% 2020 m. BVP lygio palyginamosiomis kainomis. Ilgalaikį poveikį lems plečiamos ADPR priemonės, energijos importo mažinimas, inovacijų skatinimas, gerėjantys švietimo rodikliai. Ilguoju laikotarpiu socialinės sferos finansavimo didinimą užtikrins didėjančio BVP nulemtas valstybės biudžeto pajamų augimas.

NKL reformų tęstinumą ir poveikio tvarumą po 2026 m. užtikrins jų tikslų suderinamumas su nacionaliniuose strateginio lygmens vidutinio ir ilgalaikio planavimo dokumentuose nustatytais tikslais ir uždaviniais (suderinamumo įvertinimo rezultatai pateikti vertinimo ataskaitos 3 priede). 2020 m. patvirtintas vienas pagrindinių Lietuvos strateginių dokumentų - [2021-2030 metų Nacionalinis pažangos planas](#)²⁴¹ (toliau – NPP), apimantis visas valstybės veiklos sritis ir jų finansines projekcijas 10 metų laikotarpiui. Visi pokyčiai, įskaitant ir NKL priemones, bus planuojami ir įgyvendinami vadovaujantis NPP, kurio strateginiams tikslams ir pažangos uždaviniams įgyvendinti sudaromos 10 metų finansinės projekcijos iš visų valstybei prieinamų finansavimo šaltinių ir kuris įgyvendinamas nacionalinėmis plėtros programomis. NKL rengimo metu buvo parengtas ir Vyriausybei pateiktas Strateginio valdymo metodikos projektas, kurio nuostatų taikymas turėtų užtikrinti valstybės strateginiams pokyčiams skirtų lėšų aiškų atskyrimą biudžete nuo įstaigų vykdomos tęstinės veiklos lėšų. Strateginių pokyčių finansavimo tvarumą turėtų sustiprinti ir Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytas Vyriausybės strateginis darbas „Į strateginius tikslus orientuotas valdžios sektoriaus finansų planavimas“. Numatoma parengti vidutinės trukmės biudžeto sudarymo taisyklės, tęstinių išlaidų skaičiavimo metodiką ir atlikti sisteminę valstybės biudžeto išlaidų peržiūrą. Planuojama šiuos darbus pradėti vykdyti jau 2021 metais, o šių darbų sėkmingas įgyvendinimas leistų jau nuo 2024 metų efektyviau planuoti, paskirstyti ir panaudoti valstybės biudžeto lėšas.

Ilgalaikiam valdžios sektoriaus finansų tvarumui užtikrinti bus būtina tęsti ne tik LEAGDP numatytas reformas, stiprinančias ekonomikos potencialą bei didinančias užimtumą, bet ir siekti tvaraus valdžios sektoriaus skolos lygio. 2022 m. bus parengta valdžios sektoriaus skolos valdymo strategija, kurios įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu užtikrintų tvarų skolos lygį. Strategijoje apibrėžtas fiskalinės politikos gairės įgyvendinti padės Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytos priemonės: mokestinės naštos netolygumų peržiūra, gerinama mokesčių ir socialinių išmokų struktūra, taip prisidedant prie pajamų nelygybės mažinimo, peržiūros mokesčių lengvatos, įskaitant tas, kurios svarbios įgyvendinant „Žaliosios reformos“ uždavinius, parengiant šešėlinę ekonomiką ir PVM atotrūkį mažinančių veiksmų planą ir kt.

NKL komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ turės ilgalaikį ir tvarų poveikį stiprinant viešojo administravimo sistemą ir svariai prisidės toliau įgyvendinant 2017- 2018 m. pradėtą viešojo valdymo reformą. Šia reforma buvo optimizuota viešojo sektoriaus institucinė sandara²⁴², pertvarkomos valstybės viešojo

241 Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo

242 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Vyriausybės strateginės analizės centras STRATA, VIEŠOJO SEKTORIAUS ATASKAITA 2016–2019 M., [https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Veiklos%20ataskaitos/Viešojo%20sektoriaus%20ataskaita_galutinė%20\(002\).pdf](https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Veiklos%20ataskaitos/Viešojo%20sektoriaus%20ataskaita_galutinė%20(002).pdf)

sektoriaus organizacijų administracijų struktūros, tobulinami vidaus administravimo procesai, konsoliduojamos ir centralizuojamos bendrosios funkcijos. 2018 m. gegužės mėn. buvo patvirtintos Viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimo gairės²⁴³, nustatančios pagrindines kryptis, kuriomis remiantis tobulinama viešojo sektoriaus įstaigų sistema, gerinamas šių įstaigų valdymas ir gryninama kompetencija. Kartu su gairėmis patvirtintas ir jų įgyvendinimo planas, kuriame numatoma visų teisinių formų subjektų peržiūra ir jų atitikties Viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimo gairių nuostatomis įvertinimas. 2018 m. birželio 29 d. buvo priimta nauja Valstybės tarnybos įstatymo redakcija, kurioje koncentruojamasi į darbuotojų veiklos reguliavimą, tačiau per mažai dėmesio skiriama aiškiam ir tinkamam darbuotojų kompetencijų modelio sukūrimui; taip pat nepagrįstai mažai dėmesio skiriama vadovams – vadovavimo kompetencijų trūkumas ir lemia pagrindines efektyvaus veikimo problemas. NKL reformos „Veiksmingas viešasis sektorius“ veiksmai, nukreipti į *vieningos pažangios viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistemos sukūrimą, centralizuotai valdomo viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmo sukūrimą*, viešojo sektoriaus strateginių kompetencijų ugdymo sistemos sukūrimą aukščiau minimas pradėtas reformas ir prisidės įgyvendinant ilgalaikį NPP **8 strateginį tikslą – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą, kuriuo** siekiama atviros, veiksmingai veikiančios, visuomenės poreikius atliepiančios viešojo valdymo ir teisinės sistemos, kryptingai stiprinant viešojo valdymo sistemos, viešųjų finansų ir turto valdymo efektyvumą ir tvarumą, diegiant inovacijas viešajame sektoriuje, stiprinant pasitikėjimą viešojo valdymo institucijomis, stiprinant žmogiškųjų išteklių viešajame sektoriuje kompetencijas, didinant viešojo valdymo atvirumą, visuomenės įtraukimą į viešojo valdymo procesą bei gerinant viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą visuomenei. Taip pat NKL reformos „Veiksmingas viešasis sektorius“ poveikio tvarumą užtikrins sinergija su VPNĮP 9-osios misijos – „Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius“ įgyvendinimu.

NKL priemonių finansavimo po 2026 m. užtikrinimas

NKL numatytos reformos ir investicijos yra ES ir nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatytų pokyčių dalis. Jų finansavimas yra didžiaja dalimi suderintas su finansavimu iš ESFIP, valstybės biudžeto ir kitų programų lėšų. Atsižvelgiant į tai, kad NKL užtikrina NPP numatytų valstybės tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, jo reformų tęstinis finansavimas po 2026 m. bus numatytas NPP finansavimo projekcijoje.

243 Gairės patvirtintos 2018 m. gegužės 16 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 495.